

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI
TARİH BİLİM DALI**

**BALKAN SAVAŞLARI SÜRECİNDE OSMANLI
DEVLETİ VE BURSALI MEHMET NİHAT
BEY'İN BALKAN HARBİ (2. CİLT) ADLI ESERİ
(İNCELEME-METİN)**

İBRAHİM ÖZDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DR. ÖĞR. ÜYESİ Ahmet DÖNMEZ**

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	İbrahim ÖZDEMİR
	Numarası	148105011018
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih A.B.D.
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Dönmez
	Tezin Adı	Balkan Savaşları Sürecinde Osmanlı Devleti ve Bursalı Mehmet Nihat Bey'in Balkan Harbi (2. Cilt) Adlı Eseri (İnceleme-Metin)

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

08.04.2019

İbrahim ÖZDEMİR

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	İbrahim ÖZDEMİR
	Numarası	148105011018
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih A.B.D.
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet DÖNMEZ
	Tezin Adı	Balkan Savaşları Sürecinde Osmanlı Devleti ve Bursalı Mehmet Nihat Bey'in Balkan Harbi (2. Cilt) Adlı Eseri (İnceleme-Metin)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Balkan Savaşları Sürecinde Osmanlı Devleti ve Bursalı Mehmet Nihat Bey'in Balkan Harbi (2. Cilt) Adlı Eseri (İnceleme-Metin) başlıklı bu çalışma .../.../....tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Caner ARABACI	
2	Dr. Öğr. Üyesi	Ahmet DÖNMEZ	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Uğur KURTARAN	

Öğrencinin	Adı Soyadı	İbrahim ÖZDEMİR
	Numarası	148105011018
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih A.B.D.
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet DÖNMEZ
	Tezin Adı	Balkan Savaşları Sürecinde Osmanlı Devleti ve Bursalı Mehmet Nihat Bey'in Balkan Harbi (2. Cilt) Adlı Eseri (İnceleme–Metin)

ÖZET

Balkan Savaşları, Türkleri Balkanlar'dan atma ve kendi topraklarını genişletme amacıyla, Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ devletleri tarafından Osmanlı Devleti'ne karşı başlatılmıştır.

I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti, dört Balkan devleti karşısında yenilerek düşman kuvvetlerinin İstanbul'a kadar dayanması karşısında pek bir şey yapamamış ve büyük kayıplar vermiştir. II. Balkan Savaşı ile birlikte Yunanistan, Sırbistan, Karadağ ve Romanya, Bulgaristan'a karşı savaş ilân etmişlerdir. Osmanlı Devleti de Trakya'da kendisine büyük kayıplar veren Bulgaristan'a karşı savaş ilan ederek, I. Balkan Savaşı'nda kaybettiği yerleri geri almak istemiştir. II. Balkan Savaşı ile birlikte Osmanlı Devleti, kaybettiği toprakların büyük bir kısmını geri almıştır. I. Balkan Savaşı'nda büyük bir darbe alan Osmanlı Devleti, bir daha kendisini toparlayamamış ve bu durum yıkılış sürecini hızlandırmıştır.

Balkan Savaşları, Osmanlı tarihi açısından önemli bir dönemi ihtiva etmektedir. Balkan Savaşlarını konu alan birinci el kaynaklardan olan Bursalı Mehmet Nihat Bey'in dört cilt olarak kaleme aldığı Balkan Harbi Tarihi isimli eseri, bu alanda yapılmış önemli bir çalışma olarak tarih literatüründe yerini almaktadır.

Osmanlı Devleti'nin en önemli harp tarihi müelliflerinden Mehmet Nihat Bey, harp, teknik, taktik ve strateji alanında Osmanlı Devleti Erkân-ı Harbiyesi'ne katkıları bulunmuş büyük bir harp tarihçisi ve komutanlardandır. Balkan Savaşlarının daha iyi tetkik ve analiz edilmesinin gelecek nesiller adına faydalı olacağını düşünen Mehmet Nihat Bey, bu maksatla kaleme almış olduğu söz konusu matbu eserinde, Balkan Savaşı'nın bilhassa Doğu cephesinde cereyan eden Kırkkilise, Petra, Erikler Muharebesi gibi savaşın sonucuna etki eden önemli muharebeleri konu almıştır. Eserinde Osmanlı ve Bulgar kuvvetlerinin 5–13 Teşrinievvel (Ekim) günlerindeki harekâtları ve savaş ortamı hakkında bilgiler vermiştir. Eser bir harp tarihi olmasının yanı sıra askerî harp, teknik, taktik ve strateji alanında Erkân-ı Harbiye Mektebi'nde ders kitabı olarak okutulmuş olması sebebiyle akademik bir çalışma özelliğini taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Balkan Savaşları, Mehmet Nihat Bey, Kırkkilise.

Öğrencinin	Name and Surname	İbrahim ÖZDEMİR		
	Student Number	148105011018		
	Department	Tarih A.B.D.		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet DÖNMEZ		
Title of the Thesis/Dissertation	Ottoman Empire and Bursalı Mehmet Nihat Bey's Work Titled Balkan War (Volume II) In The Process Of Balkan Wars (Analysis–Text)			

ABSTRACT

The Balkan Wars was launched against the Ottoman State by Greece, Bulgaria, Serbia and Montenegro in order to expel the Turks from the Balkans and expand their territory.

In the 1st Balkan War, the Ottoman Empire was defeated against four Balkan states and could not do much against the fact that enemy forces endured to Istanbul and gave great losses. In the 2nd Balkan War, Greece, Serbia, Montenegro and Romania declared war on Bulgaria. The Ottoman Empire declared its war against the Bulgarian who caused to loose so many regions in Thrace and wanted to take back the places it had lost during the First Balkan War. With the help of Balkan War 2, the Ottoman Empire had taken back a large portion of its lost lands. The Ottoman Empire, which suffered a great damage during the First Balkan War, could not recover itself again and this process accelerated the process of collapse. The Balkan Wars have an importance as a period in Ottoman history. One of the first hand sources on the Balkan Wars, the work of Mehmet Nihat Bey, written in four series, the Balkan War History takes its place in the history literature.

Mehmet Nihat Bey, one of the most important historical writers of the Ottoman Empire, was a great war historian and commander who contributed to the Ottoman Empire Erkân-ı Harbiyesi War in the field of technical tactics and strategy. Mehmet Nihat Bey, who thought that better scrutiny and analysis of the Balkan Wars would be useful for future generations, mentioned the important battles that influenced the outcome of the war, such as the Kırkkilise, Petra, Erikler Battle that took place on the Eastern front of the Balkan War. In his work he gave information about the operations of the Ottoman and Bulgarian forces on 5–13 th of October and the environment of war. In addition to being a history of war, it is an academic study because it has been taught as a textbook in the field of military warfare, technique, tactics and strategy in Erkân-ı Harbiye School.

Key Words: The Balkan Wars, Mehmet Nihat Bey, Kırkkilise.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	viii
ÖN SÖZ	ix
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM	
BALKAN SAVAŞLARI SÜRECİNDE OSMANLI DEVLETİ	
1.1. Balkan Savaşları Öncesinde Osmanlı Devleti.....	8
1.2. I. Balkan Savaşı	23
1.3. II. Balkan Savaşı.....	37
1.4. Balkan Savaşlarının Sonuçları	43
II. BÖLÜM	
BALKAN HARBİ: TRAKYA SEFERİ, KIRKKİLİSE MELHAMESİ	
(2. CİLT): İNCELEME VE METİN.....	46
2.1. İnceleme ve Değerlendirme	46
2.2. Metin	52
Mukaddime	52
Birinci Kısım.....	62
İkinci Kısım	151
Üçüncü Kısım	256
Dördüncü Kısım.....	280
Altıncı Kısım.....	348
SONUÇ	401
KAYNAKÇA.....	404
EKLER.....	410
ÖZGEÇMİŞ	423

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
BEO.	Babîali Evrak Odası Evrakı
C.	Cilt
CDA	Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri
çev.	Çeviren
ÇTTAD.	Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi
DH. İD.	Dahiliye Nezareti İdare Evrakı
DH. SYS.	Dahiliye Nezareti Siyasî Kısım Evrakı
D.İ.A.	Diyanet İslam Ansiklopedisi
EUM.	Emniyet Umum Müdürlüğü
HR. HMS. İŞO.	Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Evrakı
HR. SYS.	Hariciye Nezareti Siyasî Kısım Evrakı
haz.	Hazırlayan
İ. HB.	İrade-i Harbiye
İ.HR.	İrade-i Hariciye
MB.	Mabeyn Evrakı
MB.İ	Mabeyn İrade
MV.	Meclis-i Vükelâ Mazbataları
s.	Sayı
S.	sayfa
T.D.V.	Türkiye Diyanet Vakfı

ÖN SÖZ

Türkiye, jeopolitik özellikleri bakımından stratejik bir konumda yer almakla birlikte, Osmanlı Devleti'nin de devamı niteliğinde olması, onu köklerini geçmişten alan bir takım ciddi problemlerle karşı karşıya bırakmaktadır. Günümüzde hâlen Balkanlar, Trakya ve Ege ile alakalı tartışmaya açık ve güncelliğini kaybetmeyen belli başlı sorunlar mevcuttur ki bunların daha iyi anlaşılabilmesi için Osmanlı Devleti'nin yıkılış dönemi olaylarına bakmak isabetli olacaktır. Osmanlı Devleti, XX. yy. başlarında, görünürde Balkan devletlerinin, arka planda ise Avrupa devletlerinin saldırılarına maruz kalmış ve büyük ölçüde toprak kaybetmiştir. Bu saldırıların sistematik olarak belirli bir süre devam etmesi neticesinde Osmanlı Devleti'nin yıkılması kaçınılmaz olmuştur.

Mehmet Nihat Bey'in kaleme almış olduğu *Balkan Harbi Trakya Seferi, Kırkkilise Melhamesi* isimli eseri, Osmanlı Devleti'nin yıkılış dönemi olaylarının en önemlilerinden biri olan Balkan Savaşlarını konu alan birinci el bir kaynaktır. Böyle bir eser üzerinde yapılan bu çalışma, literatüre büyük katkı sağlayacaktır. Osmanlı tarihine genel manada baktığımızda dahi Osmanlıca eserlerin birçoğunun unutulmuş olduğu ve üzerinde çalışma yapılan eserlerin ise yeterli sayıda olmadığı görülmektedir. Bu bakımdan Balkan tarihiyle alakalı birinci el kaynaklardan olan Bursalı Mehmet Nihat Bey'in kaleme almış olduğu söz konusu eserin transkribe edilerek günümüz tarihçilerin istifadesine sunulması, Osmanlı tarihinin son dönemlerine ilişkin olayların araştırılması ve aydınlatılması açısından önemli görülmüştür. Bu bağlamda çalışmada Balkan Savaşları sürecinde Osmanlı Devleti'nin durumunun değerlendirilmesi ve Mehmet Nihat Bey'in eserinin incelemesi ve transkribesi yapılmıştır.

Tez çalışmamda benden yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Caner Arabacı'ya, Danışman Hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Dönmez'e, Konya Yusufaga Kütüphanesi görevlilerine, eşim Büşra Sultan Özdemir'e, Sevda Çelik'e ve Mahmut Taşdemir'e teşekkürü borç bilirim.

İbrahim ÖZDEMİR
Konya 2019

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, Kırım Savaşı (1853–1856) ile Rusya karşısında Avrupa devletlerinin desteğini alarak bağımsızlık için büyük bir tehditten kurtuldu. Ancak çok geçmeden Rusya'nın tekrar saldırması, Osmanlı–Rus Savaşı'nı (1877–1878) yeniden başlattı. Osmanlı Devleti, bu savaştan yenik çıktı ve büyük kayıplar yaşadı. Osmanlı Devleti, girmiş olduğu savaşların yaralarını daha sarmadan 1911'de İtalya'nın Trablusgarp'a saldırması üzerine Trablusgarp'ta ve On İki Ada'da İtalyanlar ile mücadele etmek durumunda kaldı. Bu durumu fırsat bilen Balkan devletleri de Osmanlı Devleti'ne saldırarak Balkan Savaşlarını başlattı. Bu bakımdan Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti'nin yıkılışını hızlandıran bir hadise olarak, tarih literatüründe üzerinde araştırma yapılmaya ihtiyaç duyulan bir konudur.

Balkan Savaşları ile alakalı birinci el kaynak özelliğinde bazı eserler mevcuttur. Mahmut Muhtar Paşa'nın *Balkan Savaşı Hezimet* isimli eseri, Zeki Çobanoğlu'nun, *Balkan Savaşı ve Şark Ordusu Hezimet* isimli eseri, Şark ordusu kumandanı Abdullah Paşa'nın *Hatıratı* isimli eseri, Bahri S. Noyan'ın, *Balkan Savaşında Deniz Savaşları* isimli eseri, Şadi Sükan'ın *Balkan Savaşı (1912–1913) Edirne Kalesi Etrafındaki Muharebeler* isimli eseri, bu tür eserlerdendir.

Mahmut Muhtar Paşa, *Balkan Savaşı* isimli eserinde Balkan Savaşı'nın Doğu cephesinde bilhassa görevli olduğu muharebeler hakkında ayrıntılı bilgilere yer vermiştir. Savaştığı cephelerde ordunun hareketinden, levazım bilgilerinden, düşmanın hareketlerinden bahsetmiştir. Muhtar Paşa, eserini kaleme alırken kendi hatıratlarından ve birde yapılan telgraf görüşmelerinden faydalanmıştır.

Mahmut Muhtar Paşa, Çatalca hattında yaralandığı için ordudan ayrıldığını, ayrıldıktan sonra ise ordusunun gidişatı hakkında fazlaca bilgisinin olmadığını ve sonrasına dair savaşla ilgili belge edinemediğini de söylemektedir. Eserinde batarya ve birlik isimleri hakkında hataların olabileceğini de belirtmektedir.¹

Bursalı Mehmet Nihat Bey, Balkan Savaşları ile alakalı olarak *Balkan Harbi Tarihi* isimli 4 ciltlik eserini kaleme almıştır. Bu çalışmada ele alınacak olan eser ise

¹ Mahmut Muhtar, *Balkan Harbi, Üçüncü Kolordu'nun ve İkinci Doğu Ordusu'nun Muharebeleri*, Parola Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2016, isimli eserinin “Özür ve Temenni” başlıklı bölümünde eserinin hazırlanmasının zor şartlar altında olduğunu ve acele bir şekilde hazırlandığı için eksik ve hatalarının olabileceğini dile getirmiştir.

söz konusu eserin 2. cildini oluşturmaktadır. Eser matbu bir kitaptır. Bu eserle ilgili akademik bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada öncelikle Balkan Savaşları sürecinde Osmanlı Devleti ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilecek, ardından eserin inceleme ve değerlendirmesi yapılacaktır.

Mehmet Nihat Bey, bu eserini hazırlarken Meclis-i Vükelâ zabıtlarından, Çobanoğlu Zeki Bey'in Balkan Savaşları ile ilgili hazırlamış olduğu *Şark Ordusunun Hezimet-i Harbi* isimli kitabından, Mahmut Muhtar Paşa'nın *Ruzname-i Harbi* isimli eserinden, Abdah Paşa'nın yazmış olduğu hatıratlarından, süvari fırkası kumandanı Mirliya Nazımof'un eserlerinden, ismini vermediği ve Erkân-ı Harbiye şube müdürü olduğunu ifade ettiği kişinin kitabından, Binbaşı Hamdi Bey'in ifadelerinden, Liva Kumandanı Miralay Zeki Bey'in ifade, görüş ve önerilerinden, ismini vermediği bir Bulgar muharririn eserinden, Meydan-ı Harb'de bulunan ismini vermediği bir muharririn eserinden, fırka harb ceridelerinden, Harb Dairesi'ndeki resmi belgelerden faydalandığını eserinde yer yer dile getirmiştir. Ayrıca Balkan Savaşları esnasında Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın ve diğer sıralı kuvvet ve fırka komutanlarının birbirleriyle olan telgraf görüşmelerini, mektuplarını da incelediği eserden anlaşılmaktadır.

Mehmet Nihat Bey'in eseri, Doğu cephesini bütünüyle kapsadığı gibi aynı şekilde Doğu cephesinde yapılan bütün muharebeler hakkında ayrıntılı bilgilere yer vermektedir. Bursalı Mehmet Nihat Bey, eserini oluştururken bilhassa Balkan Savaşı'nda bulunduğu görev gereği kendi bilgi ve birikimlerinden, Balkan Savaşları ile alakalı arşiv belgelerinden, telgraf görüşmelerinden, görevli komutanların hatıratlarından ve Balkan Savaşı ile ilgili yapılan çalışmalardan faydalanmıştır. Bu bakımdan Mehmet Nihat Bey, eserini daha kapsamlı ve ayrıntılı hazırlayarak okurlarına bilimsel bir eser sunma gayreti içinde olmuştur. Ayrıca Mehmet Nihat Bey, eserinde olaylar ve muharebeler hakkında sık sık değerlendirmelerde ve yorumlarda bulunmuştur.

Bu noktada, incelemesi ve transkripsiyonu yapılacak olan eserin müellifi Mehmet Nihat Bey'in hayatı hakkında bilgi verilmesi yerinde olacaktır. Mehmet Nihat Bey, 1886 senesinde Bursa'da doğdu. Mehmet Nihat Bey, Bursa'da doğduğu

için kendisine “Bursalı” denmiştir.² Babasının ismi Abdulvahap, dedesinin ismi Hacı Vivik’tir. Mehmet Nihat Bey’in dedesinin Özbekistan’dan geldiği ve Bursa’ya yerleştiği bilinmektedir.

Mehmet Nihat Bey, 1903 senesinde İstanbul Kara Harp Okulu’na başladı ve 1906 senesinde İstanbul Kara Harp Okulu’ndan teğmen olarak mezun oldu. Aynı yıl harp akademisine devam etti ve 1907 senesinde ise çalışkanlığından dolayı üsteğmen rütbesine terfi etti.³

Mehmet Nihat Bey, 1907 senesinde 78. alay, 2. tabur, 5. bölüğe tayin edildi ve burada görevine başladıktan sonra eğitimine ara vermedi ve Fransızca, İngilizce ve Almanca dillerini öğrendi. 7 yıl içinde harp akademisini bitiren Mehmet Nihat Bey, aynı sene staj eğitimi olarak Makedonya’ya gönderildi. Burada 2. ordu, 78 alay, 2. tabur 1. bölümünde görevine başladı. Yaklaşık 1 yıllık görevin ardından İstanbul’a tekrar dönen Mehmet Nihat Bey, Ayşe Sıdika Hanım (Kirizman) ile evlendi. Ayşe Sıdika Hanım’dan 1912 senesinde Orhan isminde bir oğlu oldu. Oğlunun doğduğu sırada harp akademisi üçüncü sınıfta olan Mehmet Nihat Bey, görevli olarak Çanakkale’ye gönderildi. İtalya ile yapılacak olan Trablusgarp Savaşı için Çanakkale ordusunda görevlendirilen üsteğmen Mehmet Nihat Bey, böylece Trablusgarp Harbi’ne de katıldı. Balkan Savaşı’nın başlaması üzerine seferberlik görevi sebebi ile Karargâh-ı Umûmî Erkân-ı Harbiyesi’ne tayin edildi. Mehmet Nihat Bey, 19 Ekim 1912’de yüzbaşı rütbesini aldı ve kısa bir süre sonra 1 Kasım 1912 tarihinde de kurmaylığı onaylandı. Balkan Savaşları esnasında aktif olarak görev alan Mehmet Nihat Bey, bu savaşlarda iyi bir gözlem yeteneğine sahip oldu. Yeteneğinin ve bilgisinin fark edilmesi üzerine 22 Ekim 1913’te harp okuluna tayin edildi. Burada, Harp Tarihi ve Coğrafya derslerine vekâleten girdi.⁴

Mehmet Nihat Bey, I. Dünya Savaşı başlamadan önce 15 Ocak 1914 tarihinde Karargâh-ı Erkân-ı Harbiye Umûmîye Dairesi I. Şube’ye tayin edildi. 10 Mart 1915 tarihinde ise kıdemli kurmay yüzbaşı rütbesine terfi etti ve bu tarihten on sekiz gün sonra da Çanakkale yakınlarındaki 15. tümene harekât şube müdürü olarak

² Hasan Bacanlı, “Türk Harp Tarihinin Öncü İsmi (Bursalı) Mehmed Nihad Bey Eserleri ve Tarihçiliği”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırma Dergisi*, S. 14, Konya 2015, ss. 129–182.

³ Sezgin Kaya, “Mehmet Nihat Bey”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, S. 18, Çanakkale 2015, ss. 705–741.

⁴ Bacanlı, *a.g.e.*, s. 129–182.

tain oldu.⁵ Burada bir takım saldırı ve çatışmalarla karşılaşan Mehmet Nihat Bey, meslekî tecrübesini arttırdı ve yine aynı yıl içerisinde 28 Nisan'da Gelibolu yakınlarındaki Seddülbahir Mıntıkası Erkân-ı Harbiyesi'ne gönderildi. Kısa süre sonra ise Güney Grubu 1. Şube Müdürlüğü'ne tayin oldu. Yaklaşık 3 ay sonra 16 Temmuz 1915 tarihinde ise 6. Fırka Erkân-ı Harbiyesi'ne tayin oldu. Saroz Körfezi ve Anafartalar bölgesindeki başarılı görevleri sonucunda Kurmay Albay Mustafa Kemal kendisine takdirname verdi. Mehmet Nihat Bey 3 Ocak 1916 tarihinde Fırkası ile birlikte Tekirdağ'a görevli olarak gönderildi. Aynı yıl içerisinde birliği ile birlikte İran ve Hanekin harekâtlarına katıldı ve kısa bir süre sonra binbaşı rütbesine terfi etti.⁶

Cebel-i Hamrin Muharebesi'ne (20 Mart 1917) katıldı ve aynı yıl içerisinde Kurmay Binbaşı olan Mehmet Nihat Bey, Kafkas Grubu 1. Şube Müdürlüğü'ne tayin oldu. 3 Ağustos 1918 tarihinde ise Genel Karargâh Kurmay Vekilliği'ne tayin edildi. 30 Eylül 1918 tarihinde ise üstün bilgi ve becerisi nedeni ile İstanbul Yıldız Sarayı'ndaki Harp Akademisi Müdür Yardımcılığı'na atandı.⁷ Kısa süre sonra Genelkurmay 3. Şube Müdür Yardımcılığı'na ve ardından harp akademisinde öğretmenlik görevlerinde bulundu. Aynı zamanda da Şehzade Ömer Faruk'un öğretmenliğini yaptı.

Mehmet Nihat Bey, Temmuz 1922 tarihine kadar Anadolu'da 6. Kolordu Kurmay Başkanlığı görevinde bulundu ve 31 Ağustos 1922 tarihinde yarbay rütbesine terfi ederek İstiklal Madalyasını almaya hak kazandı. 17 Ekim 1922–19 Ağustos 1913 tarihleri arasında önce Balıkesir 2. Ordu Kurmay Başkanlığına sonra da Genelkurmay Başkanlığı Talim Terbiye Müdürlüğü görevlerini yürüttü. 1923 ve 1926 tarihleri arasında ise harp okulunda tarih öğretmenliği ve Genelkurmay Neşriyat Şube Müdürlüğü görevlerini yürüttü. Mehmet Nihat Bey, 1926'da bugün hâla faal olan Türk Şehitleri İmar Vakfı'nı kurdu. Bu vakıfla birlikte şehit ailelerine maddi yardım ve şehitliklerin imar faaliyetlerini yürüttü. Bahse konu vakfı kurduğu

⁵ M. Şahin Aldoğan, "Mehmet Nihat Bey, Unutulan Türk Büyüğü", *NTV Tarih Dergisi*, S. 15, İstanbul 2010, s. 67.

⁶ Kaya, *a.g.e.*, ss. 705–741.

⁷ Ekrem Hayri Peker, "Harp Tarihçilerimiz ve Mehmet Nihat Bey (1886–1928)", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, C. 1, S. 3, Eskişehir 2018, ss. 98–108.

yıl içerisinde *Büyük Harpte Çanakkale Seferi* isimli eseri yazdı ve vakfa bağışladı. Mehmet Nihat Bey'in Atatürk'e takdim ettiği ilk eseri de bu oldu.⁸

Mehmet Nihat Bey, 7 Temmuz 1927 tarihinde Müstahkem Mevki Piyade Liva Komutanlığı'na atandı ve buradaki görevi Mehmet Nihat Bey'in son görev yeri oldu.⁹ İzmir Müstahkem Mevki Komutanı Tümgeneral Ali Fuat Paşa, Zeki Bey ve Mehmet Nihat Bey, Urla bölgesindeki birlikleri denetlemek için iki ayrı araç ile (14 Temmuz 1928) Urla'ya geçtiler. Burada denetlemelerini bitirdikten sonra tekrar dönecekleri esnada Ali Fuat Paşa, erken hareket etti ve Ali Fuat Paşa ile birlikte Urla'ya gelmiş olan Yarbay Zeki Bey ise Mehmet Nihat Bey'in ve Topçu Binbaşı Abdullah Bey'in bulunduğu araca geçti ve şoförün yanına oturdu. Mehmet Nihat Bey ve Zeki Bey'in bulunduğu araç ile Ali Fuat Paşa'nın aracı arasında fazla bir fark yoktu. Geride kalan araç yolda jandarma kontrolüne geldiğinde jandarma eri düdüğünü çalmışsa da şoför hemen duramadı ve biraz ileride duracağı sırada kontrol noktasındaki jandarma eri aracın kaçmakta olduğunu düşünerek araca ateş etti. Jandarma erinin ateşi sonucunda mermi arkada sağda oturmakta olan Mehmet Nihat Be'ye ve ön koltukta şoförün yanında oturmakta olan Zeki Bey'e isabet etti. Ağır yaralanan Zeki Bey ve Mehmet Nihat Bey olay yerinde vefat etti.¹⁰ 14 Temmuz 1928 tarihinde İzmir'in Güzelbahçe ilçesi Kilizman mevki'inde vefat eden Mehmet Nihat Bey, arkasında birçok eser bırakmıştır.¹¹ Mehmet Nihat Bey'in tespit edilen 40 kadar eseri mevcuttur. Ayrıca Fransızca, Almanca ve İngilizce gibi dilleri bildiği için bu dillerde yazılmış bir çok eseri ülkemize kazandırmıştır. Eserlerinden bazıları; 4 cilt olarak kaleme aldığı Almanca'dan çeviri *Büyük Harp*, Fransızca'dan çeviri olan *Harbi Umumi'de Fransız Sefer Planı ve Harbin İlk Ayı*, 4 cilt olarak kaleme aldığı *Balkan Harbi Tarihi* isimli eserlerdir. *Balkan Savaşı'nda Çatalca Muharebesi* başlıklı eserini, *Balkan Harbi* eserinin 4. cildi olarak takdim etmiş ve eserin mukaddimesinde de bu eserine üç gün gibi kısa bir süre içinde hazırlık yapmak zorunda kaldığını dile getirmiştir.¹² *Balkan Savaşı ve Trakya Seferi* isimli eseri Balkan tarihi açısından en büyük eserler arasında kabul edilmektedir. Bulgaristan

⁸ Bacanlı, *a.g.e.*, ss. 129–182.

⁹ Kaya, *a.g.e.*, ss. 705–741.

¹⁰ Bacanlı, *a.g.e.*, ss. 129–182.

¹¹ İsmail Hakkı Akansel, *Güzelbahçe Şehitleri*, İzmir 1996, ss. 11–16.

¹² Mehmet Nihat Bey, *Balkan Savaşı'nda Çatalca Muharebesi (Konferansı)*, Askerî Matbaa, İstanbul 1341, s. 1.

Genelkurmayı'nın da bu eserden faydalanarak kendi harp tarihini yazdığı bilinmektedir.¹³

Mehmet Nihat Bey, birçok savaşa katılmış ve birçok nişan, madalya ve takdirname almıştır. Almış olduğu nişan, takdirname ve madalyalar şöyledir; Muharebe Gümüş İmtiyaz Madalyası, Harp Madalyası (03 Temmuz 1331), Çanakkale'de Kurmay Albay Mustafa Kemal Atatürk'ün Takdirnamesi, Alman Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası, 2. Rütbeden Alman Demir Salip Nişanı, Bronşvilt Grant Dükalığı Harp Nişanı, 3. Rütbeden Avusturya Liyakat Madalyası, 3. Rütbeden Kılıçlı Mecidiye Nişanı, İstiklal Madalyası. Mehmet Nihat Bey'e üstün başarı ve katılımı sebebi ile verilmiştir. Ayrıca Mehmet Nihat Bey, askerî hayatı boyunca Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı, İstiklal Savaşları'na katılmıştır.

Birinci bölümde, Balkan Savaşları öncesi dönemde Osmanlı Devleti'nin siyasî, ekonomik ve sosyal durumu hakkında bilgiler verilecek ve Osmanlı Devleti'ni bu savaşlara sürükleyen olaylar ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Ardından I. Balkan Savaşı ile alakalı olarak Balkan Savaşı'nda yaşanan gelişmeler, savaşın hangi cephelerde ve nasıl meydana geldiğine ve savaşın nasıl sonuçlandığına, bunun yanı sıra savaş ile ilgili önemli sorulara cevap olabilecek konulara yer verilecektir. II. Balkan Savaşı hakkında savaşın nedenine gelişimine ve sonucuna ilişkin bilgilere yer verilecektir. Balkan Savaşlarının sonuçlarıyla alakalı olarak Balkan Savaşları sonrasında imzalanmış antlaşmalar, göç hareketleri ve siyasî durum ve savaşın Balkan Savaşı'na katılan devletlere olan etkileri hakkında bilgilere yer verilecektir.

İkinci bölümde eserin ayrıntılı incelemesi ve değerlendirilmesi yapılacaktır. Eserin transkripsiyonu verilecektir.

Çalışmada, Arap harflerinden Latin harflerine çevrilmiş olan Mehmet Nihat Bey'in transkribe edilen eserinin kelime yazılışları ve gramer özellikleri mümkün olduğunca korunmuştur. Türkçe kelime sonlarında b, c, d, g, ünsüzleri bulunmadığı için Türkçe kelime sonlarında bu harfler p, ç, t, k'ye dönüştürülmüştür.

Mehmet Nihat Bey tarafından kitapta kullanılmış olan yabancı kelime ve isimler yazıldığı şekilde değil okunduğu şekilde kullanılmıştır. Bu isimlerden tespit

¹³ Kaya, *a.g.e.*, ss. 705–741.

edilenler orijinal yazılışlarıyla verilmiştir. Tespit edilemeyen kelimeler ise orijinal metinde yazıldığı gibi gösterilmiştir.

I. BÖLÜM

BALKAN SAVAŞLARI SÜRECİNDE OSMANLI DEVLETİ

1.1. Balkan Savaşları Öncesinde Osmanlı Devleti

Balkanlar'da Osmanlı Devleti'ne karşı başlatılan isyan ve bağımsızlık hareketleri 18. yy.'ın ikinci yarısında daha etkili hale gelmeye başladı. Rusya 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile birlikte Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan Ortodokslar üzerinde koruyuculuk hakkını elde ederek,¹⁴ Ortodoks Kilisesi'ni kurdu ve bu sayede koruyuculuk hakkını daha kolay hale getirdi.¹⁵ Rusya, Balkan devletlerini Osmanlı Devleti aleyhine kışkırtarak Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti'nden ayrılmalarını istedi. Rusya'nın bu müdahalesi Avrupa devletlerinin dikkatini Balkanlar üzerine çekmesine neden olduğundan batılı devletler de bu durum üzerine Osmanlı Devleti içindeki Hıristiyan halkın koruyuculuğu görevine başladı.¹⁶ Küçük Kaynarca Antlaşması'nın akabinde Fransa'da meydana gelen bir takım olaylar sonrasında, 1789 yılında meydana gelen Fransız İhtilali'nin bütün dünyada etkisinin hissedildiği milliyetçilik akımı, büyük bir imparatorluk olan ve birçok milliyeti hâkimiyeti altında tutan Osmanlı Devleti'ni de derinden etkilediği gibi bilhassa Balkanlar'da patlak verecek olan Balkan Savaşlarının da kıvılcımını oluşturdu.¹⁷

XIX yy. başlarından itibaren gerilemeye başlayan Osmanlı Devleti, kendi hâkimiyeti altındaki Balkan devletlerini kontrolünden kaybetmeye başladı. Osmanlı Devleti'nin kontrolü kaybetmesi ile birlikte Balkan devletlerindeki Hıristiyan milletler bölgedeki Müslüman nüfus üzerinde baskı ve şiddet uygulayarak, Müslüman ahalinin Anadolu'ya göçüne sebep oldu.¹⁸

¹⁴ Sevilya Aslanova, *20. Yüzyılın Başında Rusya'nın Osmanlı Politikası (1903–1917)*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2008, s. 1.

¹⁵ Caner Sancaktar, "Balkanlar'da Osmanlı Hakimiyeti ve Siyasal Mirası", *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, C. 2 S. 2, İzmir 2011, ss. 28–49.

¹⁶ İsmail Faruk Aksu, "Balkan Savaşlarının 100. Yıldönümünde Balkan Tecrübeleri", *Türk Akademisi Siyasî Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı (TASAV)*, Ankara 2012, s. 10.

¹⁷ Ertuğrul Oral, "Balkan Savaşları", *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2011–2012 Akademik Yılı Açılışı ve Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik Ve Bütünlük Sempozyumu*, İstanbul 2011, ss. 33–40.

¹⁸ Hatice Bayraktar, "Osmanlı'nın Balkanlar'dan Çekilmesi: Savaşlar, İsyanlar ve Göçler", *Balıkesir Üniversitesi F.E.F. Karesi Tarih Kulübü Bülteni*, Balıkesir 2007, ss. 65–86.

Hıristiyan camiası, Müslümanların ve bilhassa Osmanlı Devleti'nin varlığından rahatsızlık duymaya başlayarak Osmanlı varlığının Avrupa'dan bir an evvel atılması gerektiği üzerine söylemlerde bulunmaya başladı. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin zayıf durumunu fırsat bilen Avrupa devletleri 1815 senesinde toplanan Viyana Kongresi'nde "Şark Meselesi" konusunu ilk defa gündeme getirdi.¹⁹ Zaman içinde kademeli olarak Osmanlı Devleti dahilinde ve bilhassa Balkanlar'da meydana gelen siyasî, ekonomik ve demografik gelişmeler, Balkan Savaşlarının temelini oluşturdu.

19 yy.'da Osmanlı Devleti'nin zayıflaması sonucunda Balkanlar'da isyanlar patlak verdi. Bu isyanlardan biri olan Hersek İsyanı'nda Nevesin kazasında yaşayan bazı Hıristiyan vatandaşların vergi vermemek için baş kaldırmaları neticesinde 24 Temmuz 1875'de isyan başladı. Osmanlı Devleti Balkanlar'da meydana gelen bu ve buna benzer olayları Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti iç işlerine karışmalarını engellemek için isyan hareketi olan yerlere ilk önce nasihatçiler gönderdi.²⁰ Fakat bu durum Osmanlı Devleti'nin güçsüz olduğu izlenimini verdiği için isyan hareketleri bu duruma istinaden daha da hız kazandı. İşlerin daha da zora girmesi üzerine Osmanlı Devleti isyancılar üzerine kuvvet göndermek zorunda kaldı.²¹

Bosna Hersek konusunda birlikte hareket eden Avusturya, Rusya ve Almanya, Bosna Hersek'i bahane ederek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmak istediler. Bu durumun farkında olan Osmanlı Devleti, Bosna-Hersek'e yeni haklar ve ayrıcalıklar verdiyse de isyanı bastıramadı.²² 1907'de Viyana'da bakanlar kurulu Bosna-Hersek'in ilke olarak Avusturya'ya katılmasına karar verdi, 17 Ekim 1908'de ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Bosna-Hersek'i topraklarına kattığını ilan etti. Osmanlı Devleti güçsüz bir durumda bulunduğu için bu durumu kabullenmek durumunda kaldı.

¹⁹ Veysel Öngül, *Balkan Savaşlarının Sonrasında Rumeli'den Anadolu'ya Göçler (Sandıklı-Reşadiye Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 2016, s. 9.

²⁰ İbrahim Yılmazçelik, "Düvel-i Muazzama'nın Karadağ Üzerinden Osmanlı Devleti ile Mücadeleleri ve Bunun Günümüze Yansımaları", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 2, Bitlis 2013, ss. 1-34.

²¹ Zafer Çakmak, "1875 Hersek İsyanı", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 8, Elâzığ 2003, ss. 241-254.

²² Ekrem Buğra Ekinci, "Hersek İsyanı", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 1-2, Konya 1998, ss. 524-525.

Bu dönemde ayanlar ile sıkıntılı bir süreç içinde olan Osmanlı Devleti'nin içindeki bu durumun farkında olan Sırbistan ise ayaklanmalar konusunda cesaretlendi. Vergi ve bir takım konuları da bahane ederek Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanma başlattı. Kısa süre içinde Sırp İsyanı (4 Şubat 1804) başladı ve akabinde Osmanlı–Rusya arasında (1806–1812) patlak veren savaşta Osmanlı Devleti'ne başkaldıran Sırbistan'ı, Rusya, askerî ve diğer konularda destekledi.²³ İsyancılar sosyo–ekonomik taleplerinin yanına otonom bir yapı taleplerini de ekledi. Dünyanın dikkatini üzerine çekmeyi başaran Sırp 1812 Bükreş Antlaşması'nda uluslararası bir konu olmaya başladı.²⁴

Osmanlı Devleti bu dönemde isyanı kontrol altına almakta zorlanmışsa da 1813'te ancak bastırabildi. 1815'de tekrar başlayan Sırp İsyanı'na Rusya yine destek vermekten geri kalmadı.²⁵ Kara Yorgi ve arkadaşları isyanı devam ettirmişlerse de Osmanlı Devleti, kurulan disiplinli ordu ile kısmen isyanı bastırdı. Rusya ve Avrupalı bir takım devletlerin desteğini alan Sırbistan, nihayetinde 1878 Berlin Antlaşması ile birlikte güneyde Niş ve doğuda Pirot'a kadar olan toprakları olarak bağımsızlığını tam olarak kazandı.²⁶ Bağımsızlığını kazandıktan sonra Balkanlar'da istediğini alamayan Sırbistan, Balkan devletleri ile bir takım rekabet içine girerek Osmanlı Devleti topraklarına da göz dikti. Sırbistan'ın bu düşüncesi ile Balkanlar'da hakimiyet mücadelesi başladı ve Balkan Savaşlarının fitili ateşlendi.

Osmanlı Devleti'ne karşı saldırgan bir tutum içinde bulunan Karadağ'ın ise siyasî tavrı diğer Balkan devletlerinden farklı değildi. Karadağ, sınırlarının Bosna Hersek ve Arnavutluk taraflarında genişletilmesini, Karadağ ve Arnavutluk arasındaki hududun ise tespit edilmesini ve Antivari şehrinin de Karadağ'a bırakılmasını istedi. Bu şartları kabul etmeyen Osmanlı Devleti, Karadağ'a Babiâli'nin hâkimiyetini kabul etmek ve Bosna Hersek topraklarından bir kısmını vergisini vermek şartıyla bırakmayı teklif etmişse de bu teklif de Karadağ tarafından

²³ Süleyman Uygun, “Sırp İsyanı ve Hurşid Ahmet Paşa”, *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 17, Ordu 2011, ss. 435–450.

²⁴ Aşkın Koyuncu, *Osmanlıda Sırp İsyanları, 19 Yüzyılın Şafağında Balkanlar*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s. 180.

²⁵ Selim Aslantaş, “Sırp İsyanının Uluslararası Boyutu (1804–1813)”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C. 6, S. 21, Ankara 2009, ss. 109–136.

²⁶ Uygun, *a.g.e.*, ss. 435–450.

kabul edilmedi.²⁷ Osmanlı Devleti Karadağ'a nasihatçiler göndermişse de olumlu sonuç alamadı.²⁸ Osmanlı Devleti ile Karadağ arasında (4 Mart 1858) savaş başladı ve büyük devletlerin müdahalesi sonucunda savaş son buldu. Aralık 1858'de yapılan anlaşmada Karadağ ile Hersek arasında kesin bir hududun tespiti yapıldı ve Zupa, Grakova ve Evdina'nın Karadağ'a bırakılarak diğer hususlarda ise harbden önceki hususlara dönülmesi kararına varıldı. 1876'da ise Sırbistan'nın Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmesi üzerine Sırbistan ile birlik olarak Osmanlı Devleti'ne karşı saldırılarda bulundu. Bu savaşın sonucunda Niksic, Podgorica, Bar ve Dulcigno'yu ele geçirdi. 1878 Berlin Kongresi'nde ise bağımsızlığını kazandı.²⁹ Balkanlar'da devam eden hakimiyet mücadelesine Karadağ'da karıştı ve Balkan Savaşlarında Osmanlı Devleti'nin karşısında yerini aldı.

Osmanlı Devleti'nin 11 Mart 1870'de bağımsız Bulgar kilisesini kabul etmesi ile birlikte kilise olarak bağımsızlığını kazanan Bulgarlar bu defa siyasi olarak bağımsızlık elde etmek istedi. Bağımsızlığını kazanmak içinde isyan hareketleri içinde bulundu.

Bulgarlar'dan isyan hareketine öncülük eden Georgi Benkovski adlı bir komiteci, Edirne, Karlova, Tatar, Pazarcık, Filipe, İhtiman, İzladi ve Sofya şehirleri ve kasabalarında bulunan Türk yerleşim yerlerinin yakılıp yıkılması planını yaparak Türklerin bulunduğu her yerde katliam yapılacak Türklerin mallarına el konulacak diyerek komitecilere soykırım hakkında tâlimat verdi.³⁰ Osmanlı Devleti tarafından Bulgaristan'ı desteklemek için İngiltere'nin baskıları neticesinde Türk yerleşim birimlerine saldıran Bulgar isyancıları affedildi. Filibe, Edirne ve Tırnova mahkemelerinde yargılanan yüzlerce isyancı serbest bırakıldığı gibi Bulgar isyancılar tarafından yıkılan Türk yerleşim yerleri de Türk hükümeti tarafından yaptırıldı. Ayrıca zarar veren Bulgarlara da İngilizler tarafından bol bol para verildi.³¹

²⁷ Nenad Moğanın, "Karadağ", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 24, İstanbul 2001, ss. 384–385.

²⁸ Yılmazçelik, *a.g.e.*, ss. 1–34.

²⁹ Moğanın, *a.g.e.*, ss. 384–385.

³⁰ Yahya Bağçeci, "İngiltere Parlamento Tutanaklarında 1876 Bulgar İsyanı", *International Journal of Social Science*, 2014, ss. 211–235.

³¹ Mithat Aydın, "1876 Bulgaristan Ayaklanmasının Osmanlı-İngiliz İlişkilerine Etkisi", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 12, Denizli 2002, ss. 80–87.

Prens Ferdinand, Ekim 1908’de Tırnava’da Bulgaristan’ın bağımsızlığını ilan ederek “Çar” unvanını aldı. Bağımsızlığını kazanan Bulgaristan bölgede bulunan Müslüman Türkleri zulüm ve şiddetle yerinden yurdundan ederek Müslüman halkın büyük bir çoğunluğunu da soykırıma tabi tuttu. Berlin Antlaşması’nın 5. ve 12. maddelerinde Türklere azınlık hakkı, inanç hakkı, yaşam hakkı gibi bir takım haklar verilmişse de bu haklar kâğıt üzerinde kaldı. Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanan bir protokol (19 Nisan 1909) ile Osmanlı Devleti, Bulgaristan’ı resmen tanıdı.³² Bulgaristan’ın sınırlarını genişletme ve büyük Bulgaristan olma düşüncesi ile Osmanlı Devleti’ne karşı yapmış olduğu saldırılar neticesinde Balkan Savaşlarının ayak sesleri duyulmaya başladı.

Balkanlar’da meydana gelen isyan hareketleri de Arnavutluk’u kendini savunmaya itti. Prizren’de Arnavut birliği (10 Haziran 1878) kuruldu.³³ Arnavutlar Osmanlı Devleti’nden bir takım kabul edilemez isteklerde bulundu ve akabinde isyan hareketine başladı. Osmanlı Devleti ise egemenliğinin hiçe sayıldığı isyan hareketlerine karşı harekete geçmek durumunda kaldı ve zorda olsa isyanları bastırabilirdi. Resneli Niyazi’nin 3 Temmuz 1908’de birçok taraftarı ile dağa çıkması üzerine Arnavutluk’ta gelişen olaylar Osmanlı Devleti’ni meşrutiyetin ilanına götürdü.³⁴ Arnavutlar bağımsızlık yolunda ilk adımı atarak İşkodra, Kosova, Manastır ve Yanya’yı kapsayacak şekilde özerk bir Arnavutluk isteğinde bulundu. Bu dönemde iktidarda bulunan İttihat ve Terakki yönetimi uzlaşma yoluna gitmek istediysen de 1912’de I. Balkan Savaşı’nın sonuçlanması ile Arnavutluk bağımsızlığına kavuştu.³⁵

Diğer taraftan Avrupa devletleri Makedonya konusunda Osmanlı Devleti’ne karşı baskı yapmaya başladı. Osmanlı Devleti ise artan baskılar karşısında Balkanlar’daki bu vatan toprağını korumaya çalışarak çetin bir mücadele başlamışsa da Osmanlı Devleti yapmış olduğu ıslahat ve anlaşmalar neticesinde Makedonya’da

³² Nilüfer Erdem, “Osmanlı Devleti’ne Karşı Helenlerle Bulgarlar’ın İşbirliği Yapması Gerektiğine Dair 15 Şubat 1911 Tarihli Rapor”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, C. 11, S. 22, İstanbul 2012, ss. 109–123.

³³ Kemalettin Kuzucu, “Lâyihalar Işığında Bağımsızlık Sürecinde Arnavutluk’un Sosyal ve Siyasal Durumu (1860–1908)”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. 12, S. 2, İstanbul 2012, ss.309–332.

³⁴ Gürkan Akyol, *Balkan Politikasında Arnavutluk 1912 Sonrası*, (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2007, s. 14.

³⁵ Ekrem Vlora, *Osmanlı Arnavutluk’undan Anılar (1885–1912)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s. 54.

istediği sonucu alamadı.³⁶ Osmanlı Devleti, Makedonya’da birtakım ıslahatlar yapmak istemişse de Makedonlar ve Avrupa devletleri tarafından kabul görmedi. Bilhassa Bulgarların, Makedon diye bir ırkın olmadığını kabul etmesi ve Makedonlar’ın kendi ırklarından geldikleri düşüncesi ile kendilerini Makedonya üzerinde hakimiyet kurmaya mecbur hissetmişlerdir.³⁷ Makedonya’da Sırp ve Bulgar çeteleri düzenin bozulması noktasında faaliyetlerine devam etti ve Balkan savaşları da bu sorunlar ile birlikte olgunlaşmaya başladı.

Fransa, İngiltere ve Rusya, Akdeniz üzerinde siyasî emellerini gerçekleştirmek için Yunanistan’ı kullanarak Osmanlı Devleti’ni bertaraf etmek istediler.³⁸ Edirne Antlaşması (1829) ve Londra Konferansı kararları gereğince Osmanlı Devleti, Yunanistan Devleti’nin kuruluşunu kabul etmek zorunda kaldı. Bu kararlardan sonra Yunanistan’da megola idea düşüncesi tekrar canlandı. Rusya boğazlardan serbest geçiş hakkı elde ederek isteğine kavuştu.³⁹ İngiliz politikacıları ise Edirne Antlaşması görüşmeleri sürerken Rusya’nın Osmanlı Devleti’nin yıkılması yönünde bir takım düşünceler içinde olduğunu mülhaza etmişlerdir.⁴⁰ Yunanistan, büyük Bizans olma yolunda yeni girişimlerde bulunmaya devam etti⁴¹ ve bu nedenle bilhassa 1866 Girit Ayaklanması ve Ege Adaları meseleleri Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında süregelen bir sorun olarak kaldı. Balkan Savaşlarında da bu sorun devam ettiğinden bu durum Yunanistan tarafından Osmanlı Devleti’ne saldırı konusunda büyük bir sebep olmuştur.⁴² Balkan Savaşları öncesinde Balkan devletleri kendi aralarında kiliseler meselesini halâ çözememiş iken Makedonya’daki belirsizlik ve istikrarsızlığın bir süre daha devam etmesi sonucunda komşu devletler Makedonya’ya müdahale için fırsat kollamışlardır.⁴³

³⁶ Kaya Bayraktar, “Makedonya Sorunu ve Avrupa Müdahalesi 1902–1905”, *Bilig*, S. 69, Ankara 2014, ss. 1–28.

³⁷ Mustafa Durmaz, “Makedonya Sorunu ve Yunanistan’ın İsim Uzlaşmazlığı”, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM-UHAD)*, S. 3, 2015, ss. 59–67.

³⁸ Fahir Atabek, *1897 Osmanlı–Yunan Harbi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1965, s. 10.

³⁹ Melek Öksüz, “Girit Meselesinin Belirsizlik Yılları (1908–1913)”, *Karadeniz Araştırmaları*, S. 25, Trabzon 2010, ss. 93–114.

⁴⁰ Ahmet Dönmez, *Osmanlı Modernleşmesinde İngiliz Etkisi Diplomasi ve Reform (1833–1841)*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2014, s. 52.

⁴¹ Öksüz, *a.g.e.*, ss. 93–114.

⁴² Atabek, *a.g.e.*, s. 10.

⁴³ Yakub Ahabab, “Balkanlar’da Kiliseler Sorunu Örneği Olarak: Fermiliyan Meselesi (1987–1902)”, *Journal of History and Future*, C. 1, S. 1, Aralık 2015, ss. 51–70.

1910'da ise Osmanlı hükümeti tarafından çıkarılan bir kanunla Balkanların müzminleşen kiliseler meselesi ve mektepler konusu halledildi.⁴⁴

Osmanlı Devleti, Balkan devletlerinin ittifak yapmalarına engel olamadığı gibi İttihat ve Terakki yönetiminde bulunan İbrahim Hakkı Paşa hükümetinin “ittihad-ı anasır” (Osmanlı Cemiyetlerini Birleştirme) adına⁴⁵ Balkan devletleri arasındaki süregelen sorun olan kiliseler meselesini 3 Temmuz 1910'da çıkardıkları bir kanunla çözüme kavuşturdu. Buna göre ihtilafli kiliseler meselesi ve mekteplerin nüfus oranına göre afdiyeti tespit edilmesi kararı verildi. Balkan devletlerinin uzun zamandır süregelen çatışmasına son verildi ve Osmanlı Devleti'ne karşı birleşmelerinin önünü açıldı.⁴⁶ Böylece hazırlanan kiliseler kanunu ile aralarındaki sorun çözülen Balkan devletleri, Osmanlı Devleti'ne karşı sinsi planlarını devreye koymaya başladı.⁴⁷

İtalya'nın Trablusgarp'a saldırması ile Osmanlı Devleti Trablusgarp'a kuvvet göndermek zorunda kaldı. Osmanlı Devleti Trablusgarp Savaşı'na hazırlıksız yakalandığı gibi Balkan Savaşlarına karşı da hazırlıksızdı ve gerekli önlemleri alamadı. Trablusgarp Savaşı'nın olması nedeni ile Osmanlı Devleti bir çok subayını Trablusgarp'a gönderdi. Bu subaylardan birisi olan Enver Paşa, Balkan Savaşı'nın patlak vermesi sonucunda, Balkanlar'da görev alabilmek için 27 Kasım 1912 tarihinde ancak İstanbul'a dönebildi ve 1 Ocak 1913'te Çatalca'ya 10. ordu kurmay başkanı olarak tayin edildi.⁴⁸

Balkan Savaşı'nın başlamasına yaklaşık bir buçuk ay kala Osmanlı hükümeti eğitilmiş askerlerinden yaklaşık 70 bin kadarını terhis ederek büyük bir hata yapmıştır. Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti'nin Balkan devletleri arasında meydana gelen ittifaka engel olamaması, asker ve mühimmat için gerekli çalışmalarını yapamamış olması, seferberliğini geç başlatması yani savaştan yaklaşık olarak 16 gün önce olması ve eğitimsiz acemi askerlere ciddi görevler vermesi gibi bir takım

⁴⁴ Hasan Taner Kerimoğlu, “Kilise ve Mektepler Kanunu Örneğinde II. Meşrutiyet Döneminde İttihatçı-Rum İlişkileri”, *ÇTTAD*, S. 14, İzmir 2007, ss. 3-25.

⁴⁵ Bayram Kodaman, “II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1914)”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 13, Ankara 2002, ss. 165-192.

⁴⁶ Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi, Siyasî Tarih 1*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2017, s. 575.

⁴⁷ Öztuna, *a.g.e.*, s. 575.

⁴⁸ Yusuf Gedikli, *Enver Paşa Hayatı ve Makaleleri*, Nesil Yayınları, İstanbul 2007, s. 25.

nedenler, savaşların kaybedilmesindeki önemli nedenlerden sayılmıştır.⁴⁹ Bunun yanı sıra İttihat ve Terakki yönetiminin göreve gelir gelmez yapmış olduğu yanlış atamalar, Balkan Savaşları esnasında askerî, idarî ve siyasî olarak aksaklıkların yaşanmasına neden olmuştur.⁵⁰ Osmanlı Devleti'nin ordusu içinde siyasî görüş ayrılıklarının olması, Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşlarında hezimete uğramasına ve yenilmesine neden olan diğer hatalardandır.⁵¹ Cephe gerisindeki halkın ise devam etmekte olan Balkan Savaşları konusunda vurdumduymaz bir tavır içinde olması,⁵² o dönem için İstanbul'a gelen gazeteci ve araştırmacıların gözünden kaçmamıştır. Ayrıca zengin Müslüman tüccarların da askerlere ve yaralılara ekonomik olarak yardımda bulunmadıkları tespit edilmiş,⁵³ zaten cephe hattında iase ve tedavi sıkıntısı çeken Osmanlı askerleri gerekli yardımlar gelmeyince Balkan Savaşları'nda varlık gösterememiştir. İsmet Paşa ise hatıralarında bahsettiği üzere “savaş arifesinde Yemen'e asker gönderilmesi ileriye görememenin büyük bir delili olarak görülmektedir, Balkan Savaşı esnasında Yemen'de meydana gelen isyana ciddi miktarda tabur gönderilmiş olması, Balkan yenilgisine kayda değer bir etkisi olmuştur” demiştir.⁵⁴

Osmanlı Devleti'nde meydana gelen Tanzimat'ın ilanı ile birlikte Osmanlı hâkimiyetindeki gayrimüslim halka birtakım özgürlükler sunuldu. Bu durumu fırsat olarak gören batılı güçler Osmanlı Devleti iç işlerine karışmak konusunda fırsat kollamışlar ve nihayetinde 19. yy. başlarından itibaren ayrılıkçı hareketlerin içinde olmuşlardır.⁵⁵ Osmanlı Devleti içindeki bu hareketleri tetikleyen ülkelerin en başında Rusya, otonom memleketler konusunu ele alarak Balkanlar'da karışıklıklar çıkarmaktan geri durmadı. Rusya bu fikri ile birlikte Balkanlar'da bir takım siyasî faaliyetlerde bulunarak Balkan devletlerinin hamiliğine soyundu ve Balkan

⁴⁹ Öngül, *a.g.e.* s. 12.

⁵⁰ Gülay Özgür, *Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında Nüfus Göçü*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2008, s. 5.

⁵¹ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

⁵² Stephan Lauzan, Çev. Seyfettin Ünlü, *Osmanlı'nın Bozgun Yılları Hastanın Başucunda Kırk Gün Kırk Gece*, Beyan Yayınları, İstanbul 1993, s. 41.

⁵³ Aram Andonyan, Çev. Zaven Bibenyan, *Balkan Harbi Tarihi*, Sander Yayınları, İstanbul 1975, s. 487.

⁵⁴ Özgür, *a.g.e.*, s. 5.

⁵⁵ Aksu, *a.g.e.*, s. 11.

devletlerini Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmaya başladı.⁵⁶ Osmanlı Devleti'ne karşı devamlı toprak kazanımı içinde olmaya çalışan Yunanistan ile Bosna Hersek'i sınırları içine almaya çalışan Avusturya ve Slav topluluklarını bir çatı altında birleştirme düşüncesinde olan Rusya'nın menfaatleri neticesinde Balkan devletleri birleşti ve Balkan Savaşlarının kıvılcımını oluşturan nedenler oluştu.⁵⁷ Rusya'nın Balkanlar'da yapmış olduğu ittifak, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'dan atılması ile sonuçlanacağı gibi Osmanlı Devleti'ni yıkım aşamasına getirecek planlarla doldu. Hatta bu dönemde Rusya'yı ziyaret eden Fransız başvekili Poincare'de Rusya'nın Balkanlar'da yaptığı ittifakın metnini gördükten sonra bu ittifakın tam bir harp aleti olduğunu söylemekten de geri duramamıştır.⁵⁸ Osmanlı Devleti ile Rusya arasında meydana gelen siyasi çekişmeler neticesinde Osmanlı–Rusya arasında (1877–1878) savaş patlak verdi. Osmanlı Devleti bu savaşta büyük kayıplar yaşadığı gibi ülke içindeki ayrılıkçı hareketlerin başlamasına da engel olamadı. Harbin neticesinde imzalanan Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması (1878), Osmanlı Devleti için tam bir yıkım olmakla birlikte, yaşanan gelişmeler neticesinde bu antlaşma yerine imzalanan Berlin Antlaşması da Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını hızlandırdı. Bu antlaşma ile birlikte Osmanlı Devleti içinde Balkanlar'da Sırbistan, Karadağ ve Romanya tamamen kaybedilirken Bulgaristan geniş bir özerklik elde etti. Ayrıca Berlin Antlaşması'nda Makedonya'da ıslahat yapılması kaydıyla Makedonya'nın Osmanlı Devleti elinde kalmasına karar verildi. Gelişen bu olaylar ile birlikte Osmanlı Devleti içinde uzun sürecek karışıklıklarında fitili ateşlendi.⁵⁹

1878 Ayestefanos Antlaşması akabinde yerine imzalanan Berlin Antlaşması gereğince Avusturya, Bosna–Hersek'i idaresi altına aldı. Doğu Rumeli'ye muhtar eyalet statüsü tanınarak, Bulgaristan ile birleşmek için ayaklanan ahali Bulgaristan ile birleştirildi. Bulgaristan'ın (1885) bu hareketi tasvip etmesi neticesinde Berlin Antlaşması ihlal edildi ve büyük devletlerinde bu duruma sessiz kalması neticesinde Osmanlı Devleti, Bulgaristan'a kendi başına askerî müdahalede bulunmak istemedi

⁵⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri 1876–1907*, C. 8, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. baskı, Ankara 2011, s. 532.

⁵⁷ Öngül, *a.g.e.*, s. 9.

⁵⁸ Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Sevinç Matbaası, Ankara 1990, s. 171.

⁵⁹ Aksu, *a.g.e.*, s. 10.

ve bu siyasî gelişmeler sonucunda Bulgaristan'a engel olamadı.⁶⁰ Makedonya üzerinde hak iddia etmek isteyen Sırp, Bulgarlar ve Rumlar'da kurmuş oldukları çeteler ile Makedonya içinde huzur ve asayiş bozmaya başladı. Osmanlı Devleti ise bu karışıklıklar üzerine Rumeli'de ıslahat hareketleri yapmaya başladı. Osmanlı Devleti Kasım 1902'de yürürlüğe ıslahat hükümlerini koymuşsa da bu hükümlerden Balkan devletleri memnun kalmadı. Balkan devletlerinin Makedonya üzerinde başlayan mücadeleleri bir müddet sonra Rusya'nın da araya girmesi ile son buldu ve Balkan devletleri, Osmanlı Devleti'ne karşı bir ittifak içine girdi. Bu birliği askerî olarak Rusya'nın desteklemesi ile birlikte Balkan devletleri, Osmanlı Devleti'ne karşı savaş hattını oluşturdu.⁶¹ 1908'de Osmanlı Devleti'nde ilan edilen II. Meşrutiyet neticesinde dış siyasî arenada şu gelişmeler meydana gelmiştir. Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti, Avusturya Macaristan, Bosna Hersek'i ilhak ettiğini bildirdi. Girit Adası, Yunanistan'a bağlandığını bildirdi. Rusya'nın Osmanlı Devleti'nden alacağı harb tazminatından 125.000 frank indirim yapması neticesinde Osmanlı Devleti Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanıdı. Diğer taraftan da Avusturya'nın Bosna Hersek'i ilhakı ise Yenipazar sancağının Osmanlı Devleti'ne iadesi şartıyla kabulü mümkün oldu.⁶²

Diğer taraftan Makedonya'da Bulgarlar kurdukları komiteler ile Makedonya'da huzur ve asayiş bozarak Makedonya'nın Bulgaristan'a ilhakı için çalıştılar. Bu gelişmeler neticesinde Makedonya'da tam bir kaos ortamı oluştu. Öte taraftan Yunanistan ise Megali İdea (Büyük Yunanistan İdeali) doğrultusunda Ege'de bulunan bütün adalar ve İstanbul'u da kapsayan büyük Bizans'ı yeniden canlandırma amacı içinde oldu ve daha sonra Makedonya'yı da bu amacının içine dahil etti.⁶³ Avrupa devletleri de Makedonya ıslahatı üzerindeki kontrolün kaldırıldığını bildirdikten sonra (24 Ekim 1908) Avusturya, Berlin Antlaşması'nın akabinde işgal ettiği Bosna–Hersek'i ilhak ettiğini açıkladı. Kısa süre sonra Osmanlı

⁶⁰ Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. 1, Ankara 1953. s. 448.

⁶¹ Aksu, *a.g.e.*, s. 10.

⁶² Erim, *a.g.e.*, s. 449.

⁶³ Aksu, *a.g.e.*, s. 11.

Devleti'ne bağılı Bulgaristan, 5 Ekim 1908'de prensliğini ilan etti, ertesi günde Girit Yunanistan'a katıldığını duyurdu.⁶⁴

İstanbul'u ve Ege Adaları'nı işgal etmeyi düşünen, büyük Yunanistan hayalini gerçekleştirmeyi ve Grek İmparatorluğu'nu yeniden oluşturmak hayali peşinde olduğunu sık sık dile getiren Venizelos, Makedonya'daki ve Balkanlar'daki son bunalımları da fırsat bilerek Osmanlı Devleti sınırına asker yığmaya başladı.⁶⁵

Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti'ne karşı çıkaracakları savaşın kaynağını Rusya'nın Balkanlar'da izlediği Panslavizm siyasetinin ve Rusya–Avusturya arasındaki rekabetin büyük etkisi olmuştur. II. Abdülhamit, Balkanlar'da Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan arasındaki Makedonya meselesinde devletler arasındaki mücadeleyi körükleyerek onların birbirleri ile mücadele etmelerini sağladı.⁶⁶ II. Abdulhamit, Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'ne karşı beslediği kötü düşünceden haberdardı ve bu duruma karşı da tedbirler almıştı. Hatta Yunanistan ile dahi Bulgaristan'a karşı bir ittifak söz konusu olmuştur. Bulgarlar ile anlaşamayan Yunanistan, Osmanlı–Bulgar Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne yardım edeceğini taahhüt ederek buna mukâbil uygun görülen yerlerde konsolosluk açmak için müsaade istedi.⁶⁷ İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin hükümeti eline alması ile birlikte başlayan kötü yönetimle başta Makedonya'daki kiliseler meselesi olmak üzere Yunanistan'ın bu pozisyonundan dahi faydalanılamadı.⁶⁸ Rusya, Osmanlı Devleti'ne ait olan Makedonya'nın taksimi meselesini gündeme getirdi. Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ ve Sırbistan arasında ittifak anlaşması yapmalarına yardımcı oldu. II. Abdülhamit'in uzun süreler devam ettirdiği Balkan karışıklığını İttihat ve Terakki yönetimi ile Rusya çözerek Osmanlı Devleti'nin hem Balkanlar'da hemde Trablusgarp'ta zor duruma düşmesine neden olmuştur.⁶⁹

Bulgaristan ile Sırbistan arasında (12 Mayıs 1912) askerî bir anlaşma imzalandı. Akabinde Yunanistan ile Bulgaristan 29 Mayıs 1912'de ittifak anlaşması

⁶⁴ Cevdet Küçük, "Balkan Savaşı", *TDV. İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 2013, ss. 23–25.

⁶⁵ Ramazan Tosun, *Türk–Rum Nüfus Mübadelesi ve Kayseri'deki Rumlar*, Tolunay Yayıncılık, Niğde 1988, s. 28.

⁶⁶ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

⁶⁷ Nevzat Gündoğ, *1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları S. 87, Ankara 1987, s. 95.

⁶⁸ Gündoğ, *a.g.e.*, s. 95.

⁶⁹ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

yaptı. Sırbistan ile Karadağ arasında 27 Eylül 1912’de ittifak yapıldı ve Osmanlı Devleti’ne karşı cepheler oluşmaya başladı. Silah ve mühimmat teminini gizli bir şekilde tamamlayan Balkan devletleri, Osmanlı Devleti’ne karşı savaş bahanesi aramaya başladı. Balkan devletleri Makedonya’da çete faaliyetlerine ağırlık verdiler ve Osmanlı Devleti’nin bölgede etkisinin azaltılmasını amaçladılar.⁷⁰

İşin ilginç tarafı ise Sırbistan Avrupa’dan almış olduğu mühimmatı Avusturya üzerinden geçiremedi. Bu durum üzerine Osmanlı Devleti üzerinden geçirmeyi plânladı ve Osmanlı Devleti’de büyük bir gaflete ve siyasî hataya düşerek Sırbistan tarafından Balkan Savaşlarında kendisine yöneltilecek olan onca mühimmatın Selânik üzerinden Belgrat’a geçirilmesine izin verdi.⁷¹

İtalya ise 29 Eylül’de Osmanlı Devleti’ne harp ilan etti ve Trablusgarp’a asker çıkardı. Osmanlı Devleti’nin bu bölgede savunmak için yeterli donanması yoktu. Trablusgarp bölgesinde askerî olarak başarı sağlayamayan İtalya 12 Adalar üzerinde işgal girişiminde bulunmaya başladı.⁷² Osmanlı Devleti’nin ise Kuzey Afrika’ya asker gönderecek durumu yoktu. Osmanlı Devleti bazı komutanlarını bölgeye göndererek biraz da mühimmat vererek halkın direniş yapmasını sağlamak istedi.⁷³

Arnavutluk İsyanı’nın meydana geldiği sıralarda Halaskaran Zabitan adıyla ordu içindeki muhalif subaylar dağlara çıktılar ve İstanbul’daki baskıları neticesinde Said Paşa kabinesinin istifa etmesine neden oldular. Bu sonuçlar itibariyle İttihat ve Terakki yönetimi de sona erdi. Osmanlı Devleti’nde yeni kabine Gazi Ahmet Muhtar Paşa tarafından kuruldu. Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti’ne karşı birleştiğini fark edemeyerek Balkanlar’daki 120 tabur askerî de terhis etti.⁷⁴

Osmanlı Devleti ile İtalya arasındaki savaşı fırsat bilen Balkan devletleri, Osmanlı Devleti’ne saldırmayı planladı. Osmanlı Devleti ise Balkanlar’dan gelen tehlikeyi daha önemli bularak İtalya ile barış yapma yoluna gitmeyi uygun buldu. Barış görüşmeleri daha sonuçlanmadan Osmanlı Devleti ile Balkan devletlerinin

⁷⁰ Ayşe Özkan, “Balkan Savaşlarında Sırpların Müslümanlara Yönelik Gayri İnsanî Uygulamaları”, *Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 15, Konya 2016, ss. 23 - 54.

⁷¹ İlker Babürşah, *Ah Şu İttihatçılar*, Kamer Yayınları, İstanbul 2013, s. 198.

⁷² Erim, *a.g.e.*, s. 35.

⁷³ Oral, *a.g.m.*, ss. 33-40.

⁷⁴ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23-25.

savaşa tutuşması üzerine Osmanlı Devleti, Balkan Savaşı sonuna kadar geçici olarak adaları İtalya'ya bıraktı ve İtalya–Osmanlı arasında Uşi Antlaşması (18 Ekim 1912) imzalandı.⁷⁵

İtalya ile Osmanlı Devleti arasında meydana gelen bu harb Osmanlı Devleti'ni Balkan Savaşı öncesinde askerî yönden zayıf kalmasına neden oldu. Bu gelişmeler neticesinde Osmanlı Devleti askerî kuvvetinin önemli bir kısmını Trablusgarp'a çekmek zorunda kaldı. Mustafa Kemal, Enver Bey gibi önemli komutanlar Trablusgarp'ta iken Osmanlı Devleti, Balkanlar'da mücadele konusunda büyük sıkıntılar çekti. Mustafa Kemal'in İskenderiye, Marsilya, Bükreş, Köstence ve İstanbul güzergâhı sonucunda ülke topraklarına ayak bastığında Trakya çoktan Bulgarların eline geçmişti.⁷⁶

Karadağ'ın başkenti Çetine'de bulunan Osmanlı Devleti'nin elçisi Alfred Rüstem Bey'in Kosova ve İşkodra şehirlerinin durumunu bildirir 7 Ocak 1911 tarihli gizli ve acele ibareli raporunda, Balkan Savaşları öncesinde bölgenin durumunu Osmanlı Devleti'ne bildirmiştir. Bu raporda;

Alfred Rüstem Bey, Çetine sefaretinde iken önce Almanya ve Rusya sefiri ile mülâkatta bulunduğunu bu görüşmelerden Almanya sefiri ile yaptığı mülâkat da Almanya sefirinin İşkodra ve Kosova vilayetleri akıbeti hakkında endişeli olduğunu görmüş, bu beldeler dâhilinde geçen sene pek çok hatayane olaylar olduğunu şayet bu hataları doğuran siyasetinizi terk etmediğiniz takdirde gelecek ilk baharda Arnavutluk'ta pek çok belalara maruz kalırsınız” diyerek Osmanlı Devleti'nin Arnavutluk Devleti'ne karşı şefkatli ve ihtiyatlı bir şekilde yaklaşması gerektiğini bildirmiştir.⁷⁷

Balkan devletlerinin destekçileri başta Fransa ve Rusya savaşın sonucundan emin olmadıkları için savaşın sonucu ne olursa olsun statükonun değişmeyeceğini

⁷⁵ Erim, *a.g.e.*, s. 35.

⁷⁶ Alan Palmer, *Son Üç Yüz Yıl Osmanlı İmparatorluğu: Bir Çöküşün Tarihi*, Kültür Yayınları, İstanbul 1992, s. 220.

⁷⁷ Nuri Köstüklü, “Balkan Savaşı Öncesinde İşkodra ve Kosova Vilayetlerinin Durumuna Dair Çetine Sefiri Alfred Rüstem Bey'in Bir Raporu”, *Kosova Arşivleri Genel Müdürlüğü T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı TİKA tarafından 14–16 Nisan 2009 tarihleri arasında Piriştina'da (Kosova) düzenlenen “Arşiv Belgelerinde Kosova ve Osmanlı Devleti Sempozyum”unda bildiri olarak sunulmuştur*, Konya 2009, ss. 41–56.

bildirmişlerdir.⁷⁸ Balkan Savaşı arifesinde İngiliz Hariciye Nazırı Sir Edvard Grey “*Türkler Sofya’ya kadar gidebilirler fakat arazi istemekten şimdiden vazgeçmelidirler*” demiş, İtalyan başkanvekili Giolitti’de “*Türklerin Balkan devletlerini kolayca ezeceği tabiidir.*” diyerek savaşın galibini tahmin etmiştir.⁷⁹ Bu düşünceler ışığında Fransa ve Rusya başta olmak üzere batılı devletler savaşın galibinin Osmanlı Devleti olacağını tahmin ettiklerinden statükonun değişmeyeceğini peşinen söylemişlerdir. Fakat savaş Balkan devletleri kazanmış ve statüko değişmiştir. Ayrıca Fransız kamuoyunda Osmanlı Devleti’nin zulüm yaptığı haberleri yer almışken Fransız hükümeti de Balkan devletlerini desteklemiştir. Diğer taraftan Yunan ordusu ise Fransız subaylar tarafından eğitilmiş ve Fransız silahları ile donatılmıştır.⁸⁰

Savaş başlamadan önce Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti’ne karşı birleşme gibi bir faaliyet içinde olup olmadıkları konusunda, Osmanlı Devleti’nin Sofya elçiliğinden hariciye nazırlığına gelmiş olan Asım Bey 15 Temmuz 1912’de Meclis-i Mebusan’da yapmış olduğu bir konuşmada kendisine yöneltilen soru üzerine “*Balkanların aleyhimize birleştikleri tamamen yalandır, Balkanlar’dan vicdanım kadar eminim*” diyerek Balkanlar’da olup bitenlerden habersiz olduğunu göstermiştir.⁸¹ Asım Bey’in bu konuşması büyük bir hatanın fitilini ateşledi ve Balkanlar’a karşı önlem alınması konusunda Osmanlı Devleti’ni boşa çıkarttı.⁸² Asım Bey’den sonra hariciye nazırlığına gelen Gabriel Noradükyan Efendi ise Rusya yanlısı politika izledi ve Rusya’dan teminat aldığını belirterek, eğitim görmüş yüz yirmi taburun terhis edilmesini istedi.⁸³ Savaş olmazdan evvel Rusya’nın Osmanlı Devleti’ne bir harp olmayacağına istinaden garanti vermiş olması Babiâli

⁷⁸ Mustafa Keskin, ve diğerleri, *Türk inkılâbı ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ufuk Kitabevi, Kayseri 1999, s. 70.

⁷⁹ Ünal, *a.g.e.*, s. 411.

⁸⁰ Süleyman Kocabaş, *Paris’in Doğu Yolunda Yaptıkları Tarihte Türkler ve Fransızlar*, Vatan Yayınları, İstanbul 1990. s. 343.

⁸¹ Cuma Bilgi, *Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele’de Şehit Olan Gülşehirliler Üzerine Bir Araştırma*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Konya 2008, s. 35.

⁸² Oral, *a.g.e.*, ss. 33–40.

⁸³ Bekir Fikri, *Balkanlar’da Kuvve-i Seyyare Kumandanı*, Belge Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1985, s. 16.

hükümetinin 120 tabur askerî terhis etmesine neden oldu.⁸⁴ Balkan Savaşları esnasında Osmanlı Devleti siyasî olarak hazır olmadığı gibi, harp öncesinde de önemli görevlerde bulunan devlet adamlarının iyi seçilememesi savaşların kaybedilmesinde etkili oldu.⁸⁵

Osmanlı kamuoyunda Almanya'nın yardım edebileceği ümit edildi fakat Almanya'dan bu konuda yardım gelmemesi üzerine İngiltere ve Fransa'dan medet umulsa da onlarında Osmanlı aleyhine faaliyet yürütmesi üzerine Osmanlı Devleti Balkan Savaşlarında yalnız kaldı.⁸⁶ Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan, Karadağ hükümetleri Babıâli'ye ortak nota vererek (3 Ekim 1912) Osmanlı Devleti'nin 3 gün içinde Arnavutluk, Makedonya ve Girit'e muhtariyet verilmesini istedi. Sürenin bitiminde ise Osmanlı tarafından olumlu cevap alamayan Balkan devletleri Osmanlı Devleti'ne tekrar üç günlük bir süre daha verdi. İkinci üç günlük sürede Balkan devletleri, Avrupa devletlerine de nota vererek isteklerinin yerine getirilmemesi durumunda silah zoruyla istediklerini alacaklarını bildirdi.⁸⁷

Osmanlı Devleti'nin iç siyasî istikrarsızlığı Trablusgarp Savaşı'nda da kendini gösterdi. Bu durum Balkan devletlerinin bir an evvel Osmanlı Devleti'ne karşı harekete geçmelerine neden oldu. Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan, Makedonya üzerinde hakimiyet kurmak için hemen harekete geçti.⁸⁸ Sırlar Makedonya'nın paylaşılması üzerine gayret sarf etse de Bulgaristan, buraya tamamıyla hâkim olma düşüncesinde idi. Bulgaristan ile Yunanistan arasında imzalanan (29 Mayıs 1912) anlaşmaya göre her iki devlette Makedonya sorunundan ziyade Osmanlı Devleti'nin saldırısı karşısında birlikte saldırı halinde olabileceklerini kararlaştırdılar. Bu savunma ittifakının ardından 5 Ekim 1912'de askerî konvansiyon imzalandı ve bu anlaşmaya göre iki taraf kuvvetlerini toplama kararı aldı.⁸⁹ I. Balkan Savaşı'nın başlamasına neden olan Makedonya'nın demografik yapısı Yunanlılar, Romenler, Arnavutlar, Bulgarlar, Sırlar ve Türkler

⁸⁴ Türkiye Gazetesi Yayınları Ansiklopedi Gurubu, *Osmanlı Padişahları 2*, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 113.

⁸⁵ Osman Yavuz Saral, *Kayıttığımız Rumeli*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1975, s. 160.

⁸⁶ Ertuğrul Zekai Ökte, *Sovyet Devlet Arşivi Gizli Belgelerinde Anadolu'nun Taksimi Planı*, Belge Yayınları, 1972, s. 77.

⁸⁷ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

⁸⁸ Fahir Armaoğlu, *19. yy. Siyasî Tarihi*, Akım Yayınları, İstanbul 2010, s. 915.

⁸⁹ Ahmet Halaçoğlu, *Balkan Savaşları (1912–1913)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Isparta 2016, s. 6.

olmak üzere altı etnik unsurdan oluşmaktaydı. Bu unsurların hepsi Makedonya’da hakimiyet kurmak istedi ve kazanmak için mücadele etti. Çatışmaların göbeğindeki Makedonya’da ise kaos hiç durmadı ve Balkan Savaşı’nın fitili de Makedonya’da yakıldı.⁹⁰

Bu sırada Osmanlı Devleti içinde siyasî çekişmeler son hızı ile devam etmekte idi ve İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin kışkırttığı insanların da harp isteriz diyerek mitingler düzenlemeleri ve 21 Eylül 1912 yılında harp isteyenlerin Sultan Ahmet meydanında toplanmaları sonucunda, Sadrazam Gazi Ahmet Muhtar Paşa’nın ikna etme çabaları da işe yaramadı. Bu kalabalık Karadağ sefaretinin kapısındaki armayı sökmesi üzerine zaten harp isteyen Karadağ 8 Ekim 1912’de Osmanlı Devleti’ne böylece harp ilân etti.⁹¹ Bu sıralarda Bulgar ve Yunan çeteleri Makedonya’da huzuru bozmaya başladı ve Yunanistan sınırları içindeki Müslümanlara karşı da zulüm etmeye devam ettiler.⁹² Yunanistan, Balkanlar’da Müslüman halka ve yerleşim yerlerine karşı büyük çapta tahribat yaptı. Bölgedeki tahribatlar ve zararlar yetkililer tarafından tespit edildi ve dahiliye nezaretinden bakım için para talep edildi.⁹³ Sırbistan ve Bulgaristan devletleri ise Osmanlı Devleti’ne verdikleri bir nota ile Rumeli’ye özerklik verilmesini ve milliyetlere göre yeniden düzenlenmesini istediler. Osmanlı Devleti, bu isteği kabul etmeyerek 17 Ekim 1912’de bağlaşıklık Balkan devletlerine karşı savaş açtı.⁹⁴ Karadağ’ın Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etmesi ile birlikte Balkan Savaşlarının birinci evresi başladı.⁹⁵

1.2. I. Balkan Savaşı

Balkanlar’daki müttefik devletler Osmanlı Devleti’ne nota (Ekim 1912) vererek milliyet esasına göre Rumeli’de bulunan devletlere muhtariyet verilmesini istedilerse de Osmanlı Devleti bu notalara karşılık vermeyerek Sırbistan ve Bulgaristan elçisinin pasaportunu eline vererek Balkan devletleri ile bu şartlar

⁹⁰ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler 1876– 1938*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2001, s. 308.

⁹¹ Türkiye Gazetesi Yayınları Ansiklopedi Gurubu, *a.g.e.*, s. 113.

⁹² Aksu, *a.g.e.*, s. 10.

⁹³ CDA, DH. 272.00.00.11.16.63.3.

⁹⁴ Aksu, *a.g.e.*, s. 10.

⁹⁵ Bilgi, *a.g.e.*, s. 36.

altında anlaşamayacağını bildirdi.⁹⁶ Balkan devletlerinin ve Avrupa devletlerinin Makedonya üzerindeki güç ve hakimiyet mücadelesi son yüzyılda Osmanlı Devleti'ni sıkıntıya soktu.⁹⁷ Osmanlı Devleti bilhassa Balkan devletlerinin Makedonya üzerindeki emellerini öğrendiğinden 5 Ekim'de Berlin Antlaşması'nın 23'üncü maddesi ile Makedonya'ya yapılacak olan ıslahatlara derhâl başlayacağını bildirdi. Ekim ayının ilk günlerinde dört Balkan devleti Osmanlı Devleti'ne ultimatom vererek Türk ordusunun hemen terhis edilmesini ve Makedonya'ya yapılacak olan ıslahatlarda kendilerinin birer delege göndereceklerini bildirdi.⁹⁸

1912'de Rusya'nın önderliğinde başta Bulgaristan ve Sırbistan arasındaki anlaşmazlığı çözmeye amacı ile ittifak oluşturuldu.⁹⁹ Yunanistan ve Karadağ'ın da Bulgaristan ile anlaşma sağlaması ile Balkan ittifakı tamamlandı.¹⁰⁰ Karadağ 8 Ekim'de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ederek savaşı başlattı. Bu durum üzerine Osmanlı Devleti de aynı gün Karadağ'a savaş ilan ederek Çetine sefaretî maslahatgüzarını İstanbul'a çağırdı.¹⁰¹ Bulgaristan 13 Ekim 1912 günü Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti ve ardından Yunanistan'da Osmanlı Devleti'ne bir nota vererek Osmanlı Devleti'nin karşı cephesinde yerini aldı.¹⁰²

I. Balkan Savaşı'nda Balkan devletlerinin toplam kuvvetinin 510.000 kuvvet çıkartabilirken, buna karşılık Osmanlı Devleti'nin ise 450.000 civarında bir kuvvet çıkartabildiği,¹⁰³ diğer bir kaynağa göre ise Balkan müttefik devletleri Osmanlı Devleti karşısında 700.000 kişilik bir ordu çıkartabilirken, harbiye nezaretine yeni gelen ve Mahmut Şevket Paşa'dan görevi devralan Nazım Paşa Balkan devletlerine karşı en iyi ihtimalle 325.000 asker çıkartabildiği¹⁰⁴ belirtilmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti Trakya'dan 70.000 civarındaki askerî savaş

⁹⁶ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

⁹⁷ Hakan Tan, "Balkan Savaşı Öncesi Bulgar Komitelerinin Müslüman Köy Baskınları: Yanıklı (Hamidiye) Köyü Örneği", *Studies Of The Ottoman Domain*, C. 7, S. 12, Burdur 2017, ss. 43–82.

⁹⁸ Emin Göksan, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri, 1911–1912 Osmanlı İtalyan Harbi Deniz Harekati*, Genelkurmay Askerî Tarih Ve Strateji Etüt Başkanlığı Yayınları, C. 3, S. 9, Ankara 1980, s. 120.

⁹⁹ Tayfun Nasuhbeyoğlu, *Balkan Tarihine Genel Bir Bakış*, İstanbul 2008, s. 35.

¹⁰⁰ Barbara Jelavich, Çev. Zehra Savan, Hatice Uğur, *Balkan Tarihi II*, Küre Yayınları, İstanbul 2009, s. 102.

¹⁰¹ Saral, *a.g.e.*, s. 160.

¹⁰² Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

¹⁰³ Ahmet Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 6.

¹⁰⁴ Palmer, *a.g.e.*, s. 220.

başlamadan yakın bir zaman önce terhis ederek kendini zor duruma soktu.¹⁰⁵ Osmanlı Devleti Balkanlar'da cereyan eden bu savaşta güç dengesi bakımından Balkan devletlerinin güçlerinden az bir kuvvetle savaşta bulundu¹⁰⁶ Bu durum ise savaşın kaybedilmesinde önemli bir etken oldu. Diğer taraftan saldırgan bir tavır içinde olan Bulgaristan'a karşı Trakya'da savunma hattı oluşturulmadığı gibi bilhassa Çatalca'da da böyle bir saldırıya karşı hazırlık yapılmadı. Osmanlı Devleti, Balkan devletlerinin ittifak yapacaklarına ve saldırıda bulunacaklarına ihtimal vermedi ve hazırlık yapmadı.¹⁰⁷ Balkan devletleri ise Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ta İtalyanlar ile diğer taraftan Arnavutluk ve Yemen'deki iç isyanlar ve parti içi siyasî çekişmeler ile mücadele ettiği esnada bu durumları fırsat bilerek Osmanlı Devleti'ne saldırı hazırlığı yaptı.¹⁰⁸

Balkan Savaşı, Doğu Rumeli (Doğu Trakya, Batı Trakya) ve Batı Rumeli (Makedonya, Arnavutluk) olmak üzere iki cephede gerçekleşti. Şark cephesi komutanlığına Abdullah Paşa tayin edilerek Filibe civarına da Ali Yaver Paşa kumandasında bir mürettep fırka yerleştirildi. Garp ordusunun başına ise Ali Rıza Paşa getirildi.¹⁰⁹ Doğu cephesinde 4 kolordu bulunmakta idi ve Doğu kuvvetleri komutanı Abdullah Paşa'nın emrindeki kuvvetler ve bu kuvvetlerin komutanları şöyle idi:

1. Kolordu'nun komutanlığında Ömer Yaver Paşa bulunmakta idi ve kuvvetleri ile Kırklareli'nin güneybatısında bulunmaktaydı.
2. Kolordunun komutanlığında Şevket Turgut Paşa bulunmakta idi ve kuvvetleri ile birlikte Türkbey ve Karaağaç bölgelerinde bulunmaktaydı.
3. Kolordunun komutanlığında Mahmut Muhtar Paşa bulunmakta idi ve kuvvetleri ile Pınarhisar'da bulunmaktaydı.
4. Kolordunun komutanlığında Abuk Paşa bulunmakta idi ve kuvvetleri ile Lüleburgaz'da bulunmaktaydı. Edirne'nin müdafaası ise Şükrü Paşa'ya bırakılmıştı ve emrinde iki tümen ile üç yedek tümen bulunmakta idi.¹¹⁰

¹⁰⁵ Salih Polatkan, *Askerî ve Siyasî Yönleriyle Mareşal Fevzi Çakmak*, Önsöz Basım ve Yayıncılık, Ankara 1981, s. 10.

¹⁰⁶ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

¹⁰⁷ Gündoğ, *a.g.e.*, s. 91.

¹⁰⁸ Bilgi, *a.g.e.*, s. 36.

¹⁰⁹ Ünal, *a.g.e.*, s. 414.

¹¹⁰ Sevgi Aşkın, *Balkan Savaşlarında Edirne*, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2007, s. 41.

Doğu cephesinde Bulgaristan ile Batı cephesinde de diğer müttefikler ile savaşmak durumunda kalan Osmanlı Devleti, denizde de müttefik devletlerinin donanmaları ile savaşmak zorunda kaldı ve Osmanlı Devleti ordusu içindeki siyasî görüş ayrılıkları Osmanlı ordusunun sevk ve idaresini zorlaştırdı.¹¹¹ Ayrıca harp heyeti arasındaki bu siyasî çekişmeler koordinasyon ve haberleşmeyi de olumsuz yönde etkilemiş olduğundan bu durum harbin kaybedilmesinde önemli bir etken olmuştur.¹¹² Rusya'nın Balkan politikası hakkında Osmanlı hariciyesini yanlış bilgilendirmiş olması, Rumeli'de 120 tabur askerin terhis edilmesi, başta Sırp olmak üzere Balkanlar'da yapılan askerî hazırlıklar hakkında yeterli bilginin alınamamış olması savaşın seyrini Osmanlı Devleti adına olumsuz etkilemiştir.¹¹³ Abdullah Paşa, Doğu ordusu komutanı olarak taarruza taraftar değildi. Çünkü ordunun durumunun buna müsait olmadığını düşünmekteydi. Başkumandan vekili Nazım Paşa, kurmayları ile birlikte taarruz taraftarı olunca Abdullah Paşa'da bunu uygulamak zorunda kaldı.¹¹⁴

Osmanlı donanmasının ve ordusunun Balkan Savaşları için hazırlanmış bir planı yoktu ve bahriye nezareti de dönemin zor şartlarından dolayı donanmaya gerekli hazırlıkları yapamamıştı.¹¹⁵ Ayrıca Osmanlı komutanlarının da düşman Bulgar kuvvetlerinin savaş düzeni ve dağılımı hakkında bilgilerinin olmadığından dolayı¹¹⁶ Osmanlı donanması ve ordusu saldırıdan ziyade savunma pozisyonunda beklemeyi uygun gördü. 7 Ekim 1912'de Osmanlı donanmasının Padişah iredesi ile başkomutanlık vekâletine bağlanması nedeni ile savaş esnasında emir komuta zafiyetleri meydana geldi.¹¹⁷ 21–22 Ekim 1912'de Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri Varna'yı bombardıman ettilerse de askerleri karaya indiremediler.¹¹⁸ Bu durum Balkan Savaşlarında Osmanlı donanmasının pek varlık gösterememesine neden oldu. Yunanistan denizde gücünü gösterdi, 20 Ekim 1912'de Bozcaada'yı, 21

¹¹¹ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

¹¹² Turan Alkan, "Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Ordu ve Siyaset İlişkileri", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 14, Ankara 2002, s. 765–781.

¹¹³ Keskin, *a.g.e.*, s. 70.

¹¹⁴ Öngül, *a.g.e.*, s. 9.

¹¹⁵ Hüsnü Özlü, "Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşlarında Ege Adaları'nın İşgali Süreci", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, İzmir 2012, s. 12.

¹¹⁶ Mahmut Muhtar, *a.g.e.*, s. 10.

¹¹⁷ Özlü, *a.g.e.*, s. 12.

¹¹⁸ Ozan Tuna, "Çatalca Savaşı'nda Türk Donanmasının Desteği", *Studies Of The Ottoman Domain*, C. 6, S. 10, Burdur 2016, ss. 25–58.

Ekim’de Limni’yi, 30 Ekim’de Taşoz ve Gökçeada’yı, 1 Kasım’da Semadirek adalarını işgal etti. Osmanlı hükümeti barış teklif ettiyse de Yunanistan kabul etmedi. 17 Aralık 1912 tarihinde Bozcaada yakınlarında Osmanlı ile Yunanistan donanmaları arasında yapılan savaşta Yunanistan kazandı ve Midilli, Sisam ve Meis adaları Osmanlı hakimiyetinden çıktı.¹¹⁹ Yunanistan, Selânik, Bozcaada, Taşoz, Limni, Samotra Adalarını da zapt etti. Bu adaların Yunanlıların eline geçmesi ile birlikte Makedonya (Rumeli) ile İstanbul ve Anadolu’nun bağlantısı kesildi.¹²⁰ Bulgarların da Çatalca’ya kadar gelmesiyle Makedonya ile kara bağlantısı kesildi.¹²¹

Balkan Savaşı’nın başlaması ile birlikte Osmanlı Doğu ordusu Filibe’ye saldırarak Bulgar ordularını arkadan çevirmek için hareket etmişse de Bulgarların saldırısı karşısında bozguna uğradı.¹²² Kırklareli’nde Bulgar ordusunun iki cepheden başlattığı saldırı karşısında Abdullah Paşa komutasındaki kuvvetler savunma yaparak zaman kazanırken, Nazım Paşa’nın emri ile 3. Kolordu kumandanı Mahmut Muhtar Paşa’nın Bulgarlar’a karşı yaptığı karşı saldırı ile Bulgar 1. Ordusu, Erikler ve Yoğuntaş civarında yenilgiye uğradı. Bu saldırı karşısında Bulgar 3. Ordusunun saldırısı da başlayınca Osmanlı kuvvetleri geri çekilmek zorunda kaldı. İklimin ve bölgenin olumsuz etkilerinden dolayı geri çekilmek durumunda kalan Osmanlı ordusu, Nazım Paşa’nın emri ile tekrar Lüleburgaz’da cephe oluşturdu.¹²³ Bulgarlar Kırklareli’ni aldı ve Edirne’yi de kuşattı.¹²⁴ Daha öncesinden komutanlar arasında Lüleburgaz–Çorlu hattı arasındaki çekişme, orduyu yıpratarak zaman kaybına neden olmuştu. Osmanlı Devleti, savaştığı Doğu cephesinde Bulgarlar karşısında yenilgi alarak, 22–23 Ekim 1912’de yine Bulgarlar karşısında Kırkkilise (Kırklareli) Muharebesi’nde başarısız oldu.¹²⁵ Savaştan önce Kırkkilise’nin Batı cephesinde Hasan İzzet Paşa sağ kanatta ise Hilmi Bey tümeni bulunmaktaydı. Bulgar saldırıları

¹¹⁹ Yasemin Demircan, “Ege Adalarında Osmanlı Hakimiyeti”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 10, Ankara 2002, ss. 363–372.

¹²⁰ Özlü, *a.g.e.*, ss. 9–32.

¹²¹ Hakkı Büyükbaş, “Kimlik, Güç ve Dış Politika: 1912–13 Yıllarında Rusya’nın Balkan Politikası Üzerine Bir Analiz”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Sakarya 2013, ss. 245–272.

¹²² İsmail Faruk Aksu, *a.g.e.*, s. 10.

¹²³ Barış Toptaş, *Kırklareli Merkez İlçe ve Köylerindeki Gayrimüslim Eserleri*, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2012, s. 19.

¹²⁴ Melek Dosay Gökdoğan, “Osman Gazi’den Mehmet Vahdeddin’e Osmanlı Bilimi ve Kültürü”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 11, Ankara 2002, ss. 175–209.

¹²⁵ Gündoğ, *a.g.e.*, s. 98.

sonrasında Osmanlı kuvvetleri kaçtı, Hasan İzzet Bey tümeni ise gecedan kaçmıştı. Kaçan Osmanlı kuvvetleri Lüleburgaz–Vize hattına çekildi.¹²⁶ Osmanlı Devleti Bulgarların ilk önce Edirne istikâmetine yöneleceklerini düşünmüşlerse de Bulgarlar, Edirne’ye yönelmedi ve Kırklareli (Kırkkilise) üzerine saldırarak Edirne’nin doğusunda yer alan ve 65 km’lik bir alanda meydana gelen Kırkkilise Savaşı’nda Osmanlı Devleti’ni mağlup etti.¹²⁷ 27–28 Ekim’de Karaağaç bölgesinde sağ cephenin boş olmasından dolayı yapılan Bulgar saldırıları karşısında, önce Osmanlı kuvvetleri düşman saldırılarını püskürtse de sonrasında¹²⁸ 28 Ekim’de yapılan düşman saldırısıyla birlikte her iki tarafta ağır kayıplar verdi.¹²⁹ ve 30–31 Ekim’de Osmanlı kuvvetleri panik içinde geri çekilmeye başladı.¹³⁰ 31 Ekim 1912 tarihli New York Times gazetesi de bu muharebeleri “*Kanlı Savaş*” başlığı altında okurlarına duyurdu.¹³¹

Bulgar Başkumandanı, Ali Yaver Paşa kumandasındaki kolorduyu mağlûp ettikten sonra şark ordusu ile temasa geçti ve Bulgar kuvvetleri şark ordumuzu Süloğlu ve Pınarhisar’da mağlup ederek Kırklareli’ni zapt etti. Bu mağlubiyet üzerine Osmanlı kuvvetleri Vize–Lüleburgaz hattına çekilmişse de burada da tutunamadı. Osmanlı ordusu son olarak Çatalca hattına çekilmek zorunda kalmışsa da saldırıda bulunan düşman birlikleri nihayetinde Edirne’ye ulaştı. Garp ordusunun başında ise Ali Rıza Paşa bulunmaktaydı ve şark ordusunun düşman karşısında hemen mağlup olması garp ordusunu zor duruma soktu. Demir yoluna Bulgarlar, deniz yoluna da Yunanlılar hakim oldu ve Osmanlı Devleti’nin kuvvetlerinin birbirleriyle ve Anadolu’yla olan irtibatını kestiler. Garp ordusu böylece bütün Balkan ordularının saldırılarına maruz kalarak büyük bir kayıp yaşadı.¹³²

İç hatlarda savaşmak mecburiyetinde kalan Türk ordusu, Balkan Savaşı’nda bu savaşın icaplarını yerine getiremedi. Garp ve Şark ordularının irtibatlarının zayıf olması ve İstanbul–Selânik demiryolu hattının zayıf bırakılması savaşın

¹²⁶ Mahmut *a.g.e.*, s. 26.

¹²⁷ Gündoğ, *a.g.e.*, s. 98.

¹²⁸ Mahmut Muhtar, *a.g.e.*, s. 62.

¹²⁹ Sezer Arslan, *Balkan Savaşları Sonrası Rumeli’den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti’nde İskanları*, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2008, s. 29.

¹³⁰ Arslan, *a.g.e.*, s. 29.

¹³¹ Nurten Çetin, “Balkan Savaşlarında İzmit’te Seferberlik Uygulamaları”, *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, İzmit 2015, ss. 977–987.

¹³² Ünal, *a.g.e.*, s. 414.

kaybedilmesinde önemli nedenlerden olmuştur. Osmanlı ordusu her yeri savunacağı düşünce ile hareket etti ve hiçbir yeri savunamadı.¹³³ Osmanlı ordusu bir taraftan düşman ile mücadele ederken diğer taraftan da açlık ile mücadele etmekte idi. Bu durum savaşların kaybedilmesinde önemli bir sorundu. Savaşın devam ettiği sırada başkumandanlık vekaleti, Şark ve Garb ordularına miktarı hükümetçe belirlenen yardımları gönderdi.¹³⁴ Yapılan bu mahsusatlar da askerin gücünü toplamasında etkili olmadı.

Kumanova'da 23–24 Ekim'de yapılan muharebede Türk ordusunun mevcudu 65.000 civarında, Sırp ordusunun mevcudu ise Bulgarlar'la birlikte 100.000 civarında idi. savaşın başlaması ile Osmanlı Devleti Sırp'lar üzerinde üstünlük kurmuşken savaşın ilerleyen safhalarında Sırp'lar, Osmanlı ordusu üzerinde üstünlük kurdu ve Osmanlı ordusu bozguna uğradı. Kumanova'da yenilen Osmanlı ordusu Üsküp'e geri çekilse de burada da tutunamayarak Kalkandelen tarafına çekilmek zorunda kaldı.¹³⁵ Osmanlı ordusunun Kumanova'da yenilmesinin önemli nedenlerinden birisi de Osmanlı ordusu içinde bulunan Hristiyan askerlerin ve en önemlisi de topçu olan Hristiyanların düşman saflarına geçmesi oldu. Topçu askerlerin karşı tarafa geçmesiyle birlikte¹³⁶ Yahudi askerlerin, Hristiyan tebaa içinde bilhassa Rum ve Ermeni askerlerin de savaş esnasında düşman saflarına geçmesi muharebelerin sonuçlarını etkiledi ve Osmanlı ordusunun varlık gösterememesine neden oldu.¹³⁷ Osmanlı ordusundan firar eden Hristiyan askerlerden birçoğu savaşın bitiminde islam ahalisine saldırı da ve mezalimde bulundu.¹³⁸

Tahsin Paşa'da 25.000 kişilik ordusu ile Selânik'te Yunanistan'a teslim oldu. Bu başarısızlık sonucunda 29 Ekim'de Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesinin istifa etmesi sonucunda Ahmet Muhtar Paşa'nın yerine Kâmil Paşa kabinesi geçerek

¹³³ Oğuz Turan, *Türklerde Stratejik ve Taktik Düşünceler Mete'den Atatürk'e Kadar*, Belge Yayınları, Ankara 1986, s. 213.

¹³⁴ CDA, I. MLU. nr. 00009–00028–001–001.

¹³⁵ Yakub Ahabab, “Kuzey Makedonya 1912: Savaş, Katliam ve Soykırım”, *Tarih Dergisi*, S.62, İstanbul 2016, ss. 91–126.

¹³⁶ Suat Zeyrek, *Birinci Balkan Savaşı Yenilgisinin İç ve Dış Sebepleri*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi), İstanbul 2012, s. 342.

¹³⁷ Ufuk Gülsoy, “Cizye'den Vatandaşlığa: Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 14, Ankara 2002, ss. 82–93.

¹³⁸ CDA, DH. EUM. 1. Sb. nr. 00004–00035–001.

Kâmil Paşa batılı büyük devletlerden savaşın bitmesi adına aracılık etmelerini istedi. Bu sırada İttihat ve Terakki Cemiyeti Babîâlî Baskını ile hükümeti yeniden ele geçirdi. 3 Ekim 1913'te savaş yeniden başladı ve Yunanistan 6 Mart'ta Yanya'yı, Bulgarlar 26 Mart'ta Edirne'yi, Esad Toptani Paşa'nın ihaneti üzerine Karadağlılar 23 Nisan'da İşkodra'yı ele geçirdi. Arnavutluk'taki son Osmanlı birliği ise Sırlara teslim oldu.¹³⁹ Sırbistan ordusu 19 Ekim günü sınırı geçerek Osmanlı Devleti içlerine doğru ilerleyerek 20–22 Ekim'de Priştine ve 26 Ekim'de de Üsküp'ü ele geçirdi. Sırlar şehre girer girmez sıkı yönetim ilan etti. 18 Kasım'da Sırp ve Karadağ kuvvetleri Leş'i birkaç gün sonra da Resne'yi aldı. 19 Kasım'da Manastır'a giren Sırp kuvvetleri 20 Kasım 1912'de Florina, 22 Kasım'da da Ohri'yi alarak Osmanlı Devleti'nin Makedonya'da ki hakimiyetine son verdi. Sırlar işgal ettikleri Osmanlı topraklarında Müslüman halka hunharca katliam yapmaktan geri durmadı. Bu durum 31 Aralık 1912 tarihli *The New York Times* gazetesinde de haber olarak yayımlandı. Yine aynı gazetenin 18 Ocak 1913 tarihli yayınında ise “*Sırlar Onbinlerce Müslümanı Katletti*”¹⁴⁰ başlığı ile o gün ki durumu gözler önüne sermiştir. Danimarkalı gazeteci ise “*Priştine Sırların eline geçti ve 5000 Arnavut Sırlar tarafından katledildi*” demiştir. Daily Telegraph gazetesi de bu haberi doğrulamıştır.¹⁴¹

Bu yenilgide ikmâl askerlerinin birliklerine katılamaması etkili olmuştur.¹⁴² Bulgaristan Kırkkilise'de Osmanlı kuvvetlerini mağlup ederek Osmanlı ordusunun Edirne ile olan bağlantısını kesti.¹⁴³ Osmanlı ordusunun 28 Ekim 1912'de Lüleburgaz'da tekrar Bulgarlar karşısında yenilgi alması üzerine bu sefer Osmanlı ordusu Çatalca hattına çekilmek zorunda kaldı ve bu durum sonucunda da düşman kuvvetleri İstanbul'a yaklaşık 80 km kadar yakınlaştı.¹⁴⁴ Bulgar saldırıları

¹³⁹ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

¹⁴⁰ Ahabab, “Kuzey Makedonya 1912: Savaş, Katliam ve Soykırım”, ss. 91–126.

¹⁴¹ Özkan, *a.g.e.*, ss. 23–54.

¹⁴² Serkan Er, “Balkan Harbi'nde Osmanlı Ordusunun Seferberlik Planı”, *Tarih Dergisi*, S. 59, İstanbul 2014, ss. 137–188.

¹⁴³ Richard C. Hall, Çev. M. Tanju Akad, *Balkan Savaşları: 1912–1913 I. Dünya Savaşının Provası*, Homer Kitapevi, İstanbul 2003, s. 35.

¹⁴⁴ Gündoğ, *a.g.e.*, s. 98.

sonucunda Çatalca hattına çekilen Osmanlı kuvvetleri Bulgarları burada zor bir direnişle durdurabildi. Bu direniş sayesinde İstanbul işgal edilmekten kurtuldu.¹⁴⁵

Bulgarların Balkanlar'da ilerlediği sıralarda Osmanlı Devleti içerisindeki siyasî durum pek iyi değildi ve partiler arası siyasî mücadele, yönetimini ve idareyi sıkıntıya soktu. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Hürriyet ve İtilaf Partisi arasındaki mücadele kızıştığı için bu mücadele orduya yansdı. Subaylar arasında da fırkalar oluştu. Balkan Savaşı'nda ittihatçı olan Rumeli kumandanının emrini dinlemeyen üçüncü kolordunun ittihatçı kumandanı, Bulgar ordusuna yalnız başına taarruz ederek Kırklareli'nde üçüncü ordunun perişan olmasına neden oldu. Bu durum savaşın seyrini ve sonucunu etkilediği gibi ordu Lüleburgaz'da da tutunamayarak Çatalca mevzi'ine kadar çekildiğinden İstanbul'un kapıları da Bulgarlara açılmıştı.¹⁴⁶ Osmanlı Devleti bütün olanaklarını sevk ettiği Balkan Savaşı esnasında ülke içinde meydana gelen siyasî çekişmelerin orduya yansması¹⁴⁷ ve ordu içindeki emir komuta zincirinin bozulmuş olması iki haftalık süre içinde Osmanlı ordusunun hemen her cephede yenilmesine neden oldu. Bu durum Osmanlı ordusunun Çatalca Gelibolu hattına çekilmesine neden oldu.¹⁴⁸ Bulgar kuvvetlerinin Edirne'yi kuşatması ve bir kısmının da Çatalca'ya kadar ilerleyerek İstanbul'u tehdit etmesi sonucunda Osmanlı Devleti çaresiz kaldı. Edirne'de bu sırada Mehmet Şükrü Paşa görevliydi ve Mehmet Şükrü Paşa kahramanca müdâfaada ederek Bulgarlara büyük zayıat verdi. Bulgarların İstanbul'a bu kadar yaklaşması sonucunda Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kaldı.¹⁴⁹ İstanbul, I. Balkan Savaşı'nda Çatalca'daki hattı nedeni ile Osmanlı Devleti'nin elinde kalmış olsa da ilerleyen dönemlerde Osmanlı Devleti Çatalca'daki hattını da kaybederek I. Dünya Savaşı ile birlikte İstanbul'u da kaybedecektir.¹⁵⁰ Nitekim Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında Tuna ve Balkanlar gibi tabi bir hudut bulunmuyordu ve bu yüzden Osmanlı Devleti

¹⁴⁵ Çağla T. Tağmat, "Uluslararası Carnigie Raporuna Göre İki Balkan Savaşı Arası Dönemde Edirne'de Bulgar İşgali (26 Mart–22 Temmuz 1913)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 60, Ankara 2017, ss. 207–232.

¹⁴⁶ Saral, *a.g.e.*, s. 160.

¹⁴⁷ Sinan Marufoğlu, "Balkan Savaşları Sırasında Arapların Tutumu", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, İzmir 2012, ss. 141–159.

¹⁴⁸ Süleyman Kocabaş, *Son Haçlı Seferi Balkan Savaşı*, Vatan Yayınları, İstanbul 2000, s. 111.

¹⁴⁹ Oral, *a.g.m.*, ss. 33–40.

¹⁵⁰ Caner Arabacı, "Bir Millî Felâket Olarak Balkan Bozgunu ve Geciken Uyanış", *Yeniğün Gazetesi*, Konya 2014, s. 2.

olacak saldırılara karşı bölgede sürekli kuvvet bulundurması gerekirken bu bölgede kuvvet bulundurmamıştır. Ordunun zayıf olması politikaya karışması gibi nedenler de değerlendirildiğinde Bulgarların Çatalca'ya kadar ilerlemeleri zor olmadı.¹⁵¹ Bulgar kuvvetlerinin önlenemez ilerleyişi İstanbul'u açık tehdit haline getirdi. Yunanlılarda diğer taraftan Selânik'i ele geçirdi. Bu durum üzerine Avrupalı altı büyük devlet durumu müzakere ettiklerini bildirdiler.¹⁵² Diğer taraftan Sırp'ların saldırılarına maruz kalan Arnavutluk ise 28 Kasım 1912'de bağımsızlığını ilan etti.

Bulgaristan, Osmanlı Devleti karşısında zorlanmadan ilerledi ve İstanbul'un kapısına dayandı. İstanbul önlerinde durdurulması ile birlikte geriye döndüğünde Osmanlı Devleti'nin Trakya'daki topraklarının büyük bir kısmını aldığını gördü.¹⁵³ Bulgarların bu kadar çabuk İstanbul'a yaklaşmalarına Rusya çok şaşırıldı. Hesaplarının alt üst olacağı düşüncesi ile Kasım 1912'de Bulgaristan'a bir nota vererek İstanbul'u işgal etmemesi konusunda Bulgaristan'ı uyardı ve Rus menfaatlerini korumak için 5 bin asker göndereceğini bildirdi. Bu arada Rusya Hariciye Nazırı Sazanov, İngiliz Hariciye Nazırı Edwar Grey'e Bulgarlar tarafından İstanbul'un işgal edilmesini kabul etmeyeceklerini, şayet Bulgarların şehri işgal etmesi durumunda şehrin uluslararası statüde bir şehir olarak kalması gerektiğini bir plan şeklinde teklif etti. Bu duruma kızan Bulgar kralı Rusya'dan uzaklaştı ve Almanya ve Avusturya safına geçti. İkinci Balkan Savaşı ile birlikte Rusya Edirne'nin geri alınması konusunda Osmanlı Devleti'ni destekledi. Çünkü zamanı gelince buraların kendi eline geçeceğini düşünmüştü.¹⁵⁴

Doğu Rumeli ve Batı Rumeli olarak gerçekleşen Balkan devletlerinin saldırıları sonucunda Osmanlı Devleti hemen hemen her cephede yenilgiler alarak rica't yapmak durumunda kaldı. Balkan devletleri işgal ettikleri şehirlerde hunharca katliamlar yaptı. Bu katliamlara istinaden İşkodra müstakil fırka kumandanı Hasan Rıza Bey tarafından çekilen telgrafta, Hasan Bey, Karadağlıların hastane ve yaralı dinlemeden bombaladıklarını ve yaralı ele geçirdikleri Türk askerlerini vahşice

¹⁵¹ Abdurrahim Dede, *Balkanlar'da Türk İstiklâl Hareketleri*, Türk Dünyası Yayınları, İstanbul 1978, s. 33.

¹⁵² Yavuz, *a.g.e.*, ss. 147–186.

¹⁵³ Abidin Temizer, "İkinci Balkan Savaşı'nda Romanya", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 31, Balıkesir 2009, ss. 404–413.

¹⁵⁴ Süleyman Kocabaş, *Kuzeyden Gelen Tehdit, Tarihte Türk-Rus Mücadelesi*, Vatan Yayınları, İstanbul 1989, s. 371.

öldürdüklerini bildirmiştir.¹⁵⁵ Böylece diğer Balkan devletleri gibi Karadağlıların da savaş suçu işledikleri ve uluslararası hukuku hiçe sayarak hastane bombaladıkları ve yaralı askerleri öldürdükleri firka kumandanı Rıza Bey'in raporunda da görmek mümkündür.

Savaş sonrasında Yanya Yunanistan'ın, İşkodra Karadağ'ın, Edirne'de Bulgarların eline geçti. Osmanlı Devleti'nin her iki cephede yenilmesi üzerine Avrupa devletleri duruma müdahale etmek durumunda kaldı. Diğer taraftan Rusya, Bulgaristan'ın İstanbul'u ele geçirmesini, Yunanistan'ın da Çanakkale Boğazı'nı ele geçirmesini istemiyordu. Almanya ve Avusturya ise Bulgarları destekler mâhiyette adımlar atıp Rusya ile Bulgaristan'ın arasının açarak, Bulgaristan'ı kendi yanlarına çekmek istediler.¹⁵⁶ Osmanlı Devleti, Balkan devletleri karşısında yenilgi alınca durumun daha da kötüye gitmesini önlemek için barış yapmak istedi. Osmanlı Devleti'nin barış talebi üzerine müzakereler başladı ve Bulgaristan, Edirne'ye yiyecek ve içecek gönderilmemesini Osmanlı Devleti'nden istedi. Osmanlı Devleti bu şartları kabul etmek zorunda kalarak sulh antlaşmasının da Londra'da yapılması kararına uydu.

Aralık 1912'de Londra'da yapılmasına karar verilen konferansa Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ, İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya, Rusya katıldı. balkan devletleri Midye–Enez hattının batısında kalan bütün Rumeli arazisinin ve Ege Denizi'ndeki bütün adaların (On İki Ada) hariç kendilerine teslim edilmesini istediler. Osmanlı Devleti görüşmelere istişare amacı ile bir süre ara verilmesini talep etti ve bu sırada İttihat ve Terakki Cemiyeti İstanbul'da bir darbe yaparak Kâmil Paşa kabinesini indirerek yerine Mahmut Paşa'yı göreve getirdi. Bu durum üzerine balkan devletleri muharebeye tekrar başladığını bildirdi. 3 Şubat 1913 günü Bulgaristan ordusu Edirne'yi bombalamaya başladı.¹⁵⁷ Bulgar ordusunun 24 Mart 1913 tarihinde aralıksız top atışları ile yaptıkları saldırılar neticesinde Edirne direnişi zayıfladı ve 26 Mart 1913 günü saat: 08:30 sıralarında ise Edirne tamamiyle Bulgar kuvvetlerinin eline geçti.¹⁵⁸ Edirne kumandanı Şükrü Paşa Bulgarlar'a Edirne'de 155 gün dayanabildi. Bu sırada hilal–i ahmer müfettişlerinden

¹⁵⁵ CDA, HR. SYS. nr. 1962/141,42.

¹⁵⁶ Büyükbaş, *a.g.e.*, ss. 245–272.

¹⁵⁷ Oral, *a.g.m.*, ss. 33–40.

¹⁵⁸ Aşkın, *a.g.e.*, s. 95.

Dr. Bahaeddin Şakir, Bulgar saldırılarının etkisi altında kalarak Edirne Selimiye Camii'nin patlatılarak düşman eline geçmesini engellemeliyiz demiştir. Edirne'ye savaşa giden Dâhiliye Nazırı Talat Paşa'nın ise askerlere savaşmamalarını telkin etmesi üzerine Talat Paşa, Şükrü Paşa tarafından azarlanarak Edirne'den kovulmuştur.¹⁵⁹

Edirne'nin kaybedilmesinden sonra burada bulunan Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve Bulgarlar sokaklara çıkarak Müslümanların evlerine girerek Müslümanlara zulüm yapmaya başladı.¹⁶⁰ Yapılan saldırılar sonucunda ise şehirde bulunan 100 bin civarındaki halk Anadolu'ya kaçmak durumunda kaldı.¹⁶¹

31 Mart 1913'te İstanbul'daki büyük elçiler, Hariciye Nazırı Said Halim Paşa'ya verdikleri 4 maddelik ortak nota ile antlaşmanın esaslarını tebliğ ettiler. Notanın Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmesi üzerine başlayan Londra Konferansı, Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında (30 Mayıs 1913) imzalanan Antlaşma ile sona erdi.¹⁶²

Bu Antlaşmaya göre Osmanlı Devleti, Edirne'yi kaybetti ve Trakya'da Midye-Enez, Avrupa sınırı olarak belirlendi. Edirne'nin yanı sıra Kırklareli ve Lüleburgaz'da Osmanlı Devleti'nden alındı.¹⁶³ Edirne, Trakya ve Dedeoğaç Bulgaristan'a bırakıldı. Selânik, Güney Makedonya'ya ve Girit, Yunanistan'a Kuzey ve Orta Makedonya; Sırbistan'a, Silistre ise Romanya'ya bırakıldı. I. Balkan Savaşına katılmayan Romanya, Silistre'nin kendisine verilmesinden tatmin olmadı. Sırbistan ve Yunanistan da Makedonya'nın büyük bir kısmının Bulgaristan'a verilmesinden rahatsızlık duydu.¹⁶⁴

Yunanistan, ayrıca Makedonya üzerinde hâkimiyet sağlayarak Osmanlı Devleti'ne büyük bir darbe vurmak istedi.¹⁶⁵ Yunanistan bunlara ilâve olarak Nikarya, Midilli ve Sakız Adalarını da ele geçirdikten sonra Meis Adası'nı ele

¹⁵⁹ Oral, *a.g.m.*, ss. 33–40.

¹⁶⁰ Behset Karaca, Güngör Göçer, "Gönüllü Bir İttihatçı Olarak Balkan Savaşına Katılan Ziya Şakir'in Harb Hatıraları", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 29, Isparta 2017, ss. 527–552.

¹⁶¹ Fikrettin Yavuz, "New York Times Gazetesi'nin Gözüyle Balkan Savaşları", *Tarih Okulu Dergisi*, S. 16, İzmir 2013, ss. 147–186.

¹⁶² Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

¹⁶³ M.Çağatay Uluçay, "Balkan Savaşı", *Tarih Ansiklopedisi*, Doğan Kardeş Matbaacılık, 2. Baskı, İstanbul 1967, ss. 50–55.

¹⁶⁴ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

¹⁶⁵ Uluçay, *a.g.e.*, ss. 50–55.

geçirmek için bir takım isyan hareketlerini de fırsat bilerek Meis Adası'nı da ele geçirdi. Zaten Yunan eşkıyaları adadaki Osmanlı yönetimini isyan hareketi ile bertaraf etti, Osmanlı Devleti de içinde bulunduğu savaş ortamı nedeni ile adaya ve adalara yeterli kuvveti sevk edemedi.¹⁶⁶

Makedonya meselesinde ise Sırp, Bulgarlar ve Yunanlılar arasında bitmek bilmeyen bir mücadecele söz konusu idi ki o da 4 Haziran 1913 tarihli Selânik valisi Nazım Paşa'nın raporunda ayan beyan belirmiştir. Makedonya'da Bulgarlar'dan, Sırp'lardan ve Yunanlılardan oluşan gruplar arasında çatışmaların olduğunu, Sırp çetelerinin Bulgar ahaliye mezalim uyguladığını, yine Bulgar, Yunan ve Sırp çeteleri arasındaki nefretin silahlı çatışmalara kadar vardığını söylemiş,¹⁶⁷ Balkanlar'da Türk varlığının yok edilmesi ve kovulması amacıyla bu devletlerin zulüm yaptıkları bilinmelidir demiştir. Bu zulümler neticesinde Anadolu'ya yüzbinlerce Türk–Müslüman göç etmiştir.¹⁶⁸

Savaş sonrasında Osmanlı Devleti'nin Balkanlar ile bağlantısı kesildi. Bulgaristan Karadeniz'den sonra Ege Denizi'ne de inerek hâkimiyet alanını genişletti ve büyük Bulgaristan olma yolunda önemli bir adım attı.¹⁶⁹ I. Balkan Savaşı'nın ardından 16 Aralık 1912'de yapılan konferansta Balkan devletleri Tekirdağ'ın doğusu ile Midye'nin doğusu arasındaki bir çizginin ve Gelibolu yarımadası dışında bütün Rumeli ve Ege Adaları'nın kendilerine bırakılmasını istedi. Osmanlı Devleti ise Makedonya ve Arnavutluk'un özerkliğine razı olmuş iken Edirne vilayetinin de kendilerinde kalarak Arnavutluk ve Girit'in statüsünün büyük devletlerin görüşlerine bırakılmasını söyledi. Balkan devletleri 1 Ocak 1913'te Edirne kenti, Girit ve Adalar'dan vazgeçilmezse görüşmelerin kesileceğini söyleyerek görüşmeleri sonlandırdı. Balkan devletleri, 17 Ocak 1913'te Osmanlı Devleti'ne verdikleri ortak nota ile Edirne'den ve Adalar'dan vazgeçilmesini istedi. 22 Ocak'ta toplanan Osmanlı şurasında Kâmil Paşa, Edirne ve İstanbul'un

¹⁶⁶ Cemalettin Taşkıran, *Ürkek Bir Siyasetin Tarih Önündeki Ağır Vebali, On İki Ada, Hatalı Kararlar Acı Kayıplar*, Babiâli Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2007, s. 104.

¹⁶⁷ CDA, HR.SYS. nr. 2082/3–10,11.

¹⁶⁸ Ahmet Halaçoğlu, "Bulgar Mezalimi", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 13, Ankara 2002, ss. 308–315.

¹⁶⁹ Temuçin Faik Ertan, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitap evi, Ankara 2011, s. 60.

kuşatılmış olduğunu, savaşa ya da barışa karar vermemiz gerekmektedir dedi. Sonuç olarak barış yapılmasına karar verildi ve bu karara göre de Edirne kaybedildi.¹⁷⁰

Balkanlar'da kayıpların büyük olması ve galibiyetin olmaması, Osmanlı halkı içinde huzursuzlukların baş göstermesine neden oldu. İttihat ve Terakki 1912'de hükümetten ayrılmak zorunda kaldı. Hükümeti kuran Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Balkan Savaşı'nın patlak vermesi ile birlikte yerini Kâmil Paşa kabinesine bıraktı. Kâmil Paşa hükümetinin orduya gerekli önemi vermemesi üzerine orduda düzensizlik ve başarısızlıklar oldu. Bu durum sonucunda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin eline önemli bir koz geçti. I. Balkan Savaşı'nın kaybedilmesi sonucunda Londra Konferansı'nda Edirne'nin elden çıkacak olması halk tarafından büyük bir tepki ile karşılandı. Londra'da yapılan konferansta Balkan devletleri Osmanlı Devleti'nin Edirne'yi Bulgaristan'a bırakması konusunda ısrarcı oldular. Kâmil Paşa'da bu durumun kabulü konusunda karar aldı. İttihat ve Terakki Cemiyeti de Kâmil Paşa'nın bu kararlara boyun eğmesini bahane ederek 23 Ocak 1913'te¹⁷¹ Enver Bey, Yakup Cemil ve Sapançalı Halil ile beraber yaklaşık 30–40 kişilik bir grup ile Babiâliyi bastı. Yakup Cemil olay anında Harbiye Nazırı Nazım Paşa'yı vurarak öldürdü.¹⁷² Enver Paşa, sadrazam olan Kâmil Paşa'nın yanına giderek istifa mektubunu yazmasını söyledi ve mektubu padişaha takdim ederek sadarete Mahmut Şevket Paşa'nın getirilmesini sağladı. Mahmut Şevket Paşa aynı zamanda harbiye nezaretine de bakmayı üstlenmişti. İttihat ve Terakki yönetimindeki bu yeni hükümette Edirne'nin alınması için bir takım saldırılar düzenlemişlerse de başarısızlıkla sonuçlandı. Bu başarısızlıklar neticesinde Enver Bey'in ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin itibarı kaybolmaya başladı.¹⁷³

Osmanlı Devleti I. Balkan Savaşı'nı askerî, siyasî ve sosyal nedenlerden dolayı kaybetti. Seferberliğinin zamanında bitirilememesi Askerî nedenler arasındaki en önemli nedendir.¹⁷⁴ 17 Ekim 1912'de Kırkkilise'de seferberliğin çok

¹⁷⁰ Sina Akşin ve diğerleri, *Yakınçağ Türkiye Tarihi 1908–1980*, Doğan Gazetecilik Yayınları, İstanbul 1989, s. 43.

¹⁷¹ Cevdet Küçük, "Babiâli Baskını", *TDV. İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 2013, ss. 389–390.

¹⁷² Abdurrahman Şeref, *Tarih Konuşmaları*, Kavram Yayınları, İstanbul 1978, s. 275.

¹⁷³ Akşin, *a.g.e.*, s. 43.

¹⁷⁴ Er, *a.g.e.*, ss. 137–188.

geri kalması ve kolordunun 23.000 kadar askerinin olması savaşın kaybedilmesinde etkili olmuştur.¹⁷⁵

Londra’da bulunan Osmanlı Devleti delegelerinden Osman Nizami Paşa’nın 9 Haziran 1913 tarihli çektiği telgrafta Balkan devletlerinin Londra Konferansı’nda birbirleri ile olan tartışmalarından ve Osmanlı Devleti’ne karşı ahali-yi İslâmın hukukunun gözetilmesi namına öne sürülen aykırı maddelerin Osmanlı delegeleri tarafından reddedilmesi neticesinde konferansta istenilen sonuca ulaşamadı demesi,¹⁷⁶ konferansın Osmanlı Devleti lehine elim bir sonucunun olacağını işaret etmekte ve Balkan devletlerinin de ebedi bir birlikteliğinin devam etmeyeceğini göstermektedir. Yani bu konferansta II. Balkan Savaşı’nın ayak sesleri duyulmaya başlamıştır.

Bulgaristan’ın İstanbul’a kadar dayanması ve Osmanlı Devleti’nin Balkanlar’da bulunan topraklarının büyük bir kısmını işgal etmesi¹⁷⁷ Balkan devletlerini rahatsız etti. Bulgaristan’ın kendilerinden daha fazla toprak almasını kabullenemeyen Balkan devletleri bu durumdan hoşnut olmadı. Bulgaristan, Balkan devletlerinin kendisine karşı birlik olduğunu görünce 23 Haziran 1913’te Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan’a karşı savaş başlattı. Akabinde Romanya’da Bulgaristan’a karşı savaş başlatmak zorunda kaldı. Böylece Osmanlı’dan aldıkları toprakları paylaşamamaları yüzünden Balkanlar’da II. Balkan Savaşı başladı.¹⁷⁸

1.3. II. Balkan Savaşı

I. Balkan Savaşı sonrasında Balkanlar ile bağlantısı kesilen Osmanlı Devleti büyük bir kayıp yaşadı. Bulgaristan, Karadeniz’den sonra Ege Denizi’ne de inerek hâkimiyet alanını genişletti ve büyük Bulgaristan olma yolunda önemli bir adım atarak Balkanlar’da güç dengesini değiştirmek istedi.¹⁷⁹

I. Balkan Savaşı bitmiş olsa da Balkanlar’da halâ devam eden Makedonya meselesi Balkan devletleri arasındaki rekabeti daha da körükledi. Balkan devletleri Arnavutluk’un paylaşımı konusunda da çekişme halinde olmuşlarsa da büyük devletlerin müdahalesi neticesinde bağımsız bir Arnavutluk kurulmasıyla bu

¹⁷⁵ Mahmut Muhtar, *a.g.e.*, s. 26.

¹⁷⁶ CDA, HR. SYS. nr. 1991/5-64.

¹⁷⁷ Temizer, *a.g.e.*, ss. 404-413.

¹⁷⁸ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23-25.

¹⁷⁹ Ertan, *a.g.e.*, s. 60.

çekişmeler son buldu. Çünkü Adriyatik Denizi'ne açılmak isteyen Sırlar bu durumdan rahatsız oldu. Avusturya ise tehlike olarak gördüğü Sırların bu hayali gerçekleşmesine engel olmadı. Diğer taraftan İtalya ve Yunanistan'ın da burada gözünün olmasından dolayı Avusturya ve İtalya bu konuda yakınlaştı. Makedonya konusu yüzünden Bulgaristan ile Sırbistan'ın arası açıldı ve bu husumet neticesinde Sırbistan ile Yunanistan yakınlaşmaya başladı ve bu iki devlet aralarında 1 Haziran 1913 tarihinde ittifak yaparak Bulgaristan'a karşı birlikte hareket etme kararı aldı. Sırbistan ve Yunanistan aralarında yaptıkları antlaşmaya göre Makedonya'yı paylaşıp Bulgaristan'a küçük bir pay verdiler. Bu antlaşmaya göre de Arnavutluk'u bölgelerine ayırdılar.¹⁸⁰

Bu sırada hükümete darbe plânları yapılmaktaydı ve Enver Paşa, bu durumdan haberdar olarak darbeye engel olmaya çalıştı. 11 Haziran 1913'te Sadrazam Mahmut Şevket Paşa, harbiye nezaretinden çıkarak aracı ile evine giderken darbeci Yüzbaşı Çerkez Kasım tarafından silahla vurularak öldürüldü. Darbeciler darbenin devamını getiremediler ve yakalanarak idam edildiler. İttihat ve Terakki bu sefer sadrazamlığa Sait Halim Paşa'yı getirmeyi uygun gördü.¹⁸¹ İttihat ve Terakki Cemiyeti Babîâli Baskını ile birlikte I. Dünya Savaşı sonuna kadar iktidarı elden bırakmadı.¹⁸²

Osmanlı Devleti, I. Balkan Savaşı'nda Balkan topraklarının büyük bir kısmını kaybettinden sonra bölgede çekişmeler ve çatışmalar bitmedi. Sırbistan ile Yunanistan'ın imzaladığı ittifaka Romanya'yı da katmak istediler. Osmanlı Devleti de bu ittifaka çekilmek istenmişse de bu ittifaka katılmadı. Bulgaristan ise 23 Haziran 1913'te Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan'a karşı, akabinde Romanya'da Bulgaristan'a karşı savaş başlattı ve böylece Balkan devletleri Osmanlı Devleti'nden aldıkları toprakları paylaşamamaları yüzünden 159 gün sürecek olan II. Balkan Savaşı'nı başlattılar.

Romanya, Bulgaristan'ın elinde bulundurduğu Dobruca'yı alarak Bulgaristan içlerine doğru hareket etti. Diğer taraftan Yunanistan, Bulgaristan'ın elindeki Kavala'yı ele geçirdi. Avusturya ise güçlü bir Sırbistan olmasını istemediği

¹⁸⁰ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

¹⁸¹ Akşin, *a.g.e.*, s. 43.

¹⁸² Küçük, "Babîâli Baskını", s. 389.

için Bulgaristan'ın savaştan galip gelmesini istemekteydi. Avusturya'nın da istediği Selânik, Yunanistan'ın eline geçti. Bulgaristan'ın elindeki stratejik noktaların alınması Avusturya'yı da savaşa müdahale noktasına getirdi. Rusya ve Avusturya, Kavala'nın Bulgaristan'ın eline verilmesini istemişse de diğer taraftan Almanya, İtalya, Fransa, İngiltere ise Yunanistan'a verilmesini istediler.¹⁸³

Sırp lar ve Yunanlılar tarafından Makedonya ve toprak paylaşımı meselesi gibi bir takım nedenlerden dolayı başlayan ve Romanya'nın da dahil olması ile birlikte Savaşın cephesinin genişlediği ve Bulgaristan'ın zayıf kaldığı bir anda,¹⁸⁴ Bu durumu fırsat bilen Osmanlı Devleti, kaybettiği toprakları alma düşüncesi ile müttefik devletlerin Bulgaristan üzerine ilerledikleri esnada Edirne'yi kurtarmak üzere Bulgaristan'a karşı harekete geçmek istedi.¹⁸⁵ Osmanlı Devleti, Bulgaristan üzerine kuvvet göndermeden önce Bulgaristan'a murahhas Mösyö Naçeviç vasıtasıyla yapmış olduğu tebligatta Edirne'nin ve Midye–Enez hattının doğusunda bulunan arazinin tahliye edilmesini isteyerek tahliye edilmemesi durumunda Osmanlı ordusunun harekâta başlayacağını bildirdi.¹⁸⁶ İstanbul'da Bulgar sefaretine bakan Mösyö Tuşef Bey, İstanbul hükümeti tarafından uyarılarak Osmanlı Devleti'nin saldırısı sonrasında Bulgar birlikleri tarafından Osmanlı kuvvetlerine karşı mukavemet göstermemesi istendi. Bulgaristan ise burada bulunan Müslümanların haklarını koruyacağına ve umûmî bir de af ilân edeceğini bildirdi.¹⁸⁷

Osmanlı ordusunun Edirne'ye ilerlemesi haberinden sonra Bulgaristan tarafından asılsız haberler çıkarıldı. Bu asılsız haberlerden birisi olan ve Sofya'dan çekilen bir telgrafta Osmanlı ordusunun ileri harekâtı sonucunda Edirne bölgesinde bulunan Hıristiyan ahalinin kaçtıklarını ve Bulgaristan'a sığındıkları bildirildi. 19 Temmuz 1913'te Osmanlı hariciye nezareti celilesine çekilen telgrafta ise bu haberlerin asılsız olduğunu, aksine Bulgaristan'ın bölgede bulunan Müslümanlara ve Hıristiyan ahaliye karşı saldırgan tavır içinde olduğunu yalnız Keşan bölgelerinde

¹⁸³ Küçük, , “Balkan Savaşı”, ss. 23–25.

¹⁸⁴ M. Hanefi Bostancı, *Bir İslâmcı Düşünür Said Halim Paşa*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1992, s. 36.

¹⁸⁵ Kocabaş, *Son Haçlı Seferi Balkan Savaşı*, s. 201.

¹⁸⁶ CDA, BEO. nr. 4194/314540.

¹⁸⁷ Behçet Cemal, *Bahriye Nazırı ve 4. Ordu Kumandanı Cemal Paşa Hatıralar*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1977, s. 65.

birkaç Bulgar karyesinin Bulgaristan teşviki ile Bulgaristan'a hicret ettiği bildirildi.¹⁸⁸

Osmanlı ordusunun Edirne'ye ilerlediği haberi üzerine Paris sefaretinden 19 Temmuz 1913'te çekilen telgrafta, Fransa'nın bu duruma karşı olduğunu fakat yalnız başına da herhangi bir harekete girmeyeceğini, Rusya tarafından bir hareketin olmayacağını bildirdiği gibi Fransız hükümetinden Osmanlı ordusunun Edirne'den daha ileri gitmemesi ve Meriç'i geçmemesi gerektiği üzerine telkinlerin olduğu bildirildi. Edirne'ye Osmanlı ordusunun giriş sebebinin ise Rum ve Müslüman ahalinin Bulgar mezalimden kurtarılması gerekçesi ile harekât yapılmıştır diyerek ve telgrafın sonuna da oraya yerleştikten sonra Avrupa'nın bizi oradan çıkarması güçtür, çünkü kendi aralarında uzlaşamazlar denilmiştir.¹⁸⁹ Enver Bey, Talat Bey ve Said Halim Paşa gibi ileri gelenlerce Edirne'nin geri alınması konusu gündeme getirildi.¹⁹⁰ Sonrasında ise Osmanlı ordusu Çatalca ve Bolayır'dan hareket ederek Ereğli, Çorlu ve Tekirdağ'ı aldı. Bulgar kuvvetleri, üzerine gelen Osmanlı kuvvetleri karşısında çaresiz kalarak rica't etmek durumunda kaldı.¹⁹¹ 21 Temmuz 1913'te Edirne düşman kuvvetlerinden temizlendi ve geri alındı.¹⁹² Edirne'nin alınmasının akabinde milis kuvvetler ile birlikte Osmanlı ordusu 31 Ağustos 1913'te Gümülcine, 1 Eylül 1913'te İskeçe, 2 Ekim 1913'te ise Dedeoğaç'ı alarak tekrar Osmanlı sınırları içine dahil etti.¹⁹³ Osmanlı Devleti Dimetoka'yı da İstanbul Antlaşması ile geri aldı. Enver Paşa bu galibiyetin mimarı kabul edilerek Osmanlı Devleti içinde büyük bir üne kavuştu. Akabinde Enver Paşa'ya tuğgeneral rütbesi verilerek Enver Paşa harbiye nezaretine getirildi.¹⁹⁴

Osmanlı Devleti'nin Edirne'yi almasından sonra, Edirne'nin alınmasının Londra Barışı'nın bozulması anlamına geldiğini bildiren İngiltere ve Fransa, bu duruma tepki gösterecek de bir şey yapamadılar. Diğer taraftan da Rusya ile Bulgaristan'ın boğazdan uzak kalmasını istediklerinden bu sonuca itiraz etmeme

¹⁸⁸ CDA, HR.SYS. nr. 1974/1-54.

¹⁸⁹ CDA, HR.SYS. nr.1974 1-32.

¹⁹⁰ Bostancı, *a.g.e.*, s. 36.

¹⁹¹ CDA, DH.SYS. nr. 112-24/61-4-1-3.

¹⁹² Bostancı, *a.g.e.*, s. 36.

¹⁹³ Ümit Kurtuluş, *Batı Trakya'nın Dünü Bugünü*, Sincan Matbaası, Ankara 1979, s. 8.

¹⁹⁴ Emine Aşan Yamanlar, *Padişahların Dilinden Osmanlı Tarihi*, Erel Yayıncılık, Ankara 2002, s. 312.

kararı aldılar.¹⁹⁵ Bulgaristan ise Romanya, Sırbistan ve Osmanlı Devleti karşısında aldığı mağlûbiyetler sonucunda son çare olarak 31 Temmuz 1913 tarihinde mütareke imzalayarak Bükreş Barışı'nı yapmak istedi.¹⁹⁶ 10 Ağustos 1913 yılında yapılan Bükreş Antlaşması ile Balkan Savaşları son buldu.¹⁹⁷ Bu antlaşmaya göre Romanya, Yunanistan ve Sırbistan'ın aldığı topraklarla sınırlar belirlendi. Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında yapılan İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913) ile Edirne, Dimetoka ve Kırklareli Osmanlı Devleti'ne kalacak, sınır ise Meriç Nehri olacak şekilde kararlaştırıldı. Bu antlaşmada Balkanlar'da kalan Müslümanların hakları da görüşüldü. Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında 14 Kasım 1914'te Antlaşma imzalandı, adalar konusu da 14 Şubat 1914'de büyük devletlerce kararlaştırıldı. Gökçeada ve Bozcaada Osmanlı Devleti'ne verilecek ve diğer adalar ise Yunanistan'a verilecektir şeklinde karar alındı. Adalar konusunda ve Müslümanların hakları konusunda da teminat alındı. 13 Mart 1914'de Sırbistan ile Osmanlı Devleti arasında İstanbul'da yapılan antlaşmada, Sırbistan ile Osmanlı Devleti arasında sınır hattı olmadığından dolayı Makedonya'daki Türkler'in hukuki haklarının neler olduğu belirtildi. Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları nedeni ile topraklarının büyük bir kısmını kaybetti.¹⁹⁸

31 Ağustos 1913'te Gümülcine'ye giren Osmanlı Devleti Dersiam Salih Efendi'nin başkanlığı altında Batı Trakya Muhtar Türk Cumhuriyeti'ni kurdu. Bu muhtar cumhuriyet, hem Bulgar Başkanı Wradislav hem de Yunanistan Başbakanı Venizelos tarafından tanındı.¹⁹⁹

Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasındaki (29 Eylül 1913) antlaşma İstanbul'da yapıldı. Yirmi maddeden oluşan İstanbul Antlaşması'na göre Meriç Nehri iki devlet arasında sınır kabul edildi. Bulgaristan'da kalan Müslümanların kendi müftülerini kendilerinin seçmesi, baş müftünün boşanma vesayet nafaka ve yetim mallarının korunması gibi davalara bakması, müftülerin maaşı Bulgaristan hükümeti tarafından verilmesi, ilk ve orta seviyeye eğitim kurumları açılması ve

¹⁹⁵ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

¹⁹⁶ Temizer, *a.g.e.*, ss. 404–413.

¹⁹⁷ Özgür, *a.g.e.*, s. 5.

¹⁹⁸ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

¹⁹⁹ Kurtuluş, *a.g.e.*, s. 8.

buralarda eğitimin Türkçe yapılması gibi konularda anlaşmaya varıldı.²⁰⁰ Kırklareli, Dimetoka ve Edirne yeniden Osmanlı topraklarına katılacağı bu topraklarda kalan Türklerin mülkiyet haklarına saygı gösterileceği karara bağlandı.²⁰¹

Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında ise 14 Kasım 1913'te Atina Antlaşması imzalandı, bu antlaşmaya göre Yunanistan'da kalan Müslümanların Rumlarla eşit haklara sahip olması kararına varıldı. Yunanistan'daki Müslümanların müftülerini kendilerinin seçmesi kararına varılarak meselesinin halli Londra Antlaşması'na göre büyük devletlere bırakıldı. Bu devletler 16 Aralık 1913'te tebliğ ettikleri bir kararla Bozcaada, İmroz ve Meis'i Türkiye'ye bırakarak diğer bütün adaları işgal altında bulunduran Yunanistan'a verdiler.²⁰² Bu bakımdan Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki toprak kayıpları sonucunda Osmanlı Devleti'nin Sırbistan ile bağlantısı kalmadı. Bu savaşlar ile birlikte Rumeli'de yaşayan binlerce Müslüman katliama maruz kaldı ve pek çok Müslüman hunharca öldürüldü. Burada yaşayan Müslümanların büyük bir kısmı da malını mülkünü terk ederek kaçmak zorunda kaldı. Sadece Edirne'de 225.000'den fazla Müslümanın Bulgarların esareti altında açıklıktan ve zulümden hayatını kaybettiği bilinmektedir. Savaşlardan sonra baskı ve zulümlerin devam etmesi üzerine birçok Müslüman aile Anadolu'ya peyderpey göç etmek zorunda kalmıştır.²⁰³

Bulgarlar bu savaşta Osmanlı ahalsinin Balkanlar'da bulunan büyük bir kısmına zulüm ve katliam yaptı. Osmanlı ordusunun Edirne üzerine ilerlediği esnada rica't etmek zorunda kalan Bulgar ordusu elinde bulunan Müslümanlardan 42 kişiyi köprü civarında katletti. Ayrıca Bulgarlar Kırkkilise'de rica't ettikleri esnada ellerinde bulunan yaklaşık 9 esir Osmanlı askerini, Edirne'den 7 Müslüman'ı, Karaağaç'tan yaklaşık otuz küsur Rum'u katlederek nehre attı.²⁰⁴ Böylece Bulgarlar işgal ettikleri bölgelerde bulunan din, millet, asker ve sivil fark etmeksizin insanları katletmiştir.

²⁰⁰ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

²⁰¹ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, C. 1, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991, s. 31.

²⁰² Bostancı, *a.g.e.*, s. 37.

²⁰³ Küçük, *a.g.e.*, ss. 23–25.

²⁰⁴ CDA, BEO. nr. 4199/314866.

1.4. Balkan Savaşlarının Sonuçları

1913 Bükreş Antlaşması ile Balkan Savaşları son buldu. Bu antlaşmayı Bulgaristan'a karşı Romanya, Yunanistan Sırbistan ve Karadağ, imzalayarak aralarındaki sorunu çözdüler. Osmanlı Devleti ise Bulgaristan ile İstanbul Antlaşması'nı imzalayarak Balkan Savaşlarını bitirdi ve sınırlarını belirledi. Bükreş Antlaşması ile Makedonya sorunu Bulgaristan aleyhine çözümlendi ve Bulgaristan'ın büyük Bulgaristan olma yolundaki hayalleri gerçekleşmedi. Bükreş Antlaşması ile Osmanlı Devleti hakimiyetindeki Makedonya'nın % 52'si Yunanistan'a, % 32'si Sırbistan'a ve % 10'luk kısmı da Bulgaristan'a bırakıldı. Bu antlaşmaya göre Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ topraklarını genişletirken Bulgaristan çok az bir toprak kazanabildi. Bükreş Antlaşması'nda Rusya Edirne'nin Osmanlı Devleti'ne verilmemesi için gayret sarfetmişse de İngiltere bu düşüncüyü desteklemekle birlikte daha da ileri gitmenin bölgeyi istikrarsızlaştıracağını söyledi. Ege'deki Türk varlığının sona ermesini de Avrupa devletleri olumlu bir gelişme olarak gördüler.²⁰⁵ Bu antlaşmaya göre Batı Trakya, Bulgaristan'a kaldığı gibi Türkiye üzerindeki Bulgar baskısı da günden güne arttı.²⁰⁶

Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı Devleti büyük toprak kayıplar yaşadığı gibi Müslüman halkının da büyük bir kısmı işgalci devletlerin hakimiyeti altında kaldı. Osmanlı Devleti % 83 kadar toprağını ve bu topraklardaki Müslümanların da % 69'unu kaybetti. Savaş sonrasında Osmanlı Devleti, Bulgaristan ile 29 Eylül 1913'te İstanbul Antlaşması'nı, Yunanistan ile 14 Kasım 1913'te Atina Antlaşması'nı, Sırbistan ile de 13 Mart 1913'te İstanbul Antlaşması'nı imzaladı.²⁰⁷ Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında yapılan (29 Eylül 1913) İstanbul Antlaşması'na göre Türk-Bulgar halkının mübadelesi konusunda antlaşmaya varıldı.²⁰⁸ Bu mübadele ile sınırın her iki tarafındaki 15'er km'lik alan içerisinde ikamet eden kişilerin mübadele edileceği kararlaştırıldı.²⁰⁹

²⁰⁵ Büyükbaş, *a.g.e.*, ss. 245–272.

²⁰⁶ Zerrin Balkaç, "Batı Trakya Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 20, Ankara 2002, s. 470–488.

²⁰⁷ İbrahim Serbestoğlu, "Balkan Savaşları ve Tabiiyet Sorunu", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, İzmir 2013, ss. 471–486.

²⁰⁸ Özgür, *a.g.e.*, s. 85.

²⁰⁹ Seyfi Yıldırım, "Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri", *Cumhuriyet Tarihi Araştırma Dergisi*, S. 16, Ankara 2012, ss. 75–92.

Balkan devletlerince Balkan Savaşları sırasında buralarda yaşayan Müslüman halka yapılan mezalim ve saldırılar neticesinde Müslüman halk, Anadolu'ya hızla göç etmek zorunda kaldı.²¹⁰ Mayıs 1912'de Karadağ'ın İpek şehrindeki halka ve işçilere yaptığı baskı ve şiddet bu göçte etkili olmuştur.²¹¹ Bilhassa Balkan devletleri, Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında bulunan yerleri işgal etmesi neticesinde bu bölgelerdeki Müslüman Türk halka büyük bir soykırım hareketi başlattı. Ayrıca Balkan devletleri işgal ettikleri yerlerdeki Müslümanlar'a dinlerinden dolayı çetin bir baskı oluşturdu. Osmanlı Devleti içinde farklı dine mensup halkların özgür bir şekilde yaşama hakkı var iken Balkan devletlerinin işgal ettiği yerdeki Müslüman halk, dini nedenlerden dolayı büyük baskı ve zulümlere maruz kalmıştır. Bulgarlar işgal ettikleri yerlerdeki Türkler'e ve Pomaklar'a dinlerini değiştirmeleri konusunda baskı yaptı. Anadolu'ya göçün bir diğer nedeni ise ekonomik sorunlar oldu ve bu sorunların başında Balkan devletlerinin Müslüman halkın elinde bulunan menkul ve gayrimenkul malları gasp etmesi ve bu malları Hıristiyan halka peşkeş çekmesi oldu. Bu şartlar altında Balkanlar'da yaşama şansı bulamayacağını anlayan Müslüman tebaa Anadolu'ya hızla göç etmek zorunda kaldı.²¹²

Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında yapılan (14 Kasım 1913) Atina Antlaşması'na göre Yanya, Girit ve Selânik Yunanistan'a bırakıldı, bunun yanı sıra Yunanistan'daki Türklerin de durumu hakkında düzenlemeler yapıldı. İlerleyen zamanlarda Makedonya'da yaşayan Rumlar tarafından burada yaşayan Müslüman halka katliam ve zulüm yapıldı. Bu durum üzerine Müslüman Türkler de akın akın Anadolu'ya göç etmek zorunda kaldı.²¹³

Balkan Savaşları sonrasında Türkiye'ye alabileceğinden fazla muhacir göçü oldu. Türkiye, mübadelede Yunanistan, Trakya, Makedonya, Yanya, bölgelerinden olmakla birlikte adalar ve Girit'ten de fazlası ile göç aldı. 500 bin kadar muhacirin

²¹⁰ Mehmet Kaya, "Balkan Savaşları Sırasında Anadolu'ya Göçler ve Karşılaşılan Sorunlar", *History Studies Special Issue on Balkan Wars Volume 5*, S. 6, 2013, s. 2.

²¹¹ Mucize Ünlü, "Osmanlı'nın Son Döneminde Bir Balkan Şehri: İpek", *Studies Of The Ottoman Domain*, C.7, S. 12, Burdur 2017, ss. 140–163.

²¹² Kaya, *a.g.e.*, s. 2.

²¹³ Yıldırım, *a.g.e.*, ss. 75–92.

geldiği tahmin edilen mübadelede, Türkiye içinde bulunduğu fakir durumuna rağmen başarılı bir şekilde muhacirleri sahiplenebilmiştir.²¹⁴

Bu göçler sonucunda anadoludaki Müslüman nüfus oranı %70'den % 80'e artarken, Hristiyan nüfus oranı ise % 21'den % 17 'ye geriledi.²¹⁵ Balkan Savaşı'nın başlamasından sonra 19 Ocak 1913 tarihi itibariyle Balkan Savaşlarında 250.000 civarında Türk katledilerek öldürüldü.²¹⁶ Balkan Savaşları sonucunda Osmanlı Devleti hakimiyetinde bulunan Kosova, Arnavutluk, Makedonya bölgeleri kaybedildi.²¹⁷

²¹⁴ İlber Ortaylı, "100. Yılında Balkan Savaşları", *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Dergisi*, Kültür Yayınları, S. 15, İstanbul 2012, ss. 12–17.

²¹⁵ Yıldırım, *a.g.e.*, ss. 75–92.

²¹⁶ Halim Çavuşoğlu, "Yugosyavya–Makedonya" Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri", *Bilig*, S. 15, Ankara 2007, ss. 123–154

²¹⁷ Mehmet İbrahimgil, "Kosova'daki Türk Eserleri", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 12, Ankara 2002, ss. 23–33.

II. BÖLÜM

BALKAN HARBİ: TRAKYA SEFERİ, KIRKKİLİSE MELHAMESİ

(2. CİLT): İNCELEME VE METİN

2.1. İnceleme ve Değerlendirme

Bursalı Mehmet Nihat Bey'in "*Balkan Savaşı Trakya Seferi Kırkkilise Melhamesi, 5–13 Teşrinievvel 328 Günleri*" kitabı 1340/1922 yılında İstanbul'da Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'ce basılmış, matbu bir eserdir. Eserin tek baskısı mevcuttur. Arap harfleri ile yazılmış olup dili, Türkçedir. Kitap, takdim yazısı, giriş ve altı bölüm halinde toplam 412 sayfadan meydana gelmektedir. İncelemiş olduğumuz bu çalışma, Mehmet Nihat Bey'in yazmış olduğu ve 4 ciltlik eserin ikinci cildini oluşturmaktadır.²¹⁸

Ele alınan eser, altı kısımdan oluşmaktadır. Eserin birinci kısmında birinci Bulgar ordusu, ikinci Bulgar ordusu ve üçüncü Bulgar ordusu hakkında 5 Ekim'den 8 Ekim de dâhil Bulgar ordularının harekâtlarından bahsedilmiş, Bulgar süvari ordusunun Bulgar ordusundan en etkili olan üçüncü ordunun harekâtından daha sık bahsedilmiş ayrıca orduların düzen ve tertipleri hakkında bilgiler verilmiş olup, askerî kuvvetleri ve levazım bilgileri hakkında da sayısal verilere yer verilmiştir. Fırka ve livaların yürüyüş cetvelleri de çıkartılarak istatistiki bilgilere yer verilerek konunun anlaşılması adına tablolar çizilmiştir. Bunun yanı sıra yolların ve havanın durumundan, hareket güzergâhının çamurlu, tozlu, taşlı olduğu durumlar bildirilerek, havanın soğuk, yağmurlu, sisli olması gibi durumlardan da bahsederek harekâtın hangi şartlar altında gerçekleştiğine dair bilgilerin zihinlerde daha iyi yer etmesine yardımcı olunmuştur. Birinci kısmın ikinci faslında ise Osmanlı kuvvetlerinden bahsedilmiş olup Osmanlı birinci kolordu, ikinci kolordu, üçüncü

²¹⁸ Birinci cilt, Mehmet Nihat Bey, eserini Erkân-ı Harbiye Mektebi'nde öğrencilerine Balkan Seferi'ni anlatmak için iyi bir kaynak bulamadığını ve bu alanda bir kaynak esere ihtiyacının olması nedeni ile yazdığını, eserde Balkan Savaşı'nın hazırlık ve planlama aşamasından, taktik ve teknik yönünden Balkan Savaşı'nın değerlendirmesini yapmıştır. Mehmet Nihat Bey üçüncü ciltte Lüleburgaz Muharebesi'ni, Bulgar ileri harekâtını ve Osmanlı ordusunun Çatalca hattına çekilmesini muharebelerin gelişimi ve sonucunu da değerlendirmiştir. Çatalca Muharebesi adlı dördüncü ciltte Mehmet Nihat Bey eserini üç gün gibi kısa bir süre içinde hazırlamaya memur edildiğini söylemektedir. Yazar Çatalca Muharebesini, konferans olarak sunma imkânı bulmuş ve bu çalışmasını da Balkan Savaşı eserinin dördüncü cildi olarak takdim etmiştir. Balkan Savaşlarının son cildi olan bu eserinde Osmanlı ordusunun ric'atını ve Çatalca hattına kadarki Osmanlı ordusunun son durumları hakkında bilgiler vermektedir. Bursalı Mehmet Nihat Bey, "*Balkan Savaşı'nda Çatalca Muharebesi (konferansı)*" isimli eserinin mukaddime bölümünde eserinin dört cilt olacağını dile getirmiştir.

kolordu ve dördüncü kolordusunun, dört, beş, altı, yedi ve sekiz Ekim tarihlerindeki harekâtlarından bahsedildiği gibi Edirne’de bulunan Osmanlı kuvvetlerinin durumundan ve yapılan saldırı sonrasında Osmanlı kuvvetlerinin harekâtlarına değinilmiştir.

İkinci kısımda Kırkkilise Muharebesi’nden, muharebeyi hazırlayan aşamalardan, Osmanlı ve Bulgar kuvvetlerinin hazırlıklarından, Süloğlu–Geçkinli Muharebeleri’nden ve 9 Ekim’de yapılan muharebenin gelişmeleri ve sonuçları hakkında bilgiler verilerek, Osmanlı kuvvetlerinden bölgede bulunan 3. kolordu ve 1. kolordunun muharebelerinden bahsedildiği gibi Bulgar ve Osmanlı süvari fırkalarının muharebelerine de değinilmiştir. Petra Muharebesi anlatıldığı gibi muharebelerin başlaması ve muharebenin hangi şartlarda vuku bulduğundan bahsedilmiştir. Karahisar Fırkasının muharebesinden ve fırka 9 ile fırka 8’in de muharebeleri anlatılmıştır. Erikler Muharebesi’nden ve bu muharebelerde 8–9 Ekim tarihlerinde vuku bulan gelişmelerden söz edilmiştir. Ayrıca Edirne seyyar kolordusunun ve şark ordusunun 9 Ekim tarihindeki harekâtlarından da bahsedilmiştir.

Üçüncü kısımda Osmanlı ordusunun harekâtından, birinci kolordunun, ikinci kolordunun, üçüncü kolordunun ve dördüncü kolordunun harekâtlarından ve kolorduların 9 Ekim’deki durumları hakkında bilgiler verilerek ayrıca şark ordusu karargâhından ve fırka 7’nin harekâtından da bahsedilmiştir.

Dördüncü kısımda Osmanlı şark ordusunun 10 Ekim’deki hareketleri, Petra Dündar ve Erikler Muharebeleri, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kolorduların hareket ve muharebeleri anlatılmıştır. Bunun yanı sıra Bulgarların 10 Ekim’deki harekâtından da bahsedilmiştir. Beşinci kısımda ise onbir ve on üç Ekim’de Bulgar ordusunun harekâtından, Altıncı kısımda ise on bir ve on üç Ekim’de Osmanlı ordusunun harekâtından bahsedilmektedir.

Mehmet Nihat Bey’in incelenen eserinde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar sıklıkla yer almakla birlikte, kitap akıcı bir üslup ve ustalıkla yazılmıştır. Eserde yapılan muharebelere istinaden, savaş öncesi asker ve levazım bilgileri istatiki olarak yer almakta iken savaş sonlarında ise yine yaralılar ve ölümler hakkında sayısal veriler kullanılarak, istatistiksel değerlendirmeler ve tablolar oluşturulmuştur.

Mehmet Nihat Bey, eserini askerî teknik ve metotları baz alarak ele almış ve bütün askerî erkanın faydasına sunmayı hedeflemiştir. Eser altı kısımdan oluşmuş ve bu kısımlar sırasıyla, birinci kısım (5–8 Teşrinievvel 328), başlığı altında belirtilen günler arasında kuvvetlerin harekâtı ele alınmış, ikinci kısım (9 ve 10 Teşrinievvel), başlığı altında belirtilen günler arasında kuvvetlerin harekâtı ele alınmış, üçüncü kısım (9/10 Osmanlı Harekât ve Mukarrerâtı), dördüncü kısım (10 Teşrinievvel Günü), kuvvetlerin harekâtı ele alınmış, beşinci kısım (11–13 Teşrinievvel Bulgar Ordusu), altıncı kısım (11–13 Teşrinievvel’de Osmanlı ordusu) başlıkları altında oluşmakta olup, içinde bulunan alt başlıkları ile birlikte konular ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Mehmet Nihat Bey, bu çalışmasıyla, Balkan Savaşlarının vuku bulduğu Doğu cephesi hakkında bilhassa Kırklareli (Kırkkilise) Melhamesi hakkında açıklayıcı bilgilere yer vermiştir. Eserde, 5–13 Ekim 1912 tarihleri arasında Trakya’nın Doğu cephesinde meydana gelen savaşların değerlendirmesi yapmış ve fırka ve liva bazında kuvvetlerin hareketlerini de savaş esnasında ve savaş sonrasında bildirmiştir. Bu kapsamda Mehmet Nihat Bey’in incelediğimiz eseri Balkan Savaşlarına kaynaklık edecek önemli bir kaynak olma özelliği taşımaktadır.

Kitabın mukaddime başlığı altında Mehmet Nihat Bey, bu eserini yazma amacını açıklamaktadır. Buna göre Mehmet Nihat Bey, Erkân-ı Harbiye’de öğretim görevlisi olması sebebi ile öğrencilerine, askerlik mesleğini en iyi şekilde nasıl icra edebileceklerine dair Balkan Savaşlarını konu alan ve bu savaşlarda meydana gelen hatalar ve noksanları göstermek ordu komuta sevk ve idare tekniklerini, umum ordu üzerinde lehte ve aleyhte olabilecek fikirleri ve mütalaaları öğretebilmek için bu kitabı yazdığını dile getirmektedir.²¹⁹ Mehmet Nihat Bey eserini hazırlarken Balkan Savaşı’na katılmış bulunan kumandanların şahsiyetlerinin değil, olaylar ve makamları dikkat ve değerlendirmeye aldığını ifade etmektedir. Vatanın şahıslara ait olmadığını, gelecek nesillere ait olduğunu bu bakımdan bu eserin gelecek nesillere aktarılmasının bir borç olduğunu, gelecek nesillerin bu savaşlarda meydana gelen

²¹⁹ Mehmet Nihat Bey mukaddime bölümünde eserini tanıtırken, “*Tarih-i harbimizin bir safhasını tenvîr olan ilk maksatından sonra ikinci bir maksat ve gayesi de üç senedir Erkân-ı Harbiye mektebinde kıymettar talebelerime telkin etmeye çalıştığım sevk ve idare mesleğini bilvesile ulum-u askerîyemizin pişgâh tetkikatına arz etmek ve leh ve aleyhinde efkâr ve mütalaâta davet ederek ordumuzda bir sevk ve idare mesleğini tebellür ettirmeye naçizane hizmet eylemektir.*” diyerek eseri hazırlamasındaki gayesini açıkça ifade etmektedir.

hataları görerek bir daha bu hatalara düşmemelerini istemektedir. Balkan Savaşı'ndan önce Yunan Harbi'nin olduğunu Yunan Harbi'nde bir çok hata yapıldığını ve akabinde yapılan Balkan Savaşı'nda da yine aynı hataların yapıldığını, Yunan Harbi'nden ders alınmadığını bu yüzden ülkenin büyük bir kayıp yaşadığını, Balkan Savaşı'ndan sonra yapılan I. Dünya Savaşı'nda da ne yazık ki aynı hataların yapılmış olduğunu söylemektedir.²²⁰

Mehmet Nihat Bey, bir harp tarihçisi olarak Almanca, İngilizce ve Fransızca'dan bir hayli eser çevirmiştir. Bu çalışmalarını Mareşal Fevzi Çakmak'ta görmüş ve kendisine daha bir çok eser yazması tâlimatını vermiştir. Çalışmalarına yardımcı olabilmek için Mehmet Nihat Bey'e Harp Dairesi vesikalarından faydalanması için izin vermiştir. Mehmet Nihat Bey, bu eserini yazdıktan sonra yine Tarih-i Harb Dairesi'ndeki vesikalardan istifade edebilmesi durumunda Lüleburgaz ve Çatalca Melhameleri'ni de yazacağını ifade etmiş ve Lüleburgaz ve Çatalca Melhameleri'ni de yazmıştır.²²¹ Buradan da anlıyoruz ki Mehmet Nihat Bey'in eserlerinin temelini oluşturan Tarih-i Harb Dairesi'ndeki vesikalardır. Bu bakımdan eserlerin kaynağı arşiv vesikalarına dayanmaktadır.

Mehmet Nihat Bey, eserinde Bulgar kuvvetlerinin hareketlerini fırka ve ordu bazında takip ederek dile getirdiği gibi Osmanlı kuvvetlerini de ordu ve fırka bazında ayrıntılı olarak değerlendirerek her iki devlet ordusunu ayrıntılı olarak yazmış, ayrıca savaşların başlamasını, kuvvetlerin hareketlerini gün ve saat olarak belirterek konuyu daha da derinlemesine incelemiştir. Okuyuculara her iki devletin ordularını karşılaştırma fırsatı sunmuş ve gerek rica't ve gerek kuvvetlerin kendi birliklerine yanlışlıkla yapmış olduğu saldırılara da yer vererek, savaşın seyri hakkında bilgi sunduğu gibi savaşı kazanan kuvvetlerin nasıl kazandığı, savaşı kaybeden kuvvetlerin ise hangi hatalara düşerek savaşı kaybettiklerine de değinerek okuyucuyu ve öğrencilerini aydınlatmak istemiştir.

²²⁰ Mehmet Nihat Bey mukaddime bölümünde eserini tanıtırken “*Balkan Savaşı'nı kaybetmekte, hususati saireden sarf-ı nazar, bundan evvelki seferlerimizi ve esfâr-ı ecnabiyeyi tetkik ederek istikbal için ders almamış olmamızın pek büyük bir tesiri olmuştur; kezâlik eğer Balkan Savaşı'nu iyi tetkik etmiş, buna imkân ve zaman bulmuş ve istifade eylemiş bulunsa idik Harb-i Umumi'de irtikab ettiğimiz siyasi, askerî ve idarî birçok hatiata duçar olmazdık; nitekim daha pek yeni seferlerimizde, mesela 313 Yunan Harbi'nde yaptığımız hataların büyük bir kısmını aynen Balkan Savaşı'nda tekrar ettiğimiz gibi Harb-i Umumi'de bu hal bir kere daha tekrar eylemişti.*” diyerek yapılan hatalardan ders alınması gerektiğini dile getirmiştir.

²²¹ Bacanlı, a.g.e., ss. 129–182.

Eserde olaylar tarih sırasına göre verilmiş olup, sayısal veriler tablo çizilerek gösterilmiştir. Yazar, eserin hazırlanmasında Harp Dairesi'nden aldığı belgelerden bahsetmektedir. Savaş esnasında yapılan yazışmalar ve telgraf görüşmeleri eserde yer almıştır. Ayrıca Mehmet Nihat Bey'in Balkan Savaşı'nda aktif olarak yer almış olması, silah arkadaşlarının yine Balkan Savaşı'nda aktif olarak bulunması, eserin hazırlanmasında kaynakların iyi olduğunu göstermektedir.

Mehmet Nihat Bey, bu çalışmasıyla yakınçağ tarihine ışık tutmuş, Balkan Savaşı'nı iyi tetkik etmiş ve harekâtları, planları ve stratejileri dönem içerisindeki şartlarıyla değerlendirmiş, hataları ve başarıları sorgulayarak kaynağına inmiş, harp tarihi eseri yazmanın bütün zorluklarını yaşayarak, Balkan Savaşlarının bilhassa doğu cephesi ile alakalı aranacak bütün sorularına cevap olacak iyi bir eser hazırlama gayreti içinde olmuştur. Yazar eserini meslektaşlarının faydalanması gayesi ile kaleme almış olduğunu ve bu eserini herkesin istifadesine sunduğunu dile getirmiştir.²²²

Bu bağlamda eserin içeriği dikkatle incelendiğinde Balkan Savaşı esnasında yaşanan gelişmelerin ayrıntılı olarak tahlilinin yapıldığını görmek mümkündür. Ayrıca muharebelere ilişkin tutulan notların eser içinde yer alması güvenilirliğini ortaya koymaktadır. Buna istinaden eserde müellifin vermiş olduğu bilgilerin yanında, aktarmış olduğu konular hakkındaki bilgilerin kaynağını sıklıkla belirtmiştir.

Yazar, eserin içinde uygun gördüğü her noktada yapılan harekât, hazırlık ve gelişmeler hakkında kendi düşüncelerini de belirterek okuyucuya uzman bir bakış açısı ile değerlendirme imkânı sağlamıştır. Eser içerisindeki olayları kronolojik olarak vermiş ve tekâmüllerin daha iyi anlaşılabilmesi için olay örgüsünden kopmayarak okuyucu için bir kolaylık sağlamıştır. Nihat Bey muharebe öncesinde cephaneye ve insan gücüne, muharebeler sonrasında ise kayıplar ve zayıflıklar hakkında

²²² Mehmet Nihat Bey "Balkan Savaşı Trakya Seferi, Kırkkilise Melhamesi (5-13 Teşrinievvel 328 Günleri)" 2. Cilt isimli eserinin mukaddime bölümünde eserini tanıtırken "Eserin, harp tarihimizin bir safhasını tenvir olan ilk maksatından sonra ikinci bir maksat ve gayesi de üç senedir Erkân-ı Harbiye mektebinde kıymetli talebelerime telkin etmeye çalıştığım sevk ve idare mesleğini bilvesile ulum-u askerîyemizin pişgâh tetkikatına arz etmek ve leh ve aleyhinde efkâr ve mütalaâta davet ederek ordumuzda bir sevk ve idare mesleğini tebellür ettirmeye naçizane hizmet eylemektir." Diyerek böyle bir eserin hazırlanış maksadının harp tarihinin bir safhasını anlatmak ve Erkân-ı Harbiye mektebindeki öğrencilerinin askerlik mesleği gereği öğrenmesi gereken bilgileri bu şekilde öğretebileceğini dile getirmektedir.

sayısal verileri paylaşarak konuların anlaşılmasında ve olayların aydınlatılmasında yararlı olmaya çalışmıştır.

Eser içerisinde yazım ve anlatım hataları mevcut olmak ile birlikte yazar eserin yazımını bitirdikten sonra yapmış olduğu kontrollerde bu hatalarını bulmuş ve kitabı tekrar hatalarından arındırarak yayımlamak yerine kitabın giriş kısmında hata/sevap başlığı altında yazım ve anlatım hatalarının olduğu sayfa ve satır sayılarını vererek hatalı olan kelimeleri tespit etmiş, bu hatalı kelimelerin yerine yazılacak uygun kelimeleri de vererek eser içinde yazılmış olan bu yazım ve anlatım hatalarını gidermeye çalışmıştır.

Mehmet Nihat Bey'in bir asker olarak sabit bir yerde uzun süre görev yapamamış olması ve devamlı kısa süreli olarak farklı yerlerde istihdam edilmesi, eserlerine fazlası ile yoğunlaşamamasına ve eserlerinde bir takım hataların meydana gelmesine sebep olmuştur. Yazar bir asker olarak hem cephede görev almış hemde harp tarihi yazımı ve eğitimi ile ilgilenmek durumunda kalmıştır.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda Mehmet Nihat Bey'in incelediğimiz kitabı, Balkan tarihi açısından harp tarihimizde önemli bir yer tutmaktadır. Kitabında Balkan tarihiyle ilgili ve muharebelerle alakalı aydınlatıcı bilgiler yer almaktadır. Yazar, eserinde kendi bilgi ve tecrübelerini de paylaşarak başta günümüz askerî erkanının olmak üzere herkesin istifade edebileceği başat bir eser sunmuştur. Ayrıca eserde Osmanlı askerî teknik ve donanımı hakkında ve harp stratejileri hakkında ilginç, orijinal, müspet bilgiler bulunmaktadır.

2.2. Metin

Mukaddime

İstanbul: Ağustos 328

Birinci cildi Osmanlı veya Balkan ordularından umûmî seferberlik tarih ilânı olan 16 ve 17 Eylül 1328'den 4 Eylül 328'e kadar (dâhil) başlıca Şark-î Trakya'ya aid vakayı ihtiva eden eserin vakayı mevzu'-u bahs olacak ve bilhassa Kırkkilise Muharebesi'nden evvelki hareket-i istihzâriye bu muharebe ve bu muharebeyi takip eden vaki' tetkik olunacaktır.

Bu cilt dahi birinci ta'dad edilmiş olan menabi'-i resmiye ve hususiyeye müsteniden tahrir edilmiş olup mülâhazât ve münakaşat da, Erkân-ı Harbiye mektebinin 335-337 seneleri tedrisatında istihsâl edilen netâic esas ittihâz olunmuştur.

Bu eser, sırf tarih ve sevk ve idare tetkikatı nokta-i nazarından kaleme alınmış olduğundan şahıs ve şahsiyet imkân dairesinde bir tarafa bırakılmış ve icabında tam bir serbestti ve bitarafı ile yürütüldüğü zannedilen münakaşatta bugün ekserisi bir hayat olan Balkan Savaşı kumandanlarının şahsiyetleri değil belki makamları nazar-ı dikkate alınmıştır.

Eserin, harp tarihimizin bir safhasını tenvîr olan ilk maksadından sonra ikinci bir maksat ve gayesi de üç senedir Erkân-ı Harbiye mektebinde kıymettar talebelerime telkin etmeye çalıştığım sevk ve idare mesleğini bilvesile ulum-u askerîyemizin pişgâh tetkikatına arz etmek ve leh ve aleyhinde efkâr ve mütalaâta davet ederek ordumuzda bir sevk ve idare mesleğini tebellür ettirmeye naçizane hizmet eylemektir.

Eserin, üçüncü cildi inşallah Lüleburgaz Muharebesiyle buna takdim ve bunu takip eden hareketini, dördüncü ciltte Çatalca Muharebesi'ni ihtiva edecek ve Şark-î Trakya'nın bundan sonraki hareketi ve muharebatı, Garb-î Trakya, Garb-î Rum ile kala' hareket ve muharebatta bir veya birkaç cüzden mürekkep müteakip ciltlerde tetkik olunacaktır. Ancak istifade edebildiğim menabi' müsteniden yazılmış olan bu eserde muhtaç tenvîr ve izah birçok hususat olduğunu itiraf ederim; bu sebeptendir ki bu harbe iştirak etmiş olup henüz bir hayat bulunan tekmil erkân ve emr-ü zâbitân ve mensubin-i askerîye eserde görecekları nevâkısı ve hatiâtı [-D-] kendi hatırat ve saikine müsteniden ikmâl etmenin bir vazife-i vicdaniye olduğunu der-hâtır ettirmeye lüzum görürüm. Ben o kanaattem ki başımızdan geçen tecrübeler ve gördüklerimiz kendi malımız değil evlat ve ahvadin hak ve mirasıdır. Bunları kayıt ve tespit ederek evlat ve ahfâda intikal ettirmek her ferdin âla-kadr-il-istitâa vazifesidir.

Balkan Savaşı'nı kaybetmekte, hususatı saireden sarf-ı nazar, bundan evvelki seferlerimizi ve esfâr-ı ecnebiyeyi tetkik ederek istikbal için ders almamız pek büyük bir tesiri olmuştur; kezâlik eğer Balkan Savaşı'nı iyi tetkik etmiş, buna imkân ve zaman bulmuş ve istifade eylemiş bulursa idik Harb-î Umûmî'de irtikab ettiğimiz siyasi, askerî ve idarî birçok hatiata duçar olmazdık; nitekim daha pek yeni seferlerimizde, mesela 313 Yunan Harbi'nde yaptığımız hataların büyük bir kısmını aynen Balkan Savaşı'nda tekrar ettiğimiz gibi Harb-î Umûmî'de bu hal bir kere daha tekrar eylemişti.

Bir millet ancak tarihini tetkik suretiyle fezail ve nevakısı öğrenebilir; harp tarihi ise milletlerin en mühim devirlerini hikâye tetkik eden bir tarih faslından başka bir şey değildir ve milletlerin fezail ve nevakısı büsbütün aşikâr surette irase etmek nokta-ı nazarından ise sair zamanların tarihlerine belki takdim bile eder.

Bir millet idarî, içtimaî, siyasî, medenî, en doğru istikâmetleri ancak suret-i umûmîde hassaten tarih, tarih-i ilim tetkikatıyla bulabileceği gibi ordular dahi sevk ve idare esasatını, sanat-ı harbi ancak harp tarihi tetkikatıyla öğrenebilirler. Bu maksatla esfâr ve muharebatın en eskisi de en yenisi kadar aynı esasatı istihsâle kifâyet ederse de bu seferler ne kadar yeni ve şerait-i hazreye ne derece muvafık olursa iktibas neteyic ünsiyette kolay olacağından Balkan Savaşı bu nokta-ı nazardan da bizim için daha uzun zamanlar ehemmiyet-i kat'iyeye haiz olacaktır. Ben âdeta o kanaatleyim ki Balkan Savaşı ve muharebede buz gibi erimiş olan Osmanlı ordusu iyi tetkik ve ta'mik olunamazsa Harb-i Umûmî'deki hareket ve muharebatımızı anlamak pek müşkil ve âdeta gayr-i kâbil olur.

Bence Balkan Savaşı siyaseten olduğu gibi bilhassa bizim için askerlikçe de Harb-i Umûmî'nin bir pişdar²²³ından ibarettir. İleride tarih belki hatt-ı İtalyan-Osmanlı Muharebesi'ni de Harb-i Umûmî idhal ederek bunları ve daha şimdiden sonra takip edecek ve etmekte olan esfâr ve muharebatın mühim bir kısmını hep aynı (muharebe devri) nden addedilecektir.

Erkân-ı Harbiye Binbaşısı
Bursalı
Mehmet Nihat

-H-

Haşiye:

Metinde () veya “ ” işaretleri arasındaki izahat suret-i umûmîde harb cerîdelerinden vesaikten aynen alınmış aksamdır.

(?) işaretide ya sıhhatini tevsik edemediğim meşkûk veyahut yanlış husûlet ile celb dikkat mevadd için konulmuştur.

Bu ikinci celb dahi 337 esnasında ihzar edilmişken tabi' ancak şimdi mümkün oldu. Müteakip celbleri teşkil edecek olan Lüleburgaz ve Çatalca Melhameleri'ni henüz yazamadım. Tarih-i Harb Dairesi'ndeki vesaikten ne zaman istifade mümkün olursa ancak o zaman yazabilirim. Her fırsattan bilâ istifade hiç olmazsa Trakya Seferini ikmâle çalışacağım şüphesizdir. Ve minallahi't-tevfik

İstanbul / 1 Teşrinievvel 340

Erkân-ı Harbiye Mektebi Tarih-i Harb-i Ma'lum ve Erkân-ı Harbiye-i Umûmî

Neşriyat Şubesi Müdürü E.H. Kaymakamı

Bursalı

Mehmet Nihat

²²³ Harpte ileriden düşmana gönderilen öncü askerlerdir.

Ayrıca Bir Zarf Dâhilindeki Zeyllerin Fihristi

A) Nizam-ı Harbler:

- 1- Kırkkilise Muharebesi esnasında Balkan Ordusu Nizamı Harbi
- 2- Osmanlı Şark Ordusunun Kırkkilise Muharebesi Esnasındaki Fiili Nizam-ı Harbi

B) Krokiler

Numara

- 1- Bulgar Karargâh-ı Umûmî'sinin 5 Teşrinievvel 328 için emrettiği mevaddı ile ne emredilmesinin muvafık olacağı hakkında kroki.
- 2- 3. Bulgar ordusunun 4 Teşrinievvel vaziyeti ile 5 Teşrinievvel 912 harekât ve vaziyetini müş'ir kroki
- 3- 3. Bulgar ordusunun 6 Teşrinievvel harekâtını ve 6-7 vaziyetlerini gösterir kroki
- 4- 3. Bulgar ordusunun 8 Teşrinievvel harekât ve vaziyetini gösterir kroki
- 5- 8 Teşrinievvel 328 vaziyeti umûmîsini müş'ir kroki
- 6- Şark ordusunun 6 Teşrinievvel'de tasvir ettiği taarruz tertibatı.
- 7- 6 Teşrinievvel 328 için şark ordusunun emrettiği ve emredeceği tertibatı müş'ir kroki.
- 8- Şark ordusunun 7-8 Teşrinievvel için emrettiği hususat.
- 9- 5 Teşrinievvel 328 akşamı vaziyeti gösterir kroki ma' cetvel
- 10- 6 Teşrinievvel 328 akşamı vaziyeti gösterir kroki ma' cetvel
- 11- 7 Teşrinievvel 328 akşamı vaziyeti gösterir kroki ma' cetvel
- 12- 8 Teşrinievvel 328 akşamı vaziyeti gösterir kroki ma' cetvel
- 13- 5 Teşrinievvel 328'de Osmanlı birinci süvari livasının icra ettiği hudud müsadememesinin mebde' vaziyeti gösterir kroki
- 14- Süvari krokisi kısm-ı küllinin 5 Teşrinievvel sabahı danışmend civarındaki intizâr vaziyeti
- 15- Süvari krokisinin 6 Teşrinievvel sabahı vaziyeti
- 16- Süvari krokisinin 7 Teşrinievvel Süloğlu civarındaki vaziyeti
- 17- Şark ordusu kumandanlığının 9 Teşrinievvel için emrettiği yürüyüş tertibatına müş'ir kroki
- 18- Şark ordusu kumandanlığının 9 Teşrinievvel için ittihâz etmesi icab eden tertibat hakkında teklif
- 19- Bulgar ordusu 9 Teşrinievvel 328 için nasıl harekât edebilirdi?
- 20- 9 Teşrinievvel 328'de tarafeyn kıtaatının harekât-ı hakikiyesi
- 21- Süvari fırkasının 9 Teşrinievvel 328 sa 3 sonradan itibaren muharebe vaziyeti
- 22- 9 Teşrinievvel 328'de vuku' bulan Süloğlu Geçkinli Muharebesi (tarafeynin vaziyeti)
- 22A, 22B, 22C, 22D, 22E, 22H, 22V, 22Z, 22H krokileri (Süloğlu-Geçkinli Muharebesi'ne ait
- 23- 9 Teşrinievvel 328 Petra Muharebesi.
- 23 A. (bu muharebeye aittir.)
- 24- 9 Teşrinievvel 328 Erikler Muharebesi.
- 24 A, 24 B. (Bu muharebeye aittir)

- 25- 9 Teşrinievvel 328'de Osmanlı 2. kolordu sa. 5 sonra vaziyeti
 26- 9 Teşrinievvel 328'de Osmanlı sa 10 evvel raddelerinde tarafeynin vaziyeti takrîbesi
 27- 9 Teşrinievvel 328'de sa²²⁴ 12 zeval vaziyeti takrîbesi
 28- 9 Teşrinievvel 328'de sa 30, 1 Sonra Vaziyeti Takrîbesi
 29- 9 Teşrinievvel 328'de sa 3 Sonra Vaziyeti Takrîbesi
 30- 9 Teşrinievvel 328'de Edirne Kolordusunun Muharebesi
 31- 9 Teşrinievvel 328'de Akşam Vaziyeti Mea Cetvel
 32- 10 Teşrinievvel 328'de Petra Muharebesi
 33- 9 Teşrinievvel 328'de Erikler ve Kırkkilise Muharebeleri
 34- 9 Teşrinievvel 328'de Akşam Vaziyeti Mea Cetvel
 35- 11 Teşrinievvel 328'de Vaziyeti Mea Cetvel
 36- 12 Teşrinievvel 328'de Vaziyeti Mea Cetvel
 37- 13 Teşrinievvel 328'de Vaziyeti Mea Cetvel
 38- 11 Teşrinievvel 328'de Bulgarlara Göre Kavaklı Muharebesi
 39- 12 Teşrinievvel 328'de Bulgarlara Göre Kavaklı Muharebesi

²²⁴ Saat.

Kaymakam Mehmet Nihat Bey'in Âsârı (Eylül 340'da)

1- Harp Çantası: Muhtıra te'lif beheri âdeta ayrı kitapları olan 1 ve 2. tab'larının mevcudu yoktur. Üçüncü defa yeni baştan yazılmış olup E.H.U.²²⁵ riyaset-i celilesince matbaa-i askerîyede tab ettirilmektedir. Yakında intiş'ar edecektir.

2- Harb-i Umûmî Tarihi: Almanca'dan tercüme bidayetten Maran Melhamesi nihayetine kadar Harb-i Umûmî de garb cephesi harekât-ı hâvîdir. E.H.U. riyaseti celilesince tab ettirilmiştir.

3- Leyej ve Namurek Suret-i Zabtı: Almanca resmi harp tarihi külliyyatından tercüme E.H.U. riyaseti celilesince tab ettirilmiştir.

4- 13. Kolordunun İran Seferi: Te'lif (mecmua-i askerîyenin 15. ve 16. sayfalarını teşkil eder.

5- Çanakkale Seferinde Cenup Garbi: Te'lif E.H.²²⁶ Mektebi külliyyatının yedincisi olarak matbuadır.

6- Çanakkale Seferi: Fransızca'dan tercüme. Hassaten Fransız kuvâ-yı seferiyesinin harekât ve muharebatını muhtevidir. E.H.U. riyaseti celilesince tab ettirilmiştir.

7-Harb-i Umûmî Tenkidi: Almanca'dan tercüme tekmiil Harb-i Umûmî için kıymetdar bir eserdir. E.H.U. riyaseti celilesince tab ettirilmiştir.

8-Kıtâtı Cesimenin Ta'biyece İstihdamları Hakkında Muvakkat Talimatname: Fransızca eserinden tercüme. Fransız ta'biyetini ihtiva eder. E.H.U. riyaseti celilesince tab ettirilmiştir

9- Balkan Savaşı 1. cilt seferberlik bidayetinden ibtidâr-ı harekâta kadar. Te'lif vesaika müstenid olarak yazılmış ilk Türk Tarih-i Harbî'dir. E.H.U. riyaseti celilesince tab ettirilmiştir.

Balkan Savaşı 2. Cilt Kırkkilise Muharebesi. Keza.

Balkan Savaşı'nda Çatalca Melhamesi, konferans halinde tertip edilmiş olup. E.H.U. riyaseti celilesince kabul buyurulmuş ve derdest tabı'ıdır.

10- Harb-i Umûmî'nin İhzar ve İdaresinde Alman Erkân-ı Harbiyesi: General Kulük eseri meşhurundan tercüme. E.H.U. riyaseti celilesince tab ettirilmiştir.

²²⁵ Erkân-ı Harbiye-yi Umumiye.

²²⁶ Erkân-ı Harbiye

11– Falkinhayn’ın Hatıratı: Almanca’dan tercüme, E.H.U. riyaseti celilesince tab ettirilmiştir.

Lüdendorf’un hatıratından evvel okunması tavsiye olunur.

12– Harb–i Umûmî’ye de Fransız Sefer Planı ve Harbin İlk Ayı: Fransızca’dan tercüme. E.H.U. riyaseti celilesince derdest tab’ıdır.

13– Kadro Tatbikatı ve Kadro Seyahatlerinin Suret–i Tertip ve İdaresi: Telfik ve tercüme E.H.U. riyaseti celilesince derderst tab’ıdır.

14– Gizli Kuvvetler: Harb–i Umûmî’de Alman Karargâh–ı Umûmî’sinde İstihbarat Şubesi Müdürü Nikolayn’ın eseri meşhurundan tercüme. İstihbarat ve casusluk teşkîlâtı ve faaliyeti hakkında kıymetli bir eserdir E.H.U. riyaseti celilesince derdest tab’ıdır.

15– Kan, kitabının 2. Cildir (1870–1871 seferi): Mareşal Şilife’nin şaheseri E.H.U. riyaseti celilesinin emriyle tercüme edilmektedir.

16– General Multke’nin Mektupları ve Hatıratı: Harb–i Umûmî’de düveli merkeziye’yi idare eden Karargâh–ı Umûmî’sinin ilk aylardaki faaliyete ait bir eser olup Falkinhayn’nın hatıratı ve Lüdendorf’un hatıratı ile birlikte bir kült teşkîl eder. E.H.U. riyaseti celilesinin emriyle tercüme edilmektedir.

17– 1870–71 Seferi: E.H. Mektebi tedrisatı nokta–i nazardan tahrir edilmiş olup mektebi külliyyatı meyanında tab edilmektedir.

18– Meşhur Osmanlı Sefer ve Melhamelerinde Sevk ve İdare: Derdest tahriridir.

19– Rus– Japon Harbi: Derdest tahriridir

20– Napolyon Muharebatı: Derdest tab’ıdır.

21– Türk İstiklâl Seferi: Derdest tahriridir.

Balkan Muharebesi
2. Cilt

Hata ve Sevaab Cetveli

Sayfa	Satır	Hata	Sevaab
1	6	zeyl	kroki
1	17	(5,4)	(5,4. Fırkalar)
18	16	samalar	samanlar
19	9	1 ve Ordular	1 ve 2. ordular
28	17	(1912)	(1912) kroki 5
30	21	vukubulmuştu:	vukubulmuştu: (kroki 6)
66	29	ve yerinin	verilen
67	1	ita olundu:	ita olundu: (kroki
8)			
101	4	8-	y-
83	1	satırın altına ilave edilecek:	kroki (9,10,11,12)
111	son	bepelemek	tepelmek
123	19	14	4)
132	19	(kroki 10)	(kroki 19)
138	7	satırın altına ilave:	(kroki 20)
139	17	5 Teşrîn	9 teşrîn
139	18	satırın altına ilave:	(kroki5,20)
148	14	“ “ “ :	(kroki5,20)
159	23	birinci kolordunun.	3-birinci kolordunun
161	10	müslim	mühim
161	12	3. fırkasının	3. fırkanın
161	15	sa 2.45	2.45 saat
161	20	aşam asâkir	inkisam asâkiri
162	10	nişancı	nişancı
		- s-	
162	20	fırka	fırka
163	17	üç bölük	üç bölük
164	8	k 5 iken	k 5 ikinci
“	10	müslim	mühim
“	“	ilerliyorlardı	ilerliyorlardı
165	17	tahrîren	y 9'a tahrîren
166	8	sırtda	o cihetde
167	14	sağında	sağımızda
“	“	solunda	solumuzda
169	6	(kroki 23)	(kroki 22 ve)
“	10	fırka 1 de	fırka 1 ile
170	29	hafif	hakikatte
171	19	(kroki 24)	(kroki 22 z)
“	20	hafif	zayıf
172	10	kozalık	Fundalık
“	23	kroki 25	kroki 22 h

Sayfa	Satır	Hata	Sevab
174	2	k 46	y 6 ve 4
176	son	kaçırıldığını	kaçtığını
177	25	melfûf	menkul
178	3	çizginin altında:	?
“	17	“ “ :	?
179	14	altına ilave :	(kroki 5,20,22)
“	15	fırkasıyla	fırkası
180	7	karargâhları	Karargâh-ı
Umûmî			
181	17	hafif	hakikatte
182	8	devisilya	ve diselya
“	24	yıpratmıştır	seyretmiştir
“	son	dülger	devletli
183	19 ve 10	mıntika	kıt‘a
		-Ayn-	
188	23	A) Osmanlı tarafı	A) Osmanlı tarafı 1-3. kolordunun Muharebesi (Kroki 23)
190	8	3 tarafı	3 takımı
“	11	iki	ikinci
“	son	(kroki 24)	(Kroki 23 A)
191	4	varıldı	ve Ermeniydi
Sahife	satır	hata	sevab
192	22	mevzi‘inde	muvasalatında
193	17	sol	kol
194	25	icab ettiği	icab etmediği
196	11	başladısada	başladığından
“	“	efradın	efradında
203	son	dâf’	vaki’
204	6	ve hattı	ve kısmen
“	12	kalacaktır.	Kalacaktır.”
207	28	bunu	bu ifadeyi
“	“	hafif	hakiki
208	7	dağ	ictima’
“	20	A) Osmanlı tarafı	(Kroki 20,24) A) Osmanlı Tarafları
“	21	şinemi	beşinci
“	26	fırkasında	kışlasında
210	6	bölüğe	yekun
“	12	geçtiğinden	geçmediğinden
“	16	zamanyla	nihayetiyle
211	5	biri	sözler
“	10	avcıyla	evciyle

212	4	yol tepe	yassitepe
“	9	bu rapordaki	[bu rapordaki
“	20	ceridesine	ceridesinde
		-f-	
212	20	12.30	11.30
213	25	bunun için	bunun içinde
214	3	sofuna	harekete
214	16	sa 13.45	sa 12.45
215	28	n t 3 den	n t 3 de
Sayfa	Satır	Hata	Sevab
216	10	aynı aynına	aynı bahse
217	10	hâvî.	hâvîyiz
217	28	hafif	hakikatte
217	son	(kroki)	(kroki 24 A)
219	5	almak	atmak
221	19	cengi inmişti	cenge inmişti
221	23	fırka	4. fırka
223	6	2. fırka	2 fırka
223	13	molaya	yoldan
223	24	cenk ettiği	cenge indiği
224	8	sa 2	sa 3
224	29	satır başına:	
225	13	hayvan	top
225	20	kol	kolordu
227	sondan iki	1-“	ordu
228	4	ordu seyyar	Edirne seyyar
230	9	5 Teşrin	9 Teşrin
230	15	düşmana hafif	düşmanı zayıf
233	3	firkadan	3. firkadan
234	22	fırka 5	fırka 9
236	15	Soma	Havsa
236	son	işgal	işkal
237	21	bireğli	bir hayli
238	2	cağını	cakmı
		-z-	
238	24	müşarünileyhin	müşarünileyhden
239	15	y 5	y 25
241	2	kuvâ-yı bakiye	Kavaklı'dan
242	21	1 1/6	1/16
243	son	yolun	bunun
244	10	hal	halde
244	22	oynadı	oynamadı
245	16	hayvan	hayvanı
247	17	bâlâda .	bâlâdaki
250	2	fırka	kademe
251	10	bazı	taarruz
252	5	duvarla	demdarla

c

252	14	orduyu	kolorduyu
253	13	çekilmek	beklemek
254	sondan iki	yere	bir
254	“	geceyi	geceleyin
255	2	sa	ve
260	27	kararımı	iktidarımı
264	8	muhaliftir	muvaffaktır
266	21	kemâlen mubalağadan	kemâlen hayalden
267	2	kroki	kroki 32 A
270	19	sa 10	10
270	20	sa 9	9
271	16	birisini	birşeyi
Sayfa	Satır	Hata	Sevab
276	11	fırka 18	fırka 8
276	23	satırın altına ilave:	kroki 33
276	24	3. fırka	7. fırka
277	2	merbutası	metbutdu
278	1	sa 8	sa 7
		-k-	
279	4	atılarak	atlayarak
284	16	matanlı	manatelli
285	2	peykan	pınar
285	17	tarikinde	tariki
288	1	hal	halinde
309	12	[Bulgar süvari fırkası] bu kelime onbirinci satırdaki Düşmana kelimesinden sonra olacaktır	
313	6	Lüleburgaz’a	Lüleburgaz’da
334	5	Pravadı’de	bir vadide
345	sondan 3	14	13/14
349	2	satır altına:	(kroki 35,36,37)
366	14	olunmakta	olmakta
366	29	4 fırkası	4. fırkası
390	12	3. ordu	3. kolordu
391	27	4. ordu	4. kolordu
395	9	reisinden Cevad Bey’e	reisi Cevad Bey’e

Birinci Kısım

5-8 Teşrinievvel 1328 (dâhil)

Birinci Kısım Bulgar Ordusu

1- Vaziyet-i Umûmî

(Kroki Cilt 1 Numara 27)

(Zeyl Numara 1)

Bulgar, Sırp, Yunan orduları 27 Eylül-4 Teşrinievvel zarfında, yani 17 günde seferberlik ve tecmi'lerini suret-i umûmîde ikmâl ederek 5 Teşrinievvel sabahı her taraftan Osmanlı hudutlarını geçmeye hazırlanmışlardı.

Bulgar ordusu üçü ikişer, yedisi üçer livalı olmak üzere seferber edebildiği 10 adet birinci hat piyade fırkasından üç livalı bir krokiyi (Fırka 7) Makedonya'ya, aynı kuvvette bir krokide (Fırka 2) Garb-i Trakya'ya tahsis ettikten sonra üçer livalı iki fırka (Fırka 8,9) ile ikinci ordusunu teşkîl ederek Meriç Nehri tarafında, hudut gerisinde ikisi ikişer livalı (Fırka 1, 10) birisi üç livalı (Fırka 3) üç fırka ile birinci orduyu vücuda getirerek bunun kısm-ı küllîsiyle Tunca şarkında Vaysal-Kocaköy hattına kadar olan sahada, yine hudut gerisinde tecmi' etmiş, bu ordunun bir livası (Fırka 3'ten) Tunca garbında vakf havalisinde bırakılmıştır.

Birisi iki (fırka) diğerleri üçer (4,5) livalı üç firkadan mürekkep üçüncü ordu ise birinci ordunun gerisinde, şimalinde olmak üzere Tunca'nın şarkında tecmi' eylemiştir.

Bu suretle 27 livaya bağlı olan umum birinci hat kuvvetinden 6 liva makasid Talya ve Siyâsiyye ile netice-i katiyye dâr'ül-harekâtından ayrılmış olduğu gibi diğer 7 livada tamamıyla Edirne'nin cazibesine tutularak harekât-ı harbine kolayca iştirak edemeyecek bir mıntıkaya yığılmış olduğundan elde seyyar ordu olarak yalnız 14 liva kalıyordu. Eğer 1. ordunun yürüyüş istikâmetlerinde, müşkül olmakla beraber bir tebdil yapılmazsa bu ordu dahi kendi sağ cenahını Edirne'ye karşı muhafaza için lâakal 2-3 livalık bir kuvvet terkine mecbur kalacak ve böylece Osmanlı seyyar ordusunu arayarak bulması ve mağlûp etmesi icab eden Bulgar seyyar ordu ilk [1] devrede 10-11 livaya tenzîl edecekti. Binâenaleyh netice-i katiyye mahallinde umum kuvvetin ancak % 40'ından istifade edilmiş olacaktı.

Netice-i katiyye mahallinde azamî kuvvet getirmekle ancak istihsâl-i zafer müyesser olacağı esasının bu derece ihmal edilmiş olması demek olan bu netice-i hayretle telâkki etmek gayr-i kâbilidir. Karşı karşıya gelmiş iki ordudan birisi suret-i katîyede mağlûp ve imha edilmedikçe başlamış olan bir harbin siyasî yollarla bitmesinin hemen de imkânı olamayacağı sevk ve idarede esas olduğuna nazaran müttefikinin en mühim hedefi kısm-ı küllîsiyle ister istemez terakkide tecmi' edecek olan Osmanlı ordusu olabilirdi. Gerçi son Rus-Japon harbinde dar'ül-harekât üzerinde yirmişer milyona yakın iki muhasım ordu karşılıklı bulunurken ve daha Garb-î Rus ordusu Japon ordusuna maddeten müttefik iken ve aralarında askerlikçe katî bir netice hâsıl olmamışken sulh akid edilmişti. Fakat bu misal hemen tekmil-i tarih-i askerîyede yegâne idi ve iyice tetkik edilirse bâlâdaki esâsiyye de ancak teyîd ederdi. Çünkü mağlûbiyet ve mahvın en tam manası bit'tabi bu hususun hem maddeten ve hem manen düşman aleyhine tahkik etmesi olacağına göre Rus ordusu böyle nam bir mahva uğramamıştı. Fakat Mukdan Melhamesi'ne kadar bir seneye yakın bir müddet zarfında, uğradığı mütevâlî mağlûbiyetler ve darbeler manen o kadar müessir olmuştu ki ordunun başındaki yük kumandanların Rus hükümet

merkeziyesine (biz hazırız, düşmanı mağlûp edebiliriz, sakın sulh yapmayın) diye müracaat etmelerine rağmen milletin ve hükümetin orduya itimadı kalmamıştı ve ordunun anâsır-ı mürekkebesi de esasen kumandanlarının fikri ve kanaatine iştirak etmiyorlardı. Binâenaleyh Rus ordusu madden mağlûp ve imha edilememiş olmakla beraber manen mağlûp olmuş ve içi kof bir ağaç haline gelmişti.

Maa-hazâ bu mağlûbiyetin madden tam bir halde olmaması yüzündendir ki sulh müzakeratında Japonya mutâlebât-ı siyasiyesinden pek çok fedakârlıklar yapmaya mecbur kalmış ve Rusya binnisbe pek ucuz kurtulmuştu, binâenaleyh değil Bulgar ordusunun büyük bir kısmını Şark-ı Trakya'ya getirmek, hatta şimendiferlerin kâbiliyet nakliyesi müsaade olsa idi Sırp ordusunun bile az çok bir kısmını buraya nakil etmek icab ederdi.

Müttefikin, Makedonya'da azamî kuvvette olsalar, burada Osmanlı kuvvetlerini mağlûp etseler bile Trakya'da kuvvetli ve bahusus muzaffer bir Osmanlı ordusunun vücudu halinde Makedonya'daki semerât zaferi iktitâf pek müşkül ve belki de gayr-ı kâbil olurdu. Makedonya'daki müttefikin ordularının az veya çok bir kısmı Şark-ı Rumeli'ye tevcih edinceye kadar Osmanlı orduları ihtimal Balkanlar'a dayanır, hatta belki Sırbistan'ı da tehdit etmeye başlardı.

Binâenaleyh bir Bulgar fırkasının sırf tâli ve siyasî düşüncelerle Makedonya'ya bırakılması en mühim bir sevk ve idare esasının siyasete fedası demektir. Bulgar ordusu bunun mühim zararını görecekti; nitekim [2] hakikatte bir felâkete uğramamakla beraber esbabı saireye inzimâma en ziyade lüzumu kadar kuvvete adem-i mülkiyet yüzünden hiçbir muharebede kat'î ve mühim bir netice istihsâline muktedir olamamıştı.

Garb-ı Trakya'ya karşı bir fırka bırakmak ve bunu taarruz-ı vazifeye memur etmektir. Hemen aynı şey idi. Burada muhtemel bir Osmanlı taarruzuna mukabeleye kâfi kuvvetten mâadası netice-i katiyye için heder edilmiş olurdu ve nitekim öyle oldu. Edirne'ye ve bahusus bunun en kuvvetli kısm-ı olduğu mağlum olan garb cephesine karşı 6-7 liva tahsisi dahi büyük bir hata idi. Bulgar ordusu gibi son atımlık barutunu ilk günden itibaren kullanacak küçük bir ordu, günden güne büyüyecek olan Osmanlı ordusuna karşı muzaffer olmayı ancak seferberlik ve tecmi'deki sür'atinde, azami kuvvetlerle seri bir taarruz harbi icrasında ve Osmanlı ordularını daha henüz toplanamadan bularak ezmekte araya bilirdi. Daha hidayetden itibaren kal'a harbi açmak bu gayelerle tamamen makûs idi. Edirne, Bulgar hattül harekât-ı üzerinde veya yanında kalacağından ister istemez üzerine kuvvet celb edecekti; fakat bu kuvvet, bilmeceburiye Tunca şarkından cenub-ı şarkıye teveccüh etmesi icab eden Bulgar ordusunun sağ cenahı muntehâsını bidayedde Edirne'ye karşı ancak setr edecek ve bu istikâmette Edirne'den vuku' bulacak huruçlara mukavemet eyleyecek kadar olmalıydı ve bu dahi kısm-ı küllîsiyle Tunca şarkında bulunmalı idi. Bulgar ordusu Tunca şarkında iken Edirne'deki Osmanlı kuvvetlerinin Tunca garbından uzak hedefli huruç yapmasına intizâr edilmezdi. Şayet böyle bir hareket vaki olsa bile Bulgar ordularının Bulgaristan dâhilindeki geri hizmetlerinde az çok karışıklık tevlidinden ibaret bir netice ile iktifaya mecbur olur, hâlbuki bu esnada hakikatte olduğu gibi Kırkkilise-Edirne hattında bulunacak Osmanlı ordusu azami kuvvetlerle imha edilmiş bulunurdu. Esasen böyle bir taarruz olsa olsa Bulgar ordusu daha hududu geçmediği günlerde mevzubahis ve haizi ehemmiyet olabilirdi. Hâlbuki Bulgar Erkân-ı Harbiyesi Osmanlı ordularının 17 günde taarruza hazır olamayacağını ve Edirne'den Tunca garbında yapılacak böyle bir taarruzun ancak

cüzi kuvvetlerle yapılmış mevzi'î bir hareket olabileceğini pekâlâ hesap edebilirdi. Mamâfih her ihtimâlê karşı 1–2 fırka bidayette Tunca garbında tecmi' ederse bu tehlikeye de hazırlanmış olurdu. Harekât başladıktan sonra bu firkalar kuvâ-yı külliyele ile Edirne saha-î te'siri haricinde Tunca'ya geçerek kal'anın şark cephesine doğru sarkar ve umûmî harekete iştirak ederlerdi. Böylece Bulgar ordusu Tunca şarkında on dört liva ile değil lâakal sekiz fırka yani yirmi dört liva ile bulunur ve bunun birkaç fırkası Edirne'ye karşı kalsa bile lâakal 20– 21 liva ile sahrada seri ve kat'î bir netice istihsâline hazır olurdu.

Tunca şarkında 1–3. ordularının suret-î tecmi'de ayrıca muhtac-ı tetkiktir. Bulgarların neşriyatına nazaran birinci ordu Edirne ile Kırkkilise arasına ilerleyerek ahvali tavihe çalışacak ve üçüncü ordunun vech-î isti'mâli bu neticeye göre tekrar edecekti. Bu fikir bize üçüncü ordunun âdetâ bir ihtiyat ordusu makamında kullanılmak istendiğini gösterir. Bu hususun tavihi icab eder: [3] Bir kere nazar-ı dikkate almalıdır ki Balkan Savaşı'ndan evvel âlemi askerî başlıca iki şekil harb kabul ediyordu:

(a) Harekât harbi (sahra harbi)

(b) Kal'a harbi

Mevzi' harbi fikri henüz doğmamıştı; gerçi Rus–Japon Harbi'nde bilhassa Şahu ve Mukden melhameleri esnasında, 60–75'şer kilometrelik tarafeyn cephesinin bir hayli kısımlarında yekdiğerine binnisbe pek yakın bir mesafede aylarca kalmaları bu günün düşüncesine göre basit bir mevzi' harbi şeklini meydana çıkarmıştı. Fakat orduya âlemi askerîsi bu hususun mâhiyetine nüfuz edememişti. Rus–Japon harbinde tarafeyn ordularının böyle aylarca müddet karşı karşıya bilâ harekât kalmasının, zamanımız ve istikbal savaşlarının icabı olduğunu anlayamıyor ve bunun “yanlış ve gayr-î tıbbî bir hal” olduğuna tarafeyn ordularının sevk ve idare hatasına atf ediyor, yoksa bahusus yirminci asır medeniyette bir harbin behemehal birkaç ay içinde bir tarafın imhaya kemâliyle neticeleneceği fikir ve kanaatinde bulunuyordu. Bulgar sevk ve idaresinin bu kanaat haricinde kalmış ve zamanımız savaşlarının mâhiyet haziresine infaz-ı nazar edebilmiş olduğunu gösterecek bir esas ise henüz ortada yoktur. Binâenaleyh mülâhazat-ı âtiye harekât ve kal'a savaşları esasına göre yürütülmüştür.

Meydan-ı muharebede netice-î katiyyeyi ale'l-ekser sonuncu ihtiyat kıtaatının tam yerinde ve zaman lüzumunda indireceği darbe ta'yin eder, bu şüphesiz bu sebeple meydan-ı muharebede son zamana kadar mümkün olduğu kadar kuvvetli ihtiyatlara malikiyet suret-î umûmîde lâzımdır; Bu da inkâr edilemeyecek bir esastır. Fakat bu esas, en büyük ordular ve kuvâ-yı umûmî harbiyelerde meydan-ı muharebede son zamana kadar ihtiyatta büyük kuvvetler ve ordular tutmalıdır şeklinde tevsi' ve bunu harekât-ı harbiye devrine de teşmîl eylessek yanlış bir neticeye varmış oluruz.

İhtiyattan maksat tam an ve mahal lâzımında kullanılacak bir kıt'a olduğuna göre:

Harekât devrinde birinci hat ordularını geriden takip edecek ihtiyat kuva-yı cesimenin meydan-ı harbd e mahal lâzıme zaman münasebette yetişmesi bilhassa mücîb-î tetkiktir. Daha Balkan Savaşı'ndan mukaddem zamanda kolordunun veya bir kolordu demek olan bir Bulgar fırkasının yalnız kıtaat muharebesinin yürüyüş umki bir kolda 30 kilometreyi geçiyordu. Arkadan gelecek bir ihtiyat kolordusu önündekini bilâ mesafe takip etse dahi kol başına nispet meydan-ı muharebeye kendi

kolbaşısıyla gergin bir günlük yürüyüş uzakta kalıyordu. Öndeki kol ordunun iâşe ve ikmâl mesalesi araya bir çok cephaneye ve erzak kollarının girmesini ekseriye mecburi kılacağından hakikatte arkadaki kolordu öndeki kol ordunun iâşe ve ikmâlini pek ziyade tas'ib etmeğe ilaveten bundan 2,3,...yürüyüş daha geride kalmak mecburiyetine düşerdi.

Hâlbuki başlayan bir muharebenin ikinci, üçüncü, dördüncü günü meydan-ı muharebeye ancak yetişebilecek bir kolordunun pek geç kalmış olup olmayacağı vuku'undan evvel gayr-i kâbil-i hal bir mesele idi ve vaktinde [4] yetişemez demek ehven-i şer olurdu. Balkan Savaşı'na mukaddem esfâr ve muharebat hep bunu teyîd ettiği gibi bizzat Balkan Savaşı da aynı neticeyi vermişti; nitekim Harb-i Umûmî dahi bu esası değiştirmemiştir: gerçi Harb-i Umûmî, başlayan bir harekât-ı harbi melhamesinin mazide olduğu gibi birkaç saatte ve hatta bir iki günde hıtâm bulamayacağını gösterdi. Fakat zamanımızda sunuf-i muhtelif beyindeki nispeten pek ziyade tebdil ettiğini, kıtaata pek külliyetli topçu, M. T. vesaire verildiğini ve bu sebeple yürüyüş umklerinin maziye nispet birkaç misli tezâyüd ettiğini nazar-ı dikkate alır ve kuva-yı hevâiyenin taht-ı tesirinde bu imkân daha ziyade tezâyüd edeceğini ve harekâtın ziyade batâet kesb etmesi muntazır olduğunu düşünürsek mesela Maran melhamesinin 3,4 günde, Tannenberg Melhamesi'nin 2,3 günde hıtâm bulması aşağı yukarı yine aynı esası teyîd eder. Nitekim Harb-i Umûmî'nin hemen hiçbir harekât-ı harbi safhasında birinci hat ordularının birkaç yürüyüş gerisinden (merkez veya cenah gerisinden) gelen ihtiyat ordularına tesadüf etmiyoruz. Gerçi Şilifen, Fransa'ya karşı tertip ettiği harekât-ı harbiye lâyihasında Alman kuvâ-yı umûmîsinin manevra tarafı olan sağ cenahı 10 ihtiyat kolordusunun takip etmesini tertip etmişti. Fakat bu tertip ancak muvazzaf kolorduların tecmi' ve harekâta başlamasından sonra seferberlik biterek nakil edilebilecek olan bu kolorduları birinci hattın yürüyüşü duçar-ı tevkif ve te'hir olmadıkça bunlarla bir hizaya getirememek mecburiyetinden mütevellid bir netice idi ve esasen esbab-ı saire dolayısıyla saha-i tahkikata girememişti. Kezâlik vakt-i hazırdaki büyük Fransız sevk ve idaresinde nazarî olarak düşünülen böyle ihtiyat orduları Harb-i Umûmî'nin seferberlik ve tecmi' devrinde hiçbir suretle hakikate çıkamamış ve tek mil Fransız orduları yan yana tecmi' ettikleri ve harekât eyledikleri halde böyle ordularında birçok mucip tehlike boşlukları kalmıştı.

Mevzi' harbi dahi bu esası değiştirmemiştir: Gerçi harekât harbine nazaran daha makid işkâl ve sefahate tabi olan ve daha ziyade derinliğe inkısamı icab eyleyen mevzi' savaşlarında birinci hat kolordunun arkasında müteaddid ikinci hat kolorduları bulundu; fakat bu ihtiyat kolorduları daha ziyade muharebe fasıllarında birinci hat kolordularını tebdil ederek mücadeleye taze kuvvetlerle devam imkânını elde etmek veyahut meydan-ı muharebe icabetini telâfi etmek ihtiyacının pür neticesi idi. Bir ta'biye tertibi idi.

Esfâr-ı maziye ise bir ihtiyat ordusu tefrikanın, bhusus Bulgar kuvâ-yı umûmîsi gibi binnisbe zayıf olan, bir orduda büsbütün aleyhinde idi: Osmanlı esfârında birinci hat ordularının gerisinde uzak mesafede teşkilüne teşebbüs edilmiş olan ihtiyat ordularının netice-i kat'iyeye iştirakten daima mahrum kaldığını ve bilâhire münferiden duçar-ı felâket olduğunu görmekte olduğumuz gibi 1870 Harbi'nde Fransızların daha ilk zamandan itibaren Şalun'da teşkil etmeğe başladıkları ihtiyat ordusu Muzil muharebatına iştirak edemeyerek Sedan'da münferiden mahvolmuş ve Würth Muharebesi'nden sonra 1. ve 2. Alman

ordularından müteşekkil [5] kuvâ-yı aslîyeyi sol cenahı gerisinden hem de bir yürüyüş mesafeden takip eden 3. Alman ordusu da Miç Muharebatı'na seyirci kalmak mecburiyetine düşerek 14-16 Ağustos'taki harekâtın 5 günlük en buhranlı devrinde vücuduyla âdem-i müsâvî olmuştur.

Gerçi bilhassa Napolyon muharebatında meydan-ı harbde netice-i katiyyenin ale'l-ekser kuvvetli ordu ihtiyatlarının müdahalesiyle istihsâl edildiği görülüyor; unutmamalıdır ki Napolyon zamanında kıtaat umkları zamanımıza nispet pek azdı, hattı kolorduları ile icabında kal'a nizamî teşkîl ederek veya cephe büyüterek büsbütün ufak umklarla yürüyebilirdi. Napolyon melhamelerinde Napolyon ordusunun muharebe cephe ve umku zamanımızın bir kolordusunun cephe ve umkundan ekseriyetle fazla değildir.

Binâenaleyh Bulgar üçüncü ordusunun bir kere esas nokta-i nazarından ihtiyat ordusu addedilmesi doğru olamazdı.

Saniyen bu ordunun suret-i istihdamının 1. ordunun inkişaf ettirecek neticeye tabi bırakmasına gelince: Bu da sarîh bir karasızlıktır; bilhassa taarruza karar veren Bulgar ordusunun bir taarruzun ne gibi müesserât altında cereyan edeceğini ve ne suretle sevk ve idare edilmesini bilmediğini gösteren bir hatadır.

Harb bizatihi saha-i meçhuliyedir, hal ve vaziyetin tavzihi suret-i umûmîde ancak bir muharebe ile kâbilirdir. Muharebe başladıktan sonra ta'yin edecek neticeye göre karar-ı katiyyeyi vermek ekseriyetle pek güç kalmış olur; düşmanın azim ve meramına bağlanmayı intac eder.

Binâenaleyh hangi nokta-i nazardan düşünülse düşünülün 3. ordunun böyle geride tutulması bir hatadır. Nitekim bu yüzden Bulgar orduları lâakal iki gün gaib etmiş ve neticede iken orduyu bir hizaya getirmeden ilerlemeğe cesaret edememiştir.

Hâlbuki bu ilerleme başladığı gün dahi Bulgarlar ileride göreceğimiz üzere düşman hakkında seferberliğin sevk günlerindeki vaziyetten başka yeni bir şey bilmiyorlardı.

Üçüncü ordunun tecmi' tafsilâtına vakıf değiliz. Tecmi' vaziyeti ber-vech-i âti teklif edeceğim tarzda tertip edilmiş olsa idi ihtimal 3. ordu kıtaatının büyük bir kısmı 5 Teşrinievvel'de harekâta başlayacak kadar ilerleyememiş olurdu.

Fakat her ne olursa olsun ya mevcut kıtaat kâfi görülerek taarruz başlar veyahut tecmi'in arkası alınıncaya kadar bir iki gün daha sabır edilir, her halde düşman arazisine girdikten sonra ne yapılacağı unutulmuş gibi kuvvetlerin bir kısmıyla durarak etrafa bakmak hatası yapılmamış ve bu hatanın intac edebileceği tehlikeye maruz kalınmamış olurdu.

Bulgar ordusunun ber-vech-i âti tecmi' etmiş olması münasib olurdu:

(a) Makedonya'da Bulgar hissesini elde etmek hususu siyaseten hal edilmeli burada bir tek Bulgar bulundurulmamalı idi. [6]

(b) Garbî Trakya'ya karşı nihayet 2-3 alay muvazzaf piyade ile münasib miktarda top vesaire bırakarak bunları müstahfazlarla takviye ve bunu tedafü' vazife tahammül edilmeli idi.

(c) Mütebaki kuvvetle mütecânis nizam-ı harbde 9 fırka teşkîl ederek (cebel teşkîlâtı müreccehan sol cenah firkalarında) bundan üç ordu vücuda getirmeli ve bunlardan 1. ordu Tunca tarafında, 2 ve 3. ordular 1. ordu sol cenahından umur-u fakih, Alagün civarına kadar olan sahada tecmi' etmeli idi. Bu suretle tecmi' muntekası kuş bakışı 85 km imtidâdında bulunurdu.

(d) Mevcut süvari bir fırka ve bir liva halde teşkîl edilmeli, fakat bunlara behemehal topçu rabita etmeli idi. Liva ordu merkezinde bulunarak fırka sol cenah ilerisine gelmeli idi.

(h) Tecmi', son gün kol başları hududa yanaşmış olacak vechile tedricî ileri sürülmeli ve kıtaat ileriye yanaştırılmalı idi (maamâfih cüz-ü taamların yürüyüş umklarından daha az bir umka girmemeleri şartıyla).

Bundan sonra suret-i harekâtı ber-vech-i âti tasvir ederim:

Seferberlik ve tecmi' uzun zamana muhtaç olan Osmanlı ordusu, kuvâ-yı faikasından istifade etmek isterse her şeyden evvel vakit kazanmak mecburiyette olup, tecmi' suret-i umûmîde ne kadar geride yaparsa o nispette müstefit olurdu,

Fakat Gelibolu istikâmetinde geriye gidememek lüzumu ta'biyesine mukâbil İstanbul istikâmetinde de ta payitahtın önüne kadar sokulmak caiz olamayacağından Osmanlı ordusuna daha ziyade Şark-i Trakya'nın vasıta kısımlarında tesadüf etmek muntazır olabilirdi. Bu ihtimâle karşı Bulgar ordusunun hududu geçtikten sonra azamî adette yoldan istifade ederek ve tesadüf etmesi melhuz kuvvetli setr hatlarını suret-i mümkün ile kırmaya çalışarak, cenub-i şarkîye doğru ilerlemesi ve bu hareketi Edirne'ye karşı kalesinin şark cephesinde askerî kuvvetle, 1-5, 1 kroki ile setr etmesi icap ederdi, şayet Osmanlılar toplayabildikleri birlikte Kırkkilise ve Edirne hattında iseler Bulgar maksuduna daha muvafık olduğu, bedihî olan bu ihtimal karşısında ber-vech-i bâlâ tarz harekâtı en seri ve emin netice istihsâline kafi idi. Kezâlik Osmanlılar şayet mevcut kuvvetlerle Edirne'ye istinad ederek Tunca şark veya garbında bulunuyorsa sağ cenahlarının ittidasıyla yine parlak bir netice istihsâl me'mul olurdu.

Yalnız şu noktalar şâyân-ı dikkattir: Ta Alagün'e kadar yayılacak olan Bulgar ordusu sol cenahı İstranca şubâtı arasından Kırkkilise istikâmetinde yol bulabilecek mi idi. Kezâlik yan yana toplanacak, bu 9 fırka cenub-i şark istikâmetinde hiç olmazsa 9 adet maksata muvafık yola malik olabilir mi idi? Bulgar arazisindeki hududa giden yolları ıslah etmek kendilerine ait bir iş idi. Hudut cenubunda Kofçaz havalisindeki yolları ise hakikatte takip olunan Ermeni mahallesi Keşirlik-Elmacık-Kadıköy'e [7] ve Gaibler-Devletliâğaç-Erikler yollarından daha fena değildir. Bahusus ekseriyetle cebel teşkîlâtı ile techiz edilecek sol cenah firkaları bu yollarda pekala hareket edebilirdi.

Edirne ile Kırkkilise arasında ve bu hattın şimal-i cenubundaki sahada ise 1/126 bin mikyasındaki Bulgar haritasında gösterilen köylerden pek çok fazla yeni köyler vardı. Bu köylerin vücudunu öğrenmek Bulgar Erkân-ı Harbiyesi'nin vazifesi idi. Kezâlik ufak bir etüt tekmi bu mevâki' arasında güzel havalarda kâbil harekât ve istifade birçok yollar olduğunu meydana çıkarırdı. Fena havalarda ise haritada mevcut yolların dahi kâbiliyet harekât-ı tamamen tali' ve tesadüfe bağlı idi. Bahusus hakikatte de Bulgarların birçok yollardan ayrı livalarla hareket ettiklerini göreceğiz. Bu yollardan pekala firkalar hareket edebilir ve bu suretle mevazı' 8-9 yol bulunmuş olurdu. Birde o kadar yanaşık hareket esnasında işa ve geri hidematı müşkilâtı mevzi' bahs olabilirse de esasen hususâtı takip eden aylarda tekmi Trakya köylerinde mevcut olan külliyyetli zahara, hayvanat sürüleri bu müşkilü mühim derecede tahfif edebileceği gibi başlıca öküz arabalarından mürekkep olan Bulgar kuvvetleri de arazinin müşkilâtını kolayca iktihâm edebilirdi.

Tekmi bu müşkilâtın neticesi yevmiye kat'i olunan mesafeyi belki 20 km'ye indirmekten ibaret kalırdı. Bu ise hiçte kâbil-i ihmal bir haslet değildi.

Edirne'nin Garb cephesi, Garb-i Trakya cephesi eğer bu sırada fazla kuvvete ihtiyaç gösterirse Filibe etrafında toplanmakta olan ihtiyat kıtaatından mürekkep 11. Bulgar fırkasını peyderpey bu işlere tahsis edilirdi.

Aksi takdirde muvazzafların arkasından yola çıkacak müstahfaz kıtaatı bu işlere kifâyet ederdi.

Bulgarların pek büyük bir kıymet daha atfettikleri plânlarının çürüklüğünü şöylece suret-i umûmîde bir kere daha tetkik ettikten sonra harekât-ı hakikîyye ber-vech-i âti tafsil olunur.

2- Hareketten Evvel Son Hazırlıklar

Bulgar ordularının harekât-ı hakikiyesine dair bugün elimde mevcut vesaik 3. ordu ve süvari fırkasının bir derece daha mufassal, 1 ve 2. orduların harekâtını ise ancak suret-i umûmîde takibe müsait olduğundan bahs-i ati bunlara nazar-ı imkân dâhilinde tahrir edildi.

Bulgar orduları harekâtı Karargâh-ı Umûmî'nin şu emirleri ile başladı:

a) 4 Teşrinievvel'de "harekâtın 5 Teşrinievvel'de başlamasının ağıb ihtimal olduğunu", temin edildi ki bu emri 3. ordu 4 minh zevalinde aldı. [8]

b) 4/5 minh'de ilan-ı harb beyannamesi temin edildi. Bunu aynen görmek mümkün olamadıysa da 3. ordunun temin etmesini aldığı beyannameye nazıra K.U.²²⁷ de beyannamesinin de aynı mealde olması ağıb ihtimaldir:

3. Ordu Emri Numara(7)

3. Ordu Askerleri

Istralce

5 Teşrinievvel 1912

Büyük an geldi. Harp ilân edildi. Bulgaristan hükümeti asırlardan beri takip ettiği makasının istikbal ve mukadderatını bize tevdi ediyor. Çar-u vatan bizi henüz taht-ı esarete bulunan kandaşlarımız tahlîs gibi bir vazife-i âliyeye mâmur ediyor. Milletdaşlarımız olan milyonlarca Makedonyalı ve cenubi Trakyalılar zincir esaretlerini kırmak ve müncîleri sıfatıyla bu yönlerimize sarılmak için bize intizâr ediyorlar bütün alem-i medeniyet bezm-i asırlık hasmımızla vuku' bulacak mücadelatımıza kemâli hayran ve hürmetle nasib-i nigâh ediyor. Bu âli mücadelede nefsimizi menâfi'' hususiyemizi bertaraf edelim. Hür milletlimizin namuskâr askerî sıfatıyla heyetimizin bu günden itibaren bize değil, ancak vatanımıza ve sevgiyle başkumandanımıza ait olduğunu der-hâtır eyleyelim.

Üçüncü ordu askerleri!

Bize Edirne'nin müşkil menâtıkında cevelân etmek ve beş yüz senelik hasmımızla kuvvetlerimizi denemek gibi müşkil ve fakat şanlı ve ulvî bir vazife tevcih ediyor. Biz şanlı kurum ile Simeo'nun muharebe ettikleri Istralce Balkan'ının sarp suret ve tepelerinde çarpışacağız bu kahramanların ahfâdından olduğumuzu unutmayalım. İstanbul surları bir kere daha Bulgaristan'ın zaferiyle lerzân olacaktır.

Askerler!

²²⁷ Karargâh-ı Umumi.

Allah bizim yardımcımızdır sancağımızın şan ve şevkle temvicini temenni edelim ve muharebeye kemâl-i hararet ve fedakâriyle atılalım. Meydan-ı muharebede öleceklerin isimleri ahfâddan ahfâda kemâl-i hürmet ve takdir ile intikal edecek ve şu âli mücadeleden avdet edecekler bu necat harbine kendisinin de iştirak etmiş olduğunu lisan-ı mefharetle evlât ve ahfâdına hikâye eyleyecektir.

Yaşasın başkumandan!

Yaşasın ana vatanımız Bulgaristan!

Şanlı muzafferiyete ileri! Hurra!

Bu emrim bütün bölük ve bataryalarda ve her nevi kıtaatda kumandanlar tarafından kıraat olunacaktır.

3. Ordu Kumandanı Ferik Dimitriof

Aslına mutabıktır. Harekât Şubesi Müdürü Binbaşı Nikolof

İnsanın iyi veya fena bir tesirle müteessir ve müheyyic olduğu anlarda daha kolay izhar-ı zamir edeceği ne kadar doğrudur. Diplomatlarının mesuliyet harbi bize yükletmek, yoksa kendilerinin son derece silah ve sükûn taraftarı olduklarını aleme anlatmak için çalışıp çabalamalarına mukâbil 3. ordu kumandanı, hemen hiçbir mazi-yi askerîyeye mefahire mülk olmayan Bulgar ordusunun büyük bir cidale girişmek üzere olduğu şu anın verdiği heyecanın taht-ı tesirinde ne kadar açık ve askerî bir samimiyetle derdini döküyor. 6 [9] Siyasette hak ve hakikat ve fazilete erilseydi Balkan Savaşı'na kimlerin sebebiyet verdiğini ve mesuliyeti harbin kime raci olduğunu anlamak için başka bir vesika aramaya ihtiyaç kalmazdı. Koca Radko Dimitriyef, eğer mağlûp olsa idiniz, bu beyannamenin ötesine berisine harbe bizim sebebiyet verdiğimiz hakkında birkaç kelime sıkıştırmakta ki ihmalinin cezasını ne kadar ağır çekerdik.

Zavallı Bulgar ordusu kuvve-i manevîye ki yükselmen için sana, orta hacimde hiçbir kitapta ismi görülmeyen bir takım sergerdelerin asırlarca evvel dağlardaki harekât-ı serseriyanesi der-hâtır ettirilmek isteniliyor. Bedbaht Osmanlı ordusu.

c) Başkumandanlıktan verilen harekât emri:

Karargâh-ı Umûmî Direktifi Numara (1)

Eski Zağra'dan

4 Teşrinievvel 1912 sa/6 sonra

Türk ordusunun 40-17-15 kuvvetindeki kıtaatle Kırcaali'den Vasilikos'a kadar 1. hatta hudut boyunca münkasım olduğu Edirne-Süloğlu-Kırkkilise mıntıkasında ikinci hatta 31-22-23 kuvvetinde kıtaat bulunduğu anlaşılıyor.

Kral hazretleri emir buyuruyorlar:

1- Yarın (5 Teşrinievvel sa 7 evvelde harekât-ı askerîye başlayacaktır.

2- 2. ordu kumandanı General İyonof mevki'-i müstahkem etrafta bir tarassud kıtası teşkîl maksatıyla Edirne'ye doğru ilerleyecek ve kalenin tesirini hükümsüz bırakarak Edirne-Kırkkilise mıntıkasındaki kuvâ-yı aslîyemizin harekâtını setr ve temin edecektir. Bu maksatla:

- A) Fırka 8 Meriç'in iki sahilinden hareket edecektir
 B) Fırka 9 bir livasıyla Gavuralan–Dördüncü–Levke–i Rumi istikâmetinde hareket edecektir.
 C) Fırka 9'un iki livası Kavaklı–Yeniköy–Soğucak–Kırçı Hasköy istikâmetinde ilerleyecektir
 D) Muvakkaten ikinci ordu emrine verilen fırka için birinci livası fırka dokuzun iki livası gerisinde olmak üzere Vakıf–Büyüktatarköy yolu takip edecek ve icabında bunları takviye ve birinci ordu ile irtibat hâsıl eyleyecektir

İkinci ordu kıtaatı düşman müfrezelerini işgal eyledikleri ileri mevazı'dan tard ettikten sonra mevki'–i müstahkeme doğru tekarüb edecek ve kal'a topçu atışının daimen tesiri haricinde bir tarassud hattı tesis eyleyecektir. Bu maksadın temini için mevki'–i müstakemeden gelen en mühim istikâmetlerde müdâfaa merakizi vücuda getirilecek ve bu suretle garnizon kıtaatının muhtemel olan huruç harekâtına mani olunacaktır. Kuvvetlerin en büyük kısm–ı garnizon kıtaatı tarafından mevki'–i müstahkem haricinde yapılacak her güne teşebbüsâtı akim bırakacak surette müstahfaz müdâfaa merkezi gerisinde manevra kıtaatı olarak toplu bulunacaktır.

3– Birinci ordu Tunca Nehri ile Paşaköy–Küçükboyalık–Dere Mahallesi–Kocaköy–Vaysal–Tatarlı (bu mevki' dâhil) yolu arasında hareket edecektir. Pişdarları yarın Hamzabeyli–İsterika Bayırı–Vaysal şimalindeki 550 Tepesi hattına varacaktır. [10] Bu ordunun vazifesi Edirne ile Kırkkilise arasındaki bütün Türk kuvvetlerini def ve tard etmektir. Oldukça mühim Türk kuvvetlerinin Kırkkilise'de tecmi ettiklerini nazarı dikkate alarak ordunun sol cenahına muntehi yollara ehemmiyet verilmesi hassaten tavsiye olunur.

İkinci tarassud ordusu Edirne etrafında kesb–i kuvvet ettikten sonra üçüncü fırkanın livası fırkasına iltihak edecektir.

4–Üçüncü ordu başkumandan kral hazretlerinin emrinde bulunacaktır. Bu ordu yarın pişdarları ile Yeniköy–Ahlatlı hattına, kısm–ı külli kol başları ile Gündüzler–Ormanköy–Gemerekköy hattına varacaktır.

Muvakkaten üçüncü ordu emrine verilmiş olan süvari fırkası evvelce verilen vazifenin ifasında devam edecektir.

5–Harekât–ı askerîye inkişaf edince ikinci ve birinci ordular arasında muayyen bir irtibat tesis edecek, ikinci ordu muharebenin alacağı şekle göre hareketini tertip edecek ve bir ordunun hareketi diğerinin vaziyetine tabi kalacaktır.

6–Hedef ve maksata vusûl için ordu kumandanları kendi teşebbüs–i şahsîlerinde iş bu emir ile mukayyed değildirler.

7– Karargâh–ı Umûmî Eski Zağra'da bulunacaktır.

Harekât–ı askerîye emirlerinin esasî için mağlum olduğu üzere evvel emirde mevcut ma'lûmata göre düşmanın vaziyeti ve harekât–ı muhtemelesi hakkında etraflı bir muhakeme yaparak bunlardan düşman için en faydalı ve bizim için en muzır olan tarz–ı hareketi meydana çıkarmak, bununla maksat ve gayemizin ne dereceye kadar tevafuk veya taarruz edeceğini kestirmek lâzım olup bundan sonrada düşmanın bu hareketinin en müessir suretle iptal ile beraber maksadımızı en emin surette istihsâl için ebeden harekât emr olunur. Ancak ma–dunun kendiliğinden yapamayacağı hususatin zikr edilmesi ve diğer hususatin ma–dunun teşebbüs–i zâtîyesine terk edilmesi ise şarttır. Bu esasat ber–vech–i bâlâ menkul emre tatbik edilince; bir kere

Bulgar Erkân-ı Harbiyesinin Osmanlı ordusunu ne suretle kabul etmiş olduğunu anlamak veya bu bâbda makul bir neticeye varmak hemen de gayr-i kâbil dir.

Bulgar K.U.'si 1 Teşrinievvel'de: Kırkkilise civarında	19-4-13	}	22-20-50
Edirne	13-2-7		
Bu iki mevki' arasında reyâl ve Süloğlu havalisinde	12-19-2		
Tirnovacık'ta	0-0-3		
Vize havalisinde	0-0-3		

Dimetoka-Uzunköprü-Babaeski hattında 26-0-16
 Dersaadet Tekfur Dağı vesairede 60-16-42
 136-41-80 olduğunu ta'mim eylemiştir.

Bâlâdaki emirde ise: Kırcaali'den Vasilikoza kadar	}	45-17-15
Birinci hatta hudud boyunda		
Edirne-Süloğlu-Kırkkilise'de		<u>31-22-23</u> 76-39-38

kuvvetinde düşmandan bahs olunuyor

[11] Buna nazaran 1 Teşrinievvel ta'miminde, süvarinin mühim hiçbir haber almamasına nazaran müsait saire ile almış ve binâenaleyh lâakal 2- 3 gün evveline ait haberler olması icab eder, Edirne-Kırkkilise-Vize hattında 50-25-22 olduğu bildirilmişken 5 minh emirde Kırcaalı-Karadeniz havalisinde birinci ve ikinci hatta 76- 29-38 olduğu ta'mim edilmesine nazaran piyade fırka Kırcaali ait yola kabul edilse süvari ve topçu cihetiyle hâsıl olan mühim fazlalık Osmanlı ordusunun Kırkkilise-Edirne hattında toplanmakta olduğuna kuvvetli bir ihtimal ile dalalet edebilirdi. Kezâlik bu son ma'lûmatın yine birkaç gün evveline ait olması bedihî olmakla 5 Teşrinievvel'e kadar geçecek zaman zarfındadır saadette ve gerideki kıtaattan mühim bir kısmının bu hatta gelmiş olması pekala varid olabilirdi. Gerçi bu Bulgarlar için faydalı ve düşman için zararlı bir suret-i hareketti Osmanlı ordusu ancak daha geride tecmi' etmekle azamî kuvvet istihsâl edebilirdi, fakat ma'lûmat-ı varide Kırkkilise-Edirne hattında bir muharebe ihtimali şimdiden pekâlâ nazarı dikkate aldirmaya kifâyet ederdi.

Hâlbuki emrin ne metninde ve ne ruhunda böyle bir muharebenin nazarı dikkate aldığı gösteren bir şey yoktur.

Emirde mezkûr mevadd de nazaran düşmanın Kırkkilise ve Edirne'de iki kuvvetli gurupla bulunarak buralardaki mavaki-i müstahkmeden istifade edeceği, iki mevki' arasında da zayıf kuvvetler bulunduracağı fikrini kabul edilmiş olduğu zan edilebilir. Âdetâ Bulgar ordusunun ilk hedefi biri oldukça müstahkem diğeri ehemmiyetsiz iki mevki'den ibaret kalıyor; düşmanın seyyar ordusunu alıp bulmak mevzu-u bahs olmuyor. Buna nazaran ikinci ordu doğruca Edirne'ye sevk ediliyor birinci orduya da Kırkkilise ile Edirne arasında bulabilecek Osmanlı kuvvetlerini tard ederek vaziyeti tavzih eylemek vazifesi veriliyor, 3. orduya ise diğerk ordular sanki

başkumandanın emrinde değilmiş gibi, (başkumandanın emrindesiniz) denerek K.U. emrinde ihtiyat ordusu olmak üzere şimdilik birinci orduya sol gerisinden takip eylemek vazifesi veriliyor ve görünüşe nazaran bu ordu Kırkkilise mevki'inin zapt ve işgale tahsis edilmek isteniliyor. Hâlbuki bidayeti harekâta bir az te'hiri dahi dai olsa vaziyet henüz az çok kâbili-i tahsis idi ve vaziyet-i hakikîyyeye nazaran 7'de Osmanlı seyyar ordusuna lâakal 6 fırka ile temas edilerek 8'de muharebe-i kâtiye ye başlamış olurdu. Bu muharebeye Osmanlı seyyar ordusu karşısında nitekim olduğu vechile yine azamî 4-4,5 fırka ancak iştirak ederdi (Edirne müstesna)

Emrin şekli tahriri de maksada muvafık olmaktan uzaktır ve tenâkuzlarla doludur. Meselâ ikinci orduya “ ... Kalenin tesirini hükümsüz bırakarak Edirne-Kırkkilise mıntıkasındaki kuvâ-yı asliyenin harekâtını setr edecek” demişken fırka sekiz Meriç tarafından fırka 9 Lefke-i Rumi-Kireçci-Hasköy istikâmetinde hareket ettiriliyordu. Fırka üçün bir livasında Tunca garbında bırakılıyor. [12] Ve daha sonra “garnizon kıtaatının Tunca ile Meriç arasında hurucu harekâtına mani olunacaktır”deniyor ve mâbadında “kuvvetin en büyük kısmı garnizon tarafından mevki-i müstahkem haricinde yapılacak her gün teşebbüsâtı akîm bırakacak surette müstahzır mevzi'ler gerisinde kalacaktır.” deniyor. Hâlbuki Osmanlı ordu-yu asliyesi Tunca'nın şarkında ise kalenin yanına saha-i faaliyeti de Tunca'nın şarkı olurdu ikinci ordunun buna karşı umum orduyu setr vazifesi de en ziyade Tunca şarkında olmak lazım gelirdi her ne sebab-i mebni olursa olsun vazifeyi Tunca garbindan yapabilmek için yanına çare ise ikinci ordunun bilâ tereddüt kaleye ilerleyerek mevki-i müstahkemi yakından tazyik etmesi, hücum tehdidinde bulundurması hatta hücum etmesi idi. Kalenin garnizonun hiç olmazsa bir kısmı ancak bu suretle tespit edilebilirdi. Kalenin uzağında müstahzır mevzi'ler gerisinde oturmakla kalenin Tunca şarkındaki tesiri asla iptal edilemezdi ve nitekim edilemedi.

1. orduya da bilâ tereddüt ve yalnız başına taarruz vazife veriliyor ve icabında sol cenahı da Kırkkilise'ye kadar temdid edebileceği söyleniyor, hâlbuki Kırkkilise ile Edirne arasında mühim Osmanlı kuvvetleri varsa bir tarz-ı hareket bu orduya ve müteessir bir felâkete pekâlâ sevk edebilirdi maamâfih buna rağmen 5'te yalnız kol başları ile hududu geçmesi emrediliyor, bu suretle bâlâdaki tehlikeye mahal kalmıyorsa da taarruzu vazifede sükut ediyordu. Üçüncü ordunun ihtiyat vazifesi hakkında ise evvelce lüzumu kadar serd-i efkâr edildi.

5. madde dahi 6. maddenin vermekte olduğu serbesti zahirîye rağmen tekmil kumandanların eli bağlayacak bir mâhiyettedir. 1. ordu suret-i umûmîde 2. orduya rabt edilmiş gibi görüldüğü halde hangi ordu diğerinin harekâtına esas teşkîl edeceği tasrih edilmemişti.

Süvari fırkasının vazifesi de gayr-i kâbil-i tefhîmdir. İlân-ı harbden evvel hududu ve 3. ordunun tecmi'ini setr etmekte olan süvari fırkasının harekât-ı başladıktan sonra vazifesi tamamen taarruzu ve yegâne hedefi düşmanın keşfi olmalıydı.

Emr-i muharebedeki te'hîrât ise büsbütün şâyân-ı dikkattir. Bu emir sa. 12.45 evvelde yani ancak 6 saat 25 dakikada 2. orduya gelebilmiştir. [13]

3-5 Teşrinievvel 1328 (1912)

3. Ordunun Harekâtı

(Kroki Numara 2)

Üçüncü ordu kumandanlığını da bâlâdaki direktif üzerine 3.5 saat sonra şu emri verdi:

3. Ordu Emri Numara (8)

Harita 1/126000

Istralce

5 Teşrinievvel 912 sa. 4 evvel

Varid olan ma'lûmata göre düşman 75 tabur, 38 batarya, 40 süvari bölüğü kuvvetinde olarak hudut Kırcaali-Karadeniz kısmında ve Kırcaali-Dimetoka-Babaeski-Kırkkilise-İğne Ada hattında dağılmıştır.

Birinci ordu Güzelağaç-Papazköy-Büyük derbent-Vakıf mıntıkasında tecmi' etmiş olup bu ordunun sol cenahı Papazköy-Paşaköy-Küçükboyalık-Dereköy-Kocaköy-Vaysal istikâmetinde ilerleyecektir.

3. Ordu bugün 1. ordunun şarkında ilerleyecek ve pişdarlarında Yeniköy-Ahlâtlı-Sülbova hattı ve kısm-ı külli kol başları ile İçme-Ormanköy-Gemrikköy-Hattına varacaktır. Bunun için:

1-İleride umur-ı fakih, Ahlâtlı, İçme karyelerindeki üç tabur ve iki top ile takviye edilmiş olan süvari fırkası evvelce verilen vazifenin ifasına devam edecek ve düşmanla sık bir temasa hâsil ederek düşmanın kuvvetini öğrenecek ve sağ cenahtan 1. ordu ile sol cenahtan Pirgos müfrezesi ile tesis irtibat eyleyecektir.

2- Fırka 4, Yanbolu- Beyköy- Başatlı-Meşeli-Küçükboyalık (dâhil) yolu ile mahalle Çarağan-Mansarlı-Gedikli-Saranlı-Yeniköy-Yorgucuköy-Gündüzler-Ahlâtlı yolu arasındaki yollardan hareket edecek ve fırka karargâhı Taştepe'de bulunacaktır. Yakın keşfiyat Küçükboyalık-Yaylacık hattına kadardır. Menzil mebde' noktası Istralce'de dir. Menzil hattı fırka yürüyüş mıntıkası dâhilinde firkaca ittihâb olunacaktır.

3- Fırka 6 (Y 3, Vidin hariç) fırka 4 şarkından Hasan Hoca-Tırnova-Türkmen-Boynika-Aleksandır Köyü-Ormanköy-Recep Mahalle (dâhil) yoluna kadar olan sahada hareket edecektir. Fırka karargâhı Recep Mahalle'de bulunacaktır. Yakın keşf Yaylacık-Kızılcakilise hattına kadardır.

4-Fırka 5, fırka 6 şarkından Olalı-Arpah-Durutlu-Boyluca-Dereka-Büyükpınar-Istralce Bayır Dağı (dâhil) yoluna kadar olan sahada hareket edecektir. Fırka karargâhı Gemerekköy'de bulunacaktır. Yakın keşf Kızılcakilise-Umur-u fakih-Alagün hattına kadardır. (Menzil ... Fırka 4'de olduğu gibi)

5- Fırkaların pişdarı kol başları saat 8.30 evvelde İncikli-Eşekli-Türkmen-Burgucuköy-Aleksandır Köy-Boyluca hattından geçecektir.

6- Gece ileri karakol hattı Küçükboyalık-Yeniköy-Yaylacık-Karabayır-Setraj Bayır Dağı-Karakütük hattıdır. [14]

7-Ben saat 11.59 evvele kadar Istralce'de bulunacağım. Ba'de Avlalı-İftana yoluyla Boynika karyesine gideceğim. Telgraf muhaberesinin tesisine kadar benimle irtibat velespit süvarileri ve otomobil ile temin edilecektir.

Ferik Radko Dimitriyef

Aslına mutabıktır. E. H.²²⁸

Reis....

Bu emir tetkik edildikte:

²²⁸ Erkân-ı Harbiye.

Ordu, kolordu, fırka ve sairede bir seferin müddeti devamınca ve bu karargâhın bilâ fasıla vazifesine devam ettiği müddetçe harekât-ı askerîye emirlerini, emri yevmiyeleri ve hatta evrak-ı adiyye numaralarının kendi aralarında birden itibaren ilâ nihaye teselsül ettirilmesinin mücîb-i faide olduğu ve Bulgar usulünün taklide şayan olduğu fikrindeyim bizde teamül olduğu üzere harekât-ı askerîyenin her safhası için birden başlamak üzere yeniden numara verilmesi ileride çok karışıklıkları mücîb olur. Kezâlik mütalaası için haritaya tatbiki icab eden emirlerin bâlâsına bu emir verilirken kullanılan haritanın mikyasa ve cinsini göstermekte bilhassa bize pek faidelidir.

Dost ve düşmana ait hususâtın numara tahtında zikredilmesine bizim usulümüz müreccahdır.

Bizde burada hakikatte olduğu gibi fırkanın birisi ertesi günü geride alıkonursa veya ileride yürüyüş bu kadar çok kol ile yapılamayarak arazi icabı daha az adette kol teşkîl edilecekse böyle çok kol ile yürümek bidayetten itibaren doğru olmaz.

Kezâlik yakın keşifte pek dardır. Daha uzaklara imtidâd etmeli idi.

Bu emirle istenilen yürüyüş tûlları suret-i umûmîde ber-verch-i âti idi:

	Emniyet hattı	Pişdar	Kısm-ı külli kol başı	Karargâh
Fırka 4	24	28	23	24
Fırka 4	23	19	23	26
Fırka 6	23	23	15	23

Süvariye bu emirde de ve sarîh bir şey söylememişti.

5 Teşrinievvel'de Süvari Fırkasının Harekât-ı

Ordu kumandanlığı ordu emrinin tevzi'inin gecikeceğini anlayarak ihtimal diğer fırkalarda evvelce bir hazırlık emri vermiş ve süvari fırkasına sa. 4.35 evvelde telgrafla şu emir verilmişti: "Bugün harekât-ı askerîye başlıyor. İçme ve Ahlatlı'daki müfrezelerde emrinize verildi. İdare ve emri gönderilecektir."

Bu güzel. Fakat süvariye hiç olmazsa vazifesi suret-i umûmîde olsun bildirilse idi ber-verch-i âti bu fırkanın günü heder etmesine meydan bırakmamış olurdu. Filhakika süvari fırkası da [15] bâlâda ki emir üzerine fırkayı silah başı etmekle ve "keş için badema tesettüre lüzum kalmadığı" tebliğ ile iktifa eylemiş ve ordu emrinin zaman muvasalatı olan sa. 12:45 sonraya kadar bilâ hareket kalmıştır. Hâlbuki müteşebbis bir süvari fırkası kumandanı harekâta başlamak emrini aldıktan sonra kendiliğinden hiç olmazsa uzak keşfiyatı tertip eder ve bir an evvel keşif kollarını yola çıkarırdı.

Süvari fırkası ordu emri üzerine emr-i atiyi vermiştir:

Süvari Fırkası Emri Numara

Harita 1/126000

Kızılcahilise

5 Teşrinievvel 912 sa/2 sonra

Düşman ve 1 ve 3. ordular harekât-ı [ordu emrinde olduğu tarzda]

Emir ve kumandama mevdu' ve refakatte 3 piyade taburu ve 2 top bulunan süvari fırkası 3. ordunun cephesini temine, düşmanı keşf etmeye ve onunla sıkı bir

temas hâsıl eylemeye, aynı zamanda sağdan birinci ordu ile soldan Pirgos müfrezesi ile tesisi irtibata memurdur. Bunun için mevaddı âtiyeyi emr ediyorum:

1- Y 7 Dereköy-Ömerabbas yolu boyunca bir keşif yolunu gönderecek ve bu yolun Küçükboyalık-Kocaköy-Vaysal (dâhil) yolu ile burada birinci ordu ile irtibat tesis edecek-Yaylacık-Gaipler-Devletliğağaç (hariç) yolu arasında keşif edecektir Karahamza-Eski Poloz istikâmetinde bir müstakil keşif kolu çıkaracaktır. Keşif yolunu Vaysal-Karapınar Çiftliği-Devletliğağaç hattında geceleyecek ve Devletliğağaç'taki süvari bölümü ile irtibat tesis edecektir. Alayın diğer iki bölümü Gaipler karyesinde kısm-1 külliye iltihak edecektir.

2- Y 4 fırkasının pişdarını teşkil edecek ve keşif bölümünü Gaipler-Malkoçlar-Devletliğağaç-Eski Poloz hattına çıkaracak ve bu yolun Gaipler-Karapınar Çiftlik (hariç) yolu ile Kızılcakilise-Panço Mahallesi-Kanara-Taştepe yolu arasını keşif edecektir. Pişdar kısm-1 küllisi Malkoçlar karyesinde geceleyecektir.

3- Pişdar diğer bir bölümü de Gaipler-Kara-Kofçaz istikâmetine gönderecek ve bu yolun Kızılcakilise Panço Mahallesi-Taştepe (hariç) yolu ile Kula-Pirgoscuk-Kuyva-Kadıköy (dâhil) yolu arasındaki yolları keşif edecek ve Tırnovacık istikâmetinde Pirgos müfrezesi ile kesb-i irtiba eyleyecektir.

4- Her iki süvari bölümü biri Erikler diğeri Gaziköy istikâmetinde olmak üzere iki zabıt keşif kolu çıkaracaktır.

5-Fırkanın kısm-1 küllisini teşkil eden 1,2. alaylarla Y 7'nin iki bölümü Gaipler karyesinde geceleyecektir.

6- Kıtanın muharebe nakliyesi ile idare nakliyelerinin 1. kademeleri kıtaları ile birlikte hareket eyleyecek ve ikinci kademeleri Kızılcakilise karyesinde kalacaktır.

7- Y 24'ün taburu ile topçu takımı Kızılcakilise'ye gelerek burada geceleyecektir. Ahlatlı'daki tabur Yaylacık karyesine, İçme'deki taburda Yeniköy'e gelerek geceleyecektir. Madleş karyesindeki bölük bulunduğu mahalde kalacaktır.

8- Kızılcakilise karyesinde muvakkat bir hayvan hastanesi tesis edilecek, buraya fırkaya mensup kıtaatın bilcümle hasta hayvanları bırakılacaktır. Burada Y 4'den 1 baytar küçük zabıt kalacaktır.

9- Ben kısm-1 külli yanında Gaipler karyesinde bulunacağım.

Süvari Fırkası Kumandanı Mirliva Nazlımof

Fırka E. H. Reisi Kaymakam Farkof[16]

Süvari fırkası kumandanı ordu emrini ber-vech-i âti tenkit ediyor: "Anlaşıyor ki süvariye verilen vazife daha bidayette gayri muayyendir. Çünkü bu vazife herhâlde şimdiye kadar ifa olunanın aynı olamazdı. Süvari düşmanın kuvvetini tahkik ve ihbarla tevzif edilmezdi. Bunu ancak muharebe ta'yin edebilirdi. Süvari ancak düşmanın nerede bulunduğunu ve ne vaziyette olduğunu ihbar edebilir, bundan başka bir şey tahkik edemezdi bundan da üçüncü ordu kumandanının uzak keşif hususunda sahib-i ma'lûmat olmadığı anlaşılıyor. Zaten bu hakikat bilâhire daha birçok delâil ile de tahkik eyledi"

K.U.'nin ve 3. ordunun süvarinin tarz-ı isti'mali hakkında ki fikirleri filhakika tenkitten kurtulamazsa da süvari fırkası kumandanın bâlâdaki mütalaası ile kendi emride tenkit haricinde kalamaz günün nisfindan fazlasını atıl geçirdikten ve hiç olmazsa Sülbova'daki alayı Kızılcakilise'ye getirmediikten sonra akşama kadar az vakitte Gaipler'den daha ileriye kısm-1 külli ile gidebilmek pek mümkün değilse de keşif bölüklerinin serbeste-i harekâtını pek ziyade takyîd etmesi doğru olmaz. Kezâlik piyade ve topçu da çok geride bırakılıyor, yarın kısm-1 küllisi hududu

geçerken bir mukavemete rast gelirse bunu kırmak te'hîrâta maruz bırakılıyordu. Aynı suretle İçme'de ve Ahlatlı'daki taburları da hiç olmazsa keşf bölüklerini arkasından yürüterek bunların muhtemelen tesadüf edeceği mukavemeti kırmaya memur etmeli idi bu emirde vakti harekete vesaireye dair bir şey zikredilmese de bizce gayr-i kâbil-i tefhîmdir.

Diğer mühim bir noktada pişdara daha şimdiden bu akşam Malkoçlar'da ikamet etmesinin emredilmesinin ne dereceye kadar mümkün olduğudur. Hudud boyunda bir mukavemete rast gelirse mevcut kuvvetle bunu kırmak pek güçtü ve emrin bu maddesi de kolayca gayr-i kâbil îfa olurdu. Bu kadar meçhulât arasında ikamet hedefleri şimdiden verilmezdi binâenaleyh bu emir kumandanının da harbi hazır mâhiyetinin icabatını, hudud muharebelerini hiçte kavrayamamış olduğunu gösterir. Süvariye Y 10 Y 1. ordu emrine verildikten sonra firkanın mevcudu şu kalmıştı:

Y 1	“	Y	690 nefer	671	bargir ²²⁹
Y 2	“	Y	440 nefer	757	bargir
Y 4	“	Y	763 nefer	790	bargir
Y 7	“	Y	<u>513</u> nefer	<u>571</u>	bargir
			2406	2489	

Sa. 2 sonrada fırka karargâhı hareket etmiş, 4 saat sonrada keşf bölükleri, keşf kolları, 5 saat sonrada pişdarı hududu geçmişti. İlk tesadüf edilmiş Osmanlı köyü olan Malkoçlar Ruslardan mevrus usule teb'an vahşiyane surette yakılmış ve saat 7 sonra raddesinde fırka kısm-ı küllisi Gaipiler'de toplanmıştı. 3 [17] Süvari daha hududa gelmeden evvel Bulgar hudut müfrezeleri Malkoçlara baskın yaparak burada tesadüf ettiği bir Osmanlı süvari keşf kolu birkaç hayvan ettirerek geriye atmış ve hudut köyleri ve mevâki' Osmanlılar tarafından tahliye edilmiş olduğundan (Bulgar rivayeti) fırka bunun hiçbir düşmana rast gelmemiş ve hiçbir haber alamamıştır.

Binâenaleyh süvari fırkasının ilk gün ki hareketi setr tertibatından toplanarak hududun birkaç kilometre cenubuna geçmekten ibaret kalmıştır.

5 Teşrini Evvel 3. Ordu yada Fırkalarının Hareketi

a) 4. Fırka ber-vech-i âti iki kol ile hareket etti: (Yürüyüş tertibi)

Sağ kol: piya Y 7, seri atışlı To Y 5, piya Y 19, Y 43, obüs taburu bir istihkâm bölüğü, yarım süvari bölüğü. Fırka emrine nazaran kol başı saat sekiz buçuk evvelde Türkmenden kaçacak ve Türkmen-Taştepe-İçme-Yeniköy yoluyla harekât edecek.

Sol kol: Piya Y 8, adî atışlı To Y 5, piya Y 31, Y 444, bir istihkâm yolunu yarım süvari yolunu, fırka emrine nazaran kol başı saat sekiz buçuk evvelde Burgucuköy'ünden geçecek ve Burgucuköy-Gündüzler-Ahlâtlı yoluyla yürüyecek.

Geride kalmış kıtaattan cebel To Y 2'nin 4 Yanbolu'dan hareketle Yanbolu-Metrisköy-Osmanlı-Samanlar-Kulaköy-Türkmen Taştepe yoluyla buraya gelecek.

Fırka-i sihiye bölüğü Y 44 Y takip ile geceyi Türkmen'de geçirecek

Yürüyüş suret-i umûmîde arızasız cereyan eyledi ve 5/6 Teşrinievvel'de 1. liva İçme'de, 2. liva Gündüzler'de, 3. liva Taştepe ve Gündüzler'de; pişdarlar Yeniköy ve Ahlatlı'da, fırka karargâhı Taştepe'de hal-i ikamete geçti

²²⁹ Yük taşıyan beygir.

b) 5. firka: Ber-vech-i âti hareket etti: Sağ kol: 1. liva, seri To. Y 1 T 1. bir süvari takımı, bir istihkam bölüğü. Kolbaşı saat sekiz buçuk evvelde Poyluca'dan geçecek (?) ve Başlı-Topuzlar-Kupadin-Gemerekköy-Sülbova tarikiyle yürüyerek pişdar Sülbova'da, kısım-ı külli Gemerekköyü'nde hal-i ikamete geçecek.

Sol kol: 2. liva, 3. liva, To. Y bir seri T 2,3, iki seri cebel bataryası, 2 takım süvari, 1 istihkâm bölüğü. Kol başı saat sekiz buçuk evvelde Poyluca'dan geçecek surette Arpah-Doruklu Poyluca-Draka-Büyükpınar-Tanarköy yolunu takip eyleyecek, pişdar Tatar Köy'de kısım-ı külli Büyük Pınar ve Derbente geceleyecek.

Sol koldan bir tabur ve bir süvari takımı cenah muhafızı olarak Hasbeyli-Cumalı-Harmankırı Bey Mahallesi-Belila yoluyla hareket edecek.[18] Firka karargâhı Gemerekköy'e gelerek burada geceledi

c) 6. firka bir koldan ileride $\frac{3}{4}$ süvari bölüğü. Bunun gerisinde üç tabur pişdar, mütebaki 5 tabur ve 9 batarya kısım-ı külli olarak saat sekiz buçuk evvelde Yorgucuköy-Hasanköy-Poyluca hattından kol başları ile geçecek surette harekette Turnova-Türkmen-Boynika-Aleksandır Köy-Ormanköy yolunu takiben Recep Mahalle'ye yürüdü ve pişdarla firka karargâhı Recep Mahalle'ye kısım-ı külli Aleksandirköy ve Ormanköy mıntikasına vardı. Bu firka en geride, köy livasını bugün Istralce'nin cenubuna varmıştı.

d) Ordu karargâhı Boynika'da geceledi.

Bu suretle ilk hareket muntazaman ve emr olunduğu tarzda cereyan eyledi.

b) 1. ve 2. Orduların Harekâtı

(5 Teşrinievvel Vaziyeti Umûmî Krokisine Müracaat)

Bu bâbda malûm olan şimdilik şudur: 1. ordu Tunca şarkında kol başları ile Tunca ile Kocaköy arasında hududa yanaştı ve suret-i umûmîde İskrika Bayırı-Şakirbaba Tepesi-Alamanlı sahasında hal-i ikamete geçti. Ordu karargâhı yine Kızıl Yenice'de idi.

2. ordu emrolunduğu tarzda hududu geçti. 8. firkanın merci-i cenubundan hareket eden kısım-ı (muhtemelen iki liva) Tanef süvari livasıyla birlikte [bu livanın nizam-ı harbi: 3'er bölüklü süvari 3, 6,4 tüfekli bir makineli tüfek bölüğü, kırk atlıdan mürekkep bir istihkâm takımı] Kurtköy, Müzek-Karabağ ve Cısr-i Mustafa Paşa istasyonu-Çermen istikâmetlerinde hududu geçti. Hudud kıtaatı ile ufak tefek müsademeler yaptı.

Meriç şimalinden ilerleyen sekizinci firka kıtaatından bir kol (takrîben bir muhtelit alayı) Cısr-i Mustafa Paşa'ya girdi. Cısr-i Mustafa Paşa Köprüsü Osmanlı kuvveti tarafından tahrip edilmek istenmiş ve fakat kolayca tamir edilen 10-15 metrelik bir tahribattan başka bir şey yapamamıştı. Firka 9 kıtaatı muhtemelen kol başları ile hudud boylarına gelerek tevkif ettiler.

Pirgos Müfrezesi: Ordu sol cenah müntehâsında 10. hudut taburu ile bir müstahfiz taburundan mürekkep olarak teşkil edilen Pirgos müfrezesi 5/6'da Tırnovacık şimalinden, hudud gerisinde idi. Karargâh-ı Umûmî Eski Zağra'da kaldı.

4-6 Teşrinievvel 1328

a) 3. Ordunun Harekâtı

(Kroki Numara 3)

Karargâh-ı Umûmî 6 Teşrinievvel'de harekâta devam için emre intizâr lüzumunu bildirmiş olduğundan ordu ancak 6 minh saat 4 evvelde iken şu emre intizâran yeni bir şey emretmemiştir.[19] Eski Zağra'dan 5 minh saat 2,8 sonra: "Yarın (6 Teşrinievvel) pişdarlarla Malkoçlar-Panço Mahallesi hattına ve kısım-1 külli kol başları ile Yaylacık-Kızılcahilise hattına muvasalat edilecektir." Bunun üzerine ordu atideki emri verdi:

3. Ordu Emri Numara (9)

1/126000 (3 Verasetlik Harita)

Boynika/ 6 Teşrinievvel 912 30 sa/6 evvel

Düşman hakkında ma'lûmat eskisi gibidir.

Birinci ordumuz dünkü gün pişdarları ile Uzun Bayır-Hamzabeyli-Tenye-Sakrika Bayır-Şakirbaba Tepesi-Kocaköy hattını işgal etti.

Ordumuz bugün ileri hareketine devam ederek pişdarları ile Malkoçlar-Panço Mahallesi hattına ve kısım-1 küllileri ile Yaylacı-Kızılcahilise hattına vasıl olacaktır. Bunun için:

1- Kendisine verilen keşif müfrezeleri ile takviye edilmiş olan süvari fırkası Gaipler-Malkoçlar-Devletliğaç-Kocatarla yolunu takip ederek kısım-1 küllisi ile buraya vasıl olacak ve Süloğlu-Eski Poloz-Erikler-Elmacık- Dereköy hattını keşif edecektir. Vaysal havalisinde tecmi' eden düşman kuvvetleri nazar-ı dikkate alınmalı ve Pirgos müfrezesi ile tesis-i tertibat eylemelidir. Fırka karargâhı Kocatarla'da bulunacaktır.

2- 4 Preslav fırkası şimdiye kadarki mıntıkası ile garpden Küçükboyalık-Dereköy-Kocaköy-Vaysal (hariç) ve şarktan Ahlatlı-Kurtpınar-Yaylacık- Gaipler (dâhil) hatları ile tahdid edilen mıntika dâhilinde ileri harekete devam edecektir. Fırka karargâhı Yaylacık karyesinde bulunacaktır.

3- 5. Tuna fırkası kendisine gösterilmiş mıntika ile garbdan Sülbova-Güzelcehilise-Gaipler (hariç) ve şarktan Setrajbayır Dağı-Madelş-Tekince hattı ile mahdud olan mıntika dâhilinde yürüyüşüne devam edecek ve fırka karargâhı Rum Fağye'de bulunacaktır. Bu fırka (Karaören)'e süvariden bir canbedar gönderecek ve bu Dinviso Harabesi-Göktepe-Konak-Urumköy istikâmetlerinde keşfiyatta bulunacaktır.

4- 6. Vidin fırkası Ormanköy-Recep Mahalle-Ahlatlı mıntikasında tecmi' edecek ve fırka karargâhı Recep Mahalle'de bulunacaktır.

5- Fırkalar zaman hareketlerini, sa 5 sonrada kendilerine mahsus mahallelerde bulunacak surette hesap edeceklerdir.

6- Geceleyin emniyet hattı Vaysal şimalindeki Tepe-Kocaköy-Kanara-Topçular-Arabacı Bayırı-Ağlatlı-Tekince hattıdır. Fırka 4, 5 yekdiğeri ile yine Topçular'da, fırka 4 ile 1. ordu kezâlik birbirleri ile irtibat tesis edeceklerdir.

7- Ben sa 9 evvelde Boynika'dan Ahlatlı'ya hareketle gece burada bulunacağım.

Radko Dimitriyef

E.H. Reisi Justoni

Bu emriler ileride yalnız firka 4, 5 bırakılarak firka 6 bunların vasatı gerisinde alıkonuluyor. Bunun sebebi eğer bu firkanın henüz gelmemiş olan livasının muvasalatına intizâr ise doğru değildir. Vuku‘-u muhtemel bir muharebede yetişememiş aksamın hatırı için cüz-ü taamları geride tutmak yanlıştır; kim yetişirse muharebeye o girer. Yok, eğer bundan maksat bir ordu ihtiyatı vücuda getirmekse bu evvelce zikrettiğim[20] mülâhazat mücibince sakat bir fikir olduğu gibi şayet behemehal istenirse arkadan gelmekte olan livanın pekala kâfi idi; firka 6’nın mevcut kuvveti ileri sürmeli idi. Yok eğer yol adedi maksata kâfi değilse firka 4,5’in ikişer koldan yürüyerek firka 6’nın yolsuz kalması büsbütün gayr-i kâbil-i tefhîmdir.

6 Teşrinievvel’de Süvari Fırkasının Harekâtı
Fırka Kumandanı Daha 5 Akşamı Şu Emri Vermişti.
Fırka Emri Numara (7)
(3 Verasetlik Harita)

Gaipler

5 minh sa/ 9 sonra

Yarın kıtaat sûret-i âtide yürüyüşe devam edecektir:

1–Pişdar–Malkoçlar–Karahamza–Eski Poloz yoluyla.

2– Y 7’nin keşif bölüğü Ömerabbas/ Çeşmeköy–Süloğlu yolu ile 1. ordu ile irtibat hâsıl edecektir.

3– Y 4’ün sağdaki keşif bölüğü Devletliağaç’tan itibaren Karahamza–Eski Poloz–Petra yoluyla.

4– Y 4’ün soldaki keşif bölüğü Kanara’dan itibaren Kofçaz–Elmacık–Kadıköy yolu ile Burgaz müfrezesi ile irtibat hâsıl edecektir.

5– Düşman tarafından mukavemete uğramazlarsa keşif kıtaatı Süloğlu–Petra–Karakoç hattına vasıl olacak ve aksi takdirde Çeşmeköy–Karahamza–Elmacık hattında kalacaklardır. Birinci halde pişdar Eski Poloz’da, ikinci halde Kocatarla’da geceleyecektir.

6– Kısım-ı külli sa. 8 evvelde hareket ve pişdarı takip edecektir.

7– İleri çıkarılmış olan müstakil keşif kuvvetlerinden mâada Y 1 Ömerabbas–Tatarlar–Süloğlu istikâmetine bir müstakil keşif kolu gönderecek ve Y 7’nin keşif bölüğünü takviye edecektir.

8–Askere sabahleyin sıcak yemek verilecektir. İdare nakliyesi harekete nazır bir halde Gaipler’de emir bekleyecektir.

9– Y 24 taburu Madleş’deki bölüğünü alarak Pehçevo’ya gelecek ve burada süvarilere istinat teşkîl edecektir

10– Y 5’ten Kızılcahilise’de bulunan piyade bölüğü (?) topçu takımı ile birlikte Gaipler’e gelecek. Yaylacık karyesindeki diğer piyade bölüğü de Gaipler’e gelecektir.

11– Yeniköy’deki piyade bölüğü Vaysal şimalindeki tepenin cenubundaki tepeye gelerek Ömerabbas istikâmetinde Y 7 keşif bölüğüne istinad olacak.

12– Ben firka kısım-ı küllisi ile birlikte bulunacağım.

Fakat Sa. 3. 20 evvelde oradan emri ati geldi:

“Ordu bugünkü harekâtının (5 minh harekât-ı) hakkında şimdiye kadar hiçbir haber almadı. Kumandanlığı müddet-i medîde habersiz bırakmamak temenni olunur.

Kumandanlık ile tesis-i irtibat edecek bir müfreze gönderiniz. Yarınki emri alıncaya kadar şimdiki vaziyetinizde kalınız”

Hâlbuki 9 numaralı ordu emri süvariye ancak 6 min sa. 11,30’da geldiğinden bu suretle bugünde zevalden sonraya kadar süvari fırkası yine âtil kaldı. Sözü Nazlımof’a bırakalım[21] “Ordunun bir telgrafı Umur-u Fakih karyesinden sa. 11.30 sonrada gönderilmişti. Hâlbuki fırka orduya sa. 10 sonrada ma’lûmat vermişti. Ordu kumandanının bu emri müstakil süvarinin suret-i istihdamı hakkında bî-behre olduğunu gösteriyor. Çünkü bir taraftan müstakil süvariden günü gününe ma’lûmat bekliyor. Diğer taraftan fırkaya düşmanı taharrî eylemek vazifesini vermesine rağmen harekât için ordudan emir beklemeyi ihdar ediyor. Aşağıda sırası geldikçe görülecektir ki süvari fırkasına tevdi olunan vazife hemen her gün değiştirilmiştir”

Fırka emre intizâr etmekte iken Malkoçlar’daki pişdardan gelen bir haberde “O gün ki keşf bulunan yol üzerinde küçük piyade kıtalarına (ağleb ihtimal yaya süvari) tesadüf ettiği” bildirilmiş, müteakip bir haberde de “Pişdar kısım-ı küllisi nin bölüğü takviye için hareket ettiği, iş’ar edilmiş olduğundan fırka kumandanı kısım-ı külliden Y 7’nin mevcut iki bölüğünü (bu sarp arazide icab eder) fikriyle pişdara yardıma göndermiş ve iki alayın toplanması üzerine pişdara 2. liva kumandanını emr temin eylemiştir. Y 35’in piyade bölüğünde pişdara yetişmesi emr edilmiş ve bu takviye kıtaatı saat 11.30 evvelde hareket etmişti. Hâlbuki pişdar bölüğünün gördüğü olsa olsa bir süvari keşf kolu idi veya az çok müsellağ veya gayrimüsellağ muhacir köylüler idi. Bu kadar telaş şüphesiz fazla idi.

Ordu emrinin muvasalatı üzerine fırka kumandanı artık vaktin gecikmiş olduğunu ve ileride tesadüf edilen düşmanın sınıf ve kuvveti hakkında henüz ma’lûmat alınmadığını düşünerek fırka kısım-ı küllisini Malkoçlar’da gecelemenin taharrîk etmiş, piyade taburu ile topçu takımında Devletliğağaç’a varmalarını emr ederek kendisi pişdara yetişmiştir.

Nihayet fırka kısım-ı küllisi, bir tabur ve nısf batarya 6/7 gecesini Devletliğağaç’ta, Kocatarla’da geçirmiştir. Süvari fırkasının bugünkü hareket ve istihbaratı sa. 11.5 sonra da orduya yazılan şu rapordan anlaşılır:

“Bu gün keşf kıtaatı bütün cephe boyunca muhtelit düşman kıtaatına yani 20–40 piyade ve süvari takımlarına, on kişi kadar başıbozuklara tesadüf ettiler ve yaya cengle Ömerabbas–Yaylacık–Taştepe hattına kadar ilerlediler. Müstakil keşf kollarından pusuya uğrayarak bir nefer ve bargir telef oldu. Kuvvetli piyade kıtaatına tesadüf edildi. Erikler–Kırkkilise istikâmetinde giden keşf kolu Erikler cenubundaki tepede iki bölük gördüğünü, Kadıköy’ün cenubunda ve Eriklice’nin şimal gerisindeki tepelerin 10–15 kişilik piyade ve süvari tarafından tutulmuş olduğunu, Erikler–Kırkkilise telgraf hattının bir noktada katedildiğini bildiriyor. Pişdar Kocatarla’da, piyade taburu iki bölüğü ile Devletliğağaç’ta bir bölüğü ile Karapınar Çiftliği’nde, diğer bölüğü ile Panço Mahalle’de’dir. Piyade görüldüğünden Devletliğağaç geçidini elde tutmak için bu suretle hareket edildi. Fakat bilâhire düşman tehlikesi olmadığı anlaşıldı. Top sesleri işitmedik (3. ordu işitmiş ve sormuştu) Ömerabbas’taki süvari bölüğü piya Y 6 ile irtibatı ise de Pırgos müfrezesi ile irtibat yoktur. Yarın keşif kolları piyadelerle birlikte düşmanın [22] Kuvvetli mukavemetine rast gelinceye kadar ilerleyeceklerdir. Emirlerin vakit ve zamanıyla gönderilmesini rica ederim. Dünkü emri ancak sa. 12.30 sonrada bugünkünü de 01:30 sonrada aldım. Bu sebeple iş görmeye ancak 4 saat kalıyor.”

6 Teşrinievvel 3. Ordu Piyade Fırkalarının Hareketi

A) Fırka 4 Sağ Kol: Pişdar: 1. liva To Y 3'ten 6 batarya, bir süvari bölüğü sa. 10.30 evvelde İçme–Yeniköy–Yaylacık tarikiyle hareket etti. Malkoçlar ve Gaibler'de ikamet etti. Kısım-ı külli: 3 liva, To Y 5 adi ateşli, 3 obüs taburu (8–0–9) kuvvette olarak 10:30 evvelde Taştepe–İçme–Yeniköy–Kurtpınar tarikiyle hareket etti ve Yeniköy, Kurtpınar'da ikamete geçti. Fırka kumandanı Gaibler'de birleşti.

Sol kol: 2 liva, To Y 3 seri atıştan 3 batarya, ½ telgraf bölüğü, sa. 10:30 evvelde Gündüzler–Ahlâtlı–Kurtpınar–Yaylacık tarikiyle hareket ederek burada ikamet etti.

b) 5. Tuna fırkası: Dünkü inkısam asâkirle:

Sağ kol: sa. 5 sonrada pişdarla Panço Mahalle'ye, kısım-ı külli ile Kızılcahilise'ye muvasalat edecek surette Gemerekköy–Sülbova–Kızılcahilise–Panço Mahallesi yoluyla hareket etti.

Sol Kol: Sağ 5 sonrada pişdarla Belviran, kısım-ı külli ile Küçük ve Büyükelmalı'ya varacak surette Tatarköy–Umurfakih–Elmalı–Karakuşbayır–Belviran yolu ile hareket etti.

Cenah muhafazası: Sol kolda iki süvari takımı ile daha takviye edilerek Balıla–İstraj Bayır Dağı Kocayük–Madleş tarikiyle hareket etti. Piyade Madleş de süvari karalarında geceleyecekti. İstihkâm taburu umur-u fakih'de toplanacaktı.

Fırka karargâhı Umur-u Fakih'de bulunacaktı.

Yollar fena olduğundan firkanın yürüyüşü müşkül oldu. Kıtât Konak Mahallelerine 6/7 gece yarısı ve hatta 7 minh evvelde varabildi.

c) 6. Vidin Fırkası: Ordu Erkân-ı Harbiyesi harekât-ı harbiye şubesi müdürünün ifadesine göre “henüz toplanmadığından hem vakit kazandırmak ve hem de esasen yol olmadığından” mevcut iki livası Aleksandirköy'den ve Ormanköy'den Recep Mahalle ve Ahlatlı'ya alındı. 1. livada kısmen Ormanköy'üne gelerek fırka şu suretle ikamete geldi.

2. liva: Y 26,35 ve To Y 2'den 6 batarya Recep Mahalle ve Ahlatlı.

1. livadan Y 15 ve To Y 2'den 3 batarya Ormanköy

Süvari bölüğü Kızılcahilise'de.

[23] D) Ordu Karargâhı Kızılcahilise'ye Geldi.

3. ordunun bu iki günlük hareketi tetkik edilince:

A)–Süvari fırkası kısım-ı küllisinin Kızılcahilise'den Devletliagaç'a cem'an 21 km ve hudut cenubuna 11 km mesafe katettiği, keşif ve istihbarat hususunda henüz mühim bir faaliyet gösteremediği görülür.

B)–Piyade fırkaları 5 Teşrinievvel'de kuş bakışı 33 km'lik bir cepheden 5 kol ile hareket ederek kol başları ile vasatî 20–28 km ve kol nihayetleri ile 20–26 km mesafe katettikten sonra 4'den pişdar ve kısım-ı küllilerin işgal edildiği 20 km imkândaki bir konak müntekasından 5–12 km imkânda ve yine 23 km cephesinde bir ikamet müntekasına geçtikleri görülür. Bu gün suret-i umûmîde 1. ordunun 5 km kadar uzağından hareket edilmiştir. 6 Teşrinievvel'de ise 2 fırka 23 km'lik bir cepheden kol ile hareket ederek 5 fırka 19–23, fırka 5, 15–23 km mesafede kat ettikten sonra hududa nazaran 3 kol ile ve 15 km'lik bir cephe ve 6–15 km'lik bir imkânda hal ikamete geçtiği görülür fırka 4'ün iki kol hakikinde Malkoçlar–Gaibler–Yaylacık–Yeniköy yolunda bir kola inkılab etmiş olup bu kol ile 2. ordunun sol cenahının takip edeceği yol arasında kuş bakışı 15 km'lik bir boşluk husûle gelmiştir.

Koca bir fırka ise pişdarlar hattının 22 km yani tam bir yürüyüş gerisinde tevkif edilmiştir.

Binâenaleyh hareket, yürüyüş tertip ve icrası nokta-i nazarından pek fenadır eğer hakikatte Gaibler, Pañço Mahallesi, Belviran'a müntehâsı bu üç yoldan başka müsaade yol yok idiyse fırkaların beherinde bir yol tahsis edilerek daha bidayetten itibaren bu yollardan istifade etmesi lazımdı. Bu sayede vakitsiz kol kısaltmaları kol adedini tenkîs eylemeleri gibi hareketlerden mütevellid yorgunlara ve büyük kıtaatin geride kalması gibi hatalara mahal kalmazdı.

Eğer Konak Mahalleri hakikatte yalnız ismi geçen köylerden ibaretse ve kıtaat akşamları bu köyler toplanarak vasi' ordugâhlara geçmişse bu mahzur büsbütün tezâyüd etmiştir. Böyle düşmandan uzak ve kendi memleketimizde yürüyüş yapılırken kıtaat için en tabi ikamet mıntıkası yürüyüş umkuna muadil ordugâh ve konaklardan.

Bu yürüyüş Bulgar Erkân-ı Harbiyesine hiç de şeref verecek bir halde değildi. Erkân-ı Harbiye'nin hata ve noksanı kıtaat bacağıyla ödemiştir.

Eğer fırkalardaki zaif süvariler hakikaten kol nihayetlerine bırakmışsa bu hareket büsbütün saçma olduğu gibi istihkâmlarında geride kalması manasızdır. Bu fena arazide bilakis her ikisinin de kol başında gitmesi icap ederdi.

[24] B) 6 Teşrinievvel 1 ve 2. Orduların Harekât-ı

1. ordu bugün hududu geçerek 6/7 gecesi bir rivayete nazaran Taşlımüsellim–Sarıtalişman–Süleymandanişmend–Ömerabbas–Hacıdanişment–Hacılar müntekasında ikamet etmişti. Ordu karargâhı yine Kızılyenice'de idi. 3. ordu ile orada irtibat yoktu.

Bazı âsâra nazaran fırka 3 kısım-ı küllisi Piraderi istikâmetinde, fırka 10 Ortakçı istikâmet-i umûmîsinde fırka 1 Süleyman Danişmend ve Ömerabbas istikâmetlerinde ilerliyor ve muhtemelen fırkalar liva kolları ile hareket ediyordu bugün Osmanlı süvarisi Kocaköy'den Vaysal ve Büyükderbent'ten Küçükoklu istikâmetlerine iki kolun hareketi keşfi ve ihbar etmişti. Kezâlik bir kolun Vaysal'dan Sarıtalişman'a yürüdüğü bir topçu alayının Vaysal'a geldiği, bir alay piyade 3 alay süvari ve topçudan mürekkep bir kolun Küçükoklu'dan Hacıdanişment'e yürüdüğü, Hacıdanişment'in işgal edildiği, üç alay piyade, 12 top ve tombazların bu yönlü üzerinden Pravadı'ye ilerlediği haber alınmış ve Hacıdanişment vesaire Talişman civarında iki Bulgar fırkasının, Demirköyü'nden Kanlıyenice üzerinde diğer bir fırkanın geldiğine hakîm olunmuştu. Süvari fırkası akşama doğru düşmanı Sarıtalişman'a ilerlediğini görerek çekilmişti. Binâenaleyh düşmanın Sarıtalişman'a gelmiş olması mümkünse de bugün Taşlımüsellim'e kadar ilerlemiş olması o kadar varid değildir. Her türlü tahmine nazaran şimdilik 1. ordunun bugün kolbaşları ile Tunca–Hanlıyenice–Sarıtalişman–Ömerabbas hattına kadar ilerlediğine hükmedebiliriz.

Bugün 1. ordu emrinde Su Y 10'la Y 9 vardı. Bunlar galipa beraberce hareket etmişler ki zeyrde görüleceği üzere Osmanlı süvarisi tarafından 3–4 alay temin edilerek müsademeye hazırlanmıştı. Kezâlik Osmanlı süvari topçusu bugün Hacıdanişment üzerine ilerleyen düşman kuvvetini uzaktan top atışı altına almıştı.

2. ordu bugün kal'aya karşı ihtiyatkarane harekete devam etmiştir. Fırka 8 şarka doğru biraz ilerlemiş. Fırka 9'da takrîben Derviştepe–Sakar Bayırı–Gümüşköy havalisine varmış. Fırka 3'ün livası da Tatarköy'de hududa yanaşmıştır.

5–7 Teşrinievvel 1328

6 Teşrinievvel için Karargâh–1 Umûmî’den şu emir verilmişti:

Eski Zağra

Teşrinievvel 328 sa. 8.40 sonra

“Yarın, 7 Teşrinievvel’de 3. ordu işgal ettiği mevâki’de kalacaktır. Yolları ve ahvali keşf için Malkoçlar–Devletliâğaç–Kocatarla ve Panço Mahallesi–Malbayır–Kofçaz istikâmetlerinde piyade keşf müfrezeleri gönderilecektir. [25] 1. ordu bu akşam Pirevadi, Taşlımüsellim ve Çeşmeköy işgale ve 7 minh’de burada kalacak ve kendisine takvît verecektir. 7 minh’de süvari fırkası başkumandanlığın emrine girecekse de 3 orduya verilen alay yine bu ordunun emrinde kalacaktır.

7 Teşrinievvel’de şedid ve mütemadiyen yağmur başlamıştı.

Bu emride maksat nedir? Eğer 1. ordu durarak 3. ordu yürüyüşe devam etmiş, 2. orduda kısım–1 küllisine sol cenahına yanaştırmış olsa idi bunu yapmakta olan hatanın nihayet takdir edilerek tashihine tevessül edildiği surette tefsir kâbildi. Hâlbuki bu emri mücibince 1. ordu münferit ve tehlikeli bir vaziyette kalacaktır. Eğer maksat kıtaata bir istirahat günü vermekse bu bir dereceye kadar anlaşılabilirse de yok vaziyetin tevzihine intizâr ise, zeyrde görüleceği üzere bu maksatla da pek fena tertibat ittihâz edilmişti, bu büsbütün saçma bir düşünce olur.

Bu 7 Teşrinievvel günü Osmanlılar hesabına açıktan kazanılmış bir gündü.

A) 3. Ordu

Süvari Fırkası

(Kroki Numara 3)

Süvari fırkası 6 Teşrinievvel akşamı yarın, yani 7 minh için hulasaten şu emri vermişti. “Yarın fırka 7 numaralı fırka emri mücibince istikşâfi devam edecek. Onda pişdar arkasında piyade taburu ve topçu takımı, daha arkada fırka kısım–1 küllisi olarak Kocatarla–Karahamza–Eski Poloz–Petra–Kırkkilise yoluyla hareket edecek. Y 7’nin keşif bölüğü ile bir piyade taburu Ömerabbas–Çeşmeköy–Suluâğaç–Kökülü–Hasköy–yolunu takip ederek 1. ordu ile irtibat tesis edecek. Y 4’ün Karakoç–Kırkkilise istikâmetinde yürüyecek.

Pişdarın ilerisinde yürüyen bölük dahi bu yoldan yürüyecektir. Pişdar ve teknil keşf kıtaatı mümkün olduğu kadar uzak mesafeye gitmeğe çalışacak ve düşmanın şiddetli mukavemetine uğramadan asla tevkif eylemeyecektir. En şarkta yürüyen süvari bölüğü Dereköy istikâmetinde Pirgos müfrezesi ile irtibat tesisi edecektir. Fırka kısım–1 küllisi zevalde Kocatarla’ya varacaktır.

Teşrinievvel sabahı daha harekât başlamazdan evvel, sa. 7.30 evvelde süvari fırkası kumandanlığına doğrudan doğruya başkumandanlıktan bir şifreli telgraf geldi. Fakat muharebe esnasında şifreye lüzum olmaz fikriyle şifre miftahı geride bırakılmış olduğundan (?) bunu getirmek için derhal Gaibler’e bir zabt yola çıkarılmakla beraber fırka harekete başladı.

Sa. 11 evvelde fırka karargâhı Karahamza ile Kocatarla arasındaki tepeye geldi ve mola edildiği esnada miftahta gelerek şu telgraf hal edildi:[26] “Teşrinievvel’in birinci günü emir ve kumandanızda bulunan firkanızla Kızılyenice’ye muvasalat ettiğiniz. Burada başkumandan çar hazretlerinin emrinde bulunacaksınız. 3. orduya verilen süvari alayı bu orduda kalacaktır.

Yolda 3. ordudan da bundan bahis olarak gelen bir emirde: süvari fırkasına ribat edilmiş olan piyade taburları ile topçu takımın elyevm buldukları mahallere bırakılması, bunların kendi firkalarının emirlerine intizâr eylemesi, Malkoçlar Panço Mahallesi'ndeki taburların muvakkaten fırka 5'te, Devletliağaç'daki taburlarda fırka 4'e tabi bulunması" bildiriliyordu.

Acaba bu emrin saiki ne idi? Süvari fırkasını neden yine Bulgaristan dâhiline ta Kızılyenice'ye almaya lüzum görülmüştü? Buraya gelmekten maksat olsa olsa Yanbolu'da trene binerek uzak bir yere mesela Makedonya daru'l-harekâtına gitmek olabilirdi. Hâlbuki bu dahi doğru olamazdı. Bu nakliyat harbin en buhranlı devrinde lâakal 3,4 gün sürecek ve yine süvari fırkası bu müddet zarfında hiç müspet bir iş göremeden avare dolaşmış olacaktı; Trakya ordusu büsbütün süvarisiz kalacaktı. Eğer bazı âsardan istidlal olunduğuna göre bundan maksat süvari fırkasını birinci ordunun ilerisinde olduğu anlaşılan Osmanlı süvari fırkası karşısına getirmek ise bu maksat, süvari fırkası cenub-i garbına yürümekle pek kolay kâbili istihsâldi: Esasen bu da doğru olamazdı. Pek kuvvetli olduğu nasılsa zannedilmekte olan Osmanlı süvari fırkasının Bulgar süvarisi karşısında olması bir eser tali' idi. En mühim olan Kırkkilise istikâmetinde düşman süvarisi yoktu. Bazı âsârda da bu günlerde Bulgar Karargâh-ı Umûmî'sinin Edirne'den pek kuşkulananarak süvari fırkasının ve arkasından tekmiil birinci orduya Edirne'ye tahsisi düşündüğü de anlaşılıyor. Her halde bunu Bulgar başkumandanlığının müselsel hatalarından ad atmaktan başka çare yoktur.

Bu emirle pişmiş aşına su katılan Bulgar süvari fırkası ilerleme şevk ve hevesini kaybederek fırka kısım-ı küllîsiyle Devletliağaç'a dönmüş ve yarın emir olunan hareketi yapmak üzere burada ikamete geçmiştir.

Süvari fırkası bugün başlıca şu vapurları almıştı:

1-Eski Poloz'un 3 km cenub-i şarkında saat 3:40 sonrada yarılmış: "Sa. 2 sonrada Petra'ya tahminen 1 piyade ve 1 süvari bölüğü geldi"

2-Çeşmeköy şimalindeki keşif bölüğünden saat 6 evvelde: "Çeşmeköy'ünde düşmanla teması muhafaza ediyorum (?) Ömerabbas'da 1 ve 6. alaylarla 4. topçu alayı var."

3-Karahamza'da pişdardan saat 12:40 sonra: "Karahamza'ya geçin. Buraya kadar düşman yoktur. Garbdaki bölük Çeşmeköy'e vardı"

Diğer vapurlar vaziyet hakkında sarîh bir fikir veremiyor, hakikate nazaran çok yanlış bir çok hareketten bahis eyliyordu. [27] Saat 8:30 sonrada gelen bir emir bir fırka kumandanını Gaibler telgrafanesine çağırmış ve başkumandanlık karargâhının kendisini makine başında beklemekte olduğunu bildirmişti. Bunun üzerine süvari fırkası saat: 10:00 sonrada buraya gelmiş B.K.'lığın 3. orduya vermekte olduğu zeyrde menkul 2 numaralı direktifi görmüştü. Bu suretle süvari fırkası 1 gün zarfında iki defa olarak mütebeddil bir vazife ve yürüyüş hedefi alıyordu. Süvari fırkası Bulgar Karargâh-ı Umûmî'sinin elinde adeta kullanılması bilinmeyen ve oyuncak veya bir silah halinde kalmıştı.

7 Teşrinievvel 3. Ordu Piyade Fırkaları

Suret-i umûmî'de istirahat etmişlerdir; 6. firkanın gerideki son akşamı da gelerek iltihak etmiş 3. ordu tecmi'ini ikmâl eylemişti. Mütemudi yağmurlar kıtânın istirahatını oldukça ihlal eylemişti. İâşe de müşkülât zuhur eylemeye başlamıştı.

B) 7 Teşrinievvel'de 1 ve 2. Ordular

1. ordu Sarıtalişman, Hacıdanişment, Çeşmeköy, Tatarlar, Süleyman Danişment-Ömerabbas hattı ve mıntukasında ikamet ediyordu. Suret-i umûmîde ufak tefek hareketle iktifa edilmişti. Ömerabbas'da birinci fırkasının 1. livası bulunuyordu.

2. ordu suret-i umûmî e Edirne'ye karşı müteenniyane surette biraz sokulmuş ve kale tesiri haricinde tevkif eylemişti.

6- 8 Teşrinievvel 1328 (1912) (Kroki 5)

7 Teşrinievvel 1328 akşamı Karargâh-ı Umûmî emr-i atiyi vermişti.

Karargâh-ı Umûmî Direktifi Numara (2)

Eski Zağra

7 Teşrinievvel 1912

“İstihsal olunan ve muhtacı tevsîk bulunan ma'lûmata göre düşman şu suretle tecmi' etmiştir.

Vasilikoz'da	bir tabur		
Garamatın'da	bir tabur		
Tırnovacık'ta	bir tabur		
Kırkkilise'de	28 tabur	4 süvari bölüğü ve meçhul miktarda topçu	
Süloğlu'nda	7 tabur	20 süvari bölüğü 3 batarya	
Edirne civarında	34 tabur	16 süvari bölüğü 21 batarya	
Kırcaali'de	11 tabur	4 süvari bölüğü 2 batarya	
Ceman	83	44 asgari	30?

[28]

İkinci hatıra:

Lüleburgaz'da	25 tabur	15 batarya
Babaeski'de	18 tabur	12 batarya
Dimetoka'da	14 tabur	0 batarya
Uzunköy ve Hayrabolu'da	10 tabur	8 süvari bölüğü 7 batarya
	67	8 34

Bizim kuvvetlerimiz şu suretle tertip edilmiştir: Hasköy müfrezesi: Kuzgundere-İdrisli-Musalar hattında.

2. Ordunun mütebaki kıtaatı: 5 Tepe-Karaağaç-Karahıdır-Üsküdar-Fikle hattında.

1. Ordu: Pravadı-Taşlımüsellim-Tatarlar- Çeşmeköy hattında.

Süvari fırkası: Kısım-ı küllîsiyle Kocatarla ve Devletliağaç'ta.

3. Ordu: Kızılcakilise-Rum Fakih-Recep Mahalle mıntukasında.

Yarın (Teşrinievvel 8'de) ber-vech-i âti hareket edilecektir.

1-2. Ordu: Mevzi'lerinde kuvvetli surette birleşmeye devam etmek ettikleri mahallerde kalacak.

2-1. ordu: 1,3,10. fırka no mahallerde Kalabık, Çeşmeköy ile Akpınar'ı işgal edecek.

2. ordunun sol cenahı ile irtibat tesisi için fırka 3 Tunca tarafını zabt etmek üzere mezkûr nehir üzerinde bir köprü kuracaktır. Fırka 1 Domurcalı–Nahalı hattını tutacak ve Süloğlu'na bir canbedar gönderecektir. Süloğlu–Tatarlar–Vaysal–Gaibler yolu 3. orduya aittir. Bu yol yarın tahliye edilecektir.

1. Ordunun vazifesi Edirne Kalesi'nin şark cephesini tarassud etmek 3. ordunun hareketini setr eylemektir.

3–3. ordu ileriye hareketle Tatarlar–Karahamza hattına varacak ve bunun için Gaibler–Vaysal–Tatarlar yolu ile (dâhil) Panço Mahallesi–Küçükkanara–Karahamza yolu arasındaki yollardan istifade edecektir. Bir piyade livasıyla bir cebel topçu taburundan mürekkep bir canbedar Topçular–Kofçaz–Elmacık istikâmetinde ilerleyecek Kanara–Eski Poloz istikâmete bir irtibat müfrezesi göndermek üzere Elmacıkta kalacaktır. Canbedar nazar–ı dikkate bilhassa Tırnovacık ve Üsküp istikâmetlerine tevcih edecektir.

4– Süvari fırkası kendisine merbut piyade taburu ile birlikte Sarıtalişman'a giderek orada kalacaktır.

Başkumandanlık Erkân–ı Harbiyesi

Cezel: Fiçef

Bu vaziyet ve emir şâyân–ı tedkikdir:

Süvariden gelmediğine nazaran menba'ı saireden, dolaşık yollarla gelmesi ve binâenaleyh lâakal birkaç gün evveline aid olması icab eden düşman hakkındaki ma'lûmat Osmanlılar'ın artık Kırkkilise–Dimetoka–Lüleburgaz sahasında tecmi' etmekte olduğunu ağıb ihtimal olarak irase etmektedir. Arada geçen bu birkaç gün zarfında düşman Kırcaali kuvveti hariç olarak 139 tabur, 52 süvari bölüğü ve lâakal 65 batarya ile bu mıntıkanın dâhilinde istediği mahalde ve bittahsis Kırkkilise–Edirne arasında tecmi' etmiş olması pek mümkündür. Herhalde şurası artık evveliyatla kestirilebilir ki bu mıntıkadaki düşmanla bir muharebe icra edilmeden [29] ileriye gidebilmek ve bu düşmanın rica'tı pek az daire–i ihtimaldedir ve düşman kuvâ–yı asliyesinin Tunca ve Meriç şarkında olduğu ta'yin etmiştir.

Binâenaleyh Bulgar Erkân–ı Harbiyesi bu vaziyette bâlâdaki emri değil belki öteden beri terviç ettiğimiz nokta–i nazara tevfikân kuvâ–yı küllisini Tunca şarkına alarak 9'da ve belki 8'de vuku'u muhtemel bir muharebeye azami kuvvetle gidebilmeyi temin edecek bir emir vermeli idi. 6 vaziyeti kadar olmasa bile 2. ordu halâ Edirne karşısında ciddi bir surette harbe girmemiş olduğundan fırka 8'in kısm–ı küllisini Meriç şimaline alarak fırka 9 kısm–ı küllisini de Tunca'ya yanaştırır ve 8/9'da veya 9'da Tunca'ya geçmeye hazır bulundururdu fırka 3 kâmilin Tunca şarkından kaleye doğru ilerleyerek uzak mesafede tevkif eder, fırka 1,10 gerideki kuvvetleri ile ileriye yavaşır, 3. ordu 3 fırkası yan yana olarak 1. ordu ile irtibat hâsil edecek surette cenuba doğru mesafe kat eder ve süvari fırkası da Kırkkilise istikâmetine atılırdı.

Bu suretle 9'da vuku' bulan muharebeye 2. ordudan fırka 1,10 ve belki fırka 3'ün 2:1 livası Osmanlı seyyar ordusu hesabına düşürdü.

Hâlbuki Bulgar Erkân–ı Harbiyesi halâ düşman seyyar ordusunu hedef olarak almışa benzemiyordu. Bilâkis 1, 2. orduları kâmilin Edirne'ye hazır ederek yalnız 3. orduya 1. orduya yanaştırmak suretiyle Tatarlar–Karahamza hattına yani cenub–i garbiyeye, 10–11 km'lik bir cepheye sürmek istiyor ve bu suretle görünüşe nazaran Kırkkilise'den vazgeçilmiş gibi bulunuluyor.

Bulgarlar hesabına bereket versin ki 3. ordu bu emirde mühim surette tadilat yaparak kısm-ı küllisiyle Teke Deresi şarkında kalmıştır. Eğer bu direktifin mazmunca hareket etseydi 9'da Osmanlı ordusu karşısında Bulgar sol cenahı hakikaten bir ihata tehdidine maruz kalabilirdi.

A) 8 Teşrinievvel 3. Ordunun Harekâtı

3. ordu, 2 numaralı Karargâh-ı Umûmî direktifini ancak 8 Teşrinievvel sa. 9 evvelde almış ve bunun üzerine şu emri vermiştir:

3. Ordu Emri Numara (12)

Ahlâtlı

(3 Verasetlik Harita)

8 Teşrinievvel 1912 sa. 10,4 Teşrinievvel

Düşman kuvâ-yı küllisi Edirne ve etrafında ve Kırkkilise'de tecmi' bulunmaktadır. Vasilikoz, Garamatın ve Tırnovacık'ta birer tabur vardır. İkinci hat kıtaatı Lüleburgaz ve Babaeski'dedir. [30] 1. ordu: Pravadı-Taşlımüslim-Tatarlar-Çeşmeköy (son iki mevki' 3. orduya aittir) hattını işgal etmektedir. Süvari fırkası maiyetindeki Y 24 taburuyla birlikte bugün Sarıtalişman'a gitmek emrini aldı.

3. Ordu: taarruza devam ederek kısm-ı küllisi ile sa. 5 sonrada Vaysal-Ömerabbas-Kocatarla Taştepe-Kofçaz hattına, pişdarlar ile Danişmend-Rağlacık Dağı-Soğucuk Deresi-Keşrilik cenubundaki tepeler Zağon Çiftliği hattına varacaktır. Bunun için:

1- Fırka 4 Yeniköy-Dere Mahallesi-Kocaköy-Vaysal-Tatarlar yolu (dâhil) ile Gaibler-Devletliagaç-Çeşmeköy yolu (dâhil) arasındaki mıntıkada taarruz edecektir. Fırka karargâhı Devletliagaç'ta bulunacaktır.

2- Fırka 5,4. firkanın şarkında Ermeni mahallesi-Büyükkanara-Taştepe yoluna kadar (dâhil) mıntıkada taarruz edecektir. Bir liva, 2 cebel bataryası, ¼ süvari bölüğü kuvvetinde bir canbedar Topçular-Kofçaz istikâmetini tarassud edecektir. Bu canbedar pişdarı ile Kofçaz yakınında tevkifle Tırnovacık ve Üsküp istikâmetlerine atf-ı dikkat eyleyecektir. Fırka karargâhı Kocatarla'da bulunacaktır.

3- Fırka 6, 4. firka mıntikasında hareket ederek sa. 7 sonrada Gaibler-549 Tepesi hattına gelecektir.

4- Gece için emniyet tertibatı Süleyman Danişmend'in 2 km cenubu-Çeşmeköy-Karahamza-Karahamza, Erikler yolunun Taştepe, Poloz yoluyla takatu' ettiği nokta-Elmacık- Zağon Çiftliği hattıdır.

Fırka 4 ve 5 arasında Karahamza ile Çeşmeköy arasındaki tepeler; fırka 5'le Canbedar arasında Kukuryan Deresi irtibat noktalarıdır.

5-Ben 12 sa. zevale kadar Ahlatlı'dayım. Ba'dehü Gaibler'e gideceğim.

Radko Dimitriyef

Justüf

Bu suretle görülüyor ki 3. ordu direktifin haricine çıkarak cephesini Kişirlik cenubundaki tepelere kadar yani 15 km daha şarka tevsî' etmiş bu suretle hem 1. orduyla iç içe girmek hem sol cenahı Kırkkilise'ye karşı açık bulundurmak tehlikesinden kurtulmuş ve bilakis Kırkkilise istikâmetini ihataya müsait bir vaziyete girmek istemişti. Diğer cihetten direktifin pek geç alınması ve 6/7 ve 7'de yağın yağmurlarla yolların pek fenalaşması hesabıyla 3. ordu başkumandanlığa bugün

Tatarlar–Karahamza hattına değil, kısım–ı küllîsiyle ancak Vaysal–Kocatarla–Kofçaz hattına varabileceğini iş‘ar etmişti.

3. Ordu Piyade Fırkalarının Harekât–ı

A– 4. fırka ber–vech–i ati hareket emri etmişti:

Sağ Kol: 2. liva, Y 43, 5. seri atışlı topçu alayından 3 batarya, obüs taburu ki ceman 12–0–6 kuvvetinde Yaylacık–Dere Mahallesi–Vaysal tarikiyle Kocaköy’e uğramadan hareket ederek pişdarıyla Süleyman Danişmend’e, kısım–ı küllîsiyle Vaysal ve Ömerabbas’da geceleyecek. [31] Sol kol: 4. istihkam taburu, Y 19, Y 44, seri atışlı 5. topçu alayından 6 batarya, altı batarya ile 5. adi atışlı topçu alayı, bir süvari bölüğü, ki cem‘an 8–1–12–2k kuvvetinde Gaibler–Devletliğağaç–Ömerabbas tarikiyle hareket ederek pişdarıyla Süleyman Danişmend–Rağlacık Dağı hattında, kısım–ı küllîsiyle Ömerabbas– Devletliğağaç’ında ikamet edecek Y 7 humma–yı tifo idi zuhuru hasebiyle Malkoçlar’da kalacak yürüyüş neticesinde 8/9 gecesi bu fırka ber–vech–i âti ikamet ediyordu:

1. livadan Y 7 Malkoçlar’da, Y 19 Ömerabbas’da, liva karargâhı ve kıtaatı saire Gaibler’de.

2. liva Vaysal’da (Y 31,8), 3. liva Devletliğağaç ve Karapınar Çiftliği’nde (Y 43, 44) pişdarlar Süleyman Danişmend ile Sazlıdere yazısının olduğu yerde.

Karargâh Devletliğağaç’da

b) 5. Fırka:

Bu fırkanın kumandanı Karargâh–ı Umûmî’nin 2 numaralı direktifini tesadüfen görmüş ve ordu emrinin muvasalatı gecikmiş olduğundan kendiliğinden bu direktife göre hareket etmiş ve ordu emri ile bunun hareketi artık tashih edilememiştir.

Bu fırka 2. liva ile canbedar olarak direktifte muharrir yolda, birinci liva ile Panço Mahallesi–Büyük Kanara–Kocatarla şarkı–Karahamza yolu ile 3. liva ile de Malkoçlar–Küçük Kanara–Kocatarla–Çeşmeköy yolu ile hareketi emretmiş ve yola çıkmıştı.

8/9’da 3. liva Karahamza da idi. 1. liva Karahamza’ya gelemeyerek Kocatarla’da kalmıştı. 2. liva canbedar olarak Elmacıkta idi. Fırka karargâhı da Kocatarla’da idi.

c) 6. Fırka: Ber–verch–i âti hareket etmişti:

Sağ Kol: 1. liva (Y 15,3) 7 seri sahra, 2 seri cebel bataryası Ormanköy–Gündüzlerden hareketle Ahlâtlı–Yaylacık–Dereköy– 549 Tepesi garbı–Rağlacık Dağı yolu ile hareket ederek kol başı ile sa. 7 sonrada 549 Tepesi’ne muvasalatı emretmişti.

Sol Kol: 2. liva (46,35) 6 seri batarya, istihkâm taburu olarak kısım–ı külli kol başı ile sa. 7 sonrada yine 549 Tepesi’nde bulunacak vechile Ahlâtlı–Yaylacık–Gaibler–Malkoçlar yolu ile hareketi emretmişti.

Süvari bölüğü Gaibler’e varacak, fırka karargâhıda Gaibler’de bulunacaktı.

Yürüyüş takrîben ber–vech–i bâlâ yapıldı.

d) Ordu karargâhı Gaibler’e gelmişti. Arazi çamurlu olduğundan yürüyüş müşkül olmuştu. [32] Bütün ordunun telgraf kıtaatı, kolların kısım–ı azamı ordu karargâhına ait jandarma vesaire bölükleri gelmiş, menzil tesis etmiş, ekmekçi kolları faaliyete başlamış, Burgaz’dan da ekmek gelmeye ibtidâr eylemişti. Yalnız bazı cebel bataryaları ile hastaneler henüz muvasalat etmemişti.

B) 8 Teşrinievvel'de Süvari Fırkasının Harekât-ı

Süvari fırkası kumandanı 7/8'de Gaibler'den "Süvari fırkasının yarın Y 35'in taburu ve topçu takımı ile birlikte sa. 5 evvelde Vaysal'da toplanarak oradan Sarıtalişman'a hareket etmesi" emrini itâ eylemişti.

8/9 gecesi firkanın 1. livası, Y 35 taburu ve 2 topla birlikte Sarıtalişman'da, 2 liva Hacıdanişment'de idi. 3. ordudan firkaya verilmiş diğer taburlar, firkalarına iltihak eylemişti.

Fırka, 1 ve 2. alaylardan mürekkep 1. livası ve bugün iltihak eden Y 9'la birlikte Y 4, 7, 9'dan mürekkep 2. livası ve piyade taburu ve topçu takımı ile ancak sa. 1 sonrada Vaysal'da toplamıştı. Düşman hakkında bugünde fırka ihticace salih hiçbir haber alamamıştı.

C) 8 Teşrinievvel'de 1 ve 2. Ordular

1. ordu verilen emre tevfiikan suret-i umûmîde yerinde kaldı, sağ cenahını Akpınar'a kadar temdid ederek merkezde Domurcalı, Seçali istikâmetlerine zayıf müfrezeler sürdü. Suret-i umûmîde Çumluk, Akpınar-Taşlımüsellim-Tatarlar-Çeşmeköy-Süleyman Danişmend-Lahna Paşa mintikasında bulunuyordu. 1. fırkasının 1. livası bugün Çeşmeköy'de idi.

2. ordu da yine eski tertibatı ile Edirne karşısında bulunuyordu.

8 Teşrinievvel harekât-ı tetkik edildikte:

3. ordu kıtaatı bugün takriben ber-vech-i âti yürüyüşleri yapmışlardı. (harita üzerinde)

Fırka 4: 2 liva pişdarı ile 30, kısım-ı küllisi ile 26 km

1. liva pişdarı ile 25, kısım-ı küllisi ile 21 km (bir alay yerinde kaldı)

3. liva kolbaşıyla 3. kol nihayetiyle 25 km

Fırka 5: 1 liva 13 km

3. liva 30 km

2. liva 30 km

Fırka 6: 30 km

[33]Bu müşkül ve dağlık arazide, çamurlu yollar üzerinde bu yürüyüş fena bir netice değildi. Fakat akşam vesaiti bu zahmete ve fedakârlığa mukâbil acayip bir şekilde tahsil eylemişti: Fırka 4, 1. orduda fırka 1'in arkasında kalmış, fırka 5, 2 livası Kocatarla-Erikler yolunda olarak bir livası ile Elmacı'ğa gelmişti. Fırka 6 ise fırka 5,4 kol başlarından ya 15 km geride ikinci hatta kalmıştı. Bu suretle ordu sol cenahı muntehâsı heyet-i umûmîsi ile zayıf kalmış, Karahamza-Vaysal muntekasında 1 ve 3. ordular kıtaatı iç içe girmişti. Yarın sol cenahı Kırkkilise istikâmeti umûmîsinde yürütmek icab ederse 3. ordu bu defada cenub-i şarkiye yürüyüş yapacak ve bu süratle 8 ve 9 günlerinde beyhude bir dolaşma yapmış olacaktı. Heyet-i umûmîsi ile bugün harekete mübaşeretin dördüncü günü olduğu halde 3. ordu en ileri kıtaatı ile hududun netice-i kıtaiye istikâmetinde ancak 8-10 km cenubuna varabilmiş, kısım-ı küllisiyle halâ hudut boyunda bulunuyordu.

5-8 Teşrinievvel Bulgar harekâtına seri bir nazar-ı tetkik daha atf edelim: (yürüyüş cetveli)

5'de 6'da

8'de

3. orduda: Fırka 4	1. liva	26	18	25= 69:3=23
	2. liva	30	12	30 = 72:3=34
	3. liva	20	17	30= 67:3=23
Fırka 5	1. liva	20	25	13= 58:3=20
	2. liva	30	24	30= 84:3=28
	3. liva	22	24	30= 76:3=26
Fırka 6		22	-	30= 54:2=27

Bu suretle fırka 4 günde vasatî 24 km, fırka 5, 25 km, fırka 6, 27 km kat etmişti. Yürüyüş nokta-ı nazarından, bir günlük istirahatla rağmen, fena bir kâbiliyet değildi.

Eğer bu ordu hudut boyunda tecmi' etmiş ve hiç olmazsa 6 Teşrinievvel'de hududu geçmiş olsa idi. 7'de istirahat dahi etse, 8'de Osmanlı ordusu önüne gelir ve 9'da muharebe-i kat'iyeye başlayabilirdi.

Mamafif yürüyüşün heyet-i umûmîsi büyük bir kavis üzerinde icra edilmişti; maksatsızlığı zahirdi. Bundan mâada yürüyüş bidayetden fena tertip edilmiş, birçok kıtaat iç içe girmiş, lüzumsuz yürüyüş imkânı kısaltmalarla gerideki kıtaata fazla zahmet tahmîl edilmişti. 1. ordu ise hudut gerisinde tecmi' etmiş olmasına rağmen ilk tecmi'in fenalığı neticesi bir türlü ilerleyememiş ve 4 günde hududun cem'an yekun vasatî 16-17 km cenubuna inmiş bulunuyordu. 3. ordu bu ordunun şarkında büyük bir kavis çevirmiş ve 1. ordu suret-i umûmîde 3. orduya bağlamıştı. Bu suretle bir ordunun ileride tecmi'inden bir faide hâsıl olmamış. 3. ordunun kendi hizasına gelmesini beklemeğe mecbur kalmıştı. Acaba vaziyeti tenvîr [34] etmişte ondan sonra mı 3. ordu ilerlemişti? Cereyan-ı hale nazaran bu da değildi. Ne birinci ordu ve ne de süvari vaziyetin inkişafına medar olacak hiçbir hareket yapmamışlardı. Gerçi Karargâh-ı Umûmî direktiflerine nazaran Bulgar Erkân-ı Harbiyesi Osmanlı ordusunun harekât ve tecmi'ini bir dereceye kadar iyi takip etmiş addedilebilirdi, fakat bu bâbda ki maalut görünüşe nazaran menbağ-ı saireden. İstihbarattan varid olmuştu.

Binâenaleyh suret-i kat'iyeye de hükmedebiliriz ki 3. ordunun geride tecmi' etmiş olmasının manasızlığına tezahir etmiş ve bu husus umum orduya lâakal iki gün ağleb ettirmiş ve Osmanlı ordusunda pek kıymettar iki gün kazandırmıştı. 2. ordunun ise, birinci ordudan bir liva ile birlikte Tunca ve Meriç edilerinde kale karşısında sıkışıp kalması öteden beri iddia ettiğimiz vecihle Bulgar ordunun mahvını intac edebilecek büyük bir hata idi.

Süvari pek fena kalabilmişti: Süvari fırkası, karşısında düşman süvarisi olmasına rağmen 4 gün zarfında bir türlü hudut boyundan ilerlemeğe muvaffak olamamıştı. Emre intizâr ettirilerek birçok kıymettar zamanları boşuna zayi ettirilmiş, süvari fırkası kumandanı bir türlü kendiliğinden harekâta muktedir olamamıştı. Hâlbuki vaziyeti kendisi için ne kadar müsaitti. İstese idi keşif kolları ile daha 6 Teşrinievvel'de Pınarhisar-Hasköy hattına kadar ilerler, her tarafta düşmanı görür, bunları ihbar eder, kısım-ı küllisi ile Kırkkilise şarkına doğru sarkarak burasını karma karışık edebilirdi;

Tanaf süvari livası da, bu süvari azlığında kaleye karşı sevk edilmiş, Meriç ve Arda arasında Edirne cenubunda sıkışmış kalmıştı. Hâlbuki bu da birinci ordunun cephesinde bulursa Osmanlı süvarisini pek güzel işgal eder ve düşman hakikatte bu

tarafıta alabildiği, fakat ekseriyetle vakit ve zamanında ihbar edemediği, ma'lûmatın kısm-ı azamında mani olurdu.

Bu dört günlük harekât Bulgar kumandanlarının kıtaatı cesime sevk ve idaresi hakkında sarıh bir fikre malik olmadıklarını vâzıhan göstermeye kifâyet eder. Karargâh-ı Umûmî direktiflerinde böyle bir tabur ve alay kumandanı zihniyeti göze çarpmaktadır. Karargâh-ı Umûmî dahi orduları yevmiye vereceği emirlerle adım adım sevk ve idare etmek istiyor ve vaziyet-i umûmî hakkında kâfi bir kanaat perverde edemediğinden orduların elini ayağını bağlıyor ve teferruatına kadar müdahale ediyordu. Hâlbuki buna mukâbil hiç olmazsa ordularla emin ve seri bir muhabere tesis etmeğe muvafık olamıyor ve akşamları suret-i umûmî'de geç vakit verdiği emirler ertesi sabah geç vakit ancak ordulara gelebiliyordu. Hâlbuki bu vaziyette bir kere süvariye ilk büyük muharebeye kadar temsik edeceği bir direktifi daha ilk günden itibaren vermek pekâlâ kâbilidi. Bundan sonra süvari harekâtında serbest olur ve vaziyete göre hareket eylerdi. 1. orduya 3. ordu kendi hizasına gelmeden hududun cenubuna kısm-ı küllisiyle çok ilerlememek pişdarlarını ileri sürerek düşmanı aramak, 3. orduya da 1. ordu hizasına bir an evvel gelmek 1 ve 3. ordulara Tunca şarkında düşmanı arayarak müttehiden [35] buna taarruz etmeğe çalışmayı ve düşmana tesadüf edinceye kadar cenub-i şarkı istikâmetinde ilerlemeyi emretmek ikinci orduya da birinci ordu sağ cenahını kaleye karşı setr ve temin etmek gibi nikât-ı hâvî bir direktif daha ilk zamanda pekala kâbili ita idi. Gerçi düşmanın sol cenahı ile Edirne'ye müsteniden Tunca şarkında kalması veya Edirne'nin garbında toplanmak istemesi de varid-i hatır olabilirdi. Fakat şıkk-ı evvel galip olduğundan harekât-ı umûmî'yi buna nazaran tertip eylemek ve diğer ihtimallere karşıda orduların nazarı dikkatini celb etmekle iktifa eylemek zarurî idi; her ihtimâle karşı çaresiz olabilecek bir suret-i hal bulmak bizatihi gayri mümkündür.

Herhâlde Bulgar Erkân-ı Harbiyesi'nde büyük tereddütler hükümferma idi. Görünüşe nazaran bu karargâhta muhte'lif fikirler ve kanaatler hal-i tesâdümde idi; bazen bunlardan birisi tevfiik ediyor, 3. ordu Kırkkilise istikâmetine tevcih ediliyor; bazen diğer i hraz takdim ederek 3. ordu garba, 1. orduya yanaştırılmak isteniliyordu.

Gerçi sekiz'de emrolunan bu yaşama hareketi 1. orduyu pek zayıf bırakmamak lüzumuna müstenit olabilirdi. Birinci ordu filhakika gayet büyük bir cepheye yalnız kalmıştı. Fakat bu tehlike her şeyden evvel Tunca şarkındaki kuvvetlerin âdem-i kifâyesini irase ediyordu; bunu ancak Tunca garbından şarkından kuvvet geçirmekle izâle mümkündür. Hâlbuki bu hata daha büyük bir hata ile tamir edilmek istenilmiş, 3. ordunun sağa yanaştırılması arzusu ile bu ordunun sol cenahı muntehâsı açıkta ve tehlikede bırakılmıştı.

Hülâsa Bulgar Erkân-ı Harbiyesi sevk ve idare hakkında sarıh ve ameli efkâra malik değildi; evvelce ittihâz edilmiş bir karar; bu kararı kemâl-i azim ve metanetle tatbika gayret görülmüyor. Belki mütebeddil efkâr arasında çalkanan bir karargâh göze çarpıyor. [36]

İkinci Fasıl

Osmanlı Şark Ordusu (5-8 Teşrinievvel 1328)

1- Karargâh-ı Umûmî

Birinci cüzden müstebân olacağı üzere Osmanlı Erkân-ı Harbiyesi yalnız Bulgarlara karşı muharip bulunduğuna göre Osmanlı seyyar ordusunun Kırkkilise-

Hasköy hattı ve gerisinde keşif bir kitle ile cenahlarında Vize ve Dimetoka'da birer kolordu ve merkezi ilerisinde süvari olmak üzere tahşidini tasvir etmişti. (bir numaralı harekât-ı harbiye lâyihası) Bulgar, Sırp, Karadağ'ın müttefikan muharip bulunması halinde de ordu aslı tecmi' muntikasını Lüleburgaz hizasında cenahları müstenid bir hata veya daha gerilere kadar almayı nazar-ı dikkate almıştı. (4 numaralı harekât-ı harbiye lâyihası)

Yunanların da ittifaka dâhil olmasına karşı ayrı bir harekât-ı harbiye lâyihası tertip edilmişse de ahvâl-i muhtelifeye karşı tertip edilmiş olan projelerden bu hale tekabül eden 5 numaralı projeye nazaran Osmanlı ordusu asliyesinin Trakya'da yine Kırkkilise-Hasköy hattı ve gerisinde tecmi' tasvir olunmuştu.

Seferberliğin hîn-i ilanında Trakya'daki kuvâ-yı askerîye kumandanlığına (şark ordusu kumandanı) namıyla ta'yin edilmiş olan hadari birinci ordu müfettişi Abdullah Paşa hazretlerine bir numaralı harekât-ı harbiye lâyihası verilmiş ve seferberlik ve tecmi'in, vakti hazırda projelerden ordu müfettişliklerine lüzum-i derecede ta'mim edilmiş olan 5 numaralı projeye tevfikan icrası ta'mim edilmiş olduğundan bu suretle Karargâh-ı Umûmî'de seyyar ordunun Kırkkilise-Hasköy hattı ve gerisinde tecmi'ini emretmiş oluyordu.

Fakat bu lâyiha ve projeler hep normal ve kâğıdın üzerindeki aynı olmak üzere teşkil etmiş bir Osmanlı ordusunu esas olarak nazar-ı mütalâaya aldığı gibi seferberlik planında da tecmi'in bu suretle ifa edilebilmesi için redif ve nizamiye seferberliklerine ayrı zamanlarda icra edilmiş olması farzîyesinin esas ittihâz edildiği zikredilmiş olduğundan mesele ile daha yakından alakadar olan şark ordusu kumandanlığı hadari ordunun kavanin-i mevcudeye göre teşkil etmiş ve bütçe mevcuduna mâlik bulunmuş olmaktan sarf-ı nazar bilhassa birinci müfettişlikten birçok kıtaatın yeminde olduğunu, mühim bir kısmı kuvvetinde hazari vaz'ül-ceyş haricinde Çanakkale ve İzmir bulunduğunu, son terhisler münasebetiyle hadari mevcudun bütçe mevcuduna yakın olmaktan pek uzak düştüğünü, ne redif, ne nizamiye hiçbir sefer bir kıta mevcut olmadığını binâenaleyh [37] ikisinin birden seferberliğinin aynı zamanda vuku'unun mecburiyetini, şimendiferlerin projede mutesavvir hâsılatı verebilmekten uzak olduğu gibi hususatı nazar-ı dikkate almış olacak ki Karargâh-ı Umûmî tecmi'in Ergene gerisine alınmasını teklif eylemiş ve bu bâbda bazı tedabire tevessül eylemişti.

Fakat Karargâh-ı Umûmî bu talebe cevab-ı muvafakat vermediği gibi hatta tecmi'in daha ileriye alınmasına bile imkân görmüş ve bu tarzda cevap göndermişti.

Hükümet-i Osmaniye 2 Teşrinievvel 1328'de Düvel-ü Balkaniye ile münasebetini kat'ı edince Karargâh-ı Umûmî erkânı arasında bu andan itibaren bir taarruz havası esmeye başlamış ve bu hususta ber-vech-i âti Karargâh-ı Umûmî ile şark ordusu kumandanlığı arasında bir silsile-i muhaberat başlamış ve nihayet şark ordusunun 8 Teşrinievvel'de taarruz kararı vermesine tesir eden esbâbdan mühim bir tanesini de Karargâh-ı Umûmî'nin bu taarruz arzusu teşkil eylemiştir.

Şark ordusunun bu kararı acaba ne gibi hesâbata müsteniddi? Bunu takdire medar olacak elde bir vesika yoktur. Görünüşe nazaran bu Ergene lakırdısı bir hesaba müstenid olmaktan ziyade mümkün olduğu kadar geride toplanmak arzusundan ve fakat geridir diye ta İstanbul o güne kadar da gitmeyi arzu etmeyen bir halet-i ruhiyeden kendi kendine doğmuş bir fikirdir. Eğer bu fikir Bulgarların doğru hareket etmeleri halinde seyyar ordu olarak kullanabilecekleri asgari 7-7.5 firkalık bir kuvvete hiç olmazsa muadil bir kuvvetin ancak Ergene'den toplanmakla kazanılacak

zaman zarfında tecmi‘ edebileceği, kuvâ-yı umûmîmizin seferberlik bidayetindeki hakiki hale ve vaziyeti nazar-ı dikkate alınarak yapılmış bir hesap neticesinde ta‘min etmişse buna denecek bir şey yoktur.

Esasi her ne olursa olsun şark ordusunun talebi Karargâh-ı Umûmî’nin ısrarı karşısında vaziyeti daha muvafık idi. Fazla ileride bulunmaktan ise biraz ziyadece geride kalmış olmak elbette daha az mahzurlu idi.

Bu tarz hareketle bütün Trakya’yı düşman istilasına bırakmış olmak şüphesizdi; fakat arazi ve efkâr-ı umûmî hesabı böyle hayati bir meselede kati bir rol oynamamalı idi. Bu geriye çekiliş gerçi bu hattın ilerisinde bulunmakta olan kıtaatın maneviyatına da su-ı tesir ederdi; Trakya’lı efraddan büyük mikyasta zarar ederdik. Fakat efradın kısım-ı azamı, kıtaatın mühim bir kısmı bu hattına geriden geleceğinden umum-ı ordunun maneviyatı korkulduğu derecede kırılmazdı. İleride mağlûp olarak karmakarışık geri gelmeye nazaran velev ki kuvvet-i maneviyeye biraz mutazzırır bir halde olsak bidayette geride kalmış olmak elbette müreccehdi. Nitekim hakikatte Kırkkilise, Lüleburgaz felâketlerini bile gören ordu Çatalca’da pekâlâ muharebe etmişti.

Ne çare ki ne Karargâh-ı Umûmî bu gibi hususatı düşünerek tecmi‘ mıntikasını geriye almayı emretmiş ne de velev eksik fazla bu gibi esasata tevfiikan tecmi‘in Ergene’ye nakline teklif eden şark ordusunu dinlemişti.

Kat-ı münasebete karar verilerek harp tahkik ettiği zaman (4 Teşrinievvel 328) Osmanlı ordusuna derece-i tecmi‘-i cüz-ü evvelde görüldü. Bu vaziyette yeni bir karar ittihâzı zamanı gelmişti. Bu kararın olabileceğini mubahis âtide tetkik edeceğiz. [38] Bundan evvel Karargâh-ı Umûmî ile şark ordusu arasındaki münasebeti ve başlıca silsile-i muhaberati ve Karargâh-ı Umûmî’nin harekât-ı umûmî nokta-i nazarından verdiği o emri tetkik edelim:

Karargâh-ı Umûmî 3/4 Teşrinievvel sa. 7:30 sonrada kat-ı münasebetten bahis olarak verdiği emirde orduların serian harekât-ı umûmîyi taarruziyeye geçmesini de emretmiş ve şark ordusu kumandanlığı da 3/4 Teşrinievvel 328 sa. 8 sonrada almış olduğu bu emri üzerine şunu yazmıştı:

“Dünden beri kat-ı münasebet olunduğundan harekât-ı taarruziyeye ibtidâr edilmesi lüzumu bildiriliyor. Harb ilan edilmiş midir? Hudut tecavüz edilecek midir? Bu cihetler lâıyığı ile anlaşılıyor. Şark ordusunun ancak Çanakkale-Kastamonu-Ankara-Karahisar firkaları geldikten sonra harekât-ı taarruziyeye ibtidâr etmesi ve o zamana kadar tahşîd mıntikasındaki kuvvetlerin taarruza elverişli surette terkîb ve teşkîline çalışılması yanımızda bilhesab takrir eylemişti. Hâlbuki bu firkaları gelmediği gibi Turgut Paşa’da Tekfur Dağı’ndan henüz hareket etmedi. Tahşîd mıntikasında ne zaman geleceği meçhuldür fırka 2’nin 5 taburunda Dersaadet’ten henüz gelmedi. To Y 1 Dersaadet’ten yeni yola çıktı. Bir hayli kıtaat henüz yolda bu hal ile 5 günden evvel tesri‘ hareketlerini rica ederim. Mamâfih harekât-ı taarruziyeye ibtidâr edilmek için kolorduları ileriye harekâta ibtidâr edilmek üzere tedârikat-ı lâzımeye ifa ve enba etmeleri tebliğ olundu.”

Fakat Karargâh-ı Umûmî şark ordusu kumandalığının 3/4 Teşrinievvel’de yazmış olduğu bu cevabı ihtimal daha almadan veya hudud-ül maksat meskut-ü anh geçerek 5 Teşrinievvel tarihi ile şark ordusuna şu emri göndermişti: “tasvir ettiğinin harekât-ı harbiyeyi taarruziyeye hakkında ma‘lûmat i‘tası mütemennâdır”

Bu emre şark ordusu Lüleburgaz'dan 6 Teşrinievvel 28 tarihi ile atideki cevabı yazmış ve elden bir zabıtla²³⁰ Karargâh-ı Umûmî göndermişti ki bunun muvasalatı ancak 7 Teşrinievvel zevalden sonra vuku' bulmuştu: [39] “Hedef”ül harekât henüz ta'yin etmeden taarruz tertibatı soruluyor. Şark ordusu tahşidinin ikmâlini müteakip 3. kolordu ile Eski Poloz–Büyükboyalık, 1. kolordu ile Kiremitli–Kurtalan istikâmetinde Tunca Nehri'nin şarkında; 4. kolordu ile Tunca'yı bilmurur Meriç'in sol sahilini takiben Harmanlı üzerine ve Arda'nın muhafazasına memur 11. fırkanın Kırcaali kolordusuyla tevhid-i harekât eyleyerek Hasköy üzerine sevk edilmeleri ve 2. kolorduyu ihtiyat olarak 2. hatta ve süvari fırkasını sağ cenah ilerisinde bulundurmamak tasavvurundayım.

İş bu harekâtın temin-i icrası için kolordulara erzak ve cephaneyi ikmâl ve kol ve katarlara teşkîlatı itmâm etmeleri emredilmiştir. İstihzaratın ikmâline dair kolordularından henüz bir cevap alınmamıştır. Dün 1. kolordu kumandanı Yaver Paşa karargâha gelerek erzak tedariki hususunda pek ziyade duçar-ı müşkülât olduğunu beyan etti. Bu müracaat hemen her taraftan vuku' bulmaktadır ve henüz yerlerinde bulunan kolorduların işesinde duçar oluna gelen müşkülâtın harekât-ı taarruziyeye ibtidâr ile gayr-i kâbil iktihâm hale gelerek ordunun bais felaketi olması tehlikesinden ihtiraz ediyorum. Erzak irsâli hakkında defaat²³¹[40] vuku'u bulan

²³⁰ Bu zabıt ben idim. Bu münasebetle hususat-ı âtiyenin nazar-ı itla' vaz'ı icab eder:

Umumî seferberliğin hıyn-i ilânında arkadaşlarımla ben, tahsil-i aliyeyi ikmal etmiş ve staj için al'el usul erkân-ı harbiyeye tefrik edilmiş genç zabitan sıfatı ile Karargâh-ı Umumî'ye memur edilmiştik. 22 Eylül'de Karargâh-ı Umumî 2. Erkân-ı Harbiye Reis-i Sanisi Miralay Pertev Bey (6 Teşrinievvel'de livalğa terfi eylemiştir.) henüz piyade mülâzım evveli olan bana “Garb ordusu haber zabıtlığıne, o zaman istihkâm mülâzım evveli olan ve Harb-i Umûmiye'de Çanakkale cenub grubu muharebatında fırka erkân-ı harbi olarak şehid olan Kemal Bey'e de “Şark ordusu haber zabıtlığıne “Ta'yin edildiğimizi ve biraz sonra talimat almak üzere kendisini görmekliğinizi emretmişti. Talimat almak üzere 2,3 gün müteadid defalar vaki müracaatımız leyt-ü la'l ile geçirtilmiş nihayet şark ordusu haber zabıtlığıne Erkân-ı Harbiye kol ağası Ali İhsan, garb ordusu haber zabıtlığıne de Erkân-ı Harbiye kolağası Kazım beyler ta'yin edilerek vazife bizden sakıt olmuştu. Kazım Bey garb ordusu karargâhı ile beraber Dersaadet'ten hareket ederek harbin ilk devresinde bu vazifeyi mümkün olabildiği kadar ifa etmişse de Ali İhsan Bey Eylül nihayetinde veya Teşrinievvelin ilk gününde henüz ²³¹ Dersaadet'te bulunan şark ordusu karargâhından iade edilmiş ve o zaman şayi' olan rivayete göre güya Ali İhsan Bey ordunun harekâtı hakkında teklif-i muhte'lifede bulunması ve şark ordusu Erkân-ı Harbiyesinin makarrat ve icraatına tayin etmek istemesi buna sebep olmuştu.

Ben 2 Teşrinievvel sabahı bir mu'tad Karargâh-ı Umumî'ye gelince Pertev Bey'den “Şark ordusu kumandanlığında, Karargâh-ı Umumî haber zabıtlığına temin olundunuz. Vazifenizi takdiriniz dâhilinde ifa ederseniz ve faideli göreceğiniz her hususatta bizi haberdar edersiniz. Şark ordusu karargâhı bu hususatta size teshilat-ı lüzumeyi gösterecektir. Ordu karargâhı bugün hareket ediyor. Derhal sizde hazırlanınız” emrini alarak derhal şark ordusu erkân-ı harbiye reisi kaymakam Cevad Beyefendiyi ziyaret ettim, evvelce erkân-ı harbiye mektebinde müdürüm olup hakkımdaki tevcihi medarı iftihar olan mumaileyh beni taltif ve hüsn-ü kabul eyledi. O akşam nisfû'l-leyde ordu karargâhı ile beraber Lüleburgaz'a hareket ettim.

Daha esna-i rahda karargâh zabitanı benim karargâh-ı umumî hayır zabiti olduğumu öğrendikçe yan gözle bana başlamışlardı. Kendimin âdeta bir casus vaziyeti ve makamında ta'lik edilmekte olduğumu görüyordum.

Karargâh Lüleburgaz ibtidaiye mektebinde yerleşince bende şubelere başvurmaya başladım. Fakat istiskal derhâl şube müdürlerine kadar çıktı. Birinci şubeye beni “Buraya yabancı giremez yasaktır” diye sokmadılar şahsen hepsini tanıyor karargâh Erkân-ı Harbiye zabitanına ayrı ayrı müracaatta cümlesi “Evet hakkınız var fakat birinci şube müdürü kaymakam Feyzi Bey ordu karargâhında haber zabiti istemiyor binâenaleyh sana vazife dâhilinde bir iş yapamayız” diyerek erkân-ı harbiye reisi beni kabul etmesi için Feyzi Bey'e söyleyeceğini vaad etti. Fakat iki gün bir iş

müracaatım maat–teessüf semeredâr olmuyor. Bu hususa bilhassa nazar–ı dikkatinizi celb eder ve her ne suretle olursa olsun yevmiye bir erzak treninin dar–ül harbe sevkine fevkalâde gayret olunmasını ehemmiyet–i mahsusa ile arz ederim. Redif kıtaatının sevkıyatı dahi vaziyetin ehemmiyetiyle mütenasib olarak tesri‘ olunmuyor. Büyük Karargâh–ı Umûmî Dersaadet’ten geçen rediflerin seferberliklerini ikmâl etmiş olduğu zehabında bulunuyor. Hâlbuki bunların birçok nevâkısı vardır. Tekfur Dağı’na çıkan kıtaat üç gün ekmek tedarik edememiştir. 2. kolordu henüz perakende bir haldedir. Babaeski havalisinde toplanmaya uğraşılıyor. Harekât–ı taarruziyenin hüsn–ü neticeye iktirani erzak ve mühimmatın devamlı suretle ikmâline ve kıtaatın süratle sevkine vabestedir. Binâenaleyh kış gelmezden evvel seferin pek süratle itmamı için muktezasına”

Eğer Karargâh–ı Umûmî’nin sualine karşı sümme’t–tedarik bir cevap olarak yazılmamış ve hakikat ordunun sevk ve idare fikrini temsil ediyorsa bu tahrîrât cidden hayretlerle telâkkiye şayandır;

Bir kere Karargâh–ı Umûmî’nin suali de bundan evvelki umûmî taarruz emri gibi gariptir. Taarruz ve müdâfaa rica’t kumandanların keyf ve arzuya tebaan kabul ve intihab edeceği birer tarz–ı hareket değildir. Bu üç tarz–ı hareketten biri ancak hal ve vaziyetin lüzum ve icbarıyla bizane ittihâz olunur. Bir ordunun bidayette taarruza²³² 6 [41] geçebilmesi ancak seferberlik ve tecmi‘de düşmana takaddüm

çıkmadı. Feyzi Bey her tesadüfünde bana “Ben karargâhta muhbir sadık istedim, ne ala geldik evlad diyordu. Bu vaziyeti Karargâh–ı Umûmiye bildirmek istedim buna da müsaade edilmedi.

Karargâhta adeta bir düşman zabiti gibi ta’lik ediliyordum. Hemen hemen yatacak yer, yiyecek yemek bile güçlkle buldum. Nihayet 6 Teşrinievvel sabahı Cevat Bey çağırarak bâlâda menkul tahrîrâtı halen Dersaadet’e gitmekliğim lazım geldiği ve bu suretle ilk ve son defa olarak bir nevi haber zabıtlığı vazifesini de görmüş olacağımı ihtar ederek harb üzerinde de şu izahatı not ettirdiler:

²³² “Tahşid şimdilik bir vech–i ati tertip edildi:

3. kolordu Kırkkilise’de

1. kolordu Yenice’de.

4. kolordu Hasköy’de.

2. kolordu Şimdilik 2. güne kadar Babaeski’de tahşid edecek.

Mevcut redif taburları 3. Ko emrine girmek üzere Pınarhisar’a gidiyor. İleride Lüleburgaz’da bir kol tecmi’ edecek.

Taarruzumuz halinde 3 ve 2. kolorduları Tunca şarkından hareket edecek: 4. kolordu Fikle’de Tunca’yı geçerek Edirne’deki bir kolordu ile beraber harmanlı istikametinde yürüyecek ve Hasköy civarında Kırcaali kuvveti ile tevhid–i hareket edecek. Süvari Teke Suyu ile Tunca arasını keşif ve tarassud edecek.

Fırka 11 şimdilik Arda’ya doğru yürüyor.

Düşmanın tekmi–i harekâtını nümayiş addediyoruz.

Müdafaâ halinde yine Kırkkilise–Hasköy hattını tutarak burada müteaddid tahkimat gurupları yapacağız ve netice–i katiyyeyi Kırkkilise üzerinden bekleyeceğiz.

Süvari müdafaâ halinde sol cenahımızda, taarruz şikkında da sağ cenahda bulunacaktır.

Karargâh–ı Umûmî mürettep kıtâtımızı bilhassa erzak ve cephe izam etmelidir. Bugün orduda hareket kabiliyeti yoktur. Bilhassa taarruz halinde derhal tevkife mecbur oluruz ki bu takdirde geriye çekilmek çok fena olur. Bulgarlar Edirne etrafında ve Meriç boyunda toplanmış gibi görünüyor.”

Birkaç saat sonra yola çıktım ve 30 saate yakın bir tren yolculuğundan sonra Dersaadet’e gelebildim ve vaziyeti rüesama anlatınca aldığım cevap “Ya öylemi, peki, şubenizde vazifeye devam ediniz” den ibaret kaldı ve benim yerime badehü bir hayli müddet kimse ta’yin edilmedi.

Bu vaziyet neden böyle olmuştu? Bunu kanaatim dairesinde söylemek acıdır, fakat ne çare ki bence hakikat budur:

ederek aynı zaman zarfında hasmına nazaran maddeten ve manen taarruza muktedir bir orduyu dar-ül harekâtın netice-i katiyye istikâmetinde toplayabilmesi ile meşruttur. Hâlbuki Karargâh-ı Umûmî kendi yol hesabâtında bile 4 Teşrinievvel'de Bulgar ordusunun bu 15 gün zarfında toplayabileceği öteden beri kabul ettiği orduya hatta muadil bir ordu topladığını kabul edemezdi ki böyle bir taarruz emri itasına imkân görsün. Bu ilk emir yalnız kat-ı münasebeti bildirebilir ve olsa olsa bu andan itibaren ordunun harekât-ı harbiye icrasında serbest olduğunu ihtiva ederdi.

Bundan sonra taarruz tertibatının sorulması da hata üzerine hata ilâvesi idi. Buna karşı şark ordusunun cevabı ise bir yanlışa daha büyük yanlışa mukabeleden başka bir şey değildi. "Hedef'ül harekât ta'yin etmeden" lakırdısı sevk ve idarenin elifbası ile gayr-i kâbil-i te'liftir. Harp başladıktan sonra "hedef'ül harekât düşman seyyar ordusundan başka bir şey olamayacağı ve ancak bunun imhasından sonra coğrafi veya siyasi hedef nazar-ı dikkate alınabileceğini bütün harp tarihini mükerreren izah ve ispat eylemiştir. "Şark ordusunun ikmâl²³³[42] tahşidatına" kaydıyla meşhut kıldıktan sonra taarruz zamanından bahsetmek ise büsbütün lüzumsuz olurdu ancak yarın başlayacak bir taarruzun emri olunan şekli belki söylenebilir. Fakat harp bilfiil dün (5 Teşrinievvel) başlamış düşman birçok taraflardan hududu geçmişken zeyrindeki izahata nazaran ne zaman bitebileceği kimsenin kestiremeyeceği bir tahşîdi müteakip icrası mütesavvir taarruz tertibatından bahsetmek olsa olsa lakırtıdan ibaret idi. Bu mevzu-u bahs olan tertibata gelince

²³³ Şark ordusu Erkân-ı Harbiyesi ile Karargâh-ı Umûmî Erkân-ı Harbiyesi arasında şedit bir hiss-i istirkâb daha bidayetten itibaren hüküm ferma idi: Buna en ziyade Karargâh-ı Umûmî Erkân-ı Harbiyesi sebep olmuştu. Karargâh-ı Umûmî vazife-i mantikiyesinin her iki orduya vazife-i umûmîyelerini gösterdikten sonra bunların kendi iktidarları dâhilinde yapamayacakları hususâtı tanzim ve temin etmekten ibaret olması icab ederken Karargâh-ı Umûmî bil fiil kumanda merakına düşmüş garb ordusu uzakta olduğundan bununla uğraşamayarak tekmil-i mesaisini göz önündeki şark ordusuna atfetmiş ve incir çekirdeği dolduramaz işlere varıncaya kadar şark ordusunun büyük küçük her umuruna ve vazifesine müdahaleye başlamıştı.

Karargâh-ı Umûmî ruesa ve müdiranı, kanaat-ı hakikalarını bilmem. Zahiran muzafferiyetten emin görülüyorlar ve adeta mahvolan zaferin şan-u şerefini kendilerine almak istiyorlardı. Şark ordusu kumandanlığı ise bunu vermemek ister gibi görünüyordu. Meselenin başı bu idi.

Bunu en ziyade şundan anlamaktayım: o sırada Osmanlı ordusunda muallim vesaire sıfatı ile bir hayli alman zabiti vardı. Seferberlik başlayarak harb tahakkuk edince bunların ekserisi tecrübe-i zâtiyelerini ikmal için zuhur eden bu fırsattan istifade etmek istemişler ve kendilerinin seferber orduya memur edilmesini tarik-i muhtelika ile talep eylemeye başlamışlardı. Bu münasebetle şu sözleri Karargâh-ı Umûmî'de birçok defa işitmiştim: "Yağma yok yarın bu Almanlar Türk ordusuna her şeyi biz yaptık, biz olmasa idik bunlar muzaffer olamazdı" müracaatları ret edilmişti.

Hatta bunlardan Kaymakam Losov göz açıklığı yapmış, trenlerden birisine atlayarak 5 Teşrinievvel'de Lüleburgaz'a şark ordusu karargâhına gelmişti; fakat son derece istiskal edildiği ve hatta ecnebi zabıt şubelere giremez diye nasılsa girmiş olduğu bir şube odasından dışarı çıkarılmış olduğunu gözümle görmüştüm.

Zeyrde görüleceği üzere Karargâh-ı Umûmî ile şark ordusu kumandanlığı arasındaki bu münasebetsizlik ta şark ordusunun hadim köyünde lugavi tarihine kadar devam etmiş ve pek çirkin safhat husûle getirmişti.

Garb ordusu bidayetten itibaren müstakil kalmış ve Karargâh-ı Umûmî buna tesir imkânını bulamamış olduğundan şark ordusunun başına adeta iki ordu kumandanlığı musallat olmuştu. Binâenaleyh emir ve kumanda da vahdet kalmamış, herkes harbiyeden mes'ûl hakikî olması icab eden şark ordusu kumandanlığı mütemadiyen tesir altında bırakılmış bu da lâzım ki karakter metanetini göstermeyerek elini ayağını bağlayan bağı bir türlü kırıp atamamış ve şu hal felâket-i âtiye ye tesiri ile esbab-ı mühimme den birisini teşkil eylemiştir.

velevki yarım (7 Teşrinievvel) tatbika başlamak mümkün olsa bile; sevk ve idare namına bir hata numunesinden başka bir şey değildi.

İki kolordu ile Tunca'nın şarkında, Yanbolu istikâmeti umûmîsinde 17 km'lik bir cephe ile yürüyerek bu kolluk gerisinde ordu ihtiyatı olarak (?) bir kol ordu buldurmak ve 4. kolordu ile de sağdaki 2 kolordunun kuş bakışı tam 60 km garbindan diğer istikâmete, Harmanlı'ya doğru yürümeyi düşünmek gayr-i kâbil-i tefhîmdir. Böyle bir taarruz şayet vaki olsa idi. Kuvvetler parça parça azalır ve mahvolurdu. Bir taarruz mümkün-ü icra olsa idi. Bunun için 4 kolordu ile müttehid bir kitle halinde Tunca şarkına tevcih edilirse Bulgarların her halde seferberlik tecmi'de bizden geri kalması şartıyla ve muvaffakiyet bilmeye kâbildi.

Ordu kumandanlığının geri hizmetine ait sözleri de o zaman Osmanlı ordusunda hüküm ferma olan efkâr ve kanaati tavzih nokta-i nazardan çok mühimdir. Bu sözler serahati gösteriyor ki ordu, kıtaatın erzak ve malzemece her türlü ihtiyaç ve noksanın teminini İstanbul'dan bekliyor. Tekfur Dağı'na çıkan kıtaatın üç gün ekmek bulamamasının kabahatini bile Karargâh-ı Umûmî'ye tahmîl eylemek istiyor.

Hâlbuki şark ordusu Trakya'da idi. Trakya Memalik-i Osmaniye'nin en mühim ziraat merkezlerinden birisi idi; yaz mahsulü idrak edileli pek az olmuştu. Köy ambarları lebabeb zahara ile dolu ve köyler etrafında ve meralarda namütenahi kasabalık hayvanat sürüleri hal-i cevelânda idi. Ordunun muazzam bir menzil müfettişliği karargâhı, idare heyeti ve sairesi vardı. Ordu mıntikasında menzil teşkilâtını vücuda getirmek daha vakt-i hazırda orduya verilen vazifeler meyanında idi ve bu hususta velev ki kâğıt üzerinde birçok ihzarat yapılmıştı. Binâenaleyh sormaya pekâlâ hakkımız olur ki acaba ordu Trakya'da menabı'ndan azamî istifadeyi temin için her şeyi yapmış ve bu menabı' bitmişse ondan sonra geriden erzak ve saire gelmediği için mi aç kalmıştı? Buna (evet böyle idi) demek kâbil olmadığından ordunun bu hususta kendisini mazur göstermesi de mümkün değildir. Mühimmat ve cephanede takrîben bu vaziyette idi. Eğer kol ve katarlara ve hatta kıtaata lâzım olan cephane mıntıkada mevcut değilse neden vakt-i ve zamanı ile buraya idhal edilmemişti?

Zeyrde de görüleceği üzere maa't-teessüf bu halet-i ruhîye umûmî idi. Kimse kendiliğinden bir şey yapamıyordu. Herkes her şeyi ale'd-derecât ma-fevkinden bekliyordu. Ma-fevk ise aynı halet-i ruhîye ve acz içinde pûyân olduğundan bu da bir şey yapamıyordu. Esbab-ı felâketten birisi de işte bu idi. [43] Karargâh-ı Umûmî bu tahrîrâta zeyrdeki cevabı yazmadan evvel şark ordusundan ve Edirne kale kumandanlığından şu raporları da almıştı:

Şark ordusu kumandanlığından, Lüleburgaz 5 Teşrinievvel vürûdu 5/6 Teşrinievvel:

“Bugün düşmanın harekâtına dair alınan haberlerden umûmî bir taarruz hareketine başladığı tahmin edilmektedir.

Düşmanın bizce en tehlikeli hareketi kuvâ-yı küllisi ile Tunca şarkından Kırkkilise üzerine ilerlemesi olduğundan bu hale karşı şimdilik kolorduları Kırkkilise-Hasköy hattında toplanmak üzere tertibat emir olundu. Düşmanın harekât-ı âtiyesi bundan gayrı her ne suretle vaki olursa bu hattan ona göre tedabir-i lâzime ittihâzı mukarrerdir.”

Edirne kale kumandanlığından vürûdu 6 Teşrinievvel sabahı:

“Düşmanın Tunca şarkından, Tunca ile Meriç arasından, Meriç ile Arda arasından ve Arda cenubundan her taraftan kuvveti bir alayı tecavüz etmeyen muntazam kıtaat ve milis askerî ile hududu geçtiği haber alındı. Düşman 5 Teşrinievvel’de hudutlardan azami olarak 7 km kadar girmiş ve tevkif etmiştir. Şimdiye kadar kale mintikasındaki hudud kısmında top atışı icra edilmiştir. Mustafa Paşa Köprüsü ve fırını tahrib edildi.”

Bu raporlar üzerine Karargâh-ı Umûmî 5 Teşrinievvel’de sorduğu taarruz tertibatına cevap beklemeden bugün (6 Teşrinievvel) şark ordusuna bâlâdaki rapora bir cevap mahiyetinde olmak üzere şu emri vermişti:

Buradan harekât-ı âlileri günü ittihâz edilmiş olan makarrat dairesinde hemen harekât-ı taarruziye ibtidâr olunması ve iş’arı.”

Aynı zamanda Edirne’ye de şu emir verilmişti:

“Düşmanın muhte’lif istikâmetlerden Edirne mevki’-i müstahkemi aleyhine müteferrik olarak sevk ettiği kollarla zayıf kuvvet de olması ve hal-i tevkifte kalması yapacakları harekâta tereddüt etmekte olduklarını gösterdiğinden buna mukâbil mevki’-i müstahkem dâhilindeki firkalar tarafından münasip suretle huruçlar icrası ile düşman kollarının hudud haricine tardına himmet edilmesi”

Garb ordusunda da şu emir verildi:

“Taarruza başlamış olan şark ordusunun harekâtını teshîl etmek üzere umum- u garb orduları tarafından dahi hemen taarruza bede’ ve mübaşeret olunması tavsiye olunur.”

Hâlbuki Karargâh-ı Umûmî bu esnada âtideki haberleri almış ve ta’min eylemiş bulunuyordu:

5 Teşrinievvel’de: “Paris’ten bildirildiğine göre Bulgarlar üç ordu teşkil etmişlerdir. 1. ordu Eyvanof kumandasında Harmanlı, Seymen’li mintikasında toplanmıştır, (2.8.1.7.6. firkalar) üçüncü ordu Dimitriyef kumandasında Tunca şarkında toplanmıştır. (3.9.4.5. firkalar) bu suretle Trakya cihetinde cem’an 216 piyade taburu ve 153 batarya vardır. [44] 2. ordu Kutinçof kumandasında Steruma Vadisi’nde ve Köstendil havalisinde toplanıyor. Kısım-ı küllisi ihtiyat kıtaatından olup adı ateşli top ve tüfek ile müsellahtır. Kuvveti 72 taburdur.”

6 Teşrinievvel’de: “250 bin kişilik Bulgar ordusunun karargâhı Eski Zağra’da, 90 bin kişilik Sırplarla müttehit ordunun karargâhının Köstendil’de olduğu gazetelere atfen Paris sefaret-i seniyesinden bildirilmiş olmakla ...”

Bu ma’lûmat, bu mübalâğalı bile telâkki edilse düşman ordusunun zaten muntazır olduğu vecihle kısım-ı küllisi ile Trakya’da karşısında ve bir kısım kuvveti ile de muhtemel ve fakat zararına kabul edildiği vecihle Makedonya önünde olduğunu gösteriyordu. Bulgarların tam 9 firkadan mâada bir takım kıtaat daha teşkil edemeyeceği Osmanlı Erkân-ı Harbiyesince öteden beri kabul edilmiş bir faraziye olduğundan aşağı yukarı ekall 8 firkanın Trakya’da karşısında olduğunu kabul icab ederdi. Bu vakit ise hakikaten küsursuz 250 bin mevcudunda bir ordu demekti.

Buna karşı bugünlerde Trakya’da da toplanan ve az çok kâbil-istifade bir hale gelen kıtaatin mevcut umûmîsi ise bu miktarın hattı nısfına balığ olunmaktan çok uzaktı. Buna rağmen bâlâ da ki taarruz emirleri. O güne ardına bakmadan verilmiş ve şark ordusuna tesir etmiyormuş gibi garb ordusunu da kışkırtmaya tevessül olunmuştu. Bahusus Edirne’ye emir vermek şark ordusunun salahiyetine tecavüzdü. Kıtât şark ordusuna tabi idi. Edirne’nin düşmanı hudut gerisine kadar atacak surette taarruz harekât-ı yapması belki ordunun arzu ve maksadına muhalif idi. Sonra bu

taarruza sebep olarak da düşmanın harekâtında tardına hüküm edilmesi de mantıksız idi. Bir kıtaya karşı yürüyüş ihtiyatkarane olmayı ve muhte'lif kolbaşları ile bir hizada kaleyi ihata edecek surette hareket icab ederdi. Buna nazaran ilk günkü 7 km'lik yürüyüş fena değildi.

6/7 Teşrinievvel'de Karargâh-ı Umûmî şark ordusundan şu raporda gelmiş ve buna zeyrindeki cevap yazılmıştı:

“Kırcaali kumandanlığından bugün keşide edilip şimdi alınan üç telgrafta düşmanın Köklemez istikâmetinde taarruza devam ettiği ve redif Eğridere alayının sa. 2 sonraya kadar mukavemet ederek sa. 2,3 sonrada perişan surette rica'ta başladığı, bu esnada Köklemez civarındaki Kırcaali, Palas alaylarıyla 3 müstahfaz taburundan murâkib müfrezesinde kuvvetli düşman karşısında rica'ta mecbur olarak sa. 3 sonrada karışık surette eşiklere geldiği, efrad müstahfaza ahali ile beraber dağıldığı gibi Eğridere alayında adeta intizam edemeyecek surette dağılması hasebiyle fırkaya bu gece muntazaman Arda gerisine rica't için emr verildiği ve karargâhın Mestanlı'ya nakil edildiği bildiriliyor. Düşman kuvvetlerinin bir kısmının Gümülcine'ye sarkarak hattı elde etmesi me'muldü. Şark ordusunca buna muavenet imkânsızdır. Dersaadet'ten mürettip kıtaattan mümkün ve münasib görüleceklerin Gümülcine'de indirilerek Mestanlı'ya sevk ve hal-i perişanide kaldığı anlaşılan kuvvetlerin takviyesi ma'ruzdur.” [45] Bu raporun son tedabir kısmı büyük bir telaş ve yanlış karar göstermektedir. Bir kere netice-i kıt'aya Şark-i Trakya da istihsâl edileceğinden Kırcaali müfrezesinin mağlûp olması mücîb tesir olmakla beraber bu taraftaki düşmanın fazlalığını irase nokta-i nazardan aynı zamanda şâyân-ı memnuniyettir; netice-i kat'iyeye istikâmetinden düşmanın daha zayıf olduğunu irase etmektedir. Binâenaleyh telâşa mahal yoktur. Sâniyen hattın kesilmesi ihtimali mevcuttur ve bu da garb ordusunun kendi başına kalması nokta-i nazardan mücîb tesirdir; fakat bu bir netice-i zaruriye ve tabîiye olup bunu ancak Şark-i Trakya'da istihsâl edilecek bir zaferle telafiye çalışmak icab eder. Bu icab ise Garb-i Trakya'ya kuvvet izamını değil, belki buraya müteveccihen yolda kuvvet bile varsa bunlarında Şark-i Trakya'ya tebdil istikâmet ettirilmesini talep eder. İyi kötü iki fırkanın beceremediği bir şeyi müteferrik kuvvetlerle düzeltmek bit'tabi âdem ila imkândır. Sâlisen Garb-i Trakya'ya ye kuvvet gönderilse bile bunun şimendifer hattını muhafaza için değil, Garb-i Trakya'da kuvve-i asliyesini takviye maksatıyla kullanılması lazımdır. Bu rapora göre Karargâh-ı Umûmî 7 Teşrinievvel'de şu cevabı yazmıştı:

“Kırcaali fırkasının rica'tı üzerine yapılacak en mühim hareket muavenet-i şark ordusunun bilâ ifate-i an şiddetle harekât-ı umûmî-i taarruziyeye geçmesidir. Bu babdaki icraatınızın neticesine ve cevabınıza müntezerim Kırcaali fırkası düşman ordusunun hatt-ı rica'tını tehdit eder bir vaziyette bulunduğundan hasmın Hasköy civarındaki kısm-ı küllisi ile bu müz'ic halden kurtulmak maksatıyla Kırcaali üzerine hareket-i taarruziyeye icra etmiş olduğu bi iştibâhtır. Buna nazaran şark ordusunun hemen şiddetle hareket-i taarruziyeye geçmesi ile beraber Kırcaali fırkasında Arda gerisinde kalmayarak karşısındaki kuvveti püskürtmek üzere mukâbil taarruza geçmeye çalışması ve bunda muvaffak olamadığı takdirde Arda'yı terk etmeyerek ve tahkîmat yaparak mukavemet-i muannidane göstermesi iktizâ' eder. Anadolu'dan gelen taburlar kâmilen şark ordusuna gönderildiğinden buradan ayrıca Gümülcine ve Kırcaali'ye kuvvet-i imdadiyye sevkî imkânsızdır.”

Bu da son fırkasının iyiliğinden sarf-ı nazar tenâkuzlar ve yanlış esaslarla dolu bir emirdir. Kırcaali kuvveti şark ordusunu derhal ve yakından müteessir etmeyecek bir dar-ül harekâtta idi. Oradaki kuvvetin mağlubiyeti şark ordusunun önüne ardına bakmadan bir taarruz icrasına asla sebep olamazdı. Bahusus eğer Karargâh-ı Umûmî'nin kanaati dairesinde bu hareketi Meriç boynunda toplanan Bulgar orduyu asliyesi yapıyorsa ki bunu da düşünmek doğru olamazdı. Bu takdirde Bulgar ordularının harekât-ı umûmîsi bir müddet daha te'hir edecek demektir ki göz atılacak bu vakit bir an evvel orduyu daha kuvvetli hâle ifra'da kullanılmalı idi.

Bundan sonra bugün (7 Teşrinievvel) Karargâh-ı Umûmî'den şark ordusuna şu emri fırtınası daha gönderilmişti:

1-Bâlâya menkul bir zabıtın bizzat 7'de Karargâh-ı Umûmî getirdiği tahrîrâta cevap:

"Cephaneniz vardır. Piyadelerde tüfek başına 300 fişek ve lüzumu kadar top mermisi mevcuttur. [46] Çorlu'ya 18 milyon fişek gönderildi. Kastamonu, Ankara, Karahisar, Kale fırkalarının muvasalatı ile taarruza geçileceği burada iken ifade edilmişti. Bunlar derdest-i sevktir.

Mamâfih teknil-i kıtaat gelinceye kadar ordunun her türlü faaliyeti terkle düşmanı beklemesi muhtemeldir. Şu ahval dâhilinde ordunun selameti kemâl-i cüret ve şiddetle ve bilâ tereddüt her taraftan düşman üzerine atılıp bilhassa bir an evvel neticeyi kazanmaktan ibarettir. Her taraftan harekât-ı şedide-i taarruziyeye ibtidâr olunması rü'yet-i müslimelerinden kemâl-i ehemmiyetle müntezirdir.

2-Kezâlik bâlâdaki tahrîrâta diğer bir cevap mâhiyetinde olmak üzere emir: "Şark ordusunun icrasına başlayacağı harekât-ı taarruziyenin umûmîyetle Trakya'da cihetindeki düşman kuvvetlerini şimâl-i şarkiye ve şarka atacak surette tanzimi arzu edildiğinden Edirne'den teşkil edilecek bir kolordu ile beraber Tırnova-Hasköy istikâmet-i umûmîsinde yürümek ve ordunun sağ cenahındaki kıtaatla sağa taşkın ve kademeli olarak bu taarruz harekâtını takip ve aynı zamanda orduyu Yanbolu istikâmet-i umûmîsine karşı setr ve temin eylemek ve Kırcaali kıtaatını Hasköy istikâmet-i umûmîsinde taarruza iştirak ettirmek muvafık-ı mütalaa kalınmaktadır.

Ordunun bu suretle harekât-ı taarruziyeye ibtidârı haliden kuvvetli düşman kolları Tunca tarafından şarktan cenuba sarkarsa bidayette sağ cenahtaki kıtaat-ı askerîye ve o zamana kadar geriden yetişecek olan 16. kolordu tarafından tard ve tenkil olunamadığı takdirde tevkif edildiği esnada diğer kolordularla düşmanın sağ cenahı aleyhine şiddetle taarruz olunması kabul olacağı gibi bilâkis düşman kuvvâ-yı asliyesi ile Harmanlı ve Tırnova-Seymenli cihetlerinde ise merkez vusûl cenahtaki kolordular ve Kırcaali kıtaati tarafından sağ cenahı çevrilecek surette şiddetle taarruz icra edilmesi ve bu sırada sağ cenahtaki kıtaatımız tarafından gerek doğrudan doğruya bu taarruza iştirak edilmesi, gerekse Yanbolu cihetindeki düşmanın tard ve tenkili ve hiç olmazsa behemehal tevkifi mümkün olur. Bâlâdaki suret-i hareket düşmanın evvel emirde Edirne'yi muhâsâra ve sükud ettirmek ve ba'dehü Dimetoka istikâmet-i umûmîsine tevcih eylemek suretiyle vuku' bulacak harekâtına karşı dahi muvaffakiyetle mukabeleyi te'mîr eder.

3-Diğer emir:

"Şimdiye kadar ki istihbarata nazaran Bulgar ordusu kuvve-i küllisinin Yanbolu ve Seymenli tarafında tahşid etmesi ile beraber asıl merkez sıkleti ile Tırnova-Seymenli havalisinde toplanmış olması muhtemel görülmektedir. Şu hale nazaran Bulgar ordusunun Kırkkilise-Edirne hattına karşı ilerlemeye çalışmakla beraber kuvve-i

küllîyesiyle Meriç'in tarafeyninden ilerlemesi ve evvel-be-evvel Edirne'yi sü kud ettirerek Dimetoka'yı elde ve hattı kıt'a ile o zamana kadar Dedeğaç'tan çıkacak Yunan kuvvetleri ile tevhid-i harekât eylemesi bu suretle şark ve garb ordularını yekdiğerinden ayırmak istemesi gayr-i muhtemel değildir. Bu ihtimalatın nazar-ı dikkate alınması ve düşman kuvve-i küllisinin mağlubiyetini temin edecek surette harekât-ı taarruziyenin şimdiden temin ve ihzarı ..." [47] Bu üç emrin tetkiki de faydadan halli değildir:

Birinci emirde "Ordunun her türlü faaliyeti terkle" deniyor ve derhal her taraftan düşman üzerine taarruz emir olunuyor bu fikir şeklen ve nazari olarak doğrudur fakat hakikatte bunu yapabilmek için buradaki ordu gelmesinin mazmununa muvafık bir kuvvetin bulunması lazımdı. Yani tam netice-i katiyye istikâmetinde hasmına maddeten veya manen mütefevvik, tekmil aksamı ile el altına girmiş, matlub ve muntazır harekât-ı icraya hazır bir ordu mevcut olmalı idi. Hâlbuki burada olmayan bir şey varsa oda bu idi. Tarakya'daki kuvvetin maddeten ve manen taarruza ve icra-yı hareket hazır olmasından sarfı nazar heyet-i umûmîsi daha henüz dağınık bir takım kuvvetlerin halinde kısım-ı küllisi el altına girmemiş bir halde idi.

İkinci emri ise şekilperestlik ve zaman, mekân, kuvvet, düşman kuyudatından münezze olmak nokta-i nazarından yazılabilecek emirlere numune olacak bir şaheserdir.

Üçüncü emri dahi Karargâh-ı Umûmî'nin öteden beri hüküm ferma olan kanaati, Bulgar ordu-yu asliyesinin Tunca şarkında tecmi' etmesi fikrini terk ettiğini gösteriyor ve Bulgar ordusunun Edirne'yi muhasara, hattı-ı kat'ı Dimetoka'yı zapt, Yunan kuvvetleri ile tevhid-i hareket, şark ve garp ordularını yekdiğerinden ayırmak gibi tali hedefler takip edeceğini ümit ediyor. Hâlbuki ilk kanaati ihlal edecek surette esaslı haberler asla mevcut olmadığı gibi şayet düşman böyle yapmış olsa bile bu bizim aleyhimize değil, lehimize olurdu ve bu sayede mühim zamanlar kazanmış olurduk.

Bu emirlerin kâffesinde tekerrür eden şey ise manen ve derece-i şumulünün ne olduğu anlaşılmamak üzere "harekât-ı şedide-i meria-i taarruziye" idi...

Şark ordusunun 6 Teşrinievvel tarihli şu raporu 8 Teşrinievvel sabahı Karargâh-ı Umûmî gelmişti:

"Dün tahminen birer liva kuvvetinde üç kolluk Fikle, Kerçiçi, Hasköy, Sergen üzerine yürüdüğü dün sabah Büyükderbent-Hacılar yolundan iki piyade fırkası ile iki süvari alayının Hacıdanişment'e doğru ilerlediği süvari fırkasından bildirilmiştir."

[Bu rapor 6 Teşrinievvel tarihli ise de metindeki ma'lûmatın ancak 6 Teşrinievvele ait olduğu ve dün denilmesine nazaran bu raporun 7 tarihli olması iktizâ' eder]

Karargâh-ı Umûmî bu raporun vürûdu fırsatından dahi istifade ederek aynı günde şark ordusu kumandanlığına şu emri de gönderdi:

"Düşmanın Hacıdanişment üzerine ilerleyen iki fırkasından mâada Tunca şarkından bir kuvvet gelmiyorsa kale kuvvetiyle Tunca garbındaki kollara atılıp tevkif etmek ve aynı zamanda şark ordusunun sağ merkezindeki kıtaatı Hacıdanişment istikâmet-i umûmîsinde ilerleyerek düşmanın müteferrik olan iki fırkasını tepelemek mümkün gibi görülmekte olduğundan vaziyet buna müsaitse fırsat kaçırılmayarak inşa muvafık olunması" [48] Şark ordusunun 9 Teşrinievvel için taarruz kararını vermesine esbab-ı saireye inzimâmın müessir olan Karargâh-ı

Umûmî o emri bununla hıtâm buluyor. Bunlardan müstebân olacağı üzere Karargâh-ı Umûmî kat'î münasebet emri ile beraber her türlü hesap ve kitabı, mülâhaza ve münakaşayı, sevk ve idare esasatını bir tarafa bırakarak şark ordusuna mütemadiyen (taarruz) emri veriyor ve düşmanı, vaziyeti hiç nazar mütalâaya almadan sanki kâğıt üzerinde nazar ve bir taraflı bir taarruz tertibatı ve fikri perverde ediyor. Şark ordusu ise bu günlere zeyrde görülecek vecihle taarruz fikrine suret-i umûmîde muhalif olmakla beraber bir türlü meseleyi kesûb etmeye veya beni harekâtında serbest bırakınız” veya hudut “Düşmana mukabeleye kafi bir kuvvet ancak filan hududa ve filan güne kadar toplanabileceğinden şimdilik tedafü’ harekât edilecektir.” Tarzında kat'î karar ve cevapla işin içinden çıkmıyor ve bu emirleri âli âla kesr cevapsız bırakmakla beraber bahusus 6 Teşrinievvel’de kıymettar birkaç veya bir çok saatini (bir taarruz mesele-i nazariyesini) hal etmek ve kaleme almakla geçiriyor.

Mamâfih şurası da inkâr edilemez ki gerek 5 Teşrinievvel tarihli raporundan ve gerek zeyrde görülecek mevadden anlaşıldığına nazaran şark ordusu bidayette düşman vaziyetini iyi kavramış ve makruratında ve (taarruz) fikr-i sebatı üzerinde sonuna kadar ısrar eylemişti.

2-Şark Ordusu Kumandanlığı
Mülâhazat ve Makrurat
5 Teşrinievvel 1328 (Cem’a)
Kroki Numara 7

Lüleburgaz’da ki şark ordusu kumandanlığını 5 Teşrinievvel 1328’de aldığı haberlerle düşman bütün hudut boyunca muhasmane ve harekâta başladığını ve sa. 10 evvelden itibaren hududun geçilmeye başladığını anlamıştı. Müstakil süvari fırkası: “3 tabur kadar bir kuvvetin sa. 10 evvelde Vaysal ve Küçükoğlu’dan hududu geçtiğini, buna karşı mukabelede bulunmakta olduğunu, başka düşman kuvvetleri hakkında henüz ma’lûmat almadığını”

4. kolordu: “Koruköy ve Adaçalı’dan hududun geçildiğini” bildirmiş ve Edirne kalesinden de buna mümasil ma’lûmat gelmiş olduğundan şark ordusu ilk muharebe kararı olmak üzere seferberlik planı mücîbince Arda boyunu muhafaza etmek üzere Dimetoka’da teşkîl edecekken buna muvafık olunamamış ve lağvedilmiş olan 15. Kolordu yerine elyevm Dimetoka’da bulunan 4. kolordunun 11. fırkasını ileri sürmeyi düşünmüş [49] ve 4. kolorduya: “Arda mıntıkasının setri için 11. fırkanın derhal bütün kuvvetiyle hareket ederek tertibat-ı lâzimeyi almasını”

Ve Edirne kumandanlığında: “.. Bu fırka ile tevhid-i hareket eylemesini” emretmişti.

Akşama kadar gelen ma’lûmat-ı saire sabahkilerini teyit ile beraber düşmanın 4 nizamiye, 2 milis 1 süvari bölüğünün Malkoçları ve civar köyleri yakarak Küçükkanara’ya kadar ilerledikten sonra tekrar Malkoçlar’a avdet ettiğini (süvari fırkasından) ve Garb-i Trakya karşısında mühim düşman kuvvetleri bulunarak muhasemata başlamış olduğunu (Kırcaali kumandanlığından) gösteriliyordu.

Karargâh-ı Umûmî’nin 4 minh tarihli gönderdiği bugün gelen ma’lûmat da “Bulgarların yüz bin neferle Turnova, Seymenli ve seksen bin neferle Köstendil havalisinde toplandığının Bükreş sefaretinden, 6 nizamiye veya ihtiyat ceman 12 fırkanın Turnova-Seymen’de ve 6 fırkanın Köstendil etrafında olduğu veya ateşe milerliğinden bildirildiğinden düşmanın kuvâ-yı asliyesi ile Turnova-Seymenli havalisinde tahşîdi ağleb ihtimaldir.” deniliyordu.

Gerek Abdah Paşa hazretlerinin hatıratına ve gerek şark ordusu kumandanlığı harp ceridesi makamında olarak harpten sonra yazılmış olan bir raporda aynen münderic olup zeyre nakil edilmiş olan satırlara nazaran şark ordusu kumandanlığı 5 Teşrinievvel’de vaziyeti şöyle düşünüyordu:

“Vakit gelmiş, geçmektedir. Binâenaleyh ihbar olunan bu harekât Bulgarların umûmî taarruzunun mebde’idir.”

Düşman kuvve-i küllisi azamı 7,8 fırka ile Burgaz–Yanbolu–Turnova Seymenli havalisinde olup bunun beheri üçer livalı 4,5 fırkasının Tunca şarkında hareketi ağıb ihtimaldir. Bu kuvvetin sol cenahı ile Kırkkilise’yi urup Vize tarihini ve bu suretle İstanbul yolu ve binâenaleyh ordunun hatt-ı rica’tını elde etmeye çalışması me’muldur. Bu hareketi icra edecek Bulgar ordusunun Edirne’ye karşı lâakal 2 fırkalık bir kuvveti, Kırcaali karşısında bir tarassud kuvveti bırakması muhtemeldir. Binâenaleyh seferberlik planına nazaran ordunun artık Kırkkilise–Hasköy hattında toplanması lazımdır. Ordu aksam-ı sairesinin vürûduna kadar bu hatta ciddi bir muharebe yapılmayacak ve adeta setr hattı gibi tutulacaktır. Bu hattın sol cenahı Lahna Paşa’da bulunacak olan süvari fırkası vasıtası ile Edirne’ye kesb-i irtibat eder. 45 km’lik tuli hasebiyle müdâfaası güç olan bu cephenin ahzı ancak yarın akşam muhtemeldir. Düşman eğer yarında taarruza devam ederse ahvale göre bu cephe daha ziyade daraltılabilir maamâfih düşman bugün ve yarın uzun yürüyüşler yaparak bizi 7 Teşrinievvel’de bu hatta muharebeye icbar etmesi de mümkündür ki bizim için gayri müsait bir ihtimaldir. Ordu sağ cenahı karşısındaki ahval hakkında bir haber alınamamışsa da düşmanın buradan da tecavüzü ağıb ihtimal olarak kabul olunduğu takdirde 7 veya 8’de bu cenahın çevrilmesi ve ordunun gayri müsait bir vaziyete ilgası muhtemeldir.

İşte bu mülâhaza üzerine o emr-i âtiye ita edilmişti: (5 Teşrinievvel akşam) [50] 3. kolordu kumandanlığına: “Düşman bugün ufak kıtaatı ile hududu tecavüz etti. Bunun umûmî bir taarruz hareketine mebde’ olması ihtimalden baîd değildir. 3. kolordu evvelce tahkîm ettiği mevzi’in tahkîmatını yarından itibaren tevsî’ ve temdide çalışacağı gibi Kırkkilise’nin şarkından vuku’-u melhûz bir ihâta hareketine karşı dahi ordunun sağ cenahına te’min ve muhafaza edecektir. Bunun için Vize mevki’inde miralay Şükrü Bey kumandasında olan 5 taburda kumandanız altına verilmiş ve bunların yarın al’es–sabah Kırkkilise’ye yürümeleri hakkında tebligat yapılmıştır.”

1. kolordu kumandanlığına: “Düşman hududu bugün ufak kıtaatı ile tecavüz etti. Bunun umûmî bir taarruz bir hareketine mebde’ olması ihtimalden baîd değildir. Bunun tahkiki halinde ordunun Kırkkilise–Hasköy hattında muharebe vermesi me’muldür. 1. kolordu tarafından tahkîm edilecek mevzi’in şimdiden tahkîmi lazım olduğundan 3. kolordu ile bilmuhabere bunun sol cenah müntehâsından itibaren Hasköy’e doğru bir mevzi’in yarından itibaren hemen tahkîmine ibtidâr ediniz”

Babaeski’de 3. kolordu kumandanlığına: “Düşman hududun nokta-i muhte’lifesine tecavüz etti. Kolordunuzu mevzi’de her neden ibaret olursa olsun iki güne kadar sevki makrurdur. Harekete mahya bir halde bulununuz. Elde bulunan bütün vesait size gönderilecektir. Emrin vürûdunda bir dakika te’hir olunması şiddetle tavsiye olunur”

Zalufde 4. kolordu kumandanlığına: “İleri kıtaatınızla Hasköy’de bulunmak üzere yarın hareketle mezkûr nokta-ı civarında ahz-ı mevki’ ediniz. Sağ cenahınızda Yenice civarında 1. kolordu bulunacaktır. Engele tesis-i irtibat ediniz.”

Vize’de 16. kolordu kumandanlığına: “Vize’deki kıtaatın Kırkkilise’ye sevki. Diğer kıtaatın Pınarhisar’da toplanması.”

17. kolordu kumandanlığına: “Muradlı’da mevcut bulunan 3 taburun Vize’ye sevki.”

Vize’de Miralay Şükrü Bey’e: “(Afyonkarahisar fırkası kumandanı): “Maiyed mevcudenizle 3. kolorduya iltihak ediniz.”

Lüleburgaz’da 3. piyade alayı kumandanlığına: “Alayınızı yaya olarak Lüleburgaz–Kavka üzerinden Kavaklı’ya sevk ederek kolordunuza iltihak ediniz.”

Dimetoka’da 11. fırka kumandanlığına: “Körüklü, Adaçalı noktalarından düşmanın muntazam kıtaatı geçmektedir. Arda hattını setr etmek üzere bütün fırkanızla hareket ve tertibat–ı lâzıme ahzı alması.”

Süvari fırkası kumandanlığına: “Tunca şarkında düşmanın kaç kol ile ilerlediğinin ve kollarının takriben ne kuvvette ve hangi fırkalardan mürekkep olduğunun anlaşılması ve bundan fazla olarak uzun uzadıya muharebe ve mukavemetle süvarinin zedelenmesi lazımdır.[51]Kırcaali müfrezesi kumandanlığından gelen bir raporda “Düşmanın taarruzunda buralarının sadece müdâfaa ile iktifasının mümkün olmayacağından” bahisle “İcabının işâri” rica ediliyordu. Buna da cevaben “Hemen muhasemata ibtidârla düşmanın tardı”emredilmişti.

[Haşiye: Şark ordusu kumandanlığı dosyaları arasında bu emirlerden evvel kaleme alınmış ve bütün Erkân–ı Harbiye heyeti tarafından al’el–usül imzalanmış ve maamâfih muhtemelen ordu kumandanının âdem–i kabulü hasebiyle tebyîz ve i’ta edilmemiş olan “Yarından itibaren taarruz–ı harekât” icrasını amir bir emir müsveddesi mevcuttur.]

Hal–u harb tahkik ettiği için şark ordusu bugünden itibaren yeni bir vaziyet karşısında idi. Vaziyeti yeniden düşünerek karar ittihâz etmek ve tertibat–ı lâzımeyi emr eylemek ihtiyacında idi ve bu husus ber–vechi bâlâ yapılmıştı. Şimdi bu yapılanların tetkikinden evvel vaziyeti bir kerede mesele gibi hal edelim:

Muntazam bir ordu Erkân–ı Harbiyesi 5 Teşrinievvel 328 akşamı Osmanlı ordusunun iktibas edeceği hal ve vaziyeti pekâlâ hesap edebilirdi. Bütün hutût muhabere elinde idi; kıtaat, yapmakta oldukları tecmi’ yürüyüşlerini karargâhın ma’lûmat ve tertibi halinde yapmakta olmalı idi. Binâenaleyh normal hale göre 5 Teşrinievvel vaziyetini esas ittihâz ederek şöyle hesap edebiliriz:

Bugün Osmanlı ordusu hulâsaten şu vaziyette idi:

3. kolordu Fırka 7: (4/10–5–9) seferber halde Kırkkilise’de bunun bir tabur ve bir süvari bölüğü Erikler’de. 7’de Kırkkilise’de

Fırka 8:	{	1–0–Samakov’da Kırkkilise’ye 2 yürüyüş 7’de Kırkkilise’de	}	suret–i umûmîye de seferber
		2–0–3 Vize’de “ “ “ “		
		1/4–0–0 Sinanlı’da “ “ “ “		
		1–0–0 Şimendifer hattından muhafaza delhal istifadeye hazır değil		
		0–0–1 cebel Kırkkilise’de “ “ “		
		0–0–1 cebel Dersaadet’te “ “ “		

Fırka 9 2/7–0–6 Kırkkilise’de 7’de Kırkkilise’de seferberliğe başladı.

Ankara firkası { 1-0-0 Kavaklı'da 6'da Kırkkilise'de
 1-0-0 Babaeski'de 6'da Kırkkilise'de (30 km)
 8-0-0 Ankara'da } şimdilik kâbil-i istifade değil
 2-0-0 Ankara hat istasyonlarında }
 0-0-3 Kavak dere 6'da Kırkkilise'de
 2/26-5-0 7'de Kırkkilise'de hazır.

1. kolordu Fırka { Y 3 1/3-0-0 Kavaklıdere 6'da Kavaklı
 N Y1 1/3-0-0 Kırkkilise'de " "
 İzmir } şimdilik kâbil-i istifade değil.
 1 1-0-0 Bandırma }
 Alayı
 2-0-0 İzmir
 0-0-3 Büyükçekmece

[52]

Fırka 2: { 3/10-0-0 Kavaklı-Asilbeyli-Lefece 6'da Kavaklı
 0-0-6 Babaeski " "
 Fırka 3: { 2/7-0-6 Yenice-Tokucak
 " "
 Uşak firkası { 2-0-0 Lüleburgaz 7 "
 1-0-0 Şimendiferde 7 "
 6-0-0 Dersaadet şimdilik gayr-i kâbil-i istifade.

0-0-3 Büyükçekmece şimdilik kâbil-i istifade değil.
Kolordu 0-3-0 Dersaadet "
 6

10. Kolordu: 26-0-12 7'de tecmi' mıntkasında
 2. Kolordu Fırka 4 1/10-0-6 Babaeski 7'de hazır
 Fırka 5 { 1/5-3-6 Hayrabolu " "
 4-0-0 Tekfur Dağı 8 "

Fırka 6 { Aydın firkasından 1/3-0-3 İzmir'de şimdilik gayr-i kâbil-istifade
 5-0-0 " "

Kastamonu Fırkası { 2-0-0 Tekfur Dağı 8'de hazır
 1/2 1-0-0 ve burada şimdilik gayr-i kâbil-istifade
 1/2 6-0-0 İskelelerinde "
 0-0-2 cebel Kırkkilise'de 6'da hazır

2/11-2-14 8'de hazır. (Teşrinievvel 2/15-3-14)

4. ko fırka 11	1/9-1-3 Handaplı'da	6'da hazır
Fırka 12	1/7-1-6 Azadlı	" "
Bursa Fırkası Taburu	1-0-0 Pavli	6 "
	2-0-0 Fakiroğla Çerkesmüslim'de	7 "
	1-0-0 Tekfur Dağı'nda	8 "
İzmit Fırkası	10-1-3 Şalaplar	6 "
Kale Fırkası	8-0-0 Tekfur Dağı	8 "
	2-0-1 Kale'de şimdilik gayr-i kâbil-istifade	
	0-0-2 Edirne	7'de hazır

2/40-3-14 8'de hazır. (7'de 2/31-3-14)

16. ko: Konya Fırkası	3-0-0 Dersaadet şimdilik gayr-i kâbil-i istifade	
	1-0-0 Anadolu şimendiferlerinde	"
	2-0-0 Konya'da	"
Karahisar Fırkası	0-0-3 Büyükçekmece	
	5-0-0 Vize'de	7'de hazır.
	1-0-0 Çerkezköy	7 "
	1-0-0 Şimendifer'de	7 "
	1-0-0 Dersaadet şimdilik gayr-i kâbil-i istifade	
	0-0-3 "	"
	[53]	
Denizli Fırkası	4-0-0 İzmir'de şimdilik gayr-i kâbil-i istifade	
	5-0-0 Dersaadet'te	"
	1-0-0 Anadolu şimendiferlerinde	"
	0-0-3 Dersaadet'te	"
Kolordu	0-1-0 "	"

7-0-0 8'de (7 'de Teşrinievvel hazır 5-6 tabur)

17. Ko: Erikli Fırkası	4-0-0 Muradlı 8'de hazır	
	4-0-0 İskelesinde şimdilik gayr-i kâbil-istifade	
	1-0-0 Vapurda	"
	0-0-3 Çorlu'da	8'de hazır

Samsun Fırkası	3-0-0 Vapurda şimdilik gayr-i kâbil-i istifade	
	6-0-0 İskelelerinde	"
	0-0-1 Tekfur Dağı'nda	8'de hazır

İzmir Fırkası	5-0-0 Tekfur Dağı'nda	8'de hazır
	1-0-0 Anadolu'da şimdilik gayr-i kâbil-istifade	
	0-0-3 "	"
Kolordu	0-1-0 Çorlu'da	8'de hazır

9-1-4 (8'de hazır)

Süvari:	0-5/32-3 hazır	
Edirne'den seyyar kuvvet:	3/22-3-7 “	
Bu suretle tecmi' mıntıkasında	7'de hazır	8'de hazır
	<hr/>	<hr/>
3. Kolordu	7/26-5-23	7/26-5-23
1. Kolordu	6/29-0-12	6/26-0-12
4. Kolordu	2/31-3-14	2/40-3-14
2. Kolordu	2/15-3-14	2/21-3-14
16. Kolordu	5-0-0	7-0-0
17. Kolordu	0-0-0	9-1-4
Süvariler	0-5/32-3	0-5/32-3
Edirne	3/22-3-7	3/22-3-7
	<hr/>	<hr/>
	20/120-5/46-73	20/151-5/47-77
Şimendiferler günde lâakal dörder taburdan	8-0-0	12-0-0
	<hr/>	<hr/>
	20/133-5/96-73	20/163-5/47-77

Düşmanın umûmî seferberlik ilanından beri 18 gün geçmiş olduğundan bugün hududlarımızı geçerek başlayan kolbaşlarının umûmî bir taarruz mebde' olması ağleb ihtimaldir. Şimdiye kadar alınan ma'lûmat Makedonya karşısında mühimce Bulgar kuvvetleri, lâakal bir fırka kalmış olduğu anlaşılıyor. Meriç boyunda garbı Trakya'da ve Edirne'ye karşı kuvâ-yı mühimme tecmi' ettiğine hüküm edilebilir. Yanbolu havalisinde de tecmi' harekât-ı müstahber olmasına ve Bulgar süvari fırkasının da daha seferberliğin ilk günlerinde bu tarafa sevk [54] edildiği anlaşılmalı olmasına nazaran düşmanın kuvâ-yı asliyesi ile Tunca şarkından hareketi de kabul olunabilir. Binâenaleyh Bulgarların lâakal 6-7 fırka ile Tunca şarkında bulunması en ziyade zararımıza bir ihtimaldir. Bu da lâakal 200 bin neferlik bir ordu demektir.

Bu ordu doğru hareket eder ve yarından itibaren taarruza devam eylerse biz Kırkkilise-Hasköy hattında kaldığımız takdirde 7'de tarafeynin temasa gelmesi ve 8'de muharebe-i katiyyetinin vuku'u ağleb ihtimaldir. Hâlbuki şayet Edirne, garb cephesinden kuvvetli bir tazyîke maruz kalmayarak seyyar ihtiyatını Tunca şarkında kullanmaya muvaffak olsa bile biz 8'deki muharebeye, bir hayli kuvvet ancak bugün akşama kadar yetişmek şartı ile azami 20/163-5/47-77 kuvvetinde bir orduyu ithal edebiliriz. Bu kuvvetin oldukça mühim bir kısmı uzun ve mütemadi yürüyüşler yapmış, 9. fırka ve 2. kolordu gibi bazı aksamı seferberliğe yeni başlamış olup redif taburları mevcudu vasatî 750 nizamiye taburlarının mevcudu vasatî 900 olduğuna göre heyet-i umûmîsi $900 \times 81 = 72.900$ nizamiye taburları; $750 \times 82 = 61.500$ redif, batarya vesaire bulunulur yüzerden $100 \times 170 = 17000$ cem'an yekûn 151.400, küsursuz 150000 nefere balığ olur. Bu halde en müsait ihtimalde 1/4 noksanla muharebeyi tabur edeceğiz. Edirne seyyar ihtiyatının kısmen veya kâmilen Tunca şarkında muharebeye girmemesi, bazı kıtaatın yetişememesi gibi hususât nazar-ı dikkate alınırca bu miktarın lâakal 20000 tenakusla seyyar ordunun 130000 tenzili ve bununla 200000 kezâlik bir düşmanla muharebeye mecbur kalınması da mümkündür. Bu halde kuvvet farkı 1/3'e çıkar.

Binâenaleyh şuna inkılâp eder:

Zararlı bir ihtimâle göre 8 Teşrinievve'de Kırkkilise–Hasköy hattında mâaddeten 1/3 noksan bir kuvvetle Bulgar ordusuna muharebe–i katiyyeyi kabul etmek muvafık mıdır?

Şu mülâhazat muharebenin kabulü aleyhindedir:

A) Ordu heyet–i umûmîsi ile henüz seferberliği bitirmemiştir; kıtaat nizam–ı harb mücîbince teşkîl edememiştir; kol ve katar teşkîlatı mefkuddur. Menzil teşkîlatı henüz faaliyete başlamamıştır.

B) İkmal efradının içinde büyük mikyasta gayr–i malum efrad vardır. Bunların kıt'alarının alışıarak velev cüz'i müddet–i tâlim ve terbiye ile iştigali pek lazımdır.

C) Muharebenin her te'hir gününe mukâbil ordunun şimendiferle ve Tekfur Dağı tarihiyle lâakal 8–10 cüz–ü tamlama (tabur, batarya) takviyesi muhakkaktır.

D) Düşmanın katedeceği mesafe, sarf edeceği zaman uzadıkça her suretle müşkülâta duçar olarak zayıflaması mümkündür. İşte bu gibi mülâhazat zaman kazanmayı ve binâenaleyh ordunun düşman ordusuna lâakal adeden müsâvî ve belki faik bir miktara eblâğına müsait olacak surette tecmi'i geriye nakil eylemeyi icap eder.

Şu mülâhazat da muharebenin lehindedir: [55]

A)– Tecmi' Kırkkilise–Hasköy hattından ne kadar geriye nakil edilirse 8'de bu hatta bulunabilecek kıtaatın o nisbette büyük bir kısmı rica't yürüyüşleri yapacaktır. Talim ve terbiyesi, insicâm dâhilinde yolunda olmayan Osmanlı ordusunda daha düşmanı görmeden tüfek atmadan yapılacak bu rica'tın kuvve–i maneviye sû–i te'sir hâsıl eylemesi ve bir çok karışıklık ve perişanlığı tevli'd eylemesi mümkündür. 10–15 gündür tek mil himmet ve gayretini bu hatta toplanmaya sarf etmiş ve kendisine iyi kötü mütemâdiyen taarruzdan bahsedilmiş olan bir ordu bu rica'tın manasını anlayamaz.

B)– Ne kadar geriye gidilirse Edirne'nin doğrudan doğruya tesirinden o nispette mahrum kalınmış olup bu zaman zarfında düşman eğer bidayette faik ve mühim kuvvetlerle Edirne'nin garb cephesine gelecekte bunlar Tunca şarkına geçerek kaleyi tarassudla iktifa edeceği esnada seyyar ordusunu daha ziyade takviye ederek bize karşı hareket edebilir.

C)– Daha gerilere de arkamızda Kırkkilise–Babaeski şimendiferi gibi mühim bir muvasala ve irtibat hattına malik bir mevzi' yoktur. Ta Ergene mevzi'inde buna bir dereceye kadar müşabih bir fayda ancak elde edilebilir, hâlbuki vesait–i nakliyenin noksan hazırlığında bunun ehemmiyet–i mahsusası vardır.

D)– Ne kadar geriye gidilirse zengin Trakya arazisi o nispette düşmanın istifadesine terk edilmiş olur. Bu rica'tın te'sirat–ı mazârri–i siyasiyesi de bahse değer.

E)– Düşmanın bu dağlık ve binnisbe yolsuz arazide muharebe–i kâtiye ye girişebilmek için daha birkaç gün kaybetmesi muhtemeldir.

V)– Şerait–ı hazıra içindeki Osmanlı ordusu en yüksek kıymet–i harbiyesini müdâfaada gösterebilir.

L)– Kırkkilise'de ve mevcut müdahharâttan istifade hususunu düşünmemek de biraz güçtür kezâlik bu mevzi'in mühim bir cenah–ı istinade olarak ifa edebileceği hizmette istisgar edilemez.

Yekdiğerine zıt olan şu mülâhazat yekdiğeri ile mukayese edildikte:

Hesap, mantık kuvve–i maddiye tecmi' noktasını geriye nakil etmeyi talep eder ve rica'tla kaybedilecek maneviyata, bu rica't birkaç gün sonra kaybedilecek

muharebeyi müteakip olursa daha büyük bir zarar husûle geleceği sözüyle cevap verilebilir. Binâenaleyh burada tecmi' noktasının geriye nakil etmek tarik olurdu.

Nereye nakil edileceğine gelince:

Kırkkilise–Hasköy–Edirne hattını terke karar verdikten sonra artık bu cephe hattının muhafaza ederek cenuba gitmek kâbil değildir; sağ cenahı ihâtaya maruz kalarak İstanbul ile hatt-ı muvasala kesilir. Binâenaleyh sol cenahı geriye alarak tedricen Edirne–İstanbul hattına umut bir cephe tutulmak icab eder. [56] Buna nazaran ilk hatıra gelecek Kırkkilise–Babaeski hattında, şimendiferin garbında bir cephe intihap etmek olur. Fakat bu cephe düşman kuvvetlerinin sağ cenahta tekâifine pek müsait olduğundan bir muharebe halinde bizi ağıleb sol cenah ve merkezimizi ileriye almaya icbar ederek büyük bir kuvvet kazandıramaz.

Daha geride Pınarhisar–Lüleburgaz hattı ile bunun önündeki hutût haiz-i ehemmiyettir. Sağ cenahı Kırkkilise'den bir yürüyüş mesafede ve fakat sol cenahı hutûtan küsursuz 90 km mesafede olan bu hata Bulgar ordusu bilâ te'hir yalnız üç günde bir mola vererek gelse günde yirmişer km'den 6 günden yani 11 Teşrinievvel'den evvel gelemez ve muharebe 12'de başlar.

Kazanılacak bu 4 gün zarfında ise ordu şu mevcuda baliğ olabilir:

3. Kolordu	Fırka 7	3/10–5–9
	Fırka 8	1/8–0–3
	Fırka 9	2/7–0–6
	Ankara Fırkası	6–0–3

		7/31–5–12
1. Kolordu: Fırka 1		2/9–1–3
	Fırka 2	2/10–1–6
	Fırka 3	2/10–1–6
	Uşak	9–0–3

		6/38–3–18
2. Kolordu Fırka 4		1/10–1–6
	Fırka 5	1/9–1–6
	Fırka 6	½–1–3
	Kastamonu	6–0–2

		7/28–3–17
4. Kolordu Fırka 11		1/9–1–3
	Fırka 12	1/7–1–6
	İzmir	10–1–3
	Bursa	6–0–0
	Kale	8–0–2

		2/40–3–14
16. Kolordu Konya		6–0–3
	Karahisar	8–0–3
	Denizli	5–1–3

19–1–9

17. Kolordu Erikli 6-0-3

[57]

Samsun	5-6-1
İzmir	5-1-1
<hr/>	
	16-1-5
süvari	0-5/32-3
<hr/>	

cem'an yekûn 18/172-5/42-87 kûsursuz 170.000 insan

Bulgar ordusu da bir fırka Makedonya'ya lâakal iki fırka Garb-i Trakya ve Edirne karşısına bıraktıktan sonra azamî 6 fırka 180 bin neferle hareket edebilir. Duçar olacağı zayıttan ve maruz kalacağı te'hirâtın sarf-ı nazar bile edilse 12 Teşrinievvel'de Osmanlı ordusu 15 bin neferlik bir fırka muharebe-i katıyyeyi kabul edebilir. Binâenaleyh daha ziyade geriye gitmeye lüzum yoktur.

Bu tecmi' ber-vech-i âti tedâbir ile setr edebilir:

- A) Edirne daha ziyade Tunca şarkında icrayı faaliyet eder.
- B) Süvari fırkası Edirne şarkında, süvari livası sağ cenahta bulunur,
- C) Fırka 7 Kırkkilise önünde, fırka 3 bundan solunda bulunarak yarından itibaren hududa kuvvetli müfrezeler sevk etmek ve nihayet Kırkkilise-Yenice-Tokucak hattında düşmanı azami müddet te'hir etmek üzere ileride kalır.

Bundan sonra ittihâz olunacak tertibat:

Kıtât-ı mevcudeyi, sağ cenahta daha kesif bir halde olmak üzere en kestirme yollardan yeni tecmi' mıntikasına sevk etmekten ibarettir. Bu hat üzerinde sürat-i mümkün ile tahkîmat hattı keşif edilerek yapılmaya başlanır. Erzak, cephan nakliyatı bu hatta tevcih olunur. Trakya'daki teknil telgraf merkezleri ve hükümet-i mahalliye vasıtasıyla mevcut bulunan müteferrik kıtaata bu hat üzerindeki belli başlı iki üç mahalle tevcih hareketleri ta'mim edilir.

Bu tecmi'in düşman tesirine maruz kalması mümkün değildir. En uzakta olan fırka 11 ile derhâl geriye dönerek nihayet 4 günde Lüleburgaz'a gelebilir.

Bu karar uzman ordu karargâhının bilemeyeceği derecede etraflı bir ma'lûmata müsteniden ittihâz edilmek icap eden bir karardır, hakikatte 5 Teşrinievvel'de şark ordusu karargâhı ber-vech-i bâlâ tecmi' hesabı yapılacak derecede kıtaatin vaziyetine etraflı vakıf değildi. Edirne hariç olarak seyyar ordunun kuvveti 61197 tüfek olarak kabul etmekle beraber bundan fırka 5 Y, fırka 7 'nin sunuf-i sairesini, fırka 11 tarh ederek ancak 52 bin tüfek vardı diyor. Bu suretle 8 Teşrinievvel'de Kırkkilise-Hasköy hattında daha az kıtaat cem'ini nazar-ı mutâlâya alabilirdi. Binâenaleyh vaziyet-i hakikide ilerde tecmi'î emretmek daha büyük bir hata idi. [58] Hâlbuki şark ordusu karargâhı, Kırkkilise-Hasköy hattında maksat tedafü' ile toplanmak bile doğru değilken, birinci cüzde görüldüğü üzere 4 Teşrinievvel 1328 tarihli ordu emri ile "Ser'ian harekât-ı taarruziyeye ibtidâr" emrinin alındığını söyleyerek birde taarruz meselesini orta çıkarmıştı. Buna karşı hiç olamazsa kuvâ-yı mevcudeyi hüsn-ü isti'mâl etmeyi düşünse idi yine bir işti:

Hâlbuki fırka 11 yine başkumandanlığın emrine tevfikân Arda boyuna, havaya atılmış, 17 kolordu Taburları şimâl-i şarkıya, Vize'ye tevcih edilmiş, 16. kolordunun gelecek kıtaatıda ta Ergene kararına harekât-ı harbiye lâyihasına istinaden Çerkezköy'de inzal edilmeye devam edilmişti.

Şark ordusu karargâhında o zaman buraların 5 fırka ile Tunca şarkında hareket edeceği kanaati hüküm ferma idi. Hâlbuki bu 5 fırka lâakal 150 bin neferin Kırkkilise–Hasköy hattına toplanacağını dâhil-i hesap edebilirdi.

Bundan nâşî şark ordusunun vaziyeti suret-i münakaşasında görülen “Ordu aksâm-ı sairesinin vürûduna kadar bu hatta ciddi bir muharebe yapılmayacak, adeta setr hattı gibi tutulacaktır” kaydı eğer bilâhire yazılmamışsa bizzat ittihâz olunan karargâh adem-i itimat gösteren bir kararsızlıktan başka bir şey değildir. Demek 7 ve 8'de Bulgarlar bu hat önünde görününce ileride yalnız dümdarlar bırakılarak rica't edilecektir. Böyle bir iki gün sonra rica't etmek için bu kadar kıtaatın ileriye taharrük etmek ne kadar doğru olur?

Kezâlik bugün şark ordusu karargâhının şu husus dahi nazar-ı dikkatini celb etmeli idi: Sağ cenah hudut mıntokası hakkında bugün hiçbir haber gelmemişti; bu gösterebilirdi ki nerede süvari varsa oradan haber gelebilirdi. Binâenaleyh hiç olmazsa bir süvari livasının sağ cenah ilerisine gönderilmesini bugünden emretmek. Hâlbuki bu husus bu cemahta keşfiyâta ehemmiyet verilmesi daha seferberliğin ilk günlerinde süvariye emredilmişti.

İlaş ve geri hidmâtı ciheti ile mevcut olan elim vaziyet, tahffî için bir şey yapılmakta olup olmadığından sarf-ı nazar, orduca malûmdur. Ordudan bugün Karargâh-ı Umûmî keşide edilen şu telgraf bize bu bâbda fikir vermeye kifâyet eder:

“Tekfur Dağı'na çıkan taburlar bir günlük ekmek tedarik edemediklerinden üç gündür orada kalmaya mecbur oldular. Bu havalide mevcut erzakın kâffesi nihayet bir haftaya kadar sarf edilecektir. Muradlı ve havalisindeki kıtaat hemen aç denecek bir haldedir. Bir hafta sonra düşman karşısındaki kıtaatın aynı halde kalması muhtemeldir. Şimdiye kadar gerek kolordulardan ve gerek şark ordusu karargâhından vuku' bulan müracaatlar müsmir olmadı. Lüleburgaz ve Babaeski'ye acilen erzak idhâr ettiriniz. [59] Şu aralık Dersaadet'te o kadar asker kalmamış olduğundan askerî fırınlarla yevmiye 50–100 bin kıyye ekmek tabh ve irsâli kâbildir. Yevmiye bu havalide bir tren ekmek, peksimet, un pirinç vesaire gelmezse ordu düşmandan değil açlık yüzünden felâkete uğrayacaktır. En mühim işleri bırakıp erzak tedariki ile meşgul olmaya başladık. Sizde her işi bırakıp buna çâre-sâz olmanızı rica ederim.”

6 Teşrinievvel 1328

Düşman hakkında bugün şark ordusu karargâhına hulâsaten şu haberler geldi: “Malkoçlar top atışıyla yakılmıştır. Bir düşman kolu 6 sabahı Kocaköyden Vaysal'a yürümüştür. Büyükderbent–Küçüköğlü yolunda bir düşman kolu ilerlemektedir; Bunda birde batarya vardır. Üç taburluk düşman kuvveti Hacılar ve Küçüköğlü'ya doğru ilerlemiştir. Tunca garbında Mihaliç civarındaki Kalkantepe arkasında bir miktar piyade vardır. Esir bir on başının ifadesine göre Habıpece'de üç bölüklü su Y 6 ve hasa ile su Y 2'den bir bölük otuzuncu piyade ve ihtiyat alayları; Hasköy'de fırka 8'den bir alay Oflahanlar'da ve Derviştepe şimalinde birer alay olduğu anlaşılmıştır. Birer alay düşman süvarisi Yahşibeyli ve Kocayakuplu'ya yürümüş, bir miktar düşman kuvveti de Derviştepe ve Gümüşköy cihetinde görülmüştür. Selbeküm ve

Kurtköy, Adaçalı istikâmetinde de düşman kolları ilerlemektedir. Kırcaali’de cem’an 14–15 tabur ve topçu muharebe hattında görülmüştür.

Fırka 8’den Aladağ garbında, Bulgaristan dâhilinde bir alay vardır. Habıpc’e de bir de topçu alayı varmış. 5 sabahı bir Bulgar kolu beş tepeden Kurtköy istikâmetine geçmiştir.”

Süvari fırkasından: “Müstakil keşif kolları 5 minh’de hatt–ı hudut üzerinde her noktada düşman piyadesine rast geldi. Süvari birinci liva Yakacık kalesi karşısındaki düşman kalesini zapt ile beraber 1 piyade taburu ve bir mitralyöz müfrezesinden mürekkep düşmanla 3 saatten fazla muharebe etmiştir. Düşman Vaysal, Hacılar, Küçükoğlu karyelerini işgal etmiş bu sonuncu köye birde batarya gelmiştir.”

Edirne kumandanlığından: “Düşman 5 minh de Tunca şarkından Tunca, Meriç, Arda arasında ve Arda cenubundan her tarafta kuvvetli bir piyade alayını tecavüz etmeyen muntazam kuvvet ve milislerle hududu geçmiştir. Hudutlarımızdan azamî 7 km’ye kadar içeri giren düşman burada tevkif etmiştir. Şimdiye kadar Kale mıntıkasındaki hudud kısmında top atışını icra edilmemiştir.” Sa 5,30 sonrada takriben bir düşman süvari alayının Lefke istikâmetinde bir süvari müfrezesinin Köşemenköy istikâmetinde hareketi görülmüştür. Mustafa Paşa köprü ve fırını tahrip edilmiştir.

Karargâh–ı Umûmî’den de evvelce görülen ve Bulgarların üç orduya ayrılarak 216 tabur ve 153 batarya ile Trakya’da dar’ul harekâtında olduğunun bildiren ma’lûmat gelmişti. [60]Şark ordusu karargâhı bu ma’lûmat üzerine “Hududu geçen düşman kollarının arkadan gelecek kollar pişdarı olduğunu ve Arda, Kırcaali karşısına yapılan teşebbüsâtın daha şiddetli olmasına nazaran oralardaki kuvvetimizi püskürtüp atmadıkça düşmanın harekât–ı asliyeyi taarruziyeye geçmeyeceğinden anlaşıldığını, belki Bulgarlar bu havalide mühim bir kuvvetle yapacakları taarruzla şark ordusu kuvve–i seyyaresinden bir kısmını bu tarafa celb etmek istediklerini” düşünmüş ve bunun üzerine Kırkkilise–Hasköy hattında tecmi’in kolay olacağını kuvvetli olarak ümide başlamıştı.

Hâlbuki gelen ma’lûmatın ekserisi düne aid olduğundan daha şimdiden böyle bir hüküm vermeye vaziyet müsaade değildi.

Diğer cihetten “harekât–ı taarruziyenin her ne suretle olursa olsun icrası halinde mevki’i müstahkem seyyar kuvveti ile tevcid harekât–ı mümkün kılmak ve iş bu kuvvetten hakkıyla istifade edilmek üzere münasib zamana değin büyük mikyasta huruçlar icrasından sarf–ı nazar edilmesinde” şu emirle Edirne’ye bildirildi:

“Ordu meydan muharebesi icraa eylemek üzere, muharebenin neticesine kadar kale hurucunda büyük taarruz–ı harekâttan sarf–ı nazar ediniz. İstikamet hattının muhafaza ve müdâfaası şimdilik en mühim meseledir.” Bu bu bâbda kaleye şu emirlerde verilmişti:

“Bir düşman kuvvetinin Tatarköyü’nden ilerlemekte olduğunu bildiriyorsanız. Bu günlük ilerlemesi Mustafa Paşa’ya karşı ircaa edilecek taarruzu tehlikeye düşürebileceğinden bu taarruzdan sarf–ı nazar ediniz.” Diğer: “Cisr–i Mustafa Paşa’daki düşman kuvvetinin bir alay piyade ile bir bataryadan ibaret olduğu tahmin ediliyor.

Üsküdar’a, icab eden müfrezeyi çıkarınız, Doğanca–Karahisar istikâmetine iki alayla 2 batarya sevk ediniz, alayın birisini Doğanca’dan Mandıra istikâmetinde şimâle çıkarak bilâhire düşmanın gerisine hareket ve bu esnada cepheden dahi

taarruz edilerek bu suretle düşmanın mahvı imkânı temin edilmektedir. Sevkiyat bu gece icra edilirse yarın muvaffakiyet mümkündür. Eğer kuvvetli düşmana taarruz edilirse kat'iyen muharebeden sarf-ı nazar edilmesi tabiidir. Şu hareketin icrasının oraca miralayı Hüsamettin Bey ihalesi münasib olsa gerektir. Bu bâbda mütalâanız varsa bildiriniz.”

Bugün süvari fırkası gerisine istinad olmak üzere bir müfreze istemişti. Bunun üzerine birinci kolorduya şu emir verildi: “Süvari fırkasına istinad olmak üzere nişancı Y 1 le bir mitralyöz bölüğü ve bir bataryanın derhal Süloğlu'na sevki ve düşmanın haber verilen piyade alayının ileri hareketinin durdurulması ve fakat kat'î muharebeden ictinâb olunması”

Edirne'ye de bu bâbda şu emri verilmişti: “Hanlıyenice'de bulunan nişancı alayını bir alay piyade ve bir batarya ile takviye ederek müfrezenin karşısında bulunan düşman kuvvetini anlamak üzere derhâl taarruz [61] etmesi” süvari fırkasına da şu emir verildi: “Vaysal ve Küçükoğlu'da yarın vuku'u muhtemel muharebede piyade ile tevcid harekât edilmesi.”

Daha Dersaadet'ten itibaren taarruz fikri ve arzusu ile meşbû' olan üçüncü kolordu kumandanı bir türlü rahat ve sakin durmaya razı olamıyordu. K.U.'nin ordu tarafından ta'mim edilen ilk taarruz emri üzerine birinci cüz'ide görülen raporu yazmış ve kendisine müfrezeden taarruz edilmemesi emredilmişti. Bu günde bu kolordu şu raporu gönderdi: Kırkkilise/ 6 Teşrinievvel 1328

“Düşmanın vaz'ül-ceyş hazariyesine ve hududu sevk'ül-ceyşiyesi istikâmetine nazaran biri Cisir-i Mustafa Paşa karşısında diğeri dahi Yanbolu'nun cenubunda güzel Yenice-Papasköy hattından tahşid edilerek iki grub teşkil etmesi ihtimali ağılebirdir. İş bu gruplardan Kırkkilise kolordusunca nazar-ı itibâra alınacak olan Güzelenice-Papasköy hattı cenubunda bulunamıdır.

Papasköy üzerinden Gaibler-Erikler tarikiyle ilerleyecek düşman Bulgar şark ordusunun sol cenahını teşkil edebilecek kuvvet olup bir firkadan ziyade olmasına ihtimal dilemez. İşbu kuvvetin cihet-i şarkiyesinde bulunup Dereköy üzerinden ilerleyebilecek bir kuvvet tasavvur olursa bile bunun vazifesi ancak Tırnovacık havalisindeki Bulgarları teslîh ile hutût muvasalamıza doğru sevk etmekten ibâret olacağından mühim miktarda olamaz Papasköy-Dere Mahallesi-Vaysal-Çeşmeköy-Petra istikâmetinde dahi düşmanın bir fırka ile taarruz etmesi me'muldür. İş bu iki firkadan gayri gelecek kuvvetler Yenice civarında bulunup. İleri kıtaatının Koyunkavur'a kadar sevk etmiş olan birinci kolordumuzun cephesine tesadüf etmesi tabiidir.

Bulgarların Kırkkilise-Yenice karşısındaki kuvvetleri her ne mertebede olursa olsun el-yevm 1 ve 2. kolordularımızın mütehaşşid bulunan kuvvetlerine karşı hâkim addolunamaz. Bu cihedden büyük bir kuvvetle taarruz farz edilse bunun bir kısmı mühimmini Yenice üzerine sevk ederek bir ve üçüncü kolorduları şark cihetine doğru atmak üzere hareket edebilir. Buna karlı 3. kolordunun vazifesi Bulgarların sol cenahı gerisine düşmektir. Kırkkiliseyi cihet-i şarkiyeden yani Koruköy üzerinden çevirebilecek surette Bulgarların sevkiyatı da bulunabilmesine ne vaz'ül-ceyşlerine de vaziyeti itibarî ile intizâr olunamaz.

Kırkkilise'nin iş bu şark şimali ciheti zaten pek metin olup cüz-ü kıtaat ile müdâfaaya elverişli olduğundan bu cihetten vukua gelecek taarruzdan hiçbir tehlike melhuz değildir.

Yolların fenalığı ve uzunluğu hasebiyle ve kuvâ-yi Osmaniye'nin Kırkkilise-Yenice hattı üzerinde vâsi' bir cephe malik olmalarından nâşî düşmanın bir tek kol ile ilerlemeyip müteaddid yollardan gelmesi ve beher-i yoldan dahi ancak bir fırka sevk edebilmesi derkâr olduğundan arazinin gayet kesik ve arızalı olmasından bi'l-istifade birinci kolordunun Petra üzerinden gelebilecek kıtaata karşı gidip âni ve anın cihet-i garbiyesindeki kuvvetleri işgal etmesi ve Bulgarların henüz yol kollarında dağınık bulunmasından bi'l-istifade Kırkkilise'deki kuvvetimizin Tekesuyu'nun [62] cihet-i şarkiyesinden Erikler istikâmetine ilerleyerek düşman fırkasına püskürterek birinci kolordumuzla harpte bulunacak olan düşmanın gerilerine iktizâ' eder.

Şu halde, bir düşman taarruzuna karşı bu kolordularımızın hal-i müdâfaada kalmayıp açık cephe ile ilerleyerek yol kollarında bulunan düşmana karşı olmaları ve düşmanın dağınıklığından istifade müsâraat etmeleri zaman-ı muvaffakiyet görülmektedir.

Kırkkilise'nin şimalindeki köylerimizin al'el-husus Malkoçlar'daki zahirenin yanması düşmanın bu ciheden mühim bir taarruzda bulunmak emelinde olmadığına delâlet edebiliyor. Şayet ilerlese dahi Yenice-Kırkkilise hattındaki kuvvetimiz el yevm kâfi addolunabilir. Al'el-husus bâlâ da beyan olunduğu vech ile süratle ve açık cephe ile,

Taarruz sayesinde düşmanın yol kollarını bastırmak imkânı suhulet ile elde edilebilir. İşbu mütâleât-ı kasıraneme nazaran emir ve irade-i kumandânilerine intizâr ederim.”

Rapor tetkik edildikte:

A)–Düşmanın vaz'ül-ceyş hadariyesi istediği tarzda istediği mahalde tecmi'a müsaittir.

B)–Eğer Bulgar ordusu sol cenahının takip ettiği tahmin olunan Gaibler-Erikler yolundan murad bu istikâmet-i umûmî ise bu yolun da şarkından da kuvvet gelebileceğini kabul iktizâ eder. Bu yolun daha şarkındaki yegâne kâbil-i hareket yol Dereköy yolu değildir. Arada aynı derecede kâbil-i hareket birçok yollar daha vardır.

C)–Rapordaki mülâhazat kabul olunursa 3 ve 1. kolorduların lâakal 3 Bulgar fırkası karşısında bulunacağını kabul iktizâ' eder. Bu iki kolordu mevcut nizamiyesinde bile bulursa malik olacakları 6 tabur 3 Bulgar fırkasının 72 taburundan azdır. Nerede kaldığı bu iki kolordu hal-i hazırda bir kolorduya ancak muadildir. Binâenaleyh yalnız 3. kolordu ile bir ve hatta iki Bulgar fırkasına bir ihâta taarruzu icrası nasıl tasavvur olunabilir?

D)– “Bulgarların yol kollarında dağınık bulunması”, “Bunlara karşı açık cephe ile ilerleyerek yol kollarında bulunan düşmanı karşılamak ve düşmanın dağınıklığından istifadeye müsâraat”, “Açık cephe ile taarruz sayesinde düşmanın yol kollarını bastırmak” cümleleri ise manası fennen anlaşılabilir bir takım sözlerden ibarettir. Yol kollarında gelen düşmana karşı biz muharebe nizamında mı ilerleyeceğiz?

H)– Bir köyün yanması düşmanın taarruz etmeyeceğine hiçbir suretle delâlet edemez.

V) Bu raporda umum ordu nazar-ı dikkate alınmamıştır.

L) Hepsinden daha mühim olmak üzere sarf-ı tahayyülata müsteniddir; düşmana dair hakikî hiçbir ma'lûmat müstenit değildir. Evham ve hayâlâta müsteniden karar ittihâzı ve karar talebi ise gayr-i kâbildir.

Diğer cihetten şark ordusu harp ceridesinde şu sözler vardır: “Diğer kolordu kumandanlarından bazıları dahi başkumandanlık taarruz emrettiği halde ordunun âtil kalması hakkında tenkidâta icra [63] ve muhacirinin kuvve-i manevîye üzerine sû-i te’sir etmekte olduğunu beyan ediyorlardı.” Bu sözler Abdah Paşa hazretlerinin hatıratıyla da müeyyiddir.

Binâenaleyh şu husus varid-i hatır olur: Dar’ül harekât üzerindeki bir kolordu kumandanı doğrudan doğruya kumanda etmekte ve dar’ül harekât üzerinde bulunmakta olan bir ordu kumandanına, sual vârid olmadan, serd-i mütâlâat ve arz-ı teklifâta salâhiyetdâr mıdır? Ben böyle bir salâhiyetin mâdun kumandanlarda olamayacağı kanaatindeyim kumandanlık müşavirlik mevkiî değildir. Böyle bir salâhiyet olursa her kumandâtın başka bir fikir ve mülâhaza serdetmesi pek mümkün olur ki uzakta ve tahrîren ifade etmiş bir meclis-i harb demek olan bu hal hiçbir vakit hüsn-ü netice veremez. Gevşek bir kumandanlık büsbütün mütereddit ve aciz bir hale getirir.

Gerçi şark ordusu kumandanlığı benim fikrimce Karargâh-ı Umûmî serd mütâlâata ve kendi fikir ve raiyetinde ısrar etmekte serbest idi. Fakat Karargâh-ı Umûmînin mevki’i evvelce görüldüğü üzere sarf-ı nazarı bir kumanda mevki’i idi. Vazifesi şark ve garb ordularının tevhîd-i harekâtından ibaret olmalı idi. Daha fazlasına karışması kendi salâhiyetini tecavüz ve şark ordusunun salâhiyetine müdahale idi. Binâenaleyh şark ordusunun kendi salâhiyetini müdâfaaya hakkı vardı. Kolordulara karşı şark ordusu kumandanlığı ise bizzat ve bilâ vasıta emir ve kumandan kademesi idi.

Nitekim şark ordusu bilerek veya bilmeyerek Karargâh-ı Umûmî’yi kendisinin menzil müfettişliği makamında tanımak istiyordu. Bunu şimdiye kadar görülen telgraflarla âtîdeki telgraf teyit eder.

Telgraf 6 Teşrinievvel 328: “C 6 minh. Yine taarruz emrinizi aldım beynimizde ittihâz kalınmış olan mukarrarât henüz taraf-ı Aliyelerinden infaz ve icra buyrulmadı. Mürettip redif fırkaları henüz gelmedi. Bu bâbda ki müşkilâtı tafsil eden bir arızayı bu sabah mülâzım Nihat Efendi’ye tevdi’en gönderdim. Fakat iki üç saatten beri ahvâl-i harbiye kesb-i vuzûh etmektedir. Düşmanın bir kolunun Tunca şarkından zuhur ederek hududu tecavüz ettikleri ve diğer iki kolunun da ihtimal yarın akşama doğru Kırkkilise üzerine geleceği tezahür ediyor. Şu hale göre iki üç güne kadar büyük bir meydan muharebesinin vuku’u muhakkaktır.

1 ve 2. kolordu noktalar kıtaat ve efradı nezdinde üçer yüz fişek var bunların itmâmını ve Babaeski’ye henüz toplanmakta olan 2. kolordu mürettebatı İstanbul’da bulunduğu anda bunların da acilen yetiştirilmesini lâzım gelenlere emir buyurunuz. Bütün karargâh geceli ve gündüzlü sa’y ediyor. Fakat tesadüf edilmekte olan müşkilât oraca ma’lum olmuyor. Nevâkıs-ı marûza ikmâl edilmeksizin vuku’ bulacak taarruzdan ordunun ve dolayısıyla memleketin dūcâr olacağı felaketi düşmanın acizleri için cümle-i vazâif-i esasiyedendir. Daima taarruz edilmesi emir buyruluyor, fakat maruzât-ı müteaddide ile ikmâlî talep edilen nevâkıs hakkında bir emr-i âliyeleri alınamıyor. Binâenaleyh buraca ahvalin göstereceği icaba göre tedafü’ veya taarruz-ı [64] ifayı vazifeye tevessül ve bu bâbda son dereceye kadar sarf-ı gayret edileceğine emniyet ve itimat buyurmanızı ve maruzât-ı vâkia’ dairesinde nevâkısın bir iki güne kadar yetiştirilmesine inâyet buyrulmasının arz ve cümlemizin muvaffakiyât-ı Samedaniye’ye mazhariyetimizi temenni eylerim.”

Şark Ordusu Karargâhı–7 Teşrinievvel 1328

Düşman hakkında bugün ma'lûmat-ı âtiye alındı:

6/7 Teşrinievvel Edirne kumandanlığından:

“1– Sa 8 sonrada bir bölük kadar düşman süvarisi Doğanca köyü'ne girmiştir:

2–Çirmen önlerinde kuvvet meçhul ufak tefek düşman süvari kıtaatı görülmüştür.

3–Karadağ cenubunda Burgucu Çiftliği'ne bir düşman süvari bölüğü girmiş ve arkasını kuvvetli anlaşılamayan bir piyade kuvveti takip etmiştir.

4–Düşmanın bugün beheri bir liva tahmin olunan üç büyük kolu Fikle Kireççi Hasköy, Sergen üzerine yürüdüğü ve işbu kuvvetler karşısında bulunan onuncu fırkamızın kâtiyen muharebe kabul etmeyerek kademe kademe çekildiği ve yalnız topçusu ile Fikle kolunu işgal eylediği fırka-i mezkûre kumandanlığından bildirilmiştir.

5–İşbu kolların Tunca şarkına geçeceğine ihtimal veriliyor.

6–Yine sa 10.30 sonrada gelen haberlerde Kemalköy ve Doğanca istikâmetinde büyük bir atış zuhur ettiği ve bunun kemer tabyadan görüldüğü bildiriliyor.

7–Doğanca şarkındaki müfreze için sa 6 sonrada üç piyade taburu ile bir batarya top bir mitralyöz bölüğü sevk edilmişse de nişancı alayı fâik kuvvetlerle temastan ihtirâzen bu esnada geri çekilmeye karar vererek 212 rakımlı tepeye doğru hareket etmiştir.

Süvari Fırkasından:

“Sarıdanışmend'deki fırka mevzi'inden düşmanın iki piyade fırkası ile iki süvari alayının Büyükderbend–Hacılar yolunun takiben Hacıdanışmentköyü'ne doğru ilerlediği görülmüş ve fırkamız topçusu tarafından taciz edilmiştir. İş bu kuvvetin pişdarı tarafından Hacıdanışment'in cenup tepeleri sa. 3,20 sonrada işgal olunmuştur.

Fırkamız üç livasıyla Taşlımüsellim mevzi'inde hal intizârdadır. Lahna Paşa Köyü cihetinden bir buçuk saat kadar top sedaları işitilmiştir. Elân devam eylemektedir.”

Bu haberler üzerine şark ordusu kumandanlığı “düşman kuvâ-yı küllisinin artık harekât-ı taarruziyeye başladığına ve bilâ tevfiik ilerlediği takdirde 8 zevalinde veya 9'da Kırkkilise–Hasköy hattına gelebileceğine” 9 [65] hükmetti ve “Ordu henüz tecmi'ini ikmâl etmemişse de elindeki kuvvetle bir hat müdâfaa işgale has karşılık lâzımdır.” kararını verdi.

[Abdullah Paşa hazretlerinin hatıratı bu bâbda hulâsaten şöyle diyor: Tunca garbındaki üç kol Tunca şarkına geçerek buradaki kuvvetlerle tevhid-i harekât eylemesi ve kuvâ-yı sairenin kalenin ihatasına memur edilmiş bulunması tabî idi. Süvarinin verdiği ma'lûmata nazaran şimdilik yalnız kuvvetli bir fırka keşif edildiğine ve Lahna Paşa istikâmetinde de diğer bir fırka pişdarının hafif liva ile muharebe etmekte olduğuna hükmedildi. Düşmanın böyle münferit iki kol ile ilerleyemeyeceği tabî olduğundan daha bir iki kolun sarkmakta olduğu ve bunların karîben haber alınacağı tahmin edilmişti. Düşmanın 8 veya 9'da, hatt-ı harbimize tesadüfî ihtimaline karşı 3,1, 4. kolordularla Kırkkilise–Hasköy hattında ve seferberlik ve tecmi' henüz nâtamam 2. kolordu ile de Babaeski de bulunmakta olan ordumuz pek müsait bir vaziyette değildi. Vaziyeti daha müsait bir hale getirmek ve şu 4 noksan kolordu ile metin bir hatt-ı müdâfaa da yayılarak hasmı karşılamak için Bulgarların serian ilerlemeleri ihtimaline karşı zaman kazanmak lâzımdı]

Bunun üzerine o emir âtf de verildi: “7 Teşrinievvel zevalinden evvel olacak”

1–Edirne’ye: “Düşmanın Tunca’yı müruruna mümkün olduğu kadar mümanaatla avk ve te’hir olunması.

2–Süvari firkasına:

a)“Faal bir zabıt kumandasında dolgun mevcutlu bir süvari bölüğünü hemen Edirne üzerine Ortaköy istikâmetine sevk ediniz. Vazifesi Arda’nın cenubu ve Koşukavak istikâmetini keşif etmekte alacağı ma’lûmatı Edirne vasıtası ile bildiriniz.”

b)“Kırkkilise–Kofçaz, Kırkkilise–Tırnovacık istikâmetlerini keşfetmek ve ordunun sağ cenahını setretmek vazifesi ile şimdi en seri gidebilecek bir süvari alayını Kırkkilise’de 3. kolordu emrine gönderiniz.”

c) Vaysal–Hacıdanişment, Küçükoğlu’ndaki düşman kuvvetleri ilerliyor mu? Kuvvetleri ne kadar tahmin olunuyor? Kolbaşları nerededir? Vaysal şarkında Ömerabbas ve Devletliağaç istikâmetleri serian keşif olunmalıdır. Vazîh ma’lûmata şiddetle intizâr olunmaktadır.”

[Abdullah Paşa’nın hatıratında bunlardan mâadâ 3. kolorduya da “Dereköy, Kofçaz, Devletliağaç istikâmetlerinin keşfinin derece–i elzemiyeti” emredilmiştir deniyorsa da bu emre şimdilik vesâik arasında tesadüf edilmediği gibi 3. ko kumandanı Mahmut Muhtar Paşa da Ruzname–i Harbi’nde bundan bahsetmiyor. Şimdilik öyle zannederim ki hatta bir süvari alayının 3. köye gönderilmesi hakkında süvari firkasına verilen emir dahi ordunun bu lüzumu takdirinden ziyade kolordunun “Süvari Y 8 vazife yapamıyor. Çünkü hayvanlar açtır. Yevmiye yemi altı kiloya eblağa müsaade buyurunuz” tarzındaki müracaatından sonra i’ta edilmişti.] [66] Bundan sonrada şu emr–i umûmî i’ta olundu: (Kroki 8)

6 ve 7 Teşrinievvel İçin Ordu Emri Numara (2) Lüleburgaz Ordu Karargâhından
7 Teşrinievvel 328 sa?

“1– Bulgarların birer fırka kuvvetinde tahmin olunan üç yürüyüş kolu dünden beri Küçükoğlu ve Vaysal’dan cenuba doğru ilerlemektedir. 1–2 fırka tahmin olunan diğer kuvvetinin dahi Meriç ile Tunca arasından Edirne üzerine ilerlemekte olduğu istihbar olunmuştur.

2–Ordumuz Kırkkilise–Yenice Bostanlı hattında toplanacak ve iş bu hattı ber vech–i âti tahkîm ve işgal edecektir:

3. kolordu: Kırkkilise–Koyunkavur arasında evvelce tahkîm ettiği surette,

1. kolordu: Üçüncü kolordunun sol cenahından itibaren Yenice–Teke sırtlarına doğru tahkîm ettiği (?) sırtlarda,

4. Kolordu bir fırkası ile birinci kolordunun sol cenahını temdid ederek iki fırkası ile sol cenah gerisinde ihtiyatta bulunacaktır.

Düşmanın taarruzunda ber vech–i bâla gösterilen hatlar işgal ve müdâfaa olunacaktır. [Hatıratında bu satır yoktur.]

2–3. Kolordu: İhtiyat olarak Kavaklı’da bulunacaktır.

4– Süvari firkası kuvvetli düşman önünde Havsa’ya çekilecek ve 4. kolordu ile Edirne arasında tarassuda yardım ederek ordunun sol cenahını setr ve muhafaza edecektir. Ordunun sağ cenahı muhafaza için (Keşif ?) bir süvari alayı 4. kolordu emrine verilmek üzere Kırkkilise’ye gönderilecektir.

5–ordu karargâhı 8 Teşrinievvel 328 sa 12 zevalinden itibaren Kavaklı’da olunacaktır. Haberler 8 Teşrinievvel sa. 8 evvele kadar Lüleburgaz’a ve andan

itibaren Kavaklı'ya gönderilecektir.

6-Kolordular kendilerini Karargâh-ı Umûmî telgrafla rabita edeceklerdir.”Telgrafla tebliğ edildi.

[Hatıratıta bu bâbda hulâsaten şu sözler münderiç: “Ordu Erkân-ı Harbiyesinde mütehalif rey ve mütalâalar mevcuttur. Taarruz fikrini besleyenler, hattın sol cenahın Hasköy’de kalmasına taraftar olanlar vardı. Taarruz, ordunun haline ve icabat-ı vaziyete göre en değersiz mütalâa idi. Ordu ister tedafü’, ister taarruz-ı hareket etsin mevki’i müstahkemden huruc yayacak kuvvetlerin karşısında düşmanın ordu sol cenahını çevirmek üzere ilerlemesi ihtimal haricinde idi. Her hangi bir ihtimâle karşı ise 4. kolordu ile süvari fırkasına ber vech-i bâla verilen emirle çaresiz olunmuştu. Sol cenahı [67] Bostanlı’ya gitmekle cephe 7-8 km kadar kısalıyordu. 2. kolordunun Kavaklı’da bulunması ise muvakkit olup esasen Yündala’ya sevk mutasavvir.”]

Mevkii müstahkemde şu emir verilmişti: “Edirne’ye gelmiş olacak olan fırka 11’in bu gün ve bugün yürüyüşe devamlı yolda döküntü bırakmayarak Havsa tarikiyle Teke-Bostanlı’ya sürat sevki ve keyfiyetin netice-i tebligatın şimdi iş’ârı.”

Bu vaziyet üzerine ittihâzı icab eden karar dahi tetkike değer: Şark ordusu 7 sabahı 6/7 gecesi ittihâz edeceği bu karara yine ancak 6 Teşrinievvel vaziyeti esas ittihâz edebilirdi. Bu vaziyet ise hulâsaten şu idi.”

Bir kere düşman: Makedonya’da, Kırcaali karşısında birer Bulgar fırkası olduğu artık tahkik etmişti. Edirne karşısında Meriç cenubunda ve Meriç ile Tunca arasında da 1,5-2 fırka olduğu anlaşılıyordu. Tunca şarkından da birer firkalık üç yürüyüş kol kabul edildiğine göre cem’an 6-7 Bulgar fırkası meydana çıkmıştı. Bulgarların 9 fırkası olduğuna nazaran daha tam mevcutlu 2-3 fırka keşif edilememişti. Düşman ordusundan 2 fırka lehimize olarak, daha evvel tasvir ve kabul edilemeyecek bir fayda olmak üzere netice-i kat’iye mahallinden uzakta idi, bunlar yakın zamanda Şark-ı Trakya’da icra-i tesir edemezlerdi. Şimdiye kadar gelen ma’lûmat iyi mukayese edilirse fırka 8’in Tunca garbında olduğu tahkik ediyordu. Fakat ta Kurtköy üzerinden ilerleyen kuvvet, Meriç cenubundaki kuvâ-yı saire de düşünülürse bir fırka ta Tunca boyundan Meriç cenubuna kadar yayılamayacağından burada lâakal bir fırka daha olduğuna da kuvvetle hükmedilebilirdi. Bu iki firkanın hiç olmazsa mühim bir kısmı 8 veya 9’da Tunca şarkında bir muharebe vuku‘bulursa buna iştirak edemezdi. Bu da lehimize idi.

Fakat mütebaki lâakal 2 fırka ile süvari fırkası nerede idi? Eğer bu iki fırka Hacıdanişment Tunca arasında ise bu takdirde ekall 5 Bulgar fırkasının 30 km bir cepheye bulunduğunu kabul icab eder ki çok nikbinane bir tahmin olurdu. Binâenaleyh bu iki firkanın Ömerabbas şarkında bugün yarın görünmesi me’muldü. Bunlar hakkında henüz haber alamayışımız her hangi bir sebeple bu firkaların geride olmasından veyahut daha ziyade süvarimizin bu tarafta hemen de mefkud olmasından ve muhtemelen Bulgar süvari fırkasının bu tarafta olarak hareketi setr etmesinden ileri gelebilirdi. Bulgar süvari fırkasının daha seferlik bidayetinde Kızılağaç’a nakil edildiği haberi, şimdiye kadar süvari firkamız karşısında görülmemesi, Tunca garbında bulunmasının manasız olması düşünülürse bu husus pek muhtemeldi.

Bulgar ordusunun biran evvel harekât-ı taarruziyeye devam ederek seyyar ordumuzu araması ve mağlûp etmeye çalışması menfiatı iktizâ’sından olduğuna göre

bugün kolbaşları ile Ömerabbas–Süleymandanişmend–Sarıtalişman hattında bulunan kıtaatın bir gergin yürüyüşle Kırkkilise–Edirne hattına varması ve 8’de muharebeye [68] başlaması mümkündür. Fakat bugün daha hudut üzerinde bile görülmemiş olan diğer iki fırka bu dağlık arazide 40–45 km’lik mesafeyi 2 günden evvel kat ederek bu hat karşısına gelemez. Bulgarların münferit olarak yürümesi ise doğru değildi. Binâenaleyh bu hatta bir muharebe ağleb ihtimal ancak 9’da başlayabilir. Muharebeyi bu hatta kabul edip etmemek için ol emri de kuvvetlerin hesabı lâzımdır.

Bulgar ordusu ekall 5 azamî 6 fırka ile bu hata geleceğine göre vasatî 170,000 neferlik ve 130,000 tüfeklik bir ordu demektir.

Bugün (6 minh) Kırkkilise–Edirne–Handaplı hattı üzerindeki şark ordusu kuvâ-yı umûmîsi ise Edirne seygar kuvveti ile beraber:

3. kolordu: (ke 7,9)	6/19–5–21	15.000 tüfek
1. kolordu:	5/23–0–12	20.000
4. kolordu:	1/17–3–9	13.000
Edirne:	3/22–3–7	20.000
Fırka 11:	1/9–1–3	8.000
Süvarı:	0–5/32–3	76.000

16/9–5/47–55

Bu kuvvet 7’de: Pınarhisar’daki kuvvet	7–0–3	5.000 tüfek
2. kolordu	: 2/19–3–12	10.000 tüfek
Lüleburgaz	2–0–0	1.500 tüfek
Pavali’daki kıtaat	3–0–0	2.200 tüfek
	2/31–3–15	18,700 tüfek ile kâbil takviye olup

Cem’an 18/121–50 70 = lâakal 90,000 tüfeğe bâliğ olur.

Bu yekun 8’de Vize’den ve Smakov’dan: 1/6–0–0

Çorlu’dan : 0–0–12

Hacılar Çiftliği Ahırköy

Muradlı–Kandamış hattından : 15–0–0

1/21–0–12 10.000 tüfek ile
takviye edilerek

Cem’an 19/142–50–82 = 105.000 tüfeğe eblağ edilebilir.

9’da başlayacak muharebe günü esnasında da buna birkaç tabur daha inzimâm edebileceği gibi bu kuvvete beher gün şimendiferle de 5–6 tabur = 3.000 tüfeğin inzimâmı mümkündür. [69] Buna mukâbil beher geriye gidilecek gün için ordunun maddeten kesb-i kuvvet etmesi evvelce hesap edildiği vecihle bâkidir.

Binâenaleyh meselâ şuna müncerr olunur: 9 Teşrinievvel sabahı 105–110 bin tüfekle 130.000 tüfeğe karşı muharebeyi kabul edelim mi? bence bu vaziyet ile 5 Teşrinievvel vaziyeti arasında esaslı bir fırka vardır: Orduya ilerde tecmi‘ emredilmiş ve kıtaat kemâlen bu fikir ve maksatla Kırkkilise–Hasköy hattına toplanmaya başlamıştır. Düşmanda daha ziyade yaklaşmıştır ve düşmanın lehimize olan tarz

inkısamı hakkında daha esaslı ma'lûmat alınmıştır. Ric'at ettiğimiz takdirde arkamıza takılarak bizi serbest bırakmaması daha ziyade ihtimal dâhiline girmiştir. Hepsinden daha mühim olarak bilhassa kuvve-i manevîye meselesi artık ordunun geriye götürülmesine de imkân bırakmayacak bir hale gelmiştir. İyi kötü bu hatta toplanan ve kuvvetin kısm-ı küllisini teşkil eden kıtaatı geriye götürmek kararının insicâm-ı dâhilisi yolunda olmayan bu orduyu perişan etmesi mümkündür. Esasen kuvve-i maddîye itibarî ile ümitsiz bir vaziyet değildir. Ber vech-i bâla nispetle Osmanlı ordusunun muvaffakiyetli bir tedafü'-ü muharebe vermesi pekala daire-i ihtimaldedir.

Binâenaleyh bulunulan hatta muharebeyi kabul etmek ehven-i şerdir; bir kere yapılan hatayı daha büyük bir hata ile düzeltmeye çalışmak lâzımdır. Bu nokta-i nazardan şark ordusunun kararı heyet-i umûmîsiyle muvafıktır.

Yalnız bu vaziyette düşmanı te'hîr ve orduyu setr için düşmana müteveccih yollar üzerine kuvvetli müfrezeler sürmemek, süvari kuvvetinin inkısamında mühim bir tebdilat emretmemek, kezâlik ordunun nizam-ı harbinde de evvel emirde kuvvetli dört kolordu teşkil edecek surette yeni tertibat ittihâz etmemek, hâla garb ordusuna kuvvet göndermek, ikmâl-i efradı irsâl etmek hatadır.

Kezâlik bu andan itibaren etraflı bir muhabere şebekesi tertibi, haber zabıtları irsalini, etraflı bir tahkîmatı emri vermeyi ihmal etmekte yanlıştır. Lâğvedilecek fırka ve kolordu karargâhlarından ve bilhassa geri hidmâtı için vâsi' mikeyasta istifadeyi düşünmek de icab ederdi.

(İleride görüleceği üzere Bulgar ordusunun bu hata karşı hatta 11'de bile esaslı bir muharebeyi göze alamadığını, Edirne'ye karşı pek mühim kuvvetler ayırdığını düşünürsek şark ordusunun verdiği kararda sebat etmiş olsa idi ne kadar mühim bir muvaffakiyet istihsâline muktedir olabileceğini düşünmek ve gâib olan fırsata acımamak elden gelmez.)

7 Teşrinievvel geç vakit Edirne'den şu rapor gelmişti:

“1- 7 Teşrinievvel için verilen taarruz emri fırka 10 tarafından yapılamadı.

2-Düşmanın 3 liva kadar tahmin olunan bir kuvvetinin fırka 10 tarafından bir te'sire maruz kalmaksızın Tunca şarkına geçtiği zannolunuyor.

3-Sa 5 sonrada Saray Akpınarın'da düşman varken sa 10'da düşman görülmemiştir.

[70]

4- Tunca şarkındaki 2/6-0-2 kuvvetindeki mürekkep müfreze Karayusuf'un garb-ı cenubundaki 212 Tepesi'ndedir.

5- Büyük mikeyasta taarruza geçilmemesi lüzumundan bahis emr-i kumandanileri üzerine şark müfrezesinin Musa beyli garbındaki 188 Tepesi'ne çekilmesi ve muharebe-i kıt'aya girişmemesi, fırka 10'un da şevkle beraber gelmesi emredildi.

6- Şark müfrezesinden mürûd raporda düşmanın tereddüde düştüğü, keşif kolları tarafından 3 mitralyözle ma' teçhizat bir zabt hayvanın elde edildiği bildiriliyor.

7- Maraş havalisinde görülen düşmanın azamî bir alay olduğu zan ediliyor.

8- Henüz kale toplarının isti'mâline lüzum gösterecek bir vaziyet tekvin etmemiştir.

9- Şehir dâhilinde toplanan yüz küsur eşhas-ı muzırta taht-el hıfz Dersaadet'e sevk edilmek üzere trene irkâb edilmiştir.

10- Fırka 11 sa/10 sonrada Karaağaç'a geldi. Geceyi Karaağaç'ta geçirecekti.

11– Ahval–i sıhhiye ve umûmî bir kemâldir.”

4. kolordu kumandanlığı da şunu soruyordu: “Fırka 11 kaleden aldığı emir üzerine Edirne istikâmetinde hareket etmiştir. Bu fırka kolorduya iltihak için Havsa sule istikâmetine gelecekse de süvari fırkası Kocahıdır’a kadar çekilmiş ve düşmanın dün akşam ileri kıtaatıyla Süleymandanişment havalisinde gecelediği, süvari fırkasının bu gün Geçkinli–Geredeli hattına muvasalatı mâmul ve kolordu yarın ale’s–sabah Havsa–Hasköy hattını tahliye edeceğinden firkanın yalnızca yakalanması muhtemel olmakla hangi istikâmeti takip münasibse hemen şimdi kaleye emir buyrulması.”

Buna ne cevap verildi bilmiyorum. Fakat Hasköy’den 5–10 km şarka çıkılmanın bile ne kadar telaşı mevcut olduğunu gösteren rapor ya büyük mikyasta bir geri hareketi emri edilse idi ne olurdu. Sualine iyi bir cevap verir.

Şark ordusu karargâhının bundan sonraki faaliyeti Kırkkilise Muharebesi’ni ihzardan ibaret olduğundan bunu bahs mahsusunda görürüz.

Şark ordusu karargâhının 5–8 (hariç) mukarrerâtını hülâsa edersek: Vaziyet–i umûmînin nazarı olarak pek güzel ihâta edilmiş olduğunu itiraf icab eder. Garb bir tesadüf olmak üzere Bulgar ordusunun hakikatte ittihâz ettiği tarz–ı hareketi tasavvurda tamamen isabet edilmiş, yanlış da ittifak olunmuştur.

Fakat buna mukâbil ordunun Kırkkilise–Hasköy hattında tecmi‘ini meş‘ar olarak 5’te verilen emri tasvip mümkün olamaz.[71] Eğer buna sebep, esasen Karargâh–ı Umûmî’nin tecmi‘ mıntikasını bu suretle ta‘yin eylemiş olduğu zikr ediliyorsa bununla da iktifa edilemez. Eğer yan yana müteaddit ordular bulursa idi bu bâbda ma–fevkin emrine diyecek bir şey bulunamazdı. Fakat madamağa Şark–i Trakya’daki teknil kuvvetlerden hiç olmazsa şimdilik birinci hatta olanlar yalnız şark ordusunun emrindedir, harekât–ı harbiye de başlamıştır, mevcut kıtaatin bu hareketin icabatına göre müstakilen tarz–ı istihdamında yalnız bu orduya ait olması icab eder. Tecmi’ tabiri daha ziyade harekât başlanmazdan evvelki devre ait bir sözdür. Bir kere muharebe başlayınca artık bir muharebenin icabatına tevfiğ–i hareketten başka yapılacak bir şey kalmaz.

Eğer bu karar yarına teklif edildiği veçhile hiç olmazsa Lüleburgaz hattında tecmi‘ karar verilmiş olsa idi. Düşmanın te’hiri için tedâbir muktezîyede ittihâz edilmiş olmak şartıyla bu hatta muharebe hakikatte 13 Teşrinievvel’den daha ikdâm başlayamaz, hâlbuki bu tarihte bu hatta toplanmış olacak sarsılmamış, muharebe vermemiş Osmanlı ordusu herhâlde Bulgarların getirebileceği 5 firkaya muhtemelen adeden de fâik bir kuvvet hâsıl eylemiş bulunuyordu. Binâenaleyh seferin makarraratına tesir eden en mühim kararlardan ve onlardan birisi de işte bu beş Teşrinievvel günü ve bu günde ittihâz edilen karar idi.

Bir kere bu adım atıldıktan sonra, bundan evvelki sahifelerde de görüldüğü üzere, 7 ve 8 Teşrinievvel için ittihâz edilmiş olan kararda ehveni şerdir; bence de artık geriye gitmek, tecmi‘ geriye nakil etmek zamanı hemen de geçmişti, faydasından ziyade mazereti olabilirdi. Bir kere düşmanın harekâtında evvelce dâhil ihtimal olamayacak te’hîrât vuku‘a gelmiş, birde orduya ileride tecmi‘ emri verilerek ok yaydan çıkmıştı. Mamâfih sırf nazari olarak hal mesele edilirse bu kara dahi itirazdan sâlim değildir. Bâhusus bu kararı verirken şark ordusu karargâhı hem düşman hattında fazla nikbinlik göstermeye başlamış, bundan adeta Kırcaali tarafının netice–i kat‘iyyeye iktiran etmesini bağlayacağını ümit edecek dereceye varmış dedi ve hem de kendi ordusunun vaziyeti hakikiyesine vakıf bulunamıyordu.

Fakat her ne olursa olsun bu son karar vaziyete az çok muvafık bir karardı; eğer emredilen hususat vakit ve zamaniyla ve hakikatte olduğu gibi karışıklıklara meydan kalmadan yapılmış, lüzumsuz yere bu karar ileride görüleceği üzere, değiştirilmemiş olsa idi ağırlık ihtimal bir felâkete mahal kalmazdı. [72]

3- Şark Ordusu Kıtâtının 5-8 Teşrinievvel 1328 Hareketi

Gerek fırka ve kolorduların kendi dâhillerinde ve gerek ordu heyet-i umûmîsi dâhilinde suret-i umûmîde tecmi'lerinden ibaret olan bu harekâtı 4 Teşrinievvel'de Lüleburgaz'da şark ordusu kumandanlığınca üçüncü defa olarak ta'dilen kabul edilen nizam-ı harbe ve bu nizam-ı harbin peyderpey değişen aksamına göre ber-vech-i âti ayrı ayrı tetkik icab eder:

A) 3'üncü Kolordu

Yedinci Fırka: Bu fırka ağırlıklar ve kendisinin teşkîl edeceği kol ve katarlar kısmen müstesna olmak üzere seferber halde idi. Bu firkayı teşkîl eden kıtaat esasen bu havalide bulunmakta olup küçük zabt numune taburu ve endakt mektebi makineli tüfek bölüğü 26 Eylül'de trenle Dersaadet'ten Babaeski'ye sevk edilmiş ve ordudan yürüyüşle firkaya iltihak eylemişti. Obüs taburu da Edirne'den gelmişti. 4 Teşrinievvel'e kadar Tırnovacık'ta bulunan Y 21, 5 minh de Kırkkilise'ye celb edilmiş olduğundan 5'ten itibaren fırka 10 tabur, 4 makineli tüfek bölüğü, 6 sahra, 3 obüs bataryası, 1 istihkâm bölüğü kuvvetinde olarak tecmi'ini ikmâl eylemiş bulunuyordu. Hudut setri maksatıyla birinci cüz'ü de görülen harekât-ı basitayı yapmış ve Kırkkilise şimalinde bir de tahkîmat hattı vücuda getirmişti.

Sekizinci Fırka: 4: 8 Teşrinievvel harekât-ı âtiyeyi icrâ etmiştir:

Kıtât	4. Teşrinievvel	5 minh	6 minh	7 minh	8 minh
Fırka karargâh	Çorlu	Sinanlı	Vize	Pınarhisar	Üsküpdere
N T 8	Mengeret	Vize	Pınarhisar	Üsküpdere	Kırkkilise
Y 22 t 1	Çorlu	Sinanlı	Vize	Pınarhisar	Üsküpdere
Y 22 t 2	“	“	“	“	“
Y 22 t 3	Mengeret	Vize	Pınarhisar	Üsküpdere	Kırkkilise
Y 22 mitralyöz bölüğü	Çorlu	Sinanlı	Vize	Pınarhisar	Üsküpdere
Y 23 t 2	“	“	“	Vize	Pınarhisar
Y 23 t 3	Hat muhafazasında	Hat muhafaza	—	—	ında
Y 23 t 1	Smakov	Smakov	Smakov	Smakov	Smakov-Üsküpdere
Y 23 t 3	Çorlu	Sinanlı	Vize	Vize	Pınarhisar
To y 8 t 4	Mengeret	Vize	Pınarhisar	Üsküpdere	Kırkkilise
Cebel t 3	Kırkkilise bir K Dersaadet bir K	Kırkkilise Dersaadet	Kırkkilise'de şimendiferde	Kırkkilise Muvâsalat	Kırkkilise
İstihkam bölüğü	Çorlu?				

Bu cetvelden anlaşıldığına nazaran bu firkanın 1/6–0–3 kuvvetindeki kısım–ı küllisi Vize üzerinden dolaşmak suretiyle Kırkkilise'ye kadar küsursuz ekli 95 km mesafe kat ediyorlardı. Bu mesafede dört 10 [73] günde kat edilmişti. Hâlbuki Çorlu'dan Lüleburgaz üzerinden Kırkkilise'ye gelseler lâakal 15 km kazanırlar ve bu mesafeyi 3 günde ferah ferah kat ederler ve 8'de Kırkkilise'de ictima' etmiş bulunurlardı. Samakov'daki taburun yerinde kalması ise gayr–i kâbil izahtır: Bu da pek a'lâ gelebilirdi. Kezâlik hat muhafazasında ki tabur hiç olmazsa bir redif taburu tarafından değiştirilebilirdi. Her ne olursa olsun bu firkanın azim ve himmet sarfiyla 8'de Kırkkilise'de lâakal 1/7–0–3 kuvvetinde toplanması mümkündü. Hâlbuki buna mukâbil bugün Kırkkilise'de yalnız 2–0–3 bulunuyordu.

Kırkkilise'ye muvâsalat eden bu n t 8'le Y 22 ta 3 ve topçu Y 8 ta 1, Y 22 kumandanı Miralay Zekeriya Hulki Bey'in kumandasında idi. Fırka karargâha bile gelememiş, Üsküpdere'de kalmıştı.

Bu firkanın To Y 8'ta 2 si ise zeyirde görüleceği üzere başka fırkaya merbut olduğundan firkasının muvasalatına intizâran boşu boşuna Çorlu'da bekliyordu. Bu da pek a'lâ gelebilir ve bu suretle Kırkkilise'de 1/7–0–6 kuvvetinde fırka toplanmış olurdu.

Dokuzuncu Fırka: 8 tabur piyade, 2 makineli tüfek bölüğü, tu Y 9 ta 1, 2 yani 6 batarya ile 4 Teşrinievvel de Kırkkilise'de, fırka 7 solunda müctemi'di. Tu Y 9 ta 3 Ankara firkasına mürettip olup 4'de Lüleburgaz'dan hareket etmiş, 6'da Kırkkilise'ye muvasalat eylemişti; Ankara firkasının muvasalat edemeyeceği anlaşıldığından bu da alayına iltihak etmişti; kağıt üzerinde birkaç gün Karahıdır firkası nizam–ı harbinde de görülmüştü.

Fırka dokuz kumandanı hazırda ve seferberliğin ilk günlerinde mirliya Kadri Paşa idi. Müşarünileyh Teşrinievvel'in ilk haftasında Mirliya Nasır Paşa ile tebdil edilmiş, bu dahi 8 Teşrinievvel'de Dersaâdet'den Kırkkilise'ye gelen Sebük birinci fırka kumandanı Hasan İzzet Bey'in muvasalatına kadar ancak birkaç gün fırka kumandanlığında kalmıştı.

Fırka 9 nizamiyeleri 5 Teşrinievvel'e kadar âdeta hazır mevcudunda idi. Ancak bugünden itibaren Anadolu'lu ikmâl efradı almaya başlamış olup 8 Teşrinievvel'de tabur mevcutları 900–950 insana baliğ olmuştu. Gelen efradın kısım–ı küllisi evvelce veçhile gayr–i malûm, bir haylisi ise elbise–i milliyeyi libas, bir kısmı da palaskasız idi. Taburların vesait–i nakliyesi mühimmen imkân ikmâl edilmişse de firkanın teşkîl edeceği erzak ve cephaneye kolları henüz hal–i faaliyette değildi.

Firkanın miktar–ı kâfi erzak ithalâtı da mevcut olup topçunun binek ve koşum bargirleri tedarik edilmiş, hafif cephaneye kollarını teşkîl edecek rap arabaları kısmen gelmiş, fakat icab eden topçu cephanesi Kırkkilise'ye ithal olunmuştu. Rap arabaları için kısmen hayvan tedarik edilememişti. Koşumları Dersaâdet'den gelmediğinden hafif cephaneye kolları olarak pek az araba koşulabilmişti.

Kolordu kumandan–ı cedidi Muhtar Paşa 5 Teşrinievvel'de fırkayı teftiş ettiklerinden seferberliği pek geri olduğunu görmüş ve bu fırka ile harekât–ı taarruziye icra edilemeyeceği hakkında fırka Erkân–ı Harbiyesinin [74] Mutâalasını kabul eylemişti. Fırka, 8 Teşrinievvel'den beri fırka 7 solunda Karahıdır etrafında ikamet etmekte olup mezkûr firkanın tahkîmat hattı garbında Yenice sırtlarına doğru bir hat tahkîmine çalışmış, fakat edevat–ı hafriyanın pek az olması hasebiyle bir işi

vücuda getirememiştir. 6 Teşrinievvel'de kolordu kumandanının emriyle bu tahkîmat terk edilerek ta'dilen yeni bir hat tahkîmatına ibtidâr etmiştir.

Ber vech-i zeyr görüleceği üzere Ankara fırkasının vakit ve zamanı ile gelemeyeceği görülünce bu firkadan gelebilmiş olan Ankara ve Ayaş taburları da fırka 9'a rabt edilmiş olduğundan fırka, 8 Teşrinievvel'de 9-0-9 kuvvetinde olarak Karahisar etrafında Bulunuyordu.

Afyonkarahisar Fırkası: Seferberlik plânında Edirne Kalesi'ne mürettep iken bilâhire kaleye verilen Babaeski fırkası yerine Vize'de de toplanacak 16. kolorduya rabt edilmiş olan bu fırka 27 Eylül'den itibaren Çerkezköy istasyonuna inzâl edilmeye başlanmış olup 5 Teşrinievvel'de 5 tabur ve fırka karargâhı ile Saray'da idi. Harekât-ı harbiye başladığına göre 16. kolordunun gecikeceği anlaşılmış olduğundan bu firkaya evvelce görüldüğü üzere derhal Kırkkilise'ye hareket, yani zımnen 3. kolorduya iltihak emri verilmişti. Bu emir üzerine bu kuvvet 6'da Pınarhisar'a 7'de 3. kolordu sağ cenahının 1 ihataya karşı muhafaza fikriyle olacak, Üsküp'e gelmiş ve 8'de her nedense tebdil-i fikir edilerek erkence Kırkkilise garbında Raklice'ye muvasalat etmiş ve bugün akşama kadar tahkîmat hattında meşgul olmuştu. 8'de mütebaki 3 taburdan birisi Lüleburgaz'da ikisi Pınarhisar'da bulunuyordu. Bu taburlar Dersaâdet'te beklemiş olduklarından bugün firkalarına iltihâk edemezlerdi. 5 Teşrinievvel emri ile 16 kolordu nizâm-ı harbi'nden çıkararak 3. kolordu nizâm-ı harbine girmiş ve kendisine öteden beri Kırkkilise'de bulunan cebel-i topu T 4 (2 batarya) 9 Teşrinievvel'de rabt edilmişti.

Nizâm-ı harbi mücîbince kendisine mürettep tu Y 1 T 2 ise ancak bugün Dersaâdet'ten biran hareket ederek Ayastefanos'a varmıştı.

Ankara fırkası: Vasatî 5,6 gün Ankara'da veya Ankara hattı istasyonlarında nakliyat sırası beklemeye mecbur olan bu firkanın taburları Trakya'ya pek geç geçmeğe başlamış olup 8 Teşrinievvel'de ber-vech-i bâlâ yalnız iki taburu Karahidır'da bulunmakta idi ve fırka 9 nizâm-ı harbine rabt edilmişti. Fırka karargâhı ile 8 tabur Dersaâdet'te olup mütebaki 2 taburda Ankara'da bulunuyordu. Bu firkaya mürettep tu Y 9 T 3 Kırkkilise'de idi.

*

* *

Üçüncü kolordunun 5-8 Teşrinievvel makarrat ve harekât-ı da şunlardan ibaretti:

Bulgarların hududa mücavir İslâm köylerini yakmakta ve ahaliyi katletmekte oldukları hakkında gelen ilk [75] haberler üzerine 6 Teşrinievvel'de 3. kolordu kumandanı fırka 7 kumandanına: "Bu vakanın te'sirâtın muzırrasını ref için Erikler müfrezesinin topçu ve piyade ile takviyesini ve hududu tecavüzle birkaç Bulgar karyesinin yakılmasını" şifâhen emredildi. Bunun üzerine fırka 7'den Y 21 T 1 ve Y 20 T 3 ile Kırkkilise'deki cebel taburlarından bir bataryadan mürekkep bir müfreze teşkil edilmiş ve müfreze kumandanına: "Bugün sa 1 sonrada hareket ederek 6/7 gecesinin Kocatarla'da bâlâmirar 7 sabahı hududu tecavüz Gaibleri ihrâk, Bulgar çetelerini tard ve fâik kuvvetler karşısında Erikler'e çekilmek" emri verilmiştir. Bunun üzerine müfreze hareket etmiş ve zeyrde görüleceği üzere 7'de Erikler'de kalarak 7/8 geci tekrar Kırkkilise'ye gelmiştir.

3. kolordu 6 Teşrinievvel'de şu emri verdi: (7 numaralı kolordu emri)

“1– Düşmanın bir tabur kadar tahmin olunan piyade ve zayıf miktarda süvariden mürekkep bir kolu sa 11 evvelde Malkoçlar–Küçükkanara–Taştepe–istikâmetinde ilerlemiş ve Erikler müfrezesi tarafından takip ve tard olunarak birkaç Bulgar neferi esir edilmiştir. 8–10 süvari kuvvetinde bir keşif kolunun Erikler’in cenupta dolaştığı ve bizim süvari keşif kolunun takibine uğrayarak Petra istikâmetine firar ettiği görülmüştür.

2–Fırka 7’den çıkarılan bir sınıf selase müfrezesi bu tecavüzleri tard ve hududu tecavüzle hudut üzerindeki düşman karasını tahrip etmek üzere bade’l zeval Erikler istikâmetinde Gaibler’e doğru sevk edilmiştir. Sa 3 sonrada biri Kadıköy–Kokurdanbayırı Kofçaz, diğeri Eski Poloz’a Karahamza istikâmetlerinde Kırkkilise’den 2 süvari keşif kolu sevk edilmiştir ki bu gece avdet edeceklerdir.

3– Bugün neşrolunan 6 numaralı kolordu emrinde fırkaları tahsis edilen mıntıkların tahkîmatına keremmiyetle devam olunacaktır. Her kıtanın mıntıkası mezkûr kıt’a tarafından bir defa işgal edilerek mevzi’ler kıtaata belletilmiş olacaktır. Endaht mesafesi dâhilindeki mesafeler ölçülüp işârât–ı mahsus konacak ve kıtaata tefhîm olunacaktır.

4– T 2 obüsün bir bataryası fırka 7 sol cenahında fırka erkân–ı harbine gösterilen mahalde diğeri ikisi de fırka 5’in sağ cenahı gerisinde mevzi’ alacak ve tahkîmat yapacaktır.

5– Mevzi’ müdâfaa dâhilindeki bilcümle bataryalar telefonla Taştepe’ye rabt olunacaktır. Bataryaların telefon hutûtu bitişmezse kolordu telgraf müfrezesi tarafından keşide edilecek telgraf tellerinden istifade olunacaktır.

6– Topçu müfettişi mevâzi’–i müdâfaayı gezerek bilumum topçu mevâzi’i hakkındaki mütâleâtını beyan edecektir.

7– Bu geceden itibaren fırkalar kendi mıntikasında emniyet tertibatı alacaktır.”[76]

Bu emir şâyân–ı tetkiktir: Dün Bulgarlar hududu geçmeye başladı. Hâlbuki Hadred’le Kırkkilise arası tamamen boş. Düşman eğer bilâ tevfik yürürse 7’de Kırkkilise önüne gelebilir. Bunu mümkün olabildiği kadar tehir etmek gerek kolordu ve gerek hayat–ı umûmîsi için son derece mücîb–i menfaat. Bundan mâada Kırkkilise şimali, ordu sağ cenahı süvariden tamamen mahrum olduğuna göre bu mıntikadan gelecek düşmanın bizzat kolordu tarafından keşfedilmesi daha ziyade mühim bir icab. Binâenaleyh hiç olmazsa kolordu kendine bu bâbda bir emir verilmemiş bile olsa, bu iki vazifeyi (keşf ve te’hir) ifaya kâfi olacak tedabir bizzat ittihâz mecburdur. Bu maksatla şunlar yapılabilir.

A) Su Y 8’derhâl, her kaç kişi olursa olsun, tekmil mevcutiyle Erikler–Malkoçlar istikâmetine sürülür. Karahamza (dâhil) ile Kofçaz (dâhil) cephesinde şimalden gelen tekmil yollar istikâmetinde düşmanla temas aramak ve bu temas gece gündüz idame etmek maksatıyla keşf kolları çıkarılır. Sağ cenah mıntıkası, Göktepe–Tırnovacık yolda müstakilen keşf ve tarassud olunur.

B) Gerek bu süvariye istinâd olmak ve gerek düşmanın vürûdunda bunu te’hir etmek üzere Erikler’e 1 tabur piyade, 2 makineli tüfek, yarın veyahut 1 cebel bataryasından mürekkep bir müfrezesi; Poloztepeleri’ne de aynı kuvvette bir müfrezesi, diğeri fırkalar henüz hazır olmadığından bi’l mecburiye fırka 7’den sürülür. Süvari alayı bu müfrezeler ile yakından irtibatta bulunur, kendisinin bulunduğu taraftaki müfrezeye doğrudan doğruya kumanda da edebilir. Beher müfrezeye, lâakal birer takım süvari i’tâ eder. Müfrezelerin kısm–ı küllileri Erikler ve Poloz civarında

tahkîmat yaptığı esnada aksâm-ı süvarinin arkasında mümkün olabildiği kadar ileri sürülür, süvari ile birlikte vâsi' bir hat teşkîle, düşmanın keşfiyatını men'e çalışır. Mühim kuvvetlerin hareketi karşısında tedricen kısım-ı küllileri üzerine toplanır, muharebe eder, icab-ı hâle göre adım adım çekilerek kolorduya iltihak eyler.

Bu müfrezelerin kolordu ile emin ve seri muhaberesi bilhassa haiz-i ehemmiyettir Meselâ Erikler'e bir telefon merkezi açılacağı gibi Poloz Tepesi'nde de hiç olmazsa bir helyosta merkezi vücuda getirilir. Süvari emirberlerde hizmet-i mahsusa îfâ eder.

Hâlbuki bunlara mukâbil kolordu emrinde sahaca ileride dolaşarak, günü birlik avdet edecek iki keşif kolu ile fırka 7'den "düşmanın tecavüzlerini tard-ı hududu tecavüzler mukabele-i bilmisil yapmak üzere" bir müfrezenin ta Gaibler'e sürülmek istenildiğinden başka bir şey görülüyor ki hem gayr-i kâfidir, hem yanlışır.

*

*

*

7 Teşrinievvel sa 9 evvelde kolordu şu emri verdi:

"1- Civar köylerdeki Bulgar çete efradı mücîb-i heyecan olmak için karyeler ihrâkına başladılar.[77]

2-Kırkkilise-Erikler yolu (dâhil) şarkındaki mıntıkada fırka 7 ve garbındaki mıntıkada fırka 9'un mürettep müfrezeler 15-20 km uzakta bulunan köylere kadar gönderilerek mezkûr karada keşf ve nazar ettirilmek suretiyle çetelerin bu gibi ifâline mümanaat edilecek ve telgraf ve telefon hutûtunun muhafazasına itina olunacaktır."

Bu emir üzerine:

Fırka 7 yeni bir şey yapmadı

Fırka 9, Y 26 T 3 Y müntehâb ve sebkbar 237 neferle (Mütebâki efrad geride kaldı) Petra istikâmetine tahrik ve Poloz'a da kolordu vasıtası ile bir süvari keşif kolu gönderildi. Tabur Petra'ya yaklaşırken bir alay kadar süvarinin Poloz'a girdiğini haber alarak Petra civarında durmuş ve sa 7 sonraya doğru Poloz'dan Petra'ya doğru ilerleyen bir düşman süvari bölüğüne ateş ederek tard etmiş ve bir nefer esir almıştır.

Bundan sonra tabur kumandanı "Daha ziyade durmaktan bir şey çıkmaz. Esasen akşama da avdet emri aldım" diyerek sa 4 sonrada taburu ile Tekyesuyu'na doğru hareket etmişse de bu suya muvasalatının burada Y 26 T 1, 2 ve alay kumandanına rast gelerek hep beraber Petra'ya dönülmüş ve 7/8 gecesi burada geçirilmiştir. Filhakika fırka 9 kumandanı kolordudan aldığı emir üzerine ilerideki münferit taburu ber-vech-i bâlâ takviyeye karar vermiş ve buna şu emri gönderilmişti. Fırka 9'dan, sa 4 sonra, Petra'da Y 26 T 3 kumandanlığına:

"1- Taburunuzu takviye için alayınızın diğer iki taburu şimdi hareket edecektir.

2-Fırka yarın ale's-sabah Petra istikâmetine hareket edecektir.

3- Taburların vürûduna kadar Petra sırtlarını elde bulundurmaya gayret ediniz.

Nasır"

Bu müfreze bu suretle 7/8'de Petra'da kalmış ve fakat 8 minh sa 9. 30 evvelde aldığı emir üzerine tekrar Kırkkilise'ye hareket ve az çok bir muntazam yürüyüşten sonra eski ordugaha muvâsalat eylemiştir.

Bu makarrat ve harekât heyet-i umûmîsi ile tetkik edildikte:

Görülüyor ki 3. kolordu kumandanlığında şâyân-ı takdir bir ruhî faaliyet var. Fakat bunu icab eden mecraya tevcih edemiyor. Hayatta ve bilhassa ferdi olmayan hususat-ı ictimaiyede hisle hareket etmek pek çok ahvalde doğru değildir.

Burada da; Bulgarların ihrâk-ı mesâkin, katl-i nüfus gibi ef'âli mücîb-i hiddet ve nefret olmamak kâbil değildir; fakat buna karşı hisse kapılarak sırf bu nokta-ı nazarla mukabele-i bilmissil kalkmak doğru olamaz. Ordunun hazırda bile çete harekâtına kullanılması büyük bir mahsur iken bunu sofrada teşmîl etmek büyük hatadır. İntikamı ilk muharebede galip gelmeye ta'lik etmek lâzımdır. Gerçi burada, bâlâda görüldüğü [78] üzere Erikler ve Poloz'a sunuf-i muhtelifeden mürekkep müfrezeler sürmek lâzımdır. Fakat bu, çete harbi için olmamalıdır. Kezâlik bu maksatla elde mevcut süvari kâmilen ileri gönderilmeli düşmanı keşf hususu verilen Kırkkilise'ye avdet emriyle bir an avdete teşne olacak münferit ve muvakkatı keşf kollarına bırakmamalıdır. Bir gün sonra ve bu zayıf üç dört bölükle hareket edebilen bir süvari alayı (Y 8) iki üç gün evvelde yola çıkâbilirdi.

Nâsır Paşa'nın bâlaya menkul emri ise bize kolordu kumandanının sunmaz, mâmafih bir esasa gayr-i müstenid arzuy-u taarruziyesine yeni bir mesele daha irase eder. Bundan anlaşılıyor ki kolordu kumandanı orduya 6'da takdim ettiği rapora cevap bağlarken ve ağıb ihtimal bu raporun tasvip edileceği ümidiyle, hattı birinci kolordu ile bilâ tevhid hareketi düşünmeden 8 Teşrinievvel'de yalnız iki fırkası ile ileri gitmeyi görmüş ve bu bâbda fırka kumandanlarına ağıb ihtimal şifahen emir bile vermişti. Bu şayet böyle değilse o zaman kolordu kumandanının çete harbini teknil kolordusuyla yapmaya teşebbüs etmiş olduğu kabul icab eder ki bu daha büyük bir hata olur.

Herhâlde görülüyor ki kolordu kumandanı sırf hisse istinaden mâduna, mâ fevke her tarafa arzu-yu taarruzu ilka' etmek ve bu hususta ön ayak olmak istiyordu. Bu, acaba (harp taarruzdur) diyen bazı müfred sevk ve idarecilerin fikrinden mi mülhem idi? Yoksa kolordu kumandanın şahsiyet-i mahsusanın evsâfı idi? Bu noktayı ancak müşarünileyh tenvîr edebilir.

Kolordu kumandanının bugün herhâlde almış olması icab eden 2 numaralı ordu emrine rağmen vermiş olduğu şu emir fikrimizi büsbütün takviye eder:

3. Kolordu Emri Numara (8) Kırkkilise

7 Teşrinievvel, 10'da 30 sa sonra

1- Düşmanın sunuf-i süluseden mürekkep 10-12 tabur kuvvetinde bir kolu 6/7 gecesini Ömerabbas'da ve aynı kuvvette diğer kolu Vaysal'da ve ileri kıtaatıyla Süleyman Danişmend'de geçirmiştir. Büyükderbent'den ilerleyen ve 20-24 tabur tahmin olunan üçüncü bir kolordu aynı geceyi Hacıdanişment ve Saritalışman'da geçirmiştir. Bugün düşmanın bir süvari alayı öğleden sonra Karahamza'dan Eski Poloz'a doğru ilerlemiştir. Düşmanın daha garbda sunuf-i süluseden mürekkep kuvvetli kollarının Demirköy-Hanlıhyenice istikâmetinde ve Tunca garbindan cenuba doğru ilerlemekte oldukları haber alınmıştır.

2- 3. kolordu fırka 7,9'la Kırkkilise'de müctemi' bulunmaktadır. 16. kolorduya mensup olup kolordumuza iltihak eden Karahisar fırkasını 7/8 gecesini Üsküp ve Yündala'da, fırka [79]

Sekiz'in 5 tabur kuvvetindeki kıtaatı Bâlâbanbaba tepelerinde geçirmektedir. Fırka 9'dan tekâlif harbine tarihine memur bir tabur. Petraköyü'nün cenub-ı şarkındaki tepede bulunmaktadır.

Fırka 7'den Erikler istikâmetine sevk edilen sunuf-i süluseden mürekkep müfreze Erikler-Devletliâğaç istikâmetinde bulunmaktadır. Birinci kolordu kıtaatı 7/8 gecesini ileri kıtaatıyla Koyunkavur-Yenice hattında geçirecekti.

3- Kolordunun Kırkkilise-Koyunkavar istikâmetlerinde taarruz etmesi muhtemeldir.

4- Fırka 9'dan 2 tabur hemen hareket ettirilerek bu geceyi Raklıceköyü ile Tekederesi Arasındaki sırtların cihet-i garbiyesine geçirmek üzere bulunacak ve ileri karakollarını Teke Suyu'na kadar sürerek bu geceden Petra'daki taburla tesis-i muvâsalat edecek ve yarın üzerinde bulunduğu sırtları müdâfaa edecek ve Petraköyü'ndeki tabur yarın düşmanın kuvvetli kıtaatının taarruzuna hedef olursa Tekesuyu şarkındaki 2 tabur üzerine çekilecektir.

5-Kolordunun bilcümle kıtaatı bilâhire tebliğ olunacak emir dairesinde harekete âmâde olmak üzere bu geceden bilcümle hazırlıklarını ikmâl edecektir.

6- Erikler müfrezesi şayet ilerlemişse bu gece Erikler'e celb ve orada bulundurulacaktır.

7- Fırka 7,9'un mütebaki kıtaatı yarın sa 5.30 evvelde hareket edebilmek üzere kendi ordugâhlarında harekete hazır bulunacaktır. Fırka 8 Kırkkilise şarkında, Kırkkilise-Vize, Kırkkilise Üsküp şoseleri arasındaki mıntıkada kezâlik sa 9 evvelde harekete âmâde bir halde hazır bulunacaktır.

16. kolordu kıtaatı 7/8 gecesini Üsküp; Üsküpdere, Yündala'da geçirip yarın sa 10 dakika 30 evvelde Kırkkilise-Üsküp yolunun şimalinde, Bâlâbanbaba Tepeleri ilerisinde ictimâ etmiş bulunacaktır. Ankara fırkası taburları fırka 9 nizam-ı harbine dâhildir.

8- Kırkkilise'nin şimalinden gelen yollar bu gece fırka 7, garbindan gelen yollar fırka 9 tarafından taht-ı tarassud ve te'mine alınacaktır.

9- Efrada 2 günlük erzak ve peksimet tevzi' olunacaktır.

10- Yarın kolordunun taarruzu ihtimaline karşı bilcümle cephanes ve vesaiti nakliyenin ihzâ-ı lâzımdır.

11- Obüs taburu da Taştepe civarında müctemi' bulunacaktır."

*

*

*

Bu emirle beraber kolordunun 6 minh de orduya takdim ettiği raporun sureti de kıtaata ta'mim edilmişti ki işte bu gayr-i kâbili tefehhümdür. Bunun manası şayet ordu taarruza müsaade etmezse "Görüyorsunuz ya! Lakırtıyı anlayan yok ki!" diyerek orduyu kıtaat nezdinde küçük düşürmektir. [80]

Fırka 7 kumandanı bu emri aldıktan sonra fırka 7'nin ertesini gün Petra istikâmetinde taarruzu muhtemel olduğundan ve "Erikler müfrezesinin karşısında kuvvetli düşman mevcut olduğundan bu müfrezeyi yalnız bırakmak üzere celbini "Teklif etmiş ve bu gayr-i kâbil-i tefhîm teklife kolordu da muvafakat ederek bu müfrezenin 8'de avdetine müsaade eylemiştir. Hâlbuki zaten bu fırka 7/8 gecesini rica'tı emretmiş veya müfreze kumandanı kendiliğinden böyle bir rica'ta kıyam etmiş olacak ki müfreze, bugün yağın şedit yağmurları hasebiyle berbat olan yollar üzerinde bir gece yürüyüş yaparak âle's-sabah (8 sabahı) Kırkkilise'ye gelmiştir.

Müfreze yolda birçok eşya ve araba bırakmış olduğundan kolordu kumandanı bunlara hiddetlenerek fırka kumandanına şifahen "ve bizzat derhâl bir miktar süvari ve piyade ile Eriklere kadar giderken eşyayı ve döküntüleri toplamayı "Emretmiş

bunun üzerine fırka 7 kumandanı sa 2 sonrada 10 atlı ve 200 kadar piyade ile Erikler'e hareket ederek ancak 8/9 gecesi nısfü'l-leylde avdet eylemişti.

Bu suretle 3. kolordu 8'de vaziyet-i âtiye de idi.

Fırka 7	4/ 10-0-9	Kırkkilise'de
Fırka 8	2/9-0-9	Karahamza
Fırka 8	2-0-5	Kırkkilise'de
Karahisar fırkası	5-0-2	Raklice'da
Kolordu	0-5-0	Kırkkilise'de
Yekûn	6/26-5-25	

Hâlbuki kolordu mülhak redif ile birlikte sefer plânına nazaran şu mevcuda baliğ olmalıydı: (hariç darü'l harekâtlardakiler müstesna)

Fırka 7	4/10-0-9
Fırka 9	2/10-0-6
Fırka 8	1/8-0-5
Karahisar	8-0-2
Ankara	9-0-3
Kolordu	0-5-0
Yekun	7/40-5-25

[81] Kol ve katarlar namına mevcut teşkîlat yalnız fırka 7'nin teşkîl edebildiği birkaç koldan ibaretti. Kırkkilise'de oldukça mühim miktarda erzak, cephane, malzeme müdahhar olup 2 Teşrinievvel'de Dersaadet'ten 2 adette teyyare gelmişti, fakat pilotları kullanacak halde değildi. Taştepe'de 3 batarya mantelli topta bir kale topçu taburunun idaresinde, koşusuz olarak bulunuyordu. Zayıf mevcutlu birde Kırkkilise müstahfaz taburu cem edilmişti. vakit hazırda bulunan hudut bölüğü de dolgun mevcutlu bir halde fırka 7 emrinde bulunmakta idi. Mamâfih henüz ileride dağınmıktı.

b) Birinci Kolordu

Mürettep birinci fırka: 7 taburuyla Arnavutluk'ta kalan esas birinci firkanın nasılsa Lüleburgaz'a gelmiş olan üçüncü alay ile birinci mitralyöz bölüğü 6'da Kavaklı'ya gelmiş ve seferberliğini ikmâle başlamıştı. Nizam-ı harbde bu firkaya rabt edilen N Y 1, fırka 3 Y 8'in daha uzun müddet Dersaâdet'ten gelemeyeceği anlaşılması üzerine fırka 3'e verilmiştir. (Mamâfih bu alay hakikatte ancak 9'da firkanın emrine girdi ve bu alay Kırkkilise'de iken 3. kolordu kumandanı da bunu vermeye çok çalışmıştır.) Bu firkaya mülhak redif İzmir alayı da bir tabur ile iki gündür Tekfur Dağı'nda, iki tabur ile Anadolu'da idi. Binâenaleyh aynı zamanda tekml mevcut ile gelemeyeceği anlaşılan Uşak firkasından 8 Teşrinievvel'e kadar gelebilmiş olan Eşme, Kula, Simav, Kedüs taburları bu firkaya verilmiş. Firkanın başına da bugün (8 minh), fırka 9'dan henüz minhal kalmış olan Nasır Paşa ta'yin edilerek topçusuz, karargâhsız bir firkanın teşkîl ediverdiği kabul edilmişti. Nizam-ı harbde buna merbut To Y 1 T 1 (8'de) Pınarhisar'da idi.

Fırka 2: Piyade kısım-ı küllîsiyle 2 ve 4'de Konaklı'ya, bir alay ile Teşrinievvel Asılbey'li gelmiş olup 6'da ordugâh nokta-i nazarından heyet-i umûmîsiyle Asılbey'li civarına gitmiş ve 7'de topçusu da iltihak ederek tecmi'-i

hıtâm bulmuştu. Fakat 8’de tahkîmat maksatı ile tekrar tebdil mevki’’ ederek Y 6 ile Koyunkavur’a bu tahkîmatı setr etmeğe, diğer kıtâtıyla Yenice şarkına gelmiş.

Fırka 3: Daha Eylül’de tecmi‘ mıntıkasına gelmiş olup 8’de N T 3 ve Y 7 ile (4 tabur, bir mitralyöz bölüğü) Yenice şark sırtlarında, Y 9 R topçu ile Tokucakta idi. Bilâhare bu firkaya rabt edilen N Y 1, süvari firkasına istinad olmak üzere Edirne’nin verdiği emre tevfiikan 7’de Geredeli’ye gelmiş, 8’de burada idi. (3 tabur, 1 mitralyöz bölüğü) bu firkanın Y 8 Y Dersaâdet’te olup bir türlü seferber olmamış ve harekete hazır bir hale gelememişti.

Uşak fırkası: 4 taburu ber–vech–i bâlâ 1. firkaya rabt edilmiş olup mütebaki 5 taburla karargâhı Dersaâdet’te idi. Buna merbut topçu Y 1 T 2’de Pınarhisar’da bulunuyordu. Bu firkanın, Dersaâdet’e [82] en evvel gelen redif taburlarından birisi olan uşak taburu kumandanının rical–i askerîyeden birisi ile karabeti dolayısıyla Dersaâdet’e, merkez kumandanlığı emrinde alıkonulmuştu.

Kolordu süvari alayı: Henüz Dersaâdet’te idi. Binâenaleyh kolordunun yanında tek süvari yoktu.

Kolordu karargâhı: 5’de Kavaklı’ya gelmiş olup 6 Teşrinievvel’de bir fırka mülhak zabtı devşirme birkaç atlı ile birlikte keşif kolu olarak Vaysal istikâmetine göndermiş ve kolordu karargâhı fırka karargâhları ile birlikte araziye çıkararak sağda fırka 2 solda fırka 3 olmak üzere Tekedere şarkı sırtlarında bir tahkîmat hattı keşf ederek bu hattın tahkîmatı emrini vermişti.

7 ve 8 Teşrinievvel’de tahkîmat namına hemen hiçbir şey yapılamadı. Yağan yağmurlar, azimsizlik uyuttu. Dün keşf için giden zabt süvari fırkası karargâhından aldığı şu raporla bugün avdet etti:

“1– 6 Teşrinievvel’ de 24 tabur, 2 süvari alayı ve bir miktar topçudan mürekkep düşman kolu Hacılar–Hacıdanışment–Sarıtalışman istikâmetine ilerledi. Süvari fırkası bu kuvvetle yaya cenk yaparak sarkmaktadır. Kezâlik bir alayı piyade ve bir miktar süvari Ömerabbas–Karahamza–Eski Poloz veya Kerametli istikâmetine hareket etti.

2– Süvari fırkası bu geceyi Süloğlu’nda geçirip âle’s–sabah koniler istikâmetine hareket etti.

*

*

*

Böyle nizam–ı harbe nazaran: 6/23–3–18 kuvvetinde olması lazım gelen bu kolordu da 8 Teşrinievvel’de: 6/27–0–12 kuvvetinde olarak tecmi‘ mıntıkasında idi. Seferberlik derecesi suret–i umûmîde kıtaatta ilerlemişse de kol ve katar namına bir şey yoktu. Birinci kolordu nakliye taburu Dersaâdet’ten daha yeni hareket etmek üzere idi.

Bu kolordunun süvarisiz bırakılması büyük hata idi. Bunu tashih bit’tabi’ orduya aitti, fakat kolordunun da bu lüzumu takdir ederek süvari istediğine dair bir vesikaya henüz tesadüf etmedim. Harekât başladıktan sonra bu kolordu dahi ileriye, meselâ Kerametli şimal–i garbı sırtlarına bir müfreze göndermeli, hem cephe ilerisi temine hem de düşmanı te’hire çalışmalı idi.

c) İkinci Kolordu

Fırka 4: 6 Teşrinievvel Babaeski civarında toplu kalmış ve 7'de, Nacak–Yeniköy etrafına, 8'de Kavaklı'ya muvasalat eylemişti. [83]

Fırka 5: Nısf-ı mevcudu ile 4'de, diğer nısfıyla 5'de Tekfur Dağı'ndan hareket ederek kısaca 5 ve 6'da yürüyerek 8'de Kavaklı'ya varmıştı.

Kolordu karargâhı vazife mevcutlu süvari Y 10'un 3 bölüğü de beraberdi. Piyadeler takrîben nısf seferber mevcudunda olup topçular ancak dörder top ve cephaneye arabası koşabilmişti. Hafif cephaneye kolları teşkil edememiş olup bunun yerine bataryaların birer miktar öküz arabaları vardı.

Fırka 6. Nizamîler (1/3–0–3) İzmir'de olup Aydın fırkasının buna merbut 6 taburundan Çine taburu evvelce görüldüğü üzere bir şimendifer kazası neticesinde terhis edilmişti. Diğer 4 tabur Haydar Paşa'ya veya Susığırılık'a mütevechen şimendiferde bir taburda İzmir'de idi.

Kastamonu Fırkası: 5 taburla Tekfur Dağı'da, 3 taburla vapurda, 2 taburla Tekfur Dağı'nda bir konak ileride olup karargâh Dersaâdet'te idi. Buna merbut cebel T 4 evvelce görüldüğü üzere Karahisar fırkasına verilmişti. Kırkkilise'de idi.

Binâenaleyh bu kolordu son ma'del nizam-ı harbe nazaran baliğ olacağı 4/36–3–17 yerine yalnız nısf-ı mevcutlu 3/19–3–12 ile Kavaklı'da idi. Hâlbuki İzmir'de ki fırka 6 nizamiyeleri, italardaki kıtaatta geriye celb ederek, en seri süratte sevk edilmeli idi. Bu suretle bu kolordu hiç olmazsa bir miktar nizamiye kuvveti ile daha takviye edilmiş olabilirdi.

H) Dördüncü Kolordu

4 Teşrinievvel'de fırka 12 ile (ma Bursa'dan iki tabur 1/7–0–6) Azatlı, İzmit Fırkası ile (9–0–3) Şalâplar, bu firkadan bir taburla Pavli'de kolordu karargâhı ile Zalof'da, fırka 11'le (Ma Bursa'dan 2 tabur 1/9–0–3) Dimetoka'da bulunan 4. Kolordu 5'de yalnız fırka 11'le Handaplı'ya varmış ve kıtaat-ı saire ile 4 vaziyetini muhafaza eylemişti. Bunun su Y 7 (zayıf 3 bölük) Çorlu'dan gelerek kolorduya iltihak etmişti.

Ordu emrine teb'an 4. Kolordu 6 Teşrinievvel'de:

İzmit Fırkası ile Osmanlı–Hasköy

Fırka 12 ile Azadlı–Ulupaşa istikâmetinde hareket etmiş ve 6/7 gecesi şu vaziyeti almıştı:

İzmit Fırkası { Karargâh Bilecik alayı Hasköy'de,
Su Y 7 K 2 İzmit alayı, topçu taburu Osmanlı şimalinde.
Eskişehir alayı, Osmanlı şarkında.

[84]

Fırka 12 { Y 35, TO Y 12 T 1 Ulupaşa'da
Y 34 T 3 mea metre K 34, TO Y Y 12 T 2, Bandırma, Kepsut
taburları
Hasköy–Ulupaşa yolunun Diselya deresini kat ettiği mahalde
N T 12 bu mültekatın ilerisinde.
Karargâh, so Y 7'nin 3 Osmanlı'da.

Kolordu karargâhı ve bir süvari bölüğü Havsa'da.

Bu gece yağmur başladı.

4. kolordu kumandanlığının vaziyeti ne suretle telâkki edildiği 6/7'de verilen şu kolordu emrinden müstebân olur:

“Kolordunun vazife-i esasiyesine nazaran düşman kollarının harekât-ı bilhassa topçu atışla uzaktan tevkif edip vu kolları yayılmağa mecbur ettikten, bu süratle vakit kazandıktan sonra şimdilik ordu tarafından başka bir emir telâkki olunmazsa düşmanın teması kaybetmemek ve kolordumuzu faik düşman kuvvetleri karşısında tehlikeye düşürmemek şartıyla icra-ı hareket eylemektir. Şu halde ağırlıkları tenkîs ile müteharrik bulunmak, tarassud postaları ve ta‘yin keşf kolları ile keşf ve tarassudu temin eylemek. Bu gece emniyet hattında teyakkuz fevkalâde üzerinde bulunarak sabahleyin şafakla beraber harekete hazır olmak, köylülerden harekâtımıza karşı su-i kast vuku‘una meydan vermemek, bulunulan mahalden cihet-i erbaya müteallik yollar hakkında keşf yapmak ...”

Her satırından rica‘t-ı tereddüt, havf-u ihtiraz müstebân olan şu kolordu emri Osmanlı ordusunda sevk ve idarenin ne kadar ha-il ibtidai de olduğunu gösteren elim bir meseledir. İki cenah kolorduları olan 3 ve 4. Kolordularda birisi ifrat diğeri tefrit olmak üzere hüküm süren şu zihniyetlere nazaran neticenin bireye vereceğini daha şimdiden kestirmek güç olamaz.

Aynı gece verilen diğeri bir emirlerde İzmit Fırkası'nın yarın (7 Teşrinievvel) sa 7 evvelde ileri karakollarının taht himayesinde olarak Hasköy (dâhil) ile akarca deresi arasında ve fırka 12'nin sa 6 evvelde aynı süratle ve Disalya Deresi ile Hasdere arasında (hariç) bulunması, ağırlıkların 8-10 km geriye, şarka gönderilmesi, kolordu karargâhının Havsa'da kalacağı emredilmişti.

Fakat bu emir geç vardığından 7 Teşrinievvel'de ancak sa 8 evvele doğru hareket başlamış olup İzmit Fırkası bir alay geride, ihtiyatda olmak üzere iki alayı ve topçusu ile Edirne şosesinin şimalinde Akardere Hasdere arasında ve fırka 12'de daha garbında tahkîmata başlanmıştır. Yağmur şiddetle devam ediyordu.

[Edirne Kalesi kumandanlığı seferberlik ilânından sonra 4. kolordu ile ortak bir münasebete malik olmaması icab ederken vakit hazır münasebeti hatırını saymakta olacak ki 4. kolorduya vaziyet hakkında **[85]** birçok ma‘lûmat göndermiş diğeri ma‘lûmatı tenvîr ve ikmâl edeceği mülâhazasıyla aynen nakil olunur:

A) Edirne'den vürûdu 6 minh:

1-Kurtköy cihetinden takrîben 1-2 bin Bulgar askerî ve ahaliden mürekkep kuvvet sa 5 evvelde Kurtkale, Çadırkorusu, Nişancıağacı, İzzeddin kalelerimize ansızın taarruz ettiler. Efradımız yüzlerce misl-i faik bir kuvvete tamam dokuz buçuk saat mukavemet ve hattı düşmanı mitralyöz isti'mâline mecbur ettikten sonra Selbeküm cihetlerindeki kuvvetlerine iltihak ettiler.

2-Göçüklü ve Çalidere arazisinde takrîben bir düşman taburu hudut kalelerimize tasallut etmesi ile efradı kısm-ı külliye iltihak için çekilmiştir. İnşallah şehitlerimizin intikamını alacağız.”

B) Edirne vürûdu 6 minh:

“Tunca şarkında Lahna Paşa'daki N Y 4 geriye çekiliyor. Merkez sıkleti Ortakça ve Kayapa arasında bulunan bu müfrezeyi şimdi kaleden tertip edilen bir alay ve bir batarya ve bir mitralyöz bölüğü ile takviye ediyoruz. Tunca'nın garbında tatar Reşadiye ve Soğucak arasında 12 tabur düşman kuvveti aşağı iniyor. Fırka 10

İsmailice civarında düşmanı zayıf bulursa taarruz edecek. Şimdi kaleden harekete âmâde bir piyade alayı, bir batarya obüsü bir mitralyöz bölüğü fırka 10'a yardım için hazırlandı. Düşmanın Üsküdar'da kuvveti görünmüyor. Mustafa Paşa Köprüsü tahrip edildi. Düşmanın bir alayı Çirmen'de ordugâhtadır.”

C- 6/7 sa 11 sonrada Edirne'den:

“1- Düşman hakkında bugün elde edilen ma'lûmat şudur: bugün sa 8 sonrada bir düşman süvari bölüğü Doğanca'ya girdi. Çermen önünde kuvvetli meçhul ufak piyade ve süvari kıtaatı vardır Karadağ cenubunda Burgucu Çiftliği'ne düşman piyade süvarisi geldi.

2-Fırka 11 Handaplı'ya geldi.

3- Fırka 10 sa 10.30 sonrada şu ma'lûmatı vermiştir: Bugün düşmanın 3 büyük kolu Fikle Gerçici Hasköy ve Üsküdar üzerine yürüyor. Beheri takriben birer liva kuvvetindedir. Mustafa Paşa istikâmetinde bataryalardan üçü Yastepe'ye gönderildi. Fırkanın kuvvetli süvari ileri karakolları Kösehamza şimal sırtları ile Akpınar-Ekmekçi hattındadır. Fikle'den ilerleyen düşmanın Tunca'yı geçmesi muhtemeldir.”] 4. kolordu kumandanlığı 7 minh zevalini müteakip 2 numaralı ordu emri hülâsasını almış ve bunun üzerine sa 1.30 sonrada Osmanlı'dan şu emri vermiştir.

“1- Birinci kolordu Koyunkavur-Yenice-Teke hattını tahkîm ediyor. 4. kolordu şimdi hareketle Teke-Bostanlı hattına gelecektir. İzmit Fırkası 1. kolorduyu temdid ve vasıl olacağı Tekye-[86] Bostanlı hattı tahkîm edecektir. Fırka 12 kolordunun sol cenahı gerisinde Hazinedarda ihtiyatta kalacaktır.

2-İş bu hareket kuvvetli dümdarlar tarafından setr olunmalıdır.

3-Fırka 11 kolordunun sol cenahına celb edileceği,

4-Kolordu karargâhı şimdilik İzmit Fırkası ile beraberdir.”

Bu emir kolordu için âdeta felâket oldu; emirdeki telaş ve heyecan zammını tesirini gösterdi. Emir firkalar tarafından derhâl temin edildiğinden kıtaat hemen tahkîmatı tatil ederek ve umûmî bir yürüyüş kolu vesaire teşkîl edemeyerek kendi hesaplarına yürüyüşe başladı. Emri firkalar sa 2-3 arasında almış ve akşama ancak 2-3 saat kadar gelmiş olduğundan 10-13 km'lik bu yürüyüş, yolların fevkalâde çamuru, havanın yağışlı olması hasebiyle gece yürüyüşüne inkılap edildi. Kıtât sabahtan beri iyi hareket yapmış, tahkîmatta çalışmış ve iyide iâşe edilememiş olmak hasebiyle zaten yorgun olduğundan bu gece yürüyüş neticesinde âdeta kemâlen elden çıktı.

İzmit Fırkası ancak 7/8 nısfü'l-leyle doğru firkasının yalnız el âletinde kalmış efrad ile İzmit Alayı, Bilecik Alayı, topçu vesair hastanesi ile Bostanlıya, Eskişehir alayı ile Kocahıdır'a geldi ve sabaha kadar döküntünün arkası kesilmediği gibi birçok efradda ötede beride kalmıştı.

Fırka 12 ise daha berbat olarak geceyi kemâlen ayakta geçirdi: Fırka kumandanı geç vakit başlayan bu hareketle doğru dürüst Hazinedar'a varamayacağını düşünerek kendiliğinden Osmanlı civarında geceleme emretmiştir. Fakat sa 5.20 sonrada İzmit Fırkasından gelen raporda: “Kuvveti 15,000 neferlik düşmanın taşlı mesameden cenuba doğru ilerlemekte olduğu, düşmanın Süloğlu'ndan geçmekte bulunduğu kolordunun, firkaya pişdar muharebesi icra eylemesini ve Akarcadere ile Hasdere arasındaki Yenice yolunu temin eylemesini emrettiği” muharrir olduğu gibi sa 7.15 sonrada yazılmış olarak kolordudan gelen emirde de fırka 12'nin “Gece Osmanlı'da kalması caiz olamadığından tesri hareket eylemesi” bildirilmiş olduğundan zavallı fırka sa 10 sonrada tekrar hareket etmiştir. Topçu Y 12

Osmanlı–Havsa–Kale–Hazinedar yolundan, teknil aralıklarla Kepsut taburunun keza bu yoldan istifadesi emredilerek Y 35 ve metre K 34, Bandırma taburu kısm–ı külli, Y 34 T 3’ten T 12 dümdar olmak üzere kuvâ–yı mütebakiyeninde, Kesirliler Çiftliği tarihiyle Hazinedar’a hareketi emredilmiştir.

Hareket bütün gece ve 8 Teşrinievvel’de devam ederek topçu alayı ancak 8 minh zevalinde kaleye gelebilmiş ve nihayet 8 minh sa 5 sonraya doğru Y 35 T 1, 3, Y 34 t 3, N T 12, Kepsut Gemlik Mihaliç, Gönen taburları, to Y 1 ve metre K 34 istihkâm ve sıhhiye bölükleri Hazinedara ictima’ edebilmiş, Bandırma taburu Kaleköy’ünde gecelemiştir. [87]

Fırka 12’nin İzmit Fırkasından aldığı dermeyân ettiği Bâlâdaki rapora ne kolordu ve ne de İzmit Fırkası vesaikasında tesadüf mümkün olamadıysa da rapor bizzat tafsilâta ihtiyaç göstermeyecektir ricada sarihtir. Kolordu karargâhı anlaşıldığına göre ber–vech–i bâlâ hareket emrini verdikten sonra öteden bizden işittiği şayialarla büsbütün şaşırarak böyle bir emir vermiştir.

4. kolordu karargâhı 7 Teşrinievvel sa 04:45 sonrada 2 numaralı ordu emrinin aynı alınca birde âtideki emri vermiştir.

“1,2. maddeler ordu emrinin aynı.

3–Süvari fırkası kuvvetli düşman önüne Havsa’ya doğru çekilecek ve 4. kolordu ile Eşrne arasında tarassud devam ederek ordunun sol cenahı setr ve muhafaza edecektir.

4–Ordu kumandanlığından tekiden alınan işbu emir telgrafına ve bugün tebliğ edilen diğer emre nazaran İzmit Fırkası 1. kolordu sol cenahı temdid etmek üzere hemen Bostanlı üzerine çekilecek ve o hattı tahkîm edecektir. Fırka 12 kolordunun sol cenahında bulunacak vechile hemen Hazinedara hareket edecektir.

Fırkanın tevhid–i harekâtına son derece itine edilmek ve hattı müdâfaaya çekilinceye kadar cedit müsademe kabul etmemek gayet mühimdir. Bunun için bu geceden ağırlıkların ve bilhassa öküz arabalarının köylerden kılavuz alınarak hiç olmazsa bu gece Akardere şarkına geçirilmesi ve kıtaatın çekildiği esnada karışıklıklar vuku’u getirilmemesi lazımdır.

5–Kolordu karargâhı bu geceyi Kofalca’nın 4 km garbiyesindeki kale mevki’inde geçirecek ve yarın sa. 9.00 evvelde Hazinedar’da bulunacaktır. Havsa telgrafnamesi vasıtasıyla bu gece kolordu ile muhabere kâbildir.”

İşte bu kolordu kumandanlığı ileride görülecek üzere 1. kolordu kumandanlığından taarruz teklifine iştirak ediyor ve orduya tesir yapmaya çalışıyordu:

7’de Edirne’den şu rapor gelmişti:

“Kırcaali müfrezesinin perişan olduğu istihbar ediliyor. Kale cenub–i garbiyesindeki düşmanı Kösehamza Çiftliği şimaline kadar ilerlemiştir. Fırka 10 dün akşam avarıza kadar çekilmiş ve hiç olmazsa burada müdâfaa–i kat’iye de bulunması emredilmişse de bugün Yazıya Tepeye doğru çekilmiş bulunması ve düşmanın kısm–ı küllîsiyle Tunca şarkına geçmek istediğinden zan edilmesi üzerine hemen taarruza geçilmesi emredildi. Kadıköy–Bıldır hattı Gümölcine alayı ile takviye olundu. İstipli üzerine bir tabur ve bir mitralyöz bölüğü sevk edildi. Düşmanın bu cihette mühim bir kuvveti olmadığı zannolunuyor. Fırka 11’in bugün akşama yetişmesi güçtür. Vesait mevcuda ile teşkil edilen bir süvari bölüğü şafakla beraber kemâl–i sırtlarına gönderildi.”[88]

Fırka 12'nin 8 Teşrinievvel'deki hal ve vaziyeti Bâlâda görüldü. Bugün İzmit Fırkasına gelince: Zevalden evvel bir kısım kıtaatıyla kendisini toplayarak Tekye, Bostanlı hattında tahkîmata başladıysa da sa 10 evvelde kaleden, 4. kolordu kumandanlığından gönderilen şu emri aldı:

“Şimdi Havsa jandarma kumandanlığının bizzat getirdiği haberde fırka 12 dümdarı olan N T 12'nin Sükuddere'ye gelen büyük bir düşman kuvveti karşısında imdat talep edildiği anlaşılıyor. Kendisine evvelce verilen emri mücîbince kısım-ı küllîsiyle Hazinedar'a çekilmesi muhafızsız olarak Babaeski caddesine sevk ettiği topçusundan rica'tını himaye eylemesi emrolunur. Vaziyeti tahkik edinceye kadar fırkanızın merkeze sıkletini Bostanlı cihetinde bulundurunuz. Fırka 12'nin Hazinedar üzerine çekilmesi himaye ve teshîl ediniz. Karargâh şimdi Hazinedara hareket etti.”

Fırka 12'ye bu mealde telaşlı ve heyecanlı emirler verilmiş ve hatta kolordu karargâhında ele geçen 30-40 atlı TU Y 12 Y himaye etmek üzere alaya gönderilmişti.

Müteakiben fırka 12 bunun aslı olmadığını bildirmiş ve İzmit Fırkasıda kezâlik aynı neticeye varmışsa da bir kere toplanmış olan İzmit Fırkası artık tahkîmatı tatil eylemişti. Bostanlı'ya doğru yanaşmıştı. Bu maksatla İzmit Fırkasından kolorduya şu rapor gönderilmişti:

“Bu haber yanlıştır. Musulca'da süvari livamız vardır. Kocahıdır'da süvari fırkası vardır. Livadan alınan raporda Geçkinli ve Ağçalı istikâmetlerinin düşmandan tamamı ile hâlî olduğu bildiriliyor. Geredeli'de bizden müfreze vardır. Emriniz vechile alayları Bostanlı karîbine topladım: Şu hale nazaran toplu mu kalayım yoksa emr-i sâbık vechile Tenye-Bostanlı hattını mı edelim? Fırka 3'ten aldığım haberlere göre bunun kıtaatı kâmilen Tekesuyu garbında imiş, 1. kolordu taarruz arzusunda ise de şimdilik bulunduğu ve tahkîm ettiği hatta kalması emrolunmuş.”

Bu rapora ne cevap geldiği malum değilse de İzmit Fırkası vaziyetini tebdil etmemiş 8-9 Teşrinievvel gecesini Bilecik alayı ile 1 batarya Bostanlı etrafında, Eskişehir alayı daha sağda; İzmit alayı ile 2 bataryada bunun yanında olarak Teke'ye doğru uzanan sırtta ikamet etmiştir.

7-8 harekâtına dair İzmit Fırkası'nın 8'e verdiği şu raporla aldığı cevabı da şâyân-ı dikkat olduğundan aynen nakil edildi:

“Hasköy'ün şarkında Hasdere ve Akarcadere arasında işgal edilen mevzi'ide sebat ile hutve bi hutve müdâfaa edilmesi hakkında 7 minh sa 10'da 2 sonra da telakki eylediğim irade-i devletlerini imkânın hakkıyla infaz için topçu ve muvafık birer müdâfaa mevzi'-i intihabıyla meşgul olduğum sırada Tekye hizalarına kadar yan yürüyüş ile çekilmek emri şerfurud etmiş ve bendenizi bulamayarak fırka erkân-ı harbi tarafından kıtaata tebliğ olunmuşsa da 7 km imtidâdındaki bir cepheye yayılmış kıtaatın ma'lûmat alması ve tecmi' ederek harekete başlamaları müşkül olduğundan ancak gurubdan sonra gayr-i ihtiyari bir gece yürüyüşü yapılmıştır. 12[89] Fena havalarda Gündüzleri bile topçunun harekâtına gayr-i müsait olan bu köy yollarında gece karanlığına indimam eden şedit baran topçunun harekâtı büsbütün sektedar ederek bir iki top ile hafif cephane kolu kâmilen çamura saplanıp hem topçunun ve hem piyadenin harekât-ı matl kaldı. Bizzat icra edilen ihtimamat sayesinde hafif cephane kolu hariç topçu ile İzmit alayı sa 9 sonrada Bostanlı'ya vasıl olup Bilecik alayı ancak sa 11'de Bostanlı'ya gelebildi. Eskişehir alayı ise yolu geçemediğinden Kocahıdır'da kalarak bir perişanlık tevlîd eyledi. Topçu ile İzmit alayı ale's-sabah Tenye istikâmetine tahrik edildi. Bilecik alayı Bostanlı ile Tenye

arasında tahşîd edilmektedir. Eskişehir alayı da hareket etti. Zevale kadar herkes yerine gelmiş olacaktır. Döküntüler ve saplananların arkasını alıncaya kadar ben Bostanlı' da bulunacağım.

Fırkanın şu suretle elden çıkmışçasına dağılması yağmurlu bir mevsimde, çamurlu arazide gece yürüyüşü icrasına teşebbüsten ve askerın tahfiz için rast geldiği çiftlik ve köy binalarına, ağıllara mandıralara, ağaç altlarına ilticalarına mecburiyetten inbiâs edildi.

Fırka 8 Teşrinievvel sabahı Hasköy mıntıkasından hareket etse idi ne bu perişanlık husûle gelir ve ne de fırkanın bu gece ve toplanıncaya kadar alan maruz olduğu tehlikeye mahal kalırdı. Âtiyen icra olunacak harekâtta tabiat arazi, yolların hali, iktizâ'yı mevsim, efradın derece-i tâlim ve terbiyesi, zabitanın kâbiliyeti nazarı itibare alınarak hareket saatlerinin ana göre kararlaştırılmasında şu tecrübenin faidesi olur mülâhazasıyla mufassalan arz-ı zâid görmedim. Alay kumandanlarının her iki ve zabitanın yüzde ellisi hareket edemeyecek derecede hastadır. Kolordu karargâhı nerededir? Muharebeye ibtidâr olunduğu zaman ihtiyac-ı kati olan piyade cephe kolu nerede bulunacaktır?"

Kolordunun cevabını: Kurapa'dan:

"İzmit Fırkası'nın dün gece sabaha karşı tebdil vaz'ı emrini vesait nakliyesi öküzarabalalarından ibaret olduğunu şiddetli yağmur yağdığı, mıntika dâhilindeki suların mervere mani olması ile beraber zamanında ifa ve itmâm eylemiş olması fırka kumandanı ile heyet zâbitânına ifa-yı şükranı davet eylediği gibi Osmanlı ordusunun göstermiş olduğu hareketide yâda getirdi."

Bu harekâtı hülâsa edersek 4 kolordu 6,7,8, günlerinde birçok faydasız ve neticesiz harekât ve yürüyüşleri ile maddeten, kolordunun mütemadiyen telkin edildiği rica't, faik düşman fenerlerinin tesiri altında manen bitap olarak 8 Teşrinievvel akşamı nizam-ı harbe nazaran malik olması lazım gelen 2/40-3-1 Teşrinievvel mukâbil yalnız fırka 12 ve İzmit Fırkası'nın yekunu olan 1/21-3-9 kuvvetinde oldukça geniş bir sahada bulunuyordu.

Fırka 11 ve 12'ye taksim edilmiş olan Bursa fırkasından yalnız 2 tabur (Bursa ev Çekirge) fırka 11'e iltihak edebilmiş olup mütebaki 8 taburdan 6 tabur fırka 12'ye iltihak etmişti. 2 taburda Pavlı ve Şimalinde idi. [90]

Fırka 11 Edirne'de idi.

Çanakkale fırkası Pavlı ile Tekfur Dağı arasında dağınık olup esasen buna mürettep topçu obüs T 3'ün bir bölümü Edirne'de, iki bölümü Maydos'da idi.

H) 17,16. Kolordular

Bunlar henüz teşkîl ve tecmi' edememişti, 16. kolorduya terkîb eden Konya ve Denizli fırkalarının topçularından To Y 3 T 3 biner hâsârda, To Y 2 T 3 Dersââdet'te idi. Konya fırkasından yalnız fırka karargâhıyla Beyşehir taburu Pınarhisar'da olup diğeri iki tabur Lüleburgaz vesaire de idi. Bir tabur Dersââdet'te, iki taburda Anadolu'da idi.

Denizli fırkasından 4 tabur İzmir'de olup 4 tabur garb ordusuna müteveccihen trende, 2 taburda Dersââdet'te idi.

Kolordu karargâhı Vize'de bulunuyordu.

17. kolordunun Erikli fırkası 8 taburu ile Vize-Muradlı-Tekfur Dağı hattında, bir taburu da Anadolu'da idi. Himmet edilse idi bundan 4 tabur 8'de tecmi' mıntikasına gelmiş bulunuyordu. Topçuda (Y 8 T 2) halâ Çorlu'da idi.

Samsun fırkası henüz vapurda ve Tekfur Dağı'nda idi. Bunun topçusu bir cebel bataryası halde Muradlı'da idi. Bu batarya muharebeye yetişebilirdi.

İzmir fırkası 8'de 6 taburla Muradlı'da ise de garb ordusuna mürettip, hâlbuki bataryalarda sıkı birer yürüyüşle bugün veya 9 sabahı hattı harbe yetişebilirdi. 6'dan beri bir taburda Tekfur Dağı'nda idi. Kolordu karargâhı Lüleburgaz'da idi.

Binâenaleyh nizam-ı harbe mücâbince cem'an 39-2-17 kuvvetinde olacak bu iki kolordudan tecmi' mıntıkasında kimse yoktu.

İhtiyat ordusu namıyla 18,23,34, kolordulardan terkîb edecek fırkalardan ise daha İstanbul'a bile ancak bir iki tabur gelmiş ve gelmek üzere idi. Ordu karargâhı Dersaâdet'te idi.

v) Müstekil Süvari

1-5 Teşrinievvel 328

(Kroki 13,14)

1. liva en hareketli, Vaysal hududu müsademesi: Haddizatında ehemmiyetsiz bir muharebe olmakla beraber bu seferde ilk defa olarak büyük bir cüz-ü tamın yaptığı bir kavga edildiği gibi süvarinin hareket-i âtiyesinde müessir olduğundan tafsil-i münasib görüldü.

[91]Ale's-sabah muhasemanın ibtidâr ettiği ve civar hudud kalelerimiz düşman tarafından basılmaya başlandığı hakkında gelen haberler üzerine müstakil süvari fırkasının Vaysal'da bulunmakta olan 1. livası Vaysal'ın hemen şimalindeki yakacık kalemizin gerisinde sağda Y 1 olmak üzere açılmış ve makineli tüfeğin bölüğünde alaylara birer takım olmak üzere taksim etmiştir.

Sa 10.40 evvelde liva fırkaya gönderdiği raporda "Kalkan sukut karşısındaki 12,13 numaralı Bulgar kaleleri arasında bir düşman taburunun avcı hattı teşkil ederek hal intizârda bulunduğu, 13,14 numaralı Bulgar kaleleri arasında beşer onar kişinin arasına Ormanlık içinde gözüktüğü askerini emr-i kumandaniye mahya olduğu" bildiriliyordu. Bu raporun ırsalini müteakip fırkadan şu emir geldi:

"Hacıdanışment'ten sa 10.1 Teşrinievvel düşman Hacılar ve Kalkansükût'tan ilerlemektedir. Müstakil keşif bölükleri hemen hududu geçecektir. Kalkansükût'tan inen düşmanı tevkif ediniz. Bunun için ileri karakol bölüğü daha bir bölükle takviye edebilirsiniz."

Bunun üzerine 1. liva kumandanı Y 1 kumandanına "Keşif bölüğü ile hududu tecavüz" emr-i şifahîsini verdi, fakat alay kumandanı "henüz ilân-ı harbe dair emir resmi gelmediğini ve bir alayın taarruzdan bazen vehim neticeler zuhur edebileceğini" söyleyerek emir tahriri talep etti ve aldı.

Nihayet sa 12 zevalde Y K 3 keşif bölüğü olarak hareket etti. Hududa doğru müteaddid keşif kolları sürdü; fakat bunlar her tarafta ateşe uğradıklarından hududu geçemediler. Sa 5 sonraya doğru bu bölük sağ ve sâlim ve fakat az çok yorulmuş olarak ber-vech-i zeyr alayına avdet edildi.

Y 1 kumandanına emir verilirken liva kumandanı Y 2 kumandanına da 14 numaralı Bulgar kalesi istikâmetinde hududu bir bölükle tecavüz etmeği emretmişti. Bunun üzerine bu alaydan K 3 hareket etmiş fakat Yakacık tebasının şimalinde yaya cenge inerek tevkif etmiştir.

Bu livanın 2 K 2'si 4 minh de Ömerabbas'a giderek oradaki Y 9 K 2 yi tebdil etmişti. Bu bölükte hudut müsademenin başlaması üzerine hududa doğru ilerlemişse de kendi rivayetince bir taburla sonrada Y 2'den bir zabt ile 10 atlı bu bölüğün

takviyesine gönderilmişti. Bu bölük Ömerabbas'a çekildikten sonra firkadan doğruca: Ceddi muharebeye girişmeyip icab ederse temas muhafaza ederek Sarıtaşıman'a çekilmek, emrini almıştı. Bu bölük 5 minh de sa 7 sonrada düşmanın Ömerabbas'a taarruz ettiğini ve bütün 5/6 gecesi ateşe devam ettiğini, 6 minh sabahı 1. livanın çekildiğini haber alınca kendisinin de hareket ederek sa 2,10 sonrada Sarıtaşıman'da firkaya iltihak ettiğini" söylüyor.

Bu suretle 1. livanın, keşif bölükleri sevk etmek suretiyle icrayı keşfiyat vazifesi daha ilk günü sukut etmiş ve fena bir şeyi olmak üzere daha 5'den itibaren Vaysal'ın şarkı tamamen süvarisiz kalmıştır.[92] 1. liva kısm-ı küllisi nezdinde vaziyet sabit ve faaliyetsiz geçti. Ancak sa 1,30- sa 3,20 arasında Yakacık Tepesi şimalinde tevkif etmiş olan ve güya keşif bölüğü bulunan Y 2 K 3'ten "Yakacık Tepesi karşısındaki düşmanın piyadesinin ilerlediği, bu kalenin gerisinde 1 bölük kadar düşman bulunduğu" vesaire hakkında müteaddit haberler geldi ve cevaben bölüğün ilerlemesi emrolundu. Nihayet bu bölüğün avcıları sa 3.30 sonraya doğru 14 numaralı kaledeki Bulgar nöbetçileri ile ateş teatisine başladı.

Bu esnada 1. liva kumandanı sa 2, 10 sonrada Y 1 kumandanına "14 numaralı Bulgar kalesini ihrâk ve zabt" vazifesini vermiş olduğundan Y 1 K 2'de kâmilan yere inerek kaleye karşı ilerlemeye başlamıştı. Makineli tüfek takımları da bu sırada krokide görüldüğü tarzda mevzi' almışlardı.

Arazi sarp ve sık ormanlık olup yalnız mıntıka-i bitarafisinde imtidâd eden dar bir sırt yolundan başka mahalde hareket pek müşküldü. Alayların veya hiç olmazsa hatt-ı harbde bulunan iki bölük ve makineli tüfek takımlarının tevhit hareketi için bir emir verilmemiş olduğundan daha ilk andan itibaren her kıt'a kendi hesabına hareket etmeye başlamıştı.

Müsademenin tarz icrasına gelince: Bulgar kalesinde yalnız 6-7 kadar nefer olduğundan her iki bölüğün avcıları 8-10 dakika kadar ateş ettikten sonra düşman çekilmiş, bizimkiler kaleye gelerek burasını yakmışlardır.

Bu bâbda her iki bölükte "Kaleyi zabt ve ihrâk eden benim" diyor, mitralyöz bölüğü ise "Ben olmasa idim hiç birisi ilerleyemezdi" diyor.

Fakat avcı hatları düşman kalesinin arkasına geçer geçmez, bu taraftaki ormanlıklı sırttan iki bölük kadar Bulgar piyadesi görünerek şedit bir ateş açmış olduğundan her iki alay da kendi bölüklerini parça parça efratla takviye etmeye lüzum görmüştür. Bu esnada alayların muharebeye girmeyen zabitan ve efradının ekserisi yakacık kalesi sırtına çıkarak açıkta muharebeyi seyretmekte imişler.

Y 1 K avcıları bir müddet ilerlemeye çalışmışsa da nihayet menâat arazi hasebiyle avcılar arasındaki irtibat kaybolmuş, liva kumandanı ise "Düşmanın Kocaköy'den mütemadiyen kuvâ-yı imdadiyye almakta olduğunu" tarassud eylemiş olduğundan alaylara "Taarruza devamdan sarf-ı nazarla efradın geriye aldırılması"emrini vermiştir.

Bu esnada Y 2 K 3'ün binek hayvanları ateş sesinde ürkerek dağılmış ve bunları toplamak gerideki bölükler için mühim bir meşgale olmuştu.

Y 1 efradı havanın sıcaklığından, susuzluğundan, düşman ateşinden pek müşkülât çekmiş ve bu esnada ber-vech-i bâlâ keşiften avdet eden bölükten mâadâ tekmil kuvvetini ateşe sokmuştu. Y 2 ise vaktin geç olması bahanesi ile ilerideki bölüğünü pek az takviye etmiş olduğundan bu bölük büsbütün perişan olmuştu.[93] Binâenaleyh rica't müşkil olmuş ve ancak makineli tüfek himayesi altında sa 6,30'a doğru hitâm bularak ateş kesilmiştir. Muharebe zayıtı yaralı bir zâbitla 5 neferden

ve şehit olduğu mervî 2 gaibden ibaretti. Düşmanda 12:10 kadar zayıat verdiği tarassud edilmişti.

İşte bu müsademe bundan ibarettir. Bunun bugünkü te'siratına gelince: Bu işler esnasında livanın raporları üzerine firkadan şu emir geldi: "Sa 5,15 sonra ciddî muharebeye girişmeyerek ve fakat düşmanla teması muhafaza ederek Vaysal'a doğru çekilen Karapınar Çiftliği-Ömerabbas istikâmetini de kemâl-i dikkatle taht-ı tarassud da bulundurun."

Bunun üzerine birinci liva kumandanı sa 6,10 sonrada "Çiftlik harebesine çekilmeyi, Y 2'nin dümdar olmasını" emretti ve firkaya da: "Liva mühim telefat vererek Vaysal üzerinden çiftliğe çekilmektedir. Kuvve-i maneviyenin tezyid ve ilerideki keşif bölüklerinin takviye edilmesi için ve livanın ilerlemesine medar olmak üzere bir kısım kuvvetle takviye edilmeyi" işâr etti.

1. liva bozuk düzen nihayet sa 8.30 sonrada çiftlik harebesinde toplandı. Fakat liva kumandanı her ne suretle ise "Düşmanın mühim bir kuvveti olduğunu keşf ve istihrâç etmekle," sa 8 sonrada kendisini burada da taht-ı emniyette göremedi ve tekrar hazırlanarak Sarıtalişman'a rica't edildi. Gecenin mâbadi orada geçti.

Fırka Kısım-ı Küllisinin Harekâtı:

Hududa müsademeler başlayınca 3,2 livalar topçu, fırka karargâhı hepsi Hacıdanışment'de toplanmış ve akşama kadar bu vaziyette kalınarak şâyân-ı ehemmiyet bir vak'a cereyan etmemiştir. Bidayette düşman geliyor fikriyle epey telâş edilerek Hacıdanışment civarının müdâfaası için bazı tertibat alınmışsa da nihayet sarf-ı nazar edilmiştir.

Dün Ömerabbas'da iken Y 2'nin bölüğü tarafından tebdil edilmiş olan Y 9'un bölüğü bugün zevalden sonra firkaya iltihak etmiştir. Keşif bölükleri itibarıyla bir faaliyet yapılmamıştır.

Akşam olurken fırka geceyi burada geçirmeye niyet ederek ikamet emri vermiş ve orduya da ber-vech-i âti raporu göndermiştir.

"Hacıdanışment 5-6 minh düşmanın tecavüzü üzerine der-akab hududu geçmek ve hazm-ı keşif etmek üzere hareket ettirilen keşif bölükleri hat hudut üzerinde hemen her noktada düşman piyadesine tesadüf etmiş ve bunlara yol açmak üzere Vaysal'dan bir mitralyöz bölüğü ile hareket eden 1. liva yakacık kalesi karşısındaki kaleyi zabt ve bir piyade taburu ile mitralyöz müfrezesinden mürekkep düşmanla 3 saatten fazla muharebe etmiştir. Liva düşmanla 100 metre mesafede muharebe etmiş olduğu halde hiç şehidi olmayıp 2 nefer gaib, 2 zabıta 3 nefer hafif mecruhtur. Bu hal düşmanın fevkalâde cebânetane ve tâlim ve terbiyece [94] Noksanına büyük delildir. Beyhude zayıyaddan ictinâben taraf-ı acziden itâ edilen emir üzerine 1. liva Vaysal ile Sarıtalişman arasına aldırılmış, düşman ancak geceyin Vaysal, Hacılar, Göçüklü karyelerini işgal edebilmiştir. Düşmanın Vaysal ve Hacıdanışment karşısında bir alay piyadesi vardır. Süvari fırkası geceyi tek mil kuvvetiyle Hacıdanışment'de geçirmektedir hafif liva Lahna Paşa'da dır. Düşmanla yekûndan temas muhafaza edilmektedir. Fırka kuvâ-yı fâika karşısında Süloğlu'na çekilmek niyetindedir. Telsiz telgraf ifâyi vazife edemiyor, daha mükemmel bir istasyonun terfiki."

[Bu raporu şark ordusu 6 minhde almıştır.]

Fakat bundan sonra 1. Livanın ber-vech-i bâlâ Sarıtalişman'a hareket ettiğini bildirmesi ve "Ordudan da Tunca şarkından düşmanın kaç kol ile ilerlediği, kolların takrîben ne kuvvette ve hangi firkalardan mürekkep olduğunun anlaşılması ve

bundan fazla olarak uzun uzadıya muharebe ile süvarinin zorlamaması hakkındaki emrin vürûdu üzerine” sa 10,15 sonrada fırka kısm-ı küllisine tekrar hareket emri verilmiş ve kıtaat müşkil gece yürüşleri ile Sarıtaşıman’da toplanmıştır. Ağırıklar kemâlen Seymen harebe’ye gönderilmiş olduğundan kıtaat yorucu bu hareketten sonra kemâlen ayakta kalmış ve hattı aç olarak geceyi geçirmek mecburiyetine düşmüştü. Yolda büyük muhacir kabilelerine de da rast gelmiş olup havanın sert ve fırtınalı olması da müşkilatı tezyit ediyordu.

Devletliğaç tarafında keşif bölüğünden bugün yalnız şu rapor gelmiş ve hulasaten orduya bildirilmiştir: “5 minh sa 6 evvel (?) düşman Malkoçlar ve kızılılık kalelerini yaktıktan sonra 100 kadar piyade ve süvarisi kızılılık kalesinde tevkif edip avcı sporları yaptıkları, Malkoçlardan gelen bir bölük süvari ile bir bölük piyade kolbaşından sa 5,10 sonrada Devletliğaç’a girdiği, bir keşif kolunun Erikler istikâmetine gittiği, bölüğümüzün Karahamza istikâmetine çekilip şimaldeki tepelerden Tekederesi’ni tarassud etmekte olduğu.” [Bu rapor 9 için verilen ordu emrindeki ma’lûmata esas olsa gerek çünkü bu tarzda başka bir rapor hiçbir yerde görülmedi.]

Hafif Livaya Geline: Zevale kadar Lahna Paşa’da kalmış ve firkadan telgrafla “Derhal hududa hareket” emrini alarak bu yönlü gelmiş ve ber-vech-i bâlâ gelen fırka emri üzerine geceyi bu civarda geçirmiştir.

Bu günkü hareket süvarinin piyade karşısında ne kadar müşkil bir zayıya duçar olacağını irâse eder. Düşmanın hududu geçen her yol üzerine bir tabur ikame edemeyeceğine nazaran hiç olmazsa birçoğu zayıf hudud muhafazalarının mukavemetine uğrayan Osmanlı süvari keşif bölüğü ve kolları hududu geçememiş ve vazifesini ifa edememiştir. Binâenaleyh böyle hat hududa setr hattı vesaire gibi az çok piyade ile tutulacak hatların süvari tarafından geçilmesi arzu ediliyorsa buna piyade terfiki ve esliha-i nariyesinin cins ve miktarını ve tesirini tezyit etmek lazım geldiği tezahür eder. Süvariye refakat edebilmek için[95]Piyadenin seri bir vasıta-i nakliyyeye malik olması ise müreccah olup bu miktarla velespit, motosiklet, otomobil ahvale nazaran haiz-i rahcen olur.

2-6 Teşrinievvel 1328

(Kroki 15)

Süvari Fırkası: Ale’s-sabah krokide gösterilen vaziyeti aldı. Akşama kadar hulasaten harekât-ı âtiye cereyan eyledi:

Alınan raporlardan büyük bir düşman kolun Vaysal’a girdiğine, büyük bir kolun Hacıdanişment istikâmetine geldiğine, 2 alay kadar düşman süvarisinin kezâlik Hacıdanişment’e geldiğine hükmedildi.

Zevalden sonra Hacıdanişment üzerine ilerleyen kol iyice tefrik edildiğinden firkanın bu esnada sol cenah gerisine gelmiş olan hafif livanın üç bataryası ateş açtı. Düşman kolunun biraz sarsıldığı görüldü ve düşman topçusu cevap verdi. Fakat mesafe uzak olduğundan bir netice çıkmadı.

Müteakiben yakın keşif kolları 3-4 alay kadar düşman süvarisinin ilerlediğini bildirdiklerinden sa 3:30 sonraya doğru fırka hücum tertibatı almaya başladıysa da düşman müsâdemeyi kabul etmeyerek çekildi. [Bu düşman üçer bölüklü ya bir veya nihayet iki Bulgar süvari alayıdır. Birisi esasen birinci ordunun malı olup diğeri süvari fırkasında iken henüz 1. ordu emrinde olan alayıdır. Yenice 1. ordunun esas alayı ağleb ihtimal firkalara taksim edilmiş olduğundan keşif kollarımızın gördüğü

kuvvet nihayet üç bölük olan diğer alaydır. Bu suretle her bölük bir alay görülmüş ve bir de 4. alay kabul edilmiş demek olur.]

Bundan sonra fırka “Külliyetli düşman piyadesinin Sarıtalişman’a ilerlemesi üzerine” Süloğlu’na rica’t emrini verdi.

Hafif Liva: İse sa 6 evvelde hareketle Lahna Paşa’ya oradan Taşlımüsellim’e gelmiş ve 6/7 gecesi burada ikamet için emir vermişse de sa 3 (?) sonrada fırkadan aldığı emir üzerine fırka sol cenahını setr için Hacıdanışment’e hareket etmiş ve düşmanın üç kol halinde Sarıtalişman’a ilerlediğini görerek fırka emrine tevfiikan sa 7 sonra da Ağaçalı’ya gelmiştir.

Fırka livalarına gelince sa 4,30– sa 5 arasında bir ve iki livalar Seymen üzerinden, 3. liva Tatarlar istikâmetinde hareket etmiş olup biraz sonra 1. liva görünen bir düşman süvari alayına hücumla hazırlanmak için biraz vakit geçirmiş ve düşman müsademeyi kabul etmeyince tekrar hareket ederken yolunu şaşırılmış ve gece ancak nısfü’l–leylde, diğer livalardan çok sonra olarak yorgun ve dağınık bir halde Süloğlu’na gelmiştir.

Fırka tam manasıyla açıkta gecelemiş olup sabaha karşı başlayan şiddetli yağmur altında son derece duçar mezâhim oldu.[96] Bugünün hülâsa–i keşfiyatı şudur: (Keşif kolları raporlarından ayrı ayrı hülâsa)

“1– Bir alay kadar düşman piyadesi Vaysal’dan Ömerabbas’a gelmiştir.

2– İki taburdan fazla bir kuvvet Vaysal’dan Sarıtalişman istikâmetinde ilerliyor.

3– Bir topçu alayı Vaysal’a geldi.

4– 4 tabur, 3 alay süvari, 1 batarya sa 12 sonrada Küçükoğlu şimali şarkiyesinden Hacıdanışment istikâmetine ilerliyor.

5– Hacıdanışment istikâmetine 1 liva geliyor.

6– 3 alay piyade, 12 top, 4 mitralyöz, 2 Tonbaz, Büyünlü üzerinden bir Pravadı’ya ilerledi.” Süvari fırkası orduya takdim ettiği raporda vaziyeti şöyle hülâsa ediyordu:

“Düşmanın 2 piyade fırkası 2 süvari alayından mürekkep bir kuvveti bu gece kolordu başları ile Hacıdanışment’e vardı. Vaysal’da bir piyade alayı vardır”

Hafif liva dahi harp ceridesinde bugün ki vaziyeti şöyle hülâsa ediyorsa da bu bâbda firkaya bir rapor vermediği meçhuldür:

“Bu günden itibaren Bulgarların Hacıdanışment’e doğru 3 alay süvariden ve 45 dakika umkunda bir piyade yürüyüş kolundan mürekkep kuvveti Hacılar şimalinden Hacıdanışment üzerinden Vaysal’a hareket etti. Bir Bulgar fırkası Hacıdanışment’ten geçti. 3 süvari alayı da burada kaldı. Demirköyü’nden Hanlıyenice üzerine takriben bir fırka gelmiştir.”

Bugün ki netice–i keşfiyat mühimdir. Hal–i harekette olan kuvvetlerin, eğer müstakil süvari, tertibatını Tunca ile dağlar arasını tamamen dolduracak surette olsa idi ağırlık ihtimal hududu geçen her kol aynı surette tahkik edilebilecektir.

3–7 Teşrinievvel 1328

(Kroki 16)

Süvari fırkası ale’s–sabah “Bugün Sarıdanışmend’den ilerlemesi muhtemel düşman kolunu tevkif “karar ve maksatıyla Süloğlu şark sırtlarında krokide gösterilen tertibatı aldı ve hafif livaya da icabında Geçkinli üzerine çekilmesini emretti.

Düşmanın Hacıdanışment üzerine ilerleyen kolunun pişdarı olduğu ve kuvveti bir taburla bir süvari bölüğü tahmin edilen bir kuvvetin Seymenharebe üzerinden Süloğlu'na ilerlemeye teşebbüsü üzerine sa 2 sonraya doğru 13 [97] mitralyöz ve filinta atışıyla tard edilmiş ve bundan sonra fırka Y 3 9,11'den birer bölüğü Y 11'den Binbaşı Mahir Bey kumandasında "rica'tı setr ve himaye etmek, düşmanın Süloğlu'na inmesini mani eylemek" vazifesiyle Süloğlu'nda bırakarak kuvâ-yı mütebakiyesi ile Kocahıdır hareket etmiş ve sa 9 sonrada buraya varmıştır.

Hafif livada olan Geçkinli garbına ba'de Küküler'e nihayet Arpaç üzerinden Musulca giderek burada geceledi ve Arpaç'da bir takım bıraktı.

Hafif liva harp cerîdesinde 5:7 keşfiyatını şöyle hülâsa ediyor:

"Bulgarlar üç kol ile hududu geçtiler. En kuvvetli kolu Hacıdanışment üzerinden geçendir. Bu kol Vaysal-Ömerabbas-Poloz ve Hacıdanışment-Sarıdanışmend-Süloğlu istikâmetinde ikiye ayrılarak bugün kolordu başları ile Eski Poloz-Süloğlu hattına varmışlardır. Bir esir bunun fırka 3 olduğunu söylüyor.

Kurdalan-Büyünlü-Lahna Paşa istikâmetinde ilerleyen 3. bir kolda Y 32 vardır. Bu kollar her halde 3 piyade alayı ve 12'şer toptan az değildir. Süvariler daima piyadenin yanlarında bulunuyor. Yanlarında arabalı piyade vardır. Bu akşam kollar Avcılar-Eski Poloz-Süloğlu-Ağçalı-Ortakçı hattına vasil olmuştur."

4-8 Teşrinievvel 1328

Süvari fırkası bugün "3,4 gündür devam eden ve fena havaların inzimâmıyla müşkilatı tezayüt eden harekât hasebiyle yorgun düşmüş olan kıtaatını Kocahıdır'da istitahat ettirerek iâşe etmeğe, düşmanın keşf ve tarassudu ve Geredeliye dün gelmiş olan N Y 1'le tevhid-i hareket için bir mürettip liva teşkîl ve izamına" karar verdi.

Bu mürettip liva miralay Ziya Bey kumandasında her alaydan bir bölük (Y 3'ten üç bölükten birer takım) almak suretiyle 6-7 bölük kuvvetinde idi. Bu bâbda şu emir verilmiştir:

"Şimdi her alaydan yorulmamış efraddan birer bölük tertip ve livalarca ta'yin edilecek iki binbaşı kumandasına itâ olunacaktır. Miralay Zayaban bu kuvveti alarak derhal Süloğlu'na dünkü vaziyete gidecek ve oradan taarruz edecek olan N Y 1'le tevhid-i hareket edecektir. Geredeli'de ki bölükleri de beraber almalıdır.

Senâverleri de hemen mevki'-i mezkûre gelmek üzereyim."

Bu kuvvet sa 8 evvelde hareketle Süloğlu'nu N Y 1'in bir bölüğü ile birlikte işgal eylemiş, akşama kadar bilâ netice beklemiş ve "Düşmanın ilerlediği" haberi üzerine sa 5 sonrada Geredeli'ye çekilerek 8/9 gecesini orada geçirmiştir. Fırka kısm-ı küllisi hafif liva bilâ arıza akşamı etmişlerdir. [98] Bugün firkaya "Ortaköy'e birer bölük izamı" hakkındaki ordu emri gelmişse de gönderilmemiştir. Kezâlik Kırkkilise'ye bir alay gönderilmesi hakkındaki emir üzerine de Y 2'ye yarın hareketi emrolunmuştur. Bugün süvari fırkası orduya şu raporları gönderdi. Fakat bunlar bit'tabi Kırkkilise Muharebesi kararı üzerinde bir tesir haiz değildir:

1- "8/9 Kocahıdır'dan mühim telgraf nameler bile pek geç geliyor. 6 minh tarihli Vaysal, Küçüklü'de yarın vuku'u muhtemel muharebede piyade ile tevhid-i hareket ediniz mealindeki telgraf şimdi alındı. Saniyen tarihimize göre o havalide piyade namına ferd efradına olduğuna dair süvari fırkasının ma'lûmatı olmadıktan başka bugün bile civar kıtaatın vaziyeti hakkında hiç haberimiz yoktur."

2- "6/7 gecesini Süloğlu'nda geçirmiş olan fırka bazı düşman kıtaatının Sarıtalışman ve Karahamza istikâmetlerinden gelmekte olduğunu haber alarak

Süloğlu'nun şark sırtlarını işgal ve akşama kadar hal-i intizârda kalmışsa da Sarıtaşıman'dan ilerleyen meçhul bir kuvvetin Seymen Harabesi'ne kadar ilerlediği yalnız bir tabur ve bir süvari bölüğü ile Süloğlu'nu işgale teşebbüs etmişse de ateşle tard edilmiştir. Karahamza istikâmetinde hiçbir düşman kolu Orman cenubuna doğru tecavüze cüret edememiş, yalnız süvarisi Eski Poloz'dan arpa sormuştur.

Geceyi Ağçalı'da geçiren hafif livaya Sarıtaşıman kolunun hangi istikâmette ilerlediğinin suret-i kat'iyede keşfi emredilmiş ve dün akşama kadar alınan ma'lûmattan 6 minhde Hacıdanışment civarında bulunmuş olan düşman kolordusundan bir fırka ile 3 süvari alayının Hacıdanışment ve Sarıtaşımend'de kaldığı, 3 alay ile 12 top, bir mitralyöz bölüğü ve fırka Köprücü müfrezesinin Küçüklü'den Büyünlü'ye ilerlediği, bilâhire bu kolu 3-4 süvari alayının takip ettiği, Demirköyü'nden Hanlıyenice'ye takriben bir fırka geldiği, sa 11 evvelde bazı piyade kıtaatının Ortakçı'nın 2 km şimaline kadar ilerleyip bir alay kadar piyadenin de şarka Ağçalı'ya yürüdüğü bildirilmiş ve bir esir nefer Yanbolu fırkasına mensup Y 29'dan olduğunu Lahna Paşa istikâmetinde ilerleyen kolun fırka 8'e mensup Y 32 olduğu anlaşılmıştır.

Tul-u müdded keşf ve tarassud hizmetiyle veya yağmurlarla pek yorulan fırka düşmanla teması muhafaza etmek üzere Süloğlu'nda 2 süvari bölüğü trenle mütebaki kuvvetle Kocahıdır ve Musulca civarında 2 gün kadar mola vermeye mecbur olmuştur. Mamâfih bugün N Y 1 iki süvari alayı ile takviye edilmiştir. Acizleride mezkûr müfrezeye gidip geldim.

Müstakil süvarinin 5-8 hareketini hülâsa edersek netice şudur: cephe ilerisinde az çok muvaffakiyetli keşf, fakat vakt-i zamanında ihbar edememek; en mühim olan şark istikâmetinin mahmul bırakılması; civar kolordu kıtaatıyla irtibatta bulunmaması, binâenaleyh en gergin bir gün olan 8 Teşrinievvel'de istirahat, [99] Edirne kalesinin 5-8 Teşrinievvel faaliyetine seri bir nazar atfetmekte faide den değildir.

Malûm olduğu üzere Edirne kalesinde onuncu nizamiye fırkası, nişancı dördüncü alayı, Babaeski, Gümülcine, Edirne redif fırkasından mürekkep bir kuvvet bulunuyordu. 10 fırka suret-i umûmîde Tunca Nehri'nin garbında, nişancı dördüncü alay da şarkında bulunmuş "ve kıtaatın seferberliğini" setr, düşmanı keşf ve tehire mâmur edilmiştir.

Onuncu firkadan 3 tabur piyade, bir makineli tüfek bölüğü, 20 atlı, bir seri' sahra bataryası kuvvetinde bir müfreze 21 Eylül'de Edirne'den hareket ederek Tunca'dan Derviştepe'ye kadar olan mıntıkaya memuren Çalıkavak'a; aynı kuvvette bir müfreze (bir taburu olan Y 3 T 2 esasen Mustafa Paşa'da idi.) Kurtkale'ye kadar olan mıntıkaya memuren aynı tarihte Nusretli'ye hareket etmişti. 2 tabur, bir mitralyöz bölüğü bir bataryadan mürekkep bir müfrezede ihtiyat olarak birkaç gün sonra Özağaç'a ba'dehü Mihaliç'e sürülmüştü.

Nişancı Y 4'te (3 tabur ve bir makineli tüfek bölüğü) bir seri süvari bataryası ile birlikte 20 Eylül'de Ortakçı'ya varmıştı. Bu müfrezeler ve Kale 5 Teşrinievvel'e kadar kemâl-i sükûnetle vakit geçirmiş tâlim ve terbiye, tahkîmat, tarassud, ikmâl-i nevâkısyla meşgul olmuştu.

Bidayette Tunca garbına, Tatarköy, Soğucak istikâmetlerine daha ziyade atf-ı ehemmiyet ediliyordu. Fakat düşman kuvvetlerinin daha ziyade Tunca şarkında tecmi' etmekte olduğu hakkında hâsıl edilen yeni fikre göre harekât-ı harbiye başlayınca Tunca garbındaki müfrezelerin Cizr-i Mustafa Paşa fırın ve köprüsünü

tahrip ettikten sonra bilâ-muharebe Tunca garbındaki fırka birinci kısım-ı küllisine iltihak etmeleri emredilmişti.

*
* *

5 Teşrinievvel'de düşman Adaçalı ve Kurtkale'lerini yakarak tecavüze başlayınca mürezeler tedricen çekilmeye ve toplanmaya başladı. Hudut bölükleri de bu harekete tabi' oldu.

5,6'da 2,3. müfrezeler hiç muharebe etmeden Sarayakpınar'ında fırkaya iltihak etti. Birinci müfreze şimalinden inen Bulgar müfrezeleri ile biraz müsademe ederek oda buraya geldi.

7 sabahı fırka 10 Kale kenarında Yassitepe'de ictima' ettiyse de zevalden sonra tekrar şimâle hareketle 7/8 gecesini avarız şimâl-i garbisinde 3 Hüyükler'de geçirdi. Bu yürüyüş fırkayı epey sarstı, birçok döküntü ve malzeme zıya'ı vuku'a geldi. Fakat 8 Teşrinievvel sabahı tekrar hareket ederek kışlalara avdet etti.

Şark müfrezesi namını haiz N Y 4 ve merbut kıtaat da 6'da Pravadı ve Eskikale Harabesi'nde kaldıktan sonra 7'de çekilerek 8'de Edirne şimâl-i şarkisindeki 148 Tepesi'nde bulunuyordu. (Bu tepe 1/25000 mikyaslı [100] haritada 212 Tepesi diye gösterilmiştir. 148 rakamı 1/21000 mikyaslı haritadadır.) 11. firkada bugün Edirne'de idi.

Diğer redif fırkaları Kale dâhilinde vezâif-i dâhiliye ile meşgul olmuştu.

8- 8 Teşrinievvel 328 şark ordusu kuvve-i umûmîsi

1. Ko: Mürettep fırka 1: Piya Y 3 mea mern 451 zabıt 2500 nefer 300 bargir (takrîbi) 4 mitralyöz

Eşme taburu	12	“	800	“	48	“	
Kula “	12	“	785	“	124	“	
Simav “	13	“	735	“	107	“	
Kedüs (Gediz)	“	12	“	800	“	72	“
			94		5620		661

Fırka 2:

N T 2	15	zabıt	900	nefer	60	bargir	
Y 4	50	“	2500	“	250	“	4 mitralyöz
Y 5	50	“	2500	“	250	“	4 “
Y 6	40	“	2798	“	230	“	
	160	“	8698		790		
Topçu	25	“	1433	“	255	“	24 top (bataryalar 11'er parça)
İsim T 1'in 2	2	“	168	“	22	“	
Sıhhiyen N	5	“	180	“	32	“	
Fırka karargâhı	10	“	50	“	50	“	
	202		10479		1549		

Fırka 3:

N T 3	19	zabıt	1048	nefer	69	bargir	
Y 7	58	“	3000	“	285	“	4 mitralyöz
N Y 1	50	“	2500	“	250	“	4 “
Y 9	55	“	3086	“	245	“	4 “

		182		9634		849	
	To Y 3	69	“	1066	“	794	“ 24 top 48
cephane arabası	İsim T 1'in 4	5	“	178	“	27	“
	Sihhiyenin 3	5	“	169	“	32	“
		[101]					

	Fırka karargâhı	Zabit	nefer	bargir	
		<u>10</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	
		271	11197	1752	
	Kolordu karargâh ve telgraf	30	100	100	takrîben
	Cem'an 1. kolordu:	603	27,446	4071	24 mitralyöz. 48 top
	Piyade mevcudu:		436	23,952	2300
	Enbol % 20 gayr-i muharib ayrılırsa	400		20,000	tüfek 24 mitralyöz
muharibdir.	Nizam-ı harb:	6/27-0-12			
	<u>2. kolordu:</u>				

		Zabit	efrad	hayvan	mitralyöz	top
	Fırka 3 N T 3	27	819	65		
	Y 10	45	1851	178		4
	Y 11	46	1724	186		4
	Y 12	41	1093	152		
		<u>159</u>	<u>5487</u>	<u>581</u>		
	To Y 4	42	858	493		24
	Sihhiye	2	164	30		
	Karargâhı	8	80	35		
		<u>211</u>	<u>6079</u>	<u>1139</u>	8	24
	Fırka 5 N T 5	14	685	33		
	Y 13	47	1990	149	4	
	Y 14	27	880	62 (2 tabur)		
	Y 15	32	1999	110 (Ayrıca T 3'ten 3/280 Babaeski'de		

muhafaza

	To Y 5	122	5554	354	
	Sihhiye K 5	28	399	473	24 top
	Karargâh	3	167	30	
		8	80	35	
		<u>161</u>	<u>6200</u>	<u>892</u>	
	Ko Su Y (3 K)	18	203	236	

[102]

	Zabit	nefer	hayvan	
Telgraf müfrezesi	3	66	16	
Esh T 3 (3 bölük)	10	522	52	
Karargâh	<u>20</u>	<u>60</u>	<u>50</u>	
	51	851	354	
K. yekunu	423	1364	2385	12 mitralyöz 48 top
piyade yekunu	281	11,041	935	% 20 gayr-i muharip itibariyle muharibdir
	260	9,500		
Nizamiye Harbi:	3/19-3-12			
3. kolordu:				
Fırka 7'nin Z.T ve mitralyöz	20	700	110	4 mitralyöz
N Y 3	50	3500	280	4 "
Y 20	50	3200	230	4 "
Y 21	50	3540	270	4 "
Hudud bölüğü	<u>5</u>	<u>200</u>	<u>30</u>	
	175	11540	920	
To Y 7	40	1100	890	(9'ar parça) 24 top
Obüs T 2	15	500	400	12 top
Esh T 3 K 1	5	200	50	
Sihhiye K	3	180	30	
Karargâh	<u>8</u>	<u>80</u>	<u>45</u>	
	246	13600	2335	16 mitralyöz 32 top
Fırka 8'den N T 8	15	970	50	
Y 22 T 3	15	750	63	
metre K 22	<u>3</u>	<u>110</u>	<u>58</u>	
	33	1830	171	
To Y 8 T 1	8	500	400	12
top				
Cebel T 3	<u>6</u>	<u>300</u>	<u>250</u>	8
top				
	48	2630	821	

[103]

Fırka 9 Y 25 T 3*)	9 zabıt	750 nefer	60 hayvan	mitralyöz	top
Mr K 25	3 "	128	50 "	4*) en 31/	280 Kırkkilise Hattı muhafazasında)
Y 26	35	2300	150 "		

Y 27	40	2500	200	“	4
Ankara T	<u>10</u>	<u>995</u>	<u>25</u>	“	
	106	7546	585		8
To Y 9	35	1359	1200		36
İsah T 3 K 2	2	140	80		
Sihhiye	3	150	30		
Karargâh	<u>8</u>	<u>50</u>	<u>35</u>		
	154	9245	1930	8	36
Kolordu Su Y 8	25	600	450		
Esh T 3 K 3	3	178	10		
Karargâh	<u>30</u>	<u>80</u>	<u>50</u>		
	<u>58</u>	<u>858</u>	<u>510</u>		
3. K. yekunu:	572	29,983	6596	28	100
Piyade yekunu	384	24,266	2126	% 20	gayr-i muharip tenzîl
Nizamı Harbi:	8/26-5-25				
4. kolordu:					
Fırka 12 N T 12	13	1111	60		
Y 34 T 3	12	1100	60		
Mtr K 34	3	105	60	4	
Y 35	35	3276	165		

[104]

	Zabit	nefer	hayvan		
Bursa'dan	<u>65</u>	<u>5100</u>	<u>480</u>		
	155	10692	815		
İsah T 4 K 2	4	272	60		
Sihhiye	4	200	30		
To Y 12	32	1100	900		
Karargâh	<u>10</u>	<u>80</u>	<u>40</u>	-	24 top
	209	12344	1845	4	24
İzmit Fırkası(10 tabur)	115	7600	880		
To Y 11 t 2	18	506	434	12	
İsah T 4 k 3	3	263	60		
Sihhiye k	3	200	30		
Karargâh	<u>6</u>	<u>50</u>	<u>30</u>		
	144	8619	1434	12	
Süvari 7 (3 k)	14	350	300		
Kolordu kaf.	<u>25</u>	<u>70</u>	<u>50</u>		
	39	460	350		

4. kolordu yekunu:	392 zabıt	21383 nefer	3629 hayvan	4 mitralyöz	36 top
Piyade yekunu:	270 “	18292 “	1695 “	4 “	%20 gayr-i muharip
	250 “	15000 “			muharip
Nizam-ı Harbı:	1/21-3-9				
Müstakil süvari fırkası	95 “	3000 “	3000 “	12 “	8
“ livası	40 “	900 “	900 “	8 “	4
	130	3900	3900	20	12

Seyyar ordu yekunu:

1. kolordu:	6/27-0-12=603 / 27,446 / 4071	24 mitralyöz	48 top
2. kolordu:	3/19-3-12=323 / 13,640 / 2385	24 “	48 “
3. kolordu:	7/26-5-25=572 / 29,983 / 6596	28 “	100 “
	14		

[105]

4. kolordu:	1/21-3-9=392 / 21,383 / 3629	4 mitralyöz	36 top
Süvariler:	0-5/32-3=135 / 3,900 / 3900	20 “	12 “
Yekunu	17/93-5/43-61=2125 / 96,352 / 20581		88 “
	244		

Piyade yekunu: 1361 zabıt 77,551 nefer bunun lâakal %20 noksanıyla
1200 “ 62,000 tüfek hatt-ı harbde muhariptir.

Edirne'den çıkan huruç kuvveti:

Mürettep f 1	2/9-1/4-2 batarya-	1 isth k = 8.000 insan	8 mitralyöz	8 top
F11	1/8-1-4 “ - 1	= 8.000 “	4 “	16 “
F 10	2/9-1-4 “ - 1	= 10.000 “	8 “	16 “
	5/26-2.1/4-10 - 3	= insan olup bunun	80.000 y	muharip

kabul edilebilir.

*

*

*

8 Teşrinievvel'de Trakya'da da bulunan kuvvetleri de hesap edelim:

a) Tecmi' mıntıkasının bir yürüyüş gerisinde Pınarhisar-Lüleburgaz-Pavli hattı ve ilerisinde:

Üsküpdere'de: Y 22 T 1,2, Mr K 22 =1/2= 18 Zabıt 128 Nefer, 171 Hayvan 4 Mitralyöz

F 8 karargâhı		8 “	50 “	30 “
Pınarhisar'da: To Y 1 T 1,2. To Y 3 T3= 9batarya =		54 “	1421 “	1571 “ 36 top
Y23 T 2. Y 23 T 1, 3	= 3 T	= 36 “	2432 “	124 “
Sandıklı Yalvaç taburları	= 2 T	= 16 “	1434 “	115 “
Beyşehir t	= 1 T	= 8 “	600 “	100 “
Konya Fırkası Karargâhı		= 7 “	30 “	20 “
16. Kolordu karargâhı		= 25 “	50 “	40 “
	1/8-0-9	= 172 “	7297	2171 “ 36,4

Lüleburgaz'da	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Sincanlı T} \\ \text{Konya} \end{array} \right.$	=1 T	=8	742	55
Kale cenubunda	Balıkesir	=1 T	=9	863	60

[106]

		Zabit	Hayvan	Nefer		
Pavlı'da Atranos T	= 1 T	= 10	964	122		
Bursa fırka karargâhı	=	=7	40	30		
2 Biga taburu	= 2 T	=18	1540	130		
	5-0-0	52	4149	397		
1 günlük mesafedekilerin yekunu:	1/12-0-9=224		11446	2568	4	36
B) Tecmi' mıntıksının iki yürüyüş gerisinde, Vize-Muradlı-Kandamış hattı ve ilerisinde:						
Vize'de: Bolu alayı	= 3 T	= 30	2,150	530		
Muradlı'da İzmir'den	= 6 T	= 60	4,500	320		
Divrik za'feranbolu	= 2 T	= 18	1,619	245		
Cebel T 2 K	= 0-0-1	= 3	105	75	4	top
Aynanlı'da: Bartın T	= 1 T	= 9	713	106		
Çorlu'da: To Y 8 T 2	0-0-3	= 18	577	211	12	top
Kandamış'la Çerkesmüslim arasında=6 T=		60	4,808	350		-
Çanakkale'de						
Hayrabolu'da bu Boyabad T= 1 T	=	7	883	65		-
'da taş köprü Y T	=1 T	= 9	850	70		-
	20-0-4	= 214	16,205	2022	12	

c) Tecmi' mıntıkasının 3 yürüyüş gerisinde:

Sarayda: İlgin T	= 1 T	= 6	560	88		
Şimendifer hattında:	= 1 T	= 11	750	35		
Tekfur Dağı'nda:	= 2 T	= 18	1,327	120		
Kale fırka K:	=	= 6	30	25		
Kastamonu'dan	= 5 T	= 50	3,850	300		
samsun'dan	= 3 T	= 30	2,400	180		
Gerede, Çaycuma	= 2 T	= 18	1,572	358		
N Y 2 T 3	= 1 T	= 5	300	15		
Ereğli'de: Niğde	= 1 T	= 9	913	80	(4 yürüyüş)	
	16-0-0	53	11,802	11191		

[107]

d) Dersâdet'deki kıtaat:

Piya Y 8	= 3 T	= 45	zabit 3,320	nefer 100	hayvan
Su Y 5	= 5 K	= 20	" 380	" 420	"
Uşak fırka karargâhı V	= 5 T	= 68	" 3,671	" 464	"
Bozdoğan T	= 1 T	= 11	" 835	" 222	"
Kastamonu karargâh		7	" 45	" 35	"
Ankara fırkasında ma karargâh	= 8 T	= 67	" 6,952	" 501	"

Denizli fırkasından	3 T	= 30	“	1,683	“	213	“	
Konya fırkasından	3 T	= 25	“	1,710	“	274	“	
Kayseri fırkasından	1 T	= 9	“	946	“	90	“	
Ayastefanos'da To Y 1 T 3, 3 batarya		= 17	“	560	“	531	“	12 top
To Y 2 T 3 3 batarya		= 15	“	520	“	500	“	12 “
Mühendishane bataryaları Y 2 “		= 7	“	350	“	300	“	8 “
Fatih ve Süleymaniye fırkaları 18 tabur		= 180	“	16000	“	900	“	
		500	“	30,972		4600	“	32 “

Bu suretle Trakya'da üzerinde istifade edilmeyen kuvvetlerin mecmu' şu idi.

1 günlük geride:	13-0-9 = 224 zabıt	11,446 nefer	2568 hayvan	4 mitralyöz	32 top
2 “ “	: 20-0-4 = 214 “	16,205 “	2022 “	0 “	12 “
3 “ “	: 16-0-0 = 153 “	11,702 “	1191 “	0 “	0 “
Dersaâdet'te	: 42-5-8 = 500 “	30,972 “	4600 “	0 “	32 “
	91-5-21 = 1091 “	70,325 “	10381 “	4 “	84 “

[108]

İkinci Kısım
9 ve 10 Teşrinievvel 328
Kırkkilise Muharebesi

Birinci Fasıll
Muharebesin İhzârı
a) Osmanlılar
(Kroki 12,5)

9 Teşrinievvel’de Osmanlı şark ordusunun taarruzunu intac eden ahval ve müessirât ve sâik-i mevcudeye nazaran şimdilik ber-vech-i âti telhis edilebilir.

a) Karargâh-ı Umûmî: Başkumandan vekili Nazım Paşa’nın imzası ile Karargâh-ı Umûmî’den şark ordusuna gönderilen ve yukarı ki sahifelerde görülen müteaddit emirlerde hemen de müsbet bir hesaba müstenid olmaksızın mütemadiyen “Taarruz” emir ve tavsiye edilmiş olduğu malumdur. Bu emirlerin mevcut müsveddâtında Karargâh-ı Umûmî rüesa ve müdirânının ale’l-usul imzaları mevcuttur; fakat başka hiçbir kayıt bulunmadığından miş‘ar mumaileyhden kimlerin ne dereceye kadar bu fırka taraftar veya aleyhtar bulunduğunu kestirmek kâbil değildir; esasen şahsiyetle uğraşmak sadrımız haricinde olduğundan bundan sarf-ı nazarla yalnız Karargâh-ı Umûmî’nin şahsiyet-i maneviyesini istihdâf edeceğiz.

Bu emirleri tesvîd ve imza eden zevat acaba fırkalarında haklı olmak için ne gibi esasata istinat ediyorlardı? Bu emirleri elbette su-i niyetle verilmemişti. Hiç şüphesiz muvaffakiyet ümidiyle ve “Böyle olursa iyi olur, selamet bu tarz harekettedir” gibi düşüncelerle verilmişti. Gerçi derece-i isabeti ve hatası evvelce tetkik edilmiş olan bu emirler verilirken bizim isnad ettiğimiz ma’lûmat-ı müsbite ve maddiyeden bir haylisi Karargâh-ı Umûmî’ce malûm değildi, vakt-i hazırda hazırlanan meşâşi cetvel ve parlak hesaplara nazaran seferberliğin ilk günleri belki fazla nikbin bulunuluyor idi ve bu şâyân-ı kabul olabilirdi. Fakat seferberliğin ikinci haftası zarfında işler artık güzele görülecek ve el ile tutulacak derecede fenalaşmaya ve evdeki hesabın çarşıya uymadığı en basit fikirlerce bile anlaşılmaya başlamıştı ve nitekim o zaman temas ettiğim birçok zevat [109] daha bu günlerde kat‘ ümit eylemeye bile başlamışlardı. Binâenaleyh o güne ardına bakmadan verilmiş bu taarruz emirlerini, bilhassa Teşrinievvel zarfındakilerini anlamak ve haklı görmek gayet müşküldür; bahusus düşman hakkında vaziyet-i hakikiyeden bile pek fazla mübâlâğakarane haberler alınmakta iken halâ taarruz fikrinde ısrar edilmesi (bir fikr-i sabit) den başka bir şey olamaz.

b) Kolordu kumandanları: Seferberliğin ilk haftalarında bahriye nazırı sıfatıyla kabinede bulunan ve bilâhire nazırlığı muhafaza etmekle beraber 3. kolordu kumandanlığını deruhte etmiş olan Mahmud Muhtar Paşa evvelce görülen meclis-i vükelâ zabıtnamesinden anlaşıldığı üzere daha bidayetten itibaren taarruz-ı hareket taraftarı idi ve diyebiliriz ki bu fikrini kabine refiki olan harbiye nazırı ve başkumandan vekili Nazım Paşa’ya da ilka’ eylemişti. Bir taarruz halinde sağ cenahta bulunan 3. kolorduya mühim vezâyif tertip edebileceği muhtemel olduğundan anlaşıldığına nazaran bilhassa bu sebeple bu kolordunun vakt-i hazır kumandanı olan Ferik Yusuf Kenan Paşa 3/4 Teşrinievvel’de Muhtar Paşa ile tebdil edilmişti.

Başkumandanlık vekaletinin “Kat-ı münasebet ve derhal hareket-i taarruziyeye mübâreşeret” hakkında verdiği emrin şark ordusu kumandanlığınca,

ihtimal bilâ teemmel, aynen ta‘mimi üzerine Muhtar Paşa daha 4 Teşrinievvel sa. 2.30 evvelde fırka 7’yi ileri sürmeyi düşünmüş ve fakat ordunun âdem-i muvâfakatı üzerine bundan vazgeçmişti. Ordunun 5 minh de verdiği direktife karşı da, âdete bir cevap mâhiyetinde olmak üzere 6 Teşrinievvel’de suret-i malum raporu göndermiş ve orduyu yeniden bir taarruz teklifi karşısında bırakmış ve hatta bu fikrinin kabulünden pek ümit var olacak ki bu raporun suretini kıtaata da ta‘mim eyleyerek kolorduya da âdete bir taarruz hazırlığı emri i’tâ etmişti.

Bu suretle Muhtar Paşa mütemadiyen “Taarruz” fikrini iltizam eyliyordu. Müşarünileyh bu kadarla kalmamış 1. kolordu kumandanını da kendi fikrine imâleye teşebbüs ederek buna yazdığı bir raporda “Düşmanın tam şimalden gelmesini az muhtemel gördüğünü, taarruz lazım geldiğini” zikir etmiş ve müşarünileyhim şifahen de teati-i efkâr ederek taarruz fikrinde ittihad eylemişlerdir.

Esasen 1. kolordu kumandanı Ömer Yaver Paşa’da taarruz taraftarı idi: Rivayete nazaran müşarünileyh Dersaâdet’den hareketi esnasında Nazım Paşa’ya veda ederken “Canım biz sizi orada oturasınız diye mi gönderiyoruz” tarzında bir hitaba ve Paşa’nın taarruz arzusuna muhatap olmuş ve tecmi‘ mıntikasına muvasalatda bu fikri maiyet zâbitânına neşr ve ta‘mime çalıştığı gibi 7 Teşrinievvel’de, Muhtar Paşa ile teati-i efkârdan sonra olacak, 4 kolordu kumandanına da şu raporu göndermişti: Bu raporda kolordunun vaziyeti hikâye edildikten ve süvari fırkasının [Dün (6 minh) zevelden sonra 20–24 tabur piyade 3 süvari ve 1 topçu alayından mürekkep bir düşman kuvvetinin Büyükderbent–Hacılar–Hacıdanışment yolunu takiben kolbaşı ile Sarıtalişman’a geldiğini ve ileri kıtaatı ile geceleyin burada bulunduğu, bir alay [110] topçu ile bir alay süvari ve kuvveti meçhul piyadenin aynı zamanda Yakacık’tan Vaysal’a geldiğini, bir alay piyade ile bir süvari bölüğünün Ömerabbas’a tevcih ettiğini, bir süvari alayının Süleymandanışmend’e gittiğinin gördüğünü] bildirildiği yazıldıktan sonra şöylece devam ediliyordu.

“3– Kolordunuzun bulunduğu nizama nazaran aramızda büyük bir açıklık vardı. Bu cihetten takayyüdad da bulunmak lazımdır. Gerçi Nacak ve Huruşlu’da 2. kolordu varsa da bunun ne tarzda kullanılacağı bizce malum değildir.

4– Vaziyete nazaran bizce 1. kolordu ve Kırkkilise kolordusu ve kolordunuzun heyet-i umûmîsiyle Kiremitli–Geredeli istikâmet-i umûmîsinde toplanıp iki kolordu kadar tahmin edilen düşmanın yanına düşman suretiyle bu dağınık vaziyetten çıkmak muvafık addedilmekte ise de her halde ordu kumandanlığından emre intizâr edilmektedir.”

4. Kolordu kumandanlığı da bu rapora cevaben “Kendisinin de hemfikir olduğu ve 1. kolordunun kararına tabi olacağı” bildirilmişti. Halbuki bu kolordunun evvelce görüldüğü üzere gözü daha şimdiden geriye müteveccih idi.

Bu suretle cephe de bulunan 3. kolordu kumandanından ikisi bilerek bilemeyerek taarruz fikrinde olup birisi de velev zaharan olsun bunlara uymuş ve böylece üçü bir taarruz fikri bloğu vücuda getirmişti. Bu husus evvelce de görüldüğü üzere hata idi. Muvafakat kararına ve salâhiyetine bu suretle tesir ve tecavüz doğru olamazdı. Bahusus bu fikri ma–duna neşr ve ilga ederek taarruz edilmemesinin kabahati ordu kumandanlığındadır.” Tarzında bir süvari tefsire meydan vermek, Çobanoğlu Ömer Zeki Bey kitabında görüldüğü üzere efkâr-ı umûmîde ordu karargâhı aleyhinde bir süvari dedikodular tevlîdine imkân bırakmak daha büyük bir hata idi.

Görünüşe nazaran taarruz-ı müdâfaa, rica't gibi kararların ne gibi ahval ve müessirat-ı tahtında bizatihi ittihâzı icab edeceği ve keyf ve arzuya göre bunlardan birisi indihab ve tatbik edilemeyeceği bu karargâhlarca meçhulandan idi. Taarruzun ne gibi şartlara mütevakkıf olduğu ve ancak ne gibi hususatla neticeli bir taarruz icra edilebileceği bu karargâhlarda malum değildir.

c) Şark Ordusu Karargâhı:

Ordu kumandanı daha bidayetten itibaren Karargâh-ı Umûmî'nin muhalifi fikirde bulunuyor ve tecmi' ta Ergene'ye nakil etmek istiyordu. Fakat bu husus meskûtun anh kaldıktan ve bilakis tecmi'in plana nazaran daha ileriye bile nakil edilmesi emredildikten sonra şark ordu kumandanlığı artık mücadele-i fikriyesinde mağlup olmaya başlamıştı. Gerçi bundan sonra alınan müteaddit taarruz emirlerine daima kaçamaklı cevaplar verilmişse de mesele bir türlü kestirilip atılamamıştı. (düşman) ilk zamanlarda pek güzel ihata [111] edilmişti. Fakat şark ordusu kumandanlığı da herhangi bir vaziyette muvafık bir karar verebilmek için lazım gelen esasata malikiyetten uzak idi. Vaziyeti etraflı taktik ve münakaşa ederek ortaya müdellel ve hesaba müstenit bir karar çıkaramıyordu. Hakikatte Karargâh-ı Umûmî'den fırka (hiss-i tabiinin) birincisini taarruza meyil ettirilmeye mukâbil ikincisini müdâfaaya ve geride toplanmaya sevk etmiş olmasından ibaretti. Bu kararını ne gibi hesabat ve esasa tevfikân tervîc ettiğini kendiside bilemiyor ve binâenaleyh başkasını ikna ve kendi fikrine imâle edemiyordu. Aksi takdirde bu vaziyet karşısında Karargâh-ı Umûmîye” benim işime karışmayınız, beni harekâtında serbest bırakınız yahut emir ve kumandan beni af ediniz” demek gayet basit ve muvafık bir suret hal olunurdu. Hâlbuki böyle olmadı ve şark ordusu kumandanlığı bilâkis derece derece karar-ı umûmînin te'siratından, kolordu kumandanlarının tekalifinden müteessir olmaya başladı. Buna en buhranlı günlerde ve berverch-i zeyr düşman vaziyetini ters görmeye başlamış, düşman hakkındaki ilk kanaat bilâ sebep kâfi tebdil etmeye başlayışı da inzam edince netice gayet çabuk husûle geldi. Filhakika 5'te başlayan düşman harekâtının 6'da büyük bir inkişaf göstermemesi bilakis Kırcaali etrafında şedit muharebat ibtidâr etmesi, esasen kendi hatamızdan münbais bir hal olmakla beraber Vaysal şarkında düşman harekâtına dair bir haber alınamaması gibi hususat Karargâh-ı Umûmî'nin ve kolordu kumandanlarının te'siratına ilave edilerek ordu kumandalığı vaziyeti 6'da ve 7 sabahı daha güler yüzle görmeye başladı ve bu sabah verdiği bu son emirle ordunun Kırkkilise-Bostanlı hattında müdâfaaya hazırlanması bildirilerek ta Ergene'ye kadar gidilmemiş olmaktan bir mahzur tevellüd etmeyeceği kabul olundu.

Ordu karargâhında bugünden hattı taarruz taraftarı olanlar bile çoktu.

Evvelce görüldüğü üzere bu son karar, son vaziyete nazaran muvafık bir karar idi. Bunda sebat edilse idi. İleride görüleceği üzere muharebe-i kat'îye ancak 11 ve belki de 12'de başlayacak ve yalnız 5 Bulgar fırkası 14-15 liva = 112-120 Bulgar taburu karşısında lâakal 170-49-86= lâakal 160,000 neferlik bir seyyar ordu çıkacaktı.

Fakat ber-vech-i âti surette şark ordusu kumandanlığından bu kararı çok çabuk değişti:

Ordu karargâhı 7/8 Teşrinievvel gecesini Lüleburgaz'da geçirmek ve ancak 8 sabahı Kavaklı'ya hareket etmek niyetinde iken 7 zevalden sonra 3 ve 1. kolordu kumandanları Kırkkilise telgrafhanesinden ordu kumandanlığını Lüleburgaz'da telgraf başına çağırdılar ve hemen hareket-i taarruziyeye başlamak ve “6

Teşrinievvel'deki vaziyet hakkında 3. kolordunun ba rapor dermeyân eylemiş olduğu mülâhazata istinaden bir cüret-i fevkalâde ile vaziyetin bize pek müsait olduğu kanaatini izhar eyleyip düşman kollarını seri ve nagehanı bir taarruzla yapılmak" teklifinde bulundular. [112] Ordu kumandanı cevaben "Bu taarruzun vakitsiz olduğunu, ordunun elyevm daha seferberliğini ikmâl ettiği gibi vürûduna intizâr olunan kıtaatında gelmediğini, binâenaleyh şimdilik Kırkkilise'nin tertibat-ı tedafü'yesine germi verilmesini, şark ordusu karargâhınca ordunun sağ cenahı bilhassa ehemmiyet-i mahsusayı haiz olduğundan keşfine itina olunmasını ve ertesi akşam Kırkkilise'ye gelineceğinden şifahen görüşülünceye kadar teşebbüsü faaliyette bulunmasını" bildirdi.

Lakin bundan sonra ordu kumandanlığı bu cevabı "Kâfi görmeyerek" ve görünüşe nazaran ihtimal kolordular kendiliklerinden bir şey yapar, buna meydan bırakmamak düşüncesi ile derhal harekete karar verdi ve karargâh Erkân-ı Harbiyesini sebenbar bir surette refakatine alarak ordu kumandanı tren-i mahsusla 7/8 nısfü'l-ıyleyle doğru Kırkkilise'ye vardı.

Karargâh süvari bölüğü (esas harbiye bölüğü), karargâh muhafız piyade bölüğü (300 mevcutlu kıymetli efraddan mürekkep endaht mektebi esas bölüğü) ağırlıkları, şayet saire hepsi Lüleburgaz'da bırakıldı.

Ordu kumandanı ile ordu Erkân-ı Harbiye reisi, Kırkkilise istasyonuna istikbale gelen 3. kolordu kumandanı Mahmut Muhtar Paşa ile birlikte Kırkkilise'ye kolordu karargâhına gittiler. Ordu kumandanı ile birlikte gelmiş olan zevat-ı saire (Erkân-ı Harbiye Reisi Sanisi, Erkân-ı Harbiye Zabitanı, birkaç emir zabiti) geceyi trende, Kırkkilise istasyonunda geçirdi. 8. sabahı yine trenle hareket ederek Kavaklı'ya 1. kolordu karargâhı nezdine geldiler ve burada misafir hal ve tavrında hoş beş ile vakit geçirmeye devam ettiler.

Nihayet 8 minh zeval sıralarında Abdah Paşa ve Erkân-ı Harbiye reisi Cevat Bey Kırkkilise'den Kavaklı'ya geldiler ve otomobilden daha inerken, istikbale gelen ordu Erkân-ı Harbiye zâbitânına "Taarruza karar verildiğini ve emrin ihzarını" bildirdiler. Bu suretle 9 Teşrinievvel'de Osmanlı ordusunun taarruz emri vaki oldu ve bu bâbda zeyrde görülecek emir itâ olundu.

Bu karar neden doğdu? Kırkkilise'de bu üç zat arasında ne görüşüldü; taarr'uz vakasına, böyle bir müşavere neticesinde mi tekrar etti? Bu suallere şimdilik cevap vermek kâbil değildir. Bunu müşarünileyhimin izahatı tenvîr edecektir. Har halde şurası muhakkaktır ki ordu kumandanı Kırkkilise'ye ayak bastığı ana kadar ordunun düşmana Kırkkilise-Bostanlı hattında intizâr fikrinde idi. Bir taarruz icrasına aleyhtardı ve böyle müstahcilen Kırkkilise'ye gelmesi ma-dun kumandanlarının kendiliklerinden bir hareket icra etmelerine meydan vermemek endişesinden mütevelliddi.

Bu hususun tenvîrini istikbale bırakarak şimdilik bu bâbda mevcut ve saik ve efkârı aynen nakil edelim:

a) Balkan Muharebesi akabinde Erkân-ı Harbiye-i Umûmî'de teşkîl eden harp tarihi kısmının müsveddâtından:

"7/8 Teşrinievvel 328 nısfü'l-ıyleyl sıralarında Abdah Paşa, Muhtar Paşa ve Cevat Bey arasında cereyan 15 [113] eden bu müzakerede vaziyet devir ve dirâz münakaşa edilerek ordunun Kırkkilise'ye müstenid sağ cenahının en tehlikeli olduğu ve Bulgar'ların ileri hareketlerinde kuvâ-yı küllileri ile bu cenah üzerine yüklenerek

ordunun payitaht ile olan muvasalasını kat'a çalışacakları dermeyân kalınmış ve bilhassa şimendifer hattı üzerinde iken işe edilemeyen ordunun ileriye hareketi esasında açlık yüzünden duçar felaket olacağı ve panayırın bidâyette müdâfaa şikkını kabul etmek en makul bir tedbir olacağı kabul edildi. (Bu satırlar şark ordusu karargâh-ı harb cerîdesinden aynen mahuzdur.)

Fakat bu esnada Karargâh-ı Umûmî'den âtideki şifreli telgrafın geldiği dermeyân olunuyor. Hâlbuki bu şifrenin ancak 9 Teşrinievvel 328 sa 10.55 evvelde harbiye nezareti telgrafhanesine itâ edilmiş olduğu dosyasının üzerindeki kayıt ve iş'aretten suret-i kat'iyeden müstebân olmasına göre bu noktada bir zühul vardır. Nitekim bu şifrenin şark ordusu evrakı arasında bulunan aslı da 9 Teşrinievvel tarihidir. Binâenaleyh bu telgraf herhalde 9 Teşrinievvel için 8'de verilen taarruz emrinin itasından çok sonra şark ordusu karargâhına gelmiştir.

Bu şifreli telgrafın istinad ettiği hususat ve vaka şudur:

8/9 Teşrinievvel gecesi, Gümülcine menzil mevki'i kumandanı kolağası Şerafeddin imzası ile şark ordusu menzil müfettişliğine atideki açık telgraf keşide edilmiş ve bu telgraf her nedense harbiyemiz gözünden de dinlenerek kopyası alınmış ve bu kopya, telgrafhaneye verilmiş emri mücibince, geceleyin, Sarıyer'de ikametgâhında bulunan başkumandan vekili ve harbiye nazırı Nazım Paşa'ya doğruca gönderilmişti; bu telgraf şudur:

[Kırcaali sukut etti. Zabitan ailesi ile ahali hemen kemâlen Gümülcine'ye hicret ediyor: Gönderdiğimiz mühimmat, erzak ve cephanenin bir kısmı yollarda kaldı. Artık ordudan hiçbir cevap alamıyoruz. Koşukavak debboy memurundan ve kaymakamından gelen telgraf üzerine kumandan Yaver Paşa'nın gayet perişan bir halde gelmekte olduğu haber alındı. Zaten yol mesdud olduğundan erzak ve sairenin sevki kâbil değildi. Hattı hicret eden aile ve ahali istasyonlarda boş vagonlara binerek İstanbul'a gideceklerdir. Ne yolda hareket edeceğimizin beyanı kendim gece saat alaturka dokuza kadar mutasarrıf bey, firka kumandan vekili ile ve saire ile bulunuyordum. Gümilcine'nin zâbitân ve memureyn ailesi hicret etmek üzeredirler. Hat dahi bit'tabi tehlikede olduğu ve burada hiç kuvvet olmadığı, serian emre müntazırım.]

Başkumandan vekili bu telgrafi şu zeyl ile 9 Teşrinievvel sabahı Karargâh-ı Umûmî'ye göndermişti:

[Bu telgraf aynîyle şark ve garb orduları kumandanlarına nakil beraber Ortaköy cihetlerine sevk olunan firka kumandanlığında düşmanın Gümülcine'ye doğru olan hareketinin tatil ref'i için harekât-ı taarruziyeye ibtidâr edilmesi hakkında kat'i elmefad, doğrudan doğruya emir verilmesi ehemmiyetle tavsiye olunur. Gece zevali sa 5. Nazım.] [114] Bunun üzerine 9 sabahı, şark ordusu harp ceridesinin ber-vech-i bâlâ bahsettiği şu şifreli telgraf Karargâh-ı Umûmî Erkân-ı Harbiyesince ihzar ve sırada karargâha gelen Nazım Paşa'ya imza ettirilerek sa 10.55 evvelde harbiye nezareti telgrafhanesine verilmişti:

[Kırcaali'nin sukut ve zâbitân aileleri ile ahalinin kemâlen Gümilcine'ye hicrete başladıkları ve erzak ve mühimmatın yollarda kaldığı, yollar kapanıp sevkiyat kâbil olmadığı, Yaver Paşa'nın gayet perişan bir halde çekilmekte olduğu bildiriliyor. Bu telgraf suret-i ayrıca gönderilmiştir.

Kırcaali müfrezesinin vazifesi düşman arazisine geçerek hasım ordusunun haricatını tehdit etmek olduğu halde bunu yapmak şöyle dursun bilakis esaslı bir müdâfaada bile bulunmayarak perişan surette rica't ettiği sahih ise fevkalâde mücib

mesuliyettir. Karşısındaki düşman ne kadar faik olursa olsun hem taarruza ve hem de müdâfaaya bu kadar Salih bir araziye muhafaza edemeyerek düşmanın terk etmek ve perişan surette çekilmek pek ziyade şâyân-ı teessüf görülmüştür. Kırcaali müfrezesi gayet âli ve şanlı bir vazife deruhte etmiştir. Düşmanın Gümülcine'ye kadar sarkmaya ve hattı tarib ile iki ordunun muvasalası kat'a ve garbi Rumeli'yi büsbütün tecrid ile garb ordusunu her türlü muavenetten mahrum bir surette duçar müşkülât ve felaket etmeye ve Gümülcine sancağında iğtişâş ve katliam yaparak her tarafta hercü merc yapmaya muvafik olması netayic-i vehimeye tevellüd eden bu ihtimalat müessifeye imkân kalmamak için şark ordusunun kemâl-i şiddetle harekât-ı taarruziyeyi kat'îye ye geçmesi ve hemen bugünden aynı zamanda Kırcaali müfrezesinin dahi orada hiç şüphesiz büsbütün uyuşmamış olan Osmanlı kânlarını galeyana getirerek şanlı bir mukabele taarruz yapması ve düşmanı geldiği yere püskürtmeye çalışması kat'îyyen elzemdir. Bu dairede icraat mesude-i valalarına sabırsızlıkla muntazırım. Garb ordusuna mürettip olup Muradlı'dan sevk edilmekte olan kuvvetten 6 taburun Gümülcine'de ihtiyaten alıkonulması icab edenlere emir olunmuştur.]

(Nazım Paşa yalnız fırka 11'in taarruzunu emrettiği halde bâladaki emrin umum şark ordusunun taarruzunu talep etmesi dâima taarruz fikirlerinin başkumandan vekilinin şahsından ziyade Karargâh-ı Umûmî rüesası arasında yer tutmakta olduğu bir kere daha irase eder.

Esasen garb ordusuna gönderilmesi yanlış olan 6 taburun Gümülcine'de tevkifi ise daha büyük bir hatadır. Yaver Paşa eğer denildiği gibi bozulmuşsa bu kuvvet ne yapacaktır? Bozulmamış, az çok kuvâ-yı mukavemeyi haizse bu 6 taburu neticeyi kat'îye mahallinde kollamak daha doğru değildir? M.N.)

Şark ordusu kumandanlığı işte bu şifrenin 8'de geldiğini iddia ederek 8'de vaziyeti şu suretle münakaşa etmiş ve karar vermiştir: (Şark ordusu harp ceridesinden)

[Karargâh-ı Umûmî taarruz emri ve tekid ediyor. Gerek bu emri ve gerekse ordu heyet-i umûmîsinin iş bu emre istinaden perverde eylediği efkâr tecavüzkarâne şark ordusu karargâhını müşkül bir vaziyete ilga eylemektedir. [115] 1. kolordu daha şimdiden düşmanla temasta (Süloğlu'nda) düşmanın ise nihayet 2,3 gün sonra muhte'lif kolların tahşidini bilâ kemâl Kırkkilise-Yenice mevzi' müdâfaasına taarruz kaviyyen muhtemeldir.

Buna karşı Osmanlı ordusu henüz seferberliğini ikmâl etmeden fazlaca ileriye atlamış bir haldedir. Bu vaziyette ise hiçbir şey yapmadan eli bağlı bekleyerek düşmanın istediği gibi ittihâz-ı tertibat etmesine intizâr elim bir haldir.

Düşman hakkında alınan haberlere bir fırkasının Kırcaali'de, iki fırkasının Edirne karşısında bulunduğu nazarın Trakya'ya tahsis ettiği 8 fırkadan beşinin Kırkkilise ile Edirne arasında ve henüz dağılık olarak ileri yürüyüşte bulduklarına hükmedilebilir.

Şu anda şark ordusunun Edirne seyyar kuvveti ile beraber kuvveti 120,000 neferdir. Başkumandanlıktan akiren emir olunan taarruz er geç ifa edilecekse bunun için bit'tabi en münasib zamanın intihabı icab eder. Hâlbuki Kırkkilise'nin şimalinden Tunca'ya ve garbına kadar dağılmış olan düşman kuvvetlerinin kemâlen toplanarak şark cihetine inmelerine meydan verildiği takdirde bu defa kale hurucundan dahi istifade edilemeyerek bütün baş firkanın şark ordusunu müşkül vaziyette bulunduracağı derkârdır.

Şurası da şayana dikkattir ki bidayetten biri emredildiği halde tahkîmat namına ortada yalnız 3. kolordunun hat müdâfaasından başka bir şey yoktur. Bu hal ise bit'tabi Edirne'ye tebliğ edilen fikr-i taarruziyeden inbiâs eylemiştir.

İşede pek müşkül devam ediyor.

Karargâh-ı Umûmî'nin bidayetten beri verdiği taarruz emirleri tehir edilerek 6 gün kazanılabildiyse de bunun daha ziyade temdidî ve bahusus son gelen emirdeki kat'iyetle buna inzimâm eden ordunun ahvâl-i rühyası hasebiyle ihtiyar olunacak tedafü' muharebenin hattı Ankara'da âdem-i muvaffakiyetle neticelenmesi halinde sebep-i mağlûbiyet olarak ordunun verilen o emri icra etmemiş olsa gösterileceği gibi ve her ne suretle olursa olsun ileri harekete bir iki gün sonra kıyam olduğu takdirde Bulgar kuvvetlerinin ikmâl tahşîdine binâen muvaffakiyet ihtimalinin pek ziyade azalacağı ve binâenaleyh şimdiden ilerlenerek düşmanın müteferrik kuvvetlerine ayrı birer darbe vurulması ve bu suretle tahşîd mıntikasının ileri sürülmesinden dolayı mevcut mahzurun dahi izâlesine çaresiz olunması lazımdır.]

Erkân-ı harbiyenin bu tasviratını Abdullah Paşa'da kabul eylemiş ve bunun üzerine [derhal ileriye hareket ederek hasmın nerede tesadüf edilirse oradan tard ve tenkiline] karar verilmiştir.

Karargâh treni 8 sabahı yalnız olarak Kavaklı'ya gelmiş ve karargâh erkânı oradaki 1. kolordu karargâhına misafir olmuştur. Öğleden biraz sonra Abdullah Paşa Cevat Bey'le beraber otomobil ile Kavaklı'ya gelmiş ve taarruza karar verildiğini Erkân-ı Harbiyeye söyleyerek derhal âtideki o emre ihzar ve ta'min edilmiştir." [116] Tarihi harb kısm-ı müsveddâtından bu bahse aid olan satırlar burada hıtâm buluyor. Şark ordusu karargâhının harp ceridesi makamında olmak üzere Erkân-ı Harbiye reisi miralay Cevat Bey'in imzasıyla ba'del harb tarihi harb kısmına tevdi edilen rapordan muktebes satırlar şâyân-ı tetkikdir: Müdâfaanın kabul edildiği hakkındaki ilk satırlar pek güzeldir. Fakat bunun hülâsası, bilhassa bunların Karargâh-ı Umûmî'den geldiği zikir edilen son taarruz emrine isnad ettirilmesi hatalı ve hakikate gayr-i muvafiktir. Bir kere bu telgraf evvelce görüldüğü üzere şark ordusunun eline ancak taarruz emirlerinin itâsından ve hattı taarruzun mübaşeretinden sonra gelmiştir.

Saniyen bu satırlara sevk ve idare namına görülen mülâhazata mukâbil ber-vech-i âti sert mütâlaat olunabilir.

1-Şark ordusu kumandanlığı, üzerinden kumanda etmeye çalışan Karargâh-ı Umûmî'nin emirlerine tab'iyet mecburiyet maneviyesinde değildir.

2-Ordunun efkâr tecavüzkârâne perverde etmesi pek güzeldir. Fakat sadece bir taarruz kararını vermeye asla kifâyet etmez. Bu cereyanın hüsn edilmesi kumandanlığın vazifesidir.

3-Osmanlı ordusunun seferberliğini ikmâl etmeden fazlaca ileriye atılmış olması, yine hatadır. Bu hatanın daha büyük bir hata ile tevsî' değil, tashihi icab eder.

4-Eli bağlı intizâr lüzumu müdâfaanın gayr-i kâbil ictinâb mahzuridir. Bahusus atalet-i mutlakada kalmaya da lüzum yoktur ve bu doğru değildir. İleriye kuvvetli setr müfrezeleri sürerek hem keşf, hem de düşmanı tehir lazımdı ve kâbildi.

5-Düşmanın hakkındaki fikr-i umûmî, rapor velev harbden sonra yazılmış olsun, evvelce görüldüğü üzere hakikatte iyi idi. Fakat beş fırkasının henüz Edirne ile Kırkkilise arasında dağınık bulunduğuna hükmedecek elde bir delil yoktu. Bahusus (tağnik) ne demektir? Bir ordu sefer-i harb nizamında yürümez ya!

6–Tahkimat emrine ifa edilmemesi sevk ve idare hatasıdır: Verilen emri yaptırmak ma–fevkin vazifesidir.

7–İaşe buhranı taarruzdan ziyade müdâfaaya istilzâm eder.

8–Müdâfaa muharebesi âdem–i muvaffakiyetle neticelenirse ordunun taarruz emrini icra etmemiş olması tarzında mesul edileceğini düşünmek muvafık olamasa gerektir: Taarruzda muvafık olunmazsa “Yapalım siz emri verdiniz” mi denecek ve bu söz taarruzun adem–i muvaffakiyete müncîr olmasının mesuliyeti mi tahfif edecek?

9– Bir ordu daima taarruzu göz önünde tutar ve bunu en münasib vakitte yapar. Fakat acaba şark ordusunun taarruza kalkması için en muvafık zaman 9 Teşrinievvel midir? Bu bâbda en ziyade düşmanın müteferrik olmasına istinad edilmiş gibi görünüyor. Hâlbuki Kırkkilise–Edirne sahası iki günlük bir yürüyüşür. [117] Muharebe bir cenahta olsa nihayet ertesi gün teknil kuvvetin yetişmesi kâbil olduğu gibi muharebe merkezde oluyorsa aynı gün tarafında bütün kuvvetin meydan–ı muharebeye vasılı mümkündür. Bahusus bu taarruz geç kalırsa beş Bulgar fırkasının da şarka dönerek Edirne tesirinden kurtulması gayr–i kâbil tefhîmdir. Hâlbuki bu takdirde arkasını kaleye dönecek olan düşmanın bu vaziyetten daha ziyade tesir olması tabiidir.

Binâenaleyh bu mülâhazat ittihâz olunan taarruz fırkasını fen ve sanat namına da tasvip ettiremez.

2) Şark ordusu kumandanı Abdah Paşa hazretleri de bu vakayı (Hatırat) da ber–vech–i âti hikâye ediyorlar: “..... Ben ve Erkân–ı Harbiye reisim 3. kolordu kumandanı ile yakından müzakere etmek üzere Kırkkilise’ye hareket ederek Mahmut Muhtar Paşa ile buluşmuştuk. Müşarünileyh 1. kolordu kumandanı ile de görüşüğünü ve onunda suret–i kat’iyede vaziyetin müsadesinden bi’l–istifade taarruz fikri ve mütâlâasında bulunduğu beyan ve bununla istihsâl edilecek netâic–i müfideyi dermeyân eylemeye başlamıştı. Cevaben tarafımızdan best ve temhîr olunan mütâlâat hulâsaten şudur:

[Fihakika vaziyet gayr–i müsait değildir. Düşmanın şimdiye kadar 3 fırka kadar bir kuvvetinin Tunca şarkında bulunduğu dair haber alındı. Bir dördüncü fırkasının da Tunca şarkına geçebilmesine ihtimal veriliyor. Bütün bu kuvveti şimdilik 45 km’lik yer ve cephe üzerinde ve bahusus kalenin te’sirat–ı müşterekesine nail olacak sol cenahımız karşısında buluyor. Fakat yine bundan istifade edebilecek bir halde değiliz. Buna karşı ordumuzun henüz dört kolordusu bile teknil mürettebatı ile matlubumuz olan hatta tahşîd edememiştir.

Bu kolordulara mürettep redif redif fırkalarının daha gelmediğini bir tarafa bırakalım. Efrad ikmâliyesini vakit ve zamanıyla alamayan ve bu suretle fırkaları mevcudu 4–5 binâenaleyh raddesinde olmak dolayısıyla kuvâ–yı umûmîsi 13.000’i geçmeyen ve topçu cephanesi henüz Dersâdet’ten vürûd etmeyen 2. kolordu ancak yarın Kavaklı civarına gelebilecektir.

Hâla ahvâl–i hevâsiye sebebiyle yolları değil toplarla bağlı arabaların, hattı boş arabaların bile hareketine o kadar müsait değildir. Ordu kuvâ–yı umûmîsi itibarıyla bu sebeplerden ötürü tamamıyla faik ve hakîm bir mevcut ve vaziyette sayılamaz. Tasvir edildiği gibi eldeki mevcutla teşebbüsât–ı taarruziyeye kıyam bütün netâic muvaffakiyeti tal’a bağlamak demek olur. Hâlbuki bu harbin akıbeti şark meselesi üzerine tamamıyla müessirdir. Bu meselenin düğümünü çözdürmemek için pek ziyade ihtiyatlı davranmak lazımdır. Buna binâen kabul edeceğimiz bir

muharebenin akıbetinden tekmil şeraiti ile behemehal emin olmadıkça sarf-ı cüret ile hareket-i netâic-i müessife tevîd edebilir.

Fikrimce ordu bugün kendisine tahkîm, müdâfaa icat verilmiş olan hattı dört kolordusuyla tamamıyla tutsa dahi gayet müsait esbab müstesna olduğu halde harekât-ı taarruziyeye kıyamdan sarf-ı nazar etmek [118] icab edecektir. Zira ordunun tâlim ve terbiyesi kıymet ve teşkîlat-ı askerîyesi yeniden harekât-ı taarruziyeye kıyama müsait değildir. Şimendifer hattı üzerinde bulunduğu halde iaşesini yoluna koyamadığımız bu ordu galip olsa bile ileriye gidildiği halde açlık yüzünden bilâhire duçar felaket olur. Onun için evvel emirde hazırlanacak mevzi'-i müdâfaada düşmanı karşılamak ve müsait ahval ve şeriata intizâren bidayet emirde müdâfaa şikkını kabul eylemek en makul bir tedbirdir. Karar-ı kat'iyemizde budur.]

Bu merkezde devam eden mükâlemat-ı hususiyenin neticesi olarak 3" kolordu kumandanının ikna ve imâle edildiği tahmin olunabilirdi.

7-8 Teşrinievvel gecesi karargâhta geçirilmiştir.

Ayın sekizinci günü Kavaklı karargâhına avdet edildi. Bugün düşman hakkında alınan ma'lûmat ile ordunun vaziyet ve kuvâ-yı umûmîsi âtîde görülür.

Şimdiye kadar büyük Karargâh-ı Umûmî'den taarruz hakkında varid olan emirlere zamîmeten Yanbolu istikâmet-i umûmîsinde hemen harekât-ı taarruziyeye ibtidâr olunmasını emir beşinci bir telgraf daha varid etmişti. Daha sonra Kırcaali'nin sükuduna dairde mahallinden bir telgraf geldi. Gerek büyük Karargâh-ı Umûmî'den ve gerek Kırcaali'den gelen ma'lûmat ve tafsilât ordu karargâhının mucip hayret ve teessüfö olmuştü. Büyük Karargâh-ı Umûmî bir taarruz hususunu bir kat'iyet ifade ile emrediyordu. Şu şerait karşısında ordu karargâhı orduya sevk ve idare hususundaki nokta-i nazarını muhafazaya çalıştı. Fakat karargâha gelen 1. kolordu kumandanı Yaver Paşa tarafından [ordu birçok defa taarruz emirleri alıyor. Vaziyet gayet müsait iken kımıldanmak istenilmiyor. Müdâfaa elzem olunuyor. Bu hakayıktan haberdar olan zâbitân da bir taraftan sızlanıyor. Diğer cihetten ileri de birçok Müslüman köyleri cayır cayır yanıyor. Muhacireyn-i islamiye perişan bir halde dönüyor. Dönemeyenlerde düşman ayağı altında çiğneniyor. Bütün bu fecâyî' efrad ve zâbitân kuvâ-yı maneviyesini mahvetmektedir. alh] gibi sözlerle hissiyat ile oynandığını nezdime gelen Cevad Bey bir lisan süzüşle ifade eylemişti. Bu hal ordu karargâhını şimdiye kadar taarruza sevk ve imâle için müessir olan avamla yakından müessir bir zamîme teşkîl eylemiştir.

Bâlânın taarruz emirleri yekdiğerini takip ediyor. Mâ-dûn kumandanlar bütün duçarla taarruz istiyor. Bu hususta ma-dunlarının te'siratına kapıldıkları gibi ordu karargâhını da hissiyatına imâle ediyor. İşte bu vaziyetin neticesi olarak müdâfaa azmi mütezelzil olmaya başlamıştı. Bahusus Karargâh-ı Umûmî'nin şark ordusu icaraatına esas olması lazım gelen o emri müekkedesi, ordunun ahvali hakkında verilen cevaplara havale-i sem' itabar edilmemesi iş bu taarruz emirlerinin şark ordusunca gayr-i malum bir takım esbaba mübteni olduğu fikriyatını veriyordu. Son emir ise Kırcaali'nin Sükûtundan sonra düşmanın iltisâk hattına inmesine meydan vermemek ve garb ordusu karşısındaki düşman kuvvetini celb ederek mezkûr [119] ordunun rica'tını teshîl etmek için şark ordusunun taarruzunda son derece ısrar ettiğini gösteriyordu. Filhakika bu maksatla şark ordusunun harekât-ı taarruziyeye geçmesi arzu olunduğu daha sonra varid olan bir telgrafta teyîd etmişti ki şudur: [Bâlâyâ mezkûr şifreli telgraf sureti]

Şark ordusunun ne gibi müdâhalât ve te'sirat altında harekât-ı taarruziyeye kalktığını şimdiye kadar olan mesrûdât layıkıyla anlatır sanırız.

8 Teşrinievvel'de Cereyan-ı Ahval

Hulâsaten ber-vech-i âtidir:

1- Sarıtalişman'dan ilerleyen kuvveti meçhul bir düşman kolu Seymen Harabe'ye ilerlemişti. Süloğlu Çiftliği'ne kadar gönderdiği bir tabur firka tarafından çekilmeye mecbur edilmiştir.

2-Karahamza istikâmetinde hiçbir düşman kolu orman-ı cenuba doğru geçmemiştir.

7- 6 minh'de Hacıdanişment civarında bulunduğu istihbar edilen düşman kolordusundan 1 firka ile 3 süvari alayının Sarıtalişman ve Hacıdanişment'de kaldığı ve 3 piyade alayı ile 12 top ve mitralyöz bölüğünden, bir firka köprücü müfrezesinden mürekkep bir kolun Hacıdanişment'in şimâl-i garbiyesinde kâin Küçükoğlu'dan Büyünlü'ye ilerlediği ve bilâhire bu kolu 3-4 süvari alayının takip edildiği ve Demirköy'den Hanlıyenice üzerine tahminen bir firka kadar kuvvetinin geldiği ve sa 11 evvelde bazı piyade kıtaatının Ortakçı'nın 2 km şimaline kadar ilerleyip bir alayı piyadesinde şarka, Açalı'ya doğru yürüdüğü hafif livadan bildirilmiştir.

4- Hafif livaya müntesib mülazım Mahmud Efendi keşf kolu düşmandan bir neferle cepheye yüklü iki hayvan ve bir binek esir etmiştir. Merhum Yanbolu fırkasına mensub Y 29'dan olduğu ve Lahna Paşa istikâmetinde ilerleyen piyade kolunda firka 8 Y 32 bulunduğu anlaşılmıştır.

5- Firka yorgun bir halde bulunduğundan Kocahıdır-Musulca civarında iki gün mola verecekmiş.

6-Kırcaali bugün Bulgarların eline düşmüş ve oradaki kolordu dağılarak perişan bir halde rica't etmiştir. Düşman civar kaza ve kasabâtı kâmilan ihrâk ve tahrîb etmektedir.

Vaziyet Hakkında Mütâlâat:

İşbu ma'lûmat ile şimdiye kadar meşkûk olan vaziyet tamamıyla değilse de oldukça meydana çıkmıştı. Düşmanın 3 fırkasının Seymen-Hacıdanişment, Açalı-Lahna Paşa, Ortakçı-Hanlıyenice istikâmetlerine ilerlemekte olduğu ve pişdarlarıyla Seymen, Açalı, Ortakçı mevki'lerine muvasalat eylediği tahkik etmiştir. Bir dördüncü kolunun Vaysal-Çeşmeköy istikâmetinde ilerlemesi de ağırlık ihtimal idi. Suret-i kat'îye de Tunca'yı geçeceğine ihtimal verilen diğer bir firka ile düşman kuvveti 5 firka kadar tahmin edilmekte olup bir altıncı firkanın daha zuhuruna o kadar ihtimal verilmemekte idi. Herhalde Gaibler üzerinden Erikler'e [120] incek bir kolun daha vücuduna ihtimal verilmekte ise de ma'lûmat-ı mahûzaya nazaran bunun bir liva olması daha muhtemeldi. Şu son ma'lûmat Erikler'in daha şarkında düşman kuvâ-yı muntazamasının ilerleyemeyeceği fikrini vermişti. Aldığımız ma'lûmat tetkik olunursa süvari firkamızın düşman sol cenah firkalarına dair keşf yapmadığı anlaşılır. Binâenaleyh düşman kuvâ-yı ıslahiyesi de cihet-i garbiyede Kırkilise-Bostanlı hattında müdâfaa için toplanmakta olan şark ordusunun bugün ki vaziyete nazaran merkez vusûl cenahı ilerisinde bulunuyor demektir. Orada ancak bir günlük yürüyüş mesafesi bulunduğundan bugün akşam değilse bile yarın tarafeynin teması ve bir muharebe başlaması muhakkak idi."

Abdullah Paşa hazretlerinin bu bâbda ki beyanatı burada hıtâm buluyor. Muhtar Paşa ile vâki olan münakaşa sevk ve idare bir derece tereddütümüz bir ruh hükm-i ferma olduğunu az çok göstermekte olmakla beraber müdâfaa firari heyet-i umûmîsiyle şâyân-ı kabuldür. Fakat taarruz kararını ittihâz amal olduğu zikredilen esasat şu suretle kâbil münakaşadır.

1-Mâ-dûn kumandanların kendi ma-dunlarının te'siratına kapılarak taarruz teklifinde buldukları dermeyân olunurken ordu kumandaları da kendi ma-dunlarından müteessir oluyor.

2-Yanbolu istikâmetinde taarruz hakkında evvelce görülen emirlerden başka bir emir yoktur.

3-Kırcaali meselesi üzerine gelen emrin ancak bilâhire vasıl olduğu teyit ediliyor.

4- 8'de düşman hakkında süvari fırkasından geldiği zikredilen ma'lûmat-ı hakikatte süvari fırkasının 8 akşamı gönderdiği rapordan müstahreaddir. Nitekim bu raporda bugün sa 11 evvele ait vekayı'den bahsedilmeside buna müeyyiddir. Bu rapor ise bugün gelmiş olsa bile herhalde gece gelebilirdi ve zevalde ittihâz edilen taarruz kararına müessir olamazdı.

3) Çobanoğlu Ömer Zeki Bey'in Şark Ordusunun Hezimet-i Nam Eserinden:

7 Teşrinievvel'de alınan ma'lûmat üzerine 1. kolordu kumandanı ve Erkân-ı Harbiyesi, 3. kolordu ile anlaşmak ve bir karar vermek üzere Kırkkilise'ye azîmet etti. Sebebi şudur: Bugünlere kadar düşmana en yakın olan 3. kolordu ahvale en vakıf görünüyor ve haberler orada toplanıyordu. 1. kolordu telgraf müfrezesinin faaliyetiyle fırkalar ve Kırkkilise arasında telefon, süvari ve 4. kolordu Babaeski'de ki 2. kolordu ile de telgraf muhaberatı tesis olunmuş ve keşfe giden zâbitânın getirdiği ma'lûmat ile vaziyet genişlemiş olduğundan tadrîcen ilk hatdaki kuvvetlerin idare-i fikriyesi kendiliğinden 1. kolorduya yüklenmiş bulunuyordu. Her gün değişen taarruz ve müdâfaa kararları ise ciddi olarak hiçbir şeye başlamaya müsaade etmediğinden ziyadesiyle sıkışmış olan bu vaziyete karşı katı bir karar ittihâzıyla ona tefvîk-i hareket etmek mecburiyeti kendini göstermişti. 16 [121]

Ordu karargâhı Lüleburgaz'da hiçbir taraftan haber alamayarak kim bilir ne gibi endişe ve münakaşalar içinde idi. Denilebilir ki bu hal orduların ordu karargâhından nâ-ümîd olarak kendi başarılarının çaresine bakmaları lazım demektir. Buna saik olan esbâbda vardı. Ezcümle İstanbul'dan en son hareket eden Prens Aziz Paşa, istasyonda başkumandan Nazım Paşa merhumun kendisiyle [bu adamlar ne duruyorlar? Hala hududu geçmediler. Biz onları oturmak için mi gönderdik. Devlet yüz senedir yapmadığı bir şeyi yaptı.] diye haber göndermiş ve bu haber ilk mülakatta Aziz Paşa tarafından kolordu kumandanına maiyeti muvacehesinde tebliğ edilmişti. Aynı gece Kırkkilise'de Muhtar Paşa'dan kendi hat destleriyle ve kırmızı mürekkeple yazılmış bir mektup geldi. Bunda vaziyetin münakaşası ve ordu karargâhının bir menbi'-i ecnebiyeden vâki olan istihbaratına rağmen düşmanın tam şimalden gelmesi az muhtemel olduğu ve taarruz bir hareketin lüzum icrası iltizam olunmakta idi. Bu kağıdın bir sureti ordu kumandanlığına dahi verilmiş olduğu zikrolunuyordu.

Telgrafla 4. kolordunun mütâlâası soruldu. 1. kolordunun rey ve fikriyle amal olacağını bildiriyordu. 1. kolordu daire-i mütalaâtında orduyu o kadar dağınık

ve tecmi‘ mıntıkasını o kadar vasi’ bulmakta idi ki Petra’ya kadar ileri müfrezeleri ile sokulmuş olan bir düşmana karşı bu vaziyetin tashihi ancak kolordulara verilecek yürüyüş istikâmetiyle mütevaziyen hareket ederek bir meydan–ı muharebede toplamayı yegâne çare olarak görmekte idi. Hepsi de taarruz intac eden bu muhtelif kanaatlerle Kırkkilise’ye gidildi. Ordu da 3 ve 1. kolordu kumandanları telgrafhaneden Lüleburgaz’daki ordu kumandanını davet ederek muhabere ettiler ve binnetice taarruza karar verdiklerini ve ordunun başına teşrifini talep eylediler. Ordu kumandanı da trenle hareket edeceğini ve kendisi gelmezden ikdâm hareket–i taarruziyeye geçilmemesini rica etti. Bunun üzerine 1. kolordu erkânı Kavaklı’ya geldiler.

Yağmur devam ediyordu, gece böylece geçirilerek sabah oldu, erkenden otomobil ile Kırkkilise’ye gidildi. Orada ordu kumandanı ile Erkân–ı Harbiye heyetine münasib en mühim simalar 1 ve 3. kolordu kumandanı ve Erkân–ı Harbiyeleri toplanmıştı.

Kumandanlar müzakere ederken erkân–ı harbler münakaşa ediyorlar. Hiçbirisi taarruz fikrine muhalefet etmiyordu. Zevale doğru şark ordusu karargâhı Kavaklı’ya geldiler. Karargâhı 1. kolordu karargâhında tesis istediler. Birde Erkân–ı Harbiye mektebinde Erkân–ı Harbiye mektebi ta’biye malumu olduğu bilâhire anlaşılın Alman kaymakamı Losov Bey vardı. Gerek 1. kolordu kumandanını ve gerekse şark ordusu kumandanını Kırkkilise’den avdet buyurdular ve taarruz emrinin derhal yazılmasını Erkân–ı Harbiye ye emrettiler.

Uzun münakaşalardan sonra geç vâkit bir emir ve bir beyanname çıktı. Her iki karargâhın bir arada bulunması bir çok gürültü vücuda getiriyor ve herkes işinden ziyade mıntıkasıyla ihraz–ı meziyete çalışıyordu.... Bu meşhur emir şöyle kaleme geçmiştir:[122]

Taarruza karar verilince Losov Bey 1. kolordu. Karargâhında Erkân–ı Harbiye mektebinden olan mülhak efendilerin çadırlarında biraz yalnızca çalışmak ister, çadırı tahliye ederler. Bir çar yek kadar meşguliyetten sonra Erkân–ı Harbiye reisine tahsis olunan 1. kolordu Erkân–ı Harbiye reisi çadırında ordu Erkân–ı Harbiye reisi, harekât–ı askerîye şube müdürü ve reis muavini ve Losov Bey’ler bulunarak arada bir de Almanca yazılmış varakaya atf–ı dikkat olunarak yarım saatlik ikdâm ile ordu emri müsveddesi kaleme alınır ve bu müsvedde ordu kumandanının emir ve taarruzuna arz olunur.

Emri imzadan sonra ordu kumandanı Paşa hazretleri, Paşa biraderleri olan Yaver Paşa hazretlerine bugün hakiki kumandanlık, şarkın kendilerine aid olduğunu söylerler. Herkes şen ve şadan ertesi güne aid ihmalat üzerine rast geldiğiyle çene yarışına girişirler.

Abdah Paşa hazretleri çadırlarının önünde emri imza etmiştir. Bu esnada kendileri kaputlu, elleri arkalarında ve gözleri Poloz cihetine müteveccih bulunuyordu....”

Bu satırlarda muhalif hakikat bir hayli mevadd bulunduğunu zannediyorum. Bahusus 8 sabahı 1. kolordu kumandanlığının Kırkkilise’ye gittiği ve orada bir nevi meclis–i harb in’ikad ettiği hakkında başka yerde bir ma’lûmat tesadüf etmedim.

Hala Losov Bey’in emri tesvîd ettiğinin ima edilmek istenilmesini hiç kabul edemiyorum. Mumaileyhin ne kadar istiskale uğradığını evvelce bilmünasib hikâye etmiştim. Mamâfih orduda genç zâbitândan bazılarının kumandanları, muvafık hakkında ne gibi fikirler beslediğine bir misal olması hasebiyle bu satırların

ehemmiyet-i mahsusası olduğu gibi şimdiye kadar hiçbir taraftan kimsenin tekzîbine uğramaması da şâyân-ı dikkattir.

14) Mahmut Muhtar Paşa'nın Ruzname-i Harb-i Nam Eserinden:

Muhtar Paşa bu kitapta daha bidayetten itibaren taarruz fikrinde bulunduğundan hiç bahsetmiyor; 6 Teşrinievvel'de orduya yazılan ve kolorduya ta'mim edilen rapor dahi mezkûr değil, bilakis seferberlik, idare ve iâşe meşkülât ve nevâkısını zikrederek adeta ümitsiz gibi görünüyor. Mevzi'-u bahs olan hususa müteallik ise yalnız şu satırlar var:

"Hatta 6 Teşrinievvel'de birinci kolordu kumandanı Yaver Paşa Kırkkilise'ye benimle görüşmek üzere gelmişti. Müşarünileyh düşmanın bîmuhaba derin kollarla fena yollar üzerine ancak 50 tabur kadar bir kuvvetle ilerlemesine mukâbil seriatle davranılabilse bir mühim darbe indirmek kâbil olacağını ümit ettiğini beyan etti ve ordu kumandanı Abdah Paşa'nın telgraf başına gelmesi için tarafımızdan rica olunarak bu bâbda Müşarünileyh ile müdavele-i efkâr edildi.

Kumandan Paşa havayı müsait görmediğinden ve ordu henüz dağınık bulunduğundan bahisle şimdilik taarruz kâbil olamayacağını bildirdi. Hakikaten de gece yağmur geldi ve yolları bataklık hale getirdi. Ferdası [123] kuvveti Abdah Paşa Kırkkilise'ye geldi ve o gece kaldı. Vaziyet hakkındaki müzakeratımız neticesinde şu aralık taarruza kıyam etmek muvafık olmayacağı tekrar etti. Abdah Paşa 8 Teşrinievvel'de Yenice'ye birinci kolordu karargâhına gitti. O esnada müstakil süvari fırkasının bir raporu vürûd etti: (Bugün gelemeyecek olan 8 minh akşam raporu)

Akşam sa 7'de Karakoç ilerisindeki müdâfaa hattımızdan avdet ettiğim esnada ordu kumandanından umûmî taarruza emir geldi..."

Bu meseleye dair şimdilik bende mevcut olan fikret ve hikâyât-ı bâlâ'ya nakil edilenlerden ibarettir. Bunlara nazaran görülüyor ki kabahati kimse üzerine almıyor ve bu taarruz kararının nereden ve ne suretle tulu' ettiği henüz müphem kalıyor.

*
* *

Şark ordusu kumandanlığından 9 Teşrinievvel için verdiği emirler şunlardır: (Kroki 17)

Kavaklı'dan

8 Teşrinievvel 328 sa 4 sonra

9 Teşrinievvel İçin Ordu Emri

1- Üç fırka kadar tahmin olunan düşman kuvvetinin takriben Süloğlu Çiftliği-Kayapa (Pravadı cenubunda) hattının gerisinde bulunduğu anlaşılmıştır. Erikler civarında düşman süvarisi görülmüştür. Bunun gerisinde Devletliâğaç civarında kuvveti meçhul piyadesi bulunduğu haber alınmıştır. Tunca'nın garbında Fikle civarında bir düşman kuvvetinin bulunduğu malum olup bunun Tunca'nın şarkına geçmiş olması muhtemeldir.

2- Bi-tevfika-i teali ordumuz yarın düşmana taarruz edecektir.

3- 3. kolordu Yenice fırkasını Erikler istikâmetine sevk ve idarenin sağ cenahını Devletliagaç istikâmetine karşı setr edecektir. O cihetten düşman zuhur etmezse bu fırkanın dahi muharebeye iştiraki temin edilecektir. Kolordu diğer fırkalarıyla Raklice-Petra-Eski Poloz-Çeşmeköy üzerinden Taşlımüsellim istikâmetinde hareket eyleyecek ve düşmanın sol cenahını ihâta edecektir.

4- 2. kolordu Kavaklı-Koyunkavur üzerinden Kiremitlı-Seymen istikâmetine hareket edecektir.

5- 1. kolordu bir fırkasıyla Yenice-Geredeli-Süloğlu Çiftliği ve diğer fırkasıyla Tokucak-Akardere harebesi-Kökülü-Geçkinli istikâmetlerine hareket edecektir.

6- Dördüncü kolordu bir fırkasıyla Bostanlı Harabe-Kocahıdır-Musulca üzerinden çiftlik (Geçkinli garbına) diğer fırkasıyla dahi Hasköy-Gaibler üzerinden yine mezkûr çiftlik istikâmetine hareket edecektir.[124]

7- Süvari fırkası dördüncü kolordunun sol cenahında ve işbu kolordunun emri tahtında muharebeye iştirak edecektir.

8-Edirne Kalesi'nde bulunan bil-umum nizamiye kıtaatı ile bir redif fırkası ve 11. nizamiye fırkası mevki'i müstahkem kumandanı Şakir Paşa'nın taht-ı kumandasında olarak düşmanın Tunca şarkında bulunduğu kuvvetlerinin yan ve gerilerine taarruz edecektir.

9- Üçüncü kolordu kısım-ı küllisinin kolbaşı ile sa 11 evvelde Çeşmeköy garbındaki Sazlıdere hattını geçmelidir. İkinci kolordu kezâlik kısım-ı küllisinin kolbaşısıyla sa 11 evvelde Süloğlu Çiftliği şimalinden Hasdere'yi, 1. kolordu ile 4. kolordu sa 10'da Süloğlu Çiftliği-Geçkinli-Timurhanlı keza kısım-ı küllilerinden kol başlarıyla geçmelidirler.

10- Ordu Karargâh-ı Umûmî'si yarın sabah dokuzaya kadar Kavaklı'da ve dokuzdan itibaren Yenice'nin garb suretinde ve Geredeli'ye giden yolun yakınında bulunacaktır.

İşbu emir 1,2,3,4. kolordularla müstakil süvari fırkası Aynen, Edirne kalesine icmalen ve telgrafla tebliğ edilmiştir.

Şark ordusu kumandanı
Birinci ferik
Abdah

Aynı zamanda şu emri yevmi ve beyanına madde tevzi' olundu:

Emir yevmi:

"9 Teşrinievvel 328'de bil-tevfika-i teali icra olunacak taarruzda tertibat-ı âtiye ithâz olunacaktır:

1- İfrarın çantalarında bilüzum eşya bulunmayacaktır. Üzerlerinde bir günlük yiyecek ve muharebe ağırlıklarına ilave olunacak hususu bargir arabalarında iki günlük yiyecek bulunacak ve üzerlerinde 220'şer cephaneye mevcut olacaktır. Büyük ağırlıklar yol kolunda oldukları halde terk olunacak, ordugâhın münasib mesafe gerilerinde harekete âmâde bulundurulacaktır. İşbu ağırlıklar hakkında fırkalar tarafından kat'-i tâlimat itâ olunmalıdır.

2- Cephanenin israf edilmesinin efrada iyice telkini ve zâbitânın bu noktaya her zaman fevkalâde dikkat etmeleri muvaffakiyeti temin edecek en mühim meseledir.

3–Kollar öküz ve bargir arabasından olduğuna göre münasib noktalarda bulundurulacaktır.

4– Yayılmaya mecbur olan her kolordu o andan itibaren ordu karargâhının bulunacağı Yenice garbındaki mevki’i ile telgraf tesis edecektir. 4. kolordu Edirne huruç kuvvetiyle biran evvel irtibatı elde edecektir.

5– Mevkiin bidayetine binâen Edirne Kalesi huruç kuvvetiyle düşman ve dost kıtaatı hakkında müşahede ettiği ma’lûmatı telsiz telgrafla Lüleburgaz’a bildirecek ve oradan karargâha tebliğ olunacaktır [125]

6– Ordu telgraf müfrezesi sabahleyin sa 9 evvelde karargâhın bulunacağı nokta ile Lüleburgaz’a ve Edirne arasında tesis muhabere etmiş olacaktır.

7– 2. kolordu’ya telgraf ordu telgraf müfrezesi temdid edecektir. Bu bâbda münasib noktayı 2. kolordu vâkit ve zamanı geldiğinde karargâha bildirecektir.

8– Lüzumu kat’iyesinden fazla perakende efrad bırakılmaması kat’iyen lazımdır.

9–Küçük ağırlıklardaki cephaneler efrad tevzi’ olunacağından boşalan arabalardan altısına iki günlük peksimet, beş arabaya da ihtiyat cephane konacaktır. Kıtât fazla ihtiyat cephanesi için şimdiden merkez kumandanı kolağası Fazlı efendiye müracaat edecektir.”

Beyanname:

“Silah arkadaşlarım, vatandaşlarım!

Vatanımızın mübarek toprağına ayak basan düşmanı mahv ve perişan etmeye azim ettik. Yarın ve öbür gün omsalılar için en büyük bayram günleridir. Birçok senelerden beri memleketimizi, milletimizi taciz eden ve Bulgaristan’da bulunan kardeşlerimize rahat yüzü göstermeyen düşmanın tamamen mahvı için bilcümle emir ve zâbitân askerî kardeşlerimizin son dereceye kadar azim ve gayretle dövüşmeleri ve her avuç toprağı babalarımızın kanıyla yoğrulmuş olan mukaddes vatani kurtarmaları farzdır. Vatan ve milletin selamet ve saadeti bu iki gün içinde gösterilecek şecaat ve metanetle temin olunacaktır.

Cesur ve metin kardeşler! Hepinizin sinesinden düşmana karşı feveran eden intikam hislerinin bu vazifeyi temin edeceğinden eminim. Birkaç gün içinde yakından tanıdığımız düşmanın pek korkak olduğunu anladık ve göstereceğiniz şiddetle kafasının mahv ve perişan olacağını şüphesizdir. Bunun için verilecek emirleri tamamen icra etmek elzemdir.

Haydi, yavrularım arş ileri! Dünyada saadet ahrette cennet sizi bekliyor. Allah’ın inayeti peygamberimizin ruhaniyeti ve halife-i ruy-i zemin sevgili padişahımızın duası bizimle beraberdir.”

*

*

*

İthaz olunan tedabir-i saireyi de Paşa hazretlerinden menkul şu sözlerden anlarız:

“... Her kolordu nezdine ordu Erkân-ı Harbiyesinden haber zabıtları gönderdi. Neticede en mühim vazifeyi ifa edecek olan 3. kolordunun tamamıyla maksata muvafık tedabir ve tertibat ittihaz eylediğine kanaat hâsıl eylemek üzere Erkân-ı Harbiye reisi ile birlikte otomobil ile tekrar Kırkkilise’ye dönmüştük.

Müşarünileyh kolordusuna aid tedabir ve tertibatta ihtiyatı elden bırakmaması tavsiye olunduğu gibi âtideki hususat üzerine de nazar-ı dikkat celb edilmişti:[126]

1-Ahval arazi ve bahusus yolların menâatı ve halâ yağmurlardan zeminin çamurlu bir hale gelmesi hasebiyle obüs bataryalarını beyhude yere sürüklemeyerek şehrin müdâfaasına terk etmek.

2-Şayan-ı emniyet olmayan redif kıtaatını bidayet-i harekette ileri hatları istihdam etmemek.

3- Civar kıra sekinesinin hali veya husus mıntıka-i şarkiyenin kemâlen Bulgar olduğu nazar-ı dikkat alınarak her ihtimâle karşı Kırkkilise mevki'ini tasvir edildiği vechile bir iki müstahfaz taburuna bırakmayıp harekâta o kadar şâyân-ı emniyet olmayacak bir kısım ile daha takviye ederek nisbeten kuvvetlice işgal eylemek.

Bilâhere hadis olan rukuat bu tavsiyelerde ne dereceye kadar haklı olduğumuzu maatteessüf hazin bir surette ispat eylemiştir.”

Bunun ma'da gerideki kıtaata da şu emir verilmiştir:

16. kolordu'ya, bütün mevcuduyla derhal Kırkkilise'ye hareketi,

17. kolordu'ya, bütün kıtaatını geceli ve gündüzlü yürüterek Babaeski'ye gelmesi.

Abdah Paşa hatıratı bu bâbda şu satırları da hâvî ise de saikde tesadüf edilemedi:

“İşbu ordu emrine zeylen 17. kolorduya kıtaatını geceli ve gündüzlü yürünerek Lüleburgaz'a celb ve bunu Edremit, Çanakkale fırkalarına da tebliğ eylemesi 16. kolorduya da Pınarhisar'da bulunan kolordu kıtaatının bilâtevfik Kırkkilise'ye tahrik, Babaeski ve Lüleburgaz'da şimendiferden çıkarılacak Ankara, Afyonkarahisar, Uşak, Konya fırkalarına ait taburların trenden indirilmeyerek doğru Kırkkilise'ye sevki yazılmıştı.”

Muharebenin Osmanlılar tarafından suret-i ihzarı hakkında söylenecek söz şimdilik bu kadardır. Bu bahse tertibat müttehazenin tetkiki ile hitâm verelim:

Bir kere düşman vaziyeti pek ziyade mühimdir: Gerçi bugün aksi iddia ediliyorsa da süvarinin 8 minh akşamı raporu vasıl olmadığına nazaran emirde düşman hakkında mevcut ma'lûmat, muhte'lif raporlardan müstahric ve Süloğlu-Kayapa hattı gerisinde 3 fırka bulunduğu” haber ve ma'lûmat-ı saire lâakal 7 Teşrinievvel gününe ait haberlerdir. Daha doğrusu bunun 6'da gönderilen rapordan mühim olabileceğini evvelce görmüştük. Binâenaleyh bir kere bu düşman en az bugün 8'de ne yaptı?

Saniyen düşmanın şimdiye kadar muhte'lif mahallerde 7 fırkasının vücuduna hüküm veriliyor, hâlbuki esas nizam-ı harbine nazaran daha lâakal 2 fırkasının bulunması lazım. Ordumuzla âdetâ muharebe teması başladığı sırada bu iki fırka acaba nerededir? Eğer bu iki fırka Devletliagaç civarındaki kuvvet ise vaziyet büsbütün değişir. Kezâlik az veya çok olsa buradaki düşman bugün ne yaptı? Bir Devletliagaç ile Süloğlu arasındaki zahiri 25 km'lik boşluğun ma'nası nedir? Böyle bir boşluk olabilir mi? Şayet bu boşluk dün var idiye bile bugün acaba kapanmadı mı? Kapandıysa ve şayet meçhul 2 fırka burada ise? [127] Kezâlik düşman Fikle civarındaki kuvveti şarka geçirmiş olabileceği gibi Tunca garbındaki diğer iki fırkasından da kuvvet geçirmemiş midir? Edirne'ye şimdilik mühim huruçlardan sarf-ı nazar edilmesi emredilmiş olduğundan, isterse düşman böyle bir hareketi yapmıştır.

Ve dahi düşmanın iki meçhul fırkası sol cenahında ise bu cenah acaba Devletliğağaç'dan daha şarka da imtidâd edemez mi? Kofçaz–Kırkkilise yolunda Erikler yolu kadar harekete müsaittir.

En nihayet şayet düşman 7 vaziyetinde bile ise yarın acaba ne yapacaktır?

Bu soru Mukadderlerin hiçbirisine cevap vermek kolay değildir. Eğer Tunca şarkındaki düşman filhakika heyet-i umûmî ile böyle 3–3,5 firkadan ibaretse kısım-1 küllinin garbında olması icab eder ki bu takdirde Tunca şarkındaki kuvvetin vazifesinin daha ziyade ikinci derecede olması lazımdır ve yarın bize tesadüfünde kat'ı bir muharebe kabul etmemesi evvel vesile variddir. Şayet bu düşman kat'ı bir vazife almışsa bu takdirde Kırkkilise istikâmetini tutarak Edirne etrafındaki kısım-1 küllisinden uzaklaşmaya bedel daha ziyade Tunca'ya müsteniden hareketi muhtemeldir.

Velhâsıl elde mevcut ma'lûmata göre yarın taarruzumuzda düşmanı nerede ve ne vaziyette tesadüf edilebileceğini ve hattı mühim bir muharebe olup olmayacağını bile tahmin etmek kâbil değildir. Yarın düşman yürümezse; 7'deki vaziyette bile bulunsun bilhassa sağ cenah kolordularımızın 20–30 km mesafe kat ettikten sonra düşmana taarruz icab eder ki ordunun ve arazinin haline göre bu adeta mahalli taleptir.

Binâenaleyh yarın ki taarruzun gaye ve hedefinin şimdiden kestirmek zordur ve bu sebeple her istikâmete ve her hale karşı en faideli ve münasib bir şekilde yürümek ve ihtimalat muhtelifeye hazır bulunmaya çalışmak esas olmalıdır. Buna nazaran yarın ki taarruzun istikâmeti umûmîsi Süloğlu'na ve şimaline tevcih etmelidir. Bu sayede eğer düşman Süloğlu–Kayapa hattında ise ve yanında burada kalırsa yarın ve öbür gün doğruca yanına düşmüş olarak, şayet Süloğlu–Devletliğağaç cephesi de meşgulse bu tarafa karşı tehlikeden kurtulmuş oluruz. Şayet bugün Kırkkilise'ye doğru yürürse doğruca karşısına geçmiş, cenuba doğru yürürse yanında kalmış bulunuyoruz.

Binâenaleyh emirde bir kere düşman hakkındaki ma'lûmatın gününü ta'yin etmek lazım idi.

Saniyen taarruz şu suretle tertip edilmeli idi: (Kroki 18)

3. kolordu Kırkkilise–Erikler istikâmetine hareket etmeli, ordu sağ cenahı temin ile beraber icabında kısım-1 küllisiyle Tekederesi garbına geçmeye hazır olmalı idi.

2. kolordu Kavaklı–Koyunkavur şark mihraci–Petra–Poloz istikâmetine hareket etmeli idi.

1. kolordu Tokucak–Yenice–Paşayeri–Dolan istikâmetine hareket etmeli idi.[128]

4. kolordu Hazinedar–Bostanlı–Kocahıdır–Akardere–Göredeli istikâmetine hareket etmeli idi. İcabında mesele Akardere'den gerideki fırkayı Küküler istikâmetine saptırarak sola geri kademe halinde bulundurmak mümkündü. Süvari kısım-1 küllisi sol cemahta bulunmalı idi.

Bu suretle ordu evvel emirde tecmi' cephanesine mevazi ve aşgari bir cephe ile hareket etmiş olurdu. Emirdeki faraziyenin tahkik halinde daha bugünden sola çarha başlar ve yarın muharebe-i kat'ıye ibtidâr ederdi. Gerçi sol cenah az çok tehlikeye maruz kalabilirdi. Fakat bu cenah hattı gerilemeye mecbur olsa sağ cemahta kazandığımız takdirde vaziyet düşman için daha mehellik olurdu, bundan mâade ber-vech-i bâlâ geri kademe ile teminde mümkündü.

Hâlbuki ordu erkânı Kırkkilise–Bostanlı hattını gayet dağınık bir tecmi‘ hattı addederken bu defa bundan daha büyük bir cephede tamam 7 kol ile taarruz emredilmişti. Diğer taraftan Bulgarların birkaç kol halinde gelmekte olması bunların dağınık bulunduğuna hükmedilmeyi intac etmiştir.

Zaman hareket hesabına gelince:

Ordu emrinde bu bâbda gayr–i mümkün talep edilmişti. Mesela 3. kolordu kısım–ı küllisinin kolbaşısı Raklice’den itibaren sa 11 evvele kadar harita üzerinde 28 km kat edecekti. Kolbaşısına kadar da emniyet mesafeleri ile lâakal 6 km hesap olunabilir. Osmanlı ordusu esasen yavaş yürür, arazinin çamurlu olması da buna tesir edeceğinden saatte 3 km’den fazla yürüyüş hesap etmek doğru değildi. Binâenaleyh kolbaşı bordaya 1,5 saat evvel bazı sa 9,30 evvelde gelmeliydi. Bunun içinde 9 saat evvel yani sa 12.30 evvelde hareket ederek uzun bir gece yürüyüş yapmalıydı. Pek nikbinane hesap saatte 4 km yürüyüş bile kabul edilse kolbaşının yine en geç sa 2.30 evvelde hareket muktezîydi. Diğer kolordular içinde böyle idi.

Binâenaleyh ordu, kolordulardan aynı zamanda birde gece yürüyüş talep etmiş, fakat bunun ağıleb ihtimal farkında olmamıştı. Bahusus o mevsimde güneş sa 6.30 evvele doğru doğuyordu.

Hâlbuki diğer taraftan yürüyüşü teshîl edecek bir şeyde yapmamış, bilakis efrad üzerinde 220 fişek bulunması emredilerek yürüyüş kâbiliyeti büsbütün tenkîs olunmuştu.

İyice hesap edilirse görülüyor ki vâkit ve zamanıyla hareket etmek şartıyla zevalde kol başlarından ancak Seyir Suvat Deresi–Petra–Paşayeri–Akardere hattına muvasalatı talep etmek mümkündü.

Bu takdirde eğer düşmandan bize doğru yürürse akşama kadar kalan 5 saat tarafında ağıleb ihtimal ancak basit bir muharebe teması olur ve muharebe–i kat’iye ertesi güne kalırdı. Şayet düşman yerinde ise akşama kadar yürünerek düşmana 5–10 km ye takrîb edilir ve yine 10’da muharebe edilirdi.

Binâenaleyh esas maksat ve gayeden sarf–ı nazar dahi edilirse, bu emir ve tertibat emir sanatı ve kâbiliyet icraiyeti nokta–i nazarından da fena bir emir idi. Bu tertibatı ile iyi bir netice istihsâli imkânı ancak Bulgarların 17 [129] ileride görüleceği vechile, hakikatte yaptıkları derecede sersemlik yapmaları ile kâbildi. Böyle bir şey ise evvelce dâhil hesap olamazdı.

B) Bulgarlar

(Kroki 5)

Bulgar Karargâh–ı Umûmî’si 9 Teşrinievvel için şu emri vermişti:

Seyyar ordu Erkân–ı Harbiye riyaseti

Eski Zağra

8 Teşrinievvel 1912

Emri Mevcut Numara (3)

(1/126000 Mikyaslı Harita)

Düşman hakkındaki ma‘lûmat 7 Teşrinievvel akşamı verilen 2 numaralı emir muvacehede zikr olunanın aynıdır. Fazla olarak ceraidi ve bizim memalik–i ecnebiye de ki vesait–i istihbariyemiz trenlerin bizim sol cenah sevk elceyşimizi çevirmek

üzere hareket ettirmek için Vize havalisine 3 firkalık bir kolordu sevk ettiklerini yazıyorlar.

Ordumuzun vaziyeti şudur: 2. ordu, 2 numaralı emir muvacehede bildirildiği gibidir.

1. ordu Çömlekçiköy–Türbe–Âğçalı hattında
3. ordu Tatarlar–Karahamza–Elmacık hattında
Süvari fırkası Sarıtalişman fırkasında

Yarın (9 Teşrinievvel) için haşmetli başkumandan hazretleri mevadd-ı âtiyeyi emrediyorlar:

1–2. ordu işgal ettiği mahalde kalacak ve burada muhkem bir surette yerleşmeye ve Edirne kalesini tarassuda devam edecektir.

2– 1. ordu bugün işgal ettiği mahalde kalacak ve ordularımızın kısım-ı küllisinin icra edeceği harekete göre icrayı harekete hazır bulunacaktır.

3– 3. ordu Kırkkilise mevki'ini müstahkemine hücum ve zabt edecektir.

4– Süvari fırkası Demirhanlı–Âcalı–Hasköy–Yenice–Kavaklı hattını keşf edecek düşmanın mevzi'ini keşf için uzak müstakil keşf kolları gönderecektir. Yarınki 9 minh'den itibaren süvari fırkası 3. ordu emrine girecektir.

5– 1 ve 3. orduların hareketi Kırkkilise'yi zapt edinceye kadar yekdiğerine sıkı bir surette merbut bulunacaktır. Edirne kalesine karşı hiçbir harekette bulunulmayacaktır. Ordular garnizonun herhangi mukâbil bir taarruz muhtemeline karşı durabilmek için mahya bulunacak ve cepheye ve Edirne mevki'ini müstahkemine kuvvetli keşf müfrezeleri gönderilecektir.[130]

6– Hareket başlayınca 1 ve 3. ordu kumandanları büyük Karargâh-ı Umûmî ile daimi bir muvasala-ı telgrafiye tesisi edecek ve karargâh mezkûr-u cereyan-ı halin kâffesinden suret-i daime de haberdar edecektir.

Seyyar Ordu Erkân-ı Harbiye Reisi

General

Fiçef

Bulgar ordusunda sevk ve idarenin iflasını gösteren bu emir muhtaca tetkiktir. Bir kere halâ düşman ordusu nazar-ı dikkate alınmıyor. 7 Teşrinievvel'de verilen 2 numaralı direktifte, Şark-ı Trakya'da birinci hatta asgariyi 72–40–30, ikinci hatta da 67– 8 34 kuvvetinde düşman olduğu kabul edilmiştir. Bu ma'lûmat lâakal birkaç gün evveline ait olabilirdi. Binâenaleyh bu güne nazaran düşman en az 4 gün vâkit kazanmış bu müddet zarfında bâladaki kuvvetini hem istediği gibi tertibe imkân bulmuş ve hem de Dersaâdet'ten mühim mikyasta takviye etmiş olabilirdi. Halbuki bu ma'lûmata göre bile karşımızda küsursuz 140–48–65 kuvvetinde bir düşman vardı. Bu şâyân-ı ihmal bir miktar değildi. Bunun ne yapabileceğini düşünmek, bunu en az zamanda ortadan kaldırarak mahvetmek çarelerini taharrî etmek lazımdı. Şimdiye kadar ihmal edilmiş olan bu düşmanı hiç olmazsa bu andan itibaren nazar-ı dikkate almak lazımdı: Buna karşı azami kuvvet cem'ine çalışmak ve netice-i kat'iyeyi Tunca şarkında aramak lazımdı.

Gaib olan 8 Teşrinievvel gününden hüsn-ü istifade edilse idi Bulgar ordusu şu vaziyeti ferah ferah alabilirdi:

Fırka 2'den lâakal nisf kuvvet, Kırcaali tarafındaki muvaffakiyet üzerine serbest kalarak Arda boyundan ilerlemekte.

Fırka 8'den ufak bir müfreze Meriç cenubunda Kadıköy'de kuvâ-yı saire akşam geç vâkit Virantekke–Akşınar–Kösehamza Çiftliği'ne varmış.

Fırka 9: Fikle civarında kolbaşı muhtemelen şarka geçmeye başlamış.

1. ordu üç fırkasıyla bir hizada olarak kol başlarıyla Enesköy–Ortakçı–Seymen hattında.

Fırka 4 Çeşmeköy–Poloz mıntıkasında.

Fırka 5 Erikler etrafında.

Fırka 6 Elmacık ve şimalinde.

Bu vaziyete nazaran 9'da hareket ne kadar kolay ve Osmanlılar için ne kadar mehellik olurdu. Bu yapılmamıştı; fakat 8'de bulunulan vaziyet-i hakikiye de dahi daha başka türlü maksata muvafık bir hareket tertibi kâbildi: [131] Düşmanın Kırkkilise–Edirne hattında bulunarak buradan Kırkkilise veya Edirne'ye müsteniden taarruz veya bu hatta müdâfaası aynı derecede variddir. Daha geride tecmi' etmekte bulunması da muhtemeldir. Şıkkıevvel lehimizdedir.

Her iki şıkka göre 8 Teşrinievvel vaziyetinde bulunan Bulgar ordusu 9'da teknil ve azami kuvvetiyle bir muharebe vermeye mukadder değildir. Fakat bu sebeple 9'da en ileride kıtaatı tevkif ederek inkısam-ı matlubu elde etmeye çalışmak düşmanın şıkkı sani vechile hareketi halinde beyhude bir gün kaybettireceğinden muvafık değildir.

Binâenaleyh 9 Teşrinievvel için, içinde bulunduğu mühim vaziyette Bulgar K. U. sının kararı şuna istinad etmelidir.

Bugün o süratle hareket etmeli ki Kırkkilise–Edirne hattına vuku' bulacak bir taarruza veya bu hatta tesadüf olunacak bir müdâfaaya karşı en faideli bir şekilde hazır olmak ve aynı zamanda şayet düşman daha geride ise yeniden tevsî' cepheye lüzum kalmadan harekete devam edilebilmeli ve şıkkı evvel takdirinde kendi arzumuzla muharebe-i kat'iyeye girmekten ictinâb ile harb-i kat'iyi 10 Teşrinievvel'e tehir etmeli. Diğer taraftan 2. ordudan Tunca şarkında kuvvet geçirerek hiç olmazsa birinci ordunun kemâlen seyyar harekete iştirakini ihzar etmeli.

Tunca şarkındaki kıtaatın sağ cenahı Tunca'ya ve 2. orduya müstenid olması icab ettiği gibi Kırkkilise istikâmetine karşı vuku'u bulacak bir teşebbüs muhtemelen sol cenahı da burasını da ihâta edecek tarzda olması lazım geldiğinden bu sebeple 1 ve 3. orduların cephesi lâakal 60 km olacaktır. Bu cephenin her kısmında aynı derecede kuvvetli olmak ise ne kâbil ve ne de muvafıktır. Binâenaleyh kuvâ-yı külliye sol cenahımıza tekşif etmeliyiz. Süvari ise hataen merkeze gelmiştir; bu hatayı şimdilik tashihe imkân yoktur.

Buna göre K.U.'nin direktif mevadd-ı âtiyeyi ihtiva eylemeliydi: (Kroki 19)

2. Ordu: Meriç cenubunda asgari kuvvet bırakarak 9'da Meriç ile Tunca arasından pişdarlarıyla kaleye yanaşmalı, fırka 9 kısm-ı küllisini 9/10'da Tunca şarkına geçirmek ihtimalini nazar-ı dikkate almalı. 9'da düşman 2. orduya taarruz ederse 1 ve 3. orduların tesirine intizâren muharebe-i kat'iyeye girişmemeli, bilakis 9'da düşman 1 ve 3. ordulara taarruz ederse derhal kalesinin garb cephesine taarruz ederek kale ihtiyatlarını Tunca şarkına hareketten mani etmeye çalışmalı.

1. ordu teknil kuvvetle Tunca şarkında bulunmalı 9'da ileri kıtaatla Edirne–Dolanköy (dâhil) hattına gelecek ve bir taraftan sağ cenahıyla Edirne'den Tunca garb veya şarkına vuku'yu muhtemel bir taarruza mukabeleye hazır olacak vusül cenahıyla da 3. orduya yardım edecek surette hareketi nazar-ı dikkate almalıdır.

3. ordu ileri kıtaatıyla Petra–Koruköy hattına doğru yürümeli.

Bu tertibat alınmış olsa idi 9'da Tunca garbindan vuku'u bulacak bir düşman taarruz–ı asliyesine karşı 2. ordu bütün kuvvetiyle hazır olacağı gibi 1. ordudan fırka 3, fırka 10'un birinci livası muhakkak [132] surette muharebeye iştirak eder, fırka 10'un 2. livası belki yetişirdi. 10'da fırka 1, 4'de yetişir, 11'de şayet Kırkkilise'de de düşman varsa fırka 6 kısım–ı küllisi ile fırka 5'den bir kısım kuvvet veya düşman yoksa bunları kâffesi muharebeye gelirdi. Fakat bu ihtimal oldukça baîddir.

Düşman sol cenahıyla Edirne şimalinden olarak Tunca şarkına taarruz ederse buna fırka 8 aksamıyla fırka 3,10 ve muhtemelen fırka bir mukabele eder. 10'da 3. ordu da yetişirdi.

Düşman Kırkkilise istikâmetinden taarruz ederse 3. ordu ile fırka 1, fırka 10'dan 2. liva iştirak eder. Fırka 3 ağıleb ihtimal Edirne ile uğraşır. Fırka 10'un diğer livası da ahvale göre hareket ederdi: 10'da Tunca şarkı azami kuvveti bulurdu.

Düşman müdâfaada kalırsa yarım kazanılır 10'da tek mil 1 ve 3. ordularla muharebe temasına gelinir, 11'de taarruz–ı asli başlardı.

Düşman şedit daha gerilerde ise bu tertibat muvafık bir yürüyüşte müsaide.

Bu tertibat ile 9'da 10 ordu 5:7 km'lik mesafeler kat edecekti. Bilakis fırka 10'un 3 livası 20 km kadar yürüyecekti. 3 orduda fırka 4 kolbaşı 25, fırka 6 kolbaşı 37 km yürüyecekti. Fakat bu sonuncu fırka müctemi' olduğundan kol nihayeti normal yürüyüşten fazla yapmazdı. Fırka 5 ise azam, 20 km yürüdü.

Fakat görüldüğü üzere Bulgar Karargâh–ı Umûmî'si hiç de böyle yapmamıştı.

2. ordu 9'da vuku'u muhtemel bir muharebede tamamıyla atıl kalmaya mahkum ediliyordu. 10. orduda 3. ordu ile tevhid–i harekete zimnen emredilmekle beraber yine yerinde kalması tembih edilmiştir. 3. orduya halâ hedef olarak Kırkkilise'ye coğrafya noktasına tevcih ediliyordu.

Bulgar Karargâh–ı Umûmî'si hatayı bu kadarla da bırakmadı: 3 ordu kumandanlığı 9 Teşrinievvel sa 2.45 evvelde Karargâh–ı Umûmî'den bir de şu emri aldı:

“İstihsal edilen bazı ma'lûmata nazaran Kırkkilise'ye taarruzla cenuba doğru ilerlediği takdirde Türk ordusu Meriç'in sağ sahilinden Arda cihetinden kuvâ-yı azime ile bir taarruza geçerek sağ cenahımızı şarka ve asıl harekâtımızın atmakla tehlikeye ilga edecektir. Bunu nazar–ı dikkate alarak başkumandan kral hazretlerinin emirleriyle bazı tâlimat itasını lüzumlu addediyorum:

1–Kırkkilise'ye taarruz etmeden evvel düşmanın tahkîmatı ve istikâmetindeki eslihası teferruatıyla tahkik ve tetkik edilecek ve âdem–i muvaffakiyete müncerr olacak bir harekete geçilmeyecektir.

2– Ric'at edildiği takdirde duçar müşkülât olmanız için gereksiz ağırlıklardan serbest bulunacaktır.

3– Ric'at mecburiyet hasıl olduğu halde Yanbolu istikâmetine çekilecek ve 1. ordu ile irtibat tesis edilecektir. Bu emrin vusûlünü bildiriniz. Ficef ”

[133]Nihayet düşman ordusu nazar–ı dikkate alıyor. Fakat ne kadar yanlış bir tahmin ve hesapla, buna karşı ittihâzı teemmel olunan tertibat ise büsbütün hatalıdır: Düşman şayet böyle yaparsa bile Bulgar ordusu için Tunca şarkından süratle ilerleyerek düşmanı garba sıkıştırmaktan ve bu maksatla en büyük tehlikeyi göze

almaktan başka yapacak bir suret-i hareket olamazdı. Şimdiden rica'tı göze kestiriş pek kolayca felâkete tevlîd edebilirdi.

Kırkkilise'ye karşı muvaffakiyeti % 100 temin ederek taarruz talep etmek ise san'at-ı harbiye mâhiyetine en büyük bir tecavüzdür.

Üçüncü ordu bu emre karşı derhal şu cevabı verdi:

“Emrinizi nazar-ı dikkate alacağım ilk planım ber-vech-i âtidir: Bunun Koyunkavur-Petra-Kadıköy hattına kadar ilerleyeceğim, yarın hat mezkûri tahkîm ve takviye edeceğiz. 10/11'de piyade mevzi'ini topçumuzun himayesine almak maksatıyla düşmanın mevki'-i müstahkemine doğru ilerleyeceğiz, 11'de piyade ve topçu müttehiden taarruz ve belki de hücum icra edecektir. Mamâfih bu iptidaiyi tasvirattan ibaret olup ahvale göre tebdil edebilir. Nakliyatımızın temin ve tanzimi hususunda şimdiye kadar menzil müfettiş umûmîliğinden istediklerimin suret-i is'afını rica ederim.”

3. kolordu kumandanlığı 3 numaralı ve bir keşf üzerine evvel emirde şu emri vermiştir.

Sa 9 sonrada ta'mim:

“Yarın Kırkkilise'ye yürüyüşe hazır olunuz, hareket sa 6 evvelde başlayacaktır.

Ba'de şu emri verdi:

3. Ordu Emri Numara (14)

Harita: 3

Gaibler

8 Teşrinievvel sa 11

sonra “Düşman hakkındaki ma'lûmat eskisi gibidir, yalnız bir rivayete göre sol cenahımızda hareket etmek üzere düşman Vize kasabası civarında 3 firkalık bir kolordu toplamakta imiş.

1. ordumuz işgal ettiği mevzi'lerde bulunuyor, sol cenahı Ağçalı fırkasına vasıl olmuştur. Süloğlu'nda bir canbedar müfrezesi vardır.

Emir ve kumandama mevdu' ordu Kırkkilise kasabasına hücum ile kasaba-i mezkûreyi zapt etmek vazifesiyle yarın ileri harekete memurdur. Bunun için:

1- Bundan itibaren yine kumandama dâhil olan süvari fırkası kısm-ı küllisi ile Saritalışman-Tatarlar-Harab Kiremitli-Koyunkavur-Ketenlidere istikâmetinde ilerleyecek ve Kırkkilise-Edirne şosesi ile [134] Kırkkilise-Kadıköy-Koçaz yolu arasındaki mıntıkayı keşfedecektir. Düşman atışının daire-i te'siratına dâhil olunca ordunun sağ cenahında ve gerisinde karyesinde toplanacak ve oradan düşmanın Babaeski ile Pınarhisar ve Üsküp arasındaki muvasalasını kat'a ve Kırkkilise-Babaeski şimendifer hattını tahrîbe çalışacaktır. Fırka Yenice-Koyunkavur hattında istinad olarak 2 piyade taburu ile bir adet seri atışlı batarya alacaktır.

2- 4. Breslav fırkası harab Ömerabbas-Tatarlar-Harabkiremitli-Koyunkavur (Dâhil) yolu ile Karahamza-Eski Poloz-Kirazlıdere yolu (Dâhil) arasındaki mıntıkada hareket edecek ve Koyunkavur-Petra-Kirazlıdere garbındaki tepe hattına vasıl olacaktır. Fırka 2 tabur ve bir batarya bir süvari fırkası kumandanının emri atına verecek ve bu kıtaat Koyunkavur-Yenice hattında firkaya iltihak edecektir.

3– Beşinci Şumnu fırkası 4. fırkanın şarkındaki mıntıkada Elmacık–Kadıköy (Garb)–Dâhil yolu (Dâhil) ile ilerleyecektir. Daha seri atışlı bir batarya ile takviye edilecek olan canbedar Kadıköy’ün şarkına geçecek ve ahval daha ziyade kesb ve vuzuh edinceye kadar orada kalarak ordunun Tırnovacık ve Üsküp cihetinden sol cenahını temin ve keşf edecektir. Canbedar fırka kumandanlığı emri altında bulunup mumailleh ile sıkı bir irtibat tesisi edecektir.

4–Altıncı Vidin fırkası Karapınar–Karahamza–Eski Poloz yolu (Dâhil) ve Devletliagaç–Kocatarla–Erikler yolu (Dâhil) arasındaki mıntıkada hareket edecek Eski Poloz–Erikler hattına vasıl olarak orada benim emrim altında bulunacaktır. Fırka cebel topçu taburunu beşinci fırka emri bana verecektir.

5–Kâffe–i kıtaat sa 6 evvelde mahallerinden hareket edecektir.

6– Ben sa 9 evvele kadar Gaiblerde bulunacağım ba’da Gaibler–Devletliagaç–Kocatarla–Erikler yolu ile Eski Poloz’a gideceğim. Ordu karargâhı orada tevfiğ edecektir.

3. ordu kumandanı Ferik Radko Dimitriyef
Erkân–ı Harbiye Reisi Miralay Jostof”

Bu emre nazaran 3. ordunun suret–i hareketi zeyrde tafsil edilecektir. Görülüyor ki 3. ordu dahi tamamen Karargâh–ı Umûmî fikrinde idi; karşısında sadece bir Kırkkilise mevki’–i müstahkemi görülüyordu; süvari fırkasını Yenice’de toplamayı düşünüyor ve buradan Kırkkilise’yi cenubundan dolaşarak muvasalasını kat edeceğini tasvir edecekti.

*
* *

Birinci Bulgar ordusunun 9 Teşrinievvel için ne emri verdiği şimdilik malum değildir. Âsâr–ı muhte’lifeden anlaşıldığına nazaran bu ordu Karargâh–ı Umûmî emrinin ikinci maddesine tevfiğan yerinde kalmayı münasib görmemiş [135]ve daha ziyade beşinci maddesine tevfiğ–i hareket etmek isteyerek üçüncü fırkası ile onuncu fırkasının bir livasına Edirne’ye doğru biraz ilerlemeyi, birinci fırkasında üçüncü ordu mıntikasını tahliye ederek cenub–i garbiye doğru hareket emretmiştir. Birinci ordunun 9’da ber–vech–i âti hareket etmeyi emretmiş olduğunu şimdilik kabul edebiliriz:

Fırka 3: { 1. liva Tunca garbında, 2 ordu ile tevhid–i hareket edecek, yani atıl kalacak
2. 3. livalar birer kol ile Tunca şarkından Meracılar–Kabpa hattına yürüyecek, kaleden vuku’ bulacak bir taarruza mukabeleye hazır olacak

Fırka 10: { 1. liva iki kol ile Pravadı, Kabpa ve Ortakçı istikâmetinde ilerliyordu.
2. liva geride olup Hacıdanişşmed’e geliyordu (veya burada idi.)

Fırka 1: { 2. liva Süleymandanişşmend ile Tatarlar arasındaki ordugâhından hareketle Teymurçalı istikâmetinde hareket etti.

1. liva Çeşmeköy cenub-i garbiyesinden hareketle Tatarlar-Açalı yolundan yürüyordu.

2. ordu yine tertip sabık vechile atıl kalıyordu.

Görülüyor ki 1. ordunun hareketinde de bir mana yoktu. Âdeta ne yapacağını bilmez hedefsiz bir halde bütün cephede aynı kuvvette dağınık olmak üzere şöylece bir hareket tertip edilmişti. Netice-i kat'ie şarkında iken fırka 1 cenub-i garbiye doğru yürüyordu.

3. ordu ise düşmanı tamamen ihmal ederek her nasılsa (Kale) diyerek bildikleri bir mevki'-i coğrafinin zabt ve işgalini kendisi için yegâne hedef kabul etmişti.

Vavziyet-i umûmî-i harbiyeyi hülâsa edelim:

Bulgarlar harekâta başladıkları gün 10 fırka=27 liva halinde bir ordu seferber etmişlerdi. Buna bir süvari fırkası ile bir de liva intizam ediyordu, bir on birinci firkada derdest teşkil idi. Bu kuvvetten 2 fırka= 6 liva tali dar-ül hareketlerde ve makasid-i siyâsiyye peşinde müfrez idi.

8 Teşrinievvel 328 günü akşamı mütebaki 21 livadan 1/3 2 fırka=7 livası Tunca garbında ve Meriç boyunda olarak doğruca kalenin cazibesine tutulmuştu. 1/2 1 fırka=3 liva Tunca şarkında fakat Edirne'den vâki olacak bir harekete karşı ister istemez kaleye taarruzda muztar kalacak vaziyette idi. Birinci fırka ile 4, 5. fırkalar olmak üzere cephede, düşman seyyar ordusuna karşı kullanılacak bir vaziyette birinci hatta yalnız 8 liva=3 fırka=64 tabur, ikinci hatta takriben bir yürüyüş geride de 1/2 1 fırka (6 fırka ile 1/2 fırka 10)=3 liva=24 tabur vardı.

Binâenaleyh netice-i kat'ie mahallinde elde edilen zamanlar için yalnız 8 liva vardı. 27 livadan mütebaki 19 liva hiç olmazsa 16 liva netice-i kat'ie ye iştirak edemeyecek vaziyette idi. Bulgar sevk ve idaresi bu suretle [136] umum ordunun ancak 1/3'ünü netice-i kat'ie mahalline getirebilmişti. Son taburunda netice-i kat'ie mahalline yetiştirilmesi lüzumuna karşı ne garb tenakus.

Buna mukâbil Osmanlı sevk ve idaresi, Makedonya'dan kuvvet getirmemek hatasından sarf-ı nazar ki Makedonya ordusu da hakikatte zaif misalli faik düşman kuvvetleri karşısında idi-Trakya'da:

Garb-i Trakya'da: 12 tabura malikti, bunun ancak 5-6 taburu başka bir yerde kâbil istihdam olabilirdi. Bu kuvvetin karşısında 24 Bulgar taburu vardı.

Edirne: 53 tabur vardı. Bunun hatâen kaleye giren fırka 11'le birlikte cem'an azami 12:13 taburu seyyar orduda kâbil istihdam idi. Her ne olursa olsun bu 53 tabur karşısında 10 liva= tam 80 Bulgar taburu bulunuyordu.

Kırkkilise-Bostanlı hattında: 93 tabura malikti. Bu kuvvetin karşısında 11 liva = 88 Bulgar taburu vardı.

Evvelce görüldüğü üzere 5 Teşrinievvel'den itibaren kat'ı bir karar ittihâz edebilmek Trakya'da ki kınatın bu hatta hüsn-ü tahşidi temin edilse idi bugün bu hatta Edirne ve fırka 11 hariç olarak 132 tabur toplamak kâbildi. Bu halde görülüyor ki Osmanlı sevk ve idaresi bu 132 taburdan 93 yeni; yani kâbil-istifade umum kuvvetten % 80 yeni yani 2/3 netice-i kat'ie mahalline getirebilmişti. Binâenaleyh doğru veya yanlış 8 Teşrinievvel vaziyeti itibariyle bir kere tecmi' nokta-i nazarından Osmanlı sevk ve idaresi mütefevvikti.

Bu zamana kadar cereyan eden 4 günlük harekette de bu tefevvuku‘ hem maddi ve hem manevi görüyoruz: Bulgar süvarisinin hiçbir iş görememiş, gördürülememiş olmasına mukâbil Osmanlı süvarisi bulunduğu cepheye hemen de kâfi bir surette ifayı vazife edebilmişti.

En mühim nokta olarak da Osmanlı ordusu daima düşman ordusunu nazar-mütalaaya almış, kararlarını ki maatteessüf hatalıları çoktur-düşmana isnat ettirmişti.

Sevk ve idare-i âliye nokta-i nazarından Bulgar kumandanlığı adeta kurun vasati zihniyetinde idi; Osmanlı kumandanlığı ise hiç olmazsa sevk ve idarenin mukadematına kesb ve vuku‘f edebilmişti. Bu nokta-i nazardan Bulgar ordusuna mütefevvikti.

Fakat Bulgar ordusu da teşkilât, seferberlik ve kıymet-i harbiye, kat‘a nokta-i nazarından Osmanlı ordusuna mütefevvikti.

Âdeta diyebiliriz ki Bulgar ordusu mutavassıt bir dülgerin elindeki kaba saba, fakat sağlam bir destere idi; Osmanlı ordusu ise oldukça mütefekkir bir kalfanın elindeki kırık dökük fakat nazik ve oldukça zanaatkarane 18 [137] yapmış fakat eskimiş bir destere demektir. Bu iki destere karşı karşıya gelince birincisinin metanet-i zâtiyesi sıklet-i izafiyesi diğerini parçalayacaktır.

*

*

*

Velhasıl 9 Teşrinievvel’de tarafeyn kendi başlarına ve düşmanı çok arayıp hesap etmeksizin hareket edeceklerdi. Bunun neticesi tarafeyn ordularını ister istemez bir süvari tesadüf muharata sevk edecekleri ve nitekim öyle oldu.

İkinci Fasıl

9 Teşrinievvel 328 Muharebatı

(Kroki 20)

Bilhassa 9 ve 10 Teşrinievvel zarfında cereyan eden bu iki günlük muharebe muntazıra-i umûmîsi itibariyle bir taraftan Kırkkilise-Bostanlı hattı üzerinde tecmi‘ etmiş olan Osmanlı seyyar ordusu ile Edirne seyyar ihtiyatında düşman istikâmetine yaptığı takriben bir yürüyüş mesafesi tolunda bir ileri hareketi esnasında diğer taraftan yine bir ileri yürüyüş yapmakta olan düşman ordusuyla muhte‘lif mahallerde karşılaşarak tesadüf muharebeler tarzında icra ettiği açık sahra muharebesinden ibarettir.

Tarafeynden biri diğerini açık sahrada kat‘ı bir imha muharebesine icbar edemediği takdirde başlamış olan bu muharebe nihayet Kırkkilise ve Edirne mevzi‘lerinin müdâfaa veya zabtıyla nihayetlenecek ve bunlardan biri veya ikisinin Bulgarlar eline geçmesiyle veya hudud Bulgarların bilhassa Kırkkilise önünden rica‘tına mecburiyetleri halinde harbin bu ilk safhası kapanarak ikinci bir fasıl açılacaktır.

Osmanlı seyyar ordusu başlıca Kırkkilise etrafında, Edirne seyyar ihtiyatı da kale karşısında cenkleşmeye mecburdu.

Nitekim harekât-ı hakikiyede böyle cereyan eylemişti.

Binâenaleyh bu muharebelerin heyet-i umûmîsine kısaca (Kırkkilise-Edirne Muharebesi) namını vermek münasib olur zannındayım.

Gerçi bizzat muharebe itibarıyla bu iki mevki‘nin ikisi etrafında da meselâ ne Garavlut, Senperiva’daki ne de Sedan’da ki gibi mühim ve şedid muharebe cereyan

etmişti; fakat harekâtın heyet-i umûmîsine istikâmet ve hedef tarafeyn içinde bu iki mevki' idi.

Bu muharebenin safhat muhte'lifesine gelince:

9 Teşrinievvel muharebesi başlıca dört safhaya ayrılır:

a) Edirne şimal-i şarkıyesinde cereyan eden muharebat, (Bu cüz'ün saha-i tetkiki haricinde) [9 Teşrinievvel 328 Edirne huruç muharebesi ismi verildi] **[138]**

b) Geçkinli-Süloğlu havalisindeki muharebat [9 Teşrinievvel Süloğlu Geçkinli Muharebesi ismi verildi]

c) Petra şimalindeki muharebe [Erikler Muharebesi ismi verildi]

Gerçi bu mevâki' etrafında tam manasıyla bu günün neticesine tesir edecek ve müdâfaa veya zabtı için kanlı boğuşmalara müncerr olmuş muharebat vâki olmamıştır. Fakat muharebat suret-i umûmîde bu mevki' etrafında cereyan ettiği gibi bunların zabtı tarafeynce de netâic-i mühimmeyi badi olabilirdi. Binâenaleyh bu muharebelerinde ber-vech-i bâlâ tesmiyesi münasibdir.

10 Teşrinievvel'de ise muharebe şunlara münhasır kaldı:

a) Erikler-Kırkkilise Muharebesi.

b) Petra Muharebesi

c) Edirne Muharebesi (Bu cüz'ün saha-i tetkiki haricinde)

d) Bu muharebat haricinde tarafeynin yekdiğeri ile teması olmaksızın icra ettiği harekât.

Binâenaleyh Kırkkilise-Edirne Muharebesi ber-vech-i bâlâ safhata ve esamiye tevfiikan evveleminde ayrı ayrı tetkik olunacaktır.

Birinci Bab

9 Teşrinievvel 328 Süloğlu-Geçkinli Muharebesi (Kroki 5,20)

a) Osmanlı Tarafı

Bu muharebeye soldan sağa doğru başlıca Osmanlı süvari fırkasıyla dördüncü kolordunun İzmit Fırkası ve birinci kolordunun 2 ve 3. fırkaları iştirak etmiş olup bunların beherinin icra ettiği muharebe diğeriyle yakından alâkadar değildir. Binâenaleyh bunlar ayrı ayrı tafsil edildi.

1-Osmanlı Süvari Fırkasının Muharebesi

5,6,7 Teşrinievvel zarfındaki yoğunluğu 2 gün istirahatla geçirmeye karar vermiş olan Osmanlı süvari fırkası kısm-ı küllisiyle Kocahıdır, hafif livasıyla Musulca'da mürettip livasıyla Geredeli'de olmak üzere 8 Teşrinievvel günü geçmiş idi. 9 sabahı firka kumandanı bugün için henüz hiçbir karar vermemiş ve galip ihmal istirahatata devamı tasvir etmekte iken sa 9 evvelde şark ordusunun taarruz emrini hamilen bir emir zabtının vürûdu vâki idi.[139]Bu zabt geceleyin yolunu şaşırıldığı ve çamurlar hasebiyle tesri' hareket edemediğini ve binâenaleyh ancak şimdi gelebildiğini söylüyordu. Bu suretle Kavaklı-Kocahıdır arasındaki 20 km'lik mesafeye bu zabt tam 17 saatte kat' edebilmişti. Bu zabtın yolunu şaşırması şüphesiz pek büyük bir kabahatti. Fakat her ne olursa olsun böyle bir vaka daire-i ihtimâlê dâhil idi. Bu mahzura çaresiz olmayı düşünmeliydi. Hatıra gelmiş olsa idi. Emir telgrafla Kavaklı'dan Hasköy'e vermek pekâlâ mümkün olduğu gibi eğer süvari fırkası da düşünmüş veya evvelce tertip edilmiş olsa idi. Bu telgrafhanede bulunduracağı muharebe postası sayesinde emri nısfü'l-leyle kadar herhâlde almış ve

fırka sabaha kadar hazırlanmış olabilirdi. Bu yapılmakla beraber emir yine emir zabtıyla de, hattı daha ihtiyatkarane olmak üzere yekdiğerinden müstakil iki emir zabtı ile de ayrıca gönderilmek icab ederdi. Bu emir zabtı hakikatte Kavaklı'dan ne zaman hareket etti? Bu şimdilik meçhul belki mumaileyh 8 akşamı geç vâkit ancak yola çıktı. Hazırlanamadı ihtimal emir kendisine vâkit ve zamanıyla verilmedi. Fakat bunlarda hatadır. Bir karargâhta emir zabtdan ve efradı daima harekete her an hazır bulunmaları lazım olduğu gibi bhusus böyle mühim bir emri kaleme almaya başlarken aynı zamanda bu emrin suret-i tevzi'ini düşünmek ve buna göre icab eden vesaiti vâkit ve zamanıyla ihzar etmek, o suretle ki emir imzalanır imzalanmaz derhal tevzi olunabilmesini temin etmekte Erkân-ı Harbiyenin en mühim bir vazifesidir. Binâenaleyh her ne olursa olsun bu emrin fırkaya tehir vürûdunun ¼ kabahati emir zabtına aidse ¾ ü de şark ordusu Erkân-ı Harbiyesinin hatasıdır. Bu münasebetle şu da hatıra gelir.

Ordu 7 sabahı 7 ve 8 Teşrinievvel için bir ordu emri vermişti. Bunun diğer manası kınatın 9 Teşrinievvel için yeni bir emre intizâr etmeleri lüzumi idi. Bu emri süvari fırkasının arayarak biran evvel kendisine gelmesini temin etmek hiç olmazsa vazaif maneviyesi cümlesinden değil mi idi? Ordunun bilhassa vesait muharebece malun olması icab eden noksan ve kifâetsizliği bu bâbda süvari fırkasının nazar-ı dikkatini celb etmekte idi; nitekim 8'de fırka yazdığı raporda en mühim emirlerin bile geç geldiğinden şikâyet etmiş idi.

Ben o kanaatleyim ki bhusus bizde ma-dun kumandanlar ma-fevk makamla ve civar kıtaatla ali-el-devam gayet sıkı bir irtibat muhafaza etmekten bizzat ve hassaten mesuldürler ve mesul olmalıdırlar. Bu da en ziyade bu makamât nezdinde bol vesait muhabereye (mesele müteaddid emir atlıları) malik haber zabtları bulundurmakla temin edilir. Bu zabtlar gerek ma-fevkin ve gerek komşu karargâhların vereceği emir ve göndereceği haberlerin birer suretini de kendileri göndermeli ve bunlar ister gönderilsin ister gönderilmesin bu zabtdan ma-fevk makamın ve civar kıtaattaki müfrezat ve ahvalinden kendi kumandanlarını ali el devam haberdar etmekten suret-i kat'iyede mesul olmalıdır. Osmanlı ordusu daha uzun zaman ve vesait-i fenniyece ister istemez pek çok noksan içinde bulunacaktır. Binâenaleyh istikbal için dikkat edilecek en mühim esaslardan biriside budur.[140]

Diğer taraftan gerek emirlerde ve gerek raporlarda mevzi'-i bahs makama nazaran alâkadar olunacak kıtaat ve makamâtın vaziyet ve mahallini ayrı bir mada halinde zikr etmek bizde behamehal bir isal olmalıdır. Bulgar emirleri bu nokta-i nazardan cidden şayan takliddir.

Ordu emrinin vürûdu akabinde, sa 9, 10 evvelde de 4. kolordudan şu emir geldi:

Korabe

8 Teşrinievvel 328

“1- Şark ordusu kumandanlığının telefonla verdiği emir mücübince firkanız kolorduya rabt olunmuştur.

2- 1 ve 3. kolordular kol başlarıyla Geredeli-Küküler-Musulca hattına vasıl oluncaya kadar süvari fırkası düşmanı işgal ederek taarruz hareketimizi setr edecek ve andan sonra Geçkinlı-Timurhanlı üzerinden kolordunun sol cenahına çekilerek kale kuvâ-yı seyyaresiyle irtibat tesis ve kolordunun bu cenahını setr ve himaye edecektir.

3- İzmit redif fırkası Bostanlı–Kocahıdır–Musulca–Çiftlik istikâmetinde; fırka 12 Hazinedar–Köseömer Çiftliği–Hasköy–Gaibler istikâmetine hareket edecektir.

4–Kolordu karargâhı fırka 12 ile beraberdir. Haberler bu fırkanın hareket istikâmetinden gönderilmelidir.” Bunun üzerine şu emir tahriri verildi:

Kocahıdır

9 Teşrinievvel 328 sa 10,1 Teşrinievvel

“1– Düşman (ordu emrinden aynen)

2– Sevgili ordumuz bi–tevfika–i teali bugün düşmana taarruz edecektir.

3– 3. kolordu kuvâ–yı küllisiyle Petra–Çeşmeköy caddesinden Taşlımüsellim’e doğru; Kavaklı’daki 2. kolordu Koyunkavur–Kiremitli caddesinden Seymen Harabesi’ne;

1. Kolordu bir fırkasıyla Yenice–Süloğlu ve diğer fırkasıyla Tokucak–Küküler–Geçkinli yolundan;

4. Kolordu Bostanlı–Kocahıdır–Musulca ve Hasköy–Gaibler yolundan ilerleyecektir.

4– Süvari fırkası şimdilik 4 kolordu taht emrinde olarak Geçkinli–Timurhanlı hattına karşı ber–vech–i âti ilerleyecektir: Geredeli’de ki muhtelif liva 2 ve 1. kolordu kol başları Süloğlu–Geçkinli hattına muvasalat ve tarafeyn ileri kıtaatı yekdiğerine temas edinceye kadar mezkûr kolorduları setr etmek üzere hemen has deresinin şimâl–i garbı sırtlarına ilerleyecek ve Süloğlu–Seymen Harabesi, Küküler–Sumurçalı caddeleri (bu dâhil değil) arasındaki mintıkayı keşfedecektir.[141] İşbu liva tarafeyn kıtaatı yekdiğerine yaklaşınca en kısa yoldan fırkaya, Timurhanlı cihetinden serian iltihak edecektir. Kocahıdır’daki kıtaat şimdi Musulca–Geçkinli istikâmetinde hareket edecektir. Pişdar hemen hareket etmelidir. Bir zabt keş kol Geçkinli istikâmetinde hareket etmiştir.

Musulca’daki hafif liva bidayette çiftliğe kadar ilerleyecek ve oradan itibaren fırkadan alacağı emre göre hareket edecektir.

1- Fırka kıtaatının büyük ağırlığı Kocahıdır’da, livanın ki Musulca’da kalacaktır.

2- Ben merkez kolunun pişdarındayım.”

Osmanlı süvarisine bugün nasıl bir vazife tertip ediyordu ve bu vazife ne tarzda yapıldı? 8 Teşrinievvel raporuna nazaran süvari fırkası 9 sabahı lâakal vaziyet–i âtiyeye vakıftır:

a) Karahamza istikâmetinde bir düşman kolu vardır. Fakat bu kuvvet Orman cenubuna geçmemiştir. Yani Poloz–Kiremitli önüne kadar gelmemiştir. Eski Poloz’da bunun süvarisi görülmüştür.

b) 7’de bir düşman kolu Sarıtalişman’dan Seymen Harabe’ye kadar gelmiş, bunun bir tabur bir süvari bölüğü kuvvetinde Süloğlu’na doğru süvari yeni müfreze aynı günde süvari fırkası tarafından Tefvik edilmiştir. 8’de bu kuvvetin dahi nerede olduğu haber alınamamışsa da bugün Süloğlu şarkında mürettep liva nezdinde bizzat bulunan fırka kumandanı Süloğlu’na doğru bir düşman ilerlediği hakkında bir haber alamadığına nazaran bu kolun yerinde kalmış olması muhtemeldir.

c) 6’da Hacıdanışment civarında bulunan düşman kolordusundan bir fırka ile 3 süvari alayı 7’de Hacıdanışment ve Sarıtalişman’da kalmıştır. (yukarıdaki kol

olması muhtemeldir.) 3 alayla bir topçu taburu ve bilâhire 3–4 süvari alayı Küçükklü'den Boyanlı'ya ilerlemiştir.

d) Muhtemelen dün takrîben bir fırka Demirköyü'nden Hanlıyenice'ye ilerlemiştir.

h) 8'de sa 11 evvelde bazı piyade kıtaatı Ortakca'nın 2 km şimaline kadar ilerlemiş, bir alay kadar piyade de şarka Açalı'ya doğru yürümüştür.

Bu ma'lûmata nazaran hükm olunabilirki 8'de düşman kolbaşları takrîben Karahamza Ormanı cenubu–Seymen–Ortakca–garb istikâmeti hattı üzerindedir. Seymen ve garbında takrîben 3 fırka vardır. Karahamza istikâmetinde de düşman vardır.

Binâenaleyh ordu sağ cenahının yarın yapmaya memur olduğu ihâta hareketi muhtemelen bir cephe muharebesine müncerr olacağı gibi Seymen garbındaki 3 fırka, şedid Tunca garbından takviye edilmesi bile, kısım–ı asgariyesiyle Edirne karşısında kaldığı halde, kısım–ı küllisiyle sol cenahımıza tesir edebilecek bir haldedir.

Bu vaziyet karşısında süvari fırkasına tertip eden en tabi bir vazife Tunca şarkındaki düşman kuvvetlerinden azamî miktarını özüne celb ederek ordu sol cenahının yükünü hafifletmektir. Bu ise [142] teknil kuvvetle müttehiden düşmana karşı ilerleyerek düşmana mümkün olduğu kadar uzakta tesadüf etmeyi ve bunun karşısında asım adım çekilerek azami vâkit kazanmayı icab eder.

İstikamet ve vâkit harekete gelince: Emir zaten geç gelmiştir. Derhal hareket etmek, bu maksatla da emrin muvasalatını müteakip kıtaata hazırlık emri vererek suret–itemi etmelidir.

Edirne'ye doğru ne kadar garba gidilirse o nispette ordudan uzaklaşmış olur ve o nispette fazla düşman kıtaatı ordu sol cenahına serbestçe taarruz imkânı bulur. Binâenaleyh istikâmet–i hareket evvel emirde ordu sol cenahının imtidâdı üzerinde ve hattı o günde olmalıdır. Bu nokta–i nazardan Kocahıdır–Musulca–Geçkinli–Domurcalı istikâmetine hareket olunur buraya kadar geldikten sonra şayet düşmana henüz tesadüf edilmemişse ahvale göre ya Sarıtaşıman veya Taşlımüsellim istikâmeti veya daha garb istikâmeti takib edilir. Gerede'li deki mürettip liva bir an evvel fırka kısım–ı küllisine iltihak eder.

Bence süvari fırkasının ittihâz edeceği karar ve buna verilecek emir bu olmalı idi. Binâenaleyh bir kere 4. kolordunun süvariye verdiği vazife yanlışdır. Burada setr mevzi' bahs olamaz, meyan bir hattın müdâfaası da keza. Çünkü hem müdâfaası icab eden mühim bir hat yoktur ve hem de bir vazife süvariye fazla fedakârlığa sevk ederek mahvedebilir: Düşman kolordu başları Seymen civarında ve cenupta olduğuna göre bu hata düşman, şayet yürürse bizim kıtaattan çok evvel gelebilir. Kezâlik bu setrin ifasından sonra Geçkinli–Timurhanlı üzerinden 4. kolordunun sol cenahına çekilmek mecburiyeti bir muharebenin safahat muhte'lifesinin bidayette derpîş kabul olamayacağı ma'rifesine göre gayr–i kâbil tefhîmdir. Buna nazaran süvari fırkasının, bir maksat hareket ta'yin etmeyen emrinin şekli eksikliğinden sarf–ı nazar 3 kol ile Geçkinli–Timurhanlı hattına karşı ilerlemesi büsbütün yanlışdır. Keşf tertibatı da çok noksandır. Şayet ileride keşf aksamı yoksa hemen müsta'cilen müteaddid zabıt kaşif kolları ve keşif bölüklerinin muayyen vazifelerle tahriki icab ederdi. Emr ve harekât–ı müstakbele hakkındaki tasavvurat ise büsbütün nazarîdir.

Şimdi harekât–ı Takip Edelim:

A) Geredeli'deki mürettep liva: Malum olduğu üzere (süvari fırkasına istinad olmak vazifesi ile) birinci nişancı alayıyla bir batarya 7 Teşrinievvel akşamı Gerede'li ye gelmiş ve 8'de buraya gelen süvari fırkası kumandanıyla görüşerek mürettep livaya bir bölük piyade terfik etmiş ve akşam Gerede'li cenub-i şarkisi sırtlarında ikamete devam etmişti. Alay 8 akşamı firkadan “düşmanın taarruzunda ciddi muharebeye girişmeyerek hatt-ı müdâfaanın haline göre ya sağ veya sol cenahı gerisine geliniz” tarzında bir emir almış bunun üzerine 9'da kendiliğinden Seymen Harabe istikâmetinde bir (keşf taarruzu) yapmaya karar vermişti. Alay kumandanı Geredeli'deki mürettep süvari livası kumandanıyla da görüşmüş bununda muavenetini istihsâl ederek emirlerini vermişti. [143] 9 sabahı sa 7.35 evvelde gelen bugün ki vazife hakkındaki fırka 3 emri üzerine bit'tabi bu tasavvurdan sarf-ı nazar edilmişti.

Fakat mürettep liva kumandanı bu karara tevfikan sa 6.40 evvelde Poloz, Karahamza, Sarıtalişman, istikâmetlerine keşif kolları göndermiş olup bu yeni emirden henüz haberdar değildi ve harekete harılanmakta iken sa 10. 30 evvelde süvari fırkası karargâhından Binbaşı Hamdi Bey'in Geredeli'ye muvasalatını gördü.

Hamdi Bey'de ordu emri gelmeden evvel Kocahıdır'dan ayrılmış olup kendisinin bugün livanın Erkân-ı Harb zabıtlığı vazifesini ifa edeceği ve livanın firkaya iltihak eylemesi emrini kestirmişti.

Fakat bu emirde henüz tatbik edilmeden bugün için verilen fırka emri geldi. Bunun üzerine mürettep liva bir taraftan liva dâhilinde bulunan süvari Y 2 bölüğü (alayına Kırkkilise'de iltihak) vazifesiyle yola çıkardığı gibi diğer taraftan Süloğlu cenubunda ve Geredeli'de bulunmakta olan keşf bölüklerine de şu emir gönderildi:

Geredeli

9 minh sa 10.40 evvel

“Biminel kerim bugün her taraftan kolordularımız taarruz ediyor. Süvari livası cepheyi setr ederek şimdi Geredeli ile Geçkinli hattının şimal sırtlarından Çiftlik-Timurhanlı'ya gidecektir.

Sa 10.45 evvelde liva hareket edecektir. Süloğlu'ndaki keşf bölüğü canbedardır.”

Bundan sonra mürettep liva ne yaptı? Bu bâbda ber-vech-i âti hikâyeler vardır:

Binbaşı Hamdi Bey'in İfadesi:

“Fırka 2'nin ucu Geredeli'ye girmişti. Mürettep liva 3-4 bölük kuvvetinde olarak sa 11 evvele doğru hareketle Süloğlu'nun cenup sırtlarına ilerlerken Geredeli'den henüz iki kilometre ayrıldığı bir sırada üç düşman atışına uğrayarak çekildi ve liva başka bir uç ve pişdar çıkararak Süloğlu şarkına tevcih etti. Bu istikâmette pek az mesafe kat etmişken Seymen harebesi şark sırtları istikâmetindeki sağ cenah zabt keşf kolu kumandanı mülazım Necmettin Efendi bizzat gelerek düşmanın iki alay süvarisinin süratle ilerlediğini, şu anda kolbaşının Süloğlu'na vardığını söyledi.

Pişdar bölüğü de bu haberi teyit etti. Süloğlu tarafındaki keşf bölümünde dörtnal ile livaya doğru geldiği görüldü.

Bunun üzerine liva tevkif etti ve bizzat yapılan tarassudattan ipi kuvvetli bir düşmanın süvarisinin arızalı ve Ormanlıklı araziye bugüne kadar vâki olan harekât mütereddide aksine olarak mütecevizane bir suretle ilerlediği görüldü. Bunun üzerine emir mücîbince firkaya iltihak etmek üzere geri çekilmek [144] yapılırken firka 2 topçusu düşman süvarisine pek şiddetli ateş açtı. Bu keyfiyet bilâhîre o zaman Bulgar süvari fırkası Erkân-ı Harbi olan zat tarafından dahi tesadüf edildi.”

Fırka 2 Harb Ceridesinde Şu Sözler Yazılıyor:

“... Kolbaşı sa 1 sonraya doğru Göredeli’ye girerken süvari livası Süloğlu’na hareket etti. Fakat livanın nihayet piyadeyi –6 yüz geçmeden dört na’la geriye döndüğü görüldü ve liva kumandanı [faik düşman süvarisi karşısında rica’t ettiği, düşman süvarisinin firkayı basacak vaziyette olduğunu] söyledi. Burada kalarak firkayı setretmesi hakkındaki teklifata rağmen çekilip gitti.

İyice bir zaman sonra 2 km mesafede azami 2/3 süvari bölüğünün saf harb nizamında muntazaman ilerlediği görüldü ve sa 1.30’a doğru 1200–1400 metre mesafeden piyade ve mitralyöz ateşi açılarak düşman tard edildi. Bu esnada kısm-ı külli topçusu da mevzi’ye girerek şimâle doğru çıkan bir bölük süvariye iki şarapnel attı. Bu süvarinin bilâhîre bizim olduğu anlaşıldı.”

Müretteb Liva Kumandanı Miralay Ziya Bey’de Şöyle Anlatıyor:

“Düşmana tesadüf edildikten sonra geriye dönülüp temas sa 11.30 evvelde Geredeli’ye muvasalat eden firka 2’ye bıraktı. Süloğlu ilerisindeki keşf bölüğü (Y 4 K 3) Orman içinden çekilirken firka 2 tarafından düşman zannıyla top, mitralyöz, tüfek atışına uğradı, 2/ 3 nefer ve 1–2 hayvan mecruh oldu.

Fırka 3 Harb Ceridesi İse: Bu sırada N Y 1 yanındaki batarya ve mitralyöz bölüğünün, etrafında görülen düşman süvarisi karşısında Küküler garbında mevzi’ye girdiğini fakat bizim olması ihtimaline mebni firka kumandanının ateş açtırmadığını söylüyor.

Bu muhte’lif tarz hikâyeye nazaran hükmedebiliriz ki firka 2 kolbaşısı Göredeli’ye geldiği sırada buradan henüz güç hal ile hareket edebilmiş olan mürettep liva kısm-ı küllisi biraz ilerleyince düşman süvari fırkasının kolbaşısına tesadüf etmiş, bunun üzerine düşman ile temas muhafaza etmeyi bile düşünmeyerek harp ceridelerinde aynen görüldüğü vechile “işte düşmanı getirdik kozunuzu pay ediniz” diyerek çekilip firkasına gitmiştir. Halbuki ne firka 2 ne de firka 3 ün yanlarında bir tek süvari yoktu.

Mürettep liva bundan sonra cenuba doğru büyük bir kos çevirmiş olacak ki nihayet sa 3 sonraya doğru çiftlik şimâl-i garbiyesinde firka kısm-ı küllisine iltihak etmiş ve fesîh olunarak bölükler alaylarına gitmiştir.

b) Kocahıdır’da ki Kısm-ı Küllinin Hareket İbtidar Etmesi:

Fırka kumandanlığı Kırkkilise’ye bir süvari alayı izamı hakkında gelen ordu emrinin artık hükmü geçtiğini ve azami kuvvete malik olmak lüzumu takdir etmeyerek sa 10 evvelde Su Y 2 yi evvelce verdiği emre tevfikân Kırkkilise istikâmetine taharrî etti. 19 [145] Kuva-yi mütebakiye ancak sa 11 evvelde Yenice–Hasköy caddesinin Akardere’yi kat ettiği mahallin cenubunda dere şarkında içtima edilerek hareket edildi. Bu suretle açık ordugâhta olan süvari fırkası hareket emrinin vürûdünden ancak 2 sa sonra hareket kâbiliyetini iktisab edebilmişti.

Fırka, bir alayı ileride diğeri kıtaat geride olmak üzere emniyet tertibatıyla gidiyordu. Sa 12 zevalde kolbaşı Hasköy’ün 1 km şimaline geçerek 10 dakika mola edildi ve tekrar hareket olundu. Böylece ilk saatte ancak 5 km mesafe kat olunmuştu.

Kolbaşı Geçkinli'ye 2 km yaklaşınca ileride Geçkinli şimalindeki 300 rakımlı Tepe-Açalı istikâmetinde bir düşman süvari bölüğü görüldü ve bu yana karşı fırka kısm-ı küllisinden 2 süvari bölüğü gönderilerek hücum edilmek istenildiyse de düşman müsademeye kâbil etmeyerek çekildi. Bunun üzerine bu bölükler avdet ederek sa 3,40 sonrada Somurcalı cenubunda fırka kısm-ı küllisinin sağ cenahına iltihak eyledi.

Bu esnada yürüyüşe devam eden fırka kısm-ı küllisi sa 2 sonrada Kocaömer suyu üzerindeki çiftliğe gelmiş burada tevkif ederek ve cephe tevsî' eyleyerek durmuştu.

Sa 3 sonraya doğru ber-vech-i bâlâ mürettep livayı teşkîl eden bölüklerde gelmiş, bu esnada sağ cenahta İzmit Fırkası da muharebeye başlamıştı. Yolda da hafif liva iltihak eyledi.

c) Hafif Süvari Livasının Hareket-i İbtidarîyesi:

Hafif liva 9 Teşrinievvel sabahı sa 8 evvelde Musulca'dan Gaibler istikâmetine hareket etmişti. Fakat yolda fırka emrini almış bunun üzerine tebdil-i istikâmet ederek fırkaya iltihak eylemişti.

d) Süvari Fırkasının Muharebesi:

Böylece sa 3 sıralarında Çiftlik ile Timurhanlı arasındaki sırtlarda 7 süvari alayı (keşf bölükleri müstesna takriben 25 bölük) 5 makineli tüfek bölüğü, 3 süvari bataryası toplanmıştı. Bu kuvvet hüsn-ü istihdam edilse idi vaktin gecikmiş olmasına rağmen bundan sonra dahi birkaç bin filinta, 20 makineli tüfek ve 12 topuyla müessir bir atış kuvveti teşkîl eder ve mühim hareketler ifa edebilirdi.

Hâlbuki fırka suret-i umûmîde atıl kalmış ve muharebesi şuna inhisal eylemişti:

Sa 3 sıralarında şimalden cenub-i şarkiye doğru hal-i harekette düşman kıtaatı (?) Görülmeye başlamış bunun üzerine fırka topçusu Çiftliğin 3 km şimâl-i garbiyesinde Kocaömer suyu ile Köy deresi arasındaki sırtlarda mevzi'ye girerek bu düşmana karşı ateş açmış. Biraz sonra livanın bataryası da sağ cenaha gelerek ateşe iştirak eylemiştir. Bu topçu atışı da pek fena tesirsiz olmuştur: Bazı hareket ceridelerinin ifadesine göre fırka bataryaları tabur kumandanının yaralanması üzerine pek çabuk ateşi keserek akşama kadar yalnız livanın bataryası faslalı surette ateş etmiş ve bu batarya dahi cem'a yalnız 84 mermi endaht etmiştir.[146] Fırka kısm-ı küllisi suret-i umûmîde bu sırtlarda kalarak bir asır faaliyet göstermemiş ve ötede beride düşmanla teati edilen ehemmiyetsiz atışlarla cem'an 5-6 kadar zayıt vermiştir. Mitralyöz bölükleri de arasına ateş açmışlardır. En ziyade faaliyet gösteren hafif livaya mensup 5 mitralyöz bölüğü bile yalnız 4,000 fişek endaht etmiştir.

Fırka kısm-ı küllisi suret-i umûmîde (Kroki 21'de ki) nizamı almıştı.

Bu muharebe esnasında Ortakçı istikâmetinde düşman ilerlediği hakkında bazı haberler alınması üzerine hafif livadan 3 süvari bölüğü Binbaşı Eyüb Bey kumandasında olarak bu tarafa gönderilmiş ve bunlar Ortakçı deresi şarkında garbden Ortakçı üzerine gelmekte olan düşman piyadeleri ile yaya cenge tutuşmuşlar ve cem'an 3 mecruh vererek nihayet sa 5 sonrada yine livaya avdet eylemişlerdir.

Süvarinin bugün ki netice-i keşfiyatı da şudur:

İki alay kadar düşman piyadesi Ortakçı etrafında tahkîmat yapıyor. Bu civarda 2 alay kadar düşman süvarisi var. Hacıdanişment üzerinden 3-4 tabur piyade bir alay süvari, Taşlımüsellim'e ilerledi. Bir piyade fırkasıyla 2-3 alay süvari

kolbaşıyla sa. 10.45 evvelde Seymen hizasında olmak üzere Hacıdanışment Süloğlu istikâmetine ilerledi.

Bu ma'lûmat-ı hakikat ile mukayese edildikte: Ortakçı etrafında yalnız bir Bulgar alayı vardı. Hacıdanışment üzerinden Taşlımüsellim'e ilerleyen kuvvet şüphelidir, ihtimal fırka 10'un geride livasıdır. Piyade firkasına ve süvariye gelince bunlar Seymen Harabe civarında yekdiğeriyle çatışan Bulgar süvari fırkasıyla fırka 1'in livasıdır.)

Süvari fırkası nihayet akşamın takrîbini görünce (sa 5,19 sonra gurub) firkanın Gaibler'de hafif livanın Musulca'da ikameti hakkında emir şifahi verdi ve hareket derhal başlayarak geriye doğru süratli yürüyüşlerle meydan-ı muharebeden uzaklaştı. Y 3 geceyi çiftlikte geçirecekti.

Hafif liva Gaibler'den Musulca'a doğru tevcih ederek yolun yarısına vardığı sırada İzmit Fırkası efradının pek perişan bir halde Hasköy'e doğru ikamette olduklarını görmüş ve sa 8 sonraya yaklaşmış olduğu için bunlara karşı bir şey yapmak mümkün olamayacağına hükmederek ve yol üzerinde kalmak istemeyerek tekrar Gaibler'e dönmüştür. Y 1 ise karanlıkta yolunu şaşırarak ancak nısfü'l-leyl doğru Gaibler'e gelmiştir.

Bu suretle Y 3 müstesna süvari fırkası heyet-i umûmîsiyle 9/10 gecesi Gaibler'e toplanmıştı.

İşe suret-i umûmîde noksan olmuş; kıtaatin mühim bir kısmı geceyi ayakta geçirmiştir.

Sa 11 sonraya doğru 12'de firkanın da Gaibler'e geldiği görülmüş ve bu fırka kumandanı süvari fırkası kumandanına "İzmit Fırkası'nın yaralıların naklini vesile ittihaz ederek hatt-ı harbi terk ettiğini, kendisinin Hasköy'e rica't niyetinde olduğunu" söylemiştir.

Geceleyin 4. Kolordudan da şu emir alınmıştır: [147] "1. Kolordudan bazı kınatın bozulduğu ve İzmit Fırkası'ndan da bu yolda haber alındığı cihetle bunun bir hezimete münkalib olmaması için vasi' beşer dâhilinde çalışılacaktır. Hasköy cenub-i şarkiyesine doğru olan çekilme hareketinin firkanızla himayesi elzemdir. Son fedakârlığı ifa ediniz."

Süvari fırkasının bu haberler ve emirler üzerine bir şey yapmadığını söylemek zâiddir.

Süvari fırkasının bugün ki hareketini hülâsa edersek görünüşte pek az olduğuna hükmedilmek zaruridir. Fırka ne sağında İzmit Fırkası'nın, ne solunda Edirne Kolordusu'nun icra ettiği muharebeyi, ne dostu ve ne de düşmanı anlayamamış ve atıl kalmakla iktifa eylemiştir. Mamâfih Ortakçı'ya gelen Bulgar alayı ağıleb ihtimal bu firkanın taht-ı tesirinde burada tevkife lüzum görmüş bu da b ir tarafa gidememiştir.

Hâlbuki süvari fırkası cüretkârane ileri atılsa idi. İzmit Fırkası ile 3. Fırka karşısına gelen süvari fırkasının birinci livasını bu firkalarla müştereken pek âla müşkil vaziyete sokar ve 2. firkanın da yardımıyla Süloğlu-Geçkinli hattındaki muharebat lehde hitâm bulurdu. Gerçi zeyrde görüleceği üzere bu muharebede Bulgarlar'da her nedense kendilerini mağlup addederek geriye dönmüşlerdi; fakat biz bundan istifade edememiştik.

2- 4. Kolordunun Muharebesi (Kroki 5,20)

4. Kolorduya ordu emri, ordu Erkân-ı Harbiyesi'nden kaymakam Zeki bey vasıtasıyla gönderilmiş ve mumaileyh aynı zamanda kolordu nezdinde ordu haber zaptlığını ifaya memur edilmişti.

Zeki Bey sa 10 sonrada Kurapa'da 4. kolordu karargâhına gelmiş ve yolda gelirken ordu emrini İzmit Fırkası ile fırka 12 kumandanlarına da göstermiş olduğunu söylediğinden “bu fırkaların kendiliklerinden harekete hazırlanacakları” kanaatiyle kolordu kumandanlığı emri vermekte sürat-i harekete lüzum görmemiş ve alelusul tesvîd edilen emir ancak sa 1 evvelde tebiyiz edebilmiştir.

Ordu emrinin bu suret vürûdu da şayana tetkiktir: Zeki Bey ordu emrini kolorduya getirinceye kadar mâhiyet mesele itibariyle sadece bir emir zabtı demektir ve vazifesi bu emri sürat-i mümkün ile mahalline izalden ibarettir. Binâenaleyh Kavaklı ile Kurapa arasındaki 17 km mesafeyi nihayet 2 saatte kat ederek emri sa 6'da mahalline isal etmekten mesul idi. Bir haber zabtı sıfatıyla fırkaları bizzat görmek isteyebilirdi. Fakat bu arzusu ancak emri isalden sonra ifade serbest olabilirdi. Binâenaleyh ancak şayet kolordu karargâhının nerede olduğu bilmiyordu bu sebeple böyle dolaşık yoldan gelmişse bu hareketi muvafık addedilebilir. Nitekim bu sebeple kolordu emri fırkalara pek geç varmış ve fırkalar hiçte kendiliklerinden neden harekete hazırlanmamışlardır.[148] Kolordunun emri esas itibariyle ordu emrinin bir kopyasından ibaret olup fırkaların kol başları sa 10 evvelde Çiftlik'e muvasalat edecek surette nazar-ı hesap edilmiş bir emir idi.

Bu kolordu nasıl yürümelidir?

Bostanlı-Kocahıdır-Musulca-Çiftlik yolu = 19 km idi.	} kağıt üzerinde
Hazinedar-Kesirli (Köseömer) Çiftliği-Hasköy-	
Gaibler-Çiftlik =28,5 km idi	

Bu mesafelerin ordu emrine tevfikan kol başları ile sa 10 evvelde hedefe varacak surette kat'ı için saatte 3 R km'den 6 ve 9 saatlik zamana ihtiyaç vardır. Fırka 12'nin sa 1 evvelde, İzmit fırkanın sa 4 evvelde hareketi icab ederdi. Bilhassa yorgun olan fırka 12 için bunu talep etmek pek müşkildü. Esasen ileride aynı noktada kol başları birleşecek olduktan sonra ayrı yollardan yürümekte ne mana vardı? Bir kere düşmana yaklaşılmasın, icab ederse kolbaşı Tevkif edilerek fırka 12 arkadan istenilen tarafa tebdil-i istikâmet edebilirdi.

Binâenaleyh bu kolordu, önde İzmit Fırkası, arkada 12. fırka olmak üzere İzmit Fırkası'nın takip edeceği yoldan tek kolda ilerlemeli idi. Bu sayede İzmit Fırkası'nın yürüyüş umki 8 km addedilirse fırka 12 kolbaşısı Hazinedar'dan itibaren yalnız 15 km yürümekle ordu emri ifa edilmiş olurdu.

Kule ve Sincaniye'deki 3 tabur ise Hazinedar üzerinden dolaşmamalı, doğruca Hasköy üzerinden ilerleyerek kol nihayetine iltihak etmeli idi. İzmit Fırkası kolbaşısı hattı bir iki saat tehirle bile hareket etse arzu olunan hedefe nihayet zevalde vusûl mümkün olur ve tekmil kolordu el altında bulunmuş olurdu. Fakat bu kadar basit bir tertip bu kolordu Erkân-ı Harbiyesi'nin hiçte nazar-ı dikkati celb edememiş, bilakis en zor ve müşkil suret-i hareket intihab olunarak ordu emrinin gelmesine bağlı kalınmıştır. Binnetice zeyrde görüleceği üzere fırka 12'ye tek tüfek atmak nasip olamamıştır.

Azimsizlik bu kolorduda pek erken başladı. Sa Teşrinievvele doğru fırka 12 Erkân-ı Harbi Binbaşı İlhami Bey gelerek şunları söyledi: Fırka kumandanı namına arz ediyorum: Fırka üç günden beri ve bilhassa dün cebri yürüyüşleri yaptı. Büyük

ağırlıklar pek geride ve çamurlar içinde kalarak fırkayı takip edemedi. Bazı taburların efradı açıdır. Bugün mahal-i matlube vakt-i muayyende varmak imkânsızdır.” Kolordu kumandanı cevaben “hemen emir edilen istikâmete hareket lüzumunu” tekid etmekle beraber şark ordusuna da ber-vech-i âti müracaat etti:

“Şimdi saat altı fırka şöyle söylüyor: (Aynen) ordunun yürüyüş kollarının tanziminde kolordunun bulunduğu şu halin nazarı mütalaaya alınması re’y-i devletlerine vabestedir Kolorduda peksimed dahi yoktur. Müracaat vakaya rağmen İstanbul’dan gönderilmemiştir. 50.000 peksimed bugün akşama kadar Pavlıköyü’nde bulundurulmasının emir buyrulması. [149] Ne yapılırsa yapılarak hemen hareket etmeleri tebliğ edilmişse de halk bu merkezde olduğuna ve binâenaleyh fırka 12 cebri yürüyüşe başlamak üzere bizzat tarafımdan tahrik edilecekse de yorgunluklarına nazaran yollara dökülüp kalacaklarını ve hatt-ı matlube vasıl olamayacaklarını ve kısmen aç oldukları gibi erzakın yetiştirilmesi de mümkün olmayacağı cihetle bu gece de aç kalacaklarını nazar-ı dikkat âlilerine arz ederim. Telgraf arabâlârı yola gömülmüş olduğu cihetle ordu karargâhıyla ancak süvari mahsusla muhabere edilecektir. Kolordu karargâhı Hazinedar-Çiftlik istikâmetinde fırka 12’yi takip edecektir.”

Hazırda ve seferberlik ilk haftalarında Trakya’nın ekseri menabığına malik olan bu kolordunun kendi mintikası dâhilinde aç kalması, birkaç günlük peksimed hazırlatamayarak İstanbul’dan peksimed çekilmesi aczen baliğ bir numunesidir. Bu raporun her satırında metanetsizlik kendini gösteriyor. Kolordu karargâhının fırka 12 ile beraber gitmesi için gösterilen sebepte kâfi değildir. Bir kere muharebe ihtimal vücut bulduktan sonra kolordu karargâhının düşmanı bir an evvel görebilecek bir yerde bulunması her şeyden mühimdir.

Bu raporda akşama doğru ordudan şu cevap geldi. Hareket kat’iye itibariyle haiz ehemmiyet olmamakla beraber ordunun zihniyeti göstermekte olduğundan aynen nakli faideden hali değildir.

“Yenice 9 Teşrinievvel 328 sa 10,50 evvel

1- Üç gün evvel verilen emirde kolorduların hareketine amade bulunması tebliğ edilmişti. Binâenaleyh hareket emri verilip bil-umum ordu harekete ibtidârken sonra peksimet yüzsüzlüğünden şikâyet kabul olunamaz. Buna dair vaktiyle ma’lûmat verilse idi ileri hareketin bir gün daha tehiri ciheti düşünülebilirdi. Peksimed vesair erzakın tedariki kolorduya aiddir.

2- Yağmur veya çamura gelince bütün kıtaat aynı haldedir.

3-Kolordunun kat edeceği mesafe haiz ehemmiyet değildir (?)

4- İaşe hususunda muztar kalındığı halde kaleye müracaat edeceğiz. Bu bâbda kaleye de tebligat icra olunacaktır.

5-Kaleden çıkacak kuvvetlerle temas tesisi matlubdur.

6- Yürüyüşlerde kıtaat döküntü bırakmaması itina olunması lazımdır.”

Şimdi orduya şunları sorabiliriz:

1- Taarruz hazırlığı emri verildikten sonra kolordulardan hazır olduğuna dair cevap istenildi ve alındı mı?

2- Kolordular kendi başlarının çaresini kendileri görecekseler ordu karargâhındaki kalabalık idare ve iaşe teşkîlatına ne lüzum kalır? [150]

Velhasıl 4. kolordu karargâhı bir çok ma’lûmat-ı tahririyeden sonra Kurapa’dan 9 minh sabahı sa 7.40 evvelde güç hal hareket edebildi: Bugünkü vakaya

suret-i iştirakini zeyrde görürüz. Bu kolordunun bugün ki muharebesi hakikatte İzmit Fırkası'nın müstakilen icra ettiği muharebeden ibaret kaldığı için evveleminde bunu görelim:

a) İzmit Fırkası'nın hareketi ve muharebesi: (Kroki 22, 20)

Kaymakam Zeki Bey 8 minh sa 8 sonra da Bostanlı'ya gelerek ordu emrini İzmit Fırkası kumandanı Fahri Paşa'ya gösterdi. Bunun üzerine bir taraftan fırka yaveri kolordu emrini alıp getirmek üzere Zeki Bey'e terfik edildiği gibi diğer taraftan fırka "yarın sa 5,30 evvelde harekete hazır bir halde ordugâhlarda ictima' edilmiş olmağı" emretti.

9 sabahı fırka vâkit ve zamanında harekete hazırlanamadı; ihtimal bu husus ehemmiyet-i mahsusa ile takip de edilmedi ve kolordu emrinin muvasalatına intizâren keyfiyet ta'vik olundu.

Nihayet sa 8 evvele doğru kolordu emri geldi. Kınatın yoğunluğu, iaşe noksanı gibi esbap dolayısıyla ancak sa 9 evvele doğru fırka kısm-ı küllisi kolbaşıyla hareket edebildi.

Yürüyüş tertibi şöyle idi:

Bilecik alayı
Süvari bölüğü
Bir batarya

} pişdar

Bir kilometre mesafe
Eskişehir alayı
Topçu taburu (2 batarya)
İzmit alayı
Hafif cephane kolu

} kısm-ı külli

Büyük ağırlıklarla seyyar hastanenin Kocahıdır'da emre intizâr etmesi bildirildi.

Fırka yürüyüş kolu gerek yorgunluk ve inzibatsızlık ve gerek yolların fenalığı hasebiyle derhal uzamaya başladı.

Fırka pişdar Musulca dâhil olduğu sırada süvari fırkasına tesadüf edildi. Bu sırada dördüncü kolordu kumandanlığının sa. 11.35 evvelde yazdığı bir emirde kalarak bunun: "Fırka 12'nin bu anda Kesrililer Çiftliği'nin takriben 2 km garbında bulunduğu, ancak akşama doğru Hasköy'e varabileceği" anlaşıldı. Bunun üzerine İzmit Fırkası kumandanı "fırka 12 yi beklemeyerek 1. kolordu ile tevhid-i hareket maksatıyla yürüyüşe devam karar verdi." [151]

Musulca'dan sonra kolbaşına Geçkinli-Çiftlik hattının vasatî istikâmetinde, arazi üzerinde bir noktada gösterilerek sırtlar üzerinden yürüyüşe devam edildi. Kaynarca deresi Musulca-Geçkinli yolunun Küküler-Timurhanlı yolunu kat ettiği nokta hizasından geçildi ve kolbaşı sa 02:30 a doğru Çiftlik'in 2.5 km şarkına, Geçkinli-Çiftlik hattına vasil oldu. Bu suretle 19 km 5.5 saatte kat edilmiş, bazı kolbaşı saatte 3450 metre kat eylemişti. Bu yürüyüş o zaman ki vaziyet maddi ve maneviye ye göre hiç de fena değildir.

Bu esnada vaziyet-i harbiye şöyle idi:

Domurcalı istikâmetine gönderilen zabt keşf kolu bir düşman keşf koluna tesadüf ederek tard ettiğini bildirdi. Süvari fırkasının ilerideki bir düşman bölüğünü

birkaç bölükle takip ettiği görülüyor. Fırka 12'den haber yok, fırka 3'ten şu rapor geldi:

“Sa 1.30 sonra, fırka kısm-ı külli başıyla Küküler'e, pişdar başıyla Geçkinli'ye vasıl olduk, hal-i istirahatteyiz. Ne haldesiniz?”

Bu vaziyet karşısında fırka “ahvali henüz bir karar ittihâzına müsait olamayacak derecede müphem görmüş ve esasen ordu emrinde mezkûr yürüyüş hedefine muvasalat edilmiş olduğundan fırkayı şu şekilde tevsi' cephe ettirerek ahvala intizâr eylemeye karar vermiştir.” (kroki 22 A)

Mamâfih fırka bu anda hakikatte şu vaziyette idi: pişdar kısm-ı külliden çokça açılmış, münferit vaziyette ileride; kısm-ı külli kolbaşındaki Eskişehir alayı açlık ve yorgunluktan pek ziyade dağılmış ve elden çıkmış bir vaziyette, İzmit alayı ile topçu taburu (2 batarya) kezâlik yorgun bir halde Musulca'da mola ediliyor ve köyden buğday toplayarak karnını doyurmaya çalışıyor. Binâenaleyh fırkayı el altına toplamak maksatıyla durmak muvafık olabilirdi. Fakat buna “ordu emrinde mezkûr hatta muvasalat edildiği” sebebini ilave etmek bir ta'biye hatasıdır.

Sa 2.40 sonraya doğru Süloğlu ve daha şimâl-i şarkı istikâmetlerinden top sesleri duyulmaya başladığından diğer kolorduların muharebeye girdiğine hükmedilmiş ve bilnesibe topluca bir halde olan kol nihayetindeki İzmit alayına Eskişehir alayının arkasından saparak süratle kolbaşı hizasına gelmesi, Eskişehir alayına da derhal toplanması emredilmiştir.

Bu esnada fırka 3'ten şu rapor geldi:

“Yarım saatten beri Süloğlu ile Geçkinli arasındaki sırtlarda muharebe etmekteyiz. Düşman oldukça kuvvetlidir. Sol cenahımızı şimdiden takviye etmeniz maruzdur.”

Müteakiben 4. kolordudan “1 kolorduya muavenet edilmesi” hakkında emir gelmiş olduğundan İzmit Fırkası kumandanı “artık muharebeye girmek zamanının hulûl ettiğine” kani olarak fırkaya ber-vech-i âti tertibatı almayı temin edecek emir vermiştir; (Kroki 22 b) [152] Bu tertibatın nasıl bir maksatla neredeki ve ne kuvvetteki bir düşmana karşı alınmak istenildiğine dair bir kayıt görülmedi. Binâenaleyh bu fırkayı tabik bir tâlimhane meydanında, eski şekli ta'biye devrinde açmak tarzında bir tertibattan ibaretti. Acaba maksat bu tertibat tamamlanuncaya kadar kolbaşını tevkif ederek ba'de böyle açılmış ve yayılmış bir vaziyette bulunan sırttan şimâle harekete devam mı idi?

Her ne olursa olsun bu tertibatı bu suretle almaya vâkit kalmadı ve ber-vech-i âti muharebe başlayarak kıtaat vasıl oldukça parça parça hatt-ı harbe girdi.

Bu esnada şimâl-i garbından Geçkinli'ye doğru uzun ve kuvveti iki liva kadar tahmin edilen bir düşman kolunun hareketi görülmekle pişdar ilerlemeğe başlamış ve bunun üzerine bir taraftan fırka 3 karşısındaki düşman, bataryalarından avcı ateşini bilecek alayına tevcih etmiş diğer taraftan İzmit Fırkası'nın şimdilik mevzi' alabilmiş olan sabık pişdar bataryası düşman yürüyüş koluna ateş açmıştır. (muhtemelen sa 3. 30) bunun üzerine düşman yürüyüş kolundan bir kısım kuvvet fırka 3 cephesine gitmeye devam ettiği esnada diğer kısım İzmit Fırkasına tevcih ederek Bilecik alayına karşı yayılmaya başlamıştır.

Bu esnada süvari fırkasının köy deresinin bir km şarkından sa 3.15'de yazdığı şu raporda gelerek fırka, kanaatinin doğruluğuna zâhib olmuştur: “Taşlımüslüm-Açalı-Geçkinli istikâmetinde gayet büyük bir düşman kolu yürüyor. Kol nihyeti sa 3.10 sonrada Kavaklı hizasında idi.”

Pişdar bataryasının bir çar–yek saat kadar endahtı üzerine düşman topçusu ateş kesmiş, bundan yarım saat sonra (muhtemelen sa 4.30) kısm–ı küllideki bataryalardan biriside gelerek birçok tehirat ve müşkilatla mevzi‘ye girip bu da ateşe başlamıştır. Akşama doğru üçüncü batarya da gelebilerek bu da 10–15 mermi endaht etmiştir. Bu suretle başlayan topçu ateşi guruba kadar aynı muvasalattan fasıllı ateş halinde devam etmiştir. Tarafeyn topçusu arasında düello olmamış, fırka 3 ile İzmit Fırkası karşısında 3 bataryadan başka topçu görülmeyle bunlar ara sıra İzmit Fırkası piyadelerine de endaht eylemiştir.

Topçu ateşi başladığı sırada Bilecik alayı da sağdan sola doğru Bilecik, Akhisar, sükut taburları olarak kemâlen birinci hatta bulunmak üzere münferiden taarruza başlamış ve az zamanda düşman piyade hatlarına suret–i umûmîde 2–3 yüz metreye, bazı mahallerde 80 metreye kadar takrîb etmiş ve hatt–ı harbin bazı noktalarında düşmanda rica‘t alaimi görülmüştür.

Bu esnada (sa 4) sonraya doğru İzmit alayı da meydan–ı harbe gelerek şu şekilde (kroki 22 c) açılmış ve İzmit Karamürsel taburları Bilecik alayının sağ cenahını temdid ederek muharebeye girmiştir.

Bu sırada (muhtemelen sa 4 Y geçti) fırka 3 pişdar kumandanından gelen bir mekarili çavuş şu şifahi haberi getirdi: “Düşman ilerlemiş olan bir batarya ile alayı sıkıştırarak topçuyu ve mitralyöz bölüğünü esir etmek üzeredir. Serian imdat gönderiniz.” 20 [153] Bunun üzerine fırka kumandanı en sağ cenahta henüz ihtiyatında bulunan İzmit alayının Şile taburunu fırka 3’e muavenete, Geçkin istikâmetine taharrîk etti. Tabur kumandanı ilerlerken yolda ağlayarak “teknil topların düşman eline geçtiğini ve düşmanın şiddetle ilerlemekte olduğunu” söyleyen ve fırka 3’ün pişdarındaki topçu taburlarının kumandanı olduğu anlaşılan bir topçu binbaşısı gördü. Bu taburun mevzi‘ine yaklaştığı sırada mevzi‘de bulunan düşman piyadeleri ile kısa ve şedit bir ateş muharebesi ve müteakiben süngü hücumu yapılarak düşman tard, toplar tahlîs ve bir hayli mesafeye kadar takip edildi. Tabur bundan sonra düşman ateşi karşısında tevkif ederek akşama kadar tarafeyn arasında ateş teatisiyle iktifa olundu.

Bu taburun hareketinden sonra İzmit Fırkası kumandanı tarassudatı neticesinde “dört alayı kadar düşmanın fırka cephesi ve sağ cenaha doğru ilerlemekte olduğunu” gördüğünden şile taburunu bu sırada muvasalat eden Eskişehir alayının Sivrihisar taburu ile takviyeye muvafık görmüş bu taburda o tarafa gitmiştir.

Sivrihisar taburu kendi rivayetine göre henüz düşman elinde olan iki topu istirdâd etmiş, biraz ileridekinden sonra şile taburu yanında durmuş, ateş muharebesine başlamıştır. Bu tabur mevzi‘de 4 zabt, 85 neferden mürekkep Bulgar cesetleri gördüğünü söylüyor. (bu 3 batarya, numara efradı toparlaklar firar etmiş olduğundan koşulamayarak nihayet yine meydan–ı harbde düşmana kaldı.)

İzmit Fırkası bu suretle sağ cenahı takviye etmediği esnada İzmit alayından mütebaki Adapazarı taburuna Kocaömer deresinden ilerleyerek düşman sağ cenahına taarruz etmeyi emretmiş, elinde yalnız Eskişehir alayından iki tabur kalmıştır.

Biraz sonra bu taburlarda hatt–ı harbe sürüldüğünden fırka kumandanı akşamdan epey evvel artık muharebeyi sevk ve idareye olan tesirini kaybetmiş bulunuyordu.

Fırkanın son vaziyet harbiyesinin şu tarzda olduğu zannedilebilir: (Kroki 22 d)

Muharebe ne tarzda cereyan etti? Mevcut vesaikten bunu anlamak kâbil değildir. Herhalde şu netice bir müdâfaa vâki olmuştur. Tarafeyn avcı hatları oldukça elastik olmuş bizim avcılarımız ilerledikçe düşman hatları da kâh ilerlemiş, kâh gerilemiştir. Her tabur kendisinin taarruz ettiğini söylüyor. Hülâsa ahval: İzmit Fırkası gurub şemse kadar meydan-ı muharebeye hüküm kalmış, suret-i umûmîde ileriye doğru arazi kazanılmış, ötede beride Sükut taburu cephesinde ufak tefek süngü hücumları bile yapmış, düşman suret-i umûmîde tedafü' hareket ederek bazı mahallere girmek mecburiyetinde kalmıştır.

Karanlık çöktüğü sırada ateş muharebesi de tadrîce sunarak düşmanın muharebe böylece hitâm bulmuştur. Fakat bu esnada fırka dâhili bir düşmana karşı muharebeye başlamıştır. [154] Daha gündüz esnasında fırka 3 pişdarının dökük saçık yaptığı firar şeklindeki rica'tı gören İzmit Fırkası kısm-ı küllisinin sağ cenah kıtaatında bilhassa İzmit taburunda tek tük savaşmalar başlamış Karamürsel taburundan yaralı nakil bahanesiyle gurup gurup firarlar görülmüş, bu hareket hattı sükud taburlarına kadar sirayet etmişse de cebir ve şiddet gösterilerek önü alınmıştı.

Fakat ortalık kararmaya başladığı sırada birden bire teknil cepheye sirayet eden şedit ve havaya tüfek endahları arasında cephe sağ cenahtan sol cenahta doğru çözülmüş, bir panik başlayarak kıtaat tamamıyla el altından çıkmış ve efrad küme küme firara, firar esnasında tüfek atmaya, indihâta devam başlamıştır.

Bunun sebep zahiriyesi görünüşe nazaran sağ cenahta fırka 3 pişdarının firarı, sol cenahta da süvari firkasının gurup sıralarında süratle ve dörtnal ile ikamet etmeye gitmesinin görülmesi ve bu hareketin mâhiyeti anlaşılamayarak bir rica't fikrinin hâsıl olması idi. Gittikçe tekâsüf iden karanlık ise karyeyi bastırak havf-u telaş son derece tezyid ediliyordu.

Bu hareket bit'tabi en ziyade ahvâl-i ruhiyesinin bir makusu idi; yorgun, aç olan ve tâlim ve terbiyesi, inzibatı hiçte matluba muvafık derecede olmayan efradın, ilk defa olarak maruz kaldıkları ateş muharebesi esnasında arkadaşlarından ve zabitan dan bir küllisinin şahadet ve mecruhiyetini görerek maneviyatı sarsılmış ve düşmanı, tehlikeyi gözünde büyütmişti. Buna Bâlâdaki ahval ve karakollukda indimam edince en korkaklar derhal hissiyatlarına mağlup olarak kaçmaya başlamış ve bu hal az zamanda teknil-i kıtaata sirayet etmişti.

Her istikâmetten ateş sesleri geliyor ve heyecan gittikçe tezâyüd ediyordu. Bu esnada söğüt ve Adapazarı taburları arasında da yekdiğerini düşman zannıyla teati edilen ateş, felaketi büsbütün tezyid eylemişti.

Topçuda bu ahvalden müteessir olmuştu. Topçu daha ilk anda top bindirerek geriye gitmeye başlamış, piyadeler arasından geçerken dörtnala kalkarak (Açılın topları düşmana kaptırmayalım.) Diye naralar atmış ve felaketi büsbütün tezyidde mühim bir amil olmuştur.

Firar az zamanda umûmîleşerek bazı zabitanın gayretine ve fırka kumandanının efrad arasında elinde kılıç dolaşarak "Asker, beni çiğnemedikçe bir adım geriye atamazsınız" diye feryad eylesine, ağlamasına rağmen firkayı tutmak mümkün olamamış ve herkes cenuba, Hasköy istikâmetine firara devam eylemiştir.

Sağ cenahtaki şile ve Sivrihisar taburları sa 9, 8 sonraya kadar az çok muhafaza-i intizam edebilmişlerse de nihayet bunlarda dağılmıştır.

Mamâfih az çok bir kıt'a halinde meydan-ı muharebede kalabilen cüz-ü tammlar da vardı. Mesela Seyyid Gazi taburu kısm-ı küllisiyle sa 10 sonraya kadar muhafaza-i sükûnet edebilmiş ve ancak alay kumandanının emriyle çekilerek yolda

aynı halde bulunan Sivrihisar taburuna tesadüf etmiştir. [155] Fırka kumandanı rica'tın gayr-i kâbil tevkif olduğuna kanaat getirdikten sonra Bilecik alayı kumandanına topların muhafazasını tevdi' ederek geriye gitmiş, Kaynarca deresi hizasında hafif liva kumandanına rast gelerek muavenet tâb etmişse de kabul edilmemiştir. Bundan sonra fırka kumandanı zeyrde görüleceği üzere Hasköy'e kolordu karargâhına gelmiştir.

İzmit Fırkası'nın bugün ki muharebesi ve netice-i elîmesi işte bundan ibarettir. Neticenin fenalığına rağmen fırkanın bugün vazifesini imkân dâhilinde hüsn-ü îfa eylediğine karar vermemek muğayir-i nısfet olur. Muharebenin bazı safhâtı şiddetli olmuş ve hatt-ı harbe sevk edilebilen kuvvetin miktarını azami 6-7 bin kabul edersek bundan 211 şehid, 652 mecrûh olmuştur ki zayıat miktarı vasafî % 10 demektir. Bilhassa bu zayıattan 120 şehid, 350 mecruh söğüt taburuna isabet eder ki 700 kadar olan tabur mevcuduna nispetle % 6'dan fazla zayıat demektir.

Eğer İzmit Fırkası fırka 3 ve süvari fırkasıyla, bit'tabi bunlardan da mütekâbil olmak şartıyla, sıkı bir ittihat-ı hareket temin edebilerek ve kıt'asına biraz daha hakîm olarak bu felaketin önünü alabilirdi; ta'biye neticesi cidden mühim ve kıymettar olurdu; esasen rica't etmiş olan düşman daha büyük zararlara maruz bırakılırdı.

b) 12. fırkanın ve 4. kolordu karargâhının 9 Teşrinievvel 328 harekât ve makrurâtı:

12. fırka kolordu emrini 9 minh sa 3 evvele doğru almış ve verdiği fırka emrinde fırkanın sa 5 evvelde ber-vech-i âti hareketini bildirmiştir.

352 T 1
İstihkâm bölüğü } pişdar

1000 metre mesafe				
Y	34	T	3	
Nişancı		T	12	
Topçu	Y	12	T	1
Y	25	T	3	
Tu Y		12	T	2
Kepsud taburu				
Mihaliç taburu				
34. mitralyöz bölüğü				
Sıhhiye bölüğü				
Arkadan yetiştirme redif taburları				
Hafif cephaneye kolları				

kısım-ı külli

[156]Büyük ağırlıklar Hazinedar'da kalacak.

Sabaha karşı Y 35 T 2, Gemlik, Kirmastı, Balıkesir taburları da Hazinedar'a gelmiş, fırka emrinde 10 tabur toplanmıştı. Bandırma taburu Hasköy'e, Atranos taburu da Pavli'den Hazinedar'a müteveccihen yürüyüşte idi.

Fakat fırka pek yorgun ve açtı. Bu inzibatsızlık tâlim ve terbiye fikdânı da inzimâm ettiği için kolbaşı ancak sa 7.40 evvelde Hazinedar garb sırtlarından Kesrililer Çiftliği-Hasköy-Gaibler istikâmetinde hareket etti. Mamâfih yürüyüş yine

o kadar batı ve fena bir halde cereyan etti ki kolbaşı Kesrililer Çiftliği'ne ancak sa 11.30 evvele doğru muvasalat edebildi. (takriben saatte 7 kilometre)

Buraya muvasalatda şimâl-i garbî istikâmetinden (Edirne olacak) top sesleri işitilmeye başlanmakla beraber yorgun ve itaatsiz kıtaatı dinlendirmek ve toplamak için burada büyük bir mola verildi, taburlar “artık gidemiyor” demeye başlamışlardı ve işte bu vaziyette 4. kolordu kumandanı İzmit Fırkasına gönderildiği emirde fırka 12'den hayır kalmadığını bildirmişti. Bir saat sonra tekrar hareket başlamış ve kolbaşı perişan bir halde sa 2.30 sonraya doğru Hasköy'ün şark sırtlarına muvasalat eylemiştir. (2 saatte 6 kilometre)

Burada tekrar mola edilmekte iken şimal ve şimâl-i garbî istikâmetlerinden top sesi gelmeye, ufukda şarapnel nokta-i şikesteleri görülmeye başlandı.

Fırka harp ceridesi cereyan hali şöyle anlatıyor:

“... Bunun üzerine ve liva bir kısım kuvvetle olsun muharebeye iştirak fikriyle ileride bulunan topçuyu tahrik ve bilhassa nizamiye taburları efradına teşvikat müessire ifa olunarak fevkelme'mul bir halde ve adeta yorgun olmayan bir askerin meşî ve hareketiyle ilerlenmeye başlanmış ve İzmit Fırkasına bir zabt gönderilmiştir.

Bu suretle Hasköy içerisinden Gaibler üzerine hareket edilirken ihtiyaten yolun şimalinde topçu için mevzi' arattırılmış (? M. N.) vasıl cenahın temini için Y 34 T 31'den bir bölük sevk edilmiş (?) ve sağdaki İzmit Fırkasına mümkün mertebe yaklaşmak için Y 35 T (2) 3 yoldan sağa açtırılmıştır.”

Fırka bu satırlardan iyice anlaşılacağı üzere kınatın bu gayret cengaveranesinden hattı istifadeye muvafık olamamış ve büyük bir telaş esiri olmak üzere adeta açılıp muharebe vaziyeti almaya çalışmak suretiyle beyhude yere emek ve vâkit bir daha zayi eylemiştir.

Suret-i umûmîde 12. firkaya refakat etmekte olan 4. kolordu karargâhı sa 2.15 sonrada Hasköy'ün şark sırtlarına geldi. Sabah ki raporuna cevaben ordudan gelen emir üzerine bir zabt Edirne [157] kalesinden erzak almak vazifesiyle gönderdi bu zabıt kaleden 440 çuval peksimet ve un alarak 10 Teşrinievvel geç vâkit Sazlıdere'ye gelmiş ve bu erzak burada rastgeline alana geçmiştir.

Sa 3.15 sonrada fırka 12'ye, 4. kolordu kumandanlığından “hemen İzmit Fırkasına muavenet etmek ve onun hareketine iştirak eylemek üzere top sesine doğru ilerlemek” emri gönderildi. Fırka bu emir üzerine yeni bir şey yaptı. Süvari fırkasına da “kolordu sol cenahının muhafazası” emri gönderildi.

Sa 4 sonrada 12 firkaya şu emirde gönderildi:

“Bir an evvel İzmit Fırkasına Geçkinli istikâmetinde muavenet edilmesi, sol cenahta süvari fırkası bulunmakla beraber cenah mezkûrunda nazar-ı dikkate tutulması, İzmit Fırkasına hiç olmazsa bir topçu taburu gönderilmesi.”

Bu emir üzerine fırka kumandanlığı topçu alayı kumandanını İzmit Fırkası istikâmetine göndermiş, bu suretle topçu alayının kumandansız kalmasına mukâbil İzmit Fırkasına, fırka 12'nin muaveneti olarak yalnız bir topçu kumandanı ve onun emirberi varmıştır.

Kolordu kumandanlığı İzmit Fırkası'nın ahvalinden muntazaman haberdar oluyordu. Buna rağmen sa 5 sonraya doğru kendi emri altında bir ihtiyat bulundurmamak lüzumunu düşünmüş ve fırka 12'ye, “en yorgun kıtâsında bir alayı Musulca'nın bir kilometre garbında kolordu ihtiyatı olarak bırakmasını” emretmiştir.

Sa 6 sonraya doğru kolordu karargâhı “düşman top mermiyâtına nazaran düşmanın rica‘tı hükmedilerek “bir ay istirahat Hasköy’e avdet etmişti. Sa 7 sonrada ordu Erkân-ı Harbiyesi’nden miralay Fazlı Bey (matbaa müdürü) telgraf başına gelerek ma‘lûmat istedi. Ne deneceği düşünülürken İzmit Fırkasına merbut süvari bölüğü kumandanı gelerek bu firkanın münhezim olduğu haberini verdi.

Bunun üzerine kolordu karargahı Musulca’da olduğu zannolunan ihtiyat alayına:” ... Şayet böyle bir hal olmuşsa alayınızla Hasköy şarkında sebat etmek ve çekilmeyi bir hezimet münkalib kalmamak ve Musulca’da son fedakârlığı ihtiyar etmek makrur olduğundan alayınızı hissettirmeksizin ve bir tehlikeye meydan vermeksizin geriye Hasköy şarkına çekiniz.” İbaresinde sebük ve rabtı düşün, eser heyecan bir emir vermiş, süvari fırkasına “rica‘tın himayesi” mealinde evvelce görülen emri göndermiş ve fırka 12’ye de: “Kat‘iyen telal etmeyerek ve inayet-i hudaya sığınarak bu çekilme hareketini oradaki topçu ve piyade ve süvari bütün kuvvetinizle himaye ediniz. Mümkünse topçunun dahi bir bataryasını olsun kemâlen emrime Hasköy şarkına gönderiniz.”Emri gönderilmiş, ordu kumandanlığına da sa 8 sonrada bahisle “ ... Gece olmak dolayısıyla muvafık olunamazsa Babaeski istikâmetine çekilineceği” bildirilmiştir.

Bu esnada Hasköy’de firari akınıyla dolmaya başlamıştı. Kolordu karargâhıda cereyana kapılarak şehir haricine çıktı. Bu sırada gelen Gönen taburlarını Hasköy şarkında mevzi‘ye soktu. İhtiyat alayı [158] sa 10 sonrada Hasköy’e geldi. Sa 11’de gelen İzmit Fırkası kumandanı Fahri Paşa’da vaziyeti şöyle anlattı:

“Birinci nişancı alayı pek ziyade ilerlemiş ve 1. kolordu tarafından himaye edilememekte bulunmuştu. Gerek bunu ve gerek fırka 3’ün ilerlemiş aksamını himaye mecburiyetinde kaldı. Fırka 3’ün düşman altına geçen 9 topunu istirdâd ettim ve düşman tahkîmatını işgal eyledim. 3-4 kilometre rica‘t etti. Müstakil süvari sol cenahından ateşle muavenet etti. Karanlık olunca birdenbire efrad geriye döndü. Pek ani bir bozgunluk ne olduğunu bilemiyorum. Zabitan yarısı şehit; bir kısmı da kaçtı. Hülâsa önünü alamadım. Su-i tali‘imdir Paşa hazretleri” Bundan sonrası 9/10 vakayi’inde görülür.

Fırka 12’ye gelince bu bozuk düzen yola devam etmiş, sa 6’ya doğru Y 34 N T 12 ile Gaibler’e varmıştır. Kolordunun sa 4 sonradan itibaren gönderdiği emir fırkaya burada gelmiş, bunun üzerine to Y 12 T 1’le Y 35 T’ 1, 2’nin İzmit Fırkasına gitmesi, Kirmastı alayına Musulca’nın bir km garbında kalması emirleri gönderilmiş, nihayet karanlıkta fırka kısım-ı küllisi Gaibler’e yığılmıştır. İzmit Fırkasına gönderilmesi mükerrer Bâlâdaki kuvvet ise geç oldu bahanesiyle biraz yolda saydıktan sonra Gaibler’e gelmiştir.

Binâenaleyh fırka 12’nin bugün ki işi İzmit Fırkasına bir topçu kumandanıyla emirberini göndermekten ibaret kalmış, tek mermi atmak meziyetine nail olamamıştı. 4 kolordu kumandanlığının faaliyeti ise çok gerilerde dolaşarak dört tarafa emir savurmaktan ibaret kalmıştı.

4. kolordunun 9/10 Teşrinievvel vaziyeti takrîben şöyledir: (Kroki 22 H)

Hâlbuki bu kolordu hiç olmazsa teklif edildiği tarzda bir kol ile yürümüş fırka 12’de İzmit Fırkası kadar bir yürüyüş inzibatı ve gayret göstermiş olsa idi kolordunun kol nihayeti hattı gurup şemsten evvel meydan-ı muharebeye vasıl olur, burada 20-3-9 kuvvetinde bir kıt’a yarın harekete hazır olarak toplanmış olur, bunun arkasında, yarın zevale kadar muvasalat edebilecek 2 taburda ihtiyat bulunurdu.

3–Birinci Kolordunun Muharebesi (Kroki 20,22)

Birinci kolordu karargâhı ordu karargâhıyla birlikte bulunduğundan taarruz emrini derhal aldı ve emr-i âtiyi verdi: [O zaman verilen en klasik emirlerden birisi olmak üzere aynen nakil edildi]

Kolordu Emri Numara (2)

Kavaklı'da Karargâhdan
8 Teşrinievvel 328 sa 6 sonra

1– Tevfîk ribatı ile ordumuz düşmana yarın taarruz edecektir.

2– 3 fırka kadar tahmin olunan düşman kuvvetinin takrîben Süloğlu Çiftliği–Kabpa hattının [159]gerisinde bulunduğu anlaşılmıştır. Erikler ve civarında düşman süvarisi görülmüştür. Bunun gerisinde Devletliagaç civarında kuvveti meçhul piyadesi bulunduğu haber alınmıştır. Tunca'nın garbında dahi düşmanın kuvveti vardır.

3– Sağında bulunan 3. kolordu Petra–Eski Poloz–Çeşmeköy–Taşlımüsellim istikâmetine; (sol cenahı çevirmeye memurdur) ve yine sağında bulunan 2. kolordu Kavaklı–Koyunkavur üzerinden Seymen Harabesi istikâmetine;

Solumuzda bulunan 4. kolordu fırkalarıyla Kocahıdır–Musulca ve Hasköy–Demirhanlı istikâmetlerinde hareket edecektir.

4–Kolordumuz 2. fırkasıyla Yenice–Geredeli–Süloğlu, 3. fırkasıyla Tokucak–Akardere Harabesi–Küküler–Geçkinli istikâmetlerinde ilerleyecek ve diğer kolordularla tevhid-i hareket için kâbil elzeval sa 10'da Süloğlu Çiftliği–Geçkinli–Demirhanlı hattını geçecek surette hareket edecektir. Aynı saatte 4. kolordu da mezkûr hatta bulunacak ve sa 11 evvelde 2. kolordu Süloğlu Çiftliği şimalinden Hasdere'yi geçecek süratte hareket edecektir.

Mürettip birinci fırkayı teşkil eden Y 3 ile redif Seymen alayı Mirliva Nasır Paşa kumandasında olarak Kavaklı'dan sa 6 evvelde Yenice'ye giden yoldan hareketle 2. fırkayı takip edecektir.

5–Kolordu karargâhı mürettip firkanın baş tarafında, telgraf müfrezesi işbu fırkayı bilâ fasla takip edecek surette kol nihayetindedir.

6– 2.,3. fırkaların seyyar hastaneleri Yenice fırkası civarında tesis edilecektir.

7– Ağırıklar fırkalarca münasib görülen ordugâhlarda arabalara irkâb edilmiş oldukları halde yollar haricinde koşulmamış olarak harekete mahya bir vaziyette müctemi' bulundurulacaktır.

8– Mümkün olduğu kadar üç günlük yiyecek ile nefer üzerinde 220'şer fişek ve 2 günlük peksimet beraber alınacaktır. Küçük ağırlıklardaki cephaneleri tercihen makarrılara yüklettirilecektir. Cephanesi noksan olan kıt'a varsa Kavaklı istasyonunda ki cephane memuru mülazım sani Kemal Efendi'ye müracaatla gecedan noksanını ikmâl edecektir. Efradın çantalarında bilüzum eşya bulunmayacaktır.

Dikkat: Her kol, gideceği yolu iyi bilir ücretli bir Kılavuz tedarik edecek ve yanındaki kollarla irtibat tesis edilecektir.

1. Kolordu Kumandanı
Ferîk
Ömer Yaver

Tarz tebliğ: 2.,3. fırkalara emir zabtı ile gönderilmiş ve mürettep birinci firka kumandanına bir suret verilmiştir.[160]Bu emre ilişmemek kâbil değildir:

Emir bir defa usul tahririne muvafık değildir; hareket emri ile emr-i yevmiye aid hususat bilüzum yekdiğerine karıştırılmış, maksat düşmandan sonra yazılmak lüzum gelirken ters yazılmıştır. Saniyen: fırkaların vâkit hareketini kolordu ta'yine etmelidir. Aksi suret-i hareket birçok fenalıkları mevcut olabilirdi. Bir firka kumandanı ihtimal saatte beş kilometre, bir diğeri üç kilometre yürüyüş hesap eder ve iki firka yekdiğerinden pek farklı surette hareket ederlerdi.

Kolordu karargâhı böyle kol nihayetinde yürümeme, telgraf takımı da en sonraya kalmamalı idi. Keşiften bahis edilmemesi süvarisizlik ile kâbil-i te'vilse de hiç olmazsa celb dikkat edilmeli idi.

Bu kolordu fırkaları bugün suret-i umûmîde yekdiğerinden ayrı olarak hareket ve muharebe etmiş olduklarından ve kolordu karargâhı da cereyan ahval üzerine mühim bir tesir icra edemediğinden her kolun hareketi soldan sağa doğru ber-vech-i âti ayrı ayrı tetkik edildi:

a) 3. firkanın hareket ve muharebesi:

3. firka kolordu emrini ancak sa 9.30 sonrada aldı. (sa 6 sonrada eğer emir hakikaten tevzi' edildiye 8 km'lik yere 3.5 saatte gelmesi garibdir.)

Firka ise ancak sa. 12.15 evvelde yani emrin muvasalatından 2.45 saat sonra hulâsaten şu emri verdi:

“ ... Fırkamız yarın ale's-sabah kolbaşısıyla Geçkinliköyü'nün şimâl-i mahrecinde bulunmak üzere pişdarıyla sa 4.30 evvelde Hasköy caddesiyle Akardere Harabesi-Küküler istikâmetinde hareket edecektir. Birinci nişancı alayı ve yanındaki batarya sa 9 evvelde Küküler'de ictima' ederek firka kısm-ı küllisine iltihak edecek, büyük ağırlıklar Tokucak'ta ictima' edecek ben pişdar kısm-ı küllisindeyim.”

İnkısam asâkiri yürüyüş tertibi:

Y 9 T 3 (pişdar pişdarı)

Y 9 T 1, 2 ma' mer k 4

To Y 3 T 1 K 2. 3

Esh k

pişdar kumandanı: Y 9 kumandanı Binbaşı Ali Rıza Bey

1000 metre mesafe

Y 7

To Y 3 T 2

N T 2

To Y 3 T 1 K 1 (N Y 1'le beraber olan

Kısm-ı Külli Kumandanı: Y 7

Kumandanı

MiralayYusuf Bey

Nişancı Y 1

Sıhhiye bölüğü

Hafif cephan kolu

kısm-ı külli mab'adi.

21

[161]Hususat-ı saire emir yevmi ile bildirilmiş ve bu emirler kıtaata tahriran ve yaverler ve emirberlerle gönderilmiştir. Pişdar, merbut topçunun bazı aksamının Yenice'nin garb sırtlarını müşkilatla çıkararak yolu kapaması hasebiyle bir saat tehirle ancak sa 5.30 evvelde hareket etti.

Kızılcamüslim geçildikten sonra İzmit redif fırkasının gönderdiği 3 süvari vasıtasıyla bu firkanın hareketi anlaşıldı. Kocahıdır hizasında Su Y 1'in hareket

etmek üzere olduğu görüldü. Sa 11 evvelde kolbaşı Arpaç'a geldi. (5.5 saatte 17, saatte 3 kilometre)

Burada yarım saat kadar mola edildiği sırada Süloğlu istikâmetinden top sesleri işitildi. Hareket devam olundu. Bu seslerin mürettep süvari livası vakasından ileri geldiği biraz sonra öğrenildi. Pişdar bu sırada (sa 11.15) kolbaşıyla Küküler'e girmiş ve N Y 1'le birleşmiştir.

Nişancı birinci alayın buraya kadar hareketi:

Bu alay malum vechile 9 sabahı için Seymen istikâmetinde bir keşf taarruz icrasına karar vererek bu maksatla icab eden emirleri vermiş ve mürettep süvari livası kumandanına ma'lûmat vermişken sa 7.35 evvelde fırka emrini aldı (emir 6,5 saatte 15 km'lik mesafe kat edilebilmişti.) ve sa 8.45 evvelde Gerede'li şark sırtlarından hareket ederek sa 10.30 evvelde Kükülere geldi. (2 saatte 6 km) bu sırada bir düşman keşf kol 2.5 km kadar şimâl-i garbiyede görüldüğünden emniyet müfrezesi nezdine mitralyöz bölüğü gönderilerek buna 1500 metre mesafeden ateş açtı. Bittabi düşman keşf kolu bu ateş karşısında şöyle bir dolaşarak yine tarassudatına devam eyledi.

Sa 11.15 evvelde fırka 3 kolbaşısı gelerek alay firkaya iltihak etti. Bu alay bugün ilk defa olarak bu fırka kumandanının fiilen emri altına giriyordu.

Fırka kısm-ı küllisi Küküler'i geçmekte iken Süloğlu cenubunda süvariler görülmeye başladı ve bunların bize mensup olması ihtimaline mebni nişancı alayının yanındaki bataryanın endahına müsaade olunmadı.

Müteakiben Geçkinli şimalinde de bazı süvariler görülmesi üzerine (düşman) nişancı alayı ile Y 7'den Süloğlu ile Geçkinli arası istikâmetine bir keşf bölüğü sürüldü. Bunlar koldan bir km kadar açılmadan ateşe uğradı. [Bu ateş yaya cenge inmiş bir süvari bölüğünün idi. Bilâhare Y 6'dan sol yan muhafızı olan bir tabur bölüğü tebdil etti.] Bu sırada Geçkinli garbında da tüfek sesleri gelmeye başladı.

Filhakika pişdar Geçkinli garbına geçmesi emredilmiş. Buna rağmen yürüyüşe devam eden pişdarın mesafesi, kısm-ı küllinin keşf neticesine intizâren tevkif yüzünden 3 kilometreye balığ olmuştur.

Yedinci alayın keşf bölüğü yayılarak ilerledi. Takrîben 1500 metre mesafede 2-3 yüz metre tulünde bir düşman avcı hattı görülüyordu. Bunun üzerine bu sırada nihayeti Küküler'e gelmiş ve taburları [162] derin kola geçmiş olan kısm-ı külli marş marşla Küküler-Geçkinli yolunun garbına aldırıldı. Henüz pişdarın vaziyeti anlaşılamamış idi ki fırka şu emirleri verdi: (Sa 2 sonra) topçu Y 3 kumandanlığına: "Yanınızdaki batarya adedi 4 ise 3'ünü mevzi'ye sokunuz. Hedef düşman piyade avcı hatlarıdır. 4 batarya sağ cenahta yani Süloğlu'na karşı tarassud mevzi'inde kalsın. Ben sizin sol tarafınızdaki küçük tepedeyim."

Y 7 kumandanlığına: "Bir taburla keşf bölüğünüzü takviye ediniz ve şiddetle taarruz ediniz." [Cephe arzı üzerinde gösterilmiş ve alayın iki taburuyla mitralyöz bölüğünün bulunduğu yerde kalması emredilmiştir.]

Pişdara: "Alayınızla Geçkinli (dâhil) şarkına doğru taarruz ediniz. Fakat Geçkinliyi geçmeyiniz."

3 nişancı taburu kumandanlığına: "Şimdi 210 rakımlı tepeye çık, orada 2. fırka ile irtibat tesis et, düşmanın sol cenahına doğru keşf yap."

Nişancı alayına merkez gerisine gelmek için emir verildi.

Küküler'de sarı' ı merkez tesis içinde o emri muktezîye ita olunuz.

Pişdarın muharebesi:

Pişdar sa 11.45 evvelde Küküler ile Geçkinli arasında, döküntüleri toplamak üzere, tevkif ettiği sırada Geçkinli şarkında ve uçun takriben 1 km şimalinde birkaç süvari gördüğünden üç bölüğünü o tarafa tevcih etti ve yeni bir uç çıkararak Geçkinli'yi geçti.

İlk üç bölük (K 9) Geçkinli şimalinden dolaşarak Hasdere garbındaki Hüyük gerisinde ki süvari keşf kolunun yanına gitti. Bu esnada Y 9 T 3 kumandanı da buraya gelmişti ve keşf kolundan aldığı haber üzerine şu raporu gönderildi:

Geçkinli şimâl-i garbiyesindeki Hüyükten sa 1.40 sonra: “Geçkinli şimâl-i şarkiyesinde bir alay kadar düşman piyadesi vardı. Bir takım süvaride karşımızdan çekildi. Emre muntazırım.” Bu esnada Y 9 yaveri T 3 kumandanına “düşman az ise taarruz ediniz” emrini getirdiği gibi süvari takımının görüldüğü sırtlarda yani höyüğün bir km kadar şimalinde düşman avcılarının uca ateş ettiği görüldü.

Bunun üzerine T 3 kumandanı 3 bölük 1. hatta bir bölük merkez gerisinde olarak yayıldı ve 100 metre ilerledikten sonra münasib bir ateş mevzi'inden muharebeye başlandı.

Bu sırada alay kumandanı da gelerek T 1, 2 Y T 3'ün sağ vusûl gerisinde kademeli cephe şimâle müteveccih olarak ikinci hatta bulunmak emrini verdi. Pişdarda ki 2 batarya da Hüyük gerisinde mevzi'ye girdi. Fakat bu esna da Geçkinli şarkına taarruz müş'ir firka emri geldiğinden alay kumandanı T 1'e bir bölük ile T 3 sağ cenahını takviye ederek diğer bölükleriyle Geçkinli deresi şarkına geçmesini, T 2'ye de kezâlik şarka geçmesini emretti. Bu suretle firka sol cenahında hiç ihtiyat kalmamıştı. Dereyi şarka geçen kıtaat karşılarında düşman olmadığından az zamanda T 3 hizasına geldiler.[163] Sa 3 sonrada Y 9'un vaziyeti krokide görülür. Bu vaziyette ateş muharebesi devam ediyordu. Düşman Y 9 cephesinde 2 tabur, T 3 karşısında da iki bölük birinci tabur karşısında, bir taburu da ikinci tabur karşısında olmak üzere cem'an 4 tabur kadar tahmin olunuyordu. T 3 cephesinde Hüyük civarında bir de mitralyöz bölüğü görülüyordu. Düşman mütearrizane hareket ediyor. Geride ki 3 bataryası vâkit vâkit topçu ve piyadeye endah ediyor. Bir aralık 8. Mitralyöz bölüğü üzerine de endah ettiyse de tesir edemedi. Sa 3 sonrada 2 tabur nezdine gelen firka 2 mülhakı Yüzbaşı Nazmi Efendi “düşmana yandan tesir icra etmek üzere firka kısım-ı küllisinin vürûduna intizâr edilmesi ve bilâhire taarruzun müştereken icrası” emrini getirmiş ve yine mumaileyh iş'ari üzerine K 5 ikinci, taburla, N Y 1 avcıları arasındaki boşluğa sürülmüştür.

T 1, 2 iki düşmandan Mühim bir tazyik görmemekle beraber ilerlemiyorlardı:

Sa 4 sonralarında düşman 500 metreye kadar yaklaştı ve K 11 bir düşman taburunun sol cenahı çevirmekte olduğu T 3 kumandanına bildirdi. Bunun üzerine K 12'den bir takım cephaneyi temdid ettiyse de düşman durmadı; 300 metreye geldi. Mütebaki iki takımla mecruh tabur kumandanı süngü hücumu yapmak istedi ise de süngü takmasını bilmeyen efrada infaz emir kâbil olmadı.

Mevzi'deki 2 batarya düşman piyade ve topçusuna faslı ateşe devam eylemişti. Akşama doğru zâbitân ve efradın kısım-ı azami şehit ve mecruh olarak safdan hariç çıkmış, iki batarya da yalnız bir yüzbaşı kalması, mermi bitmiş, toparlaklar geriye gitmiş olduğundan cephane ikmâline imkân kalmamıştı.

Bu sırada Y 9 T 3 kumandanı son mermiyi de düşmana attırılmış ve sa 4.30 sonrada kumandanının şahadeti üzerine K 11 ve ba'de diğer bölükler dağınık bir surette köye doğru çekilmeye başlamıştı. Nihayet cenahı çeviren düşman avcıları bataryalar içerisine girdi. Bir Bulgar zâbitânın metruk topları selamladığı görüldü.

Bundan sonra düşman piyadesi ateşini kısmen Geçkinli'ye kısmen de T 1 ve 2'nin açık kalan yanına ve T 3'e bakarak dağılmaya başlayan efrad yine tevcih etti.

Ateşe sa 5 sonraya doğru Hüyük civarlarına gelen düşman mitralyözünü de iştirak etti.

İşte bu sırada İzmit Fırkasına müracaat edilmiş, buradan şile taburu yola çıkarılmıştı.

Bu esnada fırka kumandanı Y 9'un vaziyetine vakıf olarak N Y 1 T 3 Y göndermiş, bu tabur Geçkinli şarkına gelerek 2 bölük birinci hatta olmak üzere yayılarak metruk bataryaların bölündüğü Hüyük'e doğru ilerlemeye başlamıştı. N Y 1'e merbut makineli tüfek bölüğü de Geçkinli şimâl-i garbı kenarında tüfek indirmişse de bir müddet sonra şarkına çekilmeye mecbur olarak artık ateş edememişti.

İşte bu sırada şile taburları taarruz ederek topları istirdâd eylemiştir.

Mamâfih Y 9 efradının Geçkinli şarkında cem'i için yapılan himmet müsmir olmadı. Bunlara nihayet N Y 1 T 3 efradı da karıştı. Karanlık olduğu sırada efrad akını Arpaç üzerinden Kızılcamüsellim'e [164] Doğru devam ediyordu. Alay kumandanıyla T 1, T 3 (mecruh) kumandanları ve to Y 3 T 1 kumandanı ve bir hayli zâbitân da bu kabile meyanında idi.

Ancak T 2 kumandanı Geçkinli civarında toplayabildiği efrad, birkaç zabıt, mitralyöz bölüğü, N T 3'ten 2 bölük mekteb-i harbiye mitralyöz bölüğü işe Küküler garbına, Y 7 gerisine, fırka 3 ihtiyatına geldi,

Fırka 3 kısm-ı küllisinin muharebesi:

Fırkanın sa 2 sonrada verdiği taarruz emri üzerine y 7 hemen ilerlemedi. Müteaddit tekitlerle nihayet T 3 ilerideki keşif bölüğünü takviyeye giderken düşman 600 metrelik bir cephe ile taarruz ederek 600 mesafeye kadar sokulmuş bulunuyordu.

Bu esnada fırka topçusu da mevzi'ye girmiş ve düşmana ateşe başlamıştı. Bunun üzerine o emr-i âtiye verildi:

N Y 1 kumandanlığına şifahen: "Bir taburla şimdi Y 7 sol cenahı temdid et. (El ile gösterilerek) şu istikâmette taarruz et. Diğer iki taburla mitralyöz bölüğü sol cenah gerisinde ihtiyat olarak kalacaktır."

Y 7 y şifahen: "Şimdi daha bir taburla T 3 K sağını temdid ederek düşmanın sol cenahına taarruz ediniz diğer taburla mitralyöz bölüğü fırka ihtiyatıdır. Kükülerköyü yanında sağ cenahta bulunacağız." (istikâmet gösterdi)

Y 9 a Tahriren: "1-Alayınızla Geçkinli (dâhil) şarkına doğru taarruz edeceksiniz.

2- Düşman yanından tesir icra etmek üzere kısm-ı küllinin vürûdunu bekleyerek badehü müştereken taarruz edeceksiniz.

3- Ben Küküler garbında topçu mevzi'indeyim.

Fırka 3 kumandanı

Mirliva

Osman"

Bu emir fırka mülhaki ile gönderilmiş ve N Y 1'le y 9 arasındaki bu boşluğun Y 9 tarafından kapatılması da tembih edilmişti.

Y 7 T 3, 2 Küküler-Geçkinli mevzi'inin 700 metre kadar şimalinde Hüyük ilerisinde ve N Y 1 T 1 Plevne'de 3 bölüğü birinci hatta olarak Y 7 solunda hayli açığa yayılmış ve aralık bilâhire T 2 bölükleri ile kapatılarak şimalden ilerleyen 4

tabur kadar düşmana ateş açılmıştı. Fırkanın 4 bataryası da mevzi' de olduğundan düşman piyadesine hayli tesir icra edilmekte idi.

Sa 4 sonraya doğru cephedeki düşman rica't ederek 400 metre geride siperlere girdi.[165] [İlerleyen düşman Bulgar Y 1'in canbedar taburu idi. Diğer iki tabur bunun himayesinde geride tahkîmat yapıyordu?]

Bunun üzerine fırka 3 kumandanı düşmanın solunu çevirmeye karar vererek şu emirleri verdi:

Y 7'ye: "ihtiyattaki tabirle mitralyöz bölüğünü beraber alarak düşmanın sol cenahını çevirmek üzere taarruz ediniz."

N T 3: "Süloğlu Çiftliği şarkındaki sırtlara kadar ilerleyiniz."

Topçuya: "Bütün bataryalarla düşman piyadesine ateş ediniz." [Biraz sonra bir batarya Küküler vadisindeki düşmanı görebilecek bir sırta tebdil-i mevzi' ettirilerek o cihette düşmana akşama kadar ateş edildi.]

Bu sırada Y 9 yanında bulunan to Y 3 kumandanı gelerek Y 9'un fenalığını anlattı ve fırka N Y 1 T 3 ile mitralyöz bölüğünü alay kumandanı emrinde o tarafa gönderdi. Müteakiben 6. batarya da gönderildi. Bu batarya 1.5 km kadar gittikten sonra bir düşman bataryasının Geçkinli vadisi şarkında top indirmekte olduğunu görerek birkaç mermi attıysa da karanlık olduğundan ateş kesti ve 9/10 gecesi burada geçirip 10 sabahı eski mevzi'ine avdet etti.

Fırka 3 kumandanı sol cenahın bozulduğu haberi üzerine sağdan yapmak istediği ihâta devamı tehlikeli addetti ve N T 3'e Küküler garbına Y 7 gerisine avdeti, Y 7 mitralyöz bölüğüne de eski mevzi'ye avdetini emretti. [Bu taarruz devam etse idi elbet daha iyi olurdu] bu taburla mitralyöz bölüğü ilk emir üzerine lüzumsuz dolaşmalar ve tehirlere sonra Hasdere şarkında ateşe başlamıştı. Sonuncu emir üzerine ateş keserek avdet ettiler. Bu sırada düşman hattından bazı aksamın rica'tı görülüyordu.

Sa 5 sonrada Y 7 kıtaatı düşmana 500 metreye, Plevne taburu da 200 metreye kadar sokulmuştu. Bu esnada Geçkinli deresi şarkına geçen Bâlâdaki düşman bataryası epey ziyat îrâs ediyordu. Artık ilerlenemiyordu.

Bunun üzerine sağ cenahtan henüz avdet eden Y 7 T 1 K 2 kumandanına "şimdi taburunuzun muharebe ağırlığındaki tek mil cephaneyi alarak bölüklerle Y 7 T 3 Y takviye ve hücumu teşvik ediniz. Karanlık basmadan düşman mevzi'ine giriniz." Emri verildi. Fakat yüzbaşının yaralanması üzerine bu bölük nişancı alayı ve Y 7 avcıları arasına karışarak kaldı.

N T 3, 210 Tepesi'ne geldikten Süloğlu istikâmetinde ilerlemek emrini alınca kadar muharebeye seyirci kaldı ve bu esnada ordu karargâhından gelen E.H. Kolağası Hüsnü Bey'in düşmanı sol cenahına hareket tavsiyesine rağmen fırkadan emrolmadığı bahanesiyle yerinde kaldı. Bilahare ber-vech-i bâlâ yayılarak ilerlemeye başladıysa da, [166] kolordu kumandanından fırka 2 mintikasına "giriliyorsa geri dönülmesi" tarzında ve müteakiben fırka 3'ten aldığı emirlerle geriye döndü; topçu hattı gerisine gitti.

Nihayet hava karardı, ateş kesilmeye başladı. Uç hattından cephaneye bitti sözüyle geriye gelenlerde çoğalmaya ibtidâr etti. bilhassa Y 9'un bozulması hasebiyle diğer kıtaat maneviyatı da sarsılmıştı. Topçu ve ilerisinde piyade kalmadı diyerek eser telaşı gösteriyordu. Bunun üzerine N T 3'le Küküler etrafında ve topçu ve karargâh civarında sık emniyet tertibatı alındı. Firar eden efrad ileriye sürüldü ve bazı kumandanların telaşlı ifadelerine rağmen mevzi'de kalınacağı kat'iyen tebliğ

olundu. Bu sırada Y 9 T 2 kumandanı da ber-vech-i bâlâ toplayabildiği efrad ve kıtalarla gelmişti. Sıhhiye bölüğü faaliyete geçti. Yaralıları toplayarak kısmen Küküler'deki binalara kısmen de Arpaç'da seyyar hastaneye veriyordu. Kolorduya da rapor yazılarak cephane istendi. Nihayet nısfü'l-leyl şu emir ita olundu:

Küküler Garbında (Meydan Muharebe)
9/10 Teşrinievvel 328 sa 12 nısfü'l-leyl

“1- Düşman tahkîmat ettiği mevzi'de henüz sebat etmektedir.

2- Sağımızdaki 2'nci solumuzdaki İzmit firkaları ale's-sabah düşmanın sol ve sağ cenahlarına taarruz edecektir. (Bu ma'lûmat-ül maksat söylendiği mezkûrdur)

3- Firkamız, şu firkalar taarruzlarına başlayıncaya kadar işgal muharebesi yapacaktır.

a) Y 7 mevcut bir bölük piyade ve mitralyöz yeni düşmana 600-800 metreye kadar sokularak tahkîmat batırarak ve birinci hatta bulunan taburlarını bunun hattına çekerek iş'ar-ı ahire kadar müdâfaada kalacaktır.

b) Nişancı alayı mitralyözünü N T 3'e verecek ve mevcut buradaki kuvvetle birinci hattaki kuvvetini takviye edecek ve Y 7 gibi 600-800 metrede tahkîmat yapacaktır. Birinci hatlar vesaire için Y 7 gibi hareket edecektir.

c) N T 3. N Y 1 mitralyöz bölüğü gösterilen mahalde (sol cenahta) keza 600-800 metrede hareket ve tahkîmat yapacaktır.

d) Y 9 ve mer K 5 kendilerine çeki ve düzen vererek merkez gerisinde ihtiyat umûmîyi teşkîl edeceklerdir.

h) Topçu 3 bataryasıyla olduğu yerde kalacak ve diğer bataryasıyla (açıkta kalan) geride topçu kumandanına gösterilen mahalde tarassud mevzi'inde bulunacaktır.

4- Binâenaleyh topçu kumandanının yanındayım.

İhtar 1- Çantaları çıkmalı, efrada böylece cephane verilmeli ve son derece gayret ederek tahkîm olunacak mevzi' emrimiz bırakılmamalıdır. Geçen yapılacak şeylere şimdiden başlanmalıdır. [167]

2- İstihkâm bölüğü bir zabt kumandasında miktar kâfi askerî Küküler'e göndererek burada yığılmış olan fazla askerî dayakla kıtalarına iltihak ettirecektir.”

Bu emrin gayr-i kâbil icra emvad-ı serahatı görülmektedir. Gece karanlığında tahkîmat, kıtaatı ileriye geriye taharrîk gayr-i kâbildi. Birçok fenalığı mevcut olabilirdi.

3. Fırkanın 9 Teşrinievvel muharebesi işte bundan ibarettir. Fırka kolbaşıyla oldukça erken bir vâkitle, takrîben birçok saat kadar bir tehirlî Geçkinli hizasına kadar gelmişti. Bu andan sa 2 sonraya kadar ne yaptı? Sarih bir şey bilinmemekle beraber görünüşe nazaran fırka sanki hedefine muvasalat etmiş gibi bir devre-i intizâr ve tereddüt içinde vâkit geçirdi. Hâlbuki istirahat ihtiyacı müstesna, durup intizâr etmeye vaziyet-i harbiye müsait değildi. Vazife taarruzdu. Henüz düşmanla mühim bir temas hâsıl olamamıştı. Geçkinli hattına muvasalat hiçbir vâkit durmayı icab etmezdi. Sağ vusûldeki firkalarda hal-i harekette idi, bazılarının ileride bazılarının geride kalması henüz mühim bir tesir hâsıl edecek vaziyette değildi. Buna rağmen lâakal 2 saat boşuna geçti.

Sa 2'de verilen emirlerden fırka kumandanlığının maksadını anlamakta müşkildür. Fırka 2'nin sağa geldiği, düşman süvarisiyle temas ettiği malumdu.

Binâenaleyh sağ cenah bir dereceye kadar müstenid addedilebilirdi. Sol cenah ise henüz açıktı. Vaziyet gayr-î mütebeddildi binâenaleyh taarruz etmek istenebilirse sağa istinad ederek yapılmalı idi. Hâlbuki ters yapılmıştı; bununla beraber sarîh bir taarruz maksat ve emride yoktu.

Pişdar kumandanı da bu ihtiyacı takrir etmemişti. Fırka emrine körükörüne ta'biyet ise felaket âtiyeyi ihzar eylemiş, kezâlik fırka ile irtibatı muhafaza etmemesi, karşısındaki düşman hakkında ma'lûmat-ı lâzımevi vermemesi de bu felaketi tesri' eylemişti.

Mamâfih her ne olursa olsun bugün ki muharebede fırka 3 Y 9 K'nin perişaniyesine, 2 bataryanın safdan hariç kalmasına rağmen meydan-ı muharebeye hüküm kalmış ve kısım-ı külli kıtaatını el altında tutabilmişti. Eğer pişdarın vâkitsiz uzaklaşmasına meydan vermese idi. Vasıl cenahına atıf ehemmiyet eylese idi bu felaket de başına gelmezdi. Kolordu kumandanıyla da temas yoktu.

b) Mürettep 1. Fırkanın Hareket ve Muharebesi:

Mürettep birinci fırka Kavaklıköyü'nde hal ikamette olan ma' mer K 1, Y 3 ve bir istihkâm bölüğü ile Eşme, Simav, Kedüs taburlarından mürettep olup Simav redif alayı kumandasında olan 3 taburdan mürekkepti, Kavaklı şimâl-î şarkiyesinde çadırılı ordugâhta idi. Mirliya Nasır Paşa'da 8/9'da Kavaklı'ya gelerek tek başına emir ve kumandayı deruhte etmişti.

Kolordu emri firkaya derhal geldiyse de muntazam tahriri bir fırka emri verilmedi ve alaylara şifahen sa 6 evvelde harekete hazırlık" tembih edildi. [168] Fırka 9 minh sa 6.30 evvelde Y 3 T 3 pişdar, diğerleri kısım-ı külli olmak ve Y 3 başta, istihkâm bölüğü de kol nihayetinde bulunmak üzere bir nevi emniyet tertibatıyla Yenice-Geredeli-Süloğlu istikâmetine hareket etti. sa 10.30 evvelde Yenice'ye gelerek bir saat kadar mola etti. Ba'de Paşayeri'ne kadar fırka 2'yi takip ederek bundan sonra arz üzerinden yolsuz yerlerden sa 3 sonrada Küküler şimâl-î şarkiyesinde ki 210 Tepesi'nin şimal cihetindeki sırta geldi ve kolordu emriyle ihtiyat olarak kaldı. Simav alayı ancak sa 4'den sonra yetişti. Fırka şu vaziyette açılarak kaldı ve alaylar etrafa emniyet hatları (kroki 22 ve)

Sa 5 raddelerinde fırka 3'ün sağ cenahını anflade alan bir düşman bölüğünün sol cenahı istikâmetine Y 3 T 3 sevk olundu. Tabur bir bölüğü avcı hattında, diğerleri yanaşık nizamda 2. hatta olarak yürüyüp düşmanı ateşle püskürttü. Akşama doğru kolordu karargâhı Geredeli'ye avdet ederken bu firkaya bir emir vermedi. Fırka 2 fırka 1 ile N T 3 üçü de aynı silsile üzerinde oldukları halde birbirlerinden asla haberdar değillerdi. Fırka 1 bulunduğu mahalden akşama kadar fırka 3'ün muharebesini seyretmiş ve fakat müdahaleyi ekall etmemiştir.

İstihkâm bölüğü ise çamura saplanan takım arabalarıyla uğraştığı esnada fırkanın istikâmet hareketini kaybetti ve sa 5 sonrada Geredeli'ye muvasalat eyledi.

Böylece bu firkada muharebeye girmemiş, sağında solunda cereyana eden muharebeleri takip lüzumunu ve çaresini görememiş ve bilememişti. Fırka bu vaziyette geceledi, geceleyin emir almak üzere gönderdiği bir zabt kolorduyu bulamadı. İstihkâm bölüğü de Geredeli'de ikamet ederek To Y 2'ye muhafaza ta'yin edildi fakat bilâhire bu da diğer fırka kıtaatıyla ricât etti. Hâlbuki bu fırkanın fırka 3 ile birlikte taarruz ne kadar müsait bir netice hâsıl ederdi.

c) Fırka 2'nin hareket ve muharebesi:

Fırka 2 malum olduğu üzere Tekederesi'nin şark suretlerinde intihab olunan mevzi'in tahkîmatını ikmâl ederek 8/9'da bu hat gerisinde ordugâhta olup, yalnız Y 6 fırkayı setr için Koyunkavur'da bulunuyordu. Fırkanın kuvâ-yı umûmîsi 9,000 nefer olup piyade taburları üç bölüklü idi.

Kolordu emrine tevfiğe fırka hûlaseten şu emri vermişti:
Tekederesi'nin şark sırtlarından 9 minh sa 1 evvel.

Piya Y 4
Süvari avcı
To Y 2 T 2
Esh K

pişdar. Kumandanı kaymakam Hamdi Bey

sa 5 evvelde tecmi' edilerek Yenice üzerinden
Geredeli-Süloğlu istikâmetinde hareket

Piya Y 6

Cenbedar sa 8.30 evvelde Geredelide kısım-ı küllîsiyle bulunmak ve ileri kıtaatıyla Akarca deresi'nin garbındaki sırtları elde bulundurmak üzere hareket edib buradan itibaren pişdar olacak ve topçu orada kendisine iltihak edecektir. Kumandanı kaymakam Rüştü Bey

22

[169]

Y 5 T 1
To Y 2 T 1
Y 5 T 2, 3
N T 2
Sıhhiye

kısım-ı külli. Kumandanı Y 5 kumandanı miralayı
Cemil Bey

Fırka kumandanı pişdarda. Ağırlıklar Yeniceköy'de. Seyyar hastaneler kezâlik Yeniceköy'de, kıtaata hareketten evvel mutlaka bir sıcak çorba içirilecek.

Hareket iki saat tehirle ancak sa 7 evvelde başladı. Yol çamurlu ve efrad tahkîmat dolayısıyla yorgun olduğundan hareket müşkül oluyordu. Top ve arabaların çamura saplanarak piyade muavenetiyle tahrikine mecburiyet hâsıl olması intizamı büsbütün bozuyordu. Elde birkaç süvari ve jandarma atlısı vardı. Fırka yaverine bunlardan 4 nefer verilerek keşfe gönderilmişti. Süloğlu istikâmetinde ki bu keşf kolundan sa 10 evvelde gelen ve sa 8,40'da Paşayeri'nden yazılmış olan raporda köylü ifadesine atfen Süloğlu'nda düşman olduğu kayd-ı ihtiyatla bildiriliyordu.

Fırka kolbaşısı ancak sa 11.30 evvelde Göredeli'ye girdi. (4.5 saatte 13 km saatte 3 km az) kısım-ı külli de Paşayeri'nde yarım saat kadar mola etti. Aynı zamanda cenbedar alayı da Geredeli'ye vasil oldu. Bu alay fırka emrini ancak sa 5 evvelde almış ve sa 8'de Koyunkavur'dan hareket edebilmişti.

Bu esnada fırka kumandanı da dörtnal ile Geredeli'ye yaklaştı ve mürettep livanın at binerek Süloğlu istikâmetinde süratli ile harekete başladığını gördü.

Canbedar pidar aynı zamanda Geredeli'ye gelmiş olduğundan fırka eski pişdarı yine pişdarlıkta bırakmayı muvafık gördü.

Mürettip süvari livası kol nihayetiyle piyade ucunu 5–6 yüz metre ancak geçmişti ki soldan geri çarh ederek dört nal ile avdeti görüldü. Liva kumandanı miralay Ziya Bey fırka kumandanının yanına gelerek “Faik süvari karşısında rica'ta mecbur olduğunu, düşmanla temas hâsıl olduğundan firkadan aldığı emir mücâbince iltihak edeceğini” söyleyerek çekildi. Fırka 2 kumandanı mumaileyh geri gitmeyerek henüz sağda gözükmeyen 2. kolordunun muvasalatına kadar fırka sağ cenahında kalmasını söylemişse de muvafakat etmedi.

Livanın avdetinden biraz sonra takriben 2 km mesafeden azami 2–3 bölük kuvvetinde düşman süvarisinin (hakikatte birinci Bulgar süvari alayı) saf harb nizamında ve firkanın cephesi ilerisindeki fundalıklar arasından muntazaman ilerlediği görüldü. Tam bu sırada bir numaralı süvari keşf bölüğü kumandanı Hüseyin Kemal imzasıyla Süloğlu şarkından, saati ve dakikası meçhul, nişancı Y 1 Edirne yazılmış olarak [170] gelen bir raporda düşman keşf kollarının Süloğlu'na girdiği, iki piyade alayıyla 2 süvari bölümünün Süloğlu Çiftliğine inmekte olduğu bildiriliyordu. Y 6 kumandanı da şu ma'lûmatı gösterdi: “Süvari fırkasına mensup bir bölümün dörtlal geri giden kumandanı düşmanın 3 alayı süvarisi ile büyük piyade kuvvetlerinin Süloğlu'ndan üzerimize doğru gelmekte olduğu haberi verdi.”

Bunun üzerine fırka kumandanı ilerleyerek pişdar pişdar olan Y 4 T 3'e Geredeli'nin şimâl-i garbiyesinde ki Hüyük civarında düşman süvarisine karşı cephe teşkilini ve mitralyöz bölümünden 2 tüfekte burada mevzi' alarak süvarinin ateş menziline dâhil etmesine intizâr olunmasını emretti. Biraz sonra bu kıtaat ile bunların cenub-i garbiyesindeki Y 6 T 1 tarafından 1.400 metreden ateş açıldı ve düşman Süloğlu cenubuna doğru çekildi.

Bu esnada (sa 11.4 Teşrinievvel) pişdarda ki topçu taburu kumandanı Geredeli şark sırtlarında üç bataryasını mevzi'ye sokmuş ve yalnız 4. bataryaya bu esnada Ormandan çıkarak cenuba doğru hareket ettiği görülen bir süvari kıtasına 4 mermi endah t ettirmiştir. (Bu süvarinin bizim Y 4 K 3 olduğu ve birkaç nefer ile hayvanın mecruh olduğu bilâhire anlaşıldı.)

Düşman süvarisi kolayca def edilmekle beraber firkada epey müddet tereddüt hükmü ferma olmuş ve nihayet sa 12.45 sonrada Y 4'e Geredeli-Süloğlu yolunun şarkında, Y 6'ya bu yolun garbında yayılarak cephe ilerisindeki fundalığın tahrisi emrolunmuştur. Pişdar topçusunu takip ve buna muavenet etmekte olan Y 4 T 1'e bir bölümü topçu yanında bırakarak diğer iki bölükle alayına iltihak etmesi, kısm-ı külli (?) Kumandanına da kıtaatını, Geredeli'yi geçerek Akarcadere garbında ictima' ettirmesi emredilmiştir. Bunun üzerine birinci hattaki kıtaat takriben şu tertibatı aldı (nazarı kroki 22 Z)

Bu suretle gayet zayıf bir süvari karşısında fırka açılmış ve mühim kıtaatıyla yayılmış bulunuyordu. Eğer bu süvarinin vazifesi düşmanı tehir ve işgal ettiyse maksadına tamamen muvafık olmuştu. (hakikatte bu sırada yalnız bir süvari alayı firkanın önünde olup Bulgar süvari fırkasının mütebakisi Süloğlu'nun birkaç kilometre garbında bulunuyordu.)

Fırka karargâhı dördüncü alayı takip ediyordu. Bu alaydan aldığı raporlarda “fundalığın 1,5 km şimâl-i garbiyesine vardığı, iki düşman süvari bölümünün alayı çevirecek vechile iki kolla sağdan ilerlediği, Y 6'nın henüz geride bulunduğu,

ilerisinde süvari avcı bulunan bir düşman piyadesinin Süloğlu Çiftliği'ni geçerek Geredeli istikâmetinde ilerlemekte olduğu" bildiriliyordu.

Bu esnada filhakika Y 4 tamamen şimâle çekildiği zannolunan düşman süvarisini takip etmekte olduğu gibi Y 6'da yüksek fundalıkları dâhilinde Geçkinli yoluna sapmış olduğundan her iki alayda Geredeli-Süloğlu istikâmetinden hayli uzaklaşmış ve araları açılmıştı. Bunun üzerine fırka, Y 6'ya [171]" her taburun avcı hatlarının sağ başları yerinde kalarak cephe tamamıyla Süloğlu'na karşı olmak üzere sağa çarh etmesi ve taburlar bir hizaya geldikten sonra Süloğlu istikâmetinde ilerlemesi" Y 4'e de: "Karşısında hedef olduğundan Y 6 gerisinden dolaşarak bunun sol cenahına gelip yayılması" emrini verdi. İhtiyattaki Y 5'e de "cephanenin vasatı gerisinde ictima'" emri gönderildi. Fırka karargâhta Y 6 gerisine gelerek tarassuda devam etti.

Sa 2.30 sonrada keşf düşman kollarının Süloğlu ve cenubuna inmekte olduğu görüldü. (düşman süvari fırkası) bunun üzerine fırka kumandanı topçu alayı kumandanına pişdar topçusunun Y 4,6 gerisinde gösterilen mevzi'ye ithalini, Y 6'ya da, Y 4'ün kendi hizasına gelmesini beklemesi ve Y 5 ve Y 4 sol cenahı gerisinde bulunmasını, N T 2'ye y 6 sağ cenahı gerisine gelerek bu alay kumandanının emrine girmesini, sıhhiye bölüğüne de sargı merkezini Gerece ile fundalık arasında tesis eylesini emretti.

Tarassudat neticesinde düşmanın takriben iki alayı kadar piyadesini cepheden tahrik ettiği ve takriben bir alayını kendi sağından Y 4'ün soluna doğru ilerlemek istediği ve bir bataryasının Süloğlu şimâl-i garbiyesinde mevzi'ye girerek piyadelerimize ateş açtığına hükmedildi.

[Hakikat halde görülebilecek düşman şunlardı: zevalden az evvel Süloğlu'ndaki keşf bölüğümüzü Bulgar süvari Y 1 takip etmişti. Bu alay ateşimize uğradıktan sonra çekilmiş, bir bölüğünü Süloğlu'nun şark cephesini yaya cenkle müdâfaaya bırakarak kısım diğerleriyle bu çiftliğin cenub-i garbiyesindeki Ormana gelmiştir. Su Y 2 dahi bu Ormanın şimal kenarında bir bölüğünü yaya cenge indirerek kısım-ı küllisiyle daha geride bulunuyordu. Süvari fırkasının aksam-ı mütebakiyesi daha garbda idi. Yalnız iki top o civarda mevzi'ye girerek sa 2.30 piyademize indihâta başlamıştı.

Y 6 cephesinde görülen düşman Veraçe alayının bir taburu olup solu şimâl-i şarkıyesindeki sırtlardan sa 3.4 Teşrinievvel indihâta başladı ve fırka 4'ün 2. livası solunda cenup sırtlarını ancak 4.30 sa tutabildi.

Binâenaleyh Osmanlı Fırka 2 sa 4.30 sonraya kadar yalnız yaya cenge inmiş 2 süvari bölüğü ve 2 topla muharebe etti.] (Kroki 22 h)

Pişdardaki üç bataryanın da mevzi'ye idhali emredilmişken topçu alayının kumandanı yalnız bir bataryayı yolun şarkında ve ve Ormanın takriben 400 metre kadar şimâl-i garbiyesinde mevzi'ye sokmuş ve mütebakiyesini geride tutmuştu. İlk emir tekrar edilmesine rağmen mumaiyleh hayvanatın çekemediğini, düşman topçusunun kuvvetinin henüz anlaşılamadığını, topçu ateşi altında mevzi'ye girmenin müşkül olduğunu söylüyordu. Emir tekid edildi.

Mevzi'deki batarya (K 4) sa 3.30 sonrada Seymen ile Süloğlu arasında görülen yürüyüş kollarına ateş açtı (Veraçe alayının taburu?) düşman topçusu da bataryaya cevap verdi. Mamâfih bir tesir yapamadı; yalnız bir nefer hafifçe mecruh oldu. Aşan mermiler ihtiyat mevzi'ine gitmekte olan Y 5'e epey zarar verdi. [172] Bu sırada fırka kumandanı avcı hattını dolaşarak tertibatı tasvip etti ve fırka 3 ile

arada husûle gelen 2–3 km’lik aralığa Y 4, 5 kumandanlarının nazar-ı dikkati celb eyledi.

Y 6 tebdil-i cephe edip Süloğlu’na ilerlerken T 2 ve T 1 iki bölüğünü yapmış, düşman avcılarının Süloğlu şarkındaki sırtlara ilerlemesi üzerine sa 3.40’da 1200 metrede ateşe başlamıştı. Bataryamızda bu piyadeye 15 dakika kadar endaht ettikten sonra ateş kesmiş olduğundan düşman topçusu da Y 6’ya ateş tevcih etmişti; maamâfih az zarar görülüyordu. (Topçu T 2 kumandanı hedef görülmediğinden ateş kestiğini söylüyorsa da guruba kadar düşman piyade topçusu piyademize endaht ettiğine nazaran bu hedefsizlik garibdir) Y 4’le de bir aralık husûle geldiğinden beraber sonra Y 6 T Y’de sol cenaha muharebeye ithal etti.

Y 4 T 2, 3 Y, Y 6 solunda kemâlen muharebeye sokmuş, müteakibe gelen T 1’in iki bölüğü de (bu tabur topçuya muavenet için geride idi.) sol cenah gerisinde ihtiyata almıştır.

Kıtât sıçramalarla 900 metreye kadar sokuldu.

Y 4 K 6 ile Y 6’dan bir bölük 150 metre kadar daha fazla ilerlemişlerdi. Sa 4.30 sonrada Süloğlu’nun cenup taraflarında ve dere şarkında yeni avcı hatları peyda oldu. Bu zamana kadar yaya cenge inmiş süvari ile muharebe eden Y 4 T 2 bu avcılardan ürkmüş olmalı ki imdat istemeye başladı. Bunun üzerine ihtiyattan bir bölük ile takviye edildi. Biraz sonra mütebaki bir bölük de T 2 sol cenahını temdid ederek sırada gelmiş olan T 1 K 3 yordun bir halde sol cenah gerisinde ihtiyatta alıkonuldu.

Mamâfih Y 4 T 2 mütemadiyen imdat istediğinden fırka ihtiyat umûmîsi olan Y 5’e müracaat edildi. Bu da fırka emri olmayınca kuvvet vermek istemediyse de nihayet mükerrer müracaatlar üzerine T 1’den bir bölük gönderdiyse de bu bölük sarih bir emir almadığından Y 4 T 2’yerine sol cenahtaki Y 4 T 3 soluna geldi.

Y 4 T 2’nin müracaatları tekrar ettiğinden Y 5 kumandanı evvela T 1’in mütebaki bölüklerini ba’de T 2’yi de tahrik etti. T 1, Y 4 T 1’in yorgun bölüğüne rast gelince bunu ileri sürerek kendisi bunun yerinde kaldı.

Y 5 T 2, Y 4 T 2’nin arkasına geldiği sırada hava kararmış ve Y 4 efradı ber-vech-i âti perişan bir halde çekilmeye başlamış olduğundan hatt-ı harbiye dâhil olmadı cereyana kapılarak bu da rica’t etti.

Muharebe Y 6 cephesinde de devam ediyordu. Düşmanın Süloğlu şimalinden bazı kıtaatı bu alayın sağ cenahındaki T 2’nin sağına doğru tevcih ettiğinden geride Hüyük civarında olan 4. mitralyöz bölüğü bu cenaha gönderilmiş ve sağ cenah gerisinde ihtiyatta olan N T 2’den bir bölük ile de temdid edilmişti. Düşman bunun üzerine ilerlememeye başladı.

Bu esnada gelen kolordu yaverine vaziyet gösterildi “fırkanın münferit bir halde pek ileride kalmaması için akşamüstü kınatın bulunacakları hatta kalmaları emredildiği” hakkında bir raporla geriye gönderildi. [173] Sa 4.30 sıralarında

birkaç, ağleb ihtimal 3 düşman bataryası daha Süloğlu’nun şimâl-i garbiyesin mevzi’ye girdi. El-an tek olarak mevzi’de bulunmakta olan bataryamızın sükûtuna mukâbil düşman Y 6 ve 4 kıtaatını ısrara etmeye başlamıştı. Sabık pişdare merbut To T 2’nin gerideki bataryaları arazi fenalığı hasebiyle biraz geride kalmış olduğundan mevzi’ye daha iki batarya idhali hakkındaki emir kat’i üzerine topçu kumandanı o esnada ilerlemiş olan To T 1’den iki bataryayı ilerletmiş ve bunlar Ormanın şimal kenarına kadar gelmişti. Fakat şimdide mevzi’ aramak meselesi çıkmış, sürülmüş tarlaların pek çamurlu, hayvanatın yorgun olması, alâkadarının faaliyetsizliği, mevzi’

civarının düşman piyade ateşinin taht-ı tesirinde olması gibi sebeplerden mütevellid tereddüt ve endişeler içinde nihayet hava kararmış, bataryalar mevzi'ye girmeden akşam olmuştur.

Düşmanın gittikçe kuvvetlenen kıtaatına karşı [sa 4 sonradan itibaren Süloğlu istikâmetine doğru uzun piyade kollarının geldiği görülmüştü. Bu kuvvet Bulgar fırka 4'ün 2. livası olup 4,30'dan itibaren yayılmış, muharebeye başlamıştı.] bilhassa topçudan istiane ederek taarruza devam gayr-i mümkün görüldüğünden fırka tamamıyla karanlık basıncaya kadar, bulunulan hatta muharebeye devamı, kıtaata emir etti.

Düşman taarruza başlamış, Y 6 kıtaatına 700, Y 4'ün ilerlemiş bölüğüne 500 metre kadar takrîb etmiş, maamâfih bundan daha fazla ilerleyememişti.

2. ordu kıtaatının sağ cenaha geldiği, Kiremitli'ye girdiği görülmüştü. Fakat bundan topçuyla olsun düşmanın ateş etmemesi sebebi bir türlü anlaşılamadı.

Sa 4 raddelerinde uzaktan Y 6 sağ cenahına doğru gelmekte olduğu görülen bir düşman kıt'asının evvel emirde durması 2. kolordunun tesirinden mütevellid addedilebilirse de bunun müspet bir hareketini görmeyince bu düşman hava kararmaya başladığı sırada yürüyüşüne devam etmişti.

Ortalık kararırken ve ateşlerde hafiflerken fırka şu emri verdi:

1. Kolordu

2. Fırka

Geredeli garb sırtlarından

9 Teşrinievvel 28 sa 5.45 sonra

1–Düşman Süloğlu Çiftliği garbındaki sırtlarda ve köyün tarafeyninde muharebe etmektedir.

2–Sağ cenahımızda 2. kolordu ileri kıtaatıyla Kiremitliköyü'ne dâhil olmuş, 2 firkanın sağ cenahına ilerlemek isteyen hasım kuvveti kısmen geriye çekilmiştir. Sol cenahımızda fırka 3 kıtaatı şiddetle muharebe etmektedir.

3–2. Fırka sağ cenahından itibaren Y 6,4 cepheye, 2. nişancı taburları sağ cenah gerisinde ve Y 6'nın emrine tabi'; Y 5 sol cenah gerisinde müctema' olarak ihtiyatta, To Y üç bataryasıyla [174] mevzi'ye dâhil olmuş, diğer bataryaları geride elde bulundurmaktadır, istihkam bölüğü işbu topçunun yanına muhafaza olarak verilmiştir.

1–Fırka bulunduğu muharebe vaziyetinde geceyi geçirecek ve inayet hakla ilerlemesine kâtiyen meydan vermeyecektir.

2–Sıhhiye bölüğü cephe gerisinde orman kenarında tesis edilmiştir.

3–Ben beşinci ihtiyat alayının yanında geceyi geçireceğim

2. Fırka Kumandanı

Mirliva

Aziz Hüsnü

Fakat bundan sonra vaziyet değişti:

Emrin itasından biraz sonra fırka kumandanı Y 5 nezdine gitmek üzere iken Y 6'dan bazı efradın geriye kaçtığı, ve müteakiben Bulgarların y 6'nın bir taburunu püskürdükleri haberi geldi. Bunun üzerine fırka kumandanı 2. nişancı taburuna, bir bölük ile sıkı bir avcı hattı teşkil ve diğer bölüğü bu hattın gerisi yakınında toplu tutarak, ileriye hareket ve çekilen efradla birlikte eski hattın tutulmasını emretti. Bu

esnada bunun hat boyunca şiddetli bir ateş sağanağı başlamıştı. Çekilen tabur Y 6 T 3 idi bu, akşama kadar güzel muharebe etmiş, 3 zabıt ile 200 kadar şehit ve mecruh vermişti. Bu taburun diğer bölüklerden fazlaca ilerlemiş olan bölük cephanesiz kalmasından ve zabıtlarının ikisini kaybetmiş olmasından dolayı cephane almak vesilesiyle bir aralık geriye kaçmaya başlamış ve bu hal bütün taburun rica'tına sebep olmuştu.

Nişancı taburunun bu suretle merkeze hareketi üzerine sağ cenah açık kalmış olduğundan fırka kumandanı Y 5'den bir taburu buraya getirmesini erkân-ı harbe emretti ve kendisi Y 4 nezdine azîmet etti.

Hâlbuki Y 4 T 2'de esasen mütemadiyen imdat isteyerek sarsılmış bir halde olduğundan Y 6 T 3'ün rica'tından derhal müessir olmuş ve oda geriye çekilmeye başlamıştı. İşte bu sırada buraya gelen fırka kumandanı henüz gayr-ı muayyen esbab tesiri ile birden bire firkasının Geredeli'nin şark sırtlarına rica'tını emretti. Y 6 harp ceridesinde bu bâbda şu sözler vardır: ... Geredeli'nin şark sırtlarında fırka kumandanını bulduğum zaman ateşimizin tesiriyle hayli zedelenmiş olan düşmanın ateşinin eksilmiş olduğu sırada rica't emri vermiş olması esbabını sordum. Y 4'ün kemâlen terk mevzi'ler geriye kaçırıldığı, ihtiyattaki [175] Y 5'in bu hatayı tashih edecek bir halde bulunmadığını ve bu mecburiyet dolayısıyla bütün firkayı tehlikeden vikayeten rica't emrini verdiğini söyledi..."

Bu emre Y 3, 5'e şifahen, Y 6'ya bir emirle gönderilmiştir. Topçu alayı, rica't emri almamıştır. Gündüz esnasında fırka kumandanı "geceleyin burada kalmak icab ederse topçunun Orman gerisinde geceleme münasib olur." Tarzında söylediği sözlere istinaden karanlık bastıktan sonra topçu kumandanının bataryaları alarak Geredeli'nin garbındaki Hüyük cenubuna geldiği ve orada firkanın emrini bir jandarma vasıtasıyla alarak Geredeli şarkına gelindiğini To Y 2 T kumandanı söylemektedir.

Y 6 kumandanı da "gurubdan bir saat sonra nezdine gelen bir süvari neferinin 3, 5 ve topçu alaylarının çekildiği, Y 6'nın da Geredeli şarkına çekilmesinin fırka kumandanı tarafından emrolduğu tebliğ ettiğini ve buna itimat etmeyerek fırka kumandanını aramışsa da Y 5 kumandanıyla birlikte geriye gittiğini öğrendiğini ve nihayet her rast geldiği nefer firkasının rica't etmekte olduğunu söylediğinden bu haber şifahiye itimat ederek rast gele bir neferi rica't etmelerini bir ay tebliğ tabur kumandanlarına gönderdiğini söylemektedir. Bu alayın 1,3 bölükleriyle 10. Bölüğünün nısf ve nişancı taburunun birinci bölüğü rica't emri almadıklarından sabaha kadar yerlerinde kalmış ve ancak 10 sabahı kendilerinden başka ne dost ve ne düşman ortada kimse kalmadığını görerek çekilmişlerdir.

Fırka erkân-ı harbine gelince mumaileyh Y 5'i gündüz ki yerinde bulunmamış ve alay kıtaatının öteye beriye dağıldığını görerek toplamakla meşgul iken hatt-ı harbden çekilmekte olan efraddan firkasının rica'tını haber alabilmiş, toplayabildiği 200 kadar neferle bir müddet hatt-ı harbe doğru gitmişse de kimseyi göremeyince avdet ederken Ormanlarda, tarlalarda saplanmış topçuya tesadüf ederek bunları ve istihkam bölüğü ile birlikte topçuya Geredeli'nin garbındaki Hüyük civarında toplamıştır.

Evvelâ fırka kumandanı, bilâhire fırka erkân-ı harbi Geredeli'de 1. kolordu karargâhına uğrayarak Geredeli'nin şark sırtlarında toplayacaklarını bi'l-beyan mufarakat eylemişlerdir.

Bu firkanın bu gün ki zayıtı, kınatın alınabilen ifadelerine göre şudur:

Zabt: 5 şehit, 9 mecruh, efrad (yalnız Y 6 T 1'le T 3'te) 24 şehit, 51 mecruh buna nazaran heyet-i umûmîsiyle muharebe zayıtı belki 250-300 insanın içinde idi ve hiç şüphesiz büyük bir zayıt değildi.

Seyyar hastaneler Yenice'de idi; sıhhiye bölüğü fırka ile beraberdi. Fakat kınatın ekserisi bundan haberdar olamadığından ve esasen kıtaatta hizmet sıhhiye mevcut bulunmadığından mecruhine iyi bakılamamıştı. İstihkâm bölüğü topçu muhafazasında kullanılmış ve harp ceridesine göre "bataryamız civarına düşmanda olan düşman topçu mermiyâtından bir sürur arz olması için bölük nezdindeki mevadd infilâkiye fırka kumandanının emirle Yenice'ye iade edilmiştir." [176] 2. firkanın bugün ki muharebesi ve Kırkkilise Meydan-ı Muharebesi'ndeki revli bununla hitâm buldu. Fırkada başlayan bu rica't az zamanda bir panik şeklini alarak fırka zeyrde görüleceği üzere hemen kemâlen elden çıktı ve bir daha kolayca tevkifi mümkün olamadı. Hareket-i müteakibesi 10 Teşrinievvel vâkıa'nda görülür.

Böylece bu fırka bugün oldukça erken meydan-ı muharebeye muvasalat etmiş olmasına rağmen kendisine mevdu' vazife-i taarruziyeyi bir türlü kavrayamamış, düşman süvarisi karşısında saatlerce vâkit kaybetmiş, keşifsizlik neticesinde düşman süvarisini düşman piyadesi ve pek kuvvetli kıtaat zannederek pek hafif kuvvetler karşısında teknil kuvvetiyle açılmış, yayılmış, fairesiz ve belki muzır birçok hareket ile beyhude yere yorulmuş, vaziyetindeki fırsattan bir türlü istifade edememiş, sol cenahındaki 3 firkadan hiç haberdar olamamış, bununla tevhid-i hareketi isale düşünememiş, topçunu bir türlü mevki-i isti'mâle getirememiş, nihayet esasen kâğıt üzerinde olan teşebbüs-i zatiyi büsbütün terk ederek düşmanın arzusuna tabî olmuştur. Bunlara ilâveten bir de vâkitsiz ve lüzumsuz bir rica't emriyle fırka elden çıkarılmıştır.

D) 1. Kolordu Karargâhının 9 Teşrinievvel 328 Faaliyeti:

Kolordu karargâhı mürettip fırka önünde hareket etti. Düşmanla en evvel 1. kolordunun temas edeceği tahmin edilerek 4. kolordu kumandanına " ... Kolordunuzun dahi harabe iştirak etmesinin temini" yazıldı.

Zeval sıralarında Geredeli ve Küküler garbında muharebe başladığı tehmin edilerek mürettip firkaya seri hareket emri gönderildi ve karargâh Geredeli ile Küküler arasındaki 210 Tepesi'ne doğru yürüdü ve bu sırada 4. kolordudan "fırka 12'nin bozgunluğu ve açlığı hasebiyle bugün muharebeye yetişemeyeceği İzmit Fırkası'nın da aynı halde olduğu" mealinde cevap geldi.

Sa 1 sonrada da ordunun bugün için verdiği ikamet emri (Yenice'den sa 12) geldi, fakat bu esnada 1. kolordu muharebe etmekte olduğundan firkalara bir şey emri olunmadı.

Kolordu karargâhı suret-i umûmîde akşama kadar bu tepede kaldı ve cereyan ahval üzerine hemen bir tesir olmadı. Umûmî bir kolordu emri verilmediği gibi firkalara hususî bir emirde ita olunmadı. Tekmil faaliyet zirde menkul bazı raporlar almak ve bazı muharrerat yazmaktan ibaret kaldı. terd mahallinden 3. fırka kıtaatının peyderpey ilerlemekte ve düşmanında çekilmekte olduğu terd ediliyordu. İkinci fırka harekâtı ise görülmüyordu. Bu sebeple 3. firkanın sağ cenahı tehdit eden düşman görülmüş ve buna karşı evvelce görüldüğü üzere mürettip firkadan bir tabur sürülerek bunun 900 metreden açtığı ateşle düşman bu istikâmetten tard edilmişti. 23

[177] Fırkalardan haber almak üzere birer zabıt gönderilmişti, bunlardan biri karanlıktan sonra fırka 2 nezdinden avdet etti. Evvelce hülâsası görülen şu raporu getirmişti:

Geredeli garbındaki sırtlardan

?

1. Kolordu Kumandanlığına

1–Refakatinde topçu ve mitralyöz bulunan takriben 3 alay süvari Geredeli garbında Süloğlu şarkındaki sırtlarda Mızraklı alayı rica'ta mecbur ettiği esnada fırka pişdarı ile düşman kuvveti rica'ta mecbur edilmiş mevcut koruluğun gerisine ve nihayet Süloğlu Çiftliği'nden garbındaki sırtlara çekilmiştir. Bilahare uzaklardan bazı kuvvetli piyade kıtaatı üzerine topçumuzla ateş edilmiş ve düşman bataryaları da bir miktar mukabele etmişse de ba'de ortadan kaybolmuşlardır. Elde süvarinin âdem-i mevcudiyeti dolayısıyla sağ vusûl cenahlarımızdan ma'lûmat alınmadığı gibi hasmın külliyetli süvarisi keşfiyatını gayet mükemmel surette yapmaktadır. Sol cenahta fırka 3 tarafından top sedaları geliyorsa ne olduğunu anlamaya aynı sebeple muvaffakiyet mümkün olamıyor. Fırkanın tek başına ordu cephesinde münferiden pek ileriye atılmaması için akşamüstü kıtaata buldukları hatta ileri karakol tesisiyle daha ziyade ilerlememeleri emri verilmiş olduğu,”

Bundan sonra karargâh geriye dönmüş, yolda fırka 3'ten gelen zabıt bu fırkanın müsait vaziyetini bildirince şu emir gönderilmiştir:

Geredeli şimâl-i garb sırtlarından

?

Fırka 3. Kumandanlığına

- 1- Muvaffakiyetinizi tebrik ederim.
- 2- Bugün muharebe lehimize neticelenmiştir.
- 3–Herkes bulunduğu yeri muhafaza etsin ve gece müteyakkız bulunularak ileri karakol tertibatı alınsın.
- 4– Yarın taarruza devam olunacaktır.
- 5–Kolordu karargâhı Geredeli'de dir.”

Geredeli'ye karanlıkta girilerek bir haneye yerleşildi. Yarım saat kadar sonra gelen fırka 2 kumandanı kınatın dağılarak rica't etmekte olduğunu bildirdi. Müteakiben peyderpey perişan bir halde efradın vürûdu görüldü. Bunun üzerine şu karar verildi: Evvel emirde fırka 2'yi Geredeli'nin hemen şarkına toplamak ve yarın ki muharebe için 2 ve 3. Kolorduların harbe iştirakini temin etmek.” [178] Bu esnada ordu karargâhından E. H. kaymakamı Zeki, Binbaşı Selahaddin Bey'lerle Erkân-ı Harbiye reisi sanisi Miralay Ali Rıza Bey'de Geredeli'de idiler. Bunu üzerine bu kararın şikkı evveli fırka 2'ye emredildi; mücavir kolorduların harbe iştirakini temin vazifesiyle de Kazım Bey 2. kolorduya, Selahaddin Bey 4. kolorduya gönderildi; cereyan halin orduya arzını da Ali Rıza Bey deruhte etti. Bu sırada fırka 3 nezdinden avdet eden zabtda bir alayın bozulduğunu ve top zıyanında mervî olduğunu bildiriyordu.

Bundan sonra kolordu karargâhı da ya telâşa düşmüş veya bir şey yapmış olmak ihtiyacını duymuş olacak ki Geredeli'yi terk ederek şarkındaki sırtlara azîmet

etti ve firka 2 kumandanını alaylarını toplamakla meşgul bir halde görerek kendisinin de geceyi bu civarda geçireceğini ve bulunulan sırtlarda kalınmasını emir ve tenbiye etti.

Bu suretle kolordu karargâhında bugün ki muharebeye tesir hıtâm buldu, bundan sonra zeyrde 10 Teşrinievvel vakayi'inde görüleceği üzere 2. firkanın rica'tının müessir olarak bununla beraber saha-i harbi terk eyledi.

B) Süloğlu-Geçkinli Muharebesinde Bulgar Tarafı (Kroki 5.20.22)

Bu muharebeye Bulgarlar, ordularından 1. ordu sol cenahıyla, 3. ordu sağ cenahı ve süvari fırkası iştirak etmiş olup bizzat muharebeye dâhil olan kıtaat sağdan sola (garbdan şarka) doğru birinci firkanın birinci livası, süvari fırkası, 4. firkanın 2. Livasıdır.

Zaman ve mekân itibarıyla muharebeyi evvel emirde merkezde süvari fırkası keşad etmiş olup kıtaat-ı sairenin muharebesi bu firkanın tarafeyninde peyderpey inkişaf etmiş olduğundan cereyan hal bu sıra ile ber-vech-i âti tetkik edildi:

1- Bulgar Süvari Fırkasının Muharebesi

Bulgar süvari fırkası malum olduğu vechile Y 1, 2'den mürekkep birinci livası ve 35. Veraçe alayının bir taburu ve 2 sahra topuyla Saritalışman'da, bugün iltihak eden Y 9 la birlikte Y 4, 7, 9'dan mürekkep 2. livasıyla Hacıdanişment'de idi. Kuvveti cem'an bir piyade taburu, süvari bölüğü, makineli tüfek bölüğü ve 2 top idi.

Firka kumandanı, 3. ordunun 9 Teşrinievvel için verdiği emrin muhtasarı bir suretini 9 Teşrinievvel sa 4.10 evvelde aldı buna nazaran fırkayı sa 6 evvelde hareket ettirmeyi düşündü. Fakat "belki başka bir takım emirlerde gelir" mülâhazasıyla vâkit hareketi sa 8 evvele tehir etti. Filhakika [179] müteakiben Karargâh-ı Umumi'yenin 3 numaralı direktifinde, 1. ordu vasıtasıyla matlu' oldu. 3. ordunun emrinde süvari fırkasının vazifesi "kısım-ı küllisi ile Saritalışman-Tatarlar-Geredeli-Koyunkavur-Ketendere istikâmetinde ilerleyecek ve Kırkkilise-Edirne şosesi ile Kırkkilise-Kadıköy-Kofçaz yolu arasındaki mıntıkayı keşfedecektir. Düşman tesirine girince ordu sağ cenahında toplanarak Yenice'den düşmanın Babaeski, Pınarhisar, Üsküp arasındaki muvasalasını kat'a ve Kırkkilise-Babaeski şimendiferini tahrîbe çalışacaktır." Cümlesiyle muayyen idi.

Karargâh-ı Umûmî direktifinde ise "Demirhanlı-Âçalı-Hasköy-Yenice-Kavaklı hattını keşfedecek ve düşmanın mevzi'ini keşf için uzak müstakil keşf kolları gönderecektir."Deniyordu. Bu emirlerin ikisi de maksata ve vaziyete gayr-i muvafık olmakla beraber 3. ordu emri şüphesiz daha sarîh idi ve süvariye daha vasi' bir saha-i faaliyet terk edebiliyordu. Fakat firka kumandanı her ne dense Karargâh-ı Umûmî'nin emri mücibince harekete karar verdi ve bu fikrini 3. orduya bildirdi. Gerçi 3. ordu buna şiddetle itiraz ederek behemehal kendi emrini ifa etmesini akşama doğru emir edebilmişse de vaziyet-i harbiye esasen değişmişti; ancak ertesi günü bir dereceye kadar tatbik edilebilirdi.

Bu karar üzerine firka kumandanı verdiği emirde pişdara ta'yin ettiği birinci livanın birçok istikâmetlere keşf kolları çıkarmasını ayrı ayrı tesri' etmiş ve istikâmet hareketi Süloğlu olmak üzere ta'yin eylemişti.

Keşf kolları Y sa 9. 10 evvelde, pişdar sa 9. 45 evvelde ancak hareket edebildi.

Sa 10 evvelde (?) süvari fırkası kısm-ı küllisi, Açalı'ya doğru ilerlemekte olan firka 1'in 1. livasıyla Tatarlar karibinde çatıştı ve ağıleb ihtimal her iki kol kumandanı yekdiğerini vaziyetten haberdar etmeden ve birbirleriyle temas eylemeden kollarını tahrike devam ettiler.

Biraz sonra süvari fırkası Süloğlu ve Geçkinli havalisinde düşman kıtaatı bulunduğuna dair keşf kollarından yekdiğerini müeyyid ma'lûmat almaya başladı ve tedricen gelen haberlere nazaran Geredeli'deki Osmanlı süvari mürettep livasını, birinci nişancı alayını, firka 3 pişdarını iyice keşf ve tespit edebildi. (Bittabi kıt'a numaraları bile değıl) hâlbuki 2 numaralı Karargâh-ı Umûmî direktifi daha 7 Teşrinievvel'de 1. orduya Süloğlu'nda bir canbedar bulundurmaya emretmiş ve keyfiyet 3. ordu emrinde de tasri' edilmiş olduğundan süvari fırkası bu aldığı haberlerden çok mütehayyer oldu. Hâlbuki canbedar daha bugün 1. livanın Y 1. nden 3. tabur ta'yin edilmişti; süvari fırkasının arkasından Süloğlu'na yürüyordu. Sa 11 y gece kolbaşındaki birinci alay malûm olduğu üzere Süloğlu şarkına geçerek firka 2 pişdarıyla temas etti ve ateşe uğrayınca geriye çekildi. Zevale doğru Bulgar süvari fırkası şu vaziyette idi: [180] Su Y 1: Süloğlu cenubunda, dere kenarında, bir bölük köyün şarkında yaya cenge inmiş.

Su Y 2: Süloğlu şimâl-i garbı sırtlarında. Bunun bir bölümü ile iki mitralyöz bölümü bizzat Süloğlu tepelerinde yaya cengde ve mevzi'de,

2. liva: Kol nizamında Süloğlu şimâl-i garbiyesindeki vadide.

Bu sırada atide görüleceğı vechile 1. fırkanın 1. livası da Küküler istikâmetinde Osmanlı firka 3'e karşı muharebeye başlamış, Süloğlu garbındaki süvarilerde Küküler'den garba doğru hal-i harekette bulunan bu düşmana ateşe ibtidâr eylemişlerdi.

Sa 12.30 sonrada firka 6'ya mensup süvari fırkasına merbut bulunan 35. Veraçe alayının birinci taburlarıyla 2 sahra topuda yetişerek firka emrine girdi; firka kumandanı tabura "Süloğlu şimâl-i şarkiyesindeki düşmanı tard etmek" topçuyada Süloğlu garbında mevzi'ye girmek" emrini verdi ki her ikisinin hedefi de Osmanlı 2. Firka idi. 1. süvari livasında düşmanın cenahına doğru hareket emri ita olundu. Sa 2 sonraya doğru zeyrde görüleceğı üzere 1. fırkanın 1. livasının kısm-ı küllisi de İzmit Fırkasına karşı harbe tutuşmuştu. Canbedarın bataryası Süloğlu etrafındaki muharebeye de yardım ediyordu. Y 35 T 1 sa 3.30 sonrada Süloğlu şimâl-i şarkiyesindeki tepeye kadar gelebildi ve bunu süvari birinci liva mitralyöz bölükleri de takviye eyledi. Süvari birinci livada sa 3.30 sonrada düşman sağ cenahını ihata fikriyle Süloğlu şimâl-i şarkiyesine doğru hareket ettiyse de Bulgarların fikrice Kiremitli cihetinden şarapnel ve piyade ateşine maruz kalarak (hakikatte firka 2 ateşi olmalı) sarf-ı nazar etti ve şimâle doğru çekildi.

Bu suretle sa 4 sonrada süvari fırkasının vaziyeti hakikatte vehimdi: Pişdar şimâle doğru tarh edilmiş, Y 35 T 1 tespit edilmişti. Osmanlıların taarruz-ı harekât etmeye başladığı ve Geçkinli cihetinden (faik kuvvetlerle muharebe eden) Sofya livasının gerisini tehdit etmeye teşebbüs ettikleri zannolunuyordu. Zeyrde görüleceğı üzere Sofya livasının 5 tabutu İzmit Fırkası karşısında sarsılmaya başlamış, bulunan cenah muhafızı namı altındaki 3 taburu kısmen Osmanlı firka 3 cephesinde, sol cenahla da firka 2 karşısında kalmış, Kiremitli cihetinden büyük bir düşman kolu görülerek bu, Bulgar fikrinde 1. süvari livasını tard etmişti.

Bulgar süvari fırkası keşfiyat hususunda tamamen serbest kalmış ve karşısında ufak kuvvetler var zannıyla bunların tardına ve hareket devama karar verilmişti. Fakat bilâhire faik düşman kuvvetleri her taraftan görülmüştü.

İşte bu sırada Bulgar fırka 4'ün 2. liva ise muharebeye yetişerek Bulgarlarca pek tehlikeli addedilmeye başlayan vaziyeti tespit etti. Eğer bu gelse idi Bulgarların fikrince “süvari fırkası rica't eder” [181] ve bit'tabi düşman fırka 2 ve 2. kolordu ile ilerleyerek Sofya fırkasının arkasına düşer, 1. ordu cenahını tehlikeye ilka' ederdi.”

2– Fırka 1, Liva 1'in Muharebesi

Bu liva 8/9 Teşrinievvel gecesini Çeşmeköy'ün 2 kilometre cenub-ı garbiyesindeki tepede geçirmişti. 9'da vazifesi firkanın diğer livasıyla birlikte Kuyu–Teymurcalı–Açalı hattına varmaktı. İfraz edeceği bir cenah müfrezesi bu hattı temin edecekti.

1– Livası 6 evvelde hareketle sa 11 evvelde Tatarlara geldi (5 saatte 6 kilometre) burada, Süloğlu'nun 4 kilometre kadar cenubunda ve Diselya suyu şark sahilindeki tepelyi işgal etmek vazifesiyle Y 1'den 3 taburla 1 bataryayı canbedar olarak tefrik etti ve firkanın kısm-ı küllisiyle Ağçalı istikâmetinde harekete devam etti, bu firkanın 2. livası da gecelediği Süleymandanişmen'le Tatarlar arasındaki ordugahtan sa 8 evvelde Timurhanlı istikâmetinde hareket etmişti.

Sa 2 sonrada cenah müfrezesi kendisine gösterilen tepeye gelmiş ve tam hafriyata başlayacağı sırada “sağ cenahı takrîben 6 tabur kuvvetinde bir canbedar kıt'asıyla setr edilen bir düşman piyade fırkasının Yenice–Küküler yolu üzerinde ilerlemekte olduğunu” görmüştür. Mevzi'deki bölüklerden birisi vâkitsiz ateş açtığından Osmanlılar (fırka 3 kısm-ı küllisi) de derhal açılmış, tarafeyn bir müddet taarruz-ı harekât etmiş ve bu suretle tarafeyn arasında bir muharebe inkişaf eylemiştir. Bu muharebe akşama kadar mevzi' olarak devam etmiş ve cenah müfrezesi iyice sarsılmıştır. Daha sonra bu müfrezenin sol cenahına ber vech-i bâlâ vech-i zeyr fırka 4'ün 8. Piyade alayı gelmiştir.

Cenah muhafaza muharebeye başladığı sırada 1. livanın kısm-ı küllisi Ağçalı garbında idi. Muharebe sesleri üzerine bunlar Geçkinli istikâmetinde hareket etmiş, evvel emirde Osmanlı fırka 3. pişdarına çatarak 2 batarya malûm tarzda zabt ederek pişdarı rica'ta mecbur etmiş, fakat cenahında İzmit Fırkası'nın zuhuru üzerine bu kuvvette akşama kadar sabit bir muharebe icrasına mecbur kalmıştır.

Bulgarların iddiasınca bu 5 taburdan yalnız 3 taburla 2 batarya muharebeye girmiştir. 2. liva ise fırka karargâhıyla birlikte Timurhanlı'da kalarak muharebeyi seyretmiştir. 1. livanın muharebesi pek şedit olmuş ve Alman Erkân-ı Harbiyesinin eserine göre yalnız Y 1 1400 muharebe zayıyatı vermiştir.

3– Bulgar Fırka 4, Liva 2'nin Muharebesi

4. Bulgar fırkası kumandanı 3. ordu emrine istinaden 9 Teşrinievvel sa 5. 20 evvelde Devletliagaç'dan hulâsaten şu emri vermiştir:[182]

“1– Düşman.

2– 1. ordu sol cenahıyla Açalı'ya, cenah setr müfrezesiyle Süloğlu'na varacaktır.

3– 4. fırka bugün Koyunkavur–Petra–Kirazlıdere yazısının garbındaki tepe hattına vasıl olacaktır. Bunun için:

Sağ kolordu: 2 liva, 5. topçu alayı, ½ süvari bölüğü, 1 istihkam bölüğü ki cem'an 8-1/2-6-1 kuvvetinde olarak sa 6 evvelde Vaysal-Kiremitli-Koyunkavur istikâmetinde ilerleyecektir.

Sol Kol: Y 19, 5. topçu alayından 3 batarya (sari') Y 44, 3. obüs taburu Y 43, 5. adi ateşli topçu alayı, istihkam bölüğü, ½ süvari bölüğü ki cema'an 12-1/2 -12-1 kuvvetinde olarak sa 10 evvelde Karahamza'dan hareketle Karahamza-Poloz-Petra bölüğü takip edecektir.

Ben sol kolla beraberim.”

Sol kolun hareketi zeyrde, Petra Muharebesi'nde görülecektir.

Sağ kola gelince: Harita üzerinde Tatarlar iler Kiremitli arasında yol mevcut olmadığından 2. liva Süloğlu'ndan geçmeye karar vererek bu suretle hareket etmiş ve sa 1 sonrada Tatarlara geldiği sırada kolordu süvarisinden “Süloğlu'nun ve Süloğlu ile Kiremitli arasındaki tepenin düşman altında olduğu” hakkında haber almış ve sa 2.30 sonrada ise süvari fırkasının Süloğlu civarındaki muharebesini haber almıştır.

Bunun üzerine liva kumandanı süvari fırkasıyla birlikte taarruz ederek düşmanı tard etmeye karar vermiş, sa 3 sonrada Süloğlu'na yaklaşmış ve sa 4 sonrada açılarak şu suretle muharebe nizamını almıştır:

Y 8 ile 2 topçu taburu (birisi tarassud mevzi'inde) muharebe kıt'ası.

Y 31, y 8'in sol cenahı gerisinde manevra kıt'ası.

Y 8 üç taburlarıyla Süloğlüköyü tarafında muharebe nizamına girmiş, bataryalar (ağleb ihtimal üç batarya) bilhassa cenup istikâmetinde görünen Osmanlı kıtaatına ateş açmış, Türk topçusu iskât edilmiş ve piyadelere İndihâta devam olunmuştur.

Bunu müteakip Y 8'in dördüncü taburuyla süvari fırkasına merbut Y 35 T 1 Osmanlı fırka 2 sağ cenahını İhataya teşebbüs etmiş, fakat bu hareket Osmanlı sağ cenahının makineli tüfekler ve bir tabur tarafından takviyesi (N T 2) üzerine akim kalmıştır.

4- Bulgar Tarafından Süloğlu-Geçkinli Muharebesinin Ma'badı

Görünüşe nazaran fırka 1'in 1. livası İzmit Fırkasıyla fırka 3 kısım-ı küllisi karşısında akşamı müşkülâta etmiş ve ziyadece sarsılmıştı. 9/10'da fırka 1 kumandanı “fırka 4'ün minh de işgal [183] edeceği hata malûm olmadığından 1. ordu sol cenahını tehlikeye ilga etmemek ve münferiden yakalanmamak fikriyle” birinci livaya Seymen Harabesi'ne rica'tını emretmiş ve ale'r-rivaye liva kumandanının “rica't edilmeyerek 2. liva ile takviye edilmesi” hakkındaki talebine rağmen emirde ısrar edildiğinden bu liva gece yarısından sonra meydan-ı muharebe kemâlen tahliye ederek çekilmiş, 10 sabahı Tatarlar-Seleköy-Seymen mıntikasına vasıl olmuştu.

1. fırkanın 2. livası ber-vech maruz Timurhanlı civarında seyirci kalmıştı.

Fırka 4'ün 2. livasına gelince:

Bulgar fikrinde sa 6 sonrada Y 8 düşmanın ilk hatlarına takrîb ederek süngü hücumu yapmış (Y 4 T 3 Y rica'ta mecbur eden bir sebebin de böyle bir şey olması muhtemelse de bu hücumdan ma'lûmatdar hiçbir zabt yoktur) bunun üzerine düşman Ormanın kenarındaki ikinci hat siperlerine (?) çekilmeye mecbur olmuş, bu esnada liva kumandanı Y 8 Y, Y 31'in bir kısmıyla takviye etmek istemişse de sa 6 sonrada bu alaydan yalnız bir tabur Süloğlu kenarına kadar gelebilmiş, süngü hücumuna iştirak edememiş.

Sa 9 sonrada Y 8 kemâlen muharebe hattına girerek ihtiyatı kalmamış olduğundan alay kumandanı kazanılan mevzi'lerle iktifa edilerek tahkîm etmek ve emre intizâr etmek hususunu ta'mim eylemiş, alayın sağ cenahındaki hitâm tepe düşmanın elinde olduğundan bu cenah bilhassa taht tehlikede etmiş, maamâfih Y 8 düşmanı sa 10 sonrada buradan da tard etmiş.

Y 35 T 1'de kendi ilerisindeki istihkâmı (?) zabt için bir gece harbi yapmış, tarafeynin şedid ateşleri gece yarısına kadar devam ederek tabur nihayet istihkâmı zabt etmiş.

Hâlbuki hakikatte malum olduğu üzere gurubu müteakip fırka 6 rica't emrini almış ve rica'tına başlamıştı. Yalnız birkaç bölük emir alamayarak mevzi'inde kalmıştı. Bunlarda hiçbir hücum maruz kalmamışlardı. Binâenaleyh Bulgarların bu bâbda mübalâğaya kapıldıkları ve belki köşede bucakta kalan efradımızın yaptıkları serseri ateşlerle telaşa düşerek ateşe devam ettikleri anlaşılmaktadır.

Herhalde Bulgarlar fırka 2'nin rica'tını hissedememişti. Bilakis aralarında karışıklık çıkmış, iki Bulgar taburu yekdiğerini düşman zannıyla aralarında epey müddet ateş teati edilmişti.

Liva kumandanı Y 8'in ziyadece zayıat vermesi ve yorulması hasebiyle bunu sa 11.30 sonrada Y 31'le tebdil eylemiş ve Bâlâdaki ve kıt'a muhtemelen bu esnada tahdîs eylemiştir.

2. liva geceyi bulunduğu vaziyette, Y 35 T 1'de kezâlik olduğu yerde geçirdi.

Süvari fırkası, 2. livanın muvasalatını müteakip toplanarak Süloğlu şimâl-i garbiyesindeki yaylaya geldi. Bugün ki muharebe de Bulgar asarına göre 2. liva 439 zayıat vermiş ve bu, şöylece taksim edilmişti.[184]

27 asker telef } fakat yaralı ile telef nispetine bakacak olursa kahir halde bir 80-100
10 zabıt mecruh } kadar daha fazla telef olması mecburidir. Tekmil son harplerde
344 nefer yaralı } yaralı ve telef nispeti suret-i umûmîde 1/3 Y kaybetmemiştir.
58 gaib
439

Bulgar süvari fırkasından da 1 zabıt, 2 bargir telef olmuş, 1 zabıt, 3 nefer, 2 bargir yaralanmıştı.

Süvari fırkası Süloğlu'nun şimâl-i garbiyesindeki yaylada yerleşmeye başladığı bir sırada Sofya livasının rica'tını haber aldı; bunun üzerine "bulunan cephesi serbest bırakmak ve bunun sol cenahıyla bir hizaya gelmek" fikriyle bu da rica't etti ve 19 sabahı sa 7 sıralarında Seymen Harabesi hizasına geldi.

Diğer taraftan fırka 4'ün 2. livasına "Sofya livasının rica'tı ve düşmanın bu suretle fırka 4 liva 2 yi ihâtaya başladığı" hakkında ma'lûmat vermiş, liva kumandanı evvel sabaha intizâr ve ertesi sabah taarruz kararına sebat etmişse de sa Teşrinievvel sıralarında süvari fırkası Erkân-ı Harbi tarafından "vaziyetin pek ziyade gayr-i müsait olduğu" hakkında gelen haber üzerine bu da daha ortalık aydınlanacağı sıralarda rica'ta başlayarak Seymen Harabe istikâmetini tutmuştur. 2. Osmanlı kolordusunun Kiremitli'ye gelmiş olması bu rica'tı ta'cîle sebep olduğu gibi başlıca Bulgar kumandanları arasındaki anlaşamamazlık, irtibatsızlık, keşifsizlik, temassızlık nihayet Süloğlu-Geçkinli Harbine iştirak eden umum Bulgar kuvvetinin meydan-ı harbi tahliye ederek ve kendilerini mağlup addederek ber-vech-i bâlâ rica't eylemesini intaç eylemiştir.

Nazlımof'un eserinden nakil edilen şu sözler şayan dikkattir:

“Süloğlu–Küküler Muharebesi tarafeyn içinde tesadüftür. Gerek bu muharebe ve Petra ve Erikler muharebeleri Türk’lerin Kırkkilise’yi tahliye etmesini intac ettiyse de istihsâl kâbil netice elde edilmedi. Buna da sebep umûmî bir emir ve kumanda fıkdanı idi. Bu muharebeye iştirak eden süvari fırkası, fırka 1 liva 1, fırka 4 liva 2 beheri kendi hesabına hareket etti. Fırka 1 karargâhı Sarıtalişman’da ve fırka 1 liva 2 Tatarlar’la Süleymandanişmend arasında açık ordugahta, fırka 10 liva 2 Hacıdanışment karyesinde, meydan–ı muharebe yakınında idiler.

Sa 4 sonraya kadar süvari fırkası yalnız başına Yenice yolunu açmaya uğraştı. Sağda fırka 1 liva 1 muharebeye girmişti. Hatt–ı harbde bulunan bu iki kuvvetin kumandası bit’tabi bana aitti. Hâlbuki fırka 1 kumandanı yakınında idi. Mumaileyh gerek bizim ve gerek livasının raporlarından muharebeyi öğrenmiş olmalıydı. Nitekim ben haber gönderdiğim zaman “ ... Benim canbedarım Süloğlu’ndadır ve kendisine tâlimat–ı lâzımevi verdim.” Demişti. Binâenaleyh mumaileyh muharebeye ehemmiyet mahsusa atfetmemişti. Eğer ra’yi hodümle 24 [185] hareket etse idim fırka 2 kumandanının salâhatına tecavüz etmiş olurum. Hâlbuki mumaileyh iş başında olsa idi 1. livanın bilâsebep 9–10 gecesi geriye gelmesine müsaade etmezdi.

Şurası da göze çarpar ki hatt–ı harbe yakın bulunan diğer 2 livadan hiç birisi top sesine gelmedi. Hâlbuki fırka 1 liva 2 muharebeye gelse idi düşmanın izmihlâl kat’iyesi temin edilmiş olurdu.”

5– 1. Bulgar Ordusunun Kuva–yi Sairesine Umûmî Bir Nazar:

3. fırkanın 2 ve 3. livaları Tunca şarkında olup 9’da iki kol ile cenuba ilerlemiş ve sa 3 sonrada kol başlarıyla Meracılar–Kapba hattına varınca Edirne’den huruç eden Osmanlı kuvvetiyle tutuşarak suret–i umûmîde bu hatta kalmıştır.

Fırka 10’un birinci livası Pravadı’de olup 9’da Y 16’dan bir bölük Kayapa istikâmetine, Y 25’den diğer bir bölüğü Ortakçı istikâmetlerine keşf müfrezesi gibi sürmüş, kendisinde Ortakçı istikâmetine hareket etmiştir.

Sa 3 raddelerinde 3. fırkanın muharebesini haber alınca Y 16’yı Kabpa istikâmetine sevk etti. Bu kuvvet doğruca Edirne kuvvetleri karşısında muharebeye girdi. Akşam Kabpa şarkında kaldı.

Y 25 ise Ortakçı civarına gelerek buranın şimalinde tahkîmat yaptı ve muhtemelen süvari fırkamızın birkaç bölüğü ile akşama kadar işgal edildi.

10. Fırkanın 2. livası esasen Hacıdanışment’de idi. Ordu ihtiyatı olarak yine burada kaldı.

2. ordu ile fırka 3’ün 1. livası Tunca ile Meriç arasında kale karşısında bugün de bir hareket yapmadı.

–

Süloğlu–Geçkinli Muharebesi’ne umûmî bir atıf nazar daha:

Bulgarlar bu muharebeye, fırka 3’le fırka 10 liva 1’den sarf–ı nazar edecek olsak bir derece iyi bir sevk ve idare ile:

Fırka 10 liva 2	8–1/2–3
Fırka 1 liva 2	8–1/2–6
Fırka 1 liva 1	8–1/2–6
Fırka 4 liva 2	8–1/2–6
<u>Süvari fırkası</u>	<u>1–18–1/2</u>

33-20-1/2 21 iştirak ettirebilirlerdi. Hâlbuki yalnız:

Fırka 1 liva 1	8-1/2-6
Fırka 4 liva 2	8-1/2-6
Süvari	<u>1-18-1/2</u>

17-19-12,5 iştirak ettirebilirler bunun da mühim bir kısmını hatt-ı harbde [186] kullanamadılar. Kendi rivayetlerine göre fırka 1 liva 1'den yalnız 6-0-3, fırka 4 liva 2'den 4-0-3, süvariden 1-8-1/2 = 11-8-1/2 6 koluna bildirilir. Buna karşı Osmanlı 2. kolordudan sarf-ı nazar 1 ve 4. kolordularla süvari fırkası cem'an 48-35-24 mevcudunda idi. Hâlbuki bu kuvvetten yalnız: Fırka 3 ve fırka 2 ile fırka 1'den:

	21-0-6
İzmit Fırkası	10-0-3
Süvari	<u>20-32-3</u>
	31-32-12 muharebe hattında idi.

Fırka 12 ile mürettep fırka 1'den 5 tabur meydan-ı harbe gelememiş veya kullanılmamıştır. Fırka 3'ten Y 9'la 2 batarya pek çabuk saff-ı harici çıktığından ve bizim süvari fırkası hemen hiç müessir olamadığından böylece akşama kadar tarafeynden yalnız

10-8-6,5 Bulgar kuvveti ile
28-0-9 Osmanlı kuvveti

Karşı karşıya muharebe etmişti. Binâenaleyh Osmanlı kuvveti bizzat faikti, bu faikiyyet tesirini göstermiş, düşman heyet-i umûmîsiyle meydan-ı harbe tahliye ederek rica't mecburiyetinde kalmıştı.

Fakat her iki tarafta da müttehid bir sevk ve idare fekdanı hasebiyle muhte'lif cüz-ü tamlar karşı karşıya kendi hesaplarına ayrı ayrı muharebe etmiş ve meydan-ı harbde bir maksata göre muntazım ve müdbir bir kumanda görülmemiştir. Bu vazife Osmanlı tarafında tabiaten 1. kolordu karargâhına tertip ediyordu. Bu sefer karargâh bir tepe üzerinde kalarak menfi bir seyircilikle iktifa etmemiş, vaziyeti kavrayarak kendi kolordusuyla İzmit Fırkası'nın ve süvari fırkasının emir ve kumandasını deruhte ederek bunları müttehid bir plan ve maksata göre sevk ve idare etmiş olsa idi bugün burada ağleb ihtimal hakiki bir Osmanlı zaferi vücut bulur. Düşman daha gündüzden rica'ta icbar edilirdi, 2. kolordunun da vaziyeti kavrayarak makul hareket etmesi takdirinde Bulgar cephesi, Bulgar merkezi ağleb ihtimal şedit bir sarsıntıya maruz bırakılır ve 10 için pek güzel bir vaziyet ihdas edilmiş olurdu.

Buna mukâbil Bulgar tarafında 1. fırka kumandanı ilerlemiş, vaziyeti vaktiyle kavrayarak hiç olmazsa kendi kuvvetini ileri sürmüş, ordu ihtiyat livasının da sürat tahrikini temin etmiş olsa idi Osmanlı kuvvetlerinin kısm-ı küllisinin zaten kendiliğinden yaptığı bir rica'tı vâkit ve zamanıyla hezimete kalb eder ve 10 için Geredeli-Geçkinli havalisinde lâakal 3 livalık, belki 4 livalık kuvvetli bir kitle ile Osmanlı sağ cenah gurubunun savlete düşmeye hazır olurdu. Fakat burada ikisi de olmadı; Napolyon'un: "Her muharebe günü akşamı tarafeyn kumandanları da bir an gelir ki kendilerini mağlûp addederler ve çekilmek isterler. Hangisinin a'sâbı daha kuvvetliyse o ertesi sabaha intizâra karar verdiği halde diğeri geceden çekilir ve duran taraf ertesi sabah meydan-ı muharebenin kendisine kalmış olduğunu görür."

[187] Sözü burada suret-i umûmîde mahal tatbik bulamadı. Tarafeyn kumandanlarının sinirleri aynı derece gevşek olacak ki Bulgarlar gecenin hulûlüne müteakip çekilmeye başladıkları gibi Osmanlı tarafında da İzmit Fırkası ile fırka 2, birisi gayr-i muntazır bir panik, diğeri aynı zamanda birde vâkitsiz bir rica't emriyle meydan-ı harbi tahliye etmiş, fırka 3 kısm-ı küllisi ise ağleb ihtimal mücavir fırkalarla irtibatsızlığı sayesinde olandan bitenden haberdar olmayarak yerinde kalmıştır.

9 günü akşam olduğu zaman tarafeynden hiçbirisi ne diğeri tarafın ve ne de kendi mücavir kıtaatının hal ve vaziyetinden haberdar değildi. Görünüşe nazaran her iki tarafta çamurlu arazide pek ziyade yorularak parça parça muharebe meydanına gelebilmiş, süvari fırkalarının aynı mîntıkada bulunmasına rağmen ne bu süvariler yekdiğerini görmüş, ne de bunlar kendi taraflarına lâzım gelen ma'lûmata tedarik edemeyerek tarafeyn kör gibi tesadüfî muharebeye atlamıştır.

Bu muharebe Osmanlı için heyet-i umûmîsiyle gaib edilmiş bir fırsattır. Geredeli-Küküler havalisine suret-i umûmîde zeval sıralarında muvasalat etmiş olan 2 ve 3. Fırkalar vaziyeti kavrayarak azimle ve müttehiden harekete devam etselerdi sa 1-2 sıralarında Süloğlu tarafına varmış bulunurlardı. Bu esnada Bulgar fırka 1 liva 2 gerçi meydan-ı harbe gelmiş olursa da 2. fırka bunun sol cenahını ihataya başladığı sırada fırka 3 ve bu sırada cenuptan yetişecek olan İzmit Fırkası bu livayı pek ziyade sıkıştırabilirdi. Bunun sarf-ı nazar 2. fırka sa 4- 4,30'a kadar yalnız bir taburla yaya cenge inmiş süvari ve 2 top karşısında saplanıp kalmamış, fırka 3 karşısındaki düşmanın gerilerine doğru hareket etmiş olsa idi yine aynı netice hâsıl olurdu. Yukarıdan gelmekte olan Bulgar fırka 4 liva 2'yi ise 2. Osmanlı kolordusunun azimkârane ileri yürüyüşü tespite kifâyet ederdi. Velhâsıl bugün Bulgar merkezi sarsılmaya mahkûm bir vaziyette idi; fakat bizi bundan istifade edememiştik

İkinci Bab

9 Teşrinievvel 328 Petra Muharebesi

a) Osmanlı Tarafı 1-3. Kolordunun Muharebesi (Kroki 23)

Petra ve Erikler muharebeleri 3. kolordunun kısm-ı küllisi ile yedinci fırkasının yekdiğerinden ayrı halde icra ettiği iki muharebedir.

Kolordu kumandanı ordunun tahriri taarruz emrini 8 Teşrinievvel 328 sa 7 sonrada, Karakoç civarındaki teftişatından Kırkkilise dâhilindeki kolordu karargâhına esna-i avdetinde aldı. Evvel emirde fırka kumandanlarını karargâha çağırarak mumaiyleh ertesi günkü taarruzun suret-i icrasını görüştü. [188] tahriri kolordu emri ancak sa 11 sonrada ikmâl edildiyse de zeyrde görüleceği üzere kıtaata vâkit ve zamanıyla gidemedi. Bu emir şudur:

*

*

*

1- Düşman....

2- Maksad

3- Bu taarruzda 3 kolordu, şark ordusunun, Devletliağaç istikâmetinden gelmesi muhtemel bir taarruzla karşı, sağ canahı muhafaza edecek ve kısm-ı

küllîsiyle Kırkkilise–Petra–Poloz istikâmetinde hareket ederek düşmanın cenahını çevirecektir. Kavaklı–Koyunkavur–Kiremitli–Seymen yolu 2. kolordu

4– Fırka 7 şark ordusunun sağ cenahını setr ve muhafaza vazifesiyle muvazzaf olup Kırkkilise–Erikler yolunu takip edecek ve kolbaşı ile sa 10 evvelde Erikler’e muvasalat edecek surette hareketi tanzim edecektir. Kofçaz–Taştepe–Develetliğağaç hattından Dereköy, Yaylacık, Belviran istikâmetlerinde keşf kolları sevk edecektir.

Obüs taburu fırka 7’yi takip edecektir. Bu fırka deresinin garbından hareket eden fırka 8, 9’la muvasalat tesis edecektir. Fırka, düşmana tesadüf ederse taarruzla tard edecek, bu cihetten ordunun cenahını ve gerilerini tehlikeye ilga edecek bir düşman kuvveti bulunmadığını tahkik edince kısm–ı küllîsiyle kolorduya iltihak etmek üzere Karahamza istikâmetinde kolordunun sağ cenahını temdid etmek üzere iltihak edecektir.

5–Fırka 8’e mensup Y 22 Raklice’nin şarkında ve Petra’nın şimalinden geçen yolu takip ile Petra’ya sa 8 evvelde kolbaşı ile varacak surette hareketini tanzim edecektir. Cebel T 3 (2 batarya) fırka 8 topçusuyla hareket edecektir.

6–Afyonkarahisar fırkası Raklice–Petra yolundan Poloz yoluna hareket edecek ve kolbaşısıyla Rakliceköyü’nü bu gece sa 2 evvelde geçecektir. Cebel T 4 (2 batarya) Karahadır fırkasına verilmiştir. 16. kolordunun Karahadır fırkasında bulunan To Y 9 T 3 Y fırka 9’la hareket edecektir.

7– Fırka 9 bu gece sa 2 evvelde, kolbaşı ile Kırkkilise–Petra orta yolunun Raklice deresini kat ettiği noktayı geçecektir. Petra–Poloz–Çeşmeköy–Taşlımüsellim istikâmetini takip edecek ve 2. Kolordu ile muvasalayı tesis edecektir. Koyunkavur üzerinden Petra’ya giden yol topçuların hareketine gayet müsaittir.

8–Karahadır fırkasına mensup olup yarım Kırkkilise’ye gelecek taburlar Petra’ya kadar ilerleyecektir. [189]

9– Su Y 8, fırka 8, Karahisar fırkası ve kolordu karargâhına birer seferber takım, fırka 9’a bir bölük ifraz ettikten sonra kısm–ı küllîsiyle fırka 7’ye iltihak edecektir.

10–Fırka 9, Karahisar fırkası büyük ağırlıklarını sa 12’den itibaren Raklice cenubunda Kırkkilise–Raklice yoluyla Kırkkilise–Petra yolu arasında bulunduracaktır. Fırka 7 kendi ağırlıkları hakkında lazım gelen tedabiri ittihâz eder. Fırka 8 ağırlıkları Kırkkilise–Erikler hattıyla Kırkkilise–Raklice yolu arasında park nizamı alarak emr–i ahire kadar intizâr edecektir. Fırkalar büyük ağırlıklarla muhafaza olarak bir bölük terk edecektir. Ağırlıkların intizamından ağırlık kumandanları şiddetle mesul olacaktır.

11– Bir erzak koluyla bir piyade, bir sahra topçu cephane kolunun 3 takımı ve bir cebel topçu cephane kolundan mürekkep birinci kademe sa 5 sonrada Petra’nın cenubuna gelmiş olacak ve bir piyade cephane koluyla sahra topçu cephane kolunun dördüncü takımı, obüs topçu cephane kolu, 3. Cebel taburu cephane kolu sa 1’den itibaren fırka 8 ağırlıkları park mahallinde bulunacaktır. İkinci kademe Kırkkilise’de emr–i ahire intizâr edecektir.

12–Telgraf müfrezesi yarım sa 8 evvelden itibaren Kırkkilise–Petra–Poloz istikâmetinde bir telgraf hattı temdid edecek ve mezkûr hattı Yenice’nin garbındaki tepede bulunan ordu karargâhına rabt ile muhabereyi temin edecektir.

13–Kolordu karargâhı yarım sa 6. 30 evvelde hareketle sa 8.30 Petra’da, sa 10.30’da Poloz’da bulunacaktır.

3. Kolordu Kumandanı ve Bahriye Nazırı Mahmud Muhtar

*
* *

Bu tertibat ve emir tetkike şayandır:

Bir kere böyle nazik ve mühim bir anda fırka kumandalarının firkaları başından saatlerce uzak tutularak hasbihal ile meşgul edilmek istenilmesi kat'iyen yanlıştır. Sa 11'de hazır olan bir emrin birkaç kilometre mesafedeki fırka kumandalarına gidememesi ise Erkân-ı Harbiyenin iflâsıdır.

Kolordunun fırka 7'yi Erikler istikâmetine tevcih eylemesi, esasen ordu emrinde de bildirildiği vechile, muvafıktır; bit'tabi kısım-ı külli de Poloz yolunu takip edecektir. Kezâlik fırka 7'nin sa 10 evvelde Erikler'e varması talebi de muvafıktır; bu fırka vâkit hareketi bu noktaya göre ta'yin edebilir.

Fakat kolordu kısım-ı küllisinin sürat hareketine muvafakat edilemez 8/9 gecesi bu kısım-ı külliyi teşkîl eden kıtaat takrîben şu tarzda idi: (Kroki 24 A) [190] Fırka 8 kıtaatının kat edeceği mesafe lâakal 19 kilometre idi. Dağlık araziden geçen bu yolda yapılacak gece yürüyüşü esnasında refakatinde bir de topçu taburu bulunması dolayısıyla saatte 3 kilometre bile bir hareket beklenemezdi. Binâenaleyh bu kıtaat lâakal sa 2 evvelde harekete etmeli idi. Karahisara fırkası 9 km kat edecekti. Sa 2 evvelde hareketine nazaran sa Teşrinievvel Petra'ya varıldı. Buna rabt edilecek cebel taburu ise bit'tabi en az nısfü'l-leylde hareket etmeli idi.

Fırka 9'dahi mültekasından sonra 9 km ve kat edeceğine nazaran Karahisar fırkası ile birlikte Petra'ya varabilirdi. Koyunkavur yolu ise lâakal 3 km daha uzundu.

Bu tarz tertibe nazaran öyle hükmedebiliriz ki kolordu âdetâ Petra'yı bir mürur noktası gibi kabul ediyor ve buradan sonra kolorduyu bir kol ile hareket ettirmeyi düşünüyordu. Petra'ya kadar başlıca 4 yoldan istifade ederek gidilecekti.

Hâlbuki bir kere Petra'ya kadar böyle saçık dökük gitmek tehlikeli idi; yapılacak gece yürüyüşü esnasında kollar arasında muvasala ve irtibat temini hemen gayr-i kâbildi. Saniyen yarın Petra'ya varıldığı zaman belki büsbütün gayr-i mutasavvir bir vaziyet-i harbiye karşısında kalınabilirdi. Salisen muhte'lif kollarda fazla eksik tehirat vuku'ularak kıtaat Petra'ya tasvir olunduğu tarzda gelmeyebilirdi. Rabian bilhassa fırka 8 kıtaatını 19 kilometre ve yürütmek pek lüzumsuz fazla bir eziyetti.

İttihaz edilecek yegâne tarz hareket şu idi: Fırka Kırkkilise'den Petra'ya giden en iyi yol hangisidir? Tekmil kıtaatı bidayetten itibaren müntazam bir yürüyüş kolordu teşkîl edecek tarzda bir kol ile yürütmek; nizam-ı harbde basitleştirmek için fırka 8 kumandanının ve kıtaat-ı sairesinin vürûduna kadar, hiç olmazsa bugün için fırka 8'den mevcut kıtaatı Karahisar fırkasının emrine vermek.

Mademki Koyunkavur üzerinden giden yolu kolordu kumandanı en muvafık yolu diye tavsiye ediyor, bu halde fırka 9 mesele kolbaşısıyla sa 2 evvelde ordugâhından bu istikâmete hareket eder, fırka 8 kıtaatı ve arkasından Karahisar taburları Karahisar fırkası emrinde olarak pek güzel takip edebilirdi. Gerçi bu tarzda Karahisar fırkası 3-4 km fazla yürürdü. Fakat bu, büyük bir mahzur değildi.

Kolordunun ittihâz ettiği tertibatta ise hiç olmazsa Petra'dan sonra ne tarzda yürütüleceğini emretmek veyahut Petra'ya gayet erken vararak buradan itibaren hareketi bizzat tanzim ve idare eylemek ve bu maksatla kıtaata ilk verilen emirde hiç olmazsa Petra'da tevkif edilerek emre intizâr edeceğini bildirmek şarttı.

Bu suret tertibatın fenalığıdır ki zeyrde görüleceği üzere Karahisar taburlarının topçusuz olarak Poloz garbında düşmana tesadüfünü vâkitsiz rica'tını, kolların akşama kadar toplanıp el altına gelememesini intac eylemiştir. [191] 9 Teşrinievvel 328 Petra şimalindeki muharebat ve harekette Karahisar fırkasıyla, firka 9 ve firka 8 kıtaatı gayr-i müttehid tarzda hareket etmiş olduklarından ber-vech-i âti beheri ayrı ayrı tafsil edildi:

A) Karahisar Fırkasının Hareket ve Muharebesi

Bu firkanın bugün firka karargâhıyla birlikte muvasalat eden beş taburu Raklice civarında ordugâha girmiş ve ayağı tozuyla bu civardaki tahkîmat hattına sevk edilerek gurubdan sonralara kadar çalıştırılmıştır.

Firka kumandanı [8 minh sa 5 sonrada Kırkkilise'de kolordu kumandanı görmüş ve Müşarünileyh den "firkanın 9 Teşrinievvel 328 sa 4 evvelde Raklice'den hareket ederek Petra-Poloz-Karahamza-Çeşmeköy istikâmetini takip eylemesi, iki sahra bataryasının da firka emrine verileceği, bu bataryaların an harekette firkaya iltihak edeceği" emrini almış] bundan sonra ordugâha avdetle kıtaata şifahen hazırlık emrini vermiştir.

8/9 nısfü'l-leyl doğru firka kumandanı [bir erzak meselesi için] tekrar kolordu kumandanını Kırkkilise'de ziyaret etmiş ve bu defa müşarünileyhden yine şifahen "Karahisar fırkasının sa 2 evvelde hareketi, esnayı rahde yürüyüş emrinin geleceği, firkaya cebel topçu T 3 ile bir süvari müfrezesinin terfik edileceği" emrini almıştır. [Hakikatte bu firkaya cebel T 4 iltihak edilmişti.]

Bunun üzerine tekrar ordugâha avdet eden firka kumandanı sa 1.30 evvelde tahriri bir yürüyüş emri verdi.

Fakat beklenen topçu taburu gelmediği için bunun vürûduna intizâr edilmek istenildiği gibi esasen Kütahya alayı da vâkit ve zamanıyla hazırlanamamış ve firka emriyle pişdarda bulunması icab eden Akşehir taburlarına da emir vaktiyle gidememiş olduğundan hareket ancak sa 6.15 evvelde başladı ve firka yeni bir tertiple Karahisar taburu pişdarda, Kütahya, Akşehir, Bolvadin taburları sırasıyla kısm-ı küllide olmak üzere cem'an yalnız 4 taburla yola çıktı. Mütebaki Tavşanlı taburlarının 2 bölüğü büyük ağırlık muhafızı olarak ordugâhta bırakılmış diğer iki bölükte topçu muvalasatında buna refakat etmek üzere yerinde terk edilmişti.

Sa 11.30 evvelde kolbaşı Eski Poloz'a yaklaştı. (5 saatte 15 kilometre) bu sırada şu rapor geldi.

Koyunkavur'un şimalindeki Orman

9 minh sa 10. 30 evvel

1-Firka sa 7.30 evvelde Kırkkilise garbından hareket etmişti.

2-Kolbaşı Petra ormanından çıkmak üzeredir.[192]

3-Takip edilen istikâmet Koyunkavur-Petra-Poloz yoludur.

4-Firkaların hareket-i umûmîsi hakkındaki kolordu emrinin mümkünse suretinin irsali

5–Mahal ve vâkit hareketinizi bildiriniz.

Fırka 9 Kumandanı
Miralay
Hasan İzzet

Karahisar fırkası kumandanı buna şu cevabı yazdı:

- 1- Şimdi kolbaşıyla Poloz'a vardı.
- 2- Düşmanın Karahamza'da bin kişilik bir kuvveti bulunduğu Eski Poloz ahalisinden istihbar edildi. Karahamza'daki bu düşmanın pişdar olması muhtemeldi.
- 3- Çeşmeköy istikâmetinde yürüyüşe devam ediyordu.
- 4- Kolordu emri henüz vürûd etmedi.

Karahisar Fırkası Kumandanı
Miralay
Şakir

Bu esnada fırka kumandanı pişdara “köyün garbindan geçerek Poloz garbindaki sırtları tutması” kol başındaki Kütahya taburlarına yine de “bir bölüğü köy şarkından dolaştırması, diğer bir bölüğü köy dâhilinden geçerek köyün tahrisini” emir etmişti.

Bu sırada fırka 7'den irtibat tesisiyle muvazzaf 5–6 süvari neferi geldiğinden fırsattan bi'l-istifade bunlara fırka emri zabtı terfik edilerek bir ay keşf ileri gönderildi.

Müteakiben pişdardan “düşmanın bir cereyan kadar mesafede siperlere gizlenmiş olduğu” haberi geldiği gibi arkasından keşf koluda avdet ederek “düşmanın bir kuvvetinin yürüyüş kolunda Karahamza'dan Erikler'e doğru gittiğinin görüldüğünü ve Bulgar askerinin bir gün evvel Eski Poloz'a gelerek ekmek tedarik ettiklerini” bildirdi.

Fırka kumandanı bu esnada 500 rakımlı Poloz Kıtası Tepesi'ne çıkmış ve buradan Bâlâdaki raporda mezkûr yürüyüş kolunu ve Karahamza'nın 5 kilometre şarkında 10–12 binâenaleyh nefer kuvvetinde bir kınatın hal istirahatatta olduğunu görmüş ve kolorduya şu raporu yazmıştı: 25 [193]

484 Tepesi'nden
Sa 12 zeval

1– Sunuf-i muhte'lifeden mürekkep 10–12 tabur kuvvetindeki bir düşman Karahamzaköyü'nün 5 km şarkında hal istirahatatta görüldü.

2– İki alay piyade ve topçuyan mürekkep bir düşman kolu Erikler'e doğru gitmektedir.

3– Henüz topçu gelmedi.

Fırka kumandanı bunun üzerine “Eski Poloz'un cenubundaki sırtları tutmaya ve burada durmaya” karar verdi. Hâlbuki bu esnada kol yürüyüşüne devam etmiş ve kısm-ı külli kolbaşısı Eski Poloz'u garba geçmişti. Hatta Karahamza cenubundaki koru kenarında gözüken (5–6 yüz kadar) Bulgarla pişdar pişdarı bölüğü arasında ateş

muharebesi başlamış ve bu bölük pidar kısm-ı küllisinden diğer bir bölükle takviye edilmişti.

Bu fırkanın buraya kadar ki hareketi ve mukarrararı kolordu emrinin sekametini iraseye kafi geleceği gibi Karahisar fırkası kumandanına da böyle başka fırkalarla irtibat hasıl etmeden topçusuz, süvarisiz bir taburunu da geri bırakarak körü körüne neden düşmanın burnu dibine kadar sokulduğunu sormak icab eder. Kolordu emrinde sarâhaten mezkûr olmamakla beraber Petra'nın adeta bir (yürüyüş müruru noktası) gibi kabul edilmekte olduğu pek âla münfehim olabilirdi. Bu takdirde ise Karahisar Fırkasının Petra şimalinde tevkif ederek bir emir araması daha makul olurdu.

İttihaz edilen karara gelince: bu esnada fırka 9 kolbaşısının saatte 3'er kilometre hesabıyla Petra'nın şimaline geçmiş ve Karahisar Fırkası kol nihayetinden 3.5 km kadar geride olması icab eder. Karahamza şarkındaki düşmanın hal istirahatta olduğuna göre Karahamza cenubundaki Orman kenarından bulunan düşman efradının daha ziyade emniyet kıtaatı olması muhtemeldir. Şayet bu düşman bu anda bir muharebe kararı bile verse bu muharebenin inkişafı her halde zaman muhtaçtır. Fırka 9 kıtaatı ise nihayet bir saatte sonra, topçusu muhtemelen daha evvel meydan-ı muharebeye yetişecektir. Binâenaleyh zaman itibarıyla Poloz civarında durmamak için bir sebep yoktur. Mekâna gelince mademki ordu bugün taarruza memurdur; bilâsebep kazanılan araziye terk etmek icab etmediği gibi Poloz civarı ve bilhassa Poloz Tepesi tarassud, müdâfaa-i nokta-i nazarından bahusus bu süvarisiz kol için ehemmiyet mahsusayı haizdir. Binâenaleyh bu anda Karahisar Fırkası kumandanı, derhâl tekml kuvvetiyle Poloz Tepelerini tutmaya karar vererek kısm-ı külliye buna memur etmeli, pişdarı şimdilik ileride bırakmak ancak düşmanın tazyiki karşısında kısm-ı külli üzerine almayı düşünmeli ve bir an evvel vaziyeti geriye bildirerek kendisine yardım edilmesini temin etmelidir. Yapılan hata ancak bu suretle bir dereceye kadar tamir edilmiş ve ber-vech-i zeyr daha büyük hatalara mahal bırakmamış olurdu. [194] Fırka kumandanı Bâlâdaki kararı itthaz ettikten sonra Karahisar taburuna şifahen rica'tı emretti. Bu tabur yarım saat kadar daha ateşe devam ederek tedricen düşmandan sıyrıldı ve geriye geldi.

Fakat makûs bir hal olmak üzere bu rica't kısm-ı küllide büyük karışıklıklar tevlîd edildi. Kısm-ı külliye şifahen rica't emrini tebliğe memur zabıt dörtnal ile yürüyüş kol boyunca geriye doğru giderek ve bülend avazla ve kemâl-i telâşla "Önümüzde bir fırka var biz burada duramayız. Hemen geriye dönerek arkadaki sırtları tutunuz. " diye bu emri tebliğ etmesi üzerine kıtaat derhâl karmakarışık oldu. Hatt-ı Kütahya taburundan köyü tahrîbe memur bölükler yekdiğerine düşman zannıyla ateş açtı ve kısm-ı külli güç hal Eski Poloz'un hemen cenubundaki tepelere geldi. Fakat burada fırka kumandanı "daha gerideki hâkim sırtlara gitmek "emrini verdiği için kıtaatta yeniden büyük bir kargaşalık daha baş gösterdi. Bu esnada efrad kısmen "ileride harp oluyor biz neden geriye gidiyoruz?" diye bağışmaya başladıkları gibi kısmen de gayr-i muntazım bir halde ve hep bir ağızdan tekbir ve tahlil getirerek geriye doğru koşuyordu.

Nihayet Eski Poloz'un 2.5 km kadar cenubundaki sırtlarda kısm-ı külliye durdurmak mümkün oldu; müteakiben Karahisar taburu da buraya geldi.

Bundan sonra veya bu esnada fırka kumandanına gelince, bir gün evvel kolordu kumandanının şifahen: "İcabında fırka 9'la Karahisar fırkasının hareketini Hasan İzzet Bey müttehiden idare eder" tarzında verdiği emre istinaden "mühim

Poloz sırtlarının işgalini Hasan İzzet Bey'e teklif etmek "ve bu maksatla mumaileyh arayıp bulmak maksatıyla dörtnal Petra'ya kadar geriye gitmiş ve burada "kimseyi göremediğinden" tekrar avdet ederek fırkanın yanına gelmiş ve mevzi'yi dört tabura taksim ederek derhal tahkîmata başlamasını emretmiştir.

Bu fırkaya mensup kıtaat-ı saireye gelince: Fırkanın Raklice'den hareketinden sonra Tavşanlı taburu kumandanı araya araya cebel T 4 kumandanını bulmuş ve sa 9'da iki bataryalı bu taburla Tavşanlı bölükleri hareket ederek sa 2 sonrada Petra şimaline gelmiş ve fırka kumandanından "münasib bir mevzi'ye girmek" emrini almıştır. Bu emir birçok şekle girdikten sonra nihayet topçu bir mevzi' bulabilmiştir.

(cebel T 4 kumandanı bugün ki harekât hakkında hiç kimseden bir emir almadığını, ancak şaiyat üzerine Kırkkilise'de kolordu karargâhına nısfü'l-leylden sonra gelerek burada bir masa üzerinde tesadüfen gördüğü kolordu emrini okuduğunu ve ancak bu sayede vaziyete vakıf olabildiğini söyleyerek şikâyet ediyor.)

Cebel topçusu mevzi'ye girdikten sonra kolordu kumandanı fırkanın yanına gelmiş ve "bu fırka diğer fırkalara nazaran ziyadece ilerlemiş olduğundan geriye çekilmenin muvafık olduğunu tesadüf ederek cepheye yalnız bir tabur konulmasını emretmiş olduğundan" fırka birinci hatta yalnız Karahisar taburuyla, sağ [195] cenahta, topçunun himayesi maksatıyla, Bolvadin taburlarının 2 bölüğünü bırakmış ve diğer taburları toplayarak sırtın gerisine ikinci hattı almıştır. İşte bu sırada Poloz şimâl-i garbiyesinde, Orman cenubundaki düşman ilerleyerek Poloz garbında, evvelce fırka pişdarının bulunduğu sırtlara kadar gelmiş ve bir batarya kadar gözükten topçusuyla ateşe başlayınca buna evvel emirde mevzi'deki cebel bataryaları cevap verdi. (Ateşin mebde'-i takrîben sa 2.30 sonra) bir müddet sonra topçu Y 9'dan bir sahra taburu gelerek cebel bataryalarını değiştirmiş ve bunlar geriye alınmıştır. Müteakiben cebel bataryalarının birisi "Karahamza'dan Erikler'e ilerleyen düşmanın kolordu kısım-ı küllisinin sağ cenahına müessir olacağı" farziyesiyle buna ateş etmek için sağ cenahta mevzi'ye sokulmuş, diğer batarya ateşe girmeyerek geceyi Ankara taburlarının arkasında geçirmiştir.

Bu ateş altında Bolvadin taburlarının ilerideki bölüğünden 2 şehit, 1 mecruh vuku'bulunca birçok efrad geriye gitmeye başladığından bir müddet sonra bu bölük efradında icbarıyla diğer bir bölük tarafından tebdil edildi.

Topçu muharebesi başladıktan sonra fırka şu emr-i tahrireyi aldı:

Petra Şimalindeki Değirmenden

9 minh sa 1,20 sonra

1- Düşman hakkında yeni bir ma'lumat yoktur.

2- Fırka 7 Erikler üzerine ilerledi. Yolda birkaç top ve tüfek ateşi işitildi. Fırka 9 geniş cephe ile Karahamza üzerine ilerlemek üzere, pişdarıyla Petra'dan çıkmıştır. Hizanıza takrîb etmesiyle sağ cenahı teşkil etmek üzere taburları geniş kol nizamına koyarak ve (arazi müsaitse) Karahamza'daki düşmana karşı hemen bu akşamdan taarruz ederek geceyi orada geçiriniz. Erikler-Karahamza yolunun serbest bulundurulması müstelzimidir.

3- Büyük ağırlıklarımızın bu akşam Petra'ya celbi için emir verilmek üzere.

3. Kolordu Kumandanı Mahmud Muhtar

Bu emrin bir aynı da suret-i umûmîde zeyrde görüleceği üzere fırka 9'a gönderilmiş ve her iki fırka kendisinin sağ cenahta bulunacağını kabul etmiştir. Hâlbuki bu sırada fırka pişdarı Karahisar Fırkasına yaklaşmış olduğundan bundan karışıklık teveld eylemiş ve ber-vech-i âti fırka 9'un ikiye parçalanarak Karahisar fırkası tarafına ayrılmasını intac eylemiştir.[196] Bu esnada düşman piyadesi tedricen Eski Poloz'un cenub-i garbiyesine doğru sarkmış olduğundan Karahisar fırkası efradıyla uzak mesafede zayıf bir piyade atışı da başladı.

Düşman topçusunun ve piyadesinin zayıf ve faslalı ateşleri ve bunlara aynı suretle mukabele ile vaziyet sa 5 sonraya kadar gayr-i mütebâdil devam etmiş ve bir netice hâsıl olamayarak karanlık çıkmasıyla birlikte tarafeynden ateş kesilmiştir. Karahisar Fırkasının bugün ki muharebesi işte bundan ibaret olup zayıyatı birkaç şehit mecruha inhisar eylemiştir.

B) Fırka 9'un Hareketi ve Muharebesi

Fırka 9 kumandanı 8 Teşrinievvel akşamı kolordu kumandanı tarafından avdet edilerek karargâha gitmiş ve müşarünileyh ile müdavele-i efkârdan ve o emri şifahîye telâkkisinden sonra fırkasına gelerek şu emri vermiştir.

Kırkkilise

9 Teşrinievvel sa 12.30 evvel

9 Teşrinievvel için fırka emri

1- Düşman Edirne ile Kırkkilise arasına inmiştir. Şark ordusu düşmana taarruza karar vermiştir.

2- Fırka 9 sa 2 evvelde tahkîm etmekte olduğu hat müdâfaasının şarkında ve topçu mevzi'-i yakınında ve Kırkkilise-Koyunkavur yolunun tarafeyninde ictima' etmiş bulunacaktır.

3- Y 26 ile Y 25 T 3 ve istihkâm bölüğü mezkûr yolun şimalinde, Y 27 yolun cenubunda, topçu Y 9 piyadelerin gerisinde, redif taburları da topçunun gerisine toplanacaktır. Y 2 Teşrinievveln ileri karakol taburları sa 2.30 evvelde bulunduğu sırtın gerisine ictima' ile yola dâhil olacaktır.

4- Yürüyüş emri Y 2 sa evvelde tebliğ edilecektir.

5-Küçük ağırlıklar taburlarını, büyük ağırlıklar (matbah, zâbitân eşyası, erzak arabaları) fırkayı bir kilometreden takip edecektir.

6- Sıhhiye bölüğü ağırlıkları takip edecektir.

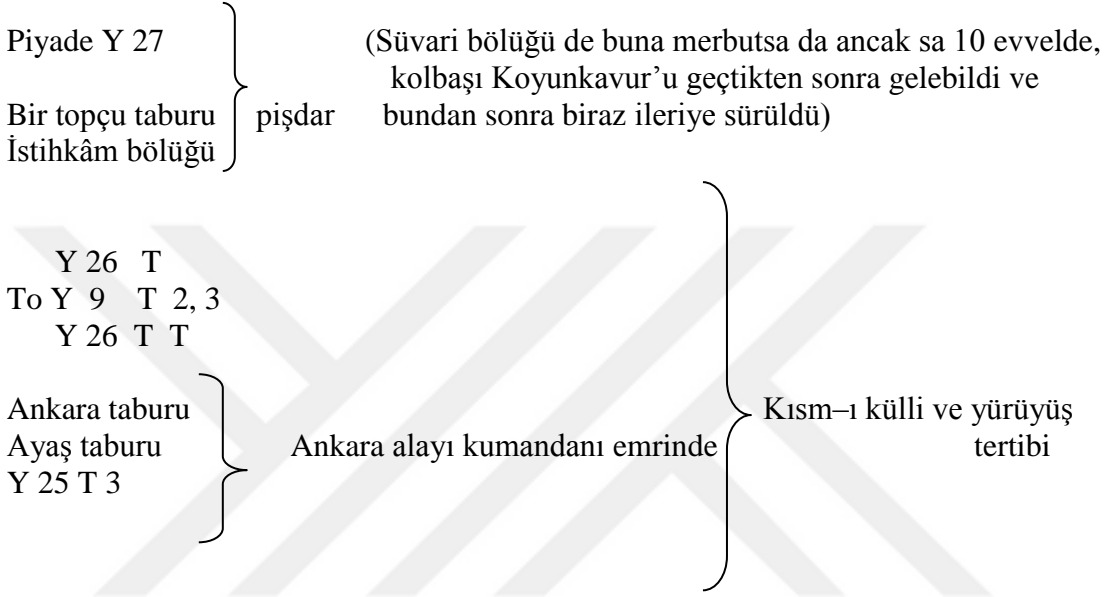
7- Diğer bölük ağırlıkları Raklice cenubunda toplanacaktır.

Bu emir, şeklindeki noksandan, bir ictima' emrinde hareket mevaddından bahsedilmesinden vesaireden sarf-ı nazar ravh-ı madde itibarîyle fena bir emir değildi. Osmanlı ordusunda mahdud noktadaki kıtaatı tecmi' ettirerek yürütmek, bahusus o zaman ki kıymet-i harbiye nokta-i nazarından pekiyi idi. Birde düşman hakkındaki madde pek ziyade şâyân-ı dikkattir. Fırka kumandanının vaziyet-i harbiyeyi iyi kavradığını göstermektedir.[197] Fakat bu emir hakikatte bir hayalden

ibaretti. Mesela bu gece alınan emirle fırka 9'a rabt edildiği anlaşılan Ankara Ayaş taburlarından nerede olduğu bile biliniyordu.

Emrin itasından sonra karargâh zâbitânı kıtaata dağılarak herkesi silah başı etmeğe çalıştı. Fırka kısm-ı küllisi ancak sa Teşrinievvele doğru el altına girebildi. Fakat Ayaş taburlarıyla istihkâm bölüğünün de ictima' mahalline muvasalatına intizâren fırka kumandanı hareketi ta sa 7.30 evvele kadar tehir etmek hatasında bulundu.

Yürüyüş şu tertibatta yapıldı:

Kolordunun tahriri yürüyüş emri sa 11'den az evvel geldi. Kolbaşı sa 11.30'da Petra'nın cenup mahrecine muvasalat edince (4 saatte 10 kilometre) fırka kumandanı bunu tevkif ederek kol yanaştırmaya emretti ve bir saat kadar mola edildi.(eğer Karahisar Fırkasıyla irtibat olsa bu fırkanın münferiden ileride bulunduğu düşünülerek elbet bu molaya mahal kalmazdı) bu mola esnasında fırka 9 şu raporu aldı:

Petra Şimal Şarkiyesi
9 minh sa 10 evvel

Petra garbı ilerisinde sa 22'den iki piyade taburuyla birkaç batarya vardır. Bunların da nazar-ı dikkate alınması.

Y 22 Kumandanı Miralay
Zekeriya Hulki

Sa 12.30'da tekrar hareket edildi. Kolbaşı Petra'yı 1.5 km kadar şimâle geçtiği sırada Afyonkarahisar fırkasından şu rapor geldi: **[198]**

?

Sa 1 sonra

3-4 tabur piyade, bunu önünde mitralyöz veya bataryaya müşabih kuvvetin Karahamza'dan Erikler istikâmetine gitmekte olduğu... Kolbaşı şimdi Fındıklı deresini geçmektedir. Takrîben bir fırka kuvvetinde bir kuvvet Karahamza'dan Poloz'a doğru ilerlemektedir.”

Bunun üzerine sadece yürüyüşe devam edildi. Müteakiben şu kolordu emri geldi:

Petra şimalindeki değirmenden

Sa 1.15 sonra

1- Sınıf-ı sülaseden mürekkep 1.000 kişi kuvvetinde bir düşman müfrezesinin Karahamza civarında bulunduğu Poloz köylüleri tarafından haber verildiği şimdi Şakir Bey'den alınan ma'lûmattan müstebân olmuştur.

2- Fırka 7 Erikler üzerine ilerledi. Yolda birkaç top tüfek atışı işitildi. Fırka 9 geniş cephe ile Karahamza üzerine ilerlemek üzere pişdar ile Petra'nın şimalindeki değirmen hizaların takrîb etmesiyle beraber firkanız sağ cenahı teşkil etmek üzere taburları geniş kol nizamına koyarak (arazi müsaitse) Karahamza'da ki düşmana karşı hemen bu akşamdan taarruz ederek geceyi orada geçiriniz. Erikler-Karahamza yolunun serbest bulundurulması mühimdir.”

Burada şâyân-ı tetkik mühim bir nokta vardır: Karahamza 1.000 neferlik düşman olduğu hakkındaki haberi Karahisar fırkası sa 11.45 evvelde fırka 9'a gönderildiğini iddia ediyor; 9 ise bundan bahsetmiyor; yalnız kolordu emrinde zikrediliyor. Binâenaleyh hükmedilebilir ki bu rapor geriye giderken kolordu kumandanı buna tesadüf etmiş ve okuyarak fırka 9'a göndermemiştir. Bilakis Karahisar fırkasının sa 12 zevalde kolorduya yazdığını iddia ettiği mühim rapordan, sa 1 sonrada kolordunun hal haberi yok, yalnız buna müşabih ve sa 1 sonrada yazılan bir raporu fırka 9 alıyor ve bu da kolorduya ma'lûmat vermiyor. Binâenaleyh Karahisar fırkası ya sa 12 raporunu yazmadı veya bu rapor kolorduyu bulamayarak kayb oldu veya saat farkıyla beraber bu rapor fırka 9'a gitti. Herhâlde bu raporun kolorduya gelmemesi bir su-i tali'dir. Aksi takdirde Muhtar Paşa ağleb ihtimal Bâlâdaki emrinden anlaşıldığı üzere Karahamza'da yalnız 1.000 kişi var farzıyla buna sellemehüselam taarruzu göze almazdı; maamâfih diğer cihetten bu büyük kişiye ancak iki firkanın taarruza sevk edilmesi tasviri de garbdır; insanın adeta diyeceği geliyor ki Muhtar Paşa bu raporu aldıysa belki inanmadı veyahut kuvâ-yı maneviyeyi [199] bozmamak için emrinde bu düşmandan bahsetmedi. Rapor Karahisar'a firkasından geldi diye buna verilen emirde düşmanın bahsedilmemesi ise yanlış; çünkü bu madde ma-fevkin düşman vaziyetini ne suretle ihâta ettiğini gösterecektir. Muhtar Paşa'nın (geniş cephe), (geniş kol) emirleri ise müşarünileyhin fırkayı bir tabur gibi idare etmek istediğini ve daha düşman gözükmeden, muharebe teması olmadan firkanın açılmak istediğini gösterir ki ta'biyenin yanlış tarz telâkkisinden başka bir şey değildir.

Her ne hal ise fırka 9 Bâlâdaki emir üzerine “yürüyüş kolunun cephesini mümkün olabildiği kadar büyüterek Petra-Poloz yolunun şarkından hareket etmek üzere yürüyüşe devam eylemeye” karar verdi.

Bundan sonrasını fırka 9 harp ceridesi şöyle anlatıyor:

“Sa 2 sonrada pişdar Poloz’a yaklaştığı sırada (?) Karahisar fırkasının Poloz’da hafif piyade ateşine maruz kaldığı ve muharebeye başladığı haber alındı. Bunun üzerine firkanın açılması şifahen emir olundu. Pişdar topçusu mevzi’i aldı. Bu sırada Karahisar Fırkası, kumandanı tarafından, geri çektilmekte idi. (firkanın kısm-ı küllisiyle ikinci hatta gelmek hareketi olsa gerek) düşman topçusu ateşe başladı. Düşman görünüyordu.

Sa 3 sonrada pişdara bulunduğu surette mevzi’ aldırıldı. To Y 9 T 2’de kolordu kumandanı tarafından Petra-Poloz yolunun şarkındaki sırtlarda mevzi’ alarak ateş açması emrini aldı. T 3 ihtiyatda kalacaktı.

To T 1 Poloz garbındaki düşman topçusuna, T 2, fırka 7 cephesi karşısındaki düşman piyadelerine fasılalı ateş etti. Poloz garbındaki düşman topçusu iskât edildi. Akşama kadar yalnız fasılalı topçu muharebesi oldu. Düşman piyadesinin taarruzu görülmedi.”

Mamâfih ahvâl-i hakikatte bu kadar basit cereyan etmedi. Fırka 9 hareketinde birçok karışıklıklar vuku’ buldu. Emir ve kumanda fakdanı neticesinde Y 27 Karahisar Fırkasının sağına gitti. Y 26 soluna saptı. Sa 2 sonrada Y 26 Petra’yı geçtiği sırada bunun t 3 yine kolordu kumandanı bizzat: “Tabur kumandanı şu karşiki kayalıklı tepeyi (Poloz cenub-i garbiyesinde) taburunla şimdi top ve orada kal” emrini vermiş olduğundan Y 26 Karahisar Fırkasının soluna saptı ve akşama kadar tek tük tüfek atışı yaptı. Ankara ve Ayaş taburları ise merkeze, topçu mevzi’inin arkasına geldi. Y 25 T 3 ise yine kolordu kumandanı tarafından Petra’nın muhafaza ve emniyetine memur edildi ve Karahisar fırkasıyla bu kıtaat yekdiğerinden haberdar olmaksızın yan yana bulundular. Topçu muharebesi de pek hafifti. Akşama kadar teknil fırka 9 top sarfiyatı 229’dan ibaretti. Fırkadan 1 şehit, 7 mecruh olmuştu. Firkanın elinde tam 4900 topçu mermisi kalmıştı.

Fırka 9 kıtaatinın ekserisi bizzat kolordu kumandanı tarafından verilen emirlerle hareket edildi; fırka kumanda heyeti adeta seyirci kaldı. [200]

C) Fırka 8’in Hareketi

Bu fırkadan Kırkkilise’de mevcut kuvvet Kırkkilise şarkındaki sırta ikamet eden nişancı T 8 ile Y 22 t 3, to Y 8 T 1’den ibaretti ve Y 22 kumandanı miralay Zekeriya Hulki Bey kumandasında idi. 8 Teşrinievvel akşamı verilen bir kolordu emri cebel T 3 Y (2 batarya) da bu kuvvete rabt eylemişti.

Taarruz emrinin bu kuvvetçe suret-i telakkisi hakkında, To Y 8 T 1 kumandanının şu sözleri şâyân-ı dikkattir; ilk harekât ve tasviratta bundan münfehim olur:

“8/9 gecesi alaturka sa 9’da kolordu kumandanlığından atideki tezkereyi aldım:

[Fırka 8 topçu taburu kumandanlığına: 3. kolordu karargâhına emir almak üzere hemen geliniz. (sa 9.45 sonra)] bunun üzerine derhal karargâha gitmese de kimseyi bulamadım. Erkân-ı Harbiye birinci şube odasına gittim. Yarı kısılmış bir lamba yanıyordu. Bir masanın üstünde imzasız bir emir yevmi suret-i buldum. Bu emir muharebe için yarın fırkaların hareket edeceğini bildiriyordu. Kâğıdı cebime koyarak civarda (Yahudi mektebinde) ikamet etmekte olan fırka 8 kumandan vekiline gittim ve kıt’ayı anlatarak emri gösterdim. Mumaileyh şimdiye kadar bir

emir almamış olmakla beraber bu imzasız emir mücîbince harekete karar verdi. Tabur kumandanlarını celb ile sa 3.35 evvelde şu emri verdi:

“bizim topçu taburlarının bulunduğu kışla meydanında ictima‘ ederek yarın ki taarruz–ı umûmî iştirak etmek için istihzârâtda bulununuz. Yarın şafakla beraber Petra istikâmetinde hareket edilecektir.”

9 Teşrinievvel sabahı kıtaat yemek yemeğe vâkit bulamadan kışla meydanına toplanmış ve orada şifâhen şu emir yazdırılmıştır:

[İnkısam askerî: N T 8, istihkâm müfrezesi, Y 22 T 3, cebel T 3, To Y 8 T 1. gece kolordudan tebliğ ve irase olunan emir mücîbince fırka 8 Kırkkilise’den hareketle Raklice şimalinden geçerek Petra civarın emniyet tertibatı ile girecekti.

Büyük ağırlıklar Kırkkilise–Erikler telgraf hattıyla Kırkkilise–Petra tariki arasında park halinde emre intizâr edecektir.

N T 8 pişdardır. Süvari takımı emri atlılarını tertip edecektir. Mütebaki atlılar bir uç tertip ederek ileride, nişancı taburuna tabi olacaktır. Diğer kıtaat kısm–ı küllidir. İstihkâm bölüğü yetişirse kısm–ı küllinin başı tarafında hareket edecektir. Ben topçunun kolbaşındayım].”

Bu emrin sa 7.4 Teşrinievvele doğru yazdırıldığı ve müfrezenin sa 9. 30 evvelde taş tabya civarından geçerek doğru yolu takiben Petra’ya hareket ettiği bazı vesika nazaran tahmin edilebilir.

Fırka kolbaşısı sa 1.30 sonraya doğru Petra’ya muvasalat eyledi. [fırka 9 Petra şimâl–i şarkiyesinden sa 10 evvelde bu müfreze kumandanının imzasıyla yazılmış bir rapor aldığını zikrettiğini evvelce görmüştük. 26 [201] Bu iki hal arasındaki tesadüf halledemedimse de her halde bu müfreze kolbaşısının ancak zevalden sonra Petra’ya vardığına hükmedilebilir: M. N.] Bu esnada fırka 9 Petra’dan şimâle çıkmakta olduğundan bunun vürûduna intizâren müfreze Petra’nın şimâl–i mahrec civarındaki değirmen önünde durup yanaşmaya başladı ve kol nihayeti ancak sa 3 sonraya doğru gelebildi.

Bu müfrezeye ne emir geldi ve ne yapmak istedi? Bunu şunlardan anlayabiliriz:

Sa 3 sonraya doğru doğruca nişancı T 8 kumandanına kolordudan bir zabıt geldi ve

“Taburun Petra’nın şimâl–i şarkiyesindeki dere ağzını tarassuda memur olduğunu” söyledi. Bunun üzerine bu tabur Teke Deresi’ne inen yolun mebde’inde bulunan bu dere başında iki bölük ileride ve iki bölük geride olmak üzere açılarak kaldı ve geceyi burada geçirdi.

Daha esnayı rahda müfreze kumandanı Y 22 T 3’e şu emri verdi:

“Fırka 9 Y takiben Eski Poloz’a hareket edeceğiz. Geceyi burada emniyet tertibatıyla geçireceğiz. Ona göre hareket olunması kolordu kumandanlığının emirleri iktizâsıdır.”

Fakat henüz hareket edilmeden sa 3.30 sonrada kolordudan şu emir geldi:

“Maiyetinizde bulunan taburlarla topçu kuvvetini toplu olarak orman ile Petraköyü arasındaki vadi içinde ve benim emrime amade olarak ictima’ nizamında bulundurunuz.” Bunun üzerine bir taburla 5 bataryadan ibaret olan kıtaat Petra’nın 2 km kadar şimalinde Petra–Poloz yolunun şarkında bir yerde kaldı.

D) Kolordu Karargâhının Kıtâtı

Mahmud Muhtar Paşa hatıratında bugün ki cereyan–ı hali şöyle anlatıyor:

“Nizamiye kıtaatının ekserisi halâ ikmâl efradı almakla meşguldü: seferberlik ve tecmi‘ natamamdı, piyade ve topçu yekdiğerinden ayrı mahallerde idi. Gece vakti tevziat ve istihzârât fevkalâde meşguldü. Nısfü’l-leylden sonra alınan bir umûmî taarruz emrinin fırkalarca bir iki saat zarfında ta‘mim ve icrası gayr-i kâbildi. Bundan dolayı fırka 9, 7 ancak sa 5–6 raddelerinde hareket edebildi. Karahisar Fırkası ise bilnesibe ileride ve toplu olduğundan erkence hareket ettiyse de süvari ve topçusu gelememişti.

Kolordu karargâh ancak sa 7 evvelde Kırkkilise’den çıkarak şimaldeki yolu takiben sa 11.30 evvelde Petra’ya vardı. Karahisar Fırkası’nın pişdarı köyün şimalinde, kısım-ı küllisi Poloz’un cenubunda hal-i intizârda idi. Fırka 9 pişdarı Petra’da mola veriyor; kısım-ı küllisi geliyordu. Sağda fırka Y Seyr-i Suvat Deresi etrafında muharebeye başlamıştı. [202] Sa 12.30 sonraya doğru Karahisar Fırkası 11.45 evvelde yazılmış raporuyla Karahamza’da 1000 nefer bulunduğu ve bunun pişdar olması muhtemel olduğu hakkında bir rapor götürdü. Bunun üzerine fırka 9’a geniş cephe ile yürüyüp Karahisar Fırkası’nın garbında hat açmak üzere Karahamza istikâmetinde ilerlemesi emredildi. Şakir Bey’e de Erikler’i–Karahamza yolunun elde edilmesi emrolundu. Fırka 7’ye de bundan bahisle ma‘lûmat verildi.

Sa 2 sonrada Poloz’a doğru ilerlerken Şakir Bey Fırkasını hal-i rica’tda gördüm ve derhal Poloz’un 2.5 km cenubunda tevkif ettim. Meğer Şakir Bey topçusuz mevki’ini muhafaza edemeyeceğine kani olarak çekiliyormuş.

Bunun üzerine fırka 9’un önündeki kıtaatı Karahisar Fırkası ile Tekye Deresi arasındaki boşluğa giderek (yani kolorduca sevk olunarak: M. N.) mevzi’ aldı. Bu iki fırkadan yalnız 5 tabur, bir cebel ve 3 sahra bataryası mevzi’de, mütebakisi ihtiyatta idi.

Bu fırkaların ta’biyesiyle meşgul iken düşmanın bir piyade alayı ile bir bataryasının Teke Suyu boyunca ilerleyerek fırka 8 ve 9 arasına girmek istediği görülmesi üzerine Petra–Kadıköy yolunun Teke Suyu’nu kat ettiği noktadaki geçide hakîm olacak surette mezkûr yolun tarafeynindeki tepelere fırka 9’dan iki taburla iki mitralyöz bölüğü ve bir cebel bataryası daha ta’biye edildi.

Az miktarda düşman avcısı Poloz–Çeşmeköy yolunun hemen cenubunda mevzi’ almıştı. Mevzi’imizin önü vusûl cenahı gayet açık ve düşman taarruzuna gayr-i müsait olduğundan Bulgar piyadesi takrîbe kıyam etmedi ve 484 Tepesi karîbinde mevzi’ almış olan iki düşman bataryası ateş açarak sa 2.30 sonradan itibaren başlıca topçu muharebesi oldu. Fırka 9’un sağ cenahındaki bir taburla bir mitralyöz bölüğü düşmanın dere boyunca ilerlemek isteyen kıtaatına ateş açarak tevkif etti.

Hayet-i zâbitân beceriksiz olduğundan bizzat ve fırka kumandanlarıyla beraber avcı hattında bulunarak hususat-ı âdiyye ile meşgul olmak mecburiyetinde idik. Hayli meşgaletle tedafü’ bir vaziyet alabildik ve zaten akşam dahi takrîb eylediğine nazaran oğün taarruz kâbil olmayacağı derkârdı. Mamâfih topçu ateşimizin hayli tesiri görüldü. Düşman bataryalarından birisinin iskât edildiğine ve piyadesinin zedelediğine zâhib olduk.

Orada gece için kolordu emrini vererek Petra’ya avdet ettim.”

Kolordunun gece için verdiği emir şudur:

?

Sa 6 sonra

1–Düşman Poloz’la onun garbındaki koruluk civarında vâki’ topçu mevki’ine hava kararınca kadar gelmiştir.[203]

2–Kıtât oldukları yerde kalacaktır. Avcı hatları salis veya riba’ tespitinde kuvvetle işgal edilerek mütebakisinin istirahati temin edilecek surette geriye alınacaktır. Avcı hatlarının gerisinde müstevî noktada ateş yakılabilir. Cephemizin sağ cenahı kemâlen fırka 9, sol cenahı Afyonkarahisar Fırkası tarafından işgal edilmek üzere mevazi kıtaat beyninde alessabah taksim edilecektir. Fırka 9’un 4 taburundan mâadası ihtiyat–ı umûmî olarak emrimde, mevzi’ ile Petra’nın ilerisindeki orman beynindeki çukurlukta ve kısmen orman garbında ictima’ nizamında sa 6’dan itibaren hazır bulunacaktır.

3– İaşe küçük ağırlıktan yarın Petra’dan ikmâl edilecektir.

4–Karargâh–ı Umûmî (?) Petra’dadır. Parola zaferdir. Gece sa 10’da karargâha emri almaya zabıtlar gönderilecektir.

Piyade mevzi’lerinin 3–4 yüz metre ilerisine karakollar vaz’edilmesi ve bir km lik mesafeye kadar devriyelerle temin edilmesi lazımdır. Mevzi’ tahkîm edilecektir ve topçuya siper yapılacaktır. Bizim topçu mevzi’lerinin önüne birer takım piyade konacak ve siper kazacaklardır. Süvari Petra’da kalacaktır.”

Cereyan–ı hal telhisan tetkik edildikte:

Kolordu kısım–ı küllisi yekdiğerinden katiyyen haberi olmayan muhte’lif kuvvette 3 kol ile muhte’lif saatlerde ordugâhlarda ayrı ayrı emniyet tertibatıyla Petra’ya hareket eylemiştir. İleriye tek bir süvari neferi göndermek kâbil olamamıştır. Karahisar Fırkası ile fırka 9 arasında 5 km kadar bir mesafe husûlüne mukâbil fırka 9 ile fırka 8 kıtaatı Petra garbında çatışmıştır. Kolordu karargâhı hiç olmazsa kolbaşında bulunarak harekâtı bizzat idaresi icab ederken Kırkkilise’den Petra’ya tam 4 saatte gelebilmiş ve biçare Afyonkarahisar fırkası düşman karşısında ma–fevksiz, süvarisiz, topçusuz tek başına kalmıştır.

Kolordu karargâhı vaziyeti kavrayamamış, umûmî bir plana tevfi kan ittihâz makrurat edememiş ve firkaların kıtaatına ve en ufak teferruata bizzat müdahale ederek bilhassa fırka 9’un parçalanmasını intac eylemiştir.

Gece için verilen emir ise yarının felaketine ihzar eylemiştir: Filhakika daha gündüzden sarsıldıkları, yoruldukları, yekdiğerine karıştığı görülen kıtaatı gece karanlığında, düşman yakınında ve düşman tesir–i maneviyesi altında tebdil–i mevzi’ ve nizam harekât–ına mecbur etmek pek tehlikeli idi.

Kolordunun vâkit ve zamanıyla Kırkkilise’den hareket edememesi hakkındaki mazeretlerde şâyân–ı kabul olamaz: epey zamandır Kırkkilise’de bulunan ve üç dört gündür mütemadiyen taarruza sevk edilmek istenen kolordu hazırlıklarını ikmâl etmiş, hiç olmazsa firkalar kolordu karargâhı ile ve firkalar kıtaatlarıyla emin bir muhabere şebekesi tesis etmiş olmalıydı.

Herhalde emir tevzi’i hususunda şurası anlaşılıyor ki: üç fırka kumandanına ayrı ayrı vâkitlerde şifahi emirler verilmiş, fırka 8 müfrezesine ve daha bazı kıtaata emir vermek unutulmuş, emir tahriri ise [204] bir türlü hazırlanıp tevzi’ eylememiş ve görünüşe nazaran kolordu karargâhı erkenden istirahate dalmaya tercih eylemiştir. Herhalde 3. Kolordu Erkân–ı Harbiyesinin pek fena olduğu veya kumandan tarafından buna da müdahale edilerek serbestçe ifa vazife eylemesine meydan bırakılmadığı müstebân oluyor.

Bunun neticesi olarak ordunun en mühim vazife beklediği bu kolordu kısm-ı küllisi bugün adeta muharebe etmeden, düşmanla hafif bir muharebe teması ile iktifa etmiş ve ordunun ümidini boşa çıkarmıştır. Halbuki basit bir yürüyüş emriyle kolordu Koyunkavur üzerinden teklif olunan tarzda yürüyüşe ve mesela sa 6 evvelde başlamış olsa idi umum-u kıtaatin saatte 3 km kat edebildiği malum olmasına göre Karahadır'dan itibaren Poloz garbın kadar olan 20 km mesafe 6-6.5 saatte kat edilerek kolbaşı Karahisar Fırkası'nın vaziyetinde Poloz garbında bulunur ve esnada yürüyüş kolu boşluksuz olarak mütemadiyen kolbaşına akar; sa 4 sonraya doğru kol nihayeti de yetişerek buradaki 3 Bulgar alayına 16 tabur ve 16 batarya ile taarruz edilir; hiç olmazsa bu vaziyette akşam edilerek yarın için pek faydalı bir vaziyet elde edilmiş olurdu. Fakat heyhat!

Petra Muhareresi

b) Bulgar Tarafı

Bu istikâmete Bulgar 4. Fırkası'nın sol kolu geliyordu. Bu firkanın evvelce görülen emri mücâbince sol kol Y 19, 5. Topçu Alayı'ndan 3 seri batarya, Y 44, 3. Obüs Taburu, Y 43, 5. Adi Topçu Alayı bir istihkâm, yarım süvari bölüğü olarak cem'an 12-½-12-1 kuvvetinde olmak üzere sa 10 evvelde kolbaşıyla Karahamza'dan hareketle Karahamza-Poloz-Petra yolunu takip edecekti.

Bu kıtaatin 8 akşamı ikamet mıntıkası şöyle idi:

Y 19 Ömerabbas'da olup pişdarını Çeşmeköy'e doğru sürmüştü.

3. Liva (Y 44, 43) birer alayıyla Karapınar Çiftliği ve Devletliğağaç'ta idi.

Fırka karargâhı Devletliğağaç'ta idi.

Y 7 uç taburuyla Malkoçlar'da, lekeli humma hasebiyle karantinada bulunuyordu. Bunun bir taburu (3 T) 3 Teşrinievvele kadar süvari istinadı olarak ileride idi. 8 akşamı Karahamza cenubunda emniyet hattında bulunuyordu fırka kumandanı 8'de Malkoçlar'dan geçerken Y 7 kumandanı da harekâta iştirake müsaade talep etmiş, bunun üzerine 9'da ilerlemesine muvafakat edilmişti. Bu vaziyet hasebiyle firkanın 9'da evvelemerde Devletliğağaç-Karahamza, Ömerabbas-Karahamza yollarından istifade eylemesi muvafık olduğundan Karahamza (mürur noktası) olarak verilmiş ve buradan ber-vech-i bâlâ sa 10 evvelde kolbaşıyla geçmek emredilmişti. [205] Fakat çamur ve 1. Fırkaya mensup nakli kıtaatiyla Ömerabbas'ta vâki olan çatışma hasebiyle fırka kıtaatı Karahamza'da ancak sa 2 sonrada toplanabildi.

Daha evvel Karahamza'ya gelen fırka kumandanı, kıtaatin bu suretle tehir edeceğini görünce, Poloz civarındaki tepeleri bir an evvel işgal etmek maksatıyla bu esnada ileri karakoldan avdet eden tabura (muhtemelen Y 7 T 3) ileriye, pişdar gelinceye kadar bu tepeleri tutmak vazifesiyle bir (keşif müfrezesi) sürmeyi emretti ve bu müfreze sa 11.30'da ilerledi.

Karahisar fırkasının pişdarı işte bu müfrezeye çattı. Müteakiben bir taraftan Karahisar Fırkası Poloz cenubuna rica't ederken diğer taraftan da bu müfreze ve mensup olduğu tabur kendisini faik düşman kuvvetleri karşısında addederek geriye çekildi (sa 2 sonraya doğru)

Bu esnada fırka kumandanı da "Petra ile Poloz arasının bir Türk alayı tarafından işgal edildiğini, Petra istikâmetinden keşif kolların gelmekte olduğu" haberini almıştı.

Bunun üzerine firka kumandanı yürüyüş kol teşkilâtından sarf-ı nazar ederek fırkayı açma ve Y 19 solda, 3. Liva sağda olarak Karahamza tarafından iki kolla düşmana taarruz kararı verdi ve Bulgarların fikrince Karahisar fırkası işte bu hareketi görünce “6 km gerideki firka 9 Y beklemeye lüzum görmeyerek topçusuzum diye rica‘t etti.”

Sa 3 sonraya doğru (bazı âsâr sa 4 sonra diyor) sol kolun pişdarı ve firka kumandanı Eski Poloz’un şimâl-i garbiyesindeki tepelere gelince Osmanlı topçusunun ateşine uğradı. Bunun üzerine olan adı ateşli bir batarya köyün garbındaki hakîm tepede mevzi‘ye girdi. (muhtemelen 384 Tepesi)

Arkasından pişdardaki diğer iki adı ateşli daha mevzi‘ye geldiği gibi bunları kısm-ı külliden bir seri ateşli top taburu da takviye eyledi. Bir seri batarya ile 3 adı batarya Osmanlı topçusuna ateş ettiler, diğer iki batarya tarassud mevzi‘inde kaldı.

Topçu muharebesi karanlık basıncaya kadar devam etti. Bu muharebedeki tesire gelince bazı Bulgar âsârı Osmanlı topçusunun iskât edildiğini ve bu sayede açılıp yayılmaya imkân hâsıl olduğunu yazdığı halde diğer bazı âsâr ber-vech-i âti şâyân-ı dikkat sözleri ihtiva etmektedir:

(meydan-ı harbde bulunan bir muharririn hatıratından)

“Düşman topçusu Petra’nın garbındaki sırtlarda mevzi‘ almış, oradan kıtaatımız üzerine şiddetli bir ateş yağdırıyordu. Bizim topçumuzun bir kısmı da Poloz kıtaatının garbında mevzi‘ye girmişti. Muharebe pek ziyade kesb şiddet etti. Bahusus akşama doğru firkanın kıtaatı Eski Polozköyü’nü zapt etmek için hücumla hazırlandığı zaman son şiddetine vasil oldu. [206] Düşman topçusu bilâ endişe ve la yenkati’ ateş ediyordu. Fakat şekil arazide mevcut olan birçok sütre ve dağlar avcılarımızın kemâl-i muvaffakiyetle ilerlemesini teshîl ediyordu.

Eski Poloz’a gitmeye niyet ettim. Fakat buraya takrîb edince tesadûf ettiğim askerlerle karyenin şu anda Osmanlılar elinde olduğunu, binâenaleyh oraya gitmek mümkün olmadığını ifade ettiler. Topçu ve piyademiz burasını kemâl-i şiddetle dövüyordu.

Ben ilk defa muharebe görmekte olduğumdan her şeyin bizzat şahidi olmak merakına düştüm ve bu sebeple bir bataryamızın yanında durdum.

Türk topçusu ateşini teşdid ediyor. Mamâfih sıhhat-ı endahtında muvaffakiyet gösteremiyordu. Mermilerin bir kısmı yüksek geçiriyor, bir kısmı da yanda ve önde kalıyordu.

Çok geçti; Türkler bataryalarımızın mevzi‘lerini keşfetti ve ateşlerini bunların üzerine tevcih etti. Büyük tesir görülmemekte iken birdenbire bataryamız sükud etti. Artık ateş etmiyordu. Bunun sebebinin bir türlü anlayamıyordum.

Bataryamız yalnız maske edilmiş ve fakat mevzi‘ almamış olduğundan mücerret bulunduğu mevzi‘ düşmanına keşfettirmemek maksatıyla sükud ettiğine hükmettim. Fakat sebab-i hakikiyi muharebeden sonra dahi anlayamadı.

Türk mermileri bataryanın etrafına düşüyorsa da hiçbiri tam isabet olmuyordu. Bu sırada bu batarya adeta kurşun ve dumandan bir sis tabakasına sarılmıştı; topçu bu muharebede ilk ateş vakt-i yerini alıyordu. Topların arkasına sığınmış olan efrad bilâ hareket düşmana doğru bakıyor, hiç kimse bulunduğu yerden kımıldanmaya bile cesaret edemiyordu. Asker topun kendilerini muhafaza edeceğini

anlıyor ve bir ferd kimildayacak olursa bir felakat çıkacağını, bir şarapnelin derhal Bey'inlerinde patlayacağını zannediyorlardı.

Çok geçmedi, düşman bulunduğum mevki'e, bataryalarının garbında ateş etmeye başladı. Nihayet bataryalarımız kendisine geldi ve şiddetli bir ateşi Petra'dan ilerlemekte olan düşman piyadelerine tevcih etti. Fakat düşman bu ateşten hiç müessir olmuyor gibi görünmüyordu. Hatta emirberim bana [Bunlar topçudan bir şey anlamıyor. Ehemmiyet vermiyorlar. Bunlara karşı en müessir çare yegâne süngüdür.] dedi. Düşman yakından etrafımızda 50–60 şarapnel patlattı. Mâhiyetimiz duman kesildi. Teneffüs güçleşti. Türkler mermilerine belki de bir nevi gaz koymuşlardı. nihayet karanlık çıkararak ateş kesildi.”

3. Kolordu'nun hissiyatında düşman topçusuna Tevfik edildiği tarzda olduğunu evvelce görmüş olduğumuzdan bu ifadeyi daha hakikî telâkki edebiliriz. Hâlbuki atılan mermiyât yekunüne nazaran bu netice garibdir.

Sa 6 sonrada 4. Fırkanın vaziyeti şöyle idi:

Y 19 Karahamza–Poloz yolunun şimalinde;[207]

Y 44 bu yolun cenubunda;

Y 43 y 44'ün sağında.

Bu suretle kolun açılması ve yayılması hitâm bulmuştu. Bulgar âsârı Y 19'un hareketi karşısında Mahmud Muhtar Paşa'nın sağ cenahına karşı tadabir malumeyi ittihâz ettiğini yazıyorlarsa bu, daha ziyade fırka 5'in zeyrde görülecek hareketinden münbais olsa gerekti.

Y 19 Bulgar rivayetince akşama doğru yüksek tepeyi zabt eyledi (bu tepede ihtimal birkaç perakende nefer vardı.) 3. Liva geceleyin ictima' nizamında kaldı. Y 19 ise ilerleyerek yine ale'r–rivaye süngü hücumuyla Poloz'daki Türkleri itmiş ve geceleyin Poloz'un cenub–i şarkiyesine giderek Y 19 burada üç taburla toplanmış...

—

Bulgarlarca Petra Muharebesi de işte bundan ibarettir. Görülüyor ki Bulgarlar da Osmanlılar'a taş çıkartacak bir batâetle hareket ederek azami mesafe olan Devletliagaç–Karahamza = 14 km yi sa 2 sonraya kadar ancak katedebilmişler ve sa 2– sa 5.30 arasında ise Karahamza'dan 4 km kadar ilerleyebilmek için açılıp yayılmakla vâkit geçirmişlerdir.

Şedid ateşler, taarruzlar vesaire hep mahsul–u hayal olup ancak muharebe nedir bilmemekle kâbil te'vil sözlerdir. Bulgarlar da vaziyeti kavrayamamış, tarafeyn birdebire tesadüf suretinde karşılaşarak her iki tarafında ilk ateşe giren kıtaatı geri çekilmiş ve bu muharebe hakikatte neticesiz bir muharebe temasından ibaret kalmıştır.

Üçüncü Bab

9 Teşrinievvel 328 Erikler Muharebesi

(Kroki 20,24) a) Osmanlı Tarafı

Bu muharebe 7. Osmanlı fırkasıyla beşinci Bulgar fırkası arasında cereyan etmişti.

Malum olduğu üzere 7. Fırka Kumandanı Miralay Mustafa Hilmi Bey, 8'de perişan surette Kırkkilise'ye avdet etmiş olan Erikler müfrezesinin döküntülerini

toplamak üzere bizzat bir miktar piyade ve süvari kuvveti ile Erikler'e gitmiş olup ancak 8/9 Teşrinievvel güç ve kuvvet Kırkkilise'ye avdet edebilmiştir.

Mumaileyh avdetini müteakip kolordu karargâhına çağrılmış ve “fırkanın 9 minh sa 3 evvelde hareket etmesi” hakkında emir şifahi telakki ederek avdet edip Kırkkilise kışlasında bulunan sa Y 8 kumandanına:

“Sa 3 evvelde Kofçaz–Belviran–Erikler–Taştepe–Ermeni mahalle–Yaylacık ve Erikler–Devletliğağaç–Malkoçlar–Gaibler–Dereköy istikâmetinde yirmişer atlı kuvvetinde üç uzak keşif kolu [208] gönderilmesini ve alayın aynı saatte Kırkkilise şimâl-i garbiyesinde ictima' etmiş bulunmasını” tahrîren emretmiş ve sa 2.30 evvelde firka kıtaat sairesinde ayrı ayrı ictima' emirleri verilmiştir ki bunlara nazaran:

Nişancı alayı Kırkkilise şimal kenarındaki Tokmakköyü'nün 1.5 km ilerisinde; süvari bunun önünde sa 5 evvelde ictima' etmiş bulunacak, kıtaat sairede sa 6 evvele kadar tedrien bunlar gerisinde ictima' edecektir.

Sa 4.45 evvelde süvari alayına verilen diğer emirde: Devletliğağaç şimalinde görülen kuvveti meçhul düşman piyadesinin keşfinin bilhassa mühim olduğu, kezâlik Belviran–Yaylacık–Dereköy–Erikler–Devletliğağaç ve Erikler–Keşirlik–Taştepe–Ermeni mahalle yollarından ve Elmacık istikâmetinden düşman kıtaatının ilerleyip ilerlemediğinin keşfi” bildirilmiştir.

Yedinci firka kumandanı bidâyet emirde sadece “hareket” emri şifahisini almış olduğundan vaziyeti ancak sa 4 evvele doğru gelen kolordu emri tahririsinden kavrayabilmişti.

Aliessabah içtima büyük tehirle oldu. Süvari alayı emri ancak sa 2.45'te aldığından sa 3 evvelde hareket edebilmenin maddeten gayr-i kâbil olduğunu beyan ediyor. Diğer kıtaatda gerek emir almak ve gerek emir vermekte ve hazırlanmakta çok tehir ettiklerinden firka kolbaşısı ancak sa 8.15 evvelde hareket edebildi. Süvari alayı da müteakiben gelerek kolun önüne geçti.

(süvari alayı kendisinin pişdar sa 7 evvelde yetiştiğini iddia ediyor.)

Yürüyüş tertibi şöyle emrolunmuştur:	}	pişdar
Nişancı Y 3		
Süvari Y 7		
Bir sahra Topçu Taburu İstihkâm Bölüğü		
1500 metre mesafe	}	kısım-ı külli
Piyade Y 20		
Sahra To Y 7 T 2		
Piya Y 21		
Küçük Zabıt Numune Taburu		
Hafif Cephane Kolu Sıhhiye Bölüğü		

Pişdara: “Kofçaz–Karapınar hattına karşı keşf” emredilmiş, bunun üzerine pişdarda süvariye “Seyr–i Suvat tarikiyle Elmacık’a ve Petra’ya Teşrinievvelr kişilik keşf kolları göndererek kısm–ı küllisiyle pişdarın 2 km evvelinde hareket etmek” emrini vermişti.

Süvari alayı K 3 Y fırka 9’a K 5’ten bir takım kolordu karargâhna, k 2’den bir takım fırka 8’e vermiş olduğundan cem’an yekûn 200 atlıdan ibaret kalmıştı. (Karahisar Fırkası’na süvari verilmemesi ne kadar büyük bir su–i tali’dir.)

Süvari kumandanı bu pişdar emrinden bahsederken kendisinin bu emrin son maddesini icra etmeyerek kendiliğinden daha ileriye gittiğini ve bu suretle fırkaya vâkit ve zamanında mühim haberler verdiğini iddia ediyor. Fırka ceridesi ise “Uzak keşf kollarının ancak sa 8 evvelde hareket eylediğini, sol cenahın ayrıca keşif koluyla tarassud edildiğini, fırka karargâhına irsâli emir olunan atlıların unutulmuş olarak gönderilmediğini uzak keşif kolları da Erikler’i geçmediğinden düşmana dair vâkit ve zamanıyla haber alınmadığını ve ber–vech–i âti fırkanın baskına uğradığını ve bugün süvariden zerre kadar istifade edildiğini” yazıyor.

Sa 11 evvele doğru pişdar kol nihayetiyle Seyr–i suvat Deresi’ni geçti. (muhtaç izahtır: lâakal 3.5–4 km umka malik olması icab eden pişdar bu saatte hakikaten kol nihayetiyle Seyr–i Suvat Deresi’ni geçtiyse kolbaşının Erikler’e 3 km kadar yaklaşmış ve Kırkkilise’den itibaren 2.45’te 15 km kat etmiş olması iktizâ eder ve saatte 5 km den fazla bir yürüyüş demek olur. Hâlbuki fırka 7 kıtaatı saatte ancak 3’er km yürüyebilen diğer kıtaatdan daha hüs–ü halde olduğu gibi takip edilen yolda dağlık olması hasebiyle bilakis daha ziyade meşguldü ve sahra topraklarının bu yol üzerinden hareketi hiçte kolay değildi. Şedit bu böyle ise bu takdirde kolbaşının süvarinin iadesi vechile sa Teşrinievvel hareket etmiş olması icab eder. Veyahut daha hakikatte yekûn olarak vaziyetin şöyle olduğunu söylediği mevzi’ hakikatte Kirazlıdere şark sırtlarıdır; fırkanın Seyr–i Suvat ve Kirazlı Dereleri’ni arazi üzerinde ta’yinde yakaladığına hükmolunabilir. Binâenaleyh pişdarın sa 11 evvelde kol nihayetiyle Kirazlıdere’yi geçmiş olması ve fırka kısm–ı küllisinin buradan 1.5–2 km cenubunda Karakoç hizasında mola vermiş bulunması icab eder.)

Bu esnada düşmana dair henüz bir ma’lûmat gelmemişti. Bir hayli kıtaatda henüz yürüyüş koluna dâhil olmamış, geriden geliyordu. Kezâlik “kolordunun sol cenahı kollarının da henüz geride olduğu [210] görülüyordu.” Binâenaleyh fırka kumandanı bir saat mola emretti ve sa 12’yi biraz geçte tekrar hareket edildi. Mola esnasında nişancı alayından geri kalmış olan bir taburla Y 21 yetişerek kol tamamlandı. (kolordunun diğer kollarının henüz geride olması” tevkife bir sebep teşkil edemez, bilakis fırka 7 sağ cenahında bulunduğu gibi ordu sağ cenahını icabında ileri kademe olarak muhafaza daha faydalı olabileceğinden bilakis bu kollardan ileride bulunmayı düşünmeli idi. Mamâfih diğer sözleri bir mola için az çok sebep kâfiydi.)

Bu esnada süvarinin hareketine gelince: (Alayın ifadesine nazaran)

Sa 9 evvelde alay Seyr–i Suvat Deresi’nin bir kilometre kadar garbında idi. Buradan tekrar süratle Erikler’in bir kilometre kadar garbına gitmiş ve bu yol esnasında ilerideki yekûn keşf kolundan: “Düşmanın Fındıklı Deresi’ni avcıyla geçmekte olduğu” mealinde bir haber gelerek pişdara gönderilmiştir.

Sa 9.45 evvelde alay kumandanı Erikler garbından tarassud etmeye başlamış ve sa 10. 30 evvelde fırka pişdarına şu raporu göndermiştir:

“Düşmanın bir liva tahmin ettiğim kuvveti Fındıklı Deresi’nin şimalindeki sırtta ve avcı Erikler’e 300 metre mesafede olmak üzere ilerliyor. Bu kuvvet topçuyu da hâvîdir.”

(Bu raporda muhtaç tetkiktir: Süvari alayı bunun Erikler garbından yazamaz, düşman avcı 4–5 yüz metrede olursa alay nasıl durur? Bahusus alayın yaya cenk yaparak düşmanı tevkif etmek istediği hakkında da bir kayıt yoktu. Nitekim âtideki sözlerde bunları takviye eder.)

Alay düşmanın ilerlemesi nispetinde geriye çekilmiş, düşmanın Erikler’de mola ettiğini, ba‘de tekrar hareketini tarassud etmiştir. Alayı sa 11.30 evvelde de yine Erikler garbından (?) pişdara şu raporu göndermiştir:

“Düşmanın bir liva tahmin ettiğim kuvveti Fındıklı Deresi’nin şimalinde ve avcı Eriklerköyü’ne girmiştir. Ben temas muhafaza ederek Erikler’in 2.5 km gerisindeki sırtlara çekiliyorum.” [bu rapor pişdardan fırkaya sa 1.25 sonrada geldi]

Bu suretle süvari kendi ifadesine göre piyade ucuna kadar geriye çekilmiş ve pişdar kumandanına rastgelen süvari alayı kumandanı Binbaşı Esad Bey “Düşmanı getirdik artık kozunuzu pay edin” diyerek alayla sağ cenaha doğru çekilmiştir.

Süvari alayı piyade ucuna Erikler’in 5 km kadar cenubunda tesadüf ettiğini söylüyor.[211]

Fırkaya gelince:

Tekrar hareketten sonra sa 12.45 sonrada ilk defa olarak bir süvari müstakil keşf kolundan gelen şu raporu aldı:

Erikler şimalindeki Yassitepe

9 minh sa 11.1 Teşrinievvel

“Düşman bir alay kadar piyadesi yanında bir batarya top olduğu halde yürüyüş tertibatıyla ilerliyor. Üç köye girmek üzeredir. En geride ağırlık gördüğümünden hepsinin bu kadar olduğu anlaşılıyor. Yürüyüş istikâmeti Kocatarla–Erikler.”

[Bu rapordaki düşman, muhtemelen süvari alayının sa 10.30 evvelde yazdığı ilk rapordaki düşmandır ve her iki raporda zeyrde görüleceği üzere beşinci Bulgar fırkasının Kocatarla’dan yürüyen kuvvetini bildiriyor, fakat sa 10.30 evvelde avcı Erikler 300 metre mesafede olan düşman sa 11.15 evvelde halâ köye girmek üzere nasıl olur? Acaba mola mı etti?

Bir mola mevzi‘ bahs olunduğuna nazaran ya saatlerin ayarında fark var veya mesafede]

Mamâfih Bâlâ’daki rapor bunun zaman vürûdu fırka harp cerîdesinden aynen iktibas edilmiştir. Hâlbuki gerek ceridede gerek vesaik sairede munderiç fırka 7 kumandanının kolordu kumandanına gönderdiği muhabere raporunda ise bu madde şöyle hikâye olunuyor:

“... Sa 11.30 evvele doğru pişdar avcı Erikler’in dört kilometre cenubuna yaklaşmışken süvari keşf koluna bir rapor geldi. Bundan topçuyu dahi hâvî bir alay düşmanın Erikler’e takrîb etmekte olduğu ve pişdar avcının bu mevki‘den üç yüz metre uzakta olduğu bildiriliyordu”

Bu suretle fırka ceridesinde mezkûr raporun zaman vürûdu olan sa 12.45 ile 11.30 arasında tam beş çar-ü yek bir zaman farkı var. Bu muharebe raporu muharebe gününden sonra yazılmış olduğu için bunun daha hakiki olması ağırlık ihtimal olduğu gibi müteakip vuku'atda bunu teyîd eder. Binâenaleyh öyle hükmedebiliriz ki sa 11.30 evvelde fırkaya gelen rapor, süvari alayının sa 10.30 evvelde yazarak pişdara göndermiş olduğu rapordur. Alay raporunda düşmanın liva olarak zikredilmesine mukâbil keşf kolu raporunda alay denilmesine ve fırka raporunda düşmanın alay denilmesine nazaran görünüşe göre bilâhire rapor yazılırken ikisi birbirine karıştırılmıştır.

Her ne hak ise fırka bu rapor üzerine derhal düşmana taarruza karar veriyor. Fırka raporunda bu bâbda şöyle deniyor: “Fırka adeta baskına uğradı. Zeyre ittihâz edilen tedabir-i keşfiyaya rağmen düşman hakkındaki ma'lûmatı süvariden ancak müsademe ile birlikte aldı ...”[212]

Bu karar üzerine şu emirler verildi:

Pişdara şifahen: “Bir batarya topu hâvî bir düşman alayı Erikler'e girmektedir. Fırka bu kolun sağ cenahını ihâta ederek taarruz edecektir. Pişdar şu tepeleri tutup topçuyu setr ve düşmanı tevkif edecek ve ba'de ihâta kıtaatı icrayı tesir ettikten sonra bununla beraber taarruz edecektir.”

Fırka topçu kumandanına: “İkinci topçu taburu pişdarla kısım-ı külli arasına Alınacaktır.”

Kısım-ı külli: “Kısım-ı külli kolbaşısıyla sola çarh ederek fırka yaverinin göstereceği istikâmette yürüyüşe devam edecektir.”

Obüs taburlarına, sıhhiye bölüğüne, ağırlıklara: “Bulduğunuz yerde kalınız.” fakat ağırlıklar mola esnasında yürüyüşe devam etmiş olduğundan fırkaya yanaşmışlardı; bunlara derhal 5 km geriye gitmeleri ayrıca emir olundu. Bundan sonra fırka kumandanı bizzat araziye, sol cenahı tetkik etti. Arazinin müsaadesizliğini taarruza gayr-i müsait olacak derecede açık olduğunu, ihâta muvaffakiyetinin şüpheli olduğunu görerek tebdil fikir etti ve düşmanın sol cenahını ihâtaya karar vererek kısım-ı külli taburlarını fırka erkân-ı harbi vasıtasıyla yoldan sağa açtırdı.

Topçu T 2'ye de yolun solunda, topçu T 1'in sol cenahında mevzi'ye girmesi emir olundu. Bu esnada topçu T 1 Erikler Korusu'nun 2 km kadar cenub-i şarkiyesinde, Kırkkilise-Erikle yolunun solunda mevzi'ye girmişti. Pişdar da düşmanla muharebeye başlamıştı.

Bu müsademe mebde'ini sa 12 zeval kabul edebiliriz. Bulgarlar sa 11.30'da köye girdiklerine nazaran 1.5 km kadar bir mesafeyi ilerleyerek bu sırada ormandan çıkmaya başlamışlar ve muhtemelen bu esnada Kulaçlı Deresi cenubunda bulunan pişdarla muharebeye başlamışlardır.

Bu fırkanın buraya kadar ki hareketine bir nazar-ı tetkik atfı sırası geldi:

Fırka bir kare yarın tesadüf edebileceği düşman hakkında esaslı hiçbir ma'lûmata malik değildir. Muhtemelen 7'de Erikler ve cenubunda görülen düşman süvarisi yarın ya karşımızdadır, ya değildir. Devletliâğaç etrafındaki piyade kuvveti de yekûn ne yaptı? Şayet hareket etmişse Erikler istikâmetine gelebileceği gibi cenub-i garbiye doğrudan gitmiş olabilir. Kezâlik bu ihtimal, düşman bugün hareket etmedi ve yarın hareket edecekse bunun için de vardır. Nitekim ordu emri de bunu derpîş ediyor. Şuna hükmedilebilir ki bu kuvvet Erikler istikâmetinde ise bu takdirde bu istikâmetle Süloğlu arasının boş bulunması pek muhtemeldir. Her halde yarın için ilk hedefimiz Erikler'e vusûldür. Yolda düşmana tesadüf edersek ahvale göre hareket

olunur. Aksi takdirde buradan sonra bir kısım veya tekmil kuvvetlerin, Devletliagaç veya Karahamza Poloz istikâmetlerinden birisine sapması, alınacak haberlere tedabir yarın verilecek kararların ruhi düşman hakkında bir an evvel ma'lûmat almaktır. Binâenaleyh bir kere süvarinin tâlimat-ı mahsusa ile fırka emrinde olduğu vechile [213] kısım-ı küllisiyle ileri gönderilmesi icab ederdi. Tırnovacık yoluyla (dâhil) Poloz yolu (dâhil) arasında şimalden gelen yolların her birinin ehemmiyetinde keşif ve tarassudu temin olunmalı idi.

Vakt-i harekete gelince: bunun için azami fedakârlık yaparak Erikler şimalindeki sırtlara, düşman yoksa mümkün olduğu kadar erken gelebilmeyi temin etmeli idi. Bu maksatla fırka Kırkkilise'den Erikler'e müteveccih müteaddit yollardan istifade ederek hattı iki kolla bile hareket edebilirdi.

Fırkanın ilk ittihâz ettiği taarruz kararına gelince: Fırka bu kararla yürüyüş kolunda olarak tesadüf muharebeye kabul ediyor demektir. Aynı zamanda muharebeye başlamış bulunuyor. Süloğlu civarında mütearrız Bulgar sol cenahından 35-45 kilometre şarka tek başına bir alay veya bir liva nasıl hareket eder? Başka kuvvetlerde mevcut olması ağleb ihtimal olduğu gibi şayet yoksa bu kuvveti tepelemek bizim için kolay olacağından bu nokta-i nazardan aceleye lüzum yoktur. Binâenaleyh fırka burada taarruz kararını derhal değil, ileride ittihâz etmek üzere şimdi pişdarı bulunulan sırtlara açarak icabında düşman taarruzuna karşı müdâfaaya memur etmeli, kısım-ı külliyi de Seyr-i Suvat Deresi sırtları gerisinde mestûrân tevsi' cephe ettirmeye başlayarak bizzat ileriye sevk etmeli, bu aralık kalacak haberlerden de istifade ederek karar-ı kat'iyi ittihâz etmeli idi.

Fırka kumandanı taarruz kararını ittihâz ve emirlerini ita etmeyi müteakip süvari alayının sa 11.30 evvelde pişdara göndermiş olduğu raporu aldı. (sa 12.50) [bu saatte gösterir ki fırka ilk raporu sa 12.45'te almıştır. Aksi halde taarruz kararını ve emirlerini verecek kadar bir zaman geçmemiştir.] müteakiben sa 12.55 sonrada da şu rapor geldi:

Erikler cenub-i şarkiyesindeki kayalık

9 minh sa 12.5 sonra

“Düşmanın tahminen 6 tabur kadar piyadesi beraberinde topçu olduğu halde emniyet tertibatı ile Elmacık üzerinden Kadıköy istikâmetine doğru ilerliyor. Avcı Elmacikköyü'nün takriben 2 kilometre ilerisine geçmiştir. Hakikî kuvvetini keşf edecektir”

Bunun üzerine fırka vaziyeti tebdil etmiş gördü; arazi bütün topçunun istihdamına müsait olmadığından taarruzun neticesi meşgul görüldü ve kısım-ı külliyi geride bir mevzi'de açarak pişdarı bunun himayesi altında geriye çekmeye ve şimdilik müdâfaada kalmaya karar verdi ve o emr-i âtiyi îtâ eyledi:

Pişdara: “Fırka düşmana taarruzdan sarf-ı nazar etti. Kısım-ı külli geride, Elmacık Erikler-Kırkkilise yolları mültekasındaki sırtlarda düşmana mukabele için yayılacaktır. Pişdar emir ihbara kadar bulunduğu mevzi'de sebat edecektir.” [214] Kısım-ı külli bizzat fırka kumandanı tarafından arzu edilen sırtlara saptırıldı ve açıldı. Bu sırada To Y 8 kemâlen ileride mevzi'ye girmişse de “ateşin ne suretle keşad

edileceği fırkaca emir edilmemiş olduğundan” önde başlayan şedit piyade muharebesine rağmen ateş açmamıştı.

Bu esnada To Y 8 T 2 ‘ye “Seyr-i Suvat Deresi şarkına gelerek pişdarın rica‘tını himaye etmesi” emir edildi ve pişdara da şu emir gönderildi:

Pişdar muharebesini kat‘ ile Seyr-i Suvat Deresi cenubundaki tepelerde topçunun himayesi altında fırka hattı müdâfaasının sol cenahı gerisine ihtiyat-ı umûmîyi teşkil etmek üzere çekilecektir.”

Bunun üzerine To Y 8 T 2 fırka tarafından geride gösterilen mevzi‘ye girmek üzere çekilmekte iken mevzi‘de kalan To Y 8 T 1 nihayet ateş açtıysa da bu sırada pişdar da çekilmeye başladığından bu da ateş kesdi ve Seyr-i Suvat Deresi’nden inerek bunun cenub-ı şarkiyesindeki sırtlara müteveccihen hareket etti.

To T 1, T 2’nin bulunduğu sırta çıkmak üzere iken bu defa T 2 düşman piyadesine ateş ve bir saat kadar ateşe devam ettikten sonra “düşman piyadesi artık zaviye-i meyyiteye girdiğinden” ateş keserek bu da birinci taburun yanına, yani daha gerideki sırtlar üzerinde olan fırka kısm-ı küllisi nezdine geldi.

Pişdarın muharebesi tahminen ber-vech-i âti cereyan etti:

Pişdar ağleb ihtimal yürüyüş kolunda iken kolbaşı düşmana çattı ve ateşe başladı. (Muhtemelen zeval sıraları veya zevali müteakiben) sa 1 sonraya doğru pişdarı teşkil eden nişancı Y 3’teki Y 19 T 3 pişdar kumandanının “düşmanı cepheden işgal” emrini aldı. Nişancı T 1’e mitralyöz bölüğü ile birlikte sol cenah gerisinde, N T 1’e sağ cenah gerisinde kalması, istihkâm bölüğüne de topçuya yardım etmesi emredilmiş, To T 1 ve bunun arkasından ilk emre tabi’en gelen To T 2’de pişdarın bulunduğu sırtta ber-vech-i bâlâ mevzi‘ye girmişti.

Fakat cephedeki Y 19 T 3, alay kumandanının rivayetince, taarruz etmesi ve bilâhire rica‘t etmesi hakkında gönderilen o emr-i mükerrereye rağmen açılıp yayılarak taarruza başlamıştı. Bu esnada düşman piyadesi kolbaşını durdurarak ateşe başlamış anbean ateş hattını takviye ediyor, mevzi‘ye giren bir batarya düşman topçusu da taarruz eden piyademiz üzerine ateş açmış bulunuyordu. Nişancı alayının diğer iki taburu ise Seyr-i Suvat Deresi’nin hemen garbındaki sırtlar gerisinde müstevîran bekliyordu. Mitralyöz bölüğü de sol cenahta mevzi‘ almıştı. Riic’at emri alındıktan sonra gerideki kıtaat kolayca çekildi. Fakat Y 19 T 3 iki zabıt ile 400 kadar şehit ve mecruh vermek suretiyle ağır zayıata uğradı; N T 3’te 150 kadar şehit ve mecruh vermişti.

Düşman pişdarı Seyr-i Suvat Deresi cenubuna, fırka hattı müdâfaasının 800–1000 metre önüne kadar ileri kıtaatıyla takip etti ve ba‘de durarak tahkîmata başladı.[215] Ric’at eden kıtaatın kısm-ı külliye suret-i umûmîyede ne zaman iltihak edebildiğini kestirmek gayr-i kâbil isede N Y 3 kumandanının sa 5 sonrada verdiği bir rapora nazaran rica‘tın bu sırada hıtâm bulduğuna hükmedilebilir.

Pişdar bu işleri yaparken fırka kısm-ı küllisi de sa 2 sonraya kadar solda, Y 21, sağda kademeli olarak Y 20 ve sağ cenah gerisinde küçük zabir numune taburu olmak üzere açılarak tahkîmata başlanmıştı. Evvelen pişdardaki To Y 7 T 1, ba‘de T 2’de buraya gelmişti.

Sa 2.20 sonrada gelen ve Kadıköy şimalindeki sırttan 12.40 sonrada yazılmış olan bir rapor “Elmacık-Erikler istikâmetindeki düşman kolunun Elmacık ilerisinde tevkif ettiğini” bildiriyordu.

Fırka kısm-ı küllisi akşama kadar suret-i umûmîye de bu vaziyette kaldı.

Bugünün hareketi hakkında fırka 7 harp ceridesindeki raporla, 3. Kolordu kumandanı Mahmud Muhtar Paşa'nın evrakı arasında bulunan fırka 7'nin bir raporundan aynı bahse telakki eden hususat ber-vech-i zeyr yazıldı. Bu iki rapor hakikatte ağleb ihtimal bir rapordur; Muhtar Paşa'nın evrakı arasında bulunan asıl olacağına nazaran fırka harp ceridesine bu suretle muharif olarak geçmiştir:

A) Fırka Harp Ceridesinden:

Seyr-i suvat deresinin 5 km cenub-i şarkiyesinden
9 minh sa 2 sonrada

“ ... Erikler cenubunda bir düşman livasıyla sa 1 sonrada müsademeye başladım, biraz sonra Eski Poloz-Petra istikâmetine doğru üç taburdan mürekkep bir düşman kolunun emniyet tertibatıyla ilerlediğini gördüm (Bizim Karahisar fırkası olsa gerek M. N) karşımda bir düşman livası olduğundan ve Poloz-Petra karşı kolordu bulunduğundan düşmanın sol cenahına taarruz etmek üzere hazırlık tertibatı aldığım sırada süvari Elmacık üzerinden Kadıköy'üne doğru bir düşman livasının ilerlemekte olduğunu bildirdi. Arazi fevkalâde gayr-i müsait olduğundan bu taarruzdan sarf-ı nazar ettim. Seyr-i Suvat Deresi'nin cenubundaki sırtlara çekildim. Petra-Poloz arasından da top sesi geldiği gibi Kadıköy'üne doğru ilerleyen düşman livasının da Kadıköy'ünden Kırkkilise'ye doğru inmesi halinde kolordunun sağ cenahını muhafaza etmek kâbil olamadığından hatt-ı rica'tı temin için Kırkkilise'ye çekilmeye mecbur olacağını zannedirim.”

B) Vesaik Arasında Bulunan Esas Rapordan Aynen:

Seyr-i suvat deresinin Erikler yolunda kat ettiği
Noktanın 2 km şarkındaki sırttan
9 minh sa 2 sonra

“... Bugün sa 2 zevalde Erikler'in 3 km cenubundaki sırtlarda bizim için meşgul bir arazide düşmanla müsademe ettik. Kuvveti bir liva ile 3-4 batarya kadar olduğu haber verildi. Aynı zamanda Eski Poloz-Petra [216] istikâmetinde bir düşman kolunun hareketini gördüm. (Diğer rapor gibi aynen) ... bildirdi. Üç düşman kolu arasında kalmamak için pişdar muharebeye başlamışken taarruzdan sarf-ı nazarla Seyr-i Suvat Deresi cenubunda (gerisinde) bir tabur topçu ile himaye mevzi'ini alarak fırkayı Erikler-Kırkkilise, Elmacık-Kırkkilise yollarının telakki sırtlarına çektim. Şimdi düşmanla karşı karşıya bir mevzi'de geceyi geçiriyorum. Karşımdaki düşman 16 tabur kadardır. Mümkün olduğu kadar Kırkkilise'ye sarkmaya veya Tekye Deresi garbına çekmesine mani olmaya çalışacağım.”

c) Fırka kumandanının bilâhire kolordu kumandanına verdiği raporda ise bu bâbda şu sözler yazılıdır:

“ ... Derhal taarruza karar verdim ve icabına tevessül ettim. Taarruza tevessül olunmak üzere iken süvari kumandanından bu kolun bir liva olduğuna dair ma'lûmat geldi ve akabinde yine süvari keşif kolundan bir batarya topu hâvîyiz, alayın şimalinden gelerek elmacı'ğa takrîb etmekte olduğunun müş'ir rapor geldi. Sa 12'de pişdar bize gayrı müsait olduğundan (zira bütün topçuyu yerleştirecek mevzi' yoktu.) müdâfaayı ihtiyar daha müsib olacağını mülâhaza ederek geride bir mevzi'de

(Kırkkilise–Erikler–Elmacık yolları telakkisinde) kısm–ı külliye yayıp pişdarı bu mevzi‘in cenahı gerisine çektim. Pişdarın bu rica‘t muharebesi sa 5 sonraya kadar devam etti. Pişdar pişdarı taburu (Y 19 T 3) hemen kuvvetinin nısfını kaybetti. V, N Y 3 T 3 pişdar topçunun geç ateş açmasının da zayıata tesiri oldu.”

Bu üç ifade arasındaki farklar bilhassa zaman ihtilâfâtı şâyân–ı dikkattir. Fakat ne çare ki bunları tavzih etmek gayr–i kâbidir.

Bu suretle fırka 7 pişdarın faydasız ve kanlı muharebesinden başka mühim bir vakaya maruz kalmaksızın akşam etti ve sa 6.5 sonrada ber–vech–i âti ikamet emri verildi:

“1– Düşman pişdarı takiben hatt–ı müdâfaanın karşısındaki sırtlara kadar gelmiş ve burayı tahkîm etmekte bulunmuştur. Topçu, pişdar muharebesindeki topçumuzun mevzi‘indedir. Su Y 8 Ahmetce karyesinin ilerisinde geceleyecektir.

2– Fırka, geceyi hal–i intizârda geçirecektir. Birinci hatta bulunan kıtaat mevzi‘lerini avcı siperleri ile takviye edeceklerdir.

3– Ve mâbad numaralı teferruat

* *

Hakikatte süvari alayı daha geriye, Tokmakköyü’nün 2 km şimaline kadar giderek geceyi ağırlıklarının yanında geçirdi. Kıtât–ı sairesinin vekayı‘ zeyrde görülecektir. Fırkanın 9/10 vaziyeti takrîben şöyle olsa gerek: (Kroki 24 A) 28 [217]

Erikler Muharebesi

B) Bulgar Tarafı

Bu muharebeye Bulgar tarafında 5. Fırka kıtaatı iştirak etmiştir.

Bu fırka malum olduğu üzere 8/9 Teşrini evvelde 1. Livası’yla Kocatarla’da, 2. Livası’yla Elmacık’ta, 3. Livası’yla Karahamza’da idi. 9 minhte Tekederesi ile Elmacık–Karakoç yolu arasında hareket edecekti. Canbedar namı altındaki 2. Liva ise fırka kumandanının emrinde olarak ordunun Tırnovacık istikâmetine karşı sol cenahını setretmek üzere Elmacık’tan şarkı Kadıköy üzerine yürüyecekti. Ordu kumandanı firkaya ayrıca: “Kat‘i bir muvaffakiyet ihtimali olmadıkça vâkitsiz bir muharebeye sürüklenmemeyi” emretmişti.

Fırka bunun üzerine serahaten şu emri verdi.

Kocatarla

9 minh sa 6 evvel

“3. Ordu, Kırkkilise’ye taarruz ve burasını zabdetmek maksatıyla bugün ilerleyecektir.

1. Liva ve mülhik kıtaat: Erikler–Elmacık cenubundaki Mülteka–Karakoç yoluyla ilerleyerek Kirazlıdere Yazısı’nın şimâl–i şarkındaki tepelere muvasalat ve işgal edecektir.

3. Liva ve mülhak kıtaatı: Erikler yakınında toplanarak manora kıtası olmak üzere benim emrimde bulunacak ve birinci hattın vasatî gerisini takib edecektir.

Canbedar olan 2. Liva: Dünkü mevcudu ve fırka 6’dan bir seri cebel bataryasıyla Elmacık’tan Osmanlı Kadıköy’üne ilerleyecek ve vaziyetin inkişafına kadar orada tevkif ederek tarassud icrasıyla Tırnovacık Üsküp cihetlerine karşı ordunun sol cenahını setr ve temin edecektir. Canbedar benim emrim altında

kalacağından kumandanı benimle pek sıkı bir irtibat muhafaza edecek ve 1. Liva ile aynı hizada bulunacaktır.

Sa 6 evvelde hareket edecek olan 4 fırka 1. Liva emrinin hizasına geldikten sonra yani sa 7 evvelde hareket olunacaktır. Ben ihtiyat yanındayım.”

1. Liva (Y 5,2, Y 24’ten bir tabur, 6 seri batarya, ¼ süvari bölüğü) sa 9 evvelde ordugâhından hareket etti. İskir alayından iki taburla bir batarya ve süvari pişdarda idi. Erikler’e kadar düşmana tesadüf edilmeksizin ve bir haber alınmaksızın yüründü.

Fakat sa 1 sonraya doğru pişdar pişdarı köyden çıktığı esnada köyün cenub–i şarkıyesindeki tepelerde düşman bulunacağına dair yekdiğerini müteakip iki rapor geldi. Bunun üzerine pişdar derhal [218] açılıp yayılarak taarruzu hareket etmeye başladı; yarım saat sonra alayın diğer iki taburu da pişdarı takviye eyledi.

Düşman şiddetle mukabele ederek hattı–ı alayın cenahlarını tehdide başlamış fırka edilerek (hep bir taburun taarruz) manevra kıt’ası olan Tuna alayının da muharebeye ithaline lüzum görüldü ve bu alay düşmanı Elmacık’a atmak maksatıyla sağ cenahta açıldı.

Bunun üzerine düşman daha bu alayı tamam açılıp yayılmadan evvel rica’ta başladığı ve Kırkkilise istikâmetinde çekilerek sa 5 sonraya doğru meydan–ı harbi kemâlen tahliye edildi. 1. Liva geçeyi suret–i umûmîyede Seyr–i Suvat Deresi garbında geçirdi.

3. Liva Karahamza’dan hareket ederek 1. Liva’nın muharebesi esnasında meydan–ı muharebeye gelmiş ve bir müddet 1. Liva’nın arkasında hazır bulunmuşsa da muharebeye ithaline lüzum görülmediğinden sa 5 sonrada Erikler’de toplanmış ve geceyi burada geçirmiştir. Yalnız fırka 4–5 arası açık ve bu 6 km lik aralık sa’b el–murûr olduğundan irtibat tesisi maksatıyla Y 45’ten iki tabur bu aralığa doğru sürülmüştür. (İşte bu hareket 3. Osmanlı kolordu kısım–ı küllisini bir cenah ihdasıyla tehdid etmiş olsa gerektir.)

2. Liva da bugün muharebe etmemiştir. Bu liva yahud canbedar fırka emrini ancak 9 minh zevalde almış ve sa 1 sonrada hareket etmiştir. Fakat sa 4 sonrada garbı Kadıköy şarkındaki tepelere vasıl olunca fıkadan “birinci livanın imdadına koşmak üzere Erikler’e muvasalat” hakkında emir şifahî almış olduğundan, liva cephe cenub–i garbiye müteveccih olmak üzere açılarak Erikler istikâmetinde hareket etmiş, sa 7 sonrada ancak garbı Kadıköy hizalarına gelebilerek geceyi köyün şimalindeki tepelerede geçirmiştir. (bir eserde hataen cephesini şimâl–i garbiye çevirdi) cümlesi vardır. Bulgarların fikrinde 2. Liva’nın maksat ifrazı Kırkkilise’deki Türklerin şarkla hat muvasalasını kesmek ve taarruz başladığı zaman bunları havf–u hirâse düşürmekti. “Eğer bu liva daha Mahirane ve cüretkarane hareket etse idi netice parlak olurdu. Fakar arazinin sarplığı ve irtibatsızlığı dolayısıyla müsmir bir harekete muvafık olamadı. Mamâfih canbedar göz ve kaşı fırka 7’nin kararına icra–ı tesire kifâyet etti.”Fırka karargâhı geceyi 3. Liva yanında geçirdi.

6. Bulgar Fırkasının 9 Teşrinievvel Hareketi

Fırka kumandanı bugün için hulâsaten şu emri vermiştir:

Gaibler

8 Teşrinievvel sa 11.50 sonra

“Yarın ber–vech–i âti hareket olunacaktır:

Sağ kol; 1. Liva, 6 seri batarya, ½, istihkâm bölüğü sa 6 evvelde hareketle 235–Karahamza–Poloz yoluna yürüyecek ve emr–i ahire kadar Poloz’da kalacaktır. [219]
Sol kol; 2 liva, 6 seri batarya, ½ istihkâm bölüğü. sa 6 evvelde hareketle 226–Devletliğaç–Erikler’e hareket edecektir.

¾ süvari bölüğü sa 6 evvelde hareketle sol kolun önünde Erikler’e yürüyecektir.

Fırka kumandanı Erikler’e kadar sol kol ile birlikte bulunacak, ba’de geceleme üzere Poloz’a gelecektir.”

Hâlbuki malûm olduğu üzere 9’da Erikler ve Poloz civarında muharebe vâki bulunduğundan 6. Fırka’nın 1. Liva’sı hakikatte Karahamza’da, 2. Liva Erikler civarında geceledi ve bu fırka bugün kat’iyen muharebeye girmede.

3. Bulgar ordusu karargâhının 9 Teşrinievvel hareketi

Ordu karargâhı 9 minh sa 9 evvele kadar Gaibler’de kaldı. Ba’de Devletliğaç tarihiyle Erikler’e giderek oradaki muharebeyi gördü. Buraya vürûdu sa 2–3 arasında olup muharebeyi Erikler’in 2 km garbindaki tepeden seyretmiştir.

Akşama doğru Karahamza’ya gitti ve geceyi burada geçirdi.

Dördüncü Bab

9 Teşrinievvel 328’de 2. Osmanlı Kolordusu

(Kroki 20,25)

9 Teşrinievvel’de iki muharebe mıntıkası arasında kalmış ve bir türlü silah atmaya imkân bulamamış olan bu kolordunun bugün ki serkezişti ber–vech–i âtidir:

Kavaklı’da bulunan 2. Kolordu kumandanı ordu taarruz emrini vâkit ve zamanıyla aldı. Fakat harita üzerinde Kavaklı–Koyunkavur arasında yol mevcut olmadığından bunu tahkike bir zabıt memur edilse de bunun “hayvanı bulamadığı bahanesiyle” hareket etmediği ancak nısfü’l–leylde anlaşıldı ve bunun üzerine 1. Kolordu kıtaatlarından bu bâbda bazı ma’lûmat sorulmakla iktifa edildi.

Sa 7 sonrada verilen kolordu emrinde “9 minh de süvarinin sa 4 evvelde Seymen istikâmetine hareketle Kiremitli şimalindeki orman kenarından Süloğlu’na kadar olan mıntıkayı tarassud etmiş, fırka 4’ün sa 4 evvelde hareket eylemesi” bildirilmiş ve 9 sabahı erkenden iki zabıt keşf kolu çıkarılmıştır.

2. Kolordu erzakça sıkıntıda idi; 1. Kkolordu’nun güç hal ile 20 çuval un alınarak fırka 5’e verilmişti. Fırka kumandanları ümitsizdi. Meselâ fırka 4 kumandanı vaziyeti şöyle hikâye ediyor: [220] “Fırkada kâbiliyet–i taarruziye yoktu. Fırka mevcudu hemen nısfı seferberdi. Bu mevcudun kısm–ı azamîde, derhâl iki gün evvel Babaeski’de iltihak eden ve kısm–ı azami henüz kıt’a ve zabıtının ismini ve hatt–ı tüfeğini bilmeyen gayr–i malum ferdle ifradı cedide idi topçu alayı da aynı halde olup cephanesi de noksandı. Babaeski ve Kavaklı’dan gelen makariler semeresiz ve ipsiz idi. Hal bu merkezde iken alınan emir ve icab el infaz olduğundan fırka emri verildi.”

Süvari 10'un Harekât-ı Müttekaddimesi:

Süvari alayı cem'an 15 zabıt ve 111 kılıç kuvvetinde olarak 9 minh sa 4.30 evvelde Kavaklı İstasyonu'ndan Kavaklı–Yenice–Koyunkavur–Kiremitli–Seymen istikâmetinde hareket etti. Zabıt keşf kolları sa 3.30 evvelde hareket etmişti. Alay sa 7 evvelde Kiremitli şark sırtlarına geldi ve bu ana kadar düşman hakkında hiçbir haber almadı.

Alay burada bir saatten fazla bir müddet intizâr ettikten sonra Kiremitli garbındaki sırtlarda bir iki süvari alayı gördü (. ?) fakat bu esnada alayın yanına gelmiş olan Geredeli'deki sabık mürettep livanın keşf bölüğü bunların Osmanlı süvarisi olduğunu bildirmesiyle bir şey yapılmadı. (?)

Alay zevale doğru hareket ederek Kiremitli garb sırtlarına çıkmak üzere iken uç, evvelce görünen süvarinin düşman olduğunu bildirdi. Bunun üzerine süratli ile tekrar Kiremitli şark sırtlarına avdet edildi ve bir iki yekûn keşf kolu çıkarıldı.

Bu tevkif esnasında sa 1 sonraya doğru tarafeyn keşf kolları arasında birkaç el ateş teati edilmiş, alaydan da bir takım, bulunulan sırta yaya cenge inmişti.

Bu vaziyet yarım saatten fazlaca devam ettiği esnada ber–vech–i zeyr fırka 4 kumandanı süvarinin yanına gelmiş ve fırka 4 avcının Kiremitli'nin 2 km kadar şarkına muvasalat edildiği görülmüştür.

Kolordunun Hareketi:

4. Fırka yürüyüş emrini 8 Teşrinievvel 7.30 sonrada almakla beraber vâkit ve zamanıyla yemek hazırlanamadığından kolbaşısıyla ancak sa 5.30 evvelde hareket edebildi. Kolordu karargâhı firkanın yakınında olmakla beraber ancak sa 6 evvelde uyanmış olduğundan firkanın tehir hareketini görünce emr-i vâki karşısında kaldı. Fırka yürüyüş tertibatı şöyle idi:

Y 10	}	pişdar
4 atlı		
To Y 4'ten bir T		

[221]

1000 metre mesafe

4 atlı	}	kısım-ı külli
Y 11 T 1		
To Y 4 T 1		
Y 11 T 3,2		
Y 12		
Nişancı T 4		
Telgraf Müfrezesi Hafif Cephane Kolu Sıhhiye Bölüğü		

Fırka 4'ün arkasından 500 metre mesafe ile de fırka 5 şu sıra ile yürüyecektir. Y 13, To Y 5, Y 14, Y 15, N T 5, sıhhiye bölüğü.

Büyük ağırlıklar ordugâhlarda kalacaktı.

Arazinin son derece çamurlu olması yüzünden yürüyüş daha bidayetten itibaren batı oldu. Birçok top ve arabalar çamura saplanarak yürüyüş intizamı bozuldu. Kolbaşı sa 8.20 evvelde Koyunkavur şark sırtlarına ancak vardı ve burada fırka 2'nin Koyunkavur'dan Geredeli'ye hareket etmiş olan Y 6 sona rast gelerek bunun müruruna intizâren mola etti.

Bu esnada kolordu karargâhı da buraya yetişti ve Tekye Deresi, bir iki öküz arabasından yapmış uydurma köprü vasıtasıyla geçilmesine çalışıldığını ve tekrar tekrar yapılan bu geçiş hareketi yüzünden kolbaşısının dağılmış ve hareketin durmuş olduğunu, fırka karargâhının Koyunkavur garbındaki tepede tarassudla meşgul olduğunu görünce bizzat müdahale ederek tanzim hareketine lüzum gördü (fırka 9'un bu esnada buraya yetişmemiş olması hakikatte bir nimet olmuştur. Eğer bu da yetişse idi burada müthiş bir hercü merc daha olurdu—M. N)

Fırka 4 kolbaşısı Koyunkavur'un 1.5 km garbındaki Hüyük hizasından sa 9.15 evvelde geçti.

Kolordu karargâhı sa 10'da bu Hüyük'e gelince tarafından 3 ve 1. Kolordular'ın ilerlemekte olduğunu ve maamâfih Koyunkavur'dan garba çıkan yol gayet fena olduğundan yürüyüş kolunun bu yokuşu çıkarken pek ziyade parçalanmış ve uzamış olduğunu gördü.

Fırka kolordu karargâhları sa 11.15 sonraya kadar bu Hüyük'te kaldılar. Bu sırada takriben şimal istikâmetinden 3 top sesi duyulmuş ve Edirne istikâmetinden de şiddetli muharebe sesleri aksetmeye başlamış olduğundan fırka 4 kumandanı nihayet Hüyük'ten hareket eyledi atlı ile ilerledi. Kolordu karargâhı yine burada kaldı. [222]

Fırka 4 kumandanı süvari Y 10'un yanına, Kiremitli şark sırtlarına geldiği sırada derenin garbındaki sırtlarda düşman süvarisi görülüyordu. Fırka kumandanı bunu 1 alay, alay kumandanı ise lâakal 3 alay tahmin ediyordu. Bu anda (sa 2 sonra) 2. Kolordu'nun vaziyeti şöyle idi.

Süvari Y 10 ve fırka 4 kumandanı Kiremitli şark sırtlarında.

Fırka 4 kolbaşısı Kiremitli şarkına vardı. Kol nihayeti 2.5 saat kadar daha şarkda.

Fırka 5 kobaşısı henüz Koyunkavur'un garbına geçmekte ve mola etmekte. (2 fırka kolbaşısı arasında 11 km var. Hâlbuki fırka 4'ün yürüyüş umku nihayet 6–7 km olması icab ettiğine göre fırka Teşrinievvelpey geride kalmış oluyordu)

Kolordu karargâhı Koyunkavur garbındaki Hüyük'te.

Fırka 5 bu batâet hareketi şöyle izah ediyor:

“Bokluca Dere'nin garb sırtları epeyce meyilli olduğundan ve yağın yağmurlarla topraklar kaypak bir halde geldiğinden birçok araba ancak piyade yardımıyla çıkâbiliyordu. Büyük ağırlıkların geride kalması emredilmiş olmakla beraber kıtaatın yanında yine birçok araba görülmüş ve yoldan çevrilmişti. Çamura saplanan arabaların yüzünden daha doğrusu ifrasın gayr-i malûm olmasından ve yürüyüş bilmemesinden ve bilhassa Koyunkavur şarkındaki sırtlar dehşetli çamur ve bataklık olduğundan heyet-i zâbitânın gayreti müsmir olmuyor ve birçok tevkifler ve açılmalar vuku' buluyor ve efrad dağılıyordu.”

Fırka 4'ün kolbaşısı Kiremitli'ye geldiği sırada fırka kumandanı pişdar pidarına “köyü tarayarak köyün garb sırtlarına muvasalat tevkif eylemek” emrini verdi. Fakat bu esnada süvari alayının dörtnal ile geriye çekilmesi görülmekle birçok heyecan ve telaş hâsıl oldu. Piyadeler bundan müteessir acente ve iş yerlerini atmaya başlamış ve Kiremitli garb sırtlarında güç halle el altına girilebilmişti.

Fırka 4 harp ceridesi cereyan hali şöyle hikâye ediyordu:

“Sa 2.30 sonraya doğru Süloğlu şark sırtlarında dost veya düşman olduğu tefrik edilemeyen keşf piyade kıtaatı görülmekle her türlü ihtimâle karşı ihtiyatlı bulunmak üzere pişdardaki topçu taburlarının bir bataryasına süvarinin yaya cenge indiği sırt yakınında mevzi' aldırıldı. Diğer iki bataryaya yol üzerinde tevkif etmek, kısım-ı küllideki topçuya da süratle ilerlemek emredildi. Pişdar kısım-ı küllisi de bu esnada Kiremitli şarkında cephe büyütüyordu.

Sa 2.35 sonraya doğru Seymen sırtları boyunca uzun ve keşf bir düşman kolu görülmeye başlandı. Fakat fırka kumandanı mesafeyi 6 km den fazla tahmin ettiğinden (hakikatte lâakal 7.5 km) bataryaya ateş açtırmadı ve sa 3 sonraya takrib ettiğinden Seymen sırtlarına ilerlendiği takdirde [223] geceye kalıncağı ve bunun hal ve vaziyet icabı mahzurlu olacağını mülâhazasıyla tevkife ve geceyi Kiremitli sırtlarından geçirecek ve sağ ve solumuzdaki kolorduların hareketini anlayarak ale's-seher bir hareket ma'kule icrası niyetiyle fırkayı toplamaya karar verdi.”

Hâlbuki bu esnada Poloz ve Süloğlu cihetlerinde top ateşi oluyor ve civar kolorduların muharebeye tutuştuğu vazhan görülüyor ve anlaşılıyordu.

Fırka 4 makarraratını şu raporla kolorduya bildirdi:

Kiremitli cenub-i şark sırtlarından

9 minh sa 3 sonra

“1- Sa 2 sonrada Su Y 10 Kiremitliköyü'ne hakîm gerisinde yere inmiş ve bir kısım kuvvetle de güya ilerleyerek köyü yakan düşman süvarisiyle yaya cenk etmekte idi. Alay kumandanı Sazlıdere Vadisi'nde üç süvari alayı bulunduğunu bildirmişse de müşahede etme nazaran her halde kuvvetli dört bölüklü bir süvari alayı tahmin olundu.

2- Pişdar pişdarındaki Y 10 T 1 köye taarruza memur oldu ve köye sa 2.30 sonrada girdi.

3- 1. Kolordu Süloğlu şarkındaki sırtlarda muharebeye tutuştu.

4-Kolorduların muhte'lif kollarla yürüyüş yapmaları hasebiyle dost düşman layıkıyla ayrılamıyor ve keşf layıkıyla yapılamıyor.

Seymen sırtlarında düşman kıtaatı vardır. Oraya kadar yürüyüşe devam bulunduğu halde geceye kalınacağı ve bir kargaşalığa sebebiyet verileceği teemmül edildiğinden şimdilik Kiremitli sırtlarında tevkif edildi.

Bu karar muhtaç tetkiktir:

Kolbaşısı Kavaklı-Koyunkavur-Dolan-Kiremitli şark sırtları yolunu ki 23 kilometredir. 8.5 saatte kat etmişti bazı üst üste saatte yine 3 km yürümüştü. Düşmanın görüldüğü yol nihayet 7 km uzakta idi. En çok, daha bir saat, yani 3-3.5 km yürünse sa 3 sonraya doğru bu düşmana çatılmış ve bu kuvvet bize karşı tevcih ederek muharebeye icbar edilmiş olurdu. Akşama kadar bir netice çıkmasa bile bu kuvvet hiç olmazsa 1. Kolordu'ya tesir edemeyecek bir hale getirilmiş ve hem bu

kolordunun yükü tahfif edilmiş hem de arkadan gelecek kıtaat ile peyderpey kuvvetlenecek olan bir kuvvetle düşmanın tamamen yanı üzerinde zuhur edilmiş olacaktı.

Bu kadar mühim bir vaziyet karşısında fırka kumandanının tevkif kararını ittihâz için serd ettiği esbabı en ağır sözlerle bile lüzumu derecede reddetmiş olamayız.

Kolordu karargâhı sa 2.5 sonraya kadar Koyunkavur garbındaki Hüyük'te kaldı. sa 1 sonraya kadar mühim bir haber almamış ve ordudan da bir emir gelmemiş olduğundan ağırlıkların celbine karar ve emir verdi.

Sa 2.5'da hareket etti ve adeta ile yavaş yavaş mesafe kat etmeye başladı.

[224]Sa 2.30'a doğru 1. Kolordu tarafından, sa 3'e doğru da 3. Kolordu tarafından top sesleri işitmeye ve atışları görülmeye başladı. Sa 2.30'a doğru da bir keşf kolundan gelen raporda "sa (1.45) düşmanın bir tabur piyade ile bir alay süvarinin Süloğlu şimâl-i şarkiyesinde muharebe etmekte olduğu" bildiriliyordu. [Ne kadar güzel ve hakikî bir rapor-M. N]

Kolordu karargâhı sa 3.30 sonraya doğru fırka 4'ün yanına geldi ve vaziyeti şöyle gördü:

"Su Y 10 Kiremitli şarkında, hatt-ı bâlâ gerisinde mestûrân duruyor.

Y 10'dan tabur köyün garbında, diğer iki tabur şarkında Hüyük cenubunda mestûr.

Topçu Y 4'ten bir batarya köy şarkında mevzi'de, diğer iki batarya epeyce geride, Devalan yolu üzerinde.

Fırka 4 kısım-ı küllisi peyderpey muvasalat ederek cephe büyütüyor.

Düşmanın iki kilometre tülünde bir yürüyüş kolu Seymen şarkları hatt-ı bâlâsından Süloğlu'na giden yolu takiben ilerlemekte, kolbaşı ve nihayeti görülmüyor. Kol dâhilinde yalnız piyade ve top var. Kiremitli garbındaki sırtlarda vâkit vâkit müteferrik ve münferit düşman atlı ve yayaları görülüyor.

Süloğlu tarafından hayvan sesi geliyor. Eski Poloz ile Karahamza arasında top muharebesi var. Muharebenin tarz-ı cereyanı şarapnel dumanlarından anlaşılıyor."

—

Kolordu kumandanı bunun üzerine sa 3. 45 sonrada fırka 4 kumandanına şifahen şu emri verdi:"

"Sağ cenahınız şu kayalığı şimâle geçmemek üzere tekmil kuvvetinizle şu gördüğünüz düşmana taarruz ediniz."

Kolbaşısıyla ancak sa 3.15 sonrada Koyunkavur'un garb sırtlarına çıkâbilmiş olan fırka 5'e de şu emir gönderildi:

"Topçu alayının serian ilerletilmesi, yürüyüşün tesri' Develanköyü'nden sonra sağa sapılarak 1000 metre aralıkla fırka 4 sağında ilerlenmesi ve tevsî' cephe edilmesi, kolbaşı kolordu karargâhının hizasına gelince durularak emre intizâr olunması"

Orduya da vaziyetinden ve ittihâz olunan karardan ma'lûmat verildi ve bu raporu götüren zabite Kiremitli-Geredeli-Yenice yolunu takip ederek vaziyetten 1. Kolordu'ya da ma'lûmat vermesi ve bunun vaziyeti hakkında ma'lûmat alarak avdet etmesi tembih olundu.

Fırka 4 harp ceridesi bu ahvali ber-vech-i âti hikâye ediyorsa da Bâlâ'daki hususatın hakikatte daha yakın olduğuna hükmedilebilir:

“Sa 2.30 sonraya doğru 1. Kolordu'ya bir zabıt gönderilerek bunun vaziyeti hakkında ma'lûmat getirmesi emrolundu. Bu zabıt avdetinde kendisine [biz vaziyetimizi kolorduya bildirdik; ayrıca fırkaya bildirilmeye hacet yoktur.] denildiğini söyledi.

Sa 4 Y buldu; henüz kolordu kumandanı yok. Topçu alayı kemâlen Kiremitli şarkına geldi ve kısım-ı külliye yanaştı. Vaziyeti hazır her ihtimâle karşı bir alayın Seymen istikâmetinde Kiremitli garbı sırtlarına kadar 29 [225] sürülmesini ve bir ileri mevzi' işgalini icab ediyordu. Bunun için Y 10'a emir şifahi verildi ve mevzi' gösterildi. Fakat alay kumandanı kütâsını açıp yayamadığından hareket bizzat yaptırıldı. Bu işten avdet ettiğim sırada (sa 5 sonra) kolordu karargâhı geldi. Nişancı T 4'ün tutulan mevzi'nin sağa temdidi hakkında kolordu Erkân-ı Harbiye riyasetinden emir aldığını öğrendim. Fırka vazifesine ikdâm ve gayret göstermekte iken mahzurlu müdahaletin âdem-i vuku'u esbabının teminini kolordudan istirham ettim. Şunu da ilave edebilirim ki nişancı taburlarının ileri sürülmesiyle tevsi' edilen cephemiz, kuvâ-yı mevcutemizle mütenasib değildi.”

Bu mülâhazatta ima edildiği ve diğer vesaikadan müstebân olduğu üzere bu esnada filhakika fırka 4 kumandanı kolordu Erkân-ı Harbiye reisi ve kumandanı arasında şifahen bir çok dedikodular olmuş, fırka kumandanı hattı isti'faya ve Erkân-ı Harbiye reisinin mürakabesine tahmîl edemem demeye kalkmış, kolordu kumandanı Erkân-ı Harbiye reisini müdâfaa etmiş ve hattı nihayet fırka kumandanının sözünü keserek “Hemen yürüyüşe başla haydi, dakika fevti gayr-i caiz” ifadeleriyle fırka 4 bir türlü hareket edemedi; kolordu kumandanlığından karargâh erkân-ı vasıtasıyla fırka kumandanına ve kıtaata müteaddit defalar ilerlemek emri verildi. Bunlara rağmen piyade Y 10 kısım-ı küllisi ancak sa 4.15 sonraya doğru Kiremitli Deresi'ni garba geçmeye başlayabildi.

Sa 4'e doğru Su Y 10'a sağ cenahın muhafazası vazifesi verilerek bu alay bir mikdar sağa hareket etti. Bu sırada mevzi'ye girmiş olan iki batarya da halâ görülmekte olan düşman yürüyüş koluna bir iki dane endaht ettiyse de mesafenin büyüklüğü karşısında ateş kesti. Fakat “Düşman kolununda görünen kısmıyla geldiği yoldan tekrar geriye döndüğü görüldü. Bundan, henüz görülmemiş olan kolbaşının Süloğlu'na doğru yürüyüşe devam ettiğine hükmedildi.” [garb bir tarassud, ihtimal Bulgar livasının açılma hareketi böyle bir fikrin tahsiline sebebiyet verdi-M.N.]

Kolordu harp ceridesinden nakledilen şu sözlerle şâyân-ı mütalâadır:

Fırka kumandanının gönülsüzlüğü, inadı, şaşkınlığı ve öndeki Y 10 kumandanının cehalet-i mutlakası sayesinde piyade bir türlü kat' mesafe edemediğinden bataryaları daha ileriye, dere garbına geçirmek mümkün değildi. Bu esnada fırka 4 kumandanı karargâha gelerek kendisinin emir ve kumandanı afvını talep etmiş ve sebep olarak önüne gelenin işine karıştığını söylemiştir. Bu müdahale Topçu Kolağası Recep Efendi'nin To Y 4 kumandanlığına gönderilmesinden ve seri davranmak için Erkân-ı Harbiye zâbitânının fırka kumandanına rica ve tavsiyelerinden kinaye idi. Fırka kumandanı teskin ve teselliye olunarak vazifesinin süratle icrası emredildi.”

Sa 3.30 sonrada ordu karargâhının Yenice garbından sa 2.45 sonrada yazıp göndermiş olduğu şu “2. Kolordu'nun sürat-i mümkün ile Kiremitli şimalinden Seymen Harabesi istikâmetinde taarruz-ı neticeyi kat'iyeyi temin edecektir.”

Mealindeki emri ve müteakiben de 9/10 Teşrinievvel için verilen ordu emri geldi. [226]

Sa 5 sonrada vaziyet şöyle idi:

“Piya Y 10 Kiremitli Deresi'nin 1000 metre kadar garbında açılmış, Hatt-ı Bâlâ'yı tutmaya memur.

Y 11 hâla Kiremitli şarkında buna da Y 10 sol gerisinden ilerlemesi emredildi.

Düşman yürüyüş kolu kayboldu. Dülüoğlu garb sırtlarında azamî 6 düşman bataryası mevzi'de Geredeli'nin garb sırtlarında 1. Kolordu karşısında bazı piyade topçu kıtaatının Süloğlu'na doğru çekildiği, bazı kıtaatında bize müteveccih yamaçlardan Geredeli'ye doğru geldiği görülüyor. Süloğlu tarafından tüfek sesleri işitiliyor.

3. Kolordu tarafında top muharebesi devam ediyor. Bizim şarapnellerin Poloz garbında paralandığı görülüyor.”

Bunun üzerine kolordu vaziyeti şöyle düşündü:

“3 ve 1. Kolordular muharebeye girmişse de akşamın hulûlüne mebni bu muharebenin kesb şedit edemeyeceği aşikârdır civarda tutuşulacak bir düşman yok kıtaat pek yorgun ve perişan. Binâenaleyh ikamete geçmek lâzım etraflı ma'lûmat-ı sahihe aldıktan sonra yarın hareket-i umûmîyeye başlarız.”

Bu karara tabi'en verilen ikamet emrinde: (hülâsa)

“Fırka 4'ün Kiremitli civarında kalarak garb sırtlarında emniyet tertibatı alması, fırka 5'in Develanköyü civarında hal ikamete geçerek sağa karşı emniyet tertipi alması, su Y 10' un iki fırka arasında kalarak bunların irtibatını temin etmesi, kolordu karargâhının da Develanköyü'nde geceleyeceği” bildirildi.

Kolordu karargâhı bundan sonra hareketle sa 7'de Develan'a geldi. Burada yazdığı uzun bir raporla orduya vaziyeti hikâye etmek istidiyse de, Yenice'ye kadar giden zabıt ordu karargâhını bulamayarak avdet etti.

2. Kolordu'nun bugünkü hareketi de işte bundan ibarettir. Kolordunun kolbaşısı sa 2.30 sonrada Kiremitli'ye gelmiş olmasına ve akşama kadar lâakal 3 saat vâkit bulunmasına, karşıda -7 kilometre mesafede yan yürüyüş yapan bir düşman kuvveti olmasına, civar kolorduların muharebeye tutuştuğu vazhen görülmesine rağmen kolbaşındaki fırka 4'ün kumandanı bir türlü bilâ tereddüt ilerlemek ve düşmana çatmak kararını veremediği gibi kolordu kumandanı ve Erkân-ı Harbiye reisi daha vâkit hazırdan beri fırka fırka ve alay kumandanlarının cehalet ve iktidarsızlığına kani olmasına rağmen sa 2'ye kadar Koyunkavur'da lengerendâz atalet olmuş, bundan sonra da meşî hafif ile ilerlemiş olduğundan vâkit ve zamanıyla kolbaşına yetişerek bunu ileriye süremedi, dedikodu ile ve kıtaata münferit müdahaleler ile vâkit geçirdi. Binâenaleyh Alman Erkân-ı Harbiyesi eserinde bu kolordu hakkında mevcut şu hükmü aynen kabul ve nakil ederek bu bahse hitâm veririz:

“Bu kolordu gerek Petra ve gerek Süloğlu istikâmetinde netice-i kıtâya muharebesine iştirak için elde mevcut zamandan, imkân müsait bulunmasına rağmen istifade edememişti. Kolordunun bu vaziyette göstermiş [227] olduğu noksana iktidar gayr-i kâbil tevil bir teseyyüb ve ihmaldir ve bugünün gayr-i müsait bir netice ile hitâm bulmasında bu kolordunun kusur ve hatası pek sarîh ve cediddir.”

Beşinci Bab

Edirne Seyyar Kolordusunun 9 Teşrinievvel Muharebesi (Kroki 30)

Edirne Kalesi muharebatı ayrı bir cilt teşkil edecekse de burada bu kıtaatdan çıkan seyyar bir kolordunun Kırkkilise Muharebesi'ne sürat-i iştirakını muhtasaran olsun zikretmek lâzım görüldü.

Şark ordusu kumandanlığı Karargâh-ı Umûmî'nin taarruz o emir ve telkinatı karşısında bir taraftan seyyar orsuya güya taarruza hazırlamakta iken diğer taraftan 7 Teşrinievvel'de Edirne kıtâsına seyyar harekete iştirak etmek üzere 3 fırkalı bir kolordu teşkilini, bunlara icab eden katar ve kafilenin ihzarını emretmişti.

Bu emre göre Edirne Kale Kumandalığı, kaledeki 10. nizamiye, Edirne, Babaeski, Gümülcine Redif fırkalarıyla sevk-i tali'le buraya gelmiş ve burada bulunmakta olan 4. Kolordu'nun 11. Fırkasından nizam-ı harbde görülen seyyar kolorduyu teşkil etmişti, kolordunun kuvveti takriben 30.000 insana bali' oluyordu. 8/9 gecesi bu kolordu vaziyet-i âtide idi.

Mürettüb fırka 1'in nişancı Y 4 Y şark cephesinde, Maltepe cevarında;
Kırkkilise alayı Cevizlik ta'biyesi yakınında;
Dedeğaç alayı garb cephesinde, Kemer tabyada;
Fırka 10: Yanık Kışla'da.
Fırka 11: Edirne şehrinde.
9 Teşrinievvel 328 için ber-vech-i âti emir verildi:

Edirne'den
8 Teşrinievvel 28

1- Düşmanın üç firkalık kuvveti Kabpa-Seymen-Eski Poloz hattındadır.

2-Tunca şarkındaki Değirmenköy havalisinde düşmanın hafif kuvvetleri bulunmaktadır.

3- Yemne teali şark ordumuz yarınki Salı günü Eski Poloz-Seymen-Süloğlu-Demirhanlı üzerinden taarruza ibtidâr edecektir.

4-Seyyar Edirne kolordusu nizam-ı harbde gösterilen kuvvetlerle ve kolbaşlarıyla 9 minh sa 10 evvelde ber-vech-i âti noktada bulunacaktır:

Müretteb fırka 1, 212 Tepesi cenub-i garbiyesinde, 3 yolun birleştiği mahalde.

(1/ 25000' de 149 Tepesi) [228]

Fırka 11, Hızırağa'nın 3 km cenub-i garbiyesinde.

Fırka 10, Karacaköy Yazısı'nın 2 km şimalinde, Hanlıyenice Caddesinde.

5- Her fırka kıtaat için 4 günlük yiyecek ve ihtiyat cephanesi taşıyacaktır.

6- Fırkaların hîn-i hacetde erzak ve cephanesi ikmâl için şimdilik bir erzak ve bir cephanesi kolu teşkil edilmiştir.

7- Cephanesi ve erzak kolu 148 Tepesi garbında emre intizâr edecektir.

8-Kolordu karargâhı yarın Ayvaz baba tabyasında bulunacağından her fırka ve süvari alayı zevalde evvel emir almak üzere birer zabıt gönderecektir.

9-Arnautköyünce ve Küçüktaş ocağı karibinde ve Dekovil İstasyonu'nda topçu ve piyade cephanesiyle erzak için bir depo tesis kullanacaktır.

Bu emre nazaran fırklar 9 minh sa10 evvel için âtideki tecmi‘ mahallerini emrettiler:

Fırka 1 Edirne–Karayusuf yolunda 212 Tepesi gerisinde.

Fırka 11 Edirne–Hasan Ağa yolunda Hasan Ağa civarında.

Fırka 10 Edirne–Büyükdöllük yolunda küçük taş ocağı karibinde.

9 sabahı fırka 10 vâkit ve zamanıyla ictima’ etti, mürettep fırka 1’in nişancı Y 4 ile bataryalarda hazırlandıysa da Kırkkilise, Dedeâğaç alayları vaktinde gelemedi. Fırka 11 ise suret–i umûmîyede geç kaldı.

Sa 11.40 evvelde kolordu fırkalara ber–vech–i âti istikâmetlerde hareketi emretti.

Müretteb fırka 1: 212–Karayusuf–Ortakçı

Fırka 11: Hızırağa–Pravadı Deresi şark sırtları–Kabpa

Fırka 10: Hasanağa–Sufiler–Tavşankuruciköy–238

Fırkalar hareket etti; müretteb fırka 1’e zevalden sonra evvela Kırkkilise, ba’de Dedeâğaç alayları güç hal ile iltihak etti.

Zevalde fırka 1 kolbaşısı 212’den, fırka 11 Hızırağa’dan geçmekte idi. Fırka 10 ise bidayette Büyükdöllük yolu üzerinde yanlış bir istikâmette sapmış olduğundan yeni bir pişdar çıkararak Hasanağa civarında Pirevradı Deresine karışan küçük bir dere istikâmetini tutmuş, zevalde sufiler’e yaklaşmıştır.

Ba’de şu kolordu emri verildi:

Ayvaz baba’dan

9 minh sa 1.10 sonra

1–Düşmanın Büyükdöllük istikâmetinden süvari ve piyadesinin ilerlediği görülmüştür.

2– Hızırağa düşman süvarileri ve Sufiler, piyadesi tarafından işgal edilmiştir.[229]

3– Fırka 1, 212 Tepesi’nde hal müdâfaada kalacaktır.

4–Fırka 10 Sufiler–Tavşankurici hattına taarruz edecektir.

5– Fırka 11 Hızırağa–Sufiler hattına taarruz edecektir.

6– Her iki nizamiye fırkası arasında irtibat tesisi edilecektir.

7– Süvari bölüğü fırka 10 sol cenahını muhafaza edecektir.

8–Karargâh Ayvazbaba’da dır.”

–

Bu emir üzerine fırka 1, 212 Tepesi’nde kaldı; Karayusuf–Ortakçı, Musabeyli–Demirhanlı istikâmetlerini tarassud ettirdi, bu taraflarda düşman olmadığını anlamakla beraber akşama kadar ne başka bir emir verdi, ne de kendiliğinden hareket etti; 9 Teşrinievvel muharebesine seyirci kaldı.

Fırka 11’in Muharebesi:

Pişdardaki Y 32 ile To Y 1’ in 5, bir mitralyöz bölüğü sa 3 sonrada Küçükdöllük’e yaklaşırken düşmana tesadüf etti. Bunun üzerine fırka açıldı, Y 33 fırka emri hilâfında yanlışlıkla Y 3’ nin sağına, N T 11’de bunun sağına geldi, hatt–ı harbe girdi. Bursa,Çekirge taburları da ihtiyat bulunuyordu. Düşman suret–i umûmîyede Kabpa cenubundaki sırtlarda idi.

Fırka taarruzu hareket etti, düşmana zayıf mukavemet göstererek kademe kademe çekildi. Muharebe suret-i umûmîyede hafif oldu. Karanlık basarken düşmanın muharebe teması münkatı' oldu. Fırkanın bir günlük faaliyeti hitâm buldu.

Fırkadaki 12'lik obüs bataryası akşama doğru Ortakçı'yı yaktı. Taarruz esnasında fırka kumandanı sağ cenahı açık addederek Bursa taburunu Küçükdöllük cenub-i şarkiyesine sevk etmişti.

9/10 gecesini fırka şu vaziyette geçirdi:

Bursa taburu Pravadı deresinin sol sahilinde Küçükdöllük bir kilometre şimâl-i şarkiyesinde;

Cekirge taburu Küçükdöllük bir kilometre cenubunda, dere sağ sahilinde.

Y 33 Bursa taburunun sol gerisinde, der sağ sahilinde.

Y 32 bütün fırkanın sol cenah gerisinde.

Mamâfih bütün gece rahat etmek nasib olmadı. Bursa taburu firkadan sola yanaşarak Y 33'le tesis irtibat emrini aldığı gibi N T 11 ve kıtaat sairede mütemadiyen yerlerinden oynayarak bir hayli kargaşalıklar tevellüt edildi. [230]

Fırka 10'un Muharebesi:

Emniyet tertibatıyla yürürken sa 3 sonrada, kolbaşı, safların 7-8 yüz metre cenub-i garbiyesine gelince pişdardaki Y 30 T 3 ateşe uğradı. Daha evvel, Döllük istikâmetine canbedar olarak ayrılmış olan Y 30 T 1'den, Döllük şarkından da tüfek sesleri geldi. Düşman kısım-ı küllisi Sofiler civarında idi.

Bu muharebe temas üzerine fırka açıldı. Y 30 T 2, sağındaki T 1'le soldaki T 3 arasında ihtiyata bırakıldı.

Fırkanın 4 bataryasından ikisi Sofiler cenubundaki bağlar sırtında, ikisi de bunun cenub-i garbiyesinde mevzi'ye girerek ateş açtı. Fırka suret-i umûmîyede taarruz-ı harekât etti; zayıf düşman kademe kademe Tavşankuriciköy istikâmetine çekildi. Y 30 takip etti. Bunun T 3 K 4 Y sa 6.30 sonrada Tavşankuriciköy'üne girerek burasını yaktı; bununla takip durdu, muharebe teması da bitti.

Fırkanın zayıyatı 200'den az fazla idi.

9/10 gecesini, fırka, Sofiler'le Tavşankuriciköy arasında, daha ziyade Sofiler'e yakın olarak geçirdi. Y 30 T 3 Tavşankurici'nin 3-4 yüz metre gerisinde münferit bir halde idi. Diğer kıtaat da geceleyin çok telaşlı olarak yavaş yavaş Sofiler'e doğru tekâsüf etti.

Altıncı Bab

Şark Ordusu Karargâhının 9 Teşrinievvel 328 Faaliyeti

Ordu karargâhı 9 minh zevalden evvel bargir'le Kavaklı'dan Yenice istikâmetine hareket etti. Yolda 1. Kolordu arabalarına rast geldi. Bunların başında külliyetli efrad görüldüğü gibi hallerinin de perişan olduğunu müşahede etti. İlerledikçe yol üzerinde perakende efrada rast geliyordu. Bu halden müteessir olarak diğer kolorduların da aynı halde olacağını düşünmeye başladı ve kuvâ-yı umûmîyenin sülasi denilse bile rib'anın geride kalmış olacağına hükmetti. Yenice Vadisi'nde daha ziyade karışıklık gördü. Yenice dâhil olduğu zaman kadar hiçbir ma'lûmat gelmemişti. Burada âdeta çöl ortasında kaybolmuş seyyah vaziyetinde kaldı. Hiçbir karargâhla muvasala-i fenniyesi olmadığı gibi yanındaki atlıların

miktarı da pek azdı. (Dolgun mevcutlu karargâhı piyade ve süvari bölüklerinin Lüleburgaz'da istirahatgüzin olduğu malûmdur.)

Ordu karargâhı bir müddet böyle ahvale muntazır kaldıktan sonra hiçbir haber alamamış olmasına istinaden bugün bir muharebe olmayacağı fikrine tamamıyla ve atideki emri hazırlamaya başladı:[231]

Yenice sırtlarındaki ordu karargâhı
9 Teşrinievvel 328 sa 12.15 sonra (tevzi' saati)

9 Teşrinievvel Akşamı İçin Ordu Emri Numara (2)

1- Bugün düşmana tasadüf edilmediği takdirde kolordular ber-vech-i âti mahallerde geceyi geçirecektir:

3. Kolordu: Sağ cenah koluyla Erikler'de, sol cenah kolunun kısm-ı küllisiyle Eski Poloz civarında; pişdarıyla Çeşmeköy'de, kolordu karargâhıyla Poloz'da.

2. Kolordu: Kısm-ı küllisiyle Kiremitli civarında, pişdarıyla Seymen Harab'ede, kolordu karargâhıyla Kiremitli'de

1. Kolordu: Süloğlu-Geçkinli hattında, kolordu karargâhı Süloğlu'nda

4. Kolordu: Pişdarıyla Çiftlik ile Timurhanlı'da, kolordu karargâhı Gaibler'de.

2- Ordu karargâhı bu geceyi Geredeli'de geçirecektir.

3- Yarın için emir almak üzere her kolordudan gönderilecek emir zabitleri sa 5 sonrada ordu karargâhında bulunacaktır."

* *

Bu emir yazılırken, bu sabah, 4. Kolordunun fırka 12 erkân-ı harbinin müracaatı üzerine orduya sa 7.30 evvelde yazmış olduğu telgraf alındı. Buna da sa 11.30 evvelde malûm cevap yazıldı.

2 numaralı ordu emrinin irsâlinde sonra karargâh Yenice garb sırtlarına geldi (sa 1 sonra) buradan şarka doğru Kırkkilise, Raklice, Petra, Poloz istikâmetleri görülüyor; fakat şimal ve garb istikâmetleri tarassud edilemiyordu.

Sa 2'ye doğru işitmeye başlayan seslerle bugün muharebenin başladığı anlaşıldı.

Sa 2.30'dan sonra kolordulardan ve haber zabitlerinden raporlar gelmeye ve vaziyeti az çok tenvîre başladı. İlk gelen raporlar şunlardı:

1) Birinci kolordudan: Vürudu sa 2.35 sonra.

Geredeli şarkında

9 minh sa 1.30 sonra

1- Bugün sa 12'de Geredeli şimâl-i garbiyesindeki koruluğun kenarındaki tepede düşman üç alay piyade, 2 alay süvari tahmin olunan kuvveti görülmüştür.

2- Geredeli'nin garb cenubiyesindeki sırt üzerinde görülen değer bir düşman süvari alayına Geredeliköyü'nün takriben bir kilometre şarkında mevzi' alan 2. Fırka'nın bir bataryası tarafından birkaç mermi atılarak tard edildi. [232]

3- Nişancı alayı ve fırka 2 düşmanla hal temastadır.

4-Sa 12 'den beri garbdan ve uzaklardan muharebe sesleri geliyor.

5- 3. Fırka'dan henüz haber yok. Fırka 1 kolbaşı ile Paşaköyü'ne geldi.

6– Çamur hasebiyle yürüyüş bafı oluyor. Birkaç cephane arabası yollarda kaldı.

7– 2. Kolordu kolbaşısı henüz Develandere hizasındadır.

8– Ben Geredeli'nin 3 km şarkındaki sırtdayım.

1. Kolordu Kumandanı

Ömer yaver

2) 2. Kolordu

Koyunkavur garb sırtlarında

9 minh sa 1. 50 sonra

1–Koyunkavur–Kiremitli istikâmetinin şimalindeki mıntıkaya gönderilen bir zabıt keşif kolu sa 11'de bir piyade taburunun Çeşmeköy civarında olduğu, bu cihetten birçok top sesleri işittiğini bildirdi. Çeşme Ormanlığı'ndan edilen ateşle bu keşif kolunun bir hayvanı vuruldu.

2– Şu anda edilen tarassud atla 3. Kolordu'nun sol cenah kolunun Poloz'a girdiği anlaşılmıştır.

3– Bu keşif kolunun raporu o taraftan top sesi işitilmediğinden şüpheli addedildi.

4–Akşam takrîb etmekle vaziyet ve netice hakkında emir ve ma'lûmata intizâr olunur.

5–Kiremitli fırkasına hareket ediyorum.

Şevket Turgut

Bu raporlara nazaran ordu 1. Kolordu vaziyetini anladığına ve 2. Kolordu'dan sa 2.45 sonrada kolbaşısıyla mutlaka Kiremitli'ye gelmiş olacağına hükmetti. Abdah Paşa'nın hatıratına nazaran vaziyeti şöyle düşündü: “3. Kolordu'nun bizce malûm olmayan esbab tahtında henüz taarruzu ileriye götürmemiş olması hasebiyle düşmanın bugünkü gayr-i müsait vaziyetinden (?) bil istifa taarruzun yine bugün başa çıkarılması icab ederdi. 3. Kolordu'nun faik düşman karşısında kaldığına ihtimal verilmemekte ise de mutlaka muadil bir kuvvetle muharebe etmekte olduğundan ilerleyemediği zehebi hâsıl olmuştur. Bu kolordunun kuvvetli olması, gerisinde Kırkkilise mevzi' müstahzırının bulunması, kumandanın faaliyet ve iktidarı cihetleriyle ordu sağ cenahının emin bulunduğuna şüphe edilmiyordu. Binâenaleyh taarruz tertibatına esas olan fikrin diğer kolordular tarafından icrası zarurî olup muvaffakiyet pek de canlı ve kuvvetli bir halde bulunmayan 2. Kolordu'nun faaliyet-i hareket ve fedakârlığına vabeste bulunuyordu. Bu cihetle bu kolorduya şu emir gönderildi: 30 [233]

Yenice şimalindeki tepe

9 Teşrinievvel sa 2.45 sonra

“1– Sol tarafınızda bulunan 1. Kkolordu'nun Süloğlu'na yürüyen 2. Fırkası düşmanın bir fırka kadar kuvvetiyle harab ediyor. Gerek bu kolordunun 2. Fırkası'nın ve gerek Edirne'den huruç eden kolordunun muharebeye girdiği top seslerinden anlaşılıyor.

2– 2. Kolordu'nun Kiremitli şimaline geçerek Seymen Harabesi istikâmetine şiddetle taarruz netice-i kat'iyeyi temin edecektir. Ona göre hareket ediniz.

3– 3. Kolordu ile irtibat temin ediniz.”

Ordu karargâhının içinde bulunduğu mühim ve gayr–i sarîh vaziyette verdiği bu emirdeki isbat nazar, şâyân–ı takdirdir. Gerçi Bâlâ’daki mütalaât bize ordunun artık 3. Kolordu’nun ihâtasından netice–i kat’iyyeyi beklemekten sarf–ı nazar ettiğiniz, Devletliâğaç ile Süloğlu arasının boş olmadığını anladığını, netice–i merkezden yapacağı tazyîk ile ve düşman merkezini yarmaya çalışmakla istihâle karar verdiğini gösteriyorsa da ne olursa olsun bu karar ve emir maksata muvafıktı. Fakat evvelce görüldüğü üzere sa 4.30 sonrada kolorduya gelen bu emir hakikatte müspet bir netice hâsıl etmedi.

Ordu karargâhı bundan sonra 3. Kolordu haber zabıtından şu raporu aldı:

Petra

9 minh sa 12.15 sonra

Sa 12’de vaziyet:

1– Erikler’de fırka 7 var. Oradan iki top sesi işitildi. Tahminen düşman süvarisini tard etti.

2–Karahisar fırkası avcıyla Eski Poloz’a girmiş

3– Fırka 9 Petra’yı pişdarıyla terk etmiş molada kısm–ı küllisi Petra cenubunda molada.

4– Fırka 8 henüz gözükmemiş

5–Karargâh Petra’da (fırka 9 karargâhıyla beraber)

Erkân–ı Harbiye Binbaşısı

Hakkı

Ordu bu rapordan 3. Kolordu’nun dağınıklığına hükmetti ve Karahisar fırkası gibi zayıf ve kıymetsiz bir fırkasının münferiden düşmanla tesadüfü muharebeye girişmesinden endişe edildi.

Bundan sonra sa 4.30 sonraya müteakip 2. Kolordu’dan şu raporun geldiği hatıratta mezkûrsa da bunun sa 4 sonrada Kiremitli şarkında yazılmış olmasına göre orduya burada muvasalatı meşkûk dur: [234]

1– Sa 3 sonrada düşmanın süvarisi Keremetliköyü’ne girmiş veya komsuşunda piyadelerimiz tarafından tard edilmiştir.

2– Düşmanın şimdi Seymen–Keremetli yolundan uzun bir kolu ve Keremetli garb sırtlarından dağınık piyadeleri zuhur etmiştir.

3– Fırka 4 bütün kuvvetiyle bu düşman koluna taarruz ediyor. Fırka 5 fırka 4’ün sağından ilerleyip şimdi 2. hattı teşkîl edecektir.

4– Eski Poloz cihetinden de muharebe şiddetle devam eylemektedir.

2. Kolordu Kumandanı
Şevket Turgut

Hatırat bundan sonrasını şöyle hikâye ediyor:

“Ordu karargâhı bu rapordan kolorduya biraz evvel verilen vazifenin ifasına başladığını ve taarruza yarın da devam edeceğini anladı. Gurup yaklaşıyordu.

Kolordular henüz kendilerini telgrafla orduya rapt edememişti. Gelen raporlar vaziyeti az çok tenvîr etmiş ve 2, 3. Kolordular'ın harekât-ı gözle de görülmüştü. Yalnız 1. Ordunun vaziyet-i hazırası ile 4. Kolordu ve Edirne'nin hali meçhuldü ordu karargâhının vaziyet-i umûmîyeye ağah olması mukteza idi. Bu sebeple karargâh n tekmil kuvvetiyle bu akşam Geredeli'ye gitmesi gayr-i muvafıktı. Zira kolordularla bir güne irtibat yoktu. Buraya iki Erkân-ı Harbiye zabiti ile reisi sani azam ve mumaillehy 1. Kolordu hakkında ma'lûmat tedarik ve irsali emri edildiğinden sonra zevat-ı mütebakiye ile ahvali meçhul kolordularla muhabere edilmek üzere her cihetle irtibat-ı muvasalesi olan Kırkkilise'ye hareket edildi.”

Filhakika ordu Erkân-ı Harbiyesinden Reis-i Sani Miralay Ali Rıza Bey'le Erkân-ı Harbiye Binbaşı Hüseyin Salahattin Bey Geredeli'ye azam edilerek kumandan Paşa ve Erkân-ı Harbiye reisi otomobil ile Kırkkilise'ye geldi. Karargâhın zevat-ı mütebakiyesi de Kavaklı'ya müteveccihen yola çıktı.

Ordu karargâhının ilerideki faaliyeti işte bundan ibarettir. Bugün ki tarihle orduya zeyrdeki raporların gönderilmiş olduğu vesaiten anlaşılıyorsa da bunların zaman ve mahal ordularını ekseriyetle meçhuldür. Aynen bunların üzerine yapılan bazı işlerler birlikte zeyrde nakil olundu:

A) 3. Kolordu Üzerine:

1-Kolordu kumandanlığından: “fırka 9 kumandanı dün akşam şifahen o emir ve tafsilâtın not ettirilmesine rağmen tahriri emre intizâr ettiğinden kıtaatı 4. 5 saat tehirle ancak sa 6.30 evvelde hareket edebilmiş, Afyonkarahisar fırkası da bataryalarının vâkit ve zamanıyla iltihak edememesinden aynı suretle tehir eylemiştir. [235]

2- Ordu haber zâbitânından: “Sa 1.35 sonra vaziyet: tahminen 1000 mevcutlu bir düşmanın Karahamza'da olduğu ahali ifadesinden anlaşıldı. Fırka 7 Erikler'de; Karahisar fırkası sağda, fırka 9 solda olarak Karahamza'ya taarruz emrini verdi. Bu akşam orada kalınması karargir olmuştur. Karargâhın Eski Poloz'da kalması me'muldür. Erikler Karahamza Caddesi'nin serbestîsini temine çalışılmaktadır.

B) 2. Kolordu Hakkında:

Develanköyü'nden, ordu haber zabiti miralay İhsan Bey'den sa 8 sonrada yazılmış:

“3 ve 1. Kolordular'ın cenah ve mevki'leriyle bugünkü hallerine dair ma'lûmat verilirse mücîb muhassenat olur. Kolordunun bugün yürüyüşte iki saat tehiri vardır. Bu kusur bilhassa bazı kıtaat kumandanlarının liyakatsizliğinden neşat etmiştir. Keşf kolları da vazife yapamıyor. Bu gece pek erkenden hareketimiz ve düşmanın merkez kollarının sol cenah ve gerilerine yürümemiz lâzım olduğunu kolordu kumandanına bir mütalâa olarak söyledim.”

Bu kolordunun bugün ki hareketine dair sa 10.50 rapor gece geldi ki ileride görülecektir.

C) 4. Kolordu Hakkında:

Ordu haber zabiti kaymakam Zeki Bey'den gelen haberler bu kolordunun hareketinde büyük bir batâet olduğunu gösterdiğinden Havsa Telgrafhanesi vasıtasıyla kolorduya şu emri göndermişse de muvasalatı malûm değildir:

“Ordu bir mücîb emir bugün her cihetten hareket-i taarruziye ye ibtidâr eyledi. Kolordumuzun italatı harekât-ı umûmîyeye işkâl eyleyeceğinden serian Gaibler-Çiftlik istikâmetinde düşmanın gerilerine taarruz ediniz.” [236]

Üçüncü Kısım

9/10 Teşrinievvel Osmanlı Ordusunun Hareket ve Mukarrerâtı

Birinci Bab

3. Kolordu'nun Hareket ve Mukarrerâtı

A) Fırka 7

(Kroki 31)

Geceleyin bir vâkıa'—yı harbiye cereyan etmediyse de epey kargaşalıklar vuku'a geldi. Gündüz obüs taburu topçuyu takiben ve emir almadan Seyr-i Suvat Deresi'ni geçmiş ve hatt-ı harbe takrîb eylemişti. Bu esnada bizzat fırka kumandanının emir şifahîsiyle geriye dönerek dere şarkındaki sırtlarda mevzi'ye girmişti. Fakat bu hareket esnasında çamur hasebiyle bir cephanе arabasıyla tabur sandığı saplanmış ve gündüz bunu geriye almak için bir teşebbüs yapmayarak geceye bırakılmıştı. Ortalık karardıktan sonra tabur kumandanı bunları aldırmağ için bargirler ve memur göndermişse de bunlar yolda geceleyin, tebdil mevzi' etmekte ve alayının yanına gitmekte olan N Y 3 K 9'a rast gelmiş, bölük bunları düşman süvarisi zannederek ateşe ve telaşa başlamış, bu esnada tabur sandığı yağma olmuş ve anlaşıldığına nazaran cephanе arabası ileride bırakılarak avdet edilmiştir.

Fakat bu gürültü patırtı mevzi' gerisinde hal ikamete geçmiş olan To Y 7 T 2'yi ürküterek hemen koşulan K 4, 6 dörtnal ile Kırkkilise'ye doğru kaçmaya başlamış, K 5'de top indirerek mevzi'ye girmiş, arkadan gönderilen zabıtlar bataryalara ta Kırkkilise yakınında yetişerek bunları tekrar alıp ileriye getirmişti.

Buna mümasil hususat diğеr bazı kıtaatda da zuhur etmişti. Ezcümle Bâlâ'daki telaş büyük ağırlıklarda sirayet etmiş, birçok ağırlıklar ve civar kıtaatdan bir hayli efrad dağılarak Kırkkilise'ye kadar gitmiş, ilk telaşa sebep olan N K 9 ise ta Tokmakköyü'ne (Kırkkilise'nin adeta bir mahallesidir) kadar giderek oradan çevrilmiştir. Elhâsıl rahat bir gece geçirmemiştir. Mamâfih fırka, heyet-i umûmîyesiyle el atında idi. Fırka kumandanı yarın için ne düşünüyordu? Fırka kolordu emri ve ta'biye vaziyeti itibarıyla âdeta müstakil idi. Yarın için tasavvuratını bildirecek şimdilik yegâne vesika, evvelce gündüz ki harekât esnasında görülen ve fırka harp ceridesiyle Muhtar Paşa'nın evrakı arasından bulunarak nakil edilen raporlardaki şu sözlerdir: “ ... Kadıköy'üne doğru ilerleyen düşman livasının da Kadıköy'den Kırkkilise'ye [237] doğru inmesi halinde kolordunun sağ cenahını muhafaza etmek kâbil olamadığından hat rica'tı temin için Kırkkilise'ye çekilmeye mecbur olacak mı zannederim” [sa 2 sonra raporu]

“ ... Karşımdaki düşman 16 tabur kadardır. Mümkün olduğu kadar Kırkkilise'ye sarkmasına veya Tekye Deresi garbına geçmesine mani olmaya çalışacağım.”

Hakikatte yekdiğerini ikmâl eden şu sözler bize kumandanın tasaavvirini ber-vech-i âti gösterebilir:

Fırka Erikler istikâmetinde bir liva, Kadıköy tarafında da diğеr bir liva olarak karşısında 16 tabur yani kendisine mühim derecede faik bir kuvvet olduğunu biliyordu. Bu vaziyet hakikatte muvafık olup keşf faaliyetinin ve kolordu kısım-ı küllîsiyle, Karahisar fırkasıyla irtibat noktasının neticesi olarak diğеr bir livanın Karahamza'dan Erikler'e ve dördüncü bir livanın akşam Devletliagaç'tan Erikler'e geldiğini bilmiyordu. Mamâfih bilinen düşman kuvveti dahi kendisinin yarın

taarruzu bir vazife ifasını düşünmesine mani idi. Binâenaleyh fırka, yarın sabah şimdiki vaziyetinde düşmana intizâr etmek, bunu mümkün olduğu kadar tevkif ve tehir etmek ve sağ cenahı ihâta edilmeye başlanırsa hat rica‘tını muhafaza etmek için Kırkkilise’ye doğru kademe kademe çekilmek istiyordu. Kezâlik düşman kedisıyla uğraşmayıp da Tekye Deresi garbına geçmek, kolordu kısım-ı küllisine tesir etmek isterse buna da mani olmayı düşünüyordu ki bu vazifede bit‘tabi ahvale göre taarruz hareketi icab ederdi.

Bu mülâhazata doğru dememek kâbil değildir; fırka, vaziyeti, ma‘lûmat mevcutesiyle, güzel kavramış ve güzel düşünüyordu.

Fakat sabaha karşı gelen şu kolordu emri firkanın bu mükerreratını bit‘tabi alt üst etti:

“Akşama doğru bir düşman kolu Eğri Dere ile Seyr-i Suvat Deresi arasına girmiştir. Ben yarın ali-el sabah bu düşmana taarruz edeceğim. Sizde bir kısmınızla yan gerisine yan gerisine taarruz ediniz.”

B) 3. Kolordu Kısım-ı Küllisi

A) Karahisar Fırkası:

Karanlık bastıktan sonra fırka kumandanı yine Hasan İzzet Bey aramağa gitmişse de bulamayarak Muhtar Paşa’ya rast geldi ve müşarünileyhten evvelce görülen ikamet emri ile beraber şifahen de “bir alayı sol cenaha göndererek oradaki nizamiye alayını tebdil eylemek” emrini aldı. Fırka kumandanı gündüz esnasında Bolvadin taburu bölüklerinin zevale birinci hattın geriye aldırıldığından vesaireden bahsederek fırkasının nizamiye kıtaatı ile takviyesini teklif ettiyse de kolordu kumandanından “ağzından böyle bir şey işitmek istemezdim” sözünden başka bir cevap alamayarak nihayet fırkasına avdet ettim. Sa 6 (?) sonra da şu şifahi fırka emrini verdi: [238] “Akşam üzeri hatt-ı harbde bulunan Karahisar taburu olduğu yerde kalacak. Bu taburun sağında iki bölükle avcı hattında ve diğer iki bölükle ihtiyatda olan Bolvadin taburu Kütahya taburuyla tebdil edilecektir.

Akşehir ve Bolvadin taburlarından mürekkep Akşehir alayı Karahisar taburunun solundaki nizamiye alayını tebdil edecektir. İki bölüğü Tavşanlı taburu [diğer iki bölüğü ağırlık muhafazasında olduğu malûmdur.] fırka karargâhının civarında ihtiyatda kalacaktır.”

Bu emri alan alay kumandanları bu mübadelelerin gündüze bırakılmasını teklif ettilerse de fırka kumandanı muvafakat etmedi. Mamâfih bu emir yine yapılamadı. Meselâ Bolvadin taburu yine sağ cenahta kaldı.

Geceleyin biri sa 10.30 sonrada diğeri sa 4 evvelde efrad arasında iki defa mühimce tüfek ateşi başlayarak 10-15 dakika devam etti. Gece iyice ve soğuk bir yağmur yağmakta olduğu gibi ağırlıklarda suret-i umûmîye de gelememiş ve iaşe tanzim edilememişti. Gündüz ki vuku‘at-ı harbiyeye, yorgunluğa, tâlim ve terbiye fikdanıyla intizam eden bu ahval fırkayı sabaha kadar ayak üzerinde tutmuş; bir istirahat temini mümkün olamamıştı. Fırka kumandanının emrinde topçu yoktu.

B) Fırka 9: Malum olduğu üzere fırka suret-i umûmîyede Y 27’siyle Karahisar fırkasının sağında, Y 26 ile solunda, topçusu, Ankara ve Ayaş taburlarıyla merkez gerisinde, Y 25, T 3’le Petra’nın emniyetinin istihsâl vaziyette idi. Nısfü’l-leyl doğru fırka erkân-ı harbi Y 26’ya gelerek “alayın yarın sabah fırka ihtiyatı olarak Petra ilerisindeki orman kenarında fecirden evvel ictima‘ etmesi” emrini tebliğ etmiş, bunun üzerine sa 3 sonraya doğru bu alay hareket ederek geriye

gelmiştir. Diğer kıtaat suret-i umûmîyede yerinde kaldı. Mamâfih bu firkada lâyıkiyla istirahat edemedi. Bâlâ'daki hususat bu firkanın da istirahatı ihlal eyledi.

C) Fırka 8: Gece esnasında fırka kumandanı ve Erkân-ı Harbiyesiyle, Y 22 T 1, 2 ve 22 mitralyöz bölüğü sa 8 sonrada Petra'ya gelerek diğer kıtaata iltihak etti. Yeni gelen kıtaata kolordu geceyi köyde geçirmek emrini verdi. Konağa yerleşerek gece bilâ vuku'at imrar edildi.

D) Kolordu Karargâhı:

3. Kolordu Kumandanı Mahmud Muhtar Paşa ruzname-i harbinde bu geceki harekât ve mukarrerâtını şöyle tafsil ediyor:

“... Fırka ihtiyatları avcı hatlarının 1–2 kilometre gerisinde idi. Kolordu ihtiyatı olarak fırka 9'dan tefrik olunan bir piyade alayıyla topçu dahi Petra'nın ilerisindeki Orman karfbinde geceyi geçirmek üzere emir almışlardır. 8. Fırka'ya ve 16. Kolordu'ya mensup yedi tabur dahi peyderpey vürûd etmekte ve Petra içinde ve etrafında yerleşmekte idiler.[239] Şu hale nazaran Eski Poloz'a karşı 23 tabur piyade, 2 bölük mitralyöz, 13 bataryamız mevcutu ve bu kuvvetten 16 tabur ve 8 batarya henüz ihtiyatta bulunuyordu. Sağ cenahımızdaki 7. Fırka ise 10 tabur piyade, 4 bölük mitralyöz ve 9 sahra ve üç obüs bataryası kuvvetinde idi.

Görülüyor ki kolordunun mevcut umûmîyesi bir yekûn teşkîl ediyor ve 33 tabur piyade, 6 bölük mitralyöz ile 72 kıt'a seri atışlı sahra 16 seri cebel, 18 kıt'a 12 lik obüsten mürekkep bulunuyordu. Kuvvetlerin kısm-ı izamı henüz harbe girmemişti.

Kırkkilise etraf ve civarında kolorduya mensup veya emrim altında her ne miktar kuvvet varsa harpten evvel kafasını toplamış ve muharebeye iştirak etmeleri imkânı temin etmişim.

Akşamüzeri fırka 7 ile yanımızda bir menzil hattı (?) teşkîl için süvariye emir verilmişti. Fakat bu hattan istifade edilemedi. Akşama soğru âtideki ordu emri geldi: (ordunun ikamet emri)

Gece Petra'da fırka 7 kumandanının zeyrdeki raporunu aldım.

Seyr-i suvat deresinin Erikler yolunu katettiği
Noktanın iki kilometre cenub-i şarkiyesindeki sırttan
9 Teşrinievvel 328 solu. sa 6 sonra

“Bugün öğle sa 12'de Erikler'in 3 kilometre kadar cenubundaki bizim için müşkil bir arazide (sırtlarda) düşmanla müsademe ettik. Kuvveti bir liva ile 3–4 batarya kadar olduğu haber verildi. Aynı zamanda Eski Poloz–Petra istikâmetinde bir düşman kolunun hareketini gördüm (?) bu istikâmette kolordu taarruz etmek üzere tertibat aldım. Bu esnada aldığım bir raporda Elmacık–Kadıköy istikâmetinde bir düşman taarruzunun daha ilerlediği bildiriliyordu. Üç düşman kolu arasında kalmamak için pişdar muharebeye başlamış olduğu halde taarruzdan sarf-ı nazarla Seyr-i Suvat Deresi gerisinde (cenubunda) bir tabur topçu ile himaye mevzi' alarak fırkayı Erikler–Kırkkilise, Elmacık–Kırkkilise yollarının telâkki ettiği sırtlara çektim. Şimdi düşmanla karşı karşıya mevzi'de geceyi geçiriyorum. Karşımdaki şimdi 16 tabur tahmin olunuyor. Mümkün olduğu kadar Kırkkilise'ye sarkmasına veya Teke suyu'nun garbına geçmesine mani almaya çalışacağım.” Nisfû'l-leyl doğru Abdullah Paşa'dan âtideki emri aldım.

“Sa 9 sonra, kıt‘adan huruç eden kıtaatımız düşmanı geriye püskürtmüştür. Fakat düşman, kuvâ-yı faika ile dördüncü kolordunun İzmit Fırkasını Timurhanlı civarında geriye çekilmeye mecbur etmiştir. 1 ve 2. Kolordular’ın muharebeleri neticesine dair ma‘lûmat alınamadı. Eski Poloz’daki düşman fırkasını biran evvel tepeleyerek hareketinizi tesri‘ etmenize şiddetle intizâr ederim.” [240]

Sa 5.30 evvelde dahi şu emri vurud etti:

Kavaklı’dan 10 minh sa 3.30 evvel

“1. Kolordu mecburen Yenice istikâmetinde çekilmektedir. Yenice’nin şark sırtlarını işgal için emir verilmiştir. 3. Kolordu kıtaatı dahi gerek Petra üzerinde ve gerekse Teke Suyu’nun şarkından geriye çekilerek ve Kırkkilise’nin garb ve şimâl-i garbı cihetlerine gelerek Yenice civarında bulunacak hatt-ı müdâfaanın sağ cenahında bulunması bildirilir.”

Müteakiben sol tarafımızda bulunan 2. Kolordu’dan da zeyrdeki raporu aldım:

Develanköy

10 minh sa 4 evvel

“1–2. Kolordu şu dakikada bir fırkasıyla Kiremitli karyesinin garb sırtlarında, bir fırkasıyla şark sırtlarındadır. Şimdiye kadar düşmanın bir süvari alayı tard edilmiş, Seymen’den gelen büyük bir kolunun tevfiğ ve avdet edildiği görülmüştür.

2– Solumuzdaki birinci kolordu şiddetle muharebe ile meşgul olduğundan muavenet teşebbüsünde bulunulduysa da Eskipoloz cihetindeki hal tamamıyla ta‘yin edilemediğinden ve gece hal edildiğinden naçar bu vaziyette kalınmıştır. İlerideki kıtaatımızın düşmanla gece muharebesinde bir devam olduğu haber alınmıştır.

2. Kolordu Kumandanı Namına

Erkân-ı Harbiye Reisi

Şevki

Ordunun hal ve rica‘t da olduğunu anlayınca Kadıköy–Petra hattında görebildiğimiz düşman kuvvetinin 24 taburla 6 batarya raddesinde olduğunu ve 3. Kolordu’nun kuvveti ise buna çok faik bulunduğunu nazar-ı teemmele alarak rica‘ta iştirak etmeyip karşıdaki düşmana bir darbe indirmeye karar vermişim. Bu kararımı gerek şark ordusu kumandanlığına ve gerekse ikinci kolordu kumandanına gönderdikleri zabıtları vasıtasıyla hemen tahriran bildirdim ve zeyrdeki kolordu emrini ita ettim:

Petra

10 Teşrinievvel 328 sa 6 evvel

1– Yedinci fırka Erikler ve Elmacık cihetinden ilerleyen kendisine muadil düşman kuvvetine karşı her iki yolda hâkim olmak üzere Seyr-i Suvat Deresi’nde mevzi‘ alarak düşmanla hafif surette akşama kadar harp etmiştir. 31 [241]

2– Şark ordusu cepheyi küçültmek üzere sol cenahımızdaki kolorduları Yenice istikâmetine çekmeye karar vermiştir. Kolordumuz Petra ilerisindeki mevzi‘yi muhafaza edecektir. İşbu mıntıkanın Petra–Poloz yolunun şark ciheti fırka 9, ve garb ciheti Petra–Poloz yoluyla, Petra–Kiremitli yolu yanındaki mıntıka Şükrü Bey Fırkası tarafından müdâfaa edilecektir.

3–Kolordu'nun maksatı şimal ve garb cihetindeki düşmanı tevkif ile Teke Suyu'nun şarkında bulunan düşman fırkasına kat'ı bir darbe vurmaktır.

4–Fırka 9'dan bir nizamiye alayı ve fırka 8 kemâlen emrime tabi olmak üzere, Petra'nın şimâl-i şarkiyesinde ictima' edecektir.

5–Ağırlıklar kemâlen Koyunkavur tarikiyle Raklice'nin garbına avdet edilecektir. Fırka 8, 9 ağırlıkları Petra–Raklice yolu, Şakir Bey Fırkası'nın ki Petra–Koyunkavur–Kırkkilise tarikiyle avdet edeceklerdir.

6–Ben sa 9'a kadar Şakir Bey mıntıkası dâhilinde bulunacağıma ba'de Petra–Teke Suyu yolu (şark şimal) üzerinde bulunacağım.”

Bu satırlar tetkik edildikte:

Muhtar Paşa'nın bir kere kuvvet hesabı hakikatte pek de muvafık değildir; 3. Kolordu kısım-ı küllisi bugün akşama kadar Petra şimalinde şu kuvvette idi:

Karahisar fırkası	5–0–2
Fırka 9	1/9–1–9
Fırka 8	2– ¹ / ₄ –5
Kolordu karargâhı	<u>0–1–0</u>
	1/6–2 ¹ / ₄ –16

Bu kuvvete 9/10 gecesi fırka 8'den yalnız 2 taburla bir makineli tüfek bölüğü ve süvari fırkasının 4 bölüğü Y 2 iltihak etmiş ve böylece kuvveti 2/ 18–5 ¹/₂–16'ya bağlı olmuştu. Filhakika geriden 16. Kolordu'ya mensup bazı taburlar geliyordu; fakat bunlar nısfü'l-leyl ve hattı daha sonralara kadar gelmemişti; behemehal buraya gönderileceğine dair bir ma'lûmat da yoktu; vâkitsiz hesaba dâhil edilemezdi. Muhtar Paşa işte bu suretle ve kuvveti 2/23–?–13 kabul ediyordu. Saniyen fırka 7'den sa 12 sonrada yazılmış olup gece Petra'ya gelen rapor gayet mühimdi. Kolordu zeval sularında lâakal 8–12 Bulgar taburunun Karahamza'dan Erikler'e gitmekte olduğunu haber almıştı; fırka 7'nin raporu ise aynı saatte bir liva ile Erikler cenubunda tutuştuğunu ve diğer bir livanında Elmacık–Kırkkilise istikâmetinde sarktığını bildiriyor ve karşısındaki kuvveti cem'an 16 tabur tahmin ediyordu. Bu suretle pekala kabul edilebilirdi ki fırka 7 karşısında 2'si firkaca görülmüş, biri henüz muharebeye girmemiş lâakal 3 livalı bir fırka vardır. [242] Karahamza'dan Poloz istikâmetinde görünen düşmana gelince: şimdiye kadar yalnız iki bataryası görüldüğü kabul ediliyor. Fakat bu hal bu kolun kuvvetinin yalnız bundan ibaret olduğu hakkında bize hiçbir fikir veremez şayet bu günlük bu kadar bile olsa bunun yarın takviye edilmiş olmayacağı temin edilemez. Erikler etrafındaki bir Bulgar fırkası eğer diğer Bulgar firkalarından ayrılmak istemiyorsa bu istikâmette de kuvâ-yı mühimmenin zuhuru bilakis ağıleb ihtimaldir. Bu kuvvet lâakal liva bile farz edilse bu takdirde 3. Kolordu karşısında 4 liva–32 tabur ve bu nispette topçu var demektir ki kolordunun hakikî kuvveti olan cem'an 28 taburla buna hiçte faik bir kuvvete malikiz addedilemez. Bahusus düşman kısım-ı küllisi tehlikeli bir vaziyette kuvâ-yı zaifemiz karşısında toplanmıştır.

Ordu sa 9 sonrada yazdığı emir yarın bir esas olamaz, bu emirden ordunun fırka 7 karşısındaki vaziyet hakkında hiç haberdar olmadığı gözüküyor ki bu kabahat bit'tabi kolordunundur. Bundan sonra gelen bir rica't emri ve 2. Kolordu'nun vakıf olunan vaziyeti üzerine ittihâz edilen taarruz kararının esbabı mücîbesi bu nokta-i nazardan şâyân-ı kabul olamaz. Şayet bu karar vaziyet-i umûmîye, ve ordu

karargâhı bahsinde görüldüğü üzere soldan sağa doğru, fırka 12, fırka 3'le, fırka 3 ve mürettep fırka 1, 2. Kolordu ile ve 2. Kolordu 3. Kolordu ile kendiliklerinden tevhid-i harekete ve heyet-i umûmîyesiyle yarın Bulgar merkezini Yermük üzerine Karahamza-Çeşmeköy hattına karşı taarruza karar vermek nokta-i nazarından diğer suretle münakaşa edilmiş olsa idi; ve bu karar mücavir kuvvetlerle teati edilip ordu karargâhına da ma'lûmat verilmiş olsa idi, doğru olurdu. Fakat görülüyor ki kolordu böyle düşünmemiş, kendini karşısındaki düşman kuvvetine faik görmekten mütevellid bir (his) ile çekilmek istememiş ve taarruz kararını vermiştir.

Bu taarruz kararına gelince: Mutasavvru taarruz istikâmeti de gayr-i muvafıktır. Teke suyu şarkına tevcih edilerek düşmanın en kuvvetli yerine çatılmak isteniliyor. Bu maksatla verilen emir ise bu sübutun gayr-i kâbil tefhîmdir. Emrin ikinci maddesi bilâ maksat müdâfaayı âmirken üçüncü maddede taarruzdan bahsolunur; beşinci maddede ise ağırlıkların geriye gönderilmesi gibi her halde taarruz azmini sarsacak bir tedbire tevessül olunuyor.

Bundan mâada ordudan bir kere rica't hakkında emir sarîh geldikten sonra bir kolordu kumandanının bütün tertibatı altüst edecek tarzda mufassalan böyle bir karar ittihâz etmesi de ne dereceye kadar doğrudur? Bu da bahs diğeri... Her halde verilen karar hesap ve mntıkadan ziyade his ile verilmiş gibi görünüyor.

3. Kolordu kumandanı hakkında bu taarruz kararını muhakkak olarak kabul edilebileceği üzere daha rica't emri gelmezden evvel ittihâz etmişti. Çünkü fırka 7 ale's-seher yani sa 4.30 la sa 5 arasında kolordudan şu emri almıştır:

“Eğridere ile Seyr-i Suvat Deresi arasına giren düşmana alessabah taarruz edileceğinden fırka 7'nin bir kısım kuvvetle bunun yan ve gerisine düşmesi.” [243] Bunun üzerine fırka 7 zeyrde görüleceği üzere tertip ettiği bir müfreze sa 6 evvelde hareket emretmiş. Gece karanlıkta, yolsuz izsiz dağlar arasından bu emrin fırka 7'ye 1.5-2 saatten evvel varamayacağını meczûm olduğuna göre emrin en geç sa 3-3.5 arasında Petra'dan gönderilmiş olması icab eder. Hâlbuki bu saatte ne rica't emri ne de 2. Kolordu'nun raporu gelmemişti. Binâenaleyh kolordu kumandanı bu taarruz kararını sa 5.15 sonrada orduya yazdığı rapordaki vaziyetle fırka 7'nin nısfü'l-leylde gelmiş olan sa 6 sonra raporundaki vaziyet üzerine ittihâz etmişti. Sa 5.15 sonra raporunda ise yarın için “Yarın ya ikinci kolordunun sağ cenahını temdid etmek üzere hareket etmek veyahut ahval fevkalâde zuhurunda fırka 7 ile harp eden kuvvetin cenahı gerisine düşmek üzere hareket edeceğim şu kadar var ki hareket kat'iyeyi vaziyet-i harbiyenin tamamıyla inkişafına ta'lik eyleyeceğim.” denilmişti. Bu halde, bu sonucu şıkkı ittihâz için zuhur iden ahval fevkalâde, acaba nedir? Kezâlik vaziyet tamamıyla inkişaf etmiş midir? Bu karar bir suretle kabul tevildir: fırka 7 karşısında 3 Liva, kısm-ı külli karşısında muhtemelen bir liva kadar bir kuvvet vardır. Kolordu kısm-ı küllisi karşısındaki zayıf addettiği kuvvete taarruz ederek bu 4. Liva'nın sağ cenahını ihâta etmek kararını verirse buna denilecek bir şey yoktur. Fakat bu karar Poloz-Karahamza istikâmetinde taarruz emridir. (Araya kuvvet girdiği) farzıyla bir cephe taarruz yapmak bu nokta-i nazardan büsbütün sâkıttır.

Bundan muaada bu kararın ittihâzından ve fırka 7 ye bu emrin itasından sonra gelen rica't emri üzerine bu kararda sebat mı etmek lâzımdı? Bu hususta Bâlâda görüldüğü üzere ayrıca cay-ı teemmeldir.

Bâlâdaki kolordu emrinin vesaik arasında bulunan suretinin birinci maddesi şöyledir:

“1–Karşımızdaki düşmanın vaziyet–i umûmîyesi değişmemiştir. Düşmanın bu gece bir sahra bataryasını Tekederesi boyunca sevk ederek Erikler–Petra yoluna kadar sürükleyebildiği ve gece dere içinde bıraktığı, zabıt keşf kolundan haber alınmamıştır.”

Mamâfih bu emri kolordu kısm–ı küllisinin makarrararı üzerinde zeyrde görüleceği üzere bir rol oynamadı. Karahisar fırkası bunu rica’t ederken aldı. Diğer fırkaların alıp almadığı ise meçhuldür.

İkinci Bab

2. Kolordu’nun Hareket ve Makarrararı

9 Teşrinievvel de guruptan evvel Kiremitli Deresi garbına geçmiş olan fırka 4 Y 10 9/10 gecesi hemen kemâlen elden çıkmış bir halde girdi. Taburlar birbirini gasp etti. T 3 ve makineli tüfek bölüğü bir müddet sonra Kiremitli Deresi garbındaki hat Bâlâ’da el altına girebildiyse de bilhassa T 1 Süloğlu’na doğru saparak açıklarda geceledi. [244] Fırka 4’ün aksam–ı sairesi Kiremitli şarkında, fırka 5’te Develan şimalinde geceliyordu. Kolordu karargâhının Develan’a gelmiş olduğu malûmdur. Kolordu karargâhı geceleyin şu emri verdi:

“1– Bugün kolordu erkânı, emre, zâbitân ve efradının top sedasını iştir itmez ileriye koşmak hususunda gösterdikleri şevk ve gayrete bilhassa teşekkür ederim.

Ancak kıtaatın 12 saat zarfında 25 km mesafe kat’ına âdem–i muvaffakiyetle hiçbir muharebeye iştirak edememesi ve yürüyüşte batâet sebebiyle kolordunun tamamen hedefine vasil olamayarak iyi bir fırsat kaçırmaması mucip teessüftür. İstihsal muzafferiyete azmeden silah arkadaşlarımdan yarından itibaren yürüyüşlerini intizamıyla be sürat nizamı da icrasını ve molaların adet ve müddetinin fazla tutulmasını kat’i olarak talep ederim.

2– Yarı gecelere kadar yollarda görülen perakendeler döküntüleri gasb olanlar kolordunun kuvvetini mühim bir surette tenkîse badi olmakta bulunduğundan umum emre ve zâbitânın nazar–ı dikkatlerini celb ederim. Her kıt’a kumandanı kıt’asını mütemadiyen nezaret altında bulunduracak ve beher bölük zâbitânı bölüğü başına ve gerisine taksim olunarak döküntü bırakmayacaktır.

3– Y 1’den bir bölüğün Kiremitli şarkında çantalarını atarak ilerlemiş olduğu görüldü. Böyle çanta çıkarmak usulen büyük kumandanlar tarafından emredilir ve muhakkak muharebeye girileceği zaman yapılır.

4– Yine bazı kıt’alarda boş ve semersiz makareler götürülmekte, bir hayvanı bir silah endâz çekmekte ve hattı daha fazla efrad bu hayvanat yanlarında bulunmakta idi. Evvelce ihdar edilmiş olan şu hali bir daha görülmemesini tekrar emrederim. İki hayvanı bir nefer sevk edecektir. Fazla hayvanlara ihtiyacı olan kıtaata verilecektir.

5– Emre ve zâbitân her vâkit bilhassa seferde kendi kıt’alarına gerek yürüyüş ve gerek muharebede tamamen sahib olmadılar. Emirsiz, sahipsiz hiçbir kıt’a bırakılmaması kat’iyen lâzım kumandanın ma–fevk veya ma–dunuyla irtibatla bulunması gayet ehemmidir. İrtibat ve muhabere için her vasıtaya müracaat der–hâtur edilmelidir.

6– Hareket–i harbiyenin doğru bir surette tertip ve icrası behemehal düşmana ve hal ve vaziyete dair ma‘lûmat edinmeye merbut olduğundan ve hâlbuki bugün bu hususa hiç de riayet edilmediğinden umumun nazar–ı dikkat ve ibretine vaz’ eylerim.

7– Gerek yürüyüş ve gerekse muharebe kıtaatı daima cenahlarına dikkat ve her halde bir emniyet kıtâsıyla temin etmelidirler.”

* *

Kolordu karargâhı Develanköyü’ne geldikten sonra büyük ağırlıklarda evvelce verilen emre ta‘biyen peyderpey muvasalata başladı. Fakat bu sırada yağmur başladığından kolordu “Gece karanlığında ve bu fena ahval ve şerait [245] altında perişan olmalarına meydan vermemek için” ağırlıklara Develan şarkında park teşkil ederek sabaha intizâr etmelerini emretti.

Bu suretle kıtaat iâşe ve istirahat için muhtaç olduğu mevadden mahrum kaldı. Bu emir karargâh zâbitânı vasıtasıyla tatbik ettirildi.

Sa 8 sonraya doğru Develan’a, 1. Kolordu Y 6’dan olduğunu söyleyen bir nefer geldi, üç yaralı getirdiğini ve alay ve fırkasının bozulup çekildiğini söyledi.

Gece yarısına doğru ordu Erkân–ı Harbiyesinden, 1. Kolordu’ya haber zabiti ta‘yin edildiğini söyleyen Erkân–ı Harb Kaymakamı Kazım Bey Develan’a geldi ve “1. Kolordu’nun Süloğlu şark sırtlarında toplanmasına gayret edildiğini ve binâenaleyh yarın 1. Kolordu’ya muavenet edilip edilmeyeceğini beyan ve sual”eyledi.

Bunun üzerine kolordu vaziyeti ber–vech–i âti münakaşa eyledi: (Aynen)

“Eski Poloz cihetinde düşmanın bir kolu vardır. Kuvveti meçhuldür. Diğer bir düşman kolu da 1. Kolordu karşısında ve Süloğlu Çiftliği sırtlarındadır. Bunun kuvveti dahi meçhuldür. Fakat gündüzden 6 bataryası olduğu tahmin edildi; ihtimal ki bir fırka kuvvetindedir. Bunun gerisinden gelen ve akşama doğru geriye dönen düşman yürüyüş kolu ya 2. kolordu üzerine yürümek veyahut Süloğlu cihetini takviye etmek istiyordu. Geri dönüşüne bırakılırsa 2. Kolordu üzerine gelmek niyetinde değilmiş. Fakat bu düşman kuvvetini iyice keşiften evvel bunun tesirinden hali kalamayız. Her halde nazar–ı dikkate alınmalıdır.

Bu iki düşman kolu Karahamza’dan Süloğlu’na veya Seymen’e kadar yekdiğerinden 10–15 km kadar uzaktır. Bu aralık şimdilik boş gibi görünüyor.

2. Kolordu Seymen istikâmetini takip ederek bu boşluğa girmek ve yanlarını ihâta ettirmektense sağa veya sola tebdil istikâmet ederek şimal veya cenuptaki düşman kollarından birine yandan ve diğeri kolordularımızdan biriyle müttehiden taarruz ve ihâta eylemek en muvafık ve lazımdır.

Şimdilik 1. Kolordu’nun böyle bir muavenete muhtaç olduğu anlaşılıyor. Sabaha kadar ahval tebdil etmez ve başka bir emir alınmazsa azamî kuvvet ve şiddetle 1. Kolordu’ya muavenet eylemek icab eder.”

* *

Yalnız 1. Kolordu'nun alınan ma'lûmata müsteniden yürütülen şu mülâhaza bidâyeten fena değilse de 3. Kolordu'nun vaziyeti hakkında bu nispette ma'lûmat olmaması celb-i dikkat olmalı idi.

Nısfü'l-leylden sonra sa 3 evvelde 3. Kolordu'dan şu rapor geldi: [246]

Petra

9 minh sa 10.30 sonra

“3. Kolordu fırka 7 ile Kırkkilise'den Erikler'e hareket ettiyse de Erikler'nin 5 km cenubunda bulunan düşman müfrezesi tarafından tevkif edildi. Düşmanın taarruz kıtaatı iki kolordu arasında girmek teşebbüsündedir. Kolordunun kıtaat mütebakiyesi Petra– Eski Poloz istikâmetinde ilerledi. Gündüz sa 3'te Karahamza Yazısı'nın hemen cenubundaki tepede ahz-ı mevzi' eden düşmana top attı. Kolordu Eski Poloz'un 2 km kadar cenubunda bulunuyor. Vaziyetiniz hakkında ma'lûmat itası.”

* *

Bu raporu getiren yüzbaşı yol üstünde gördüğü “fırka 5'in düşmanla muharebeye tutuştuğunu ve gayet şiddetli tüfek muharebesi devam edildiğini” de söylüyordu. Bu haberden kolordu karargâhı epey telaş ettiyse de biraz sonra isal ve esası olmadığı anlaşıldı. Raporu getiren zabıtde ma'lûmat-ı lâzımeyle hamilen Petra'ya hareket etti.

Sa 4.30 sonraya doğru kolordu, orduya hitaben bir rapor yazdı ki bunda yarın için maksadını şöyle izah ediyor:

“... Gündüzün Seymen cihetinden gelip bilâhire akşama doğru avdetle gaib olan düşman kolu cepheden pek çok sıkıştırmazsa 10. Kolorduya biraz muavenet eylemek fikrindeyim.”

Bu suretle görülüyor ki kolordunun 1. kolorduya muavenet hususundaki fikir kat'iyesi sarsılmıştır. Nitekim kolordu Erkân-ı Harbiyesi de bu tereddüde sebebin Bâlâdaki, yüzbaşının fırka 5 hakkında getirdiği yanlış haber olduğunu itiraf ediyor ve “Kolordu karargâhı nısfü'l-leyl kadar bu muharebe gürültüsünü işitmemişse de sa 1–3 arasında yatıp istirahat etmiş olduğundan” böyle bir vakanın bidayette bu müddet zarfında tahsil etmiş olduğuna ihtimal verildiğini söyleyerek itiraf hata ediyor.

Kolordu sabaha kadar 1. Kolordu cihetinden muharebe gürültüsü işitti ve rivayetine nazaran sa 11 sonraya müteakip top sesleri işitilmediğini, fakat tüfek sesinin arkası kesilmediğini söylüyor.

Nısfü'l-leyle doğru Seymen'den Eski Poloz'a emir götürmekte olan bir Bulgar emirberi nişancı taburu tarafından derdest edilerek fırka 4 karargâhına gönderildi ve bunun ifadesinden: “Karşımızda Seymen'de bir liva, Eski Poloz'da bir fırka bulunduğu ve üzerinde zuhur eden bir Bulgarca kâğıdın tercümesinden [Biz karşımızdaki düşmanla işimizi bitirdik. Malûmunuz olsun] denilmek istediği” anlaşıldı. Mamâfih bu ma'lûmatı fırka 4, kolordu kumandanına ancak ale's-sabah fırka yanına gelince söyledi. [247] Kolordu kıtaatı geceyi açıkta ve yağmur altında fena surette geçirdi. Üzerilerindeki peksimet ve ekmekle iâşe edildi. Kıtât soğuktan tahfiz için sabaha kadar ateş yaktı ki gözü açık bir düşman karşısında birçok mazereti dahi olabilirdi.

Böylece bu kolordu, vaziyet hakkında diğer kolordulardan daha ziyade ma'lûmata vakıftı. Daha şimdiden bu ma'lûmata nazaran düşmana bildirildi ki Süloğlu civarında lâakal bir Bulgar bir kuvvet olması muhtemeldir. Fırka 2 sarsılmış, geriye çekilmiş olduğundan yarın buna yapılacak bir muavenet ağleb ihtimal daha ziyade menfi bir iştir; ordunun fikri taarruziyesi gayr-i muvafıktır. Hâlbuki birkaç kilometre sağ açığında mütehaşşid 3. Kolordu ile tebhid-i hareket edilirse bu hareket daha münasib ve mühim netâic husûle getirebilir.

Üçüncü Bab

Birinci Kolordunun Hareket ve Mukarrararı

A) 1. Kolordu Karargâhı ve 2. Fırkanın Hareketi:

2. Fırka kumandanı Geredeli şark sırtlarına rica't emri vererek kıtaatı burada toplamak için Geredeli'ye uğramış, kolordu kumandanı ile görüşerek iş başına gitmiş, arkasından da kolordu karargâhı Geredeli şark sırtlarına çıkmış ve fırka kumandanını bularak kendisinin de o civarda geceleyeceğini ve bulunulan sırtlarda kalınmasını emretmişti.

Fakat topçu Y 2 Geredeli garbındaki Hüyük civarında ictima' ettiksen sonra doğru yolu tutarak Paşayeri istikâmetinde yürüyüşe devam etti ve bu sırada Geredeli'ye 1. Kolordu karargâhına gelerek tekrar ordu karargâhına avdet etmekte olan Ordu Erkân-ı Harbiye Reisi Sanisi Miralay Ali Rıza Bey bunlara yol üzerinde tesadüf ederek geriye çevirdi 1. Kolordu karargâh yanına getirdi [kolordu kumandanının emriyle To Y 2 t 2'den bir iki bataryanın bu esnada Geredeli'ye karşı mevzi'ye sokulduğu anlaşılıyor]

Nısfü'l-leylden sonra sa 3 evvele doğru kolordu kumandanı zulmet leyl arasında kulağına gelen seslerden fırka 2 kıtaatının halâ geriye gitmekte olduğunu anlamaya başladı ve o civarda görülen Y 4 kumandanı kaymakam Hamdi, Y 5 T 1 kumandanı Binbaşı Zekeriya Beylerden fırka 2'nin Paşayeri'ne çekildiğini ve ileri karakol kıtaatında fırka kumandanlığından aldıkları emir mücîbince demdarı teşkil ederek çekilmekte olduklarını anldı. Bunun üzerine kıtaata derhal eski mahallerinde evvelce verilen vazife ile kalmalarını emretmekle beraber firkaya da zeyrdeki emir gönderildi. [248]

Geredeli Civarından

9/10 minh sa 2.10 evvel

Paşayeri'nde fırka 2 kumandanlığına

Geredeliköyü'nün gerisine çekildiğiniz gibi fırkanız kıtaatının bu seferde Paşayeri'ne çekilmesi için emir verildiği ve hattı To Y 2 ile ekseri piyade kıtaatının nısfü'l-leyl doğru mezkûr karyeye çekildiği anlaşıldı. Bu hareket yalnız kolorduların değil umum ordunun hezimetini intac edecektir. Geredeli civarında işgali mümkün olan mevzi' ile hem ileride bulunan üçüncü ve mürettep firkalarımızın müşkil mevki'den kurtarılması ve hem de ordunun temin selâmeti lâzım ve kâbilidir. Bundan dolayı dümdara ta'yin ettiğiniz ve nısfü'l-leylden sonra sa 2'de hareketini emretmiş olduğunuzu anladığımız kıtaatın Paşayeri'ne azîmetine mümanaat olundu. Suret-i mümkünü ile buraya gelerek tedabir acelenin ittihâzı kemâlen ehemmiyetle tavsiye olunur.

1. Kolordu Kumandanı
Ferik
Ömer Yaver

* *

Bu esnada fırka 2'ye gelince:

Fırkadan muharebe hattında kaldıkları evvelce görülen dört bölükten mâadası evvel emirde Geredeli'nin 2 km kadar şarkındaki sırtlarda peyderpey toplandı ve bir dereceye kadar müntazam halde bulunan Y 4 T 3 le Y 5 T 1 ve mitralyöz K 5 ber-vech-i âti emirle ileri karakola memur edildi:

Geredeli şark sırtlarından
9/10 minh sa 9.30 sonra

Y 5 T 1 kumandanlığına

- 1- Fırka, Geredeli'nin şark sırtlarında ve bu noktadan birçok kilometre kadar geride ictima' edecek ve geceyi geçirecektir.
- 2- Refakatinize Y 4 T 3 ve metre k 5 Y bırakıyorum. İleri karakola memursunuz.
- 3- Bulduğunuz mıntıkada ileri karakol tesisi ediniz. Sağ tarafınız [Geredeli'nin şimali] tehlikelidir. Daha ziyade o tarafa dikkat ediniz ve fırkanın emniyetini istihsâl ediniz.
- 4- İcab ediyorsa suret-i hareketiniz başkaca bir emirle tebliğ edilecektir. 32

[249]

Bunun üzerine Y 4 T 3 yolun şimaline, Y 5 T 1 cenubuna tahsis edilerek Geredeli Vadisi'nin 300 metre şarkına kadar ileri karakol bölükleri ve emniyet kademeleri sürülmüş, mitralyöz bölüğü de ileri karakol bölüklerinden 500 metre geride bulunan ileri karakol kısm-ı küllisinden daha 500 metre geriye yol üzerine bırakmıştır.

Bundan sonrasını fırka 2 harp ceridesi şöyle hikâye ediyor: Geredeli şark sırtlarında geceleme kararı kolorduca emredilmiş olmayıp fırkaca teşebbüs ve kolorduya gazez edilmiştir. Fırka ileri karakoldan 1 km kadar geride tecmi' etmiş ve geceyi orada geçirmeye karar ve emir vermişken bir saatten beri başlayan ve gittikçe şiddetini artıran yağmur tesir ile efradın dağıldığı ve hemen kısm izamının geri giderek yanlarında beş on neferden başka kimse kalmadığı nısfü'l-leylde bazı kı'a kumandanları tarafından beyan edildi. Bu halin devamına meydan verilmemesi, geri gidenlerin karşısına dizileceğinin tebliği emrolundu. Efradın hemen kemâlen Paşayeri'ne gittiği tahkik ettiğinden orada olsun durdurabilmek ve yine kıt'a teşkil etmek için fırka kumandanı sa 1 evvelde Paşayeri'ne azîmete karar verdi."

Bu karar üzerine fırkaca ileri karakola: "Fırkamız hesab el icab Paşaköyü'ne çekilmektedir. İleri karakol kıtaatını düşmana sezdirmenizin geriye çekip muntazaman Paşaköyü'ne çekiliniz ve fırkaya iltihak ediniz" emir tahririsi verildi. [Fırka harp ceridesinde böyle bir emir verilmediği mezkûrsa da diğer harp ceridelerinde aynen vardır] diğer kıtaatda beraberce Paşayeri'ne çekilmek emir şifahiyesi verildi.

Sa 2 evvelde fırka karargâhı Paşayeri'ne geldi. Birçok efradın yağmurdan siyâneten evlerde samanlıklarda olduğu görüldü ve buradan daha geriye gitmelerine

meydan verilmeyerek yarın sabah ileri harekete müheyya olmaları kumandanlara emrolundu. [Fırka harp ceridesi, Paşayeri'nin zaten uzak olmadığından, yağmur altında efrad evvel ve ahir buraya gideceğinden bu hareketin hiç olmazsa emirle yapmış olmasında bir mahzur görülmediğini söylüyor.]

Sa 2.30 evvelde Bâlâ'daki kolordu emri geldi. [Fırka bu emre cevaben "Buraya gelmesinin esbab mecburisini bildirdiğini ve maamâfih şimdi kıtaatın ihzar edilerek hareket olunacağını ve vazife-i askerîye ifa edilmeden kimsenin geriye gitmeyeceğini" bildirdiğini söylüyor.]

Fırka 2 Paşayeri'ne toplana dursun kolordu karargâhı sa 3 sonra da fırka 3'ten melfûf bir rapor aldı. Raporda fırkanın bugün ki muharebesi neticesinden bahsedilmiyor. Yalnız yarın muharebe edilecekse askerın yiyecek ve cephanesi kalmadığından yetiştirilmesi talep ediliyordu. Binbaşı Asım imzalı ma-fevkte de Y 9'un bozulduğundan bahsediliyordu. Bunun üzerine kolordu kumandanlığı "Fırka 2 geride iken fırka 3'ün cephanesiz olarak düşmanla temasını münasib görmediği ve fırka 3 Y Kızılcamüsellim istikâmetine doğru geri çekilmeye, mürettep fırka ile bu rica'tı himaye eylemeye, fırka 2'yi de cem' ve tanzim [250] eyledikten sonra ilerlemeye" karar verdi. Fırka 2'nin ileri karakollarına rica'tı emretti; mürettep fırka 1 idaresine de zeyrdeki emri yazıp bunun fırka 3'ten rapor getiren zabitle gönderdi.

Mürettep fırka kumandalığına:

saat?

1- Solunuzdaki fırka 3 Akardere Harabesi şarkındaki Kızılcamüsellim cihetinde toplanacaktır.

2- Mümkün olduğu kadar bunların çekilmesine muavenet ve mecburiyet halinde siz de oraya çekiliniz" [kolordu fırka 3'e de bu mealde emir gönderdiğini söylüyorsa da bu emre hiçbir yerde tesadüf edilemedi.]

Bundan sonra kolordu kumandanı fırka 2'den bir cevaba sa 4 evvele kadar intizâr ettikten sonra Paşayeri'ne hareket etti.

Böylece kolordu dahi taarruz kararından sarf-ı nazar etmiş ve hattı rica'tı emreylemiş oluyordu. Hâlbuki ortada bunu mucip bir vaziyet olmadığı gibi böyle gece yarısı yağmur altında bir rica'tın kolayca felakete tahvîl edileceği düşünülerek hareket hiç olmazsa sabaha ta'lik edilmeli idi. Kezâlik ileri karakollar bu takdirde vaziyetin inkişafına kadar düşmanla temasa bırakılmalı idi. Bu kararın 2 ve 4. Kolordulara bildirilmesi ise garbdır; hâlbuki bu kolordulara evvelce görüldüğü üzere "Yarınki taarruza iştirakleri" rica edilmiştir.

Fırka 2 Paşayeri'nde de toplanamadı. Topçu alayıyla bir hayli efrad Yenice'ye doğru harekete devam ediliyordu. Bu esnada kolordu karargâhı geldi. Fırka 2'den Paşayeri'ne rica'tın esbabını sordu. Fırka bu bâbda rapor yazdığını söyledi. Nihayet kolordu Erkân-ı Harbiye reisinin buraya gelirken yolda alarak henüz okumamış olduğu raporun bu olduğu anlaşıldı.

Bu sırada [1. Kolordu Erkân-ı Harbiye reisinin raporuna nazaran] kolorduya şu emir geldi:

Kavaklı'dan

9/10 minh

“1. Kolordu geriye çekilmek mecburiyetinde bulunduğu halde Yenice'nin şark sırtlarına kadar ve Teke suyu'nun gerisine çekilecektir. Geriye çekilen kıtaatı himaye için bu mevki'ye Kırkkilise'den kuvvet gönderilecektir.

Şark Ordusu Başkumandanı
Abdullah

Bunun üzerine fırka 2'nin Paşayeri'nde toplanmak imkânı olmadığı da görülerek, kolordu kumandanı fırkaya Yenice'ye çekilmesini emretti. [Bâlâdaki rica't emri Kavaklı'dan sa 3 evvelde yazılmıştır. [251] Ahval hevaiyenin fenalığı ve karanlık arasında bu emrin 1. Kolordu karargâhına daha Paşayeri'nde iken yani 3-4 saatte ve vusûlü hemen de gayr-i mümkündür. Binâenaleyh bazı vesaikada da mevcut olduğu üzere kolordunun bundan evvel Yenice'ye rica'ta karar vermiş ve bu emri yolda alarak fırsattan bi'l-istifade kendi kararını buna istinad ettirmiş gibi görünmek istememiş olması daha muhtemeldir.]

Fırka 2 bu emir üzerine Paşayeri'nde topluca bulunan Y 5 T 2'yi gelmekte olan demdarla (sabık ileri karakollar) birlikte Paşayeri'nin garbında kalarak rica'tı himaye etmeye memur etti. Kıtâtı saireye de şifahen rica'tı emretti.

Dümdar evvelce fırkadan aldığı emirle Paşayeri'ne çekilmek üzere iken kolordu emriyle yine yerinde kalmış, nihayet sa 4 evvelde aldığı rica't emri üzerine Y 5 T 1 önde (şarkda) makineli tüfek ortada Y 4 T 3 birhayli mesafe ile geride (düşman tarafında) olarak Paşayeri'ne geldi. Burada Y 5 T 2'den aldığı emirle kaldı fırkanın sol kıtaatı Paşayeri'ni geçtikten sonra fırkayı takiben Yenice'ye hareket etti. Y 4 T 3 ise yürüyüşe devam etti.

-

Bu suretle fırka 2 bütün geceyi ayakta geçirmiş, nihayet Yenice'ye doğru rica't etmişti. Kolordu karargâhı daha rica't fikrine pek kolayca ısınarak tekml kolorduyu yerinden oynatmaya karar vermiş ve kendisi de Yenice yolunu tutmuştu.

B) Fırka 3'ün Harekât-ı:

Y 9 Geçkinli garbında bozulduktan sonra malum olduğu üzer dağılmış ve efradın mühim bir kısmı kinayelerine imdada gelen N Y 1 K 11 efradı ve K 10'un bir kısmıyla birlikte Arpaç üzerinden Güzelcemüslim'e doğru akmıştı. Alay, T 1, T 3; Tu T 1 ve bir hayli zâbitân da bu meyanda idi. T 2 kumandanı toplayabildiği efrad ve 8. Makineli Tüfek Bölüğü ile biraz sonra iltihak eden harbiye mitralyözü de (N Y 1'in) nişancı alaydan iki bölükle birlikte Küküler garbına Y 7 gerisine gelmişti.

Çekilen efrad geceleyin de hareket devam etti.

Fırka kısım-ı küllisi muharebenin hitâmından sonra mühimme imkân el altında kaldı. Yeni bir vaka olmaksızın gece geçti. Bereket versin kolordunun gönderdiğini söylediği rica't emri fırkaya gelmedi [fırkanın geceleyin gerek kolordusu ile ve gerek civar fırkalarla münasebete girib girmediği meçhuldür. Kolordunun aldığını bildirdiği rapora fırka vesaikinde tesadüf edilmedi.]

C) Mürettep Fırka 1'in Hareketi:

Mürettep fırka kumandanı bugün ki vaziyete, yalnız fırka 3'ün muharebesine dair gözle görüldüğü derecede, vakıftı. Geceleyin emir almak üzere kolordu

karargâhına bir zabıt göndermişse de mumaileyh [252] karargâh bulamayarak avdet eylemişti. Kolordunun buna gönderdiğini söylediği rica'tı himaye emri de gelmemişti. Kıtât gündüzki vaziyette hafif bir emniyet tertibatı ile geceyi bilâvuku'at oldukları yerde geçirdi. Yalnız istihkâm bölümü Geredeli'de, to Y 2'ye muhafaza verilmiş olduğundan bununla birlikte gece Yenice'ye doğru çekilmişti.

—

Böylece 9/10 Teşrinievvel'de 1. Kolordu bilâsebep mecbur bir fırkasıyla perişan bir halde Yenice'ye doğru çekilmişti. Diğer iki fırkanın yerinde kalması ise bir eser tesadüften ibaretti. Yoksa kolordu kumandanlığı bunları da geriye çekmek istemişti.

—

Hâlbuki bu kolordunun oynayabileceği mühim bir rol vardı. Partiyi kaybetmiş addetmeyerek yerinde durmaya karar verse, fırka 2'yi hiç olmazsa Paşayeri'nden geriye gitmekten mani etse, ne kadar kuvvet tutulursa, kârdır. Fırka 1, fırka 3'ün vaziyetlerini iyice kavrayabilse idi, 2. Kolordu'yu sağ cenahında bildikten sonra, hatt-ı İzmit Fırkasının dahi felaketini öğrenmiş olsa, ordudan rica't emri gelmeden rica't kararı ittihâz etmez, yarın 2. Kolordu ile tevhidi hareket etmek üzere yerinde kalır, sabaha beklemek kararını ittihâz ederdi. Pek muhtemel olduğu üzere ancak ortalık ağardığı sırada gelen ordunun rica't emrini de şimdilik yapmaktan sarf-ı nazar eder. (Çünkü bu emirden yalnız kendi kolordusunun rica'tı mecbur olduğuna hükmedildiği manası kolayca çıkar) biraz sonra fırka 2, 3 karşısında düşman kalmamış olduğunu görür, heyet-i umûmîyesiyle şimâl-i garbiye hareket kararını verir ve 2. Kolordu ile müttehiden 10'da düşmanın merkezini muhtemelen sarsar ve devirir...

Hatta bu işleri fırka kumandanı dahi, irtibat temin edilse ve biraz fikr-i selim mevcut olsa idi. Kendiliğinden görebilir; fırka 1 Y de yanına alarak 2. Kolordu ile tevhidi hareket etmek üzere şimâle doğru hareket eder ve yine pek mühim işler görebilirdi. Fakat heyhat! Ordudan evvel kumanda heyetleri mağlup olmuştu.

Dördüncü Bab

4. Kolordunun Hareket ve Mukarraratı

İzmit Fırkasının geriye akını gayr-i kâbil tevkif bir hale geldikten sonra fırka kumandanı Hasköy'ün şimalindeki Hüyük'te 4. Kolordu karargâhına mülaki oldu ve şu emri aldı: (11.30 e doğru olsa gerek) [253] "İzmit Fırkası ol emirde Hasköy civarında toplanarak ba'de piyadeleri bilecek alay kumandanı miralay Rami Bey kumandasıyla Hazinedar Çiftliği'ne gönderecektir. Fahri Paşa Hasköy civarındaki kıtaatdan müşkil yeni mürettep fırkanın kumandasını deruhte ile Hasdere gerisinde, Hasköy şarkındaki sırtları işgal ev fırka 12'nin Gaibler'den rica'tını himaye edecektir"

Bu suretle kolordu kumandanı orduya takdim ettiği raporunda evvelce de görüldüğü üzere yalnız İzmit Fırkasının bozulmasıyla fırka 12'nin henüz tek tüfek atmamış olduğu, diğer kolorduların ve ordunun vaziyetini hiç nazar-ı mütalaaya almayarak derhal tekmil kuvvet ile rica't kararını ittihâz etmiştir.

Bu esnada Hasköy civarında kuvâ-yı âtiye vardı:

To yY 11 T (İzmit Fırkasının)

Kermesti alayının Balıkesir, Kermesti, Kepsut taburları

Gönen taburu

Kolordu süvari bölüğü

fırka 12'nin

Fahri Paşa bu kıtaatla sabaha kadar uğraşmış ve bir takım tedabir ittihâzına çalışarak hem kendisini hem bu kıtaatı yormuştur.

Sabaha karşı kolordudan şu emir alındı:

?

10 minh sa 3 evvel

“1–Kiremitli alayıyla Gönen taburu, to Y 11 T 2 ve İzmit Fırkası kıtaat müteferrikası emrinize verilmiştir.

2–Hasköy'ün bir an evvel tahliyesiyle kıtaatın hazinedara gönderilmesi, firkanızın hazinedarda iade-i intizamı.

3– Gaiblerdeki fırka 12'nin hemen Hasköy şarkına çekilmesi emredildi. Bu gece çekilemezse yarın Osmanlı üzerinden çekilmeye mecbur olacağından iş bu hareketi elinizdeki kuvvetle himaye ediniz.”

* *

Bu emir kolordunun telaş ve heyecanından başka yeni bir şey öğretmez.

Kolordu karargâhı sa 11.30 emrini verdikten sonra Kesrililer Çiftliği'ne doğru hareket etmesinde sabaha karşı vazgeçerek tekrar Hasköy sırtlarına geldi.

Bu suretle Hasköy tarafında beyhude bir çabalama olduğu esnada İzmit Fırkası geceleyin kısım-ı küllisiyle Havsa istikâmetinde akmağa devam ediyordu. Yalnız Seyidgazi taburu sa 10 sonraya kadar kısım-ı [254] küllisiyle meydan-ı muharebede kalmış ve sa 4 evvelde Sukutdereköyü'ne gelmişti. Sukut taburu da buna iltihak eylemişti. [Bu iki tabur sa 10'da Hasköy üzerinden Havsa'ya gitmiş ve 11'de burada kalmıştır]

Fırka 12'nin Gaibler'deki kısım-ı küllisi ise geceyi bilâ vuku'at geçirmiştir.

Süvari fırkası da evvelce görüldüğü üzere Gaibler'de toplanarak geceyi geçirmiş ve yanı başında cereyan etmekte olan rica't hareketi üzerine hiçbir şey yapmak lazımlığını hissetmemişti.

Beşinci Bab

Şark Ordusu Karargâhının Faaliyet ve Mukarraratı

Ordu kumandanı Kırkkilise'ye gelince evvel emirde Karargâh-ı Umûmî'ye şu açık telgraf çekildi:

Kırkkilise

9/10 minh sa 7.45 sonra

“Ordu bu sabah bi-tevfika teali her taraftan hareket-i taarruziye ye ibtidâr ve Eski Poloz–Seymen hattı ile Tunca arasındaki düşman kollarına ve mevaziine taarruz etti. Öğleden sonra temas hâsıl oldu. Muharebe elan devam ediyor. Tarz-ı cereyan şimdilik iyidir.

Abdullah

* *

Bundan sonra telgraf başında şu raporlar alındı:

A) Edirne kolordusu kumandanı ferik Mahmud Şakir imzasıyla:

“1– 9 Teşrinievvel 328 günü Hızırağa–Büyükdöllük hattına ilerlemiş olan takriben 3–4 alay kuvvetindeki düşmana taarruzla Küçükdöllük–Meracılar hattı gerilerine kadar püskürtülmüştür.

2– Fırka 12’nin öğleden sonra sa 4’de Karayusuf’un takriben 8 km şarkına vardığı sa 5.30’da haber aldı.

3– Tafsilât–ı saire bilâhire arz edilecektir.

4– Yarınki hareket için ita edilecek tâlimat vazifemizi teshîl edeceğinden intizâr edilmekte olduğu maruzdur.”

B) Hasköy’den sa 8.30 sonra:

“Şimdi sa 8 sonra da İzmit Fırkası efradının geriye çekildiği ve toplarının düşman eline geçtiği hakkında ma’lûmat pek karışık olduğundan ve şu halin fırka 3 kıtaatından sirayet eylediği [255] anlaşıldığından bizzat tahkikat yaparak işin önünü almak çaresine bir ay teşebbüs hareket ediyorum. Gece olmak dolayısıyla muvafık olamazsam Babaeski istikâmetine çekileceğim.”

Bunun üzerine ordu birinci kolordu hakkındaki ma’lûmatına inanmak istemedi; dördüncü kolordunun önünü ardını düşünmeksizin çekilmek arzusuna muhalefet etti; ertesini günü 4. Kolordu’nun vaziyetini kâbil islah görerek şu emirleri verdi:

A) Edirne’de Şakir Paşa’ya:

“3, 2, 1. Kolordular sağ cenahta kemâl–i muvaffakiyetle muharebe eylemektedir. Yarın tarafınızdan Karayusuf–Karacaköy hattından ileriye hareketle ve düşmanı mevzi’inde tevkif etmek maksatıyla edilecek taarruzla 4. Kolordu’nun ileri hareketi temin ve diğer kolorduların hareketi teshîl olunacaktır.”

B) Dördüncü Kolorduya:

“Edirne kıtâsının çıkan fırkalar düşmanı Küçük Döllük–Meracılar hattı gerisine kadar tard etmiştir. Karşınızdaki düşmanın sağ cenahı Edirne’den çıkan bu kuvvetin taht–ı tehdidindedir. Binâenaleyh 4. Kolordu’nun vazifesi ziyadesiyle kesb suhulet etmiştir. Geriye çekilmek hatıra bile gelemez. Son nefere kadar ya bulunduğunuz hatta müdâfaa ediniz veyahut 1. Kolordu’nun sol cenahı hizasından dün verilen hedefler istikâmetinde taarruz ediniz.

Ordunun sağ cenahındaki muharebeler mücib muvaffakiyettir. Ben sizden ya ileri girmenizi veya bulunduğunuz hattı son dereceye kadar müdâfaa etmenizi talep ederim. İzmit Fırkasının hareketi hakkında ma’lûmatınız olmasa da şâyân–ı istiğrâbdır.”

Bundan sonra ordu kumandanı bir müddet Kırkkilise’de kaldı ve muhtemelen buradan 3. Kolordu’ya şu emri yazdı:

“Sa 9 sonra: kıtaatdan huruç eden kıtaat düşmanı geriye püskürtmüşlerdir. Fakat düşman kuvâ–yı faika ile 4. Kolordu’nun İzmit Fırkasını Timurhanlı civarında geriye çekilmeye mecbur etmiştir. 1 ve 2. Kolorduların muharebesi neticesine dair ma’lûmat alınamadı. Eski Poloz’a gelmekte olan düşman fırkasını biran evvel tepeleyerek hareketinizi tesri’ etmenize şiddetle intizâr ederim.”

Bu emrin nısfü'l-leyl doğru kolorduya vardığını zeyrde göreceğiz. Fakat 3. Kolordu telgraf müfrezesi Raklice'ye kadar hat temdid ettikten sonra bu köy yanmakta olduğundan bunu dolaşarak tarlalara saçınca çamura gömülmüş, ancak sabaha karşı muharebeyi temin edebilmiş olduğundan ordu bu kolordudan bir haber alamadı ve bunun için raporları belki Kavaklı üzerinden geliyor diyerek otomobil ile Kavaklı'ya gitti. (Takrîben nısfü'l-leyl) bilhassa 1. Kolordu'nun hali hakkında ma'lûmat almak arzusu da bu kararı tesri' eylemişti.[256]

Burada şu raporlar geldi:

A) 3. Kolordu Haber Zabitanın:

“Sa 3 sonra vaziyeti: kolordu kısm-ı küllisi ile Karacahisar fırkası Develanpınar Suyu'nun (D) harfinin teşkîl ettiği çatal dâhilindeki sırtlarla Eski Poloz'un (eski) yazısının hemen cenubundaki sırtlarda mevzi' almıştır. Hasan İzzet Bey onun solunda, Develanpınar Suyu'nun şarkında, ihtiyatıyla Erikler sırtında; Karahamza'dan Eriklere ilerleyen ve herhalde bir fırka pişdarı bulunan bir kuvvete karşı müdâfaa eden fırka 7'ye yardım etmek üzere Eski Poloz yazısının cenub-i şarkisindeki (A) harfi cenub-i şarkisindeki tepeden yan ateşine almaktadır. (topçusuyla) cephede henüz bir şey yoktur.

B) 3. Kolordu Kumandanı Muhtar Paşa'dan:

Petra

9 minh sa 5 sonra

“1- Fırka 7 Erikler, diğer fırkalar Poloz istikâmetinde ilerledi.

2- Fırka 7 sa 11.30'da Erikler cenubunda, seyr-i suvat deresinin şimalindeki sırtlarda cephe şimâl-i garbiye ye müteveccih olarak düşmana tesadüf etti.

3- Düşmanın 10 tabur piyade ve topçudan ibaret kuvvetinin Karahamza-Erikler tarihiyle ilerlediği haber verilmişti. Düşmanın Devletliğağaç'ta geldiğine dair ma'lûmat alınamamıştır. Binâenaleyh fırka 7 karşısındaki kuvvet tahmin olunamamıştır. Sol cenah kolu Eskipoloz'un önünden piyade atışı (ağleb ihtimal yaya cenge inmiş hafif süvari) ile ve Karahamza Yazısının hemen cenubundaki tepelerden iki batarya kadar topçu atışıyla karşılaşmıştır. 3. Kolordu fırka 7 karşısındaki kuvvetin miktarına dair ma'lûmat alamadığından Eski Poloz'un 3. km cenubunda mevzi' aldı ve bu mevzi'de yalnız topçu muharebesi sa 2. 30 sonradan itibaren bede' ederek devam etmektedir. Kolordu bu geceyi Eski Poloz cenubunda geçirecektir. Altı taburla cephemiz işgal edilmiştir. Mütebakisi sol cenah gerisinde bulunuyor fırka 7'nin maa-t teessüf Erikler'in 4-5 km cenubunda bulunmasından bi'l-istifade düşmanın ikimizin arasına Erikler-Petra yolu istikâmetindeki vadiden, bir alayla bir batarya sevk ettiği görüldü. O cihet taht-ı temine alındı. Yarın; 2. Kolordu'nun sağ cenahını temdid etmek üzere hareket etmek veyahut ahval fevkalâde zuhurunda fırka 7 ile harp eden kuvvetin cenahı gerisine düşman üzere hareket edeceğim. Şu kadar ki hareket kat'iyeyi vaziyet-i harbiyenin tamamıyla inkişafına talik eyleyeceğim maruzdur.”

Zeyl: Afyonkarahisar fırkası Eski Poloz'a varmışken maa-t-teessüf kendisini topçusu takip edememiş olduğundan düşmanı görünce mevki'ini muhafaza edemeyeceğini zannederek geriye çekilmiştir. Vakıa fırka 7'nin gerideki vaziyetine nazaran bu hareket na-beca değildi. 33 [257] Bundan sonra hatırat 2. Kolordu'dan da şu raporun geldiğini dermeyân ediyorsa da bunu götüren zabitin orduyu bulamayarak

avdet ettiğini görmüştük. Mamâfih kolordunun tekrar bir zabitle bu raporu Kavaklı'ya gönderdiği anlaşılıyor. Buraya aynen nakil edildi:

Develanköyü'nün
9/10 minh sa 10.50 sonra

“1– Bugün sa 6'ya kadar fırka 4 açılarak Kiremitli garb sırtlarını elde etmiştir.

2–Düşmanın Kiremitli civarlarındaki bir alay süvarisi şimal tarafına çekilmiş ve Seymen'den ilerlediği evvelce ya rapor bildirilen bir fırka kuvvetindeki bir kol bilâhire geriye dönerek Seymen'nin şark sırtlarında gaib olmuştur. Seymen cenubu şarkisindeki sırtlarda düşmanın 6 kadar bataryası görülmüştür. Bu bataryalar 1. Kolordu'ya ateş açmışlardı. Fırka 4 topçuları da bu düşman bataryalarına birkaç mermi atmışlarsa da mesafe pek uzak olduğundan ateş kesmiş, karanlık hulûl etmekte olduğundan daha ileriye gidememiştir.

3– Fırka 4 kısım-1 küllisi Keremetliköyü'nde karanlık bastıktan sonra tevkif edildi, iki alaya bu köyün gabr sırtlarında emniyet tertibatı aldırıldı.

4– Fırka 5 Kiremitliköyü'nün şarkındaki sırtların bâlâlarında tevkif edilmiş ve Develan Pınar ile Kiremitli'den geçen vadi arasında şimâle müteveccih emniyet tertibatı aldırılmıştır. Süvari bölüklerimiz Kiremitli şimalinde iki fırka arasındadır.

5– 3. Kolordu'nun sol cenah kolu Eski Poloz'da ve garbında öğleden akşama kadar muharebe etmiş ve yalnız top sedaları duyulmuş ve top mermi dumanları görülmüş... Akşama kadar şarapneller Poloz'un 2000 metre garbındaki Kuyuyazısı civarında pârelenmekte idi. Bu ma'lûmattan başka 3. Kolordu vaziyetinden bir haber alınamamıştır. 1. Kolordu'nun Süloğlu şark sırtlarında kalarak muharebe ettiği ve yalnız karanlık basmadan biraz evvel bir çar u yek saat müddetle piyade atışları dahi icra edildiği anlaşılmıştır. Bu kolordunun vaziyeti hakkında da tamam ma'lûmat alınamamıştır.

6–Kolordu karargâhı sa 7 sonra da Develanköyü'ne geldi bu köy Petra–Kiremitli yolunun Develanpınar cenubunu kat ettiği noktanın birkaç yüz metre cenubundadır. Sabah şafakla beraber karargâh yine Kiremitli'nin hemen şarkındaki Hüyük'te bulunacaktır.

Şevket Turgut

* *

Bundan sonra sa 2 evvelde 1. Kolordu karargâhından süvari yüzbaşısı Hamdi Efendi isminde bir zabıt Kavaklı'da görüldü. (Mumaileyhin kimin tarafından ve ne vazife ile gönderildiği meçhuldür. [258] İhtimal kendi kendine geldi) ve bu ordu erkânına “Fırka 2'nin perişan bir halde çekildiğini fırka kumandanının Yenice'ye gelerek askere çorba pişirteceğini” söyledi.

Bunun üzerine ordu kumandanlığı şöyle düşündü: [Şark ordusu raporundan]

Henüz düşmanla ciddi bir muharebeye girişmeden muhte'lif fırkalarda görülen bu hal kumandan Paşa'nın bu ordu ile harekât-ı taarruziye ye tavsilin muvafık olamayacağı hakkındaki fikrini teyit etmekle ordunun 7 Teşrinievvel tarihiyle ta'yin olunan hatt-ı müdâfaa ya çekilmesine karar verilerek o emr-i âtiye tahrir olundu:

10 Teşrinievvel 328, sa 3 evvel Kavaklı'dan

1. Kolorduya “1. Kolordu geriye çekilmek mecburiyetinde bulunduğu halde Yenice'nin şark sırtlarına ve Teke Suyu gerisini çekilecektir. Geri çekilen kıtaatı himeye için bu mevzi'ye Kırkkilise'den kuvvet gönderilmektedir.”

3. Kolorduya: “1. Kolordu mecburen geriye, Yenice istikâmetinde, çekilmektedir. Yenice şark sırtlarını işgal için emir verilmiştir. 3. Kolordu dahi gerek Petra üzerinden ve gerekse Teke Suyu şarkında çekilerek Kırkkilise'nin garb ve şimali garbisi cihetine gelerek Yenice civarında bulunacak hatt-ı müdâfaanın sağ cenahında bulunması bildirilir.”

2. Kolorduya: “1. Kolordu mecburen geriye çekilmeye başlamıştır. Yenice'nin şark sırtlarında ahız-ı mevzi' etmesi için kendisine emir gönderildi. Siz de Koyunkavur istikâmetinde geriye çekilerek Teke Suyu'nun Koyunkavur şarkında sırtlarını işgal ediniz”

4. Kolorduya: “1. Kolordu Yenice civarında tahkîm ettiği eski mevzi'de müdâfaa edecektir. 4. Kolordu Karaali-Hazinedar hattında Tekye Suyu şark sırtlarında bulunarak ordunun sol cenahını temin edecektir. 3. Kolordu Kırkkilise civarında eski mevzi'ye gelecektir. Karargâh Babaeski'de bulunacaktır.”

Vesaik arasında kolorduya hata yen bir de şu emir müsveddeleri bulunmuşsa da hedefine gidip gitmediği meçhuldür:

“Bundan evvel gönderilen emir de muharrir hal ve vaziyetin yanlış olması da muhtemeldir. Son gelen birkaç zabıt hiçbir şeye tesadüf etmediklerini beyan ettiler. 2 ve 1. Kolordularla isal peyda ederek ihtiyatla hareket edilmesi emir kumandanı iktizâ'sındandır.

İmza: Erkân-ı Harbiye Kaymakamı
Sabri

Kırkkilise'de 16. Kolordu kumandanı Hakkı Paşa'ya Kavaklı'dan telefon: “3. Kolorduya hatayen yazılan Bâlâdaki emir aynen. Bunu serian diğer iki jandarma ile emrin arkasından Eskipoloz Develanköyü'ne isal ettiriniz. Son derece elzemdir.

İmza: Erkân-ı Harbiye Kaymakamı
Sabri

[259]Abdah Paşa'nın hatıratı bu vakayı ber-vech-i zeyr hikâye ediyor:

“Bu raporlara nazaran [3 ve 2. Kolorduları] 3. Kolordu mütefevvik kuvvetine rağmen nispeten zayıf düşman karşısında oyalanıp kalmış ve Erikler-Eski Poloz hattını böyle elde etmeye muvaffak olamamış. 2. Kolordu'dan Seymen istikâmetinde talep edilen taarruzun ise başlamak ile kaldığı cenah kolu orduları ile muhtasaran göz irtibatıyla iktifa olunduğu anlaşılıyor. Seymen üzerine evvelce ilerleyerek badehu burasının şarkına doğru kaybolan Bulgar fırkasının yarın 3. Kolordu karşısında zuhuruyla bunu daha gayr-i müsait bir hale koyması veya hiç olmazsa atıl bırakması pek muhtemeldi. 1. Kolordu da guruba yakın zamanlara kadar muharebenin devam ettiği anlaşılıyordu.

Hülâsa bu raporlar bugün 3 ve 2. Kolorduların kavi bir iş göremediğini ve binâenaleyh ordu sağ cenahının icra edildiği harekâtın muvaffakiyetli bir neticeye iktiran edemediğini mu'lin bulunmuştu.

Daha sonra birinci kolordu karargâhından gelen haber zabitlerimizle Erkân-ı Harbiye reisinin verdiği ma'lûmata göre [mumaileyhimin zaman vürûdu meçhuldür-M. N] 1. Kolordu'nun tamamıyla panik halinde bulunduğu ve kısım-ı mühimmenin

Yenice'ye kadar dönülüp geldiği ve suretle 4. Kolordu tarafından verilen ma'lûmatın teyidiyle ordu merkezinin bir hal esefengizde olduğu anlaşılıyordu.

3. Kolordu'nun zayıf düşman kuvvetleri karşısında tevki, 2. Kolordu'nun verilen taarruz emrine düşmanla temastan tevakki edercesine mütenniyane ittiba'ı, 1 ve 4. Kolorduların panik halinde ve kısmen topraklarını bırakarak firar etmekte olması ile şark ordusu için tahdîs eden vaziyet ve hal bu ordunun taarruza âdem-i kâbiliyeti hakkındaki mütalaayı pek hazin surette ispat eylemekte idi. Artık evvel emirde düşmanı hazırlamış bir mevzi' müdâfaada karşılayıp hırpaladıktan ve askerinin maneviyatını takviye edip itimat-ı nefsi bir derece temin edildikten sonra mukâbil taarruza kıyam hususunda münferit kaldığım fikrimin derece-i isabeti bununla da pek bariz surette tezahür etmiş oluyordu.

Ordunun taarruza devamındaki imkânsızlık şöyle dursun, bulunulan vaziyette kalınması bile muhtıralı idi. Her şeyden evvel teemmeli icab eden keyfiyet orduyu tehlikeden kurtarmaktı. Bunda ise âdem-i imkân yok idi. Binâenaleyh yapılacak iş muharebeyi kat' ile ordunun tahkîm ettiği Kırkkilise-Bostanlı hattında tekrar toplanmasını temin eylemek idi. Vakıa şu geri hareketin kuvvet-i maneviye üzerine su-i te'sirat ika' eylemesi gayr-i mümkün idiyse de muhakkak bir felaketin önünü almak için zaruri el icra idi. Ordu bir defa bu hatta toplandıktan sonra müdâfaa iktidarını gösterdiği takdirde düşmanın ilk taarruzlarını defetmekle yine kuvve-i maneviyesini iktisap edebilir ve iltihak edecek kuvvetlerin indimamıyla bir mukâbil taarruz icrasına ancak o zamana kadar olabilirdi.

Binâenaleyh orduyu bu hatta tekrar toplamaya karar verdim ve derhal o emir-i lâzîmenin testirini emreyledim. Ordu merkezinin hal-i esef iştimali düşmanın şiddetle takip edilmesi halinde sağ cenahın uğrayacağı mağlubiyet [260] bütün orduyu müşkil bir vaziyete ilga edebileceğinden sağ cenah kolordularının hatt-ı müdâfaaya gelmek hususunda acele etmemesi, her iki kolordunun harekâtını tevhid eylemesi ve aynı zamanda 2. Kolordu'nun 1. Kolordu'yu himaye eylemesi muktezî idi. Vakıa Kırkkilise'de bulunan Mirliva Hakkı Paşa'ya Kırkkilise-Kavaklı arasında bulunan muhte'lif redif fırkalarına mensup 5 tabur piyade ve Kırkkilise'ye gelen 1. Topçu Alayı ile Yenice şark sırtlarına hareketle orduda bir himaye mevzi'i alarak 1. Kolordu'nun toplanmasını hemen temin eylemesi emredilmişse de Tekesuyu şimalinden Yenice'ye kadar bu kolordunun harekâtının herhalde 2. Kolordu tarafından temini lazımdı. Bu lüzum 2. Kolordu kumandanlığına bilvasıta tefhîm olundu.

Bundan başka 2. Kolordu'ya ait emir bu ordunun emir zabıtine verildi ve mumailiyh evvela Petra'da 3. Kolordu karargâhına azîmetle vaziyeti anlatması ve ma'lûmat olarak emri götürmesi tembih edilmişti.

Netice: 9/10 gecesi sa 4 evvelde verilen o emirle kolordular Kırkkilise-Bostanlı hattına gelerek hatt-ı mezkûr üzerinde vaziyet sabıka-i tedafü'yelerini alacaklardı.

Şark ordusunun 9 Teşrinievvel akşam vaziyeti de şâyân-ı tetkiktir. Normal ahval ve şerait içinde yani her kolun kendi hal ve vaziyetini ve düşman hakkındaki fikir ve kanaat ve ma'lûmatını yekdiğerine ve teselsülen şark ordusuna bildirmesi mümkün olmasaydı. 9 Teşrinievvel akşamı nisfû'l-leyle kadar ordu karargâhı bugünün muharebe ve harekât hakkında vaziyet-i âtiye ye vakıf olabilirdi:

3. Kolordu: fırka 7 karşısında biri Devletliagaç'tan–Diğeri Elmacık üzerinden gelen iki Bulgar livası var. Bunlardan birincisi ile muharebe teması mevcut. Oldukça kanlı bir pişdar muharebesinden sonra fırka kısım–ı küllisi muharebeye hazır bir halde Sirsuvat Deresi şark sırtlarında bulunuyor. Yarın burada lâakal bir Bulgar livasının, belki 12 taburun daha görülmesi muhtemel (Karahamza'dan Erikler'e gittiği görülen kuvvet). Bu suretle yarın sabah burada kısmen sarsılmış 4/10–3–9 kuvvetindeki Osmanlı kıtaatıyla laakal 25–26 taburluk sunuf–i saireye malik bir Bulgar kuvvetinin karşılaşması ağleb ihtimal.

Bu akşam iltihak eden kuvvetlerle beraber cem'an 3/18–6–16 kuvvetinde olan 3. Kolordu kısım–ı küllisi karşısında bugün yalnız 2 batarya kadar düşman topçusuyla Karahamza cenubunda hafif piyade kuvvetleri görüldü. Bunları da lâakal bir liva kuvvetinde kabul edelim. Kolordu heyet–i umûmîyesiyle Petra ile Poloz arasında müctemi'.

2. Kolordu: 3/19–3–12 mevcudunda olarak Kiremitli şarkında müctemi'. Henüz muharebe etmedi. Karşısında Seymen'den Süloğlu'na doğru yürüyen, ba'de ale'rivaye geriye dönen bir Bulgar livası görüldü. [261]

1. Kolordu: Fırka 2 görüşüne nazaran Bulgar süvari fırkası ve bir miktar piyade karşısında akşama kadar Süloğlu şarkında açıldı, yayıldı (piyadenin bir tabur olduğunu söyleyen rapor var) akşama doğru karşısında yeniden 6 batarya kadar düşman topçusu mevzi'ye girdi. (Muhtemelen Seymen'den ilerleyen kolun topçusu) gurubdan sonra bu fırka herhalde düşman tazyikiyle olmaksızın, ağleb ihtimal bir inzibatsızlık neticesi geriye çekildi. Yenice'ye doğru geliyor, hali muhtemelen bir muharebe icrasına müsait değil.

Fırka 3 pişdarı Geçkinli garbında bozulmakla beraber kısım–ı küllisi şimal istikâmetinde herhalde kendisinden zayıf kuvvetlere çattı. Mürettep fırka henüz muharebeye girmede.

4. Kolordu: İzmit Fırkası Geçkinli garbında zayıf veya muadil kuvvetlere çatarak akşama kadar muvaffakiyetle sebat ve hatta taarruz etti. Fakat gurubdan sonra fırka 2'ye müşabih bir halde elden çıkararak Hasköy'e doğru akıyor, muhtemelen derhal muharebeye giremez.

Fırka 12 kısım–ı küllisiyle Gaibler'de muharebeye girmede.

Süvari fırkası muharebeye muktedir bir halde Gaibler'de.

2,1 ve 4. Kolordular karşısında görünen düşman kuvvetlerini hesap edersek heyet–i umûmîyesinin ancak bir Bulgar fırkası kadar olduğunu ve Bulgar süvarisinin de burada bulunduğunu görüyoruz. (20–24 tabur) buna mukâbil bu kolordulardan yarın sabah muharebeye muktedir bir halde 2. Ko, fırka 3 kısım–ı küllisi, fırka 1, fırka 12, süvari, cem'an lâakal 42–30–25 var

Edirne: Vazifesini muvaffakiyetle yaptı, mühim düşman kuvvetlerini tespit etti.

Taarruz kararı verildiği zaman Süloğlu–Kabpa hattı gerisinde 3 Bulgar fırkası kabul edilmişti. Bunun bir tanesini ber–vech–i bala 2.1.4. Kolordular karşısındaki fırka farz edersek 2 fırka kalır, Edirne'nin de lâakal bir fırka tespit ettiği kabul edilirse bu havalide henüz muharebeye girmemiş mühimce kuvvetler olması muhtemeldir. 3. Kolordu karşısında ise lâakal 4 liva görüldüğüne nazaran Devletliagaç ile Süloğlu arasının evvelce kabul edildiği gibi boş olduğu tezahür eder.

Umum Bulgar ordusunun iki fırkasının Tunca garbında, Edirne karşısında, bir fırkasının garbi Trakya'da ve Makedonya'da olduğu malum olduğuna nazaran

mütebaki kalacak 5 firkadan 15 livadan bu suretle 10–11 livası bugün bu suretle meydana çıkmış oluyor. Acaba diğer 4–5 liva nerededir? Bunlar şayet Tunca Tunca garbında değilse şimdiye kadar hâsıl edilen fikre nazaran 2–3 livasının daha Süloğlu–Kabpa hattında zuhuru muhtemeldir. Bu hal mütebaki 2–3 livasının da Süloğlu ile Kadıköy arasında yarın iş başına yetişmesi variddir. [262] Bugün ki muharebeler heyet-i umûmîyesi ile ilk temas mâhiyetindedir, hiçbirisi kat'î bir netice vermemiştir.

Yarın Osmanlı ordusu zevale kadar Kırkkilise ve Kavaklı'daki ve Hazinedar'daki 7–0–9 ile takviye edilebilir. Bu halde fırka 2 ve İzmit Fırkasından yarın için sarf-ı nazar edecek olursak 10 Teşrinievvel de tarafeyn, atideki kuvvetlerle karşı karşıya gelecektir.

	<u>Osmanlı kuvveti</u>	<u>Bulgar kuvveti</u>	
Sağ cenahta: Fırka 7	3/10–3–9	24–?–?	
3. Kolordu kısm-ı küllisi	3/18–6–16	8–?–?	
Kırkkilise'deki kıtaat	<u>6–0–9</u>	<u>24–?–?</u>	Yeniden zuhuru muhtemel
	4/34–9–34	56–?–?	
Merkez vusûl cenahta: 2. Kol	3/19–3–12	24–?–?	
Fırka 3 ve fırka 1	14–0–6		
Fırka 12	1/12–2–6		
Süvari	0–2–6		
Ordunun şimalinde: Edirne kuvveti:	<u>23–3–10</u>	<u>24–?–?</u>	
	28–34–37	48–?–?	
		<u>16–?–?</u>	Yeniden zuhuru muhtemel
		<u>64–?–?</u>	
Umum yekun:	102–43–71	120–?–?	

Binâenaleyh kuvve-i umûmîye itibariyle vaziyet lehizmizde değil.

Yarın ne yapalım? Bostanlı hattında müdâfaa etmek maksatıyla rica't henüz mühim bir muharebe teması olmadığı için meydan-ı muharebeden çekilmek ağırlık ihtimal mümkün. Kuvvetli dümdarlarla setredilecek bu hareket neticesinde kısm-ı külli bu hatta gelebilir: düşman şiddetle takip ettiği takdirde en geç 11 minh de bu hata taarruza başlayabilir halbuki 10 akşamına kadar bu kuvvete nihayet Pınarhisar, Üsküpdere, Babaeski, Pavli'deki kıtaat ki, 8 taburla bir de şimendiferle gelecek azami 4–5 tabur cem'an 12–13 tabur iltihak edebilir. İzmit Fırkası ile fırka 2'den de az çok şâyân-ı istifade bir kuvvet toplanabilse ordu gerek vaziyet-i maddiye ve gerek vaziyeti maneviye itibariyle kat'î bir muharebeyi kabule pekte müsait bir halde bulunamaz. Binâenaleyh bir kere rica'ta karar verince ağırlık ihtimal bunu Kırkkilise–Bostanlı hattından daha gerilere kadar [263] temdide ihtiyaç vardır; hâlbuki bu fena ahvâl-i havaiye arasında bozuk bir kuvve-i maneviye ile düşman ensede olarak yapılacak rica'tın intac edebileceği avâkib pek mühlik olabilir.

Esasen ok yaydan çıktı; ordu bir kere taarruz maksatıyla yerinden kalktı yürüdü; ufak büyük bir hayli muharebeler inkişafa başladı. Bu vaziyette, sırf benim

evvelki düşüncem doğru imiş diyerek ve yalnız bu sebebe istinad ederek geriye çekilmek kararı ancak başka hiçbir çare yoksa ittihâz edilebilmelidir. Binâenaleyh bir kere de diğer şıkları tetkik edelim.

Müdâfaa: hiçbir maksatı ihtiva etmez. Ne bulunulan vaziyet-i müdâfaaya müsaittir ne de maksatı umûmîmize muvaffaktır; düşmana istediği gibi ittihâz-ı tertibat etmesine yarın öbür gün kuvvetlerini istediği gibi tertip ederek bizi bir felakete maruz bırakmasın imkân verir. Esasen kuvâ-yı mevcude kuş bakışı... Kilometre Develan'daki bir hat üzerinde müdâfaaya da gayr-i kâfidir; cephe küçültmek ise cenahlardan veya bir cenahtan ihâta edilmeyi daha ziyade teshîl eder.

Taarruza gelince: sağ cenahtan taarruz-ı düşman kuvva-i faikasının vücudu hasebiyle gayr-i kâbidir; fırka 7'yi yarın zevale kadar Kırkkilise'deki 5-6 tabur ve 9 batarya ile takviye etsek dahi taarruza kafi bir kuvvete malik olamayız. 3. Kolordu kısım-ı küllisinin irtihakı dahi kuvvetli bir taarruz gurubu husûle getirmeye gayr-i kâfidir.

Sol cenahtan taarruz dahi gayr-i muvafıktır: düşmanın Edirne karşısındaki kuvvetlerin bir kısmından istifadesine imkân verileceği gibi bugün en ziyade sarsılmış olan bu cenahta bir taarruz gurubu vücuda getirmeye vaziyet-i umûmîye müsait değildir.

Merkeze gelince buradan yapılacak bir taarruza 2. Kolordu ile 1. Kolordu 3. Kolordu kısım-ı küllisinden bir kısım kuvvet iştirak edeceği, Kırkkilise'deki kuvvetle de takviye edildikleri halde 35-40 taburla 30-35 batarya iştirak edebilir. Bu kuvvet karşısında ise bugün azami bir Bulgar fırkası görünmüştür. Binâenaleyh muvaffakiyet ihtimali mevcuttur. Sağ cenahta fırka 7'nin düşmanı üzerine çekerek tehir ve tevkife çalıştığı ve 3. Kolordu kısım-ı küllisinin de bir kısım kuvvetiyle fırka 7'ye yandan yardım etmeye çalıştığı esnada kısım-ı küllisinin 2. Kolordu ile müttehiden Çeşmeköy istikâmet-i umûmîyesinde taarruzu ve bu taarruzun sol cenahını mürettep fırka birle fırka 3 kısım-ı küllisinin takibi, fırka 12 ile süvari fırkasının da taarruz sol cenahını garba karşı setr ve temin etmek üzere hareket etmesi takdirinde Bulgar merkezine kuvvetli bir darbe indirmek mümkün gibi görünmektedir. Muvaffak olursak bu esnada sağ cenahımız hatta Kırkkilise önüne kadar bile çekilmiş olursa tefevvuk bizde kalmış olacağı gibi düşman sol cenahımızı tazyîk ve ihâtaya muvafık olsa arkasını bu nispette Edirne'ye çevirerek daha müşkil bir vaziyete düşmüş olur.[264]

Binâenaleyh bu vaziyette azimkâr bir kumanda heyeti bir kerede bu şıkkı tetkik eder, bir kere ok yaydan çıktıktan sonra, taarruzun âdem-i muvaffakiyet ile neticelenmesi halinde husûlü me'mul-i mehalikten belki daha ziyadesini tevîd edebilecek olan bir rica't kararını böyle çarçabuk ittihâz etmez, bir kere daha tecrübe-i tâlia karar verdi. Bu karar gerçi cüretkarane olurdu; fakat bilhassa netice-i harb tetkik edilecek olursa bu cüretkarane kararın hakikaten müntic muvaffakiyet olacağı tezahür eder. 10'da tam 4 Bulgar livası fırka 7 karşısında bocaladığı esnada bu taarruz gurubu yalnız fırka 4 sol kolu ile belki fırka 6'nın bir livasına (bu livada ihtiyat olduğundan Ratko Dimitriyef ağleb ihtimal bunun kullanmaya cesaret edemezdi.) ve birde dün ki muharebeden sonra geceleyin rica't etmiş fırka 4'ün bir livasına tesadüf eder ve % 90 muvaffak olurdu. Fakat buna mukâbil denebilir ki 10 sabahı 3. Kolordu hakikatte olduğu gibi müthiş bir felakete uğrar ve taarruz büsbütün akamete duçar olurdu; bu da bit'tabi variddir, fakat bu tarz münakaşamızın normal bir orduya göre olduğunu tekrar ederim.

Yoksa hakikatte olduğu gibi zaten bu iş olamaz diye emir veren bir ordu kumandanı ve ilk âdem-i muvaffakiyet haberleri üzerine derhal kendisine iltihak eden bir Erkân-ı Harbiye; maruz bulunulan şüphe ve âdem-i vuzuh içinde, elindeki silaha orduya itimatsızlık karşısında hakikatte ittihâz edilen karardan başka bir karar ittihâz edemez ve ağıleb ihtimal bu karar iyi kötü ordunun düşmandan kurtarılmasını temin eden bir karar olurdu.

Mamâfih verilen emirlerdeki irtibatsızlığı, şüphe ve âdem-i vuzuhu maruz kalınan kararsızlıkları gerideki kıtaata bir emir ve tâlimat verilmemiş olmasını hoş görmekte mümkün olmaz. Kezâlik yapılan münakaşalarda ittihâz edilen kararlar verilen emirler de düşmanın, düşman hakkında hesabatın adeta mevzu-u bahs olmaması ise insana bir taraflı oyun idare ediliyor hissini veriyor. 34 [265]

Dördüncü Kısım

10 Teşrinievvel 328 Günü

Bugünün harekât ve muharebatı başlıca 3. Kolordu'nun muharebelerinden ibarettir. Diğer kıtaat ordu emrine tevfikân ihtiyari veya gayr-î ihtiyari rica'tlar başlamışlardır.

Birinci Fası

—

3. Kolordunun Muharebesi

—

Birinci Bab

Osmanlı Tarafı

Bu muharebede, başlıca Erikler ve Petra etrafında yekdiğerinden ayrı olarak cereyan eden iki muharebe ile bir de Kırkkilise'nin şimal kenarındaki dümdar muharebelerinden ibarettir. Bunlardan Petra Muharebesi gerek kolordu karargâhının ve gerek kısm-ı küllinin burada bulunması dolayısıyla diğer muharebat üzerine müessir olup evvel emirde bunun tetkiki iktizâ' eder.

1- Petra Muharebesi (Kroki 32)

3. Kolordu kumandanının bugün için tasavvurâtı, ordudan gelen rica't emrine rağmen makrurâtı, bu bâbda ita ettiği o emir kolordu karargâhının 9/10 minh ye ait ahvali sırasında görülmüşü. Hulasaten kolordu kumandanı solda Karahisar fırkası sağda firka 9'un bir kısmı olmak üzere Petra ile Poloz arasında düşmana karşı cepheden müdâfaa ettiği esnada firka 9' dan da bir alay (bir gün evvel ve gece Karahisar fırkasının solunda, yani kolordu sol cenahı müntehâsında olan alay) ve firka 8 kıtaatıyla merkezden, firka 7'nin bir kısmıyla müttehiden düşmana taarruz etmek istiyordu.

Hakikat-î halde bu makrurat kâmilten hayalden ibaret kaldı ve Karahisar fırkası bir baskın neticesinde panik yaparak dağılıp arkasından tekmi kolorduyu sürükledi ve Petra etrafında yalnız bir Dümdar Muharebesi vuku' buldu. Bu vakayı arasında ne kolordu ile fırkalar arasında ve ne de fırkalar dâhilinde müttehîd.[266] Bir sevk ve idare olmadığından ber-vech-î âti her firkanın ahvali ayrı ayrı teşrih edildi; evvel emirde 3. Kolordu'nun 10 sabahı vaziyeti takrîben şöyle idi: (kroki 32 A)

a) Karahisar Fırkası

Gece başlayan ince ve soğuk yağmur devam ediyordu. Oldukça keşif bir de sis vardı. Fırka kumandanı geceleyin emrettiği tertibatın yapılamadığını gördü ve

bunun üzerine fırkayı mühimme imkân düzeltmek üzere evvel emirde şu tertip alınacak vechile icab eden emirler verdi:

$\frac{3}{4}$ Tavşanlı–Kütahya– $\frac{1}{4}$ Tavşanlı–Karahisar Akşehir–Poloz’dan bu esnada Kütahya alayı kumandanı ile fırka kumandanı arasında şu muhabere cereyan etti:

- Miralay Bey, düşmandan ma‘lûmat var mı?
- Siz bilirsiniz efendim

O halde ma‘lûmat yok demek. Siz dünkü emir mücübince nizamiyenin ihtiyatısınız (?). Kütahya taburu kâmilin ve Tavşanlı’dan bir bölük, ihtiyatı teşkil edecek. Diğer bölüklerde Bolvadin taburunun sağındaki bölüğünü değiştirecektir.

Fakat bu emri de yapmağa imkân bulunmamış ve bu mübadele yapılayım derken birkaç bölük arasında hiç yoktan panik zuhur ederek güç hal önü alınmıştır.

Biraz sonra fırkanın rivayetince sa 7 ile sa 8 arasında (fırka 9 Y 26’nın kolunca sa 6) düşman şiddetli top atışına başlamış, bizim bataryalar ise henüz ateş keşad etmemiş. Bunun üzerine fırka kumandanı Muhtar Paşa’ya biz zabıt göndererek topçu talep etmiş. Bu zabıt ve kitâyı şu suretle anlatıyor.

“Petraköyü’nde kolordu kumandanını bir binada buldum. Köyün etraf civarında sunuf–i muhtelifeden mürekkep bir fırka kadar kuvvet hınca hınç dolu idi. Kolordu karargâhına posta gelmiş; mektup gazete tevzi’ ediliyor, Muhtar Paşa da çay içiyordu. Vaziyeti anlattım müşarünileyh Binbaşı Nasuhi Bey’e (kolordu Erkân–ı Harbiyesi’nden) hitaben: [Nasuhi Bey, bir piyade taburu ile bir batarya al git, bu efendinin gösterdiği istikâmette Karahisar fırkasına muavenet et] dediler.

Nasuhi bey’le beraber karargâhtan çıktık köyün şimallindeki meydanlıkta ictima‘ nizamında bulunan fırkanın kumandanını aradıksa da bulamadık nihayet Nasuhi Bey bir yüzbaşı kumandasında bir taburla bir batarya alarak beraber Poloz istikâmetinde hareket ettik. Bir çar yek kadar ilerledikten sonra fırkamızın Petra’ya doğru rica‘t etmekte ve düşmanın ateşle takip eylemekte olduğunun gördük. Nasuhi Bey bataryaya emir vererek sağ [267] tarafta mevzi’ye girmesini fırkamızın eski mahallini tutmuş olan düşman piyadesi üzerine ateş etmesini emretti. Ateş başladı arkamızdaki nizamiye taburu ise bu esnada gayr–i muntazam surette çekilip gitmişti.”

Filhakika fırka bu esnada tamamen elden çıkmıştı. Bu vakanın ne suretle cereyan ettiği hakkında sarîh bir fikir edinmek gayr–i kâbilidir. Mevcut harp ceridelerinin her birinde başka suretle hikâye ediliyor. Bunlar aynen nakledildi. İleride de görüleceği üzere düşman kuvvetinden bir kısmı geceden, sisten, emniyet tedabirine âdem–i dikkatten istifade ederek fırkaya yaklaşmış ve bundan fırkanın elden çıkması neticesi husûle gelmişti:

Karahisar Taburunun Hikayesi:

Evvel emirde 7–8 yüz metre kadar ileriden büyük bir kuvveti gayet meserretli bir surette bilâ perva yavaş yavaş geldiği görülmüş. Sis hasebiyle dürbünlerden layıkıyla istifade edilemediğinden ve Hasan İzzet Bey’in geceyi istifaratından–Gece fırka 9 kumandanı bu taburun yanından geçerken ilerideki nizamiyelerin dönüp dönmediğini sormuş–Bu kuvvetin düşman olduğu anlaşılamamış; ileriye gönderilen bir iki küçük zabıt biraz sonra avdet ederek bunların dost olduğunu söylemiş; bunun üzerine bizzat tabur kumandanı ileriye gitmiş; 50–60 metre kadar sokulunca bunların düşman olduklarını görmüş silahlarının kaputlarının altında saklı olduğunu anlamış; “Esir getiriyoruz, padişahım çok yaşa!” diye bağırdıklarını işitmiş; bunun üzerine hemen geriye dönmüş; bu esnada tabur ateşe başladığından iki ateş arasında kalmış; fakat düşmanın faikiyeti, düşman topçusunun ateş etmekte olması ve mücavir kıtaatin

çekilmesi hasebiyle bu taburda perişan olarak dağılmış. Bu esnada bir yüzbaşı ile 3-4 nefer yaralanmış, bir nefer de şehit olmuş.

Kütahya Taburunun Hikâyesi:

Efrad evvel emirde iki sıralı avcı hattı halinde imiş. Düşmanı ber-vech-i bâlâ görülmesi üzerine hep beraber ateşe başlamışlar. Bu suretle geridekilerin ileridekiler vurması tehlikesi baş göstermiş; derken şüpheler başlamış; efradın bir kısmı görülen kuvvetin düşman olduğuna dair yeminle teminat verdikçe hep birden ateş ediliyormuş; “Gelenler din kardeşimizdir, ateş etmeyin!” denilerek sesi yükseldikçe ateş kesiliyormuş. Nihayet sağdan bir, Ateş kes! Borusu işitilmiş müteakiben perişan baş göstererek bu taburda çekilmiş ancak 2 km gerideki Ankara ve Ayaş taburlarının himayesi ile bir dereceye kadar toplanabilmiş.

Tavşanlı Taburunun Hikâyesi:

Kütahya taburu tarzında dağılmış, tabur kumandanı bu esnada sağ cenah gerisinde mevzi’de olan fırka 9’a mensup bir bataryanın efradının dağılmakta olduğunu görünce yardım ederek güç hal 3 topunu kurtarmış, bir top mevzi’de kalmış. [268]

Kütahya ve Tavşanlı taburları evvel emirde Ankara ve Ayaş taburlarının gerisinde beş bölük kadar bir kuvvet olarak toplanabilmişse de ba’dehü yine dağılarak çekilmişlerdir.

Akşehir Taburlarının Hikâyesi:

Bu taburda bidayette gerek kendisinin ve gerek civar taburlar efradının vaveylası arasında gayr-i muntazam ve idaresiz bir ateş açmış, nihayet düşmanın sola sarktığını ve 100 metre mesafeye kadar sokulduğunu görünce bu taburda perişan olmuştur.

Bolvadin Taburu da aynı hale maruz kalmıştır.

Fırka Kumandanı da Söyle Anlatıyor:

Mülhakın Petra’ya gönderilmesini müteakip ileride avcı hattı ateş etmeye başlamışken birden bire ateş kesildi ve avcı hattı ayağa kalktı. Bir müddet sonra efradın gayr-i muntazam bir ateş arasında rica’tı görüldü. Bunları tevkif için elden gelen yapıldıysa da olmadı. Bende geriye çekildim. Bu esnada imdat bataryası mevzi’ye girdi. Bu sırada kolordu kumandanı ve Erkân-ı Harbiyesi olanca gayretleriyle paniği durdurmaya çalışıyorlardı. Asker kısmen el altına giriyor, bir taraftan da akın devam ediyordu. Asker acemi idi; mehabet-i kanuniyeden ürkmüyor ve silaha, nefsine itimat etmiyordu. Hatta bir nefere durması için ateş ettikten sonra diğer nefere revolveri tevcih etmekte iken-iki elini uzatarak-efendi Allah aşkına şu tüfeği doldurmasını öğret de öyle durayım diye tazarru’ etti. Efradın sülasesinden ziyadesi isnan tecavüzü denilen tamamen tâlim ve terbiyeden mahrum efrad olup bir kısmı da eski devirde askerlik etmişti. Zabitan beher bölüğü bir tane idi. Bunlarında tecrübeleri pek azdı. Küçük zâbitân ise kıymet-i harbiyece sıfır idi; ekserisi sanayiden yetişmişti.

Bu hikâyelerden ve tetkikat-ı saireden şimdilik şu netice hâsıl oluyor:

Geceleyin bir düşman kuvveti Poloz’a girmiş alessabah sisten istifade ederek gün geniş cephe ile ve sükûnetle ateş etmeksizin ilerlemeye başlamış, sis, inzibatsızlık ve iktidarsızlık hasebiyle düşman vâkit ve zamanıyla anlaşılıp ateş açılmamış; Bulgarlar ihtimâlen bizi aldatmak için ellerinden geleni yapmışlar, yakın bir mesafeye

kadar sokulmuşlar, bilhassa Karahisar taburuna süngü hücumu yapmaya teşebbüs etmişler. Bu vakada en ziyade Karahisar taburu müteessir olmuş, ateş kes seslerine ve borularına en ziyade bu tabur sebep olmuş, en evvel bu tabur kaçmaya başlayarak arkasından diğer taburları sürüklemiş.

Hülâsa, fırka ne muharebe ve ne de istirahat şekil ve nizamına benzemeyen bir vaziyette; minelbab ilelmihrab herkes ve kumanda heyeti aciz bir halde mukadderata intizâr etmekte iken, düşmanın böyle birdenbire görünüşü fırka maneviyatına su-i tesir yapmış, fırka az zaman içinde dağılarak elden çıkmıştır. [269] Bundan sonra efrad geriye doğru akına devam etmiş, en ziyade Karahisar, Akşehir ve Bolvadin taburları büsbütün dağılarak Raklice yolunu tutmuş, Kütahya tavşanlı taburları az çok el altına girebilmişse de kolordu kumandanı bunları meydan-ı harbde tutmak istemeyerek Raklice'ye gitmelerini emretmiş, fırka kumandanı da bu esnada Kırkkilise yolunu tutmuştur.

Bereket versin bu sırada mevzi'de bulunan bazı bataryaların ateş, geri çekilen efradın geliş güzel endahtına devam etmesi, ötede beride bazı avcı hatlarının teşkîli hasebiyle düşman vaziyeti kavrayarak takip edememiş, binâenaleyh felaketin tevsiine imkân kalmamıştır. Nizamiye kıtaatı bile şayan itimat bir halde değil iken redif taburundan daha büyük iş beklemeye hakkımız yoktur. Asıl mesele bu firkanın böyle en önde bulundurulmasıdır. Bence hata kolordu yürüyüş emrinden başlar. Eğer kolordu kısım-ı küllisi Kırkkilise'den Petra 3-4 kol ile darmadağınık bir surette gelmeyi emretmemiş, kolbaşında fırka 9'un nizamiyeleri olmak üzere muntazam bir yürüyüş kolu ile yürünmüş ve kolordu ordu kumandanı kolbaşında yürüyerek ahvale göre münasib kararları ittihâz etmiş olsa idi Karahisar fırkası daha 9'da mevzi'den mevzi'ye çekilmek suret-i ile maneviyatını kaybetmez; sa 10 sabahı sol cenahı tamamen açık olarak ileride kalmaz; emniyet ve inzibat tedabirinin noksanından müteessir olmaz, arkasındaki topçular kendi malı olmadığından müdâfaa etmemezlik etmez ve ağlep ihtimal bu felakete mahal kalmazdı yoksa 9'da husûle gelen ters vaziyetin 9/10 gecesi tadili hemen de gayr-i kâbildi ve nitekim yapılamadı

B) Fırka 9

Karahisar fırkasının felaketi fırka 9'u doğrudan doğruya müteessir etmiştir.

10 sabahı Y 26 Petra şimâl-i garbiyesindeki oran parçası civarında tecmi' etmek üzere idi. Bu alay 9'da Karahisar fırkasının solunda iken aldığı emir üzerine 9/10 sa 3,30 evvelde hareket ederek buraya gelmeye başlamış ve Karahisar fırkasının solunu açık bırakmıştı. Bu alayın ifadesine göre sa 9 evvele doğru Karahisar fırkasının rica'tı başlayınca bu alay efradı pek çabuk müteessir olarak kısım-ı küllisi elden çıkmış, büyük bir kargaşalık arasında alay kumandanının Petra şimâl-i garbiyesindeki sırtı göstererek: 'Allah'ını seven şu sırtı tutsun!' feryatları ortasında bir kısım efrad bu sırta doğru giderken kısım-ı küllisi geriye doğru dağılıp çekilmiştir.

Y 25 T 3 Y bu esnada buraya gelen kolordu kumandanı bizzat emrine alarak ileri sürmüş, bir kısım efrad kaçmış olmakla beraber tabur az çok muntazam bir halde Petra karşısının şark kenarını tutarak burada 25'inci mitralyöz bölüğü ile birlikte atışa başlamıştır. [270] Y 27 Karahisar Fırkası sağ cenahında bulunuyordu. Bu firkanın rica'tından pek çabuk müteessir olmuş ve görünüşe nazaran alay kumandanının Muntazaman geriye çekiliniz' emri üzerine çekilmeye başlayarak az zamanda rica't-ı firara münkalib olmuş ve bir daha el altına girmeden Taştepe istikâmetine akıp gitmiştir.

Ankara ve Ayaş taburları evvel emir de sebat etmeye çalışmış, Afyonkarahisar taburlarının rica'tını himayeye gayret etmiş, arkasında bir miktar efrad toplamış, fakat nihayet heyecan bunlara da sirayet etmiş, Raklice'ye gitmek emrini alan Kütahya ve Tavşanlı taburları aksamı ile birlikte bunlar el altından çıkmıştır. Yalnız Ayaş taburundan Yüzbaşı İbrahim Efendi kumandasında 50–60 nefer meydan–ı harpte kalarak ber–vech–i âti dümdar muharebesine iştirak eylemiştir.

Fırka topçularından ileride bulunan iki tabur da bu rica'ta karışarak kemâl–i telaşla top bindirip kaçmış ve meydan–ı harpte birkaç top bırakmıştır; yalnız üçüncü taburdan bir batarya evvelce görüldüğü üzere Nasuhi Bey tarafından ileriye alınarak mevzi'ye sokulmuş, diğer iki bataryada dümdar muharebesine iştirak eylemiştir.

Fırka 9 kumandanına gelince: Karışıklık başladıktan sonra bir müddet ortada dolaşarak iade–i intizama çalışmış, bu sırada fırka ihtiyatını ileri sürerek firarileri teşci' ve teşvik etmeyi düşünmüşse de Y 25 T 3'ün malumatı olmaksızın kolordu kumandanı tarafından alınarak Afyon Karahisar fırkasına gönderildiğini anladığından' bir şeyi yapamamış sa 9, 4 Teşrinievvel de şu emri almıştır:

Petra Şimal–i Şarkisinden

10 minh sa 9:30 evvel

“3'üncü Kolordu Petra'nın tarafeynindeki tepelere çekilecektir. Kademe nizamıyla rica't ediniz.”

Fakat el altına bir kuvvet toplayamadığından, bunun üzerine de bir şey yapamamış, bir müddet sonra meydan–ı harbi terk ederek doğru Taştepe' ya gitmiştir.

Bu suretle bu 9–1–9 kuvvetindeki fırka kısm–ı küllisi de idaresizlik, tecrübesizlik, inzibatsızlık, maneviyat bozukluğu yüzünden hiç yok yere elden çıkmış meydan–ı terk eylemiştir. Esasen firkanın daha sa 9'da Karahisar fırkası tarafeynine inkısam etmesi emir ve kumandayı ihlal etmişti. Görünüşe nazaran fırka kumandanı sabahlara kadar kıtâlarını aramış hükmolunabilir ki 10 sabahı vaziyeti halâ kavrayamamıştı.

C) Fırka 8

Bu firkanın 4 taburu ile 5 bataryası krokide görüldüğü üzere üç grup halinde idi; Petra'da bulunan fırka kumandanı, kolordu Erkân–ı Harbiyesinden 10 sabahı şafakla beraber “Ağırlıkların geriye [271] gönderilmesi ve Petra'daki 2 taburla makineli tüfek bölüğünün Petra'da ihtiyat olarak kalması” emrini telakki etmişti.

Biraz sonra Nasuhi Bey fırka kumandanının haberi olmaksızın 22 T 1 ile mitralyöz bölüğünü alarak malum olduğu üzere ileriye sürmüş olduğundan fırka kumandanı mütebaki Y 22 T 2'yi köyün cenup kenarına çıkardı.

Y 22 T 1, 9/10 gecesini kolordu karargâhının muhafız taburu olarak geçirmiş ve sabaha kadar kolordu kumandanlığından, Erkân–ı Harbiye reisinden vesaireden muhte'lif emirler telakki eylemiştir. Bervech–i bâlâ ileri hareket ettikten sonra felaketi görünce Petra şimâl–i garbiyesindeki sırta yürümüş, bir kısım efradı dağılmış olmakla beraber nihayet bu sırta Y 26 efradı arasında mevzi' almış ve ber–vech–i âti dümdar muharebesine iştirak eylemiştir.

Y 22 T 2 takrîben bir buçuk iki saat kadar Petra cenubundaki mezarlıkta kalmış, cereyan eden panikten müteessir olmaya başlamış, bu sırada Petra garbındaki bağlar arasında bulunan bir bataryayı efradının bırakarak kaçmakta olduğunu ve

piyadesiz kaldıklarını bahane etmekte bulduklarını görünce nihayet tabur kumandanının kâfi galeyana etmiş ve verdiği emirle tabur süngü takarak ve tekbir getirerek bataryayı kurtarmaya yürümüş, bu esnada burada olan fırka 8 kumandanı da bu kararı tasvip etmiştir. Tabur bu suretle 4 bölük bir hatta olarak Petra'nın 1 km kadar şimâl-i garbiyesindeki sırta gelince mevzi' alarak ber-vech-i âti dümdar muharebesine iştirak etmiştir.

N T 8 Petra'dan Tekederesi'ne inen yolun mebde'inde intizâr etmekte iken 10 sabahı kolordudan "Petra'nın şimali şarkisine geliniz" emrini almış ve buraya gelmiş. Sa 9.30'da fırka 9 kumandanından aldığı emir üzerine mevki'ini Ankara taburuna terk ederek Petra'ya gelmiş (?) bu esnada burada bulunan Y 22 kumandanı Miralay Zekeriya Hulki Bey kolordudan şu emri almış: "Nişancı taburuyla Y 22 T 3, to Y 8 T 1 rica'tı himaye memurdur. Petra'nın şimali şarkisindeki kayalıklarda mevzi' alacaksınız. Meydan-ı harbde tek bir ferd kalmadığı zaman topçu rica't edecek ve onun rica'tını himaye ettikten sonra Kırkkilise üzerine çekileceksiniz"

Bunun üzerine bu kıtaat ber-vech-i âti dümdar muharebesine iştirak etmiştir.

D) Petra Efradındaki Dümdar Muharebesi

Alessabah vuku' bulan panikten sonra krokide görüldüğü üzere tadrîcen bir muharebe cephesi tesis edildi. Karahisar Fırkası kâmilin fırka 9'dan makineli tüfek bölüğü hariç olarak Y 27 kâmilin Y 26'nın kısm-ı mühimmi, fırka 9 topçularının kısm-ı azamı akına kapılıp Kırkkilise'ye doğru kaçtıkları, fırka kolordu kumanda heyetleri meydan-ı muharebede at koşturarak tefriatla meşgul oldukları ve nihayet [272] bir meydan-ı harbi terk ettikleri sırada bazı gayretli zâbitân ve gayretli efradın himmetiyle krokide görülen kıtaat, umûmî bir emir ve kumandaya tabi olmadan her biri kendi hesabına sebat ederek düşmanı sa 2'ye kadar karşılarında tutmuşlardı.

Hemen de kendiliğinden vuku' bulan dümdar muharebesi kolordu kısm-ı küllisinin rica'tına lazım gelen vakti kazandırmış, düşmanın vaziyeti anlamasına, takip etmesine mani olmuş ve şâyân-ı takdir vazife ifa etmiştir. Bu muharebe olmamış, düşman, biraz gözü açık davranmış olsaydı, zavali müteakip hatta kolordu kısm-ı küllisi efradının ve kıtaatinin bir haylisine takdim ederek Kırkkilise'ye girer ve büyük bir felaket tahakkuk eylerdi.

Bu muharebenin şekl-i cereyanını vesaik-Mevcudeye nazaran mühimmen imkân izah ederim:

Sağ cenahta to Y 8 T 1 evvel emirde mestûr mevzi'ye girdi. Fakat bu sırada gelen kolordu kumandanı topları açığa çıkarınız burası tâlimhane değildir dedi ve bazı tahkiramiz sözler sarf etmeye başladı. Bunun üzerine numara efradı batarya kumandanlarının emrini beklemeksizin topları kendiliklerinden ileri sürerek açığa çekmekte iken düşman topçusu tarafından görülerek ateş altına alındı ve az çok bir zayıat husûle geldi. Bunun üzerine: [Tabur ceridesinden aynen] "Muhtar Paşa tabur kumandanına-ben sana açığa çık mı dedim be herif! Sen açık, benim mestûr, mevzi' bilmez misin?-diye tekdire başladı. Paşa'nın verdiği emri inkâr etmek istediğini anlayarak:-Paşa hazretleri isabet ki biz askere topları ileriye alınız demedik sizin yüksek sesle bağırmanız üzerine efrad kendiliklerinden topları ileriye aldılar-Dedim. Paşa mahcup olarak:-Peki, topları biraz geriye alınız dedi. Fakat artık iş iştin geçmişti. Mestûr mevzi'ye girmekle beraber şedit ateş altında kaldı."

Bundan sonra sahra bataryaları gayet hafif bir top ateşi açtıktan sonra sukut etmiş, civarda mevzi'ye giren cebel T 3 hiç ateş açmamış, düşman piyadelerinin uzağından kaldığından N T 8 ve ihtiyatta olan Y 22 T 3 piyade ateşi yapmamış, bir müddet fırka 9 kumandanı buraya gelerek muharebeyi seyretmiş, nihayet sa 2– sa 2.30 arasında bu grub iki tabur, 5 batarya–Meydan–ı harbin boşaldığını görerek evvela oldukça intizamla Petra cenub–i şarkına gelmiş, buradan kademe kademe geriye çekilmeye başlamış; fakat nihayet bu kuvvette elden çıkararak rica't–ı firara munkalip olmuştur.

Y 25 T 3 mitralyöz K 25 ilerleyerek düşman piyadesi ile oldukça şedit bir ateş muharebesi yapmış, düşman 4–5 yüz metreye kadar cepheye sokulmuş, sağdaki Y 9'un bir tahra bataryasıyla birlikte düşman epey müddet tevkif edilmiş, nihayet sol cenahtaki Y 26 kıtaatının çekilmesi ve düşmanın buradan sarkmaya başlaması üzerine bu kuvvette sa 2 sonradan rica't etmiş ve Petra cenubuna geçtikten sonra bu da münhezim olmuştur. Görünüşe nazaran bu tabur meydan–ı harbde en sona kalanlardan birisidir. 35 [273] Ankara ve Ayaş taburları perakendeleri de sağ vusûldeki kıtaata tabi olarak çekilmişlerdir.

Y 26 kıtaatı bir müddet sebat ederek 7–8 yüz metreye kadar sokulan keşif avcı hatları ile şedit ateş teati eylemiş, ara sıra bazı karışıklıklar zuhur ederek nihayet sa 1.30 raddelerinde çözülmüş, çekilmiştir.

Y 22 T 1 oldukça şedit bir ateş muharebesinden sonra Y 26'nın çekilmesi üzerine sa 2' ye doğru bu da çekilmiş, elde kalan efratla bir müddet Petra civarında biraz daha sebat etmiş, sağ cenahtan çekilen fırka 8 kıtaatına tesadüf ederek bunlarla beraber çekilmişti.

Y 22 T 2 pek güzel ve kanlı bir muharebe yapmış, düşmanın cenah gerisine sarkmasına mani olmuş, sa 2'den sonra bu da çekilmiştir. Bu suretle bu dümdar muharebesi de hıtâm bulmuştur. Bu muharebeye iştirak eden kıtaatın şimdilik tahkik edebilen zayıyatı şudur:

Y 22 T 2	2 zabıt	250 nefer	} diğer kıtaatında bir miktar zayıyatı vardır.
Y 22 T 1	2 “	100 “	
Y 25 T 3	1 “	170 “	
Y 26 dsn	–	60 “	
Ayaş taburlarından		40 “	

Eğer bu kıtaatın başına bir kumandan geçse, vaziyeti kavrayarak idare etseydi herhalde netice daha büyük olur, düşman belki daha epey müddet tevkif edilirdi. Fakat her ne olursa olsun sa 3 sonraya kadar düşmanın Petra'ya gidememesi suretiyle istihsâl edilen netice bu vaziyete nazaran pek güzel bir hâsılatır.

H) Üçüncü Kolordu Karargâhının Faaliyeti

Kolordu kumandanının bazı o emir ve harekâtını yukarıda, firkalar mebahasi arasında gördük. Bunları ikmâl için sözleri de yazabiliriz:

Ordunun rica't emrini Muhtar Paşa'ya ordu Erkân–ı Harbiyesi'nden Kolağası Sedat Bey getirmişti; 2. Kolordu'nun raporunu orduya götüreren ve ordu emrini hamilen kolordusuna avdet etmekte olan 3. Kolordu mülhâkı yüz başı Sait Efendi de mumaileyh ile birlikte idi.

Evvelce görüldüğü üzere ordu karargâhı sa 3 evvelde rica't emrini yazdıktan sonra tekrar tereddüde alınan haberlerin doğru olması ihtimalini düşünmeye başlamış ve 3. Kolordu'ya tekrar bu bâbda malum emri testir eylemişti. İhtimal ordu Erkân-ı Harbiyesi'nden Sedat Bey, bu 2. vaziyetten ma'lûmatdar idi.

Binâenaleyh zeyrdeki satırlardan da anlaşılacağı üzerine Sedat Bey'in izahatı Muhtar Paşa'nın 10 için rica't etmeyerek taarruz şekil zahirisinde yerinde kalmak kararını vermesine saik olmuştu. Filhakika [274] kolordunun 10 için verdiği emrin bir suretini orduya bildirmek üzere yola çıkaran ordu haber zabiti Erkân-ı Harbiye Binbaşısı Hakkı Bey bu suretin zeyrine şu sözleri ilave eylemişti:

“Yenice-Taştepe hattına Hilmi Bey karşısındaki düşmana darbe indirdikten sonra gelinecektir. Paşa'nın fikri budur. Çünkü Elmacık üzerinden düşman geldi. Mecmu' 16 tabur kadardır. Sedat Bey'in vürûdu üzerine bugün, bu vaziyette mukavemet fikrindedir.”

Bundan sonra Sedat Bey'le Sait Efendi 2. Kolordu'ya azîmet etmiş olup zeyrde görülecektir. Vakayın mebad cereyanını Muhtar Paşa'nın sözleri ile takip ederiz:

“Sa 6.45 evvelde karargâhımdan atlara binmek üzere iken ileriden bir atlı zabıt geldi ve Şakir Bey Fırkası'nın hal firarda olduğunu söyledi. Dört nal ile köyden çıktım ve derhal kendimi can havliyle kaçıp gelmekte olan karma karışık redif efradı ve bataryalar içinde buldum. Bütün maiyetimle hemen kılınçları çekerek efradı cebren çevirmeye teşebbüs ettim. Bir saat kadar fevkalâde uğraştıktan sonra Petra'nın 1.5 km kadar şimâl-i garbiyesindeki sırtları ve Petra'nın şimalindeki Ormanı işgal ettirerek firarın önünü almak ve tekrar düşmana yüz çevirtmek kâbil oldu. Bu esnada bütün karargâhımla ekseriye iki ateş arasında kaldım.

Bu muvaffakiyette topçularında külli dâhili olmuştur. Cahil ve tâlimatsız bir askere kendi topçusunun sesi kadar mucip gayret bir şey tasvir olunamaz. Binâenaleyh elime geçen bataryalara hemen olduğu yerde mevzi' aldırıp hiçbir hedef görmeksizin dahi ateş açmalarını emretmişim. Bunun büyük hüsn-ü tesiri görüldü.

Bilahare anlaşıldı ki: avcı hattındaki kıtaat hiç bir emniyet tertibatına tevessül etmeksizin yatıp uyurlar. O sayede sabaha karşı bir tabur kadar Bulgar askerî sol cenahtaki Afyonkarahisar taburlarına yakın mesafelere kadar haber alınmaksızın takrîb edebilir. Nihayet görülüyorlar. O esnada Bulgarlar bizi aldatmak üzere padişahım çok yaşa diye bağırıyorlar. Redifler terdde uğrar; kimi düşman kimi değildir der. Zabitan da aynı şüpheye düşerler ve efradı ateş etmekten mani ederler. O esnada 200 metre gelmiş Bulgarlar ateş eder, bizim efradda firara başlar. Bir taburun firarına diğerleri de iştirak eder. İhtiyatta bulunan kıtaat firarı durdurmaktan mâada birlikte kaçır. Nihayet bütün Şakir Bey Fırkası ve arkasındaki fırka 9 ihtiyatları ve Petra ilerisinde bulunan umum ihtiyatlar, bataryalar, velhasıl ne varsa kafası firara koyulur. Düşman ise zaten az miktarda olduğundan ilerlemeyip bizim hattı işgal eder ve firarilerin arkasından ateş açar. Bir müddet sonra mezkûr hatta iki batarya kadar da topçusu gelir.

Bin müşkilatla firarın önü alınıp sol cenaha yeni bir vaziyet verince (?) merkezdeki fırka 9'u da geriye almak icap ediyordu. (?) zaten firar onlara da sirayet etmiş olduğundan rica't-ı hal intizama irca' edilmezse o firkanın dahi dağılacağı şüphesizdi. Binâenaleyh hemen o cihete müteveccih oldum. [275] Her ihtimâl karşısı E. H. reisim Ziya Bey vasıtasıyla Petra cenubundaki sırtlarda bir himaye mevzi' ihzarı teşebbüsüne ibtidâr eyledim.

Fırka 9'un avcı hattını tedricen ve muntazaman geriye almak (?) ve Petra'nın şarkında hakîm bir mevzi'ye ta'biye etmek kâbil oldu. (Bu, fırka 8 kıtaatı olsa gerek–M.N)

Vaziyet şu kesb intizam eylemiş ve sa 10 raddelerinde bütün bataryalar mevzi' olarak (?) Petra'nın tarafeyninde, gayet metin bir hatt-ı müdâfaa teşkil eylemişti. İşte müsterih olduğum şu esnada idi ki sol cenahımızın yeniden bilâ mucip terk-i mevzi' ederek işgal etmekte olduğu hakîm bir tepeden aktığını ve bütün Petra'nın ilerisindeki ve garbındaki avcıların dahi aynı vechile firara koyulduklarını müşahede ettim.

Artık ne bende ses ve ne de onlarda hal ve takat kalmamış olduğundan tekrar o cihete koşup firarın önünü almak kâbil olmadı. Askerî himaye mevzi'inde durdurmak dahi kâbil olamadı. Bataryaların kısm-ı azamının ne ilerisinde ve ne yanında piyade kalmamıştı. Yalnız fırka 9'dan (fırka 8 olacak) iki üç tabur kadar nizamiye sebat etmekte idi.

Bataryalarımıza hayli müddet muhafaza-i mevzi' ettirdikten sonra tedricen Koyunkavur tarikiyle rica't etmelerini emrettim. Petra'nın hemen şimalinde mevzi' almış olan bataryamız şiddetli düşman ateşine tutulmuş, hayvanları vurulmuş, efrad ve zâbitânca külliyyetli zayiata uğramış olduğundan kurtarılamadı (?) Hasan İzzet Paşa'ya dümdar teşkiliyle kolordunun Kırkkilise'ye rica'tını temin ve himaye etmesini tavsiye ettim. Hilmi Bey'i keyfiyetten haberdar ederek Kırkkilise üzerine tevhid-i hareket etmesini bildirdim. Sa 2 raddelerinde (?) cepheye ateş geldiğinden ben dahi karargâhımla Petra civarını terkle Kırkkilise'ye doğru hareket ettim."

Bir hayli mahalleri, yanlış ma'lûmat neticesi olacak, hakikat-i hale pekte muvafık olmayan Bâlâ'daki sözler cereyan hali kısmen tavih nokta-i nazarından ehemmiyetlidir. Bilhassa şurası göze çarpıyorki kolordu karargâhı daha bidayetten itibaren sevk ve idare dizginini elinden kaydırmış, her şeye, her kıtaya, teferruata bizzat müdahale etmek üzere çok yorulmuş ve fakat müspet bir semere istihsâl edememiş, vaziyeti kavrayamamıştır.

2- Erikler Muharebesi

Kroki 33

7. Fırka kumandanının 10 için tasavvuratını gördük.

10 minh sabahı alessaheer firkaya kolordudan şu emir geldi: [Fırkanın Muhtar Paşa'nın kitabında munderiç raporunda nısfü'l-leyle doğru gelen emir diyor da harp cerideleri ber-vech-i muharrir yazıyor]

"Eğridere ile seyr-i suvat deresi arasına giren düşmana alessabah taarruz edileceğinden fırka 7'nin bir kısım kuvvetle bunun yan gerisine düşmesi." [276]

Bunun üzerine fırka 7 şu tertibatı itihâz etti:

"Fırka 7'den Y 21 ile numune mitralyöz bölüğü–Bu bölük esasen nişancı Y 3 merbuttu; K 21'le değiştirilmişti ve sahra topçu Y 7 T 2'de K 4, 6 bu vazifeye memur olacak. Müfrezeyle alay kumandanı kumanda edecekse de iktidar askerîsi o kadar şâyân-ı itimat olmadığından fırka Erkân-ı Harbi Yüzbaşı Hüsrev Bey de müfrezeyle refakat edecek. Bu esnada fırka kısm-ı küllisi Erikler–Elmacık istikâmetlerine karşı hal-i intizârda kalacak. Müfreze sa 6 evvelde hareket edecek."

Bu vaziyet şâyân-ı tetkiktir:

Bir kere kolordu emrinden sarîh bir mana çıkarmak kâbil değildir. Eğri dere ile Seyr-i Suvat Deresi arasına giren düşman ne demek? Bundan anlaşılacak

yegâne mana, olsa olsa kolordu kısım-ı küllisinin, ağleb ihtimal cephesinde, Karahamza istikâmetinde ehemmiyetsiz kuvvetlere tesadüf ettiği ve bundan bi'l-istifade Tekederesi şarkında fırka 7 önündeki düşmana taarruz etmek istediği olabilir. Bu takdirde fırka 7'ye ne vazife tertip eder: bit'tabi kolordu kısım-ı küllisi ile tevhid-i hareket fakat fırka 7 sağ cenahı ilerisi açığında bir livanın Kadıköy tarafında, cephesinde de bir livanın Erikler cenub-ı şarkiyesinde olduğu bildirildiğine göre bu cenahta lehde bir netice-i katîyeye intizâr, ağleb ihtimal beyhudedir. Binâenaleyh burada firkanın vazifesi daha ziyade kolordunun taarruzunu teshîlden ibarettir ki bu da üzerine mümkün olduğu kadar fazla kuvvet çekmek ve karşısındaki düşman kuvvetleri kısım-ı küllisinin kolordu kısım-ı küllisine tevcihine mani olmaktır. Bu maksat ise bütün firkanın birden sağ geri kademeli olarak şimâl-i garbiye doğru taarruzu ile temin edilebilir. Düşmana ancak çatmak ve muharebeye icbar etmek sayesinde maksatımıza vusûl mümkün olabilir. Bu muharebe esnasında bilhassa sağ cenah kuvvâ-yı faika karşısında kalsa ve bu cenah tek mil firkalarıyla rica'ta mecbur olsa kolordu kısım-ı küllisinin muharebesi muvaffakiyetle neticelendikten sonra vaziyet kendiliğinden düzelir ve fırka vazifesini ifa etmiş olur.

Binâenaleyh yalnız bir müfreze ile düşmana çatmayı göze almak bu müfrezenin tehlikeye atılması ve firkanın parçalanması demek olurdu. Gözü açık bir düşman karşısında firkanın mahvı ile neticelenecek bir vaziyet tahdîs ederdi.

Taarruzun vâkit icrasına gelince: bunda da acele etmek lazımdı. Mademki kolordu emrinde bu bâbda sarîh bir zaman zikredilmemiş, vaziyet-i arazi ise hiç olmazsa göz irtibatına müsait; binâenaleyh gecedan kıtaatı hazırlayarak alessabah kolordunun taarruza başlamasına intizâr müreccih olurdu.

Böyle burnumuzun dibindeki bir düşmana karşı ber-vech-i âti emniyet tertibatıyla yürüyüş kolu teşkîl ederek yürümek ise bit'tabi doğru olmaz.

Harekete ber-vech-i âti yapıldı: [277]

Müfreze, ancak sa 7 evvele doğru, ber-vech-i âti tertibatla hareket etti:

Y 21 T 1 pişdar [önde birkaç da süvari yürüyordu.]

Y 21 T 2	}	kısım-ı külli
Bataryalar		
Y 21 T 3		
Mitralyöz bölüğü		

Fırka kısım-ı küllisi hizasından takrîben 2 km ileride süvari avcı düşman piyadesinin ateşine uğradı. Bunun üzerine Hüsrev Bey'in ifadesine göre, müfreze kumandanı bu esnada bulunamadığından, fırka Erkân-ı Harbiye kumanda iyi deruhte ederek yürüyüş kolunu durdurdu. Evvela pişdarın iki bölüğünü, ba'de tek mil taburu birinci hatta yaydı. Bu esnada bataryalarımız henüz mevzi'ye girememiş olduğundan düşman topçusu piyadeyi izrar ediyordu. Fakat biraz sonra bu iki batarya ateş açtığından piyade, topçu ateşinden kısmen kurtuldu.

Biraz sonra Y 21 T 2'nin iki bölüğü ile sağ cenah temdid edildi. Daha sonra T 3'ün iki bölüğüne sol cenahı temdid etmek ve bu taburların mütebaki ikişer bölükleri ile mitralyöz bölüğüne de ihtiyatta kalmak emredildi. Düşman piyadesi Seyr-i Suvat Deresinin garbındaki sivri kayalık tepelerde idi; kuvveti bidayette azami iki tabur tahmin ediliyordu. Müfrezenin kararı bu düşmana taarruz eylemekti.

Topçunun himayesi altında taarruz tedricen inkişaf eylemeye başladı; düşmanın ileri aksamı kademe kademe geri çekiliyordu. Fakat biraz sonra geriden yol kolundan düşman piyadesinin ve cebel topu veya mitralyöz olması muhtemel makarrilerin takrîbi görülmeye başlandı.

Sa 11 evvelde Hüsrev Bey şu raporu gönderdi: “Muharebe hüsn-ü halde cereyan ediyor. Şimdilik önümüzdeki düşman kuvveti bir alaydan fazla değildir. Cephemiz karşısındaki büyük kayalıklı tepeden düşmanın aksamının rica‘tı görüldü. Sol cenahta ihtiyatta bıraktığım T 3 Y göremediğimden ve elde ihtiyat kalmadığından bir tabur daha gönderilmesini rica ederim.” [Hüsrev Bey bilâhira yazdığı raporda bu taburun kumandanının telaşı yüzünden vâkitsiz olarak kemâlen hatt-ı harbe girdiğini söylüyor.]

Hâlbuki bu esnada, sa 10.30 evvel, fırka kısm-ı küllisi, bir düşman kolunun Erikler’in cenub-ı garbiyesindeki sırtlar üzerinden hatt-ı bâlâ imtidâdınca ilerlediğini görerek to Y 7 T 1 le obüs taburuna 4,500 metre mesafeden müessir bir ateş açtırmıştı. Bu kolun Eski Poloz’a veya fırka 7’nin sol cenahına doğru yürüyeceği zannedilmiş ve bunun üzerine ilerideki müfrezenin Y 20 T 3’le takviyesi emredilmişti.

İşte bu sırada Hüsrev Bey’in Bâlâ’daki raporu gelmesi üzerine bu taburun hareketi tesri‘ edildi ve Hüsrev Bey’in vaziyeti hakkında ma‘lûmat verilerek “Sol cenahına karşı müteyakkız bulunması lüzumu” şifahen tebliğ olundu. [278] Düşman topçusu, bu esnada takviye ateşini istihsâl eden topçumuz karşısında sükuda icbar edilmiş gibi görünüyordu. Y 2 T 3 evvel emirde sağ cenah gerisinde ihtiyatta iken sa 7 evvelde verilen bir emirle sol cenah gerisine fırka ihtiyatı olarak gelmişti. Bervecch-i bâlâ emirle hareket ederek ilerledi ve müfrezinin emrine girdi. Bu sırada bir kısım düşman kuvvetinin seyr-i suvat deresi şarkına atlayarak müfrezenin sağ cenahı tehdit etmeye başladığı görülüyordu; bu istikâmette düşman topçusu da müessir olmaya başlamıştı. Bu tazyîk karşısında müfreme sağ cenahından 1-2 bölük geriye çekilmeye başladıysa da Y 2 T 3 iki bölük ile bunları takviye ederek ileri sürmüş ve müfrezeden sa 1 sonra da firkaya şu rapor yazılmıştır:

“Erikler yolunun şimalindeki düşman bataryalarından sol cenahtaki avcılara pek müessirdir. Sağ cenahtaki topçunun nazar-ı dikkatini celb ediniz ve ilerleyiniz de kuvvetli düşman yoksa benim sağ cenahımı takviye ediniz.”

Bunun üzerine fırka kısm-ı küllisindeki bataryalar, müfrezenin sağ cenahına ateş etmekte olan bataryaları ateş altına almış ve müfrezenin cenahındaki tazyîk hafiflemiştir.

Bu sırada Y 2 T 3’ün bir bölük de cephede husûle gelen bir boşluğa sürülmüş olduğundan elde yalnız bir bölük kalmış ve tekrar firkadan imdat istenilmiştir.

Müfrezenin muharebesi heyet-i umûmîyesiyle muvaffakiyetlice devam ediyordu. Cephe vusûl cenahtaki bölükler kısmen Seyr-i Suvat Deresi’ne kadar inmiş ve topçu K 6 dere garbındaki sırtlara tebdil mevzi‘ etmek üzere hazırlanmaya başlamıştır.

Fakat bu sırada kolordu kısm-ı küllisinin Petra’dan perişan bir halde Kırkkilise istikâmetine rica‘t etmekte olduğu müfremece tarassud edilmeye başladığından tebdil mevzi‘den ve taarruza devamdan sarf-ı nazar edilmiş, ateş muharebesi gittikçe şiddetlenmek üzere bulunan vaziyette muharebeye devam olunmuştur.

Bu vaziyet üzerine müfrezeden firkaya şu raporlar gönderildi:

Yazılması sa 1.45 sonra, firkaya vürûdu sa 2: “Petra istikâmetinden Raklice istikâmetine birkaç kolun ilerlediğini veya çekildiğini gördüm. Dost veya düşman olduğunu anlamak için bir otobüs ile üç atlı gönderdim. Mümkünse sizde anlamak üzere bu istikâmete bir süvari zabiti gönderiniz. Biraz evvel bir süvari yüzbaşısıyla, sağ cenahınız karşısındaki kayalık sırtları gerisinde, bulunduğum yerden görülebilen sırtları üzerinde, pek kuvvetli olmayan üç kolun sarktığı haberini göndermiştim. O cihetinde layıkıyla keşfi lazımdır. Ağırlıkların Kırkkilise’ye gönderilmesi icab eder.”

Diğer: firkaya vürûdu sa 2.30 sonra: “benim şimdi elimde piyade namına bir şey kalmadı. Yalnız ileri göndermekten sarf-ı nazar ettiğim iki batarya var. Eğer vaziyet firkanın geriye çekilmesini icab ediyorsa, soldan, yalnız eldeki iki bataryayı yerlerinde terk etmek şartıyla olabilecek. Ben ne yapacağım? Emrinize muntazırım. –Hüsrev” [279] Bundan sonra müfreze ber-vech-i âti rica’t emrini aldı ve çekildi.

Bu esnada fırka 7 kısım-ı küllisindeki cereyan hal:

Seyr-i Suvat Deresi’nin cenub-î şarkı sırtları üzerindeki fırka 7 kumandanı sa 7 evvelde süvariye şu emri verdi:

“Dün karşımızda muhabere ettiğimiz düşmanın bir kısmının ordumuzun sağ cenahına doğru yürüdüğü zann olunuyor. Evvelce beyan edildiği vechile bu düşmanın Erikleri tahliye edip etmediğini ve kemâlen çekilip çekilmediğine dâhil serian ma’lûmat talep ederim.”

Bunun üzerine süvari alayı Elmacık üzerinden Bulgarların gerisine doğru gitmek niyetiyle hareket etmiş ve biraz sonra firkaya şu raporu göndermiştir:

Bulgar Kadıköyü’nün cenub-î şarkiyesindeki sırttan
10 minh sa 10 evvel

“Bulgar Kadıköyü’nün şimalindeki yüksek tepeden 3 mermi endaht edildi. Köyün 400 metre cenubunda 10 kişiden mürekkep avcı halinde piyade görüldü. Elmacık’tan Kadıköy istikâmetine doğru dünkü kolun ilerlediğini zannediyorum.”

Bu rapor üzerine fırka kumandanı sağ cenahın tahliye maruz kalacağını düşünerek süvariye sa 11 evvelde: “Bu kolun şimdi nerede olduğunun keşfini “emretmiştir.

Bu sırada müfreze ber-vechi bâlâ muharebe ediyor, fırka topçusu da, kısım-ı külli karşısındaki düşman bataryalarına ara sıra ateş ettiği görülen düşman kuvâ-yı keşfiyesinde ateş ediyordu.

Filhakika sağ cenahtaki Y 20 kumandanı da bu sıralarda: bu cenah ilerisinde müsella kimseler bulundu yani, düşmanın üç bölük kadar süvarisinin sağ cenahımıza doğru geçtiğini (bizim süvari-M.N) İhbar etmiş ve firkada bu ma’lûmatı sa 10.45 evvelde süvariye bildirmişti.

Mütakiben Y 20 kumandanı düşmanın karşısındaki sırtlardan birer birer inmekte ve cenahın takrîben 2 kilometre ilerisinde bir dere içerisinde kaybolmakta bulunmakta bildirdiğinden o tarafta mevzi’de olan bir batarya (K 5) bin nefer dikkati celp edilmiş ve küçük zabıt numune taburu Y 20 rabt edilerek fırka bu tarafa karşı müdâfaaya hazırlanmaya başlamıştı.

Topçu muharebesi esnasında kısım-ı külli efradı açığa çıkararak seyretmeye başladıkları az çok zayıat vermiş ve fakat kısım-ı külli piyade muharebesi vuku’ bulmamıştı.

Sa 1,30-2 arasında Bulgar sol cenah müntehâsı, fırka 7 sağ cenahına karşı uzaktan açılıp yayılmaya ve taarruz için ilerlemeye başlamıştır. Bunun hissedilmesi

üzerine fırka kumandanı kolordudan [280] muavenet talebine karar vermiş ve fakat henüz yazmadan atideki raporlar ve emri alarak yeni bir vaziyet karşısında kalmıştır:

Süvariden, tahriri sa 1.30 sonra, vürûdu sa 2.30 sonra: “Düşmanın bir tabur daha kuvveti deminki raporunda arz ettiğim kuvvete iltihak etmek üzere cephe gerisinden kendi sol cenahına geliyor.”

[Mevzi’ bahis raporun şu olduğu bilâhire anlaşıldı:

Bulgar Gaziköyü’nün 3 km cenubundan
10 minh sa 11.30 evvel

“Düşmanın iki tabur piyadesi avcı halinde Bulgar Gaziköyü’nün bir km garbından sağ cenahımıza doğru ilerliyor.”

Süvari alayı bu hareketi tarassud ettikten sonra düşmanın sol cenahına doğru açılmış ve bu hareket Y 20 tarafından 3 düşman süvari bölüğünün hareketi tarzında fırkaya ihbar edilmiş süvari bundan sonra sa 2.30’a doğru düşmanın daha iki taburla topçusunun Bulgar Gaziköy şarkından cenuba hareketini görmüş ve fakat henüz ihbar etmeden zeyrdeki rica’t emrini almıştır.]

Kolordu emri:

Petre cenubundan
10 minh sa 11.1 Teşrinievvel
Vürudu sa 2.30 sonra

“Kolordu Kırkkilise’ye rica’t ediyor. Fırkanızla tedricen Kırkkilise istikâmetine çekiliniz. Raklice’nin şimali şarkisindeki mevzi’ye kadar çekilebilirsiniz.”

Binâenaleyh fırka, vaziyeti tebdil etmiş görerek şu emri ita eyledi:

Nişancı alayına ve to Y 7 T 1 e: “Kolordunun emri üzerine fırka Kırkkilise’ye rica’t edecektir. Nişancı alayı ve to Y 7 T 1 Kaymakamı Sabri Bey kumandasında mevzi’inin gerisinde ve Erikler yolunun şimâl-i şarkisindeki sırtlarda bu rica’tı himaye edecektir.”

Fırka Erkân-ı Harbi Hüsrev Bey: “... Edecektir. Sol cenah en kısa yoldan Kırkkilise’ye çekilecektir. Bu emri tebliğ ettikten sonra yanına geliniz.”

Ağırlıklara: “Kırkkilise üzerinden Vize şosesiyle hareket ederek kol nihayetini pavyonlar hizasında tevkif ediniz.”

H 20 ye: “... Y 20 ve küçük zabıt numune taburu seyyar topçusunun sağ cenahtaki bataryasıyla birlikte olarak kumandanız tahtında Elmacık yolundan Kırkkilise’ye çekilecektir.”³⁶ [281]

Obüs Taburuna: “... Obüs taburu Kırkkilise’ye hareket edecektir.”

Süvariye: “... Doğrudan doğruya Kırkkilise’ye avdet ve kolorduya iltihak ediniz.”

İstihkâm ve Sıhhiye Bölüğüne: “Erikler yolundan Kırkkilise’ye çekiliniz.”

Fırka kumandanı bu emirleri verirken ve himaye mevzi’lerini şöylece bir gösterdikten sonra “kolordu kumandanını görerek Kırkkilise’de fırkaya tertip edecek yeni vazifeyi öğrenmek üzere Erkân-ı Harbiye ile birlikte “ve seyr-i seri’ ile Kırkkilise’ye hareket etmiş ve yolda şu emri gönderilmiştir.

“Fırka 7 kıtaatı Kırkkilise’nin müdâfaası için bizzat ihzar etmiş oldukları siperleri işgal edeceklerdir.”

Ric’atın suret-i cereyanı hakkında şimdilik pek nakıs ma’lûmat vardır.

Sol cenahtaki müfreze rica't emrini sa 3 sonrada aldı. To Y 7 K 4'e, rica'tı himaye etmesini emrederek K 6'nın gerideki K 5 ile birlikte doğruca Kırkkilise'ye, yani mevzi'ine avdeti topçu taburu kumandanı tarafından emrolundu. Topçu kolayca kurtarıldı.

Piyadenin rica'tı hakkında ma'lûmat yoksa da düşmanla muharebe teması mevcut olması dolayısıyla bu rica'tın müşkil olduğu, Y 20 T 3'ün bir dereceye kadar muhafaza-i intizam edebildiği, fakat Y 21'in perakende ve perişan bir halde Kırkkilise'ye doğru aktığı anlaşılıyor.

N Y 3'ün suret-i rica'tı malum değildir.

Piya Y 20'nin diğer iki taburuyla numune taburu ve to Y 7 T 1 rica't emri aldıktan sonra binnisbe intizamla ve kademe suretinde yekdiğerini himaye ederek Kırkkilise'ye doğru çekildi.

Düşman batî surette takip eyledi.

Süvari Y 8 ise emir alır almaz derhal geriye dönerek Kırkkilise'ye, kışlasına gitti. Hayvanatı ahı1ra çekerek istirahataya başladı.

Erikler Muharebesi de bu suretle hitâm buldu. Fırka 7 kumandanı raporundan buna aid kısımlarda ber-vech-i zeyr nakledilerek bu bahis ikmâl edilir:

“ ... Nısfü'l-leyle doğru zat-i âlilerinden, aramıza giren düşmana bir kısımla taarruz etmekliyim emir olunuyordu. Daha geceden bu vazifeye Y 21'le 2 batarya ta'yin ettim. Bunlar erkenden hareket ettiler ve firkadan 1,5 km kadar ayrılır ayrılmaz düşmanla müsademe ettiler. Bu alayın bu kumandanına itimat olmadığından fırka Erkân-ı Harbi Yüzbaşı Hüsrev Bey'i de müfrezeeye terfik etmişti. Erkân-ı Harb bataryalara mevzi' irase ettiği sırada alay kumandanını kaybetmiş ve bir daha görememiş, binâenaleyh sol cenahta vuku' bulan muharebeyi Erkân-ı Harb idare etmiştir. Alay kumandanının ise ateş hattının gerisinde bir taş arkasında kalarak mumailleh bil cümle tedabirini humk ve belahet icabı kâmilten bozmuş olduğu bilâhire anlaşılmıştır.

Takrîben sa 11 idi; merkezde, topçu mevzi'inden düşmanın gayet keşif kollarının Erikler'den Eskipoloz'a doğru gitmekte oldukları görüldü. Mesafe 5-5.5 km idi. Gerek seyyar ve gerek [282] obüs bataryalarından icra edilen şiddetli ateşlerle bu kollar dehşetli telefata verdiler. Tesir pek ayan görünüyordu. Kollar huruç huruç oluyor ve tekrar toplandıkları vâkit kısalmış bulunuyordu. Obüs taburu bu işte pek mühim hidamet gördü.

Cephezdeki düşman yevm-i mezkûrde hafif bir ateşle işgale çalışmış ve mevahir sol cenah müfrezesini takviye etiğimi görerek ateşi şiddetlendirmiştir. Sa 1 sonraya doğru süvariden vurud eden bir raporda Elmacık'a inen düşmanın yayılmış olduğu halde fırka sağ cenahına doğru ilerlemekte olduğu bildiriliyordu. Yine süvariden vürûd eden diğer bir raporda Kofçaz üzerinden 8 tabur ve topçuyu hâvî bir düşman kolunun Kokurdan'a doğru ilerlemekte olduğu zikrediliyordu. Bu esnada sa 2 idi. Elmacıktan ilerleyen düşmanın yanına bil mukâbil hücum için hazırlandım. Bir bataryanın muavenetiyle tahsis ettiğim üç taburu bizzat sevk edecektim. Merkezdeki muharebe sabit bir ateş muharebesi halinde idi. Sol cenahın muvaffakiyetle ilerlediğini görüyordum. Vukû' bulan talep üzerine bu cenaha bir tabur daha gönderdim. Sa 3'e doğru rica't hakkındaki emr-i âliniz geldi. Derhal kıtaata tebliğ ettim. Sağ cenah kıtaatım dahi yarım saattir ateşe başlamıştı. Bir tabur topçu ile elimdeki iki ihtiyat taburuna bir himaye mevzi' gösterdim ve kıtaata doğruca Kırkkilise'ye çekilip evvelce kazmış olduğu siperleri işgal etmesini emrettim. erkân-

ı harbime gönderildiğim emirde rica't emrini verdikten sonra derhal nezdime gelmesini bildirdim ve evvel emirde ağır olduğu için obüs taburunu mevzi'inden geri çekip gönderdim.

Sağ cenah muntazaman geriye çekiliyordu. Fakat sol cenah düşmanla pek yakın muharebe temasında bulunduğu cihetle bunun muntazaman geri çekileceğini ümit edemiyordum. Meğer alay kumandanının iktidarsızlığı yüzünden korktuğu hal tamamıyla vuku'bulmuş, mumailyh erkân-ı harbin ihtiyat olarak sol cenaha vasi' ettiği bölükleri evvelce bilâlüzum muharebe hattına sevk etmiş, orası kemâlen açık kalmış; keza ihtiyatta bulunan mitralyöz bölüğüne de hiçbir sebep ve münasib hedef yokken ateş hattına sokmuş, elde avuçta hiçbir şey bırakmamış; mitralyöz bölüğü kumandanının ihdaratını dinlememiş, nihayet sol taraftan ihâta eden bir düşman koluna bizim askerdir diye ateş ettirmemiş ve düşman yaklaşınca alay gayr-ı muntazam surette rica'ta başlamış, kendisi de atına binerek bendenizi aramaya gitmiş olduğunu tahkikat üzerin anladım. Hülâsa rica't emrini verdikten ve himaye mevzi'ini ittihâz ettikten sonra zat-ı âlilerini bulmak ve vaziyeti anlayıp Kırkkilise'deki tedabiri ittihâz eylemek üzere erkân-ı harbimle Kırkkilise'ye geldim..."

3- 3. Kolordunun Kırkkilise'ye Ric'atı ve İnhilali (Hassaten 10 Akşamı ve 10/11'de Cereyan Eden Vekayı')

7. Fırkanın Hareketi:

Beşinci fırka rica'ta başladıktan sonra yalnız Y 20 ve buna merbut numune küçük zabıt taburu [283] ile To Y 7 T 1 (veya K 1) bir dereceye kadar muhafaza-ı intizam ederek ve taburlar yekdiğerini himaye ederek geriye geldi; tadrîcen batı surette takip eden düşman karşısında guruba doğru şu vaziyet-i takrîbiyeyi aldı: (Kroki 24 b)

N Y 3 anlaşıldığına nazaran bilhassa dünkü heyecanın taht-ı tesirinde olarak kemâlen dağıldı; bir kısmı bidâyetde Taştepe'de Hasan İzzet Bey emrine girebildiyse de Babaeski, Lüleburgaz Vize Caddeleri'ni tutan kısm-ı küllisi çekilmeye devam etti. Buna merbut mitralyöz bölüğü de sa 4 sonrada yalnızca Taştepe'ye gelmiş, hat müdâfaa sol cenahındaki mitralyöz mevzi'ine girmiş ve kendi rivayetince emir alarak kimseyi bulamadığından ve etrafında kimse kalmadığını gördüğünden Kırkkilise'ye gelmiş oradan da Babaeski Caddesi'ni tutarak 11 minh sabahı buraya varmıştır.

Y 21'de kezâlik aynı surette dağılmış ve elden çıkmış olup mitralyöz K 19 Y 10/11 Teşrinievvel gecesi Kızılılık Dereköyü'nde buluruz.

Bidayet emirde Bâlâ'daki vaziyeti alan kıtaata gelince: Y 21 T 3'ten ele geçen bir miktar efradı 20 T 3 yanında toplandığı sırada düşman piyadesi evvel emirde 4 km kadar ileride tevkif etmiş ve topçusu ateşe başlamıştır. Müteakiben düşman avcıları da ilerleyerek ateş mesafesine girdikten evvele Y 20 T 2 ba'de Y 20 T 1 cephesinde piyade muharebesi başladı. Bu ateş tadrîcen Taştepe'ye solundaki zeyrde görülecek bazı kıtaata da sirayet etti. Taştepe'deki 3 batarya mantelli top da ateşe iştirak ediyordu.

Bu sıralarda başlayan ince yağmur ve gittikçe azalan ziya ru'yeti işgal ettiği sırada sağda bulunan Y 20 kumandanı soldan ileri borusu çalındığını işitmeye başlayınca ihtiyatındaki Y 20 T 3'ün iki bölüğünü T 2'ye doğru gönderdi: müteakiben zalamet leyl arasında " Allah! Allah!" sedaları aksetti. Filhakika bu sırada Bulgar sağ cenahı Y 20 T 2 cephesine ziyadece sokulmuş olduğundan bu

taburun kumandanı ile mevcut zâbitân düşmana süngü hücumu yapmaya karar vermiş ve efradın mühim bir kısmını süngü taktırarak ve ber-vech-i bâlâ tekbirle ileri sürmüştü; düşman lüzumu kabul etmeyerek ta Ketenli Dere'ye kadar geri çekilmişti.

Fakat ortalık karardıktan sonra Y 20 T 1'de çözüldü; T 2 bir müddet sonra diğer kıtaatın rica'tını haber alarak bu da akına karıştı. Bu suretle tekmil bu cephe çözüldü ve Y 20 suret-i umûmîye de Pınarhisar istikâmetini tuttu. Mer k 19 ise geceyi Deveçatağı'nda geçirdi. Numune taburu 10/11' de Üsküpdere'de kaldı.

Sahra topçuları kemâlen Vize yolunu obüs taburu da Babaeski yolunu tuttu ve çamurlara bata çıka kaçmaya devam etti. Su Y 8 ise Kırkkilise'deki karışıklıktan müteessiren biraz sonra yine kışlasından çıkmış, [284] Sa 9.30 sonraya doğru ber-vech-i zeyr fırka 8 ve 3. Kolordu kumandanlarına iltihak etmiş ve mumaileyhle beraber Pınarhisar'a hareket eylemiştir.

7. Fırka kumandanı da kendi sergüzeştini ber-vech-i âti hikâye ediyor:

“ ... Kırkkilise'ye geldim. Firari efradın kasabaya girmemeleri için müdahaleleri süvarilerle tutturdum. (Hilmi Bey burada dün akşam Petra'ya gelmiş olup hiç vücudunu hissettirmeden bugün kaçmaya başlamış olan süvari Y 2'ye mensup bir bölüğe tesadüf etmiş ve ona bu vazifeyi vermiştir. Fakat bu tasvir nazariyette kaldı.) ve siperlerden kaçacak efradı vurmalarını emrettim. Kolorduda zat-ı âlilerini aradım ve Kadri Paşa'dan kolordudaki vakayı işittim. Mumaileyh Pınarhisar-Lüleburgaz hattına rica't etmek için ordunun emir verdiğini söyledi. Bu esnada mutasarrıftan bir adam geldi; Hilmi Bey'i harbiye nazırı telgraf başına istiyor dedi. Yanımdaki erkân-ı harbe kıtaatın siperlerini işgallerini temin için her alaya emirler yazıp verdim. Kendisine bunları tebliğ etmesini, bütün siperlerin tutulduğuna kanaat ettikten sonra beni bulmasını söyleyerek telgrafhaneye gittim. Bir saat kadar orada meşgul oldum. Vakayı muhtasaran bildirdim. Çıktığımda gurub olmuştu. Tekrar kolorduya geldim. Kimseyi bulamadım, Taştepe'ye gitmek üzere iken köşe başında zat-ı âlilerine mülaki oldum [Bundan sonra kolordu kumandanıyla birlikte bulundu-M.N.]

Kırkkilise senin müdâfaası için hazır ettirdiğim siperlerde her kıtaatın yerini göstermiştim. Seyfioğlu'ndan Kırkkilise-Ahmedce tarik-i müntemisini bir taburla Y 21 işgal edecek bir taburunu Seyfioğlu'na yakın bulunduracak, diğer taburunu da fırka ihtiyat umûmîyesine gönderecekti. Y 20 Kırkkilise-Ahmetce yoluyla Taştepe arasını iki taburla işgal ettirip bir taburunu merkez gerisinde bulunduracaktı. N Y 3 Taştepe'ye sırtını ve Raklice'nin karşısını işgal edecek bir taburunu ihtiyatda bulunduracaktı. Numune taburu ve Y 21'den bir tabur fırka ihtiyatı olarak yayla denilen mahalde bulunacaktı. Bu tertibatı herkes biliyordu, icrasında hiç şüphe etmiyordum. Fırkanın Kırkkilise'de sürat inhilali hakkındaki tahkikatım şudur:

Sa 7 sonraya Ahmedce karşısındaki topçular bilâ emir geriye çekilmiş, buradaki mitralyöz bölüğü de geri çekilmiş. Y 20 T 1'den bir bölük hiç sipere girmemiş. Diğer bölükler sa 8'de geriye gitmişler. Bu alayın iki taburu takip ile yaklaşan 400 metrelik bir düşman cephesine süngü hücumu yaparak düşmanı terd etmiş, siperleri boş bulmuş, gerçi ileriden sedalar işitmişse bunun hücumdan neş'et ettiğini bilmediğinden bu taburun diğerleri gibi geriye gittiğine zâhib olmuştur.

Y 21 hezimet halinde rica't etmiş, Y 20 T 3'te bu halde giriftar olmuş. Bu dört tabur kısım-ı azamı siperlere hiç uğramadan kazanın içine ve gerisine dağılmış, alay kumandanını tedabir-i münasebe [285] ile bunları toplayabilirken hiçbir şey

yapmamış, ancak birkaç zabitle 200 kadar nefer mıntıka sol cenahındaki bir sipere girmiş, alay kumandanı da evvelce kendisine gösterilen sipere gidip sa 9'a kadar oturmuş, Taştepe'den sa 7'de rica't eden topçular buradaki taburları ve mitralyözleri de dağıtmışlardır. Zabitanın bir kısmı aile kaydına düşerek bırakıp gitmiş, efradın kısm-ı azamı civar köylerden olduğundan firar etmişler.

Hülâsa Kırkkilise'den çıktığımız zaman mevzi'lerinde yalnız şu kıtaatlar varmış: Taştepe'de Y 19 T 3'ten iki bölük ve 2 batarya mantelli top, küçük zabıt numune taburu, N T 8. cümlesi Hasan İzzet Paşa kumandasında. Y 21'den perakende 100 kadar nefer ve süngü hücumu yapan Y 20 T 2. Zabitanın kısm-ı azamı gayr-i mevcut, hastaneden Hasan İzzet Paşa'ya dümdar emrini gönderdiğiniz zaman bende siperlerde bakaya asker varsa çekilmeleri için yaveri göndermiştim. Mumaileyh Y 20 T 3'ten perakendelerle Y 20 T 2'yi bulmuş. Taştepe'ye başka kumandaya merbuttur diye orduya gitmemiş, topçuları hiç görmemiş, Seyfioğlan'dan Y 20 T 2 kadar tekml siperleri boş bulmuştur.”

Karahisar Fırkasının Hareketi:

Zeval sıralarında fırka efradı ve zâbitânı Raklice ve Taştepe civarlarından geçerek kısmen toplanmaya kısmen de gerilere doğru hareket devam etmiştir. Fırka kumandanı sa 2'ye doğru Kırkkilise kazasına gelmiş, parmağındaki ufak bir yarayı sardıktan sonra bir müddet kazada kalmış, bugün muvasalat etmiş olan fırkasına mensup sandıklı taburlarına rast gelmişse de bir şey söylemeyerek Taştepe'ye gelmiştir. Burada Muhtar Paşa'ya tesadüf edince kolordu kumandanından: “Ric'at eden efradın Seyfioğlu tabyasında toplanması” emrini telakki ederek mümkün olduğu kadar ta'mim etmiş, binâenaleyh mühimme imkân durmuş olan akın tekrar başlamıştır.

Bu esnada fırka 7 Erkân-ı Harbi Hüsrev Bey kendi fırkası için aldığı vazifeyi ifa için için bu tarafa gelmekte iken bu akını görünce derhal yanındaki atlılarla birlikte efradın üzerine hücum etmiş, bunları durdurmak istemiş, fakat vâkıa' mühimme imkân toplanan efradı bir daha artık altına giremeyecek surette dağılmaya müessir olmuştur.

Bunun üzerine 10/11 gecesi yalnız Bolvadin taburu az çok bir kuvvet halinde Seyfioğlu'na gelerek geceyi burada geçirmiştir. Karahisar taburunun kısm-ı küllisi Babaeski istikâmetine, diğer 3 tabur efradı başlıca Vize istikâmetine hareket devam etmişlerdir o suretle ki daha 11 akşamı bile Vize'ye gelenlerin epey bir yekûn teşki ettiği zannedilebilir. Karahisar taburunun da Çorlu'ya kadar gittiği görülecektir. Karahisar fırkasının henüz iltihak edememiş olan 3 taburunun serkezişleri de şudur: **[286]** Sincanlı taburu: 9 sabahı Lüleburgaz'da trenden çıkmış, bugün Pınarhisar'a gelmiş 10'da Kırkkilise'ye gelirken rica't haberini almış, bu sırada tesadüf eden 16. Kolordu Erkân-ı Harbiye Reisi Binbaşı Cafer Tayyar Bey bu tabura Yündala sırtlarına çıkarak burada diğer kıtaat ile birlikte ordu sağ cenahının hat rica'tını muhafaza emrini vermiş. Tabur akşama kadar avare dolaştıktan sonra dağılmaya başlayarak nihayet cereyana kapılmış ve kısm-ı küllisi ile Vize istikâmetinde, birer kısımla Çorlu ve Lüleburgaz istikâmetlerine dağılarak ancak 16'da az çok Vize'de toplanabilmiştir.

Sandıklı Taburu: 8 Teşrinievvel’de Pınarhisar’a muvasalat eden bu taburu Konya fırkası kumandanı kaymakam Cemal Bey emrine alarak 9 zevalde Yenü’ye getirmiş fakat burada Karahisar kumandanından: “Üsküp’te düşman taarruzuna uğrayan erzak kafilesini himaye ederek Kırkkilise’ye getirmek” emr-i telgrafisini alınca Üsküp’e gitmiş ne düşmana, ne de kafileye tesadüf etmeyerek 9/10 gecesini Üsküpdere’de geçirmiş 10 minh sa 3 sonra da Kırkkilise’ye gelerek burada 16. Kolordu kumandanından aldığı emirle firarileri çevirmeye memur edilmişse de az zamanda kendisi firar ederek 10/11 gecesini bir kısım kuvvetiyle Üsküpdere’ye gelip Vize istikâmetine çekilmiştir. 11’de Topçuköyü’nde 12’de Vize’de bulunuyor. 9 ve 10 Teşrinievvel muharebelerinde lafzan bu fırka nizam-ı harbinde bulunan cebel T 4 ise Petra bozgunu sırasında rica’t ederek Taştepe’ye gelmiş, burada bir müddet Muhtar Paşa kumandasında kalmış, fakat sa 7 sonrada çözülerek cebel T 3 le birlikte kışlasına gelmiş, müteakiben rica’t ederek 10/11’de ta Yenü’ye gelmiştir.

9. Fırkanın Harekât-ı:

Fırka kumandanı sa 4 sonraya doğru Taştepe’ye gelmiş biraz sonra muvasalat eden Muhtar Paşa’dan: “Rediflerle işe yaramayan muayyensiz efradın seçilerek Kırkkilise’ye gönderilmesi, diğerleriyle hemen taburlar teşkîl olunarak Hasan İzzet Paşa kumandasına Taştepe’de düşmana mukabele edilmesi, fırka erkân-ı harbiliğinde kemâ fi-s-sabık Kaymakam Ali Rifat Bey’in kalması emrini almıştır.

Bu emrin mühimme imkân tatbikine ibtidâr edildiği sırada fırka 7’yi takip eden düşmanın Erikler’den Taştepe istikâmetinde yaklaşıldığı haber alınmış ve görülmüş olmakla muhte’lif firkalardan toplanabilen efratla mevcut tahkîmat hatları işgal edilmiştir. Sa 5 sonrada doğru düşman piyadesi 1200 metreye yaklaştığı sırada sağ cenahta bulunan fırka 7 kıtaatıyla beraber ateş başlamış, tabyadaki mantelli toplarda ateşe iştirak etmiş, muharebe ortalık kararınca kadar devam etmiştir. [287] N T 8 mühimme imkân hüs-ü halinde gelerek Hasan İzzet Paşa’nın ihtiyatı teşkîl etmek üzere tabyanın solu gerisinde bulunuyordu. N Y 3’ten de bir kısım kuvvet Paşa’nın emrine girmişti.

Zeyrde görüleceği üzere kolordu kumandanı fırka 7 kumandanıyla birlikte Kırkkilise telgrafhanesinden çıkarak Vize Caddesi’ni tutmuş ve evvel emirde bu kuvvete bir emir vermek hatıra gelmemişken nihayet hastaneler civarından yazıldığı Vize’de görülecek olan “Pınarhisar istikâmetindeki rica’t” hakkındaki emir ve nısfü’l-leyle doğru Hasan İzzet Paşa’ya gelmiş bunun üzerine müşarünileyh şu emri vermiştir:

“Taştepe yakınındaki asker kolordunun dümdarını teşkîl etmek üzere bu gece sa 2 evvelde Taştepe’den harekete başlayacaktır. Hareket sırası ber-vech-i âtidir:

1-Ankara redifleri Y 26, 27 perakendesini. Miralay Mustafa Bey kumandasında.

2-N T 8

3-N Y 3 ve bu alaydan madud olan Y 19 T 3 ağır topçu kumandasını Fehim Bey kumandasında.

Mezkûr kıtaatın her biri arasından lâakal 10 dakika fasıla olacaktır. Mitralyöz bölüğü (?) N T 8'le beraber gidecektir. Ben N T 8'le bulunacağım. Takip olunacak istikâmet Kırkkilise–Pınarhisar yoludur.

Hasan İzzet”

Fakat hareket başlayınca, bir dereceye kadar toplanabilmiş olan bu kıtaatın kısım–ı küllisi tekrar elden çıkmış, bu kuvvette inhilal eylemiştir. Herc ü merc arasında Hasan İzzet Paşa Kırkkilise'ye gelince şu raporu aldı:

Kırkkilise Telgrafhanesinden

11 minh sa 1 evvel

1– Mecruhen otelde iken nezaret–i celileden muharebe için bir büyük zabıt istenilmesi üzerine gittim. Muharebenin neticesi şudur:

2– Nazır Paşa Hazretleri'nin umuma selam ve iltifatı vardır. Kuvve–i imdadiyye gönderecektir.

3– Nazır Paşa Hazretleri'nin bizzat emir telgrafları: [Şark ordusu dün işgal ettiği hatt–ı harbi işgal ve muannidane mukavemet için emr–i kat'i almıştır. Kırkkilise mevzi'ini behemehal muhafaza için her ne fedakârlık lazımsa yapınız. Vatana en büyük hidmatı ifa etmiş olacaksınız.]

Kütahya Alay Kumandanı Miralay Muhammed Şevki

Fakat Hasan İzzet Paşa yapacak bir şey göremeyerek Vize istikâmetinde çekilmeye devam etmiştir.[288]

Fırka Kıtâtına Gelince:

Ankara, Ayaş taburları Taştepe'da biraz evvel altına girebilmişlerse de sonra dağılarak ayaş taburlarının kısım–ı küllisi Lüleburgaz, Babaeski istikâmetlerine, bir kısmı ve zâbitânın ekserisi Vize istikâmetine gitmiştir. Ankara taburu da kemâlen el altından çıkmıştır.

Y 25 T 3 çıkardığı Kırkkilise üzerinden 11 sabahı Babaeski'ye gelmiştir.

Y 26 kısım–ı küllisi Lüleburgaz istikâmetine sapsmış, Y 26 T 3 11 sabahı Yenü'ye, 10/11'de Çorlu'ya gelmiştir.

Y 27 kısım–ı küllisi ile Vize istikâmetini tutmuştur.

Topçularda her biri bir tarafa dağılmıştır.

Fırka 8 Hareketi:

Fırka kumandanı kendi serkizeştini şöyle anlatıyor: “ Tekederesi şarkında bir himaye mevzi'i almak pek mühimdi. Yol çok fena idi. Sudan müruru temin lazımdı fakat muvaffak olmadım. Buradan geçen bir bataryaya emir verdim cephanem yoktur dedi ve gitti.

Bunun üzerine firkamın Kırkkilise'ye gelmiş olması icab eden taze üç taburunu bularak bunları Taştepe'ye getirmek üzere Kırkkilise'ye geldimse de kimseyi bulamayarak Taştepe'ye döndüm. Hasan İzzet Paşa ve kolordu Erkân–ı Harbiye reisi de burada idi. Efrad toplamaya çalıştık; muvafik olamadık. Yalnız fırka 7'den ümit vardık. Fakat biraz sonra bu da perişan bir halde geldi. Arkasından 4–5 sıra muntazam avcı hatları geliyordu. Biraz sonra tanzim ettiğimiz askerle düşman arasında şedit tüfek ateşi başladı. Ben taburlarımı bulmak üzere (?) Kırkkilise'ye döndüm şehir kenarında Y 24 T 3 ve Y 23 T 2'ye rast gelerek ve bunların taş

ocakları civarında mevzi' almak emrini aldıklarını anlayarak onlarla beraber hareket ettim. Nihayet kalabalığa bizde karıştık. 11 sabaha karşı Pınarhisar'a geldik. Biz de sonrada fırka 7 kumandanı buraya geldi.”

Fırka harp ceridesinden iktibas edilen şu satırlarda şâyân-ı dikkattir:

“ Guruba bir saat kalmıştı ki Muhtar Paşa, Erkân-ı Harbiye reisi, Alman Hohvehtar taş tabyada idiler. Paşa atı ile sipere çıktı. Hasan İzzet Paşa'ya: [Paşa gördüğümü asâkir-i nusret müessir Mahmud Şevketiyeye, Allah belalarını versin] dedi. Hala bir emir verilmiyordu. Guruba doğru meydan-ı muharebede en sonuna kalmış olan N T 8'le Y 22 T 3 geldi. Bu sırada Rakliceköyü yanıyordu. Düşman Petra sırtlarında görünüyordu. Kolordu kumandanına gösterildi. o benim bıraktığım N T 8'dir-Dedi. Erkân-ı Harbiye reisine söylendi: Kolordu kumandanına dert dinlemediğini söyledi. Bu sırada Karakoç istikâmetinden de düşman avcıları görüldü. Fakat kolordu kumandanı bunlar için de, onlar 37 [289] evvelce tecrübe için başlamış topçu baş hedefleridir, dedi. Hâlbuki bir çar-ü yek sonra bu hedeflerle muharebe başladı. Kolordu kumandanı biraz muharebeye sirayet ettikten sonra çekildi gitti.”

Kıtâta gelince:

N T 8 Hasan İzzet Paşa'nın emriyle rica't ederek 11 sabahı oldukça hüsn-ü halde Yenü'ye, akşamüzeri Pınarhisar'a geldi. Y 22 T 3 cereyana kapılarak 10/11'de Üsküpdere'ye vardı.

Cebel T 3, cebel 4 le birlikte 10/11 gecesi ta Domuz Ormanı'nda geçirdi.

To Y 8 T 1 Tekederesi'nde bir miktar top bırakarak Taştepe'ye geldi; burada bir batarya ile birkaç endahattan sonra çekilerek geceyi Yenü'ye doğru yürüyüşte geçirdi.

Y 22 T 2 perakendeleri ise 1 sabahı Pınarhisar'da idi.

*

*

*

7 Fırka 3. Kolordu Karargâhlarının Hareketi:

3. Kolordu kumandanı, Petra'dan hareket ettikten sonra serkezeştini şöyle hikâye ediyor:

“ Kırkkilise istikâmetine hin avdetime de Raklice'nin şimalinde muntazaman avdet etmekte olan N T 8 le bir mitralyöz bölüğüne rast geldi. Bunları hemen Erikler tariki istikemetinde sevk ederek orada fırka 7' nin rica'tını himaye etmek üzere mevzi' almalarını emrettim. Sa 5.30'da Kırkkilise'de Taştepe'ye vasıl olarak oraya biraz evvel gelmiş olan Hasan İzzet Paşayı gördüm.

Kırkkilise şimalindeki tahkîmatın Erikler-Kırkkilise yolundan (dâhil) garbının müdâfaasını Hasan İzzet Paşa'ya verdim. Bilnesibe hal intizamda rica't etmiş olan 3-4 nizamiye taburlarıyla bir iki bölük mitralyöz ve hemen oracıkta bulunan bir sahra topçu taburu Taştepe cephesinin müdâfaasına tahsis edildi. Aynı zamanda tabyanın arkasında birkaç bin firariden ve başlıca rediflerden mürekkep bir cemm-i gafir Miralay Şükrü Bey tarafından tanzim ve teşkîl edilmekte idi.

Bu perakendelerin hat müdâfaa dâhilinde bulundurulması tekrar bozgunluğu mevcut olabileceğinden bu grupun uzakça bir mahale götürülüp tanzimini tembih ile tebi'd ettim.

Kendim takrîben sa 62'da sağ cenahta Hilmi Bey Fırkasına yollandım. Bu fırka rica'ta iştirak etmiş ve mütezâid süratle Kırkkilise'ye gelmişti. Ric'atı himaye edecek bataryaların bir surat-i mahsusa ile geriye doğru tebdil mevzi' ettikleri de görülüyordu. Sa 6'da bunlar Kırkkilise ilerisinde son mevzi'lerini almış, düşman bataryalarıyla ateş teati etmekte idiler. Piyade muharebesi yok idi (?).

Taştepe'den bir kilometre ayrılınca muntazam surette yürümekte olan küçük zabıt numune taburuna rast geldim. O esnada fırka 7 erkân-ı harbi zuhur etti. Karakoç'tan gelen yola karşı vaktiyle hazırlanmış [290] olan siperleri müdâfaa için bu tabura girmesini emrettim. Tabur kumandanı emrin infazına büyük bir iştah göstermediğinden yol göstermek ve gideceğine emin olmak üzere Hüsrev Bey'e tefrik ettim.

Beş on dakika sonra şehre avdet etmekte olan Hilmi Bey'e rast geldim. Karanlık basmış olduğundan birlikte geldik. Kırkkilise'yi ahali tarafından kemâlen tahliye edilmiş buldum. Şehre varınca harbiye nazırının beni telgraf başına istediği söylendi, gittim. Vakayı tafsilâtle iş'ar etmekte iken fırka 7 kumandanı geldi ve bataktan kurtarmak için topları biran evvel mevzi'den almak lüzumunu ve cephanen bittiğini, topların civarında piyadeden kimse kalmadığını bildirmesi üzerine topların olduğu yerde kalmasını ve cephanenin ikmâlini, himaye edilmesi için mutlak piyade bulunmasını yanımda bulunan fırka kumandanına söyledim. Bir müddet daha durduktan sonra fırka 7 Erkân-ı Harbi'ye geldi ve etrafı telaş aldı. Nihayet cephede müdâfaa kalmadığı ve kıtaatın kemâlen hercü mercü halinde alabildiğine firar ettiği, Kırkkilise'deki Rum ve Bulgarların bunu pek yakın mesafedeki Bulgar askerine haber vermiş olmasına ağleb ihtimal olduğu, binâenaleyh Bulgarların anbean Kırkkilise'ye girmelerine intizâr lazım geldiği, tek başına kalmış olan ordu karargâhının biran evvel şehirden çıkması derece-i vücuda bulunduğu pek ziyade ve musırrane bir surette söylendi. Artık bence de kazaya rıza göstermekten başka bir tedbir görülemeyerek telgrafhaneden çıktım ve şehir haricindeki hastaneye yollandım. Biraz evvel şark ordusunun "Anlaşıldığına göre diğer orduları Yenice'de durdurmak kâbil olamadığı cihetle Lüleburgaz-Vize hattına rica'ta devam edileceği, 3. Kolordu'nun dahi Üsküpdere gerisinde toplanıp mevzi' alması" emrini almıştım. Binâenaleyh hastaneye vusûlumda gerçi Hasan İzzet Paşa kıtaatının dağıldığı da iddia olunuyorsa da yine Paşa'ya bir emir yazıp gönderdim ve ale's-sabah dümdar vazifesini ifa ederek Üsküpdere gerisine kadar âli el tadrîc rica't bildirdim. Bilâhare anladığıma göre bu kıtaatında ve çoğu geceden firar etmiş, kalanlarda rica't esnasında dağılarak Paşa Vize'ye kadar tek başına gelmiştir."

Filhakika her iki kumandan Kırkkilise'de bulduktan sonra telgrafhaneye gelmişlerdir. Bu defa da Muhtar Paşa Karargâh-ı Umûmî'ye ile zerde görülecek muharebeyi icra etmiştir. (Sa 9 sonra) fakat bu muharebenin son satırlarındaki telaş ve heyecandan da vâzihan anlaşılacağı üzere muharebenin sonuna doğru, telgrafhaneye gelen fırka erkân-ı harbinin ifadat mühicanesi telaşı haddigayesine isal eylemiştir. Fırka 7 harp ceridesine nazaran fırka kumandanı bu esnada vaziyeti şöyle düşünmüştü:

"Fırka kıtaatı artık kemâlen dağılmış. N Y 3'le numune taburu Hasan İzzet Bey'in emrinde, Y 21 düşmanla sıkı temasta olduğundan herhalde muntazım gelemez. Topçu alayıyla Y 20 de siperleri terk etmiş. Artık tamamen çekilmek lazımdır."

Bu mülâhaza firkaca kolordu kumandanına arz edilmiş, müşeraliyeh de ordu emrine tavfikân rica'ta karar vererek "Ne yapalım bu hale biz sebep olmadık; daha sabahleyin 1 ve 3. Kolordular'ın bozulmuş olduklarını bildirmişlerdi" demiştir. [291] Sa 9.30'a doğru süvari Y 8 gelerek her iki kumandan bu alayla beraber Pınarhisar'a hareket etmişlerdir. Hastane önünden Hasan İzzet Paşa'ya malum emir gönderilmiş, sa 10'da tekrar hareket edilmiş, yolda karışıklıktan her iki karargâh yekdiğerini kaybetmiş, fırka 7 heyeti 10/11'de Pınarhisar'a gelmiştir. Daha sonra kolordu Erkân-ı Harbiye reisi de buraya gelerek kumandanını kayıp ettiğini söylemiştir.

11 sabahı fırka 7 kumandanı "Kolordu kumandanını bulamadım, rahatsızım" diyerek hareketle 11/12'de Çorlu'ya gelmiş, su Y'8'de mumaileyh takip ederek buraya varmıştır. Buradan sonra fırka kumandanını ordunun müsaadesiyle bir ay tedavi ve istirahat trenle Dersaadet'e hareket etmiş, fırka Erkân-ı Harbi'de toplayabildiğini toplayarak Vize'ye dönmüştür.

3. Kolordu kumandanı ise 10/11 gecesini yanında muhtemelen süvari Y 2 aksamı olduğu halde Yenü'de geçirmiş, 11'de 16. Kolordu Kumandanı Hakkı Paşa ile birlikte doğruca Vize'ye gitmiştir.

*
* *

3. Kolordu'nun ilk muharebedeki rolü bu suretle feci bir inhilal ile kapandı. Hatt-ı harbde 28-8-25 kuvvetinde olan bu kolordu ne 9'da ve bahusus 10'da mühim hiçbir muharebe yapmadan insicâm dâhiliyesinin fıkdanı, kıymet-i harbiyesinin noksanı yüzünden buz gibi eridi, arkasındaki 8-10 tabur, 9 bataryayı da birlikte sürükleyerek tamamen elden çıktı; Bulgarların en kuvvetli oldukları sol cenahları karşısındaki Osmanlı sağ cenahının böylece inhilaliyle bütün şark ordusu için pek feci bir tehlike baş gösterdi. Fakat zeyrde görüleceği üzere düşman bundan istifadeyi bilemeyerek birkaç gün sonra Lüleburgaz'da yeni bir mukavemet karşısında kaldı.

İkinci Bab

10 Teşrinievvel Petra, Erikler, Kırkkilise Muharebesinde Bulgar Tarafı

10 Teşrinievvel 328 için Karargâh-ı Umûmî yeni bir emir vermemişti. Görünüşe nazaran 9 Teşrinievvel gününün zeyrde görüleceği üzere esasen ordularca bile ihâta edilemeyen vaziyetini Bulgar Karargâh-ı Umûmî'si hiç ihâta edememişti.

Bugün için Karargâh-ı Umûmîye'den yalnız yeni menzil hutûtunu ta'yin eden bir emir gelmişti; buna nazaran menzil hutûtunu ber-vech-i âti ta'yin ediliyordu:

4. Fırkanın menzil hattı: Aleksandrova-Erenpotköy-Yeniköy-Meşeli-Dereköy Vaysal-Açalı [292]

5. Fırkanın menzil hattı: Vaysal'a kadar fırka 4' ün yolu ba'de Tatarlı istikâmeti

6. " " " : Aleksandrova-Olanlı-Boynika-Ormanköy-Yaylacık-Devletliâğaç-Karahamza.

10 Teşrinievvel'de Petra, Erikler, Kırkkilise etrafında cereyan eden muharebata Bulgar 3. Ordu'nun kısm-ı küllisi iştirak eylemişti. 3. Ordu kumandanı 9 akşamı Karahamza'ya geldikten sonra vaziyeti halâ kavrayamamıştı. Osmanlı seyyar

ordusunun bugün umûmî bir hareket taarruziyesi karşısında kalındığı hiç anlaşılmamıştı. Ordu kumandanı halâ yegane hedef olarak Kırkkilise'yi ele alıyor, 3. Kolordu'nun bugünkü muharebelerinin, Bulgar ordusunun Kırkkilise istikâmetinde ilerlemesine mani olmak maksatıyla Kırkkilise'den ilerleyen bir fırka ile icra edilmiş olduğuna kani oluyordu. Kezâlik 1. Ordu'nun ancak Edirne'den huruç yapan düşman kollarıyla muharebeye tutuşarak tard ettiği zannediliyordu. Bu son şafak Bulgar 1. Ordusu'ndaki kanaati temsil ettiğini zannederek ve bu haberlerin bu tarzda Karargâh-ı Umûmîye'de aksetmiş olacağını nazar-ı dikkate alırsak umum Bulgar ordusunun hal ve vaziyeti hakkında halâ ne kadar vuku'fsuzluk karşısında bulunduğunu hayretle görmemek mümkün olamaz. Bulgar sevk ve idaresi olan Edirne ve Kırkkilise gibi iki kale ve bu kaleler dâhilindeki düşman kuvvetlerinden başka bir şey düşünmeyi ekall edemiyor. Hâlbuki Bulgar ordusu bugün keşf ve tarassud tertibatına ehemmiyet verse ve cüz-ü tammları arasında kâfi derecede emin muhabere ve irtibat şebekesi vücuda getirmiş olsa idi vaziyet-i harbiyeye nazaran Edirne'den kuvvetli kolların Tunca şarkında huruç yaptığını, Timurhanlı ile Karayusuf arasında kuvvetli düşman süvarisinin vücudunu, Çiftlik, Geçkinli, Süloğlu istikâmetlerinde cenub-i şarkından kuvvetli kollar ilerlediğini, Kiremitli üzerine cesim bir kolun gelmekte olduğunu, Teke Deresi tarafında da lâakal bir kolordunun bulunduğunu pek kolay ve zahmetsiz anlar ve bunlardan, karşısında bir Osmanlı ordusu olduğunu ve bunun bugün her taraftan hareket-i taarruziye ye geçtiğini pek güzel takdir edebilirdi.

Düşmanı anlamaktan daha kolay bir iş olan kendi taraf hareketinde öğrenerek Edirne karşısında az çok muvaffakiyetle muharebe edildiğini fakat birinci ordu sol ve 3. Ordu sağ cenahında vaziyetin buhranlı olduğunu, Bulgar merkezinin kısmen sarsılmış olduğu, sol cenahta ise henüz esaslı bir muharebenin inkişaf edemediğini takdir ederdi.

Bundan sonra ise artık ittihâz edilmesi icab eden basit karara sıra gelirdi ki bu da mevcut inkısam kuvaya nazaran yarın ya Teke Deresi garbindan, cepheden; yahud bu dere şarkından cenahtan netice-i kat'iyeyi istihsâl eylemeye çalışmaktan ibaret olurdu. Azimkâr ve cesur bir kumandan Bulgar merkezinde daha muharebeye girmemiş birçok ihtiyatlar olduğunu düşünerek şıkkı saniyi, ihtiyatkâr bir kumandanda ne olur ne olmaz diyerek Teke Deresi şarkındaki kuvvetin mühim bir kısmıyla garbi takviye ederek şıkkı evvel tercih [293] ederdi, her iki kararda azim metanetle tatbik edilmek şartıyla 10'da Bulgar ordusu için mühim bir zafer hâsil ederek.

Fakat Bulgar ordusu heyet-i umûmîyesiyle bu gibi tasvirat ve makruratdan çok uzak kaldı.

Üçüncü ordunun 10 için hedefi yine sadece Kırkkilise istikâmeti idi; bugün mevzi-i müstahkemin ileri mevzi'inin zabt ve takviyesi ancak 11'de hatt-ı müdâfaayı asliye taarruz edilmesi düşünülmüş, buna nazaran şu emir verilmişti:

Karahamza

3. Ordu Emri Numara (10) 9 Teşrinievvel 912 sa 10 Sonra

Bugünkü muharebeden teyit ettiğine nazaran ordumuzun ilerlemesine mani olmak maksatıyla takrîben bir düşman fırkası Kırkkilise'den Teke Suyu'nun her iki sahili boyunca ilerlemiştir. Düşman Kadıköy-Poloz-Petra mıntkasında durmuştur.

1. Ordumuz şiddetli muharebelerden sonra karşısında ilerleyen düşmanı Edirne'ye doğru tard etmiş, azim zayiata duçar eylemiştir. 3. Ordu yarın, 10 minh sabahı, şafakla beraber mevki'i müstahkemin ileri mevzi'ini zabt ve takviye maksatıyla harekete devam edecektir. Bunun için:

1– Süvari fırkası Süloğlu–Yenice–Kavaklı istikâmetinde hareket edecek ve fırka Kırkkilise–Babaeski şimendifer hattını tahrîbe gayret edecektir.

2–ırka 4 şafakla beraber Poloz–Petra arasındaki düşman mevzi'ine taarruz vusûl cenahtan çevirme harek Fetiyle düşmanı Kırkkilise'ye doğru Tarda ve Ketenli Dere ile Teke Deresi arasındaki sırtı zabta gayret edecektir. 5. Fırka ile muhafaza–ı irtibat için Teke Deresi sol sahilindeki Y 7'yi (bir Sılav alayı) Kirazlıdere yazısıyla Raklice'den geçen hatta sevk edecektir.

3– Fırka 5 şafakla beraber Kirazlıdere yazısının yakınıyla Ahmedce şimalindeki 215 Tepesi arasındaki sahada hareket edecektir. Tırnovacık cihetinden sol cenahıyla gerisini setr ve muhafaza için Koyva karîbinde bir taburla bir cebel bataryası bırakacaktır.

4– Fırka 6 emrimde ihtiyat olarak kalacak, sa 7 evvelde Eğri Dere ile seyr–ı suvat deresi arasında ve Erikler–Kadıköy'ün 3 km cenubundaki bağlarda ictima' edecektir.

5– Ben sa 6'ya kadar Karahamza'da kalarak ba'de Erikler'e gideceğim.”

Mamâfih ordu kumandanı Radko Dimitriyef harpten sonra erkân–ı askerîyemizden birisine vâki olan şifahi beyanatına göre 3. Kolordu karargâhında ahval bu kadar basit cereyan etmemiştir; filhakika ceneral, geceleyin 3. Ordu sağ cenahıyla 1. Ordu sol cenahın rica'ta mecbur olduğu hakkında [294] gelen haberler üzerine evvel emirde 3. Ordu'yu da hududa kadar rica't ettirmek kararını ittihâz ettiğini, ancak Erkân–ı Harbiye'nin tekalifatı üzerine ordu kısım–ı küllisinin henüz muharebeye girmemiş ve doğrudan doğruya rica'ta mecbur bir hale düşmemiş olduğunu görerek sabaha intizâra karar verdiğini, fakat sabah olunca vaziyetin birdenbire lehde tebdilini görmekle rica'tdan vazgeçmiş olduğunu söylemiştir.

*

*

*

Petra Muharebesi

4. Fırka bugün için şu emri verdi:

Poloz'un 4 km garbında

?

“1– Eski Poloz'a gönderilen keşf müfrezesinin (Y 7'den bir bölük) verdiği ma'lûmatdan ve pişdar muharebesinden düşmanın takrîben 6 tabur piyade ve birkaç batarya kuvvetinde olarak Eski Poloz'un cenub–ı garbiyesindeki sırtları işgal eylediği anlaşılmıştır.

2– Bizim fırka ile fırka 5 arasını kapatmak üzere Y 7 solumuzdan Raklice istikâmetinde ilerlemektedir. Sağımızda 2. Liva vardır.

3– Sol kol yarın düşmanın işgal ettiği mevzi'ye taarruz edecektir. Bunun için:

Muharebe kîtâsı: A) Y 19, Y 44, ½ süvari bölüğü (8–½–0) düşman mevzi'ine taarruz edecek ve alaylar bizzat mahallinde vâzıhan gösterilen mıntıkalara sevk edilecektir.

B) 5. seri' topçu alayının 3 batarya, 5 adi topçu alayından 5 batarya Poloz'un 3.5 km garbındaki tepede mevzi' alarak düşman topçusunu ateş altına alacak ve taarruza yardım edecektir.

Manevra kıtâsı: Y 43, bir adi batarya, bir istihkam bölüğü sağ cenah gerisinde muharebe nizamında hareket edecektir.

4- Obüs taburu Karahamza ile Eski Poloz arasındaki yolda intizâr vaziyetinde kalacaktır.

5- Sağ kol Koyunkavur'a doğru hareketini tesri' edecek ve düşmanın sol cenahına tesir eyleyecektir.

Ben adi ateşli bataryalar mevzi' indeyim”

Petra Muharebesi Bulgarlarca nasıl başladı ve nasıl idare edildi? Menabi' mevcudeye nazaran bu bâbda sarih bir fikir edinmek kâbil değildir. Şimdilik bu bâbda en ziyade sahib-i salahiyyet olması icab eden 3. Ordu Erkân-ı Harbiye birinci şube müdürünün kitabına nazaran bu muharebe şöyle cereyan eylemiştir: [295] “Y 19 geceleyin ilerledi: bir takımı süngü hücumuyla Poloz cenub-i şarkiyesindeki tepeden tard etti. Alay kumandanı bunun üzerine diğer üç taburu da geceleyin buraya celb etti. [Hâlbuki tekmil Osmanlı vesaikine nazaran geceleyin böyle bir hareket vuku' bulmamıştır. Mezkûr hareket müşabih vaka ise ale's-sabah Afyonkarahisar'ın başına gelmiş vaka olabilir ki bu da gece değil 10 sabahı sa 7-8 sonralarında vaka olmuştur. M.N.]

10 sabahı ortalık ağarınca Türkler Y 19'un Poloz'da yalnız kaldığını fark ederek taarruzla bunu tarda karar verdiler. Osmanlı fırka 9 Y 26'sı önde olarak Bulgar Y 19'un sağ cenahına oldukça şedit bir taarruz icra etti. [Mahsul-u hayal M.N] Y 19 bunun üzerine Y 44' ün kendi sağına muvasalatına intizâran müdâfaada kaldı. [Olsa olsa Karahisar fırkasını örgütün Y 19 ileri kıtaatının vaziyeti kavrayamadığını, karşısında gördüğü hareketi mukâbil taarruz zannettiğini gösterir ki eğer vaziyeti ihâta ederek hatt-ı sadece bu alay taarruza devam etse idi 3. Kolordu kısm-ı küllisini münferiden duçar felaket edebilirdi-M.N.]

Nihayet 7 44'ten 2 tabur yetişti. Bu 6 tabur taarruza başlayarak sa 8.30- 9'a kadar şiddetli ateşten sonra düşmanı tard ederek mevzi'ini zabt etti. Bu sırada Y 44 Türklerin sol cenah siperlerine düşerek Karahisar fırkasını rica'ta mecbur etmişti.

Bu fırka Petra önünde durduğu sırada Osmanlı fırka 9, Y 19, 44 tarafından püskürtüldü. Bunlarda Petra şarkında durduruldu. Bu suretle sa 11.30 raddelerinde Türkler Petra civarına sürülmüştür. [Bu fikra Muhtar Paşa'nın kitabındaki hakikatte gayr-i muvafık sözlerden terkip edilmiş olsa gerek-M.N]

Fırka 4'ün topçuları azim müşkilatla Petra Bağları'na getirildi. Nihayet Y 19,44 bağları zabt etti. Y 24 ise Petra garbındaki tepelere gelerek Karahisar Fırkası'nın cenahını tehdide başladı.

Bu andan itibaren Petra'nın zabtı için muharebenin yeni bir safhası başladı. Topçumuz bağlıklardan Petra yakınındaki Türk topçusuna ateş ederek susturdu. Y 19,44 şiddetle taarruza başladı. Y 24 ilerleyerek Karahisar Fırkası'nı (?) rica'ta mecbur etti.

Biraz sonra cepheden icra edilen tazyîk altında düşman çekildi. Yalnız fırka 9'dan birkaç tabur biraz daha tutundu. Sa 2.30 sonra da fırka 4 artık Petra civarına hâkimdi. Fakat gecenin yaklaşması kıtaatın tanzim ve tebdil ihtiyacı, ve yorgunluk hasebiyle düşman takip edilemeyerek fırka Petra'da geceledi. Bugün 4 batarya vesaire iğtinam edilmişti.”

Düşman bidâyetde hükm-i ferma olan sesi hasebiyle bit'tabi vaziyeti anlamakta müşkilata duçar olmuştur. Fakat her ne olursa olsun lâakal s asa 6 sıralarında hareket başladığı anlaşılan üç Bulgar alayının sa 2.30 sonraya kadar 8,5 saat tarafında azami 6-7 kilometrelik bir mesafeyi pek zayıf, bozuk, [296] gelişi güzel bir ateş hattı karşısında kat edebilmeyi bir muvaffakiyet addetmesi Bulgarların da pek acınacak bir halde olduğunu göstermeye kifâyet eder.

Diğer bir eserde aynı suret-i hikâyeyi teyit etmekte ve sa 3 sonrada düşmanın Petra'yı tahliye etmesi üzerine işgal edildiği, 1 ve 3. Livaların 10/11 gecesini Teke Dere sağ sahilinde geçirdiği yazılmaktadır.

Alman Erkân-ı Harbiye eseri de en ziyade Osmanlı menba'ına istinaden hikâye-i hal etmekte ve Bulgarların bir taburunun ale's-sabah Karahisar fırkası sol cenahına gönderilmesi üzerine fıkdan iâşe, yağmur, soğuk, zâbitân azlığı gibi hususatla malul olan bu firkanın sarsılmış olduğunu zikretmektedir.

Erikler Kırkkilise Muharebesi

Bu muharebelere fırka 5 ile fırka 6 ve fırka 4'ten Y 7 iştirak etti ve Radko Dimitriyef de bizzat bu mntıkada bulunarak harekete müessir oldu.

Fırka 5 şu emri vermişti:

“Sağımızdan Kirazlıdere yazısı şarkındaki Çeşme (f harfi) ile Fıfıklı ve Teke Dereleri arasından bir Slav alayı bir seri ateşli batarya ile birlikte Raklice istikâmetine ilerleyecek ve Ketenli Dere ile Teke Deresi arasındaki sırtı işgal edecektir. Fırka 6 Erikler ve Kadıköy, Eğri Dere Seyr-i Suvat Dereleri arasında, bağların 3 km cenubunda olmak üzere firkamızın gerisinde ictima' edecektir.

Fırka 5 Kirazlıdere şarkındaki Çeşme ile Ahmedce karyesinin şimalindeki 215 rakımlı tepe arasından ber-vech-i âti ilerleyecektir:

1- 1. Liva (8-1/4-6 seri) ilerleyerek Kirazlıdere yakınındaki Çeşme ile 315 Tepesi'nin garbindan geçerek Kadıköy'den Karakoç'a giden patika arasındaki düşman mevzi'ine taarruz edecektir.

2- 2. Liva (Y 24'ten bir taburla beraber 9-3/4-3 seri sahra ve 3 cebel) ilerleyerek bu patikadan 215 Tepesi'ne kadar olan mntıkada taarruz edecektir. Liva sol cenah gerisine temin için Koyva karyesinde bir taburla bir cebel bataryası bırakacaktır.

3- 3. Liva (8-0-6 adi sahra, 3 seri obüs) Kadıköy'ü garbı yakınında ictima'la firkanın manevra kıtaatı olarak emrimde kalacak ve 1,2. Livaları takip edecektir.

Ben manevra kıtaatıyla beraberim.”

Binbaşı Nikolof'a göre muharebe şöyle cereyan etti:

“Sa 8-9 arasında 1. Liva Seyr-i Suvat Deresi'nin sağ sahilindeki mevzi'lerinden açılarak ilerlemiş sağında Tuna, solunda İskir alayı olmak ve 2 tabur ihtiyata ayrılmak üzere tertibat almıştır. Topçu 38 [297] gecelediği mevzi'de kalarak taarruz himaye edecekti; piyade seyr-i suvat ve gererli dereleri arasındaki sırta gelince topçuda tebdil-i mevzi' ederek buraya gelecekti.

Sa 9.40'ta Y 2 muharebe etmeksizin ilk hedefine vardı. Keşf kollarla Karakoç cihetinde ilerlemekte olan düşmandan evvel (?-M.N) Kirazlı Dere ile Ketenli Dere menbağları arasındaki üç tepecik işgal edildi. Tam bu esnada kirazlı derenin sol sahilindeki düşmanın şiddetli ateşi ile karşılandığından alay derhal tahkîmata başladı. Sağ cenahta takriben 45 metre geriden gelmekte olan Tuna alayı da İskir alayı'yla bir hizaya gelmek için tesri'-i hareket emrini aldı. Lakin bu alay takım kolları ile

Sirsuvat Deresi'ne inmeye başlayınca bu dere ile Kirazlı Dere arasındaki tepelerden şiddetli şarapnel ateşine alındı ve süratle ilerleyerek İskir alayı ile bir hizaya geldi. Bu esnada her iki alay düşmanın şiddetli ateşi karşısında tevkife mecbur olarak müthiş bir topçu muharebesi başladı.

Tam bu esnada 3. Ordu kumandanı 1. Liva gerisine ve Tuna Fırkası'nın tarassud mahalline geldi. Ratko Dimitriyef 1. Liva'nın bitap düştüğünü, düşmanın ağleb ihtimal Kadıköy tarafından sol cenahımızı tehdit etmek istediğine zâhib olarak firkanın manevra kütâsı olarak Erikler-Kadıköy yolu ile meydan-ı harbe gelmekte olan 3. Liva'yı da muharebeye sokmaya kara verdi. 6. Fırka'nın mebd'e-i harekette takaddümü hasebiyle geç kalmış olan bu 3. Liva sa 12.30 sonra da Seyr-i Suvat ve Eğri Dere vadilerine doğru inmeye başladı.

3. Liva kumandanı emri alınca derhâl Y 45 sağda Y 2 gerisinde; Y 46 solda olmak üzere livayı açtı. Livanın hareketi inkişaf etmeden evvel Ordu Kumandanı Süloğlu tarafından aldığı gayr-i müsait bir haberin tesiriyle sa 1 sonra da kendi emrinde olan 5 firkanın 3. Livası gerisinde Kadıköy yolunda hareket eden 6. Fırka'nın bir kısmını dahi muharebeye sokmaya karar verdi ve evvelâ Y 35'in badehü Y 36'nın celbine emir verdi. Bu alaylar sa 2 sonra da ve fırka 5'in 1. Livası mıntıkasında muharebeye girdi ve alaylar yekdiğeri gerisinde keşif kollarla hareket eyledi.

Ordu kumandanı da bilcümle Erkân-ı Harbiye zabitanı ile birlikte Y 35 başında muharebeye dâhil oldu ve tüfek ateşi altında bulunan bir tarassud mevki'ine kadar gitti. Fırka 6 topçusu da ilk tarassud mevki'i yakınında mevzi'ye girdi. Bu suretle yeniden dört alayın muharebeye girmesiyle hatt-ı harbdeki kıtaat süratle ilerleyerek şedit muharebelerden sonra Ketenli Dere sol sahilindeki tepeleri zabt ve işgal eylediler bu hareket 5-6 arasında oldu.

Hemen aynı zamanda Y 7 dahi Raklice istikâmetinde düşmanın sol cenahına tesir yapmaya başlamıştı. Bu alay sa 1 sonra da Kirazlı Dere'ye gelmiş ve Kirazlı ve Ketenli Dere arasında sirtları işgal ile düşmanın sol cenahına karşı açılmıştı. Bu tepelerin zabtını müteakip alay Raklice istihkâmı tarafından top ateşine tutulduğundan olduğu yerde kalmış ve tahkîmat için ordudan emir almıştır. Fakat düşman piyadesini takibe koyulan taburlar durmayarak Raklice'ye kadar gitmişlerdir. [298] Bu suretle cepheden 4, şimalden 2, cenuptan 1 alay ile tehdit edilen düşman seyr-i suvat ve Ketenli Dere arasındaki tepelerde tutunamayarak az çok mukavemetle Kırkkilise'ye doğru rica't etti. Ordu kumandanı gecenin hulûlünü, kıtaatın tebdilini, yağmurun sa 5 sonradan beri şiddetini nazar-ı dikkate alarak kıtaatın işgal ettikleri hatta tevkifle tahkîmat yapmalarını ve ertesi günü kaleyi taarruz için topçunun ileriye celbini emretti. Hâlbuki bu emir mahallerine gidinceye kadar kıtaat ilerlemiş, karanlık bastığı sırada yekdiğeri pek karışmış bir halde Raklice'nin hemen şimalindeki tepelere gelmişti.

Y 7 Raklice'nin şimalindeki tepede İ Y 35'in bir kısmı bunun gerisinde; Y 35'in diğer kısm-ı Raklice Karakoç hattının şimalinde, Y 2, Teşrinievvel kezâlik burada geceledi.

Düşman gece taarruzundan korktuğundan 6-7 sonra arasında açtığı ateşi sabaha kadar idamet ettirmiş ve bunun himayesi altında hattı ileri karakollar tarafından bile hissedilmeksizin Kırkkilise'den çekilmişti.

Bu perişan rica‘tın ancak 11 minh zevalden sonra Kırkkilise’de öğrenilmesi Türkler için büyük bir eser–i tal‘adır. Türklerin endişesine rağmen Kırkkilise’deki Bulgar ve Rumlardan kimseye bu bâbda bir şey ihbar etmemiştir.

Fırka 5’in 2. Livasına gelinde bugün de muharebeye girmedi. Fırka emrine nazaran Ahmedce şimalindeki 215 Tepesi’ne kadar ilerlemesi lâzımdı. Fakat liva bu emri ancak sa 1.30 sonrada aldı.

9/10’da bu liva Y 18 Eğeri Dere sağındaki tepelerde ve garbî Kadıköy’ün şimalinde cephesi garibe olarak; Y 20 cephesi daha ziyade cenuba müteveccih olmak üzere Kadıköy–Koyva hattında gecelemiş, gündüz yayılmış olan kıtaat geceleyn geriye doğru toplanmıştı. 10 sabahı liva topçusu ile birlikte bir düşman kolunun Elmacık istikâmetinde ilerlediğini haber alması üzerine 1. Liva şayet rica‘ta mecbur olmuşsa düşmanın böyle bir hareketi muhtemeldir diyerek bu habere inanmış, bunun üzerine dünkü muharebe nizamına girdikleri yolun aynı mahallinde hazırlanmayı emretmiştir. Müteakiben Y 18 bu çevirmeyi yapan düşman koluna karşı bir mukâbil hareket için sevk edilmiş, Y 20’de ihtiyat olarak 8, 335 Tepesi’ne gönderilmiştir.

Sa 10–12’de Y 17 topçusu ile bu düşman topçusu arasında ateş teati edilmiş ise de müteakiben bu kolun Bulgar olduğu ve maa bir topçu taburu, 2. Liva’yı takviye etmek üzere fırka kumandanı tarafından gönderilen Y 35 olduğu anlaşılmıştır. Bereket versin ki bu hata birkaç yaralıya ancak mâlomuştur.

Bundan sonra 2. Liva Kadıköy’e gitmeye karar vermiş, sa 12 zevalde hareketle Y 20 pişdar ve Y 18 kısm–ı külli olarak hareket eylemiştir.

Liva tam Elmacık ile Kadıköy arasına vardığı sıralarda firkadan buna birçok emirler yola çıkarılmıştı. Liva sa 1.30 sonrada şarkî Kadıköy’e doğru hareket etmekte iken nihayet fırka emri geldi. [299] Bunun üzerine Ahmedce’ye doğru harekete devam emri verildi ve ancak sa 10–11 sonra arasında liva 215 Tepesi’ne vardı. Y 20 bu tepeleri bilâ muharebe aldı. Y 18 dahi bunun 2 km şimalinde kaldı. 2. Liva henüz 1. Liva ile irtibat hâsıl edememiştir. Derhâl tahkîmata başladı.

6. Vidin fırkası: Erikler civarında geceleyen 2. Liva sa 11 evvelde muayyen mahalde tecmi‘ etti. Karahamza’da geceleyn 1. Liva ise topçu Y 2 seriden bir taburla beaber Erikler’e yürüyüşte idi. Y 7 ye iltihak etmek üzere sevk edilen bu topçu taburu alayı bulamadığından 6. Fırka’nın 1. Livasına takılmıştı.

Zeval sonralarında süvari fırkasından gelen bir zabıt ordu kumandanına bir gün evvel Süloğlu ve Geçkinli’de, Bulgarların mağlûp olduğunu ve bugün Türk ordusunun 1 ve 3. Ordular arasına girdiğini ihbar etti. Bunun üzerine 3. Ordu kumandanı Kırkkilise tarafında netice–i kat‘iye istihsâlini tesri‘ kararını vererek 6. Fırka’nın 2. Livasının Y 35 Y ile Tuna alayını takviye etti. Y 36’da Y 35’in arkasına geldi.

6. Fırka’nın 1. Livası ise Erikler’e geldi, muharebeye girmeyerek 10/11’de burada kaldı.

Bu suretle 3. Ordu şedit iki muharebeden sonra hedefine vardı. Muharebeye 4 ve 5. Fırkaların 2. Livalarıyla fırka 6’nın 1. Livası girdi. Kıtât pek karışmıştı. Ordu karargâhı Erikler’e avdet etti. Geceleyn ağırlıklar arasında büyük bir karışıklık zuhur ederek ancak sa 10 sonra da azim müşkilâtle yatıştırıldı.”

3. Ordu 1. Şube Müdürü’nün ifadesi burada hitâm buluyor. Anlaşıyor ki bugün ne Bulgarlar bizim 7. Fırka sol cenahından kendi sağ cenahlarına tevcih edilmek istenilen taarruzun farkına varmış, ne de 7. Fırka kısm–ı küllisi kendi cephesine sabahtan beri yapılmış olan Bulgar taarruzunu hissedebilmiştir. Şurası da

anlaşıyor ki eğer 7. Fırka sa 2.30' da rica't emrini alarak derhâl rica't kararını ittihâz etmeseymiş sabahtan beri cereyan eden ahvale nazaran Bulgarlar fırkayı ağleb ihtimal gecenin hulûlüne kadar rica'ta icbar edemeyeceklermiş. Bulgarlar bu muharebede kendi rivayetlerine göre çok himmet ve fedakârlık sarf etmişler. Meselâ Y 35 1. Liva'nın sağında, bayraklarını açmış olduğu halde bizzat Ratko Dimitriyef'in kumandası altında gayet şiddetli hücumlar yapmış, bunun sağındaki Y Teşrinievvel bu harekâta iştirak eylemiş. Halbuki sa 3 sonraya kadar 7. Fırka bu bâbda hiçbir şey görmemiş, hissetmemiştir.

Hele 5. Fırka'nın 2. Livasının tarz-ı hareketi ezher cihet mücîb-i taaccübdür. Eğer bu livanın başında hal ve vaziyeti hatta mutavassıt derecede anlar bir kumandan olsa idi, liva doğru cenuba yürüse idi 7. Fırka ağleb ihtimal esaret-i tâmmeye duçar olur ve Osmanlı sağ cenahında müthiş bir felâket baş gösterirdi.

Netice her ne olursa olsun bu mıntıkadaki tam 5 Bulgar livasının yani 40 taburun ve müthiş topçu kuvvetinin yalnız 10 Osmanlı taburu karşısında bütün gün adeta vücudunu hissettirememesi vaziyeti karşısında bulunmaktayız ki bu vaziyet Bulgar sevk ve idaresine hiç de şeref verecek bir netice değildir. [300]

İkinci Fasıl

10 Teşrinievvel'de 1. Kolordu

10 Teşrinievvel birinci fasılda görüldüğü üzere 3. Kolordu'nun muharebe ve ahvali ordunun tesiri haricinde cereyan etmiş olduğundan ber-vech-i bâlâ ilk olarak nakledildi. Diğer kolordulardan 1. Kolordu'nun bidayet hareketi ordu emrine bir dereceye kadar muvafık cereyan etmiş olmakla beraber bu hareketin heyet-i umûmiyesi ordunun yeni karar ittihâz etmesindeki saikalardan birisi olduğundan şimdi de bunun ahvali nakledilecektir. Bundan sonra ordunun hareketi görülecek, daha sonra da kısmen ordunun yeni makruratından müteessir olan 2 ve 4. Kolorduların harekti ile süvari fırkası tetkik olunacaktır.

*

*

*

1. Kolordu karargâhı:

Kolordu kumandanı 10 Teşrinievvel 328 sabahı Paşayeri'ne muvasalat ettiği zaman fırka 1 kıtaatının kısmen Yenice istikâmetinde yürüyüşe devam eylemiş olduğunu görünce fırkaya Yenice şarkına, eski mevzi'ine rica't emretti ve fırka kolunun başında Yenice yolunu tuttu.

Yenice muvasalatından evvel şark ordusu kumandanlığının umûmî rica't emirleri meyanında ita olunan emrini aldı. Bunun üzerine kolordu karargâhı yürüyüşünü tesri' ederek Yenice şark sırtlarında ordu karargâhına mülâki oldu. Burada kolordu kumandanı vaziyeti anlattı. Böyle askerle değil taarruz, müdâfaa bile edilemeyeceğinden rica't edildiğini, mâhâzâ 2 ve 4. Kolordular iyi hareket ederlerse vaziyeti islah edebileceklerini, söyledi. Bundan sonra "Kolordu için ekmek, cephane tedarik etmek ve fırkalarıyla tesis-i muvasala eylemek için Kavaklı'ya, eski karargâhına geldi." Buradan fırka 2'ye tekrar "Yenice şarkında toplanması" için emir şifahi gönderdiği gibi fırka 3'e şu emir irsâl edildi.

Kavaklı
10 Teşrinievvel 328?

Fırka 3'e

“Fırka 2'nin mevzi'-i tahliyeye mecbur olmasından ve cephanenizin bitmiş bulunmasından fırkanızın Kızılcamüslim istikâmetine çekilmesi bu gece iş'ar olunmuştu. Bu defa da kolordumuzun Yenice şarkında ve Teke Suyu'nun gerisinde ahz-ı mevzi' etmesi bildirilmiş olmakla tebliğ olunur. Müretteb birinci Nasır Paşa fırkasına da tebliği, ve mezkûr fırkanın da ber-vech-i iş'ar kızılca Müslim istikâmetine çekilip çekilmediğinin iş'arı rica olunur, elhâlet-ü hazihi ne halde olduğunuzun iş'arı.” [301]

Akşama doğru rica't hakkındaki 3 numaralı ordu emri gelince şu kolordu emri yazıldı:

1. Kolordu Erkân-ı Harbiyesi

Kavaklı Karargâhından
10 Teşrinievvel 328?

K 1. Kolordu emri numara 3

1–Bugün Kırkkilise–Yenice hattına çekilecek olan şark ordusu yarından itibaren Pınarhisar–Lüleburgaz arasındaki Karaağaç Deresi gerisine çekilecektir.

2– 3. Kolordu Kırkkilise üzerinden Pınarhisar'a; 2. Kolordu Karahisar üzerinden icab eden yolları keşf ve ihzar ile Karaağaç istikâmet-i umûmîyesine çekilecektir.

4. Kolordu Kule–Babaeski Caddesi'nden Lüleburgaz'a

1. Kolordu Tokucak–Nacak üzerinden Kumarlı Çiftliği üzerinden Türkbeyi'ne çekilecektir.

3– Her kolordu kuvvetli dümdarlar ianesiyle düşmanı uzakta tutarak kısım-ı küllilerinin geriye çekilmelerini temin edeceklerdir.

4– Fırkalar perakende efrad eşyanı toplayacak ve hiçbir eşyanın terk olunan arazide kalmasına meydan verilmeyecek.

5–Kolordu karargâhı bugünden itibaren Babaeski'de.”

*

*

*

Akşamüstü ordu karargâhının Babaeski'ye hareket ettiği görülmüştü. 1. Kolordu karargâhı da gurubdan iki saat sonra Kavaklı'dan Babaeski'ye hareket etti. Bu esnada fırka 3'ün 10 minh sa 2 sonra da Küküler garbından yazılmış ve başlıca bir süvari alayı ile külliyetli boş araba gönderilmesinden bahis raporu alındıysa da esasen rica't emri gönderilmiş olduğundan bir şey yapmaya lüzum görülmedi.

Nısfü'l-leyle doğru (10/11) karargâh Babaeski'ye vardı. “ İstasyon civarında çadırda birçok redif taburları görüldü, bir kısım kıtaat da Lüleburgaz'a gidiyordu.” Şehirde büyük hercü mercü vardı. Herkes canını kurtarmak için trene binmek istiyordu. Nihayet kolordu karargâh da “ordu kumandanına mülâki olarak tâlimat almak maksatıyla” 11 sabahı ortalık ağarmaya başlarken atlara binerek Lüleburgaz'a gitti. 1. Kolordu karargâhının cereyan hale tesiride bu suretle hıtâm buldu.

Fırka 2'nin hareketi:

Yenice şarkına rica't hakkında emir şifahî tebliğ edilince derhâl bir fırka emri verilmiş ve Y 5 Demdar ta'yin edilmiştir. Bu esnada Y 5 T 1 ile makineli tüfek bölüğü Geredeli şarkından henüz avdet [302] ediyordu. T 2 bunları karşılamak ve kısım-ı külli tamamen çekildikten sonra dümdar olarak hareket için daha ortalık ağırırken garb sırtlara gönderilmişti. T 3'te bunlara geçerken iltihak etmek üzere köyde bırakıldı. Fırka kıtaatı sa 1 sonradan itibaren Yenice'ye gelmeye başladı. Gelen kıt'ata fırka idaresi vasıtasıyla mühimme imkân sıcak yemek veriliyordu. Çamurlar içinde hareket pek güç oluyordu.

Fırka 3 Y 9'dan ve N Y 1 T 3'ten bazı aksam daha evvel Yenice'ye gelmişti. Yenice şarkına köprü üzerine nevbetci konarak şarka hareket mani olundu. Kolordu karargâhı arandıysa da ne burada ne de Kavaklı'da bulunamadı.

Fırka evvelce aldığı emre teb'an Yenice'de kalmaya ve 10/11 gecesini evvelce müstehsir tahkîmat hattında geçirmeye karar verdi.

İlk muvasalat eden Y 3 T 1, 2 ile 2. N Taburu, fırka 4, To Y 2 K 3 Soğuksu garbındaki sırtlarda ileri karakola memur edildi. Bu sırada topçu kumandanına şu emir verildi:

“Düşmanın muvaffakiyet ihtimaline binâen şiddetli müdâfaada bulunmak üzere fırka Yenice'nin garbındaki sırtlarda hem taarruz ve hem hatt-ı enkerede ikinci bir rica't ihtimaline karşı münasib bir mevzi'de toplanarak hasmı karşılayacaktır. Müdâfaa mevzi'i olarak Kağuk Suyu ile Saksâğan Deresi'nden yazılı olmayan kol arasındaki plato ve bizim avdet ettiğimiz yolun tarafını, derhal mevzi' intihabıyla tahkîmat ifası

Bu sırada bataryalar kısmen Yenice'ye gelmişti. Topçu kumandanı iki bataryayı mevzi'ye soktu; diğer bataryalara da Yenice garbında tevkifi emretti. Kırkkilise Muharebesi şiddetle devam ediyordu.

Yolda da kolordu Erkân-ı Harbiyesi'nden Yüzbaşı Remzi ve Halil Rıfat Efendiler 3 numaralı kolordu emrini getirdi. Fırka vaziyeti şöyle muhakeme etti:

“Fırka 2 harb-ü darbe kadardır.

2. Kolordu henüz muharebeye girmemiş ter-ü taze haldedir. 1. Kolordu'nun diğer fırklarının hali kolorduya ma'lûmattır.

4. Kolordu'dan yalnız İzmit Fırkası 2 taburuyla muharebeye girmiştir. Binâenaleyh vaziyette büyük bir vahamet olduğundan Kırkkilise-Havsa hattı müstahzırından müdâfaa kâbil olduğu gibi 3. Kolordu sol cenahının da henüz Petra civarında muharebe etmekte olmasına mebni 2. Kolordu ile düşmanın sağ cenah ve gerilerine bir tesir yaparak 3. Kkolordu'nun vaziyetinde mühim bir tebdil icrası kâbil ve geceleyin alınacak tertibatla yarın erkenden 1 ve 4. kolordular'ın harbe iştiraki ile düşmana darbe-i kat'ie indirmek mümkündür. 2. Kolordu ile fırka 2 karşısındaki düşmanında rica't etmiş olmasına nazaran bütün bunların suhuletle icrası kâbildir.”

Bu sırada ordu haber zabitleri Miralay İhsan, Binbaşı Hüseyin Selahaddin, Kolağası Hüseyin Hüsnü Beyler de burada idiler ve bu kararı tasvip eylediler. Bunun üzerine kolorduya, emri getiren [303] zabitlerle “Fırkanın derhâl rica'tı icab ediyorsa bizzat kolordu kumandanı tarafından mumza ikinci bir emrin irsalı” haberi gönderildi.

Fırka bundan sonra 2 saat kadar intizâr etti ve nihayet “Bu geceden hareketle düşmandan tebâüdde çalışılması” emri vurud edince şu fırka emri verildi:

1. Kolordu

Fırka 2

Yenice

10 Teşrinievvel 328 8.30 sa sonra

Fırka Emri Numara 8

1– Düşman Kırkkilise’ye girmek üzeredir.

2– Fırka şimdi Kavaklı üzerinden Lefece–Kumbarlar istikâmetinde rica’t edecektir.

3– İstihkâm bölüğü topçu alayının önünde hareket edecek ve onu müteakip Y 6, Y 5 hareket edecektir.

4–Kaymakam Hamdi Bey’in kumandasında dümdar [N T 2, Y 4 maa mitralyöz, bir batarya] fırkayı iki kilometre mesafeden takip edecektir.

5–Bbüyük ağırlıklar hemen ihzar edilerek aynı yoldan firkanın önüne daha evvel hareket ettirilecektir. Ondan sonra istihkâm ve topçu yürüyecektir.

6–Kıtâlar perakende efrad ve eşyasını toplayacak hiçbir şey terk etmemeye gayret edecektir.

7– Ben kısm–ı küllinin nihayetinde yürüyeceğim.”

Sihhiye ve seyyar hastane sertabibi ile şifahen tekrar etti. 400 kadar mecruh Yenice’de seyyar hastanede idi. Yürüyemeyeceklerinden ve nakillerine vesait bulunamayacağından 140 kadarı bir tabib, bir eczacı, bir sivil katib, miktar kâfi hasta bakıcı ile Yenice’de bırakıldı.

Ric‘at sa 9.30 sonrada başladı. Yenice şarkındaki yegâne büyük ahşap köprü harab, bundan sonraki yokuş şose tavsiye–i turab halinde olduğundan topçu hareket edemez hale geldi. İstihkâm bölüğünden âmâde Y 6’da bataryalara taksim edildi. Topçu yokuşu ancak 4 saatte çıkâbildi. Tasviri bi–sud müşkilât bi nihaye, tâlimat leyl arasında topçu ötede beride 4 top, 15 cephane arabası, 3 hafif cephane arabası bıraktı. Dümdar’da pek az zaman sonra kısm–ı külliye iltihak etmişti, firkanın arkası şu suretle tamamen açıldı.

Kavaklı civarındaki Köprüsüz Dere müşkilât bir kere daha azamî dereceye vardı.

Nihayet Kırkkilise–Babaeski şosesine çekildi. Bunun üzerine fırka 2’nin bir kısmı bu yol üzerindeki keşif cereyana kapılarak Babaeski istikâmetini tuttu. Bir kısm–ı da fırka karargâhı ile birlikte [304] Kavaklı İstasyonu tarihiyle Lefece’ye gitti. Fakat Lefece–Kumarlı–Türkbey yolunun harekete müsait olmadığı (tamin) edildiğinden fırka kumandanı da tekmil firkanın Babaeski’ye gitmesini muvafık gördü ve emretti.

Binâenaleyh 11 sabahı olduğu zaman fırka 2 kısmen Babaeski yolunda, kısmen de Lefece’den bu şoseye hal hareketinde idi....

*

*

*

Fırka 3’ün Hareketi:

10 Teşrinievvel sabahı ortalık aydınlandıktan sonra düşmandan hiçbir hareket görülmedi ve rica’tı his olundu. Bunun üzerine N T 3’le Y 7 ve N Y 1 kıtaatı ilerleyerek düşmanın siperlerine girdi. [Y 7’ye mensub bazı efradın daha geçeden

düşmanın rica‘tını hissederek siperlere girdiği bilâhire anlaşıldı] düşman tahkîmatı takviye olunmuş bu Y siperleri halinde iki sıralı bir mevzi‘ idi.

7. Mitralyöz Bölüğü alayın sağına alınarak N Y 1 ihtiyattaki eski yerine gönderildi.

Nihayet şu emir verildi:

Küküler şimâl-i garbiyersinden
10 Teşrinievvel 328 sa 10 evvel

3. Fırka Emri

1– Düşman inayet bari ile bu gece rica‘ta mecbur edilmiştir.

2– T 3 nişancı, Y 7 T 1, K 7 mitralyöz ileri karakol memurudurlar.

3– N T 3 işgal edilen düşman mevzi‘inin vatsına kadar olan mıntıkayı, Y 7 T 1 oradan Hasdere‘ye kadar olan kısım–ı setredilecektir. Mitralyöz bölüğü Y 7 T 1‘e merbuttur.

4– İleri karakol bölükleri işgal edilen mevzi‘–i müdâfaada bulunacaktır.

5–Keşf mıntıkları. Her iki tabur sağında vusûlündeki fırka 2‘de ve İzmit Fırkası‘yla irtibat tesis edecektir. Makarrili keşf kolları çıkarılmalıdır.

6– Topçu ve N Y 1 ve Y 9 şimdi karargâhın olduğu yerde ordugâh kuracaktır.

7– Y 7 T, T 3 ileri karakol bölüklerinin 1.000 metre vasatî gerisinde ordugah kovarak ileri karakol ihtiyatını teşkîl edecektir.

8– İaşe ve cephane noksanının ikmâli (kolordudan gelecek farzıyla)

9– Düşmanın taarruzunda ileri karakol bölüklerinin bulunduğu mahal işgal edilecektir.

10– Hidamet–i sıhhiye. 39 [305]

11– İstihkâm bölüğü karargâhla beraberdir.

12– Ben Kükülerin şimâl–i garbiyesinde dünkü karargâhtayım.

Haşiye: etrafta işitilen top seslerine nazaran firkanın bölüğe bir saate kadar hareketi memul olduğundan ona nazaran son derece gayret edilerek harekete hazırlanılmasını tavsiye ederim.”

Aynı zamanda kolorduya da “12 tabur, 4 batarya ve 6 mitralyözden mürekkep düşmanın Hasdere ile Geçkinli arasındaki mevzi‘inden tard edildiği, şimdilik serian cephane ve ekmek yetiştirilmesi” hakkında rapor gönderildiği gibi İzmit Fırkası ve fırka 2 adreslerine de şu rapor yazıldı:

“Firkamız cephane tedarikine ve istirahatı muhtaçsa da icab ederse muavenete koşmak üzere ne halde ve nerelerde bulunduğunuzun ve ne taraftan yardım edilmesi lâzım geldiğinden iaşı.”

Tokucak‘taki ağırlıklar da gelmesi için emir gönderildi.

“Düşman siperlerinde 800 kadar maktul ve bir miktar mecruh bulundu. Maktulin meyanında Alay Kumandanı Çevnayıf, Tabur Kumandanı Lamirof ve Yüzbaşı Yuçof‘un bulunduğu anlaşıldı. Mecruheyin Küküler‘de taht–ı tedaviye alındı; siperlerde birçok edevat tahkîmiye, telefon edevatı, 300 kadar tüfek ve 310 sandık cephane bulundu.”

Bu emirlerin irsalinden sonra to Y 3 yaveri Geçkinli‘den gelerek İzmit Fırkasının dün akşam tamamen çekildiğini, Geçkinli‘de Y 9 perakendesini ve mecruhun bulunduğu, dünkü bataryaların bulunmadığını bildirdi [hakikatte bu toplar halâ yerinde idi ancak 11 günü düşman eline geçti.] fırka 2‘den de halâ bir haber alınamadı.

Edirne istikâmetinde şiddetli muharebe sesleri geliyordu. Tahkikine zabt gönderildi.

Sa 12.30'da şu rapor geldi: Seymen cenub-i garbiyesindeki sırttan
10 Teşrinievvel 328–Sa 9.4 Teşrinievvel

“Bu gece sa 3 evvelde alınan emir üzerine Geçkinli'nin şarkındaki sırta muvasalatla Seymen'in cenub-i garbiyesinde mevzi' almış düşmanı tard etmek üzere muharebe eden avcı hattının boşluğunu doldurmak üzere hareket edilmiş ve şafakla beraber garb sırtlarındaki şile taburlarıyla irtibat hâsıl olarak sabaha kadar cesurane taarruza devam etmiş olan firkamız efradının kahramanane hücumları neticesinde düşman şimâle doğru firar ederek mevzi'ye dâhil olunmuştur. Mevzi'de bir esir elde edilmiş, bir iki zabıt 150 ye karîb ceset görülmüş, birçok cephane, 100 kadar tüfek, muhabere flâmaları ve eşya alınmıştır. 2 km kadar garba keşif yapıldı. Daha garbdan muharebe sesleri geliyor, Kiremitli şarkında 2. Kolordu görülüyor.

N T 3 Kumandanı Binbaşı: Kazım.”

[306]

İzmit Fırkası'nın rica'tının tahkik vusûl tarafta muharebe seslerinin ziyadeleşmesi üzerine sa 12.45'te N Y 1'e bir taburla mitralyöz bölüğünü Domurcalı ve 2 km cenubuna karşı yine ileri karakola memur ederek sol cenaha karşı keşif ve emniyet emredildi. Sa 3 sonra da Y 9'dan mülazım Arif Efendi şu emri getirdi:

Geredeli şarkından
9/10 Teşrinievvel 328

Mürettep Fırka 1 Kumandanlığına

“1– Solunuzdaki fırka 3 Akardere Harabesi şarkındaki Kızılca Müslim cihetinde toplanacaktır.

2– Mümkün olduğu kadar bunların çekilmesine muavenet mecburiyet halinde sizde çekiniz.

Kolordu

Kumandanı”

Bu emirden fırka 3'e aid bir emrin gelmediği anlaşıldı. Vaziyet hakkında ma'lûmat vermek üzere bir zabıt Geredeli'de olduğu zannedilerek kolordu karargâhına gönderildi. Bu sırada N T 3'ten gelen bir rapor; “İzmit Fırkasının Seymen üzerine ilerlediğini, fırka 2 kol nihayetinde yarım saat evvel Süloğlu garbına geçtiğini” bildiriyordu [Bunlar hep rica't eden düşman kollarıdır M.N.]

Fırka bu mıntıkadaki düşmanın rica'tını anladığından çekilmemeye karar verdi. Mürettep fırka 1'in de civarda olduğu anlaşılacak buna fırka 3. tab' olması haberi gönderildi. Bu vaziyette akşam oldu, gurubdan sonra fırka 12'den şu rapor geldi:

Hasköy şarkından 10 minh sa 4.30 sonra

“Dün fırkamız İzmit Fırkası’nın çekilmesi üzerine olmak muhtemeldir ki bu gece kolordunun emri üzerine fırka 12 Gaibler’den Hasköy’e çekildiği gibi bir saat evvel gelen emirle Bostanlı–Kesrelyar hattına çekilmek üzeredir. Keşf kollarımızdan alınan ma‘lûmat iş‘aretinizi teyit ediyorsa da emre ittiba’ zaruretinden dolayı bu suretle hareket edilmektedir. Mamâfih kolorduya da arz edildi.

Fırka 12 Kumandanı Miralay Ömer Fevzi

*

*

*

Nihayet sa 7 sonra da kolordudan, Kavaklı’dan yazılan rica‘t emri geldi.

Bunun üzerine kumandanlar karargâha celb olunarak şu emri şifahî verildi:

“1– Fırka bu gece sa 11’den itibaren Arpaç–Kızılcamüsellim üzerinden Yenice istikâmetinde gidecek ve Teke Suyu şarkında tahkîmat yapacaktır. 2. firkada mahal mezkûrdedir. 4. Kolordu Hasköy’dedir. Müretteb fırka 1 Geredeli–Kızılca Müslim istikâmetinde hareketle Kızılca Müslim’de fırkamıza iltihak edecektir. [307]

2– Y 9 olduğu yerde ictima‘ edecek sa 11’de Arpaç’a hareketle burada emir bekleyecektir.

3– Topçu alayı aynı vecihle olduğu yerde ictima‘ Y 9 Y takip edecektir. Bunun yalnız bir bataryası Küküler’e gidecek ve dümdar olan Y 7 kumandanının emrine tabi olacaktır.

4– N Y 1 ve istihkâm bölüğü Kükülerde ictima‘ ile sa 11.20’de Arpaç istikâmetinde hareket ve kısm–1 külliyyi takip edecektir. Geçkinli’deki müfrezesini hemen celb edecektir.

5– T 3 nişancı sa 11’de Küküler’den hareket edecek ve Y 9 Y takip edecektir.

6– Y 7 dümdardır, sa 11’de kolbaşıyla olduğu yerden hareket edecek, ayrıca istikâmetinde kısm–1 külliyyi 800 metreden takip edecek, Küküler’de bekleyen bataryayı istediği mahale koyacaktır.

8– Sıhhiye bölüğü şimdi yaralıları hamilen hareket edecektir.

9– Topçu hafif cephane kolunu şimdi hareket ettirecektir.

10– Ben kısm–1 külli ile beraberim.”

Müretteb fırka 1’e de kolbaşıyla sa 12’de Kızılcamüslim istikâmetinde hareketle firkanın sol cenahının temini ve orada firkaya iltihakı bildirildi.

Sa 11 sonra da kıtaat emir olunan mahalde ictima‘ etmişti. Bu sırada ileri karakol hattından şiddetli tüfek ve bomba sesleri işitilmeye, havaî fişekler görülmeye başladı. Düşman tarafının seslerine nazaran bir bölük kadar tahmin olunuyordu.

Tahmin olunabilir ki sa 9’da çekilen düşman livaları sa 10’da aldığı emir üzere tekrar ilerlemiş geç vâkit sürdüğü ileri karakol kuvvetinin bir kısmı fırka 3 ileri kıtaata çatarak bu müsademe husûle gelmiştir. Ateş az zamanda bütün ileri karakol hattına sirayet etmiş, N T 3 ilerideki K 3,4 Y geriden K 2 ile takviye etmiş, ihtiyattaki Y 7 T 2’den de bazı bölükler süngü takarak büyük karakol hattına kadar gelmiştir. Bu müsademede 3 zabıt şehit oldu. Düşmanın da ziyadece zayıtı olduğu ve hatt–1 telefât meydanında bir miralay olduğu zikir olunuyor müsademe nihayet Bulgarların rica‘tıyla neticelendi.

Bu vâkıa‘ üzerine firkaca telâş büyüdü, geri gitmek hisleri tezâyüde başladı; fırka acaba rica‘ta başlamak mı yoksa sabaha taallûk mu muvafık olacağını düşündü. Nihayet şikkı evvel tercih edildi.

Hareket başladı, yürüyüş kolu Arpaç'da tamamlandı; yalnız topçunun bir kısmı Yenice'ye süratle harekete devam etmişti. Derken mürettep fırka 1'de iltihak etti. Nihayet kıtaat yekdiğerine karşıarak Yenice'ye doğru hareket olundu.

[N Y 1, 10 zevalde Küküler'de hal istirahatte iken bir taburla merbut Mekteb-i Harbiye mitralyöz bölüğünü Geçkinli-Domurcalı istikâmetinde ileri karakol tesisine memur etmesi emrini almıştı. Alay kumandanı bir bölüğü Y 9'la karışmış olan, iki bölüklü T 3 Y ve bir hayli tereddütten sonra fırkasının ısrarı üzerine [308] mitralyöz bölüğü o tarafa teharrük etti, tabur epey ilerlemiş olduğundan mitralyöz bölüğü karanlıkta Geçkinli'ye girdi; köyün 100 metre şarkında geceledi. Geceleyin rica't emri tebliğ edildiyse de tabur mitralyözden haberdar olmadığından buna emir veremedi.

Mitralyöz bölüğü 10/11 gecesi ileri karakol muharebesini işitince tüfek bindirerek Küküler'e hareket etti ise de yolu şaşırarak Musulca gitti. Bir cebeli dönüp dolaştıktan sonra 11 sabahı yine Geçkinli şimâl-i şarkiyesine geldi ve burada Bulgar ordugâhına tesadüf etti. (bu kuvvet ağleb ihtimal gece müsademeyi yapan ve ba'de tekrar ilerleyen Bulgar ileri karakol taburu olsa gerektir) ve derhâl tüfek indirerek işine başladıysa da ihata olundu, az zamanda Bulgarlar süngü hücumuyla bölüğün içine girdiler; yaralı olan Yüzbaşı Nurettin ve Mülâzım Naci Efendileri süngülediler. Beş nefer kurtarılabildi.]

Yürüyüş kolunda N 1 Y yolu şaşırdı. Küküler'den sonra Kızılca Müslim yerine Geredeli istikâmetine saptı, Geredeli'de düşmana [Bulgar süvari fırkası] tesadüf ederek bir müddet ateş teati etti. Nihayet Akardere şarkına geçerek Geredelinin 3 km şarkında kaldı. 11 sabahı Koyunkavur üzerinden Yenice'ye vardı.

Fırka kısm-ı küllisi mürettep fırka 1'le karışık olan sabaha kadar Yenice'ye geldi. Burada bir müddet istirahat edilmekte iken fırka 3 mülhakı dünkü vazifesinden (kolorduyu aramaya girmişti.) avdet ederek karargâhın bulamadığını, fırka 2 kumandanının kolordunun TürkBey'ine gideceğini işittiğini, Kırkkilise'nin sükad etmiş veya inmek üzere olduğunu haber aldığı söyledi. Bunun üzerine fırka Erkân-ı Harbi kolordu karargâhını aramak üzere Kavaklı'ya gitti. Burada kimseyi göremedi; Kırkkilise tarafından top sesleri işitilmiş olduğundan erkân-ı harb fırka 3 ve 1 Y bu istikâmetten Karahisar'a doğru taarruz ettirmek niyetiyle fırkaların buraya sürat hareketi haberini gönderdi; fakat bu fırkalar gelinceye kadar Kırkkilise'nin Sükûtu tahkik etmiş olduğu gibi fırkalar da karşıarak Babaeski caddesi boyunca Babaeski'ye harekete devam etmişlerdir.

Mürettep fırka 1' in hareketi:

Bu fırka 10 Teşrinievvel akşamına kadar hiçbir şey yapmadan öylece kaldı. 10 sonra da fırka 3'ün gönderdiği raporu, rica't emrini aldı. Nisfû'l-leyle doğru Y 3 önde, Simav alayı arkada olarak Arpaç tarikiyle hareket etti. Kızılca Müslim garbında şoseye çıkıldığı zaman fırka 3'e tesadüf edildi ve karşıarak Yenice üzerinden Babaeski'ye hareket etti. Harekette her adım attıkça fırka kuvâ-yı maddîye ve maneviyesinden bir şey kaybediyor, sarsılıyordu. [309]

Üçüncü Fasl

10 Teşrinievvel Şark Ordusu Karargâhı

Bugün ale's-sabah ordu karargâhı kolorduların hatt-ı müdâfaaya suret vürûdunu görmek ve bilhassa 1. Kolordu'nun hali yakından anlamak fikriyle Kavaklı'dan bargirlere rakiben tekrar Yenice şark sırtlarına geldi. Bidâyette ordu kumandanı şöyle düşünüyordu:

“Dün cereyan eden muharebe geç başlamış olduğu gibi kolorduların ekserisi teknil kıtaatıyla muharebeye girememiş, hususuyle 2. Kolordu yalnız kolbaşısıyla düşmana temas etmiş olduğundan 2 ve 3 firkalarla İzmit Fırkası'nın geceleyin muharebe hattı terk ederek dağılmalarına rağmen yalnız ordunun kolordunun Kırkkilise-Yenice hattında bugün ictima' herhalde imkân dâhilinde idi. Zaten bu hatta kolordular evvelce ahz-ı mevki“ ederek mıntıklarını kısmen tahkîm etmiş. Bulduklarından müdâfaa mevzi'inin hususiyet ahvaliyle dahi me'luf bulunuyorlardı.”

Mamâfih düşmanın rica't eden kollarımızı takip etmese de mümkün görüldüğünden 16. Kolordu kumandanı Hakkı Paşa'ya Kırkkilise'deki kıtaatı müstahiben Yenice şark sırtlarına gelmesi ve burada kıtaatın Teke Suyu'nu mürurunu himaye etmesi emredilmişti.

Karargâh sa 10 raddelerinde Yenicenin şark sırtlarına vürûdunda Geredeli-Yenice yolu üzerinde birçok döküntü efrad ile fırka 2'ye mendub bir yürüyüş kolunun Yenice'ye inmekte olduğunu gördü. Bir müddet sonra (10.30 evvel) kolordu kumandanı da geldi. Büyük bir yeis ve nevmidi içinde “bu işin yetişmiş olduğunu, bu asker ile hareket etmek imkânının âdem-i mevcudiyetini beyan ve fırka 2'nin gayr-i muntazım ve karışık bir halde geriye çekilmekte olduğunu, fırka 3'ten ma'lûmatı almadığını” ilave eyledi.

Ordu karargâhı vaziyet hakkında bir türlü sarîh bir ma'lûmat alamıyordu, üçüncü kolordunun Petra-Erikler hattında muharebe etmekte olduğu top atışlarından anlaşılıyor fakat mâhiyetini anlayamıyordu. Bunu bir dümdar muharebesi zannediyor ve kolordunun teknil kuvvetiyle muharebeye girmesi ihtimalini kabul etmiyordu. Mamâfih 1. Kolordu'yu düşmanın takip ettiğine dair bir alamet mevcut olmadığından halâ ilk fikrinde sebat eyliyordu.

Fakat sa 11 radderinde 3. Kolordu kumandanı tarafından gönderildiğini söyleyen bir Yüzbaşı, Paşa'nın “Petrayı kaybettim geri çekiyorum. Kırkkilise'yi tutamayacağım. Sol taraftaki kolordular bir tehlikeye maruz kalmasınlar. Onlar da geriye çekilmeleri lazımdır.”Diye haber gönderdiğini söylüyor, tahriri bir raporun nezdin yazılmadığı sualinde “Beni acilen gönderdi. Bir şey yazıp vermedi.

Biraz sonra bu kolordu nezdindeki haber zabıtinden şu rapor geldi: [310]

“1- Düşman cephe mevzi'inden bizi püskürttü. Hezimet, Petra üzerine fena halde. Orada dikiş tutturmak mümkün değil.

İhtimal teknil bataryalar düşmana geçecek, hal pek müthiştir.”

Bu rapor üzerine telaş başladı. Bu sırada 16. Kolordu Kumandanı Mirliva Hakkı Paşa, Erkân-ı Harbiye Reisi Binbaşı Cafer Tayyar Bey ile birlikte fırka 8'den üç nizamiye taburu (Y 24'ten 2 tabur, Y 23'ten 1 tabur), Eskişehir, Kula, Yalvaç taburları, To Y 1 ve topçu Y3 t 3 ki ceman 6 tabur, 9 batarya Yenice şark sırtlarına gelmişti.

Bunun üzerine ordu vaziyeti yeniden tetkik etti. “Sağ cenahta ahvalin şu suretle gayr-i memul olarak vahim bir safhaya dâhil olması ordunun sağ cenahında ve bilhassa Kırkkilise-Vize caddesini açık bıraktığından bundan böyle Kırkkilise-Yenice hattında ictima' imkânının kalmadığını, düşmanın bugün Kırkkilise'yi zabt

etmesine bir mani kalmadığını, her şeyden evvel müstahsil tehlikenin önünü almak ve 3. Kolordu'nun muntazaman rica'tını temin ederek ordunun tecmi'ini daha gerilere nakil etmek lazım olduğunu bu vaziyette kalmaya ısrar edilirse ordunun sağ cenahının çevrilerek Meriç üzerine atlamak lazım geleceği, İstanbul yolunun düşman eline geçtiğini" düşündü.

Bu bâbda ordu harab ceridesinde şu sözleri yazılıdır: "Muhtar Paşa'ya bir gün evvel maiyetindeki kolordunun büyük bir iş göremeyeceğini görüp anladığı ve ertesi sabah ordu karargâhından gönderilen Sedat Bey'in götürdüğü ordu emrinde Kırkkilise'ye çekilmesi lüzumu izah edildiği halde ordu kumandanının rica't maksadını taarruzla daha emniyet ve muvaffakiyetle icra ederim, ifadesiyle 10'da dahi taarruza devam etmesi üzerine kuvvet kemâlen elden çıkarak iş fenalaşmıştı."

"... Kırkkilise'de evvelce görüşüldüğü sırada şark ordusu kumandanlığı Muhtar Paşa'ya redif kıtaatının ilk safta bulundurulmaması ve bunların kısım-ı mühimmenin Kırkkilise müdâfaasına tahsisi kararlaştırılmışsa da bu husus dahi nazar-ı dikkatten devir tutulmuştu."

Bunun üzerine Hakkı Paşa'ya şifahen şu emir verildi:

"Ordu kemâlen rica't ediyor. Mevcut kuvvetlerle serian Üsküp-Yundala hattında bir mevzi' alarak o cihetten sarkacak düşmana karşı ordunun hat rica'tını setr ve muhafaza ediniz."

Bundan sonra ordu karargâhı Kavaklı'ya avdet etti. Ordunun artık ancak Ergene'de toplanabileceği kabul edildi. Bu hareketi ihzar maksatıyla evvel emirde kıtaatı Karaağaç Deresi gerisinde toplamayı temin etmek takrir eyledi. Bundan sonra Matika Deresi gerisinde Çerkezköy-Çorlu ilerisinde tecmi' edecek ordunun gerisinde bir şimedifer hattı bulunması, İstanbul ile ittisalın emniyette bulunması, Erikli ve Silivri Limanları'ndan istifade imkânı, düşmanın buraya kadar gelmek için sarf edeceği gayret ve fedakârlık sebepleriyle [311] burada muvaffakiyetli bir muharebeyi kat'ie vermek mümkün olacağı düşünülüyordu. Fakat Kırkkilise-Bostanlı hattına gelmekte olan ordunun bir hamlede ta Ergene'ye gelmesi gayr-i mümkün ve perişanlığını tezyid edecek bir hal tasvir edildiğinden orduyu evvel emirde Pınarhisar-Lüleburgaz hattı gerisinde toplamak arzu olundu. Bu maksatla emr-i ati verildi:

Ordu Emri Numara 3

Kavaklı

10 Teşrinievvel sa 1.30 sonra

Bazı vesaikte bu saat sa 10,15 Teşrinievvel'dir ve Yenice'den yazıldığı muharrirdir. Bu husus ordunun daha 3. Kolordu'dan rapor almadan ale's-sabah, 1. Kolordu'nun vaziyeti üzerine rica't kararını ittihâz ettiğini irase eder."

1- Bugün Kırkkilise-Yenice hattına çekilecek olan ordu yarından itibaren Pınarhisar-Lüleburgaz arasındaki Karaağaç Deresi gerisine çekilecektir.

2- 3. Kolordu Kırkkilise üzerinden Pınarhisar'a;

2. Kolordu Karahisar üzerinden icab eden yolları önce keşf ve ihzar ile Karaağaç istikâmet-i umûmîyesine çekilecektir.

1. Kolordu Tokucak-Nacak-Kumbarlar Çiftliği üzerinden Türkbey'e

4. Kolordu kışla-Babaeski Caddesi'nden Lüleburgaz'a.

Süvari fırkası ordunun sol cenahını teşkîl edecek suretle düşmanla temas muhafaza edecek ve Yeniköy–Huruşlu hattı üzerinden sol cenaha iltihak edecektir.

3–Kolordular Kavaklı Dümdarlar ianesiyle düşmanı uzak tutarak kısım–ı küllilerinin geriye çekilmelerini temin edeceklerdir.

4– Hakkı Paşa kolu Üsküp–Yundala sırtlarında bulunarak 3. Kolordu’nun Pınarhisar istikâmetinde çekilmesini temin edecektir.

5–Ordu karargâhı yarın Babaeski, 12 Teşrinievvel 328’de Lüleburgaz’da dır. Muhaberat–ı telgrafiye Yenice civarındaki Kavaklı merkezi vasıtasıyla cereyan edecektir.

Şark Ordusu Kumandanı
Abdullah

Saat ikiyi epey geçe ordugâhı Kavaklı’dan Babaeski’ye hareket etti. Fakat 11 minh sa 1 evvelde trene rakiben 11 zevalden evvel sa 9’da Çorlu’ya geldi. [312]

Bunun hikmetini Abdullah Paşa hatıratında ber–vech–i âti izah ediyor: “sa 2’yi geçerek Babaeski’ye hareket olundu. Akşam Lüleburgaz’a muvasalatı mukarrerdi. Lakin Babaeski kıtaatı muhtelifeye mensup askerlerle malamal olduğu gibi Bulgarların Kırkkilise’ye geldikleri hakkında askerlerle ahali arasında şuyü’ bulan havadisler kasaba dâhilinde büyük bir heyecan tevlîd eylemiş adeta hercü merc husûle gelmişti. Burada tesisi intizam için bazı tedabir ittihâz edildi(?) lakin karargâh gerek burada ve gerek aynı ahval altında bulunan Lüleburgaz’da (?) te’sirat–ı muhte’lifeden azade olarak sükût zahinle ifayı vazife eylemiş imkân dâhilinde değildi. Ergene hattı üzerinde ve mevki‘ muhte’life ile telgraf rabıtası emin olan Çorlu’ya karargâh nakil maksatıyla hareket olundu...”

*

*

*

10 Teşrinievvel’de şark ordusu karargâhına ber–vech–i âti raporlar gelmişse de zaman vurudları suret–i umûmîyede meçhuldur:

1– 3. Kolordu haber zabiti Binbaşı Hakkı Bey’den Sedat Bey vasıtasıyla alınan: “10 Teşrinievvel sa 6.4 Teşrinievvel.

Kolordunun bugün için verdiği emri

Haşiye: Sedat Bey’in vürûdu üzerine bugün bu vaziyette mukavemet fikrindedir.”

2–Keza tahriran alınan: “Sedat Bey’e verilen ma’lûmatın mâbaddır: düşman cephe mevzi’inden bizi püskürttü ...”

3–Keza Yenice’den sa 2.30 sonra 3. Kolordu’nun Petra önünde vaziyeti hakkında tali bir rapor.

4– 2. Kolordu’nun sa 4.30 evvel ve sa 10 vaziyeti ve makruratu hakkında haber zabiti kaymakan Kazım Bey’den raporlar.

Dördüncü Fasal

10 Teşrinievvel 329 de 2. Kolordu

Kolordu karargâhı sa 6 evvelde Develan’dan Kiremitli şarkına geldi. Fırka kumandanları da buraya avdet edilmişti. Biraz müzakereden sonra şu emir verildi:

Kiremitli şarkında

10 Teşrinievvel 328 sa 7 evvel

1–Alınan haberlere göre 3. Kolordu Poloz cenubunda düşmanla muharebe etmektedir. 1. Kolordu Geredeli şark sırtlarına çekilmiştir. 40 [313]

2– 2. Kolordu sağını ve cephanesini tarassud ve temin ederek 1. Kolordu'ya muavenet edecek ve Süloğlu cihetlerindeki düşmanın yan ve gerilerine taarruz edecektir.

3– Fırka 4 bütün kuvvetle Kiremitli Deresi tarafından Süloğlu–Geredeli hattına taarruz edecektir.

4–Fırka 5 bulunduğu mevzi'de ve bu hüyükde iki alayı ve bir topçu taburu ile birleşerek düşmanın garbindan zuhuruna mukâbil ve fırka 4'ün ve kolordunun yan ve gerilerini muhafaza edecektir.

5– Fırka 5'in bir alayıyla topçu taburu ihtiyat-ı umûmî olarak benim kumandamda bulunacak ve suretle üzerinden fırka 4 Y takip edecektir.

6– Süvari Y 10 bir bölüğünü muvakkaten fırka 5 kumandasına verecek ve şimal ve garb istikâmetlerinde keşf kolları gönderecektir. Diğer bölük benim emrimde bulunacaktır.

7– Ben bidayette bu tepede, ba'de ihtiyatın yanında bulunacağım.”

Kolordunun tasvirine göre bu emrin tatbikinde fırka 4 Y 10'unu Kiremitli Deresi'nin garbindan hareket etmek üzere bu fırka iki kol halinde cenuba tavzih ve taarruz edecektir. Fakat fırka kumandanı bu alayın fırka kısm-ı küllisini takip etmek üzere Kiremitli'ye çekilerek buradan hareketini ayrıca emretmiş olduğundan, verilen umûmî fırka emrinde kolordu emrine tevfikân Y 11'le bir topçu taburu pişdarı; Y 12 ve N T 4 le diğer topçu taburu kısm-ı külli ve Y 10 sağ yan muhafaza olmak üzere bir tertibat emredilmiş olmasına rağmen hakikatte Y 10'un taburları Kiremitli'ye toplanmaya başlamış ve ber-vech-i zeyr fırka kısm-ı küllisi az müddet sonra tebdil-i istikâmet etmiş olduğundan bu alay firkayı takibe suret-i umûmîyede vâkit ve imkân bulamamıştır.

Sa 8 evvelde kolbaşı Geredeli'ye 2 km kadar yaklaştığı sırada Kiremitli Deresi'nin garbindaki sırtlar üzerinden keşf yürüyüş kollarının şimâl-i şarkiye hareketi ve dağınık efradında vadi şarkında müteveccih olduğu görülmüş, bunun üzerine kolun düşman olduğuna hükmedilerek “Dağınık efrad mülaki olmuş ve ahvalden haberdar oluncaya değin her ihtimâle karşı pişdardan 2 bataryanın bulunulan sırt üzerinde mevzi'ye idhali” kararı verilerek kolbaşı tevkif edilmiş, kıtaata yanaşmak emri verilmiştir.

Sa 8.20 evvelde topçu mevzi'ye girmişse de bu sırada düşman addolunan kollar 7 kilometre kadar uzaklaşmış olduğundan ateş açılmamış, dağınık efradında fırka 2 Y 6'ya mensup olduğu, Geredeli'de düşman bulunmadığı anlaşılmıştır.

Bunun üzerine fırka Süloğlu'na ilerlemek kararını vermişse de “Ancak Kiremitli Deresi'nin garb sırtları ve gerisinin tamamen düşmandan hali olduğu kestirilemediğinden ilerlemekte tedbirli davranmak” düşünülmüş, yürüyüş kolu açılarak şimâl-i garbiye tevcih edilmiş, alayı mestûr hazırlık mevzi'ine sokulmuş, N T 4 'te topçunun yanına verilmiştir.

Fırka bu vaziyette Kiremitli deresinin garbına geçmiş ve tesadüf ettiği yaralılarından “ordunun tamamen Geredeli gerisine çekilmiş olduğunu” anlayarak şu kararı vermiştir: [314]

“Cepheyi sağa (şimâle) bir parça kırarak düşmanı yakalamak ve bir kısım kuvvetini işgal ile 3. Kolordu karşısında gitmekte olduğu anlaşılan düşmanı maksadına muvafık etmemek ve 3. Kolordumuzun hareketine hizmet etmek.”

İşte bu gibi mukarrerât vesaire neticesinde fırka 4 kısm-ı küllisi sa 10 evvelde açılmış olarak ve cephe şimâle müteveccihen Kiremitli Deresi'nin garb sırtlarında, Geredeli cenub-i garbiyesinde bulunuyordu.

Fırka 4 ber-vech-i bâlâ hareket erken fırka 5 Y 13'le topçu Y 5 T 2 yi kolordu emrine ayırmış, Y 15 cephede, Y 14 ve N T 5, TO Y 5 T 1 bunun sağ gerisinde olarak Kiremitli şarkında açılmıştı.

Kolordu kumandanı da Bâlâ'daki esas emri bulunmakta olan Kaymakam Kazım Bey'e derhal vaziyeti bildirerek “1. Kolordu'nun herhalde Geredeli sırtlarında sebatını ve mümkünse müştereken taarruzunu rica etmek üzere” 1. Kolordu'ya gönderildi.

Sa 8'e doğru kolordu kumandanlığı Geredeli yolunun tarafeyninde uzun ve perakende hatlar halinde dağınmış, toplu piyadeler gördü ve bunların Süloğlu'na rica't etmekte olan düşman olduğuna ancak sa 8.30'da hükmedebildi. Bu hareketi tavzih etmek üzere bir süvari zabıtine emir vermişse de bu zabitin teali neticesinde imkân bulamadı. 3. Kolordu tarafındaki muharebe, burada düşmanın terakki etmekte olduğu dahi görülmeye başlamıştı.

Nihayet sa 8.40'ta fırka 4'e şu emir gönderildi:

“Süloğlu'nun şark şimali cephesindeki düşmanın şimâle doğru rica'tını görüyoruz. Sizde taarruz ederek ve hemen bu düşman üzerine serian düşmek üzere tebdil-i istikâmet etmeniz muvafıktır.”

Fırka 5 'ten bir topçu taburu ne olur olmaz diyerek intizâr mevzi'ine sokuldu.

Sa 9.30- sa 10 arasında dün raporla orduya gönderilmiş olan kolordu karargâhı Mülhaki Yüzbaşı Said Efendi ile Erkân-ı Harbiyesi'nden Kolağası Sedat geldi ve ordunun 3 ve 2. Kolordulara vermiş olduğu ilk rica't emrini (Kırkkilise-Bostanlı hattına rica't) tebliğ etti ve Sedat Bey “Abdah Paşa'nın bu emri vermekle beraber kolordunun kendi arzu ve kararına bu emrin tesir edemeyeceğini şifahen söylemiş olduğunu” ilave etti. 3. Kolordu'nun vaziyeti, kolordu kumandanının ale's-sabah ittihâz etmiş olduğu karar hakkında da izahat verdi.

Ordu Erkân-ı Harbiyesi 1. Şube Müdürü Kaymakam Feyzi Bey de mumailleh 2. Kolordu Erkân-ı Harbiye Reisi Kaymakam Yakup Şevki Bey'e şu tezkereyi gönderilmişti:

“Kavaklı'dan, 10 Teşrinievvel 328 sa 4 evvel. Bu gece nısfü'l-leylden sonra şayiat kâbilinden bazı havadis geldi. Menbağları mevsuk değilse de bizi hayli telaşa düşürdü. Sözde düşman 1. Kolordu'nun [315] sağ cenahındaki fırka 2'ye bu gece hücum etmiş ve bizim asker kaçmış ve bir panik husûle gelerek 1. Kolordu rica'ta mecbur olmuş.

Bilmem bu haber doğru mudur? Şimdiye kadar mevsukiyeti ta'yin etmedi. Şu ihtimâle göre size bir rica't emri gönderildi. Herhalde rica'tınız 1. Kolordu'nun çekilmesine bağlıdır. Siz ahvali orada daha iyi görürsünüz, eğer 1. Kolordu'nun rica'tı vâki ise bit'tabi siz de emirde zikredilen Koyunkavur sırtlarına, Teke Deresi şarkına çekilirsiniz, eğer 1. Kolordu durursa çekilmenize hacet yoktur. Bugün Kiremitli üzerinden Seymen Harabe'ye doğru taarruz 1. Kolordu'nun ilerlemesini teshîl eder, hem de düşmanın 1. Kolordu'ya taarruzuna mani olur. Baki Allaha emanet olunuz.

Erkân-ı Harbiye Miralayı Feyzi

3. Kolordu'dan da şu tahriri raporu getirmişlerdir: Petra
10 Teşrinievvel 328 sa 7.30 evvel

Şark ordusu kumandanlığından bu sabah mürûd emre nazaran 1. Kolordu Yenice istikâmetinde çekilmiştir. Bilahare alınan bir telgrafa nazaran bu haber meşkûk gösterilmektedir. 3. Kolordu, sol cenahı Petra–Kiremitli yoluna bükerek ve sağ cenahı Teke Deresi'ne istinad ettirerek, bu mıntıkayı müdâfaa edecek ve bu esnada kuvâ-yı küllîsiyle Teke Deresi'nin şarkında ve fırka 7 karşısındaki düşmana taarruz edecektir. Ağırıklar kısmen Koyunkavur üzerinden Kırkkilise'ye gönderilmiştir.”

Bu vaziyet münakaşa edilmekte iken 1. Kkolordu'dan da şu rapor geldi:

Paşayeri
10 Teşrinievvel sa 7 evvel
Vürudu sa 10.30 evvel

Dün akşama kadar münferiden devam eden muharebe ilca'sı fırka 2 Paşayeri'nde ictima' ve iadei intizama mecbur olmuştur. Fırka 3'ün sol cenahındaki Y 9 Kızılca Müslim'e çekilmiş ve fırka aksam-ı mütebakiyesi cephanesizlik inzimâmıyla müşkil mevki'de kalmıştır. Geredeli ile Küküler arasındaki sırtta topsuz iki alaydan mürekkep fırka 1 muavenete muhtaçtır. İcabı vechile muavenet olunması”

Bu raporlar üzerine 2. Kolordu karargâhı vaziyeti şöyle münakaşa etti:

“1– 1. Kolordu'nun rica't ederek uzaklaştığı, fırka 4'ün Geredeli'ye kimseyi görmemesinden, 1. Kolordu raporundan ve Kaymakam Kazım Bey'in üç saattir haber göndermemesinden ta'yin eder. [316]

2– 3. Kolord'unun dahi çekildiği tarassudattan ve kendisinin raporundan (?) anlaşılıyor. Bu kolordu büyük kuvvetiyle Eski Poloz civarında muharebeye tutuşmuşken sebat edemediğine nazaran kısm-ı mütebakiyesiyle şarka gitmesi halinde artık Petra cihetindeki sebat ve müdâfaanın uzun olamayacağına hükmedilebilir. Esasen Sedat ve Said Beyler 3. Kolordu'da bir panikten bahsediyorlar. (Mumaileyh esna-i harekette panik alaimi uzaktan görmüşlerdi–M.N.) Binâenaleyh 3. Kolordu'nun Petra cihetinde şu anda bulunmakta olan kuvvetine bir dümdar nazarıyla bakmak mecburidir.

3– 1. Kolordu rica't etmemiş olsa bile şimdi Seymen istikâmetinde taarruz muvafık değildir. Ya 1 veya 3. Kolordu'ya tevcih etmelidir. Halbuki bu iki kolordunun da rica't hasebiyle şimdi 2. Kolordu adeta iki taraftan ihâta edilmiş olup 3. Kolordu'dan 10–12, 1. Kolordu'dan 6–8 kilometre ileride bulunuyor. Bu vaziyette Seymen'e ilerlemek bile bile tehlikeye atılmak olup Süloğlu civarındaki düşman üzerine ilerlesek veya bunun taarruzunu beklersek yine yalnız başına ve neticesiz bir muharebe verilebilir.

4– Bu halde yalnız bir suret kalır ki oda henüz Petra civarında az çok sebat edeceği anlaşılan 3. Kolordu ile tevhid-i hareket etmek ve buradaki düşmanın yanına atılmaktır. Fakat bu hareketin tesir göstermemesi 3. Kolordu'nun 3–4 saat sebatına

mütevakkıftır. Aynı zamanda Süloğlu tarafında Kiremitli şimalindeki düşman süvarisine karşı da ittihâz tedabir edilmelidir.

Binâenaleyh karar: olan 2. Kolordu'yu bulunduğu fena vaziyetten kurtarmak; sonra 3. Kolordu ile tevhid-i harekete çalışmak. Bunun için de kolorduyu evvel emirde Koyunkavur sırtlarına alarak ba'de Petra'ya muavenete gitmek ve şayet bu zamana kadar Petra ciheti sebat ediyorsa bütün kuvvetle şimâle taarruza geçmek, eğer bu cihetten hayır kalmamışsa Tekederesi gerisine geçmek.

Şu vaziyette en fena şu daha fazla vâkit kaybederek Petra cihetinin sükûtu üzerine hat rica'tın kat'ı veya esna-i rahta düşmanın veya süvarisinin yürüyüş kolunun yanını vurmasıdır."

Böylece bu kolordu bugün dahi silah atmak fırsat ve imkânını bulamadı. Bâlâ'daki mülâhazât suret-i umûmîye de makul ve müselsel olup 3. Kolorduya muavenet kararı pek muvafık olmakla beraber sırf ya o zamana kadar bu kolordu sebat edemezse fikriyle bu karardan vazgeçilmesi ne kadar mucib-i teessüftür. Pekala ya bizim o tarafa tevcih ettiğimizi görünce 3. Kolordu karşısındaki düşman daha evvel sebatı kaybederse?

Gerçi vaziyet-i umûmîye nazaran bu karar ve vuku'bulacak muharebe kat'ı bir rol oynamazdı; hattı belki 2. Kolordu dahi düşmana değince kendiliğinden dağılırdı; fakat bu dağılma birkaç saat sonra yine vâki olduğundan bundan da büyük bir zarar çıkmaz, hiç olmazsa maksata muvafık bir karar verilmiş olurdu. [317] Bu mülâhazatta satır araları hep gözün arkada olduğunu sırahaten irase etmektedir. Koyunkavur'a kadar geldikten sonra tekrar Petra cihetine tevcihi düşünmek ise ancak bir teselliden ibaret olabilir.

Velhasıl şu emir verildi; burada da şâyân-ı dikkat bir nokta da vardır: emrin zaman tahririnin sa 10 evvel olduğu kolordu harp ceridesinde makid olduğu gibi fırka 4'de bunu sa 10. 10 evvelde aldığını söylüyor. Hâlbuki yine kolordu 1. Kolordu'nun raporu sa 10.30 evvelde gelmiştir diyor. Binâenaleyh hatıra kendiliğinden geliyor ki acaba kolordu rica't emrini alır almaz rica'ta karar verdi ve Bâlâ'daki mülâhazât sonradan mı ibda' olundu? Her ne ise emir şudur:

Kiremitli şarkından

10 Teşrinievvel 27 sa 10 evvel

1- 1 ve 3. Kolordular Teke Deresi şarkına çekilmektedir.

2- 2. Kkolordu Koyunkavur şarkına çekilecektir.

3- Ffirka 4 kuvvetli bir dümdar terk ile Paşayeri-Koyunkavur üzerinden hemen çekilecektir.

4- Fırka 5 bir dümdar teşkil ederek sa 1 sonra da Kiremitli-Develan-Koyunkavur üzerinden Teke Suyu gerisine, fırka 4 sağına çekilecektir.

5- Süvari Y 10 k 1 fırka Teşrinievvel, k 2 fırka 4'de ilhak edildi.

6-Kolordu karargâhı Koyunkavur şarkına şimdi hareket edecektir.

Bu esnada fırka 4'ün Y 10 Y evvelce görüldüğü üzere Kiremitli'ye toplanmıştı. Kolordu kumandanlığı doğruca buna Koyunkavur'a rica'tı emretti. Ba'de fırka Teşrinievvel şifahen: "Kendi sağını daima keşf ettirmesi, esnayı harekette bir canbedar çıkarması, Petra cihetindeki muharebeden her an haberdar olmaya çalışması, emredildi. Müteakiben süvari bölüklerinin taksiminden de sarf-ı nazar edilerek süvari alayına "Topluca Eski Poloz'la Kiremitli arasındaki düşman süvarisi karşısında bulunması" emri verildi.

Müteakiben sa 10.30 evvelde kolordu karargâhı geriye hareket etti.

Fırka 4 bu emri kendi saatine göre sa 10.10 evvelde aldı. Alayları evvel emirde Kiremitli Deresi şarkına geçirerek topladı. ba'de sa 11. 30 evvelde Y 11'le bir bataryayı dümdar yaparak heyet-i umûmîyesiyle Develanköy üzerinden hareket etti ve az çok hüsn-ü halde olarak sa 3.30 sonra da kolbaşıyla Koyunkavur garbına vardı.

Fırka 5 dahi Y 15 le topçu Y 5 T 2 yi dümdar yaparak ve bir de pişdar çıkararak her nedense sa 11.30 evvelde hareket etti. Sa 2 sonra da fırka karargâhı Koyunkavur garbına vardı.

Y 1' le bir topçu taburu ise kolordu ihtiyatı olarak fırka 4 Y takip etmiş olduğundan yine fırka 4 le birlikte Develan üzerinden sa 5 sıralarında Koyunkavur'a geldi.[318] Kolordu karargâhı ise yine tebdil fikir ederek süvariye beraberine aldı ve bir müddet süratli ile hareket ettiyse de bundan kollarda telaş hâsıl olduğunu gördüğünden âdetaya indi ve zevalde Koyunkavur garbına vardı.

Burada icra ettiği tarassudatla Petra etrafından ki muharebenin devamı ve maamâfih birçok perakendenin rica't etmekte olduğunu gördüğünden 3. Kolordu'ya muavenete gitmekten sarf-ı nazarla Tekederesi şarkına rica'ta karar verdi. Süvari Y 10 a Koyunkavur şimâl-i garbiyesinde kalarak keşf etmeyi, 3. Kolordu'ya müracaat edecek bir emri olup olmadığını sormayı, piyade gelinceye kadar Tekederesi Geçidi'nin müdâfaasını emretti.

Kolordu Erkân-ı Harbiyesi'nden Binbaşı Şükrü Ali Bey'e de aynı mealde tâlimat vererek ilk gelecek piyade alayı ile bir bataryayı kumandasına olup süvari alayıyla birlikte kolordunun yanını muhafaza etmeyi, Muhtar Paşa'dan bir arzusu olup olmadığını sormayı, eğer 3. Kolordu çekiliyorsa kendisinin dahi dümdar olarak çekilmesini emretti. Bundan sonra kolordu karargâhı Tekederesi şarkına geçti.

Müteakiben sa 12.30'da ordunun sa 10.15 evvelde yazdığı ve 2. Kolordunun Karahisar üzerinden rica'tını müş'ir emri aldı. Bunu ta'mim etti. Sa 4 sonraya kadar burada kalarak ba'de Karahisar'a hareket etti.

Binbaşı Şükrü Bey evvel gelen Y 10'la bir bataryayı alarak Koyunkavurda kaldı, 3. Kolordu'ya gidip gelen zabitin "Muhtar Paşa'nın i'la yerinizde kalınız" dediğini söylemesi üzerine 2. Kolordu'nun arkasını alıncaya kadar burada kaldı ve ba'de Karahisar'a çekildi.

Fırkalar Tekederesi'nden sonra dağılmaya ve elden çıkmaya başlayarak kısım-ı küllileri ile ancak 10/11 nısfü'l-leyle doğru Karahisar'a geldi ve sabaha kadar perakendenin arkası kesilmedi.

Fırka 5 kumandanı ise sa 5 sonrada gelerek Karahisar'da rahatına baktı.

Kolordu kumandanı Karahisar'da istihkâm t 2 yi buldu ve ileri karakola memur etti.

Sa 8 sonra bir zabiti Kırkkilise'ye gönderdi. 3. Kolordu Erkân-ı Harbiye reisinin kendisine "Sen bekleme git Şevket Turgut Paşa'ya deki 3. Kolordu kemâlen Kırkkilise'ye çekildi. Fakat kıtaatı toplamak mümkün olmuyor. Hep şarka aktılar. Elde birkaç taburla batarya kaldı. Şimdi biz de geceden Pınarhisara rica't edeceğiz" dediğini söyleyerek avdet etti.

Fakat 2. Kolordu Erkân-ı Harbiye reisi "Ziya Efendi taben korkak olduğundan belki i'zam eyledi, hata eyledi" diyerek sa 12.30 evvelde kolordu Erkân-ı Harbiyesi'nden Kolağası Hüseyin Hüsnü Beyi Kırkkilise'ye gönderdi. Mumaileyhte yalan yanlış birçok haberlere inzimâm Hasan İzzet Bey'i Taştepe'ye göndermiş, bundan vaziyeti mühimme imkân öğrenerek avdet etmiştir. [319] Bunun üzerine

kolordu kumandanı 11 minh sa 4 evvelde “bu geceden Kırkkilise’ye girmeye karar vererek” fırka kumandalarını çağırıldı. Fakat mumaileyh derhal hareketin kâbil olduğunu söylemeleri üzerine bu karardan vazgeçildi. Düşmanın bizden evvel Kırkkilise’ye gireceğine hükmedildi ve bu esnada bazı ağız havadislerinden 1. Kolordu’nun da emir olunan istikâmette durmayarak Babaeski üzerine çekildiği anlaşıldı. Binâenaleyh 2. Kolordu Karahisar’dan dahi müdâfaasının lüzumsuzluğuna kani olarak ve hat rica’tın tehdit altında bulunduğu hükmedilerek “ordu ile birleşmek için evvel emirde büyük derenin şarkına çekilmeye ve böylece ihâttan kurtulmaya karar” verdi ve 11 minh sa 4. 30 evvelde hulasaten şerh emri verdi:

(10 Numaralı Kolordu Emri)

“Fırka 5 Karahisar civarında kuvvetli dümdar terkle Karahisar–Asılbeyli–Kavakdere yolunda hareket edecek ve sağa karşı canbedar ifraz edecektir.

Fırka 4 aynı suretle Karahisar–Kavaklı–Lefece yolunu takip edecek.

Kolordu kumandanı Asılbeyli şarkına gidecektir.”

Bunun üzerine ileride görüleceği üzere kolordu az çok müşkilatla hareket etti. Düşman tarafından taciz edildiyse de Kavaklı müsademesi epey heyecan tevliid etti. Bir hayli eşya zayi oldu.

Beşinci Fası

10 Teşrinievvel’de 4. Kolordu

İzmit Fırkası:

Seyitgazi ve Sivrihisar taburları kısm–ı küllileri 10’da yürüyerek 10/11 Teşrinievvel gecesini Havsa’da geçirmiştir. Fırka kısm–ı küllisi akını Pavli’ye cenuba doğru devam etmiş olup ele geçmiş ve toplanan efrad bugün hazinedara sevk edilmiştir buraya 10/11 nisfü’l–leyle doğru büsbütün perişan bir halde gelmiştir.

Mürettep fırka:

Hasköy civarında İzmit Fırkası Kumandanı Fahri Paşa’nın taht–ı kumandasında olarak to Y 11 T 2 ile Balıkesir–Kirmastı, Kepsud, Gönen taburlarda ve fırka 12 süvari bölüğünden terkip eden mürettep fırka namındaki kuvvet 19’da yine yerinde kalmıştır.

Fırka 12:

10 Teşrinievvel sabahı Gaibler etrafındaki kıtaatıyla Hasköy’e hareket etmiş buraya gelince mürettep firkada emrine verilerek Fahri Paşa firkasına gitmiştir. Bunun üzerine fırka 12 Hasköy şarkında ber–vech–i âti tertibat aldırarak bir emir vermiştir. (Kroki 34 A)

Evvel emirde geceyi de bu vaziyete geçirmek mutesavvirdi. Fakat sa 3 sonrada kolordudan şu emir geldi: [320]

Kocahızır’dan

10 Teşrinievvel 328 sa 2 sonra

“1–Kolordu Yenice civarındaki mevzi’–i müdâfaa edecektir.

2– 4. Kolordu Karaalı–Hazinedar hattında Teke Suyu şarkında sol cenahta bulunacaktır ve saatin geç olması hasebiyle eğer emir tamamıyla yapılamazsa bugün akşama kadar Bostanlı–Köseömer hattının tutulması lazımdır. Yarın Karaalı–Hazinedar hattına çekiliniz. Kolordu karargâhı ve geceyi Kurapa’da geçireceksiniz.”

Bunun üzerine fırka 12 Hasköy civarındaki Bâlâ'daki kıtaata lazım gelen emirler vermiş ve hareket başlamışken fırka 3'ten şu rapor gelmiştir.

“1– Fırka 3 dün muharebe ve düşmanı tahkîm ettiği mevzi'den tard etmiştir.

2– Şimdiki halde Küküler garbındaki surette ve ileri kıtaatıyla Geçkinli ve şarkındadır.

3– Mürettep fırka 1 Küküler şimâl-i şarkiyesinde.

4– Vaziyetinize dair ma'lûmat yoktur. Hasköy'e çekilmeniz solumu açık bıraktı. Bilmiyorum ki ordudan mı emir aldınız; yoksa kuvvetli düşmana mı tesadüf ettiniz. Sizleri hareket etmez kolordu bize emir vermezse hiçbir şey yoktan çekilmeye mecbur olacağız ve bu da bit'tabi hareket-i umûmîyeyi bozacaktır. Behemehal cevap beklerim.”

Bunun üzerine fırka 12 kumandanı kolorduya ma'lûmat vermiş, fırka 3'ün yanına gitmek istediğini bildirmiş ve fırka 3 kumandanı Osman Paşa'ya da şimdilik Hasköy civarında kalınacağına dair ma'lûmat gönderilmiş ve kıtaat da derhal tevkif emri verilmişse de 20/22 gecesi şu vaziyet husûle gelmiştir. (Kroki 24 b)

Altıncı Fasıll

10 Teşrinievvel 328'de Süvari Fırkası

Süvari fırkası bugün cesur davranmak istiyordu. Gaibler'den hareket etmek üzere hazırlanan fırka 12'ye sa 9 evvelde şunu teklif etti:

“Bir süvari alayı Gaibler'in 7 km şimalindeki çiftlikte olduğu gibi fırka 11'de ileri kıtaatıyla Karayusuf'tadır. 41 [321]

4. Kolorduca bir tehlike yoktur. Fırkanızın çekilmesi lüzumsuz ve hatt-ı mazârıdır. Binâenaleyh 4. Kolordu'ya ma'lûmat vererek emr-i ahara kadar Gaibler'de kalmanız münasibdir.”

4. Kolordu'ya da sa 11.30'da şu rapor gönderildi:

“Keşif kollarından şimdiye kadar alınan ma'lûmata göre düşmanın üç taburu Ortakçı şarkında olup kıtaat-ı mühimmesi Karayusuf'a ilerliyor. Burada top muharebesi başladı. Süvari fırkası Hacı Ömer Çiftliği-Timurhanlı-Gaibler mıntikasında kalarak 4. Kolordu'yu setre ve Karayusuf cihetindeki piyadelerimizi muhafazaya karar verdi. Bence 4. Kolordu için endişe yoktur. Bilakis ileriye hareket etmesiyle şan ve zafer kazanmak mümkündür.”

Fakat fırka 12 bu teklifi kabul etmeyerek rica't ettiği gibi 4. Kolordu'da bu raporu vaziyet-i umûmîyeye muvafık görmeyerek kabul etmedi. Bunun üzerine süvari fırkası bundan bahisle orduya mufassal bir rapor yazarak ezcümle şöyle söyledi:

“Fırka mevzi'inde sebatla Süloğlu-Ortakçı istikâmetine keşf kıtaatı göndermiş ve kolordudan alınacak emre göre Ortakçı istikâmetine harekete karar vermişse de elde edilen bir galebeden (?) istifadenin akîm kalması ve birçok telgrafla elde edilen yerlerin düşmana terk edilmesi her cihetçe şâyân-ı arz mevaddan olmasına mebni arz-ı hale mecburiyet-i vicdaniye hisseyledim. Eserle düşmanın külliyetli zayıatına uğradığımı, beş gündür aç olduklarını, kuvâ-yı maneviyelerinin mütezelzil bulunduğunu söylediklerinden vazife darının biraz mesuliyet-i deruhde ederek istiklaliyet-i zâtiyeleriyle Orduyu Hümayun'un bu gibi galebe-i katiyyesini temin edecek mühim anlardan istifadesi esbabın istikmâlini istirham ederim.”

Fakat kolordu fırkanın da rica'tı hakkında müteaddid emirler göndermekte olduğu gibi fırkanın azmi de gevşemiş olacak ki kısım-ı külli zevalden sonra bir ay

istirahat Ulupaşa'ya çekildi. Hatt-ı hareketi esnasında düşman geliyor diye büyükçe bir karşılık bile zuhur ederek müstakil liva akşama kadar Gaibler etrafında kaldı. Akşama doğru bu da bir ay istirahat Ulupaşa'ya çekildi. Y 3 9/10'da olduğu gibi 10'da ve 11/10'da dahi çiftlikte kaldı.

Süvari Y 2 ise malumu vechile 9'da Petra'ya gelerek Muhtar Paşa'nın emrine girmiş fakat 10 muharebesinde hiç vücudu hiss olunmayarak 10/11'de Yenü'ye gelmiştir. Bir bölüklük bir kısmı da Çorlu istikâmetini tutmuştu. Bu alay 11/12 gecesini de Yenü'de geçirdi ve etrafında cereyan eden hadisata seyirci kaldı.

*

*

*

10 Teşrinievvel 328'de Osmanlı tarafı ahvaline nihayet vermek için Hakkı Paşa müfreze hakkında da birkaç söz söyleyelim.

7 tabur 9 bataryadan mürekkep ve müfreze Yenice şark sırtlarına kadar Kırkkilise'den beyhude bir yürüyüş yaptıktan sonra tersyüzüne geri dönerken cereyana kapılmış ve suret-i umûmîye de Kırkkilise'den itibaren dağılarak [322] her tabur ve batarya başka bir istikâmet tutarak elden çıkmıştır. O suretle ki 10/11'de bu müfreze ortada yok idi. Hakkı Paşa ve Erkân-ı Harbiye Reisi ve Konya Fırkası Kumandanı Cemal Bey adeta tek başlarına Vize yolunu tutmuşlardı.

Yedinci Fası

10 Teşrinievvel 2, 1, 4. Kolordular Karşısındaki Düşman Hareketi

Bu mıntıkada malum olduğu üzere 3. Ordu'ya mensup 4. Fırkanın 3. Livası, yine 3. Ordu emrine girmiş olan süvari fırkası ve 1. Ordu emrindeki 1. Fırkanın 1. Livası vardı. Bervec-i âti tafsil edildi.

4. Fırkanın 2. Livası:

Bu liva 9/10 gecesi Süloğlu civarında geceleme kararı verdi. Fakat süvari fırkasının nisf-i leyl den sonra gelen raporundan (bir eser bu raporun sa 4-5 evvel arasında geldiğini yazıyor-M.N.) Sofya livasının rica'tı, düşmanın iki livayı ihâtaya başladığı bildiriliyordu.

Liva bu rapor üzerine de evvel emirde yerinde kalarak ertesi günü taarruza devam kararında ısrar etmişse de müteakiben (sa 5-6 evvel arasında?) süvari fırkası Erkân-ı Harbiyesi tarafından gönderilen raporda vaziyetin pek ziyade gayr-i müsait olduğu bildirilmesi üzerine sa 6.30 evvelde rica't ettirilmiş, sa 2 sonra da Seymen Harabe'ye gelmiştir. (Süvari fırkası ise bu livanın daha evvel kendiliğinden çekildiğini ve fırka Seymen Harabe'ye, sa 7-8 evvel arasında gelince livayı burada bulduğunu söylüyor. Mamâfih Osmanlı fırka 3'ün ve 2. Kolordu'nun terdatına nazaran bu livanın ale's-sabah çekilmeye başlamış olması hakikatte daha ziyade yakındır-M.N.) liva muvasalatı akabinde fırkasının bugün için ve bir diğer emri ve süratle Koyunkavur'a ilerleyerek Petra civarındaki düşmanın sol cenahını tehdit eylemek vazifesini alınca yine avdet etmiş ve akşam Süloğlu'na gelerek 10/11 gecesini burada geçirmiştir. (Fırka 3 ileri karakollarıyla gece müsademe eden düşman kuvvetinin bu livanın cenuba doğru sürdüğü emniyet kuvveti olması ağıleb ihtimaldir.)

Bulgar süvari fırkası:

Süvari fırkası kumandanı ise hareketini şöylece anlatıyor: “10 Teşrinievvel günü ortalık ağardığı vâkit gecelenen ovada düşmanın nazar ve ateşine maruz kalmamak için süvari fırkası mevki’ini tebdil etti. Zaten hatt-ı harbin sol cenahına gitmek vazifesiyle muvazzaf idi.” Bu sözlerden ve Bâlâ’daki hikâyeden vesaireden anlaşıldığına nazaran süvari fırkası geceleyin 1. Liva’nın rica’tından müesir olarak hem kendisi telaş etmiş hem 2. Liva’yı ayaklandırmış ve ale’s-sabah selameti rica’tda görerek Seymen Harabe hizasına çekilmiştir. Fakat fırka bunu itiraf etmek istemiyor ve ber-vech-i âti hikâye-i hal ediyordu: [323] “Biz bu hareketi yaparken hat üzerinde mürettep olan askerlerimizin siper kazmakla meşgul oldukları görülüyordu. Bidayette bunları yeni gelen asker zannederek, önlerinde bizim iki livamız varken geride siper kazmalarının sebebini anlayamayarak. Fırka Erkân-ı Harbiye reisi bunların yanına giderek geldi ve bu askerın 1. Fırka 1. liva’nın Y 1 Y olduğunu, bunun sağında aynı suret üzerinde ve Seymen şarkında da Y 6 bulunduğunu söyledi. Güya bu alayların sa 3’te Seymen Harabe hizasına çekilerek orada siper kazmak emirlerini almıştır.

Bu livanın bu suretle rica’tıyla fırka 4, 2. liva’sının yanı açılmış oluyordu. Bu livayı vaziyetten haberdar etmek için fırka erkân-ı harbiyi 2. Livaya gönderildi. Bu sırada sa 7 evvel idi. Erkân-ı harb livaya telgrafla vaziyeti anlattı ve geldi bu sırada 2. liva zaten Sofya livasının sol cenahı hizasında gelmek üzere hareket etmiştir”

Fırka bu işleri yaparken bir taraftan da, Y 7’yi keşf ve 2. Livanın arasını kapamak vazifesiyle Diselya Suyu boyunca ileri sürdü.

Fırka sa 9 evvelde aldığı raporlardan livalar arasında irtibat tesisi ettiğini, bütün bu taraftaki kuvvetin şimaline çekildiğini, Kiremitli’de düşman bulunduğunu anladı. Bunun üzerine orduya bir yüzbaşı göndererek bu taraftaki vehim vaziyeti ihbar etti.

Sa 9.45 evvelde 3. Ordu’dan şu emir geldi: (9 minh sa 7.15 sonra da yazılmış)

“Fırkanızın tamamıyla emrime verildiği malumunuzdur. Bunun için dün size verilmiş olan tâlimat dairesinde hareketinizi tavsiye ederim. Yarın biz yine vazifemize devam edeceğiz. Bunun için Kırkkilise Hasköy arasındaki sahada bulunarak Petra ahvalisindeki düşmanın sol cenahına hareket ediniz ve Babaeski’ye giden şimediferi kat’a çalışınız. Ahval hakkında hamil emir Yüzbaşı Boğdanof size ma’lûmat verecektir.”

Diğer: “İleri mevzi’de bir sıra muharebeden sonra Kırkkilise’ye takriben 5–6 km ye kadar takrib edildi. Düşmanın ibraz ettiği mukavemete ve mevzi’lerinin imtidâdına nazaran kuvvetinin 15–20 taburdan dün olmadığı istidlal olunuyor bununla beraber ordu yarınki hareket (10 minh) için pek müsait bir vaziyet istihsâl etti. Zannederim ki yarınki hareket kaleye hücum ile nihayet bulacaktır.

Zayıat ehemmiyetsizdir. Fakat miktarı suret-i kat’iyede malum değildir.

Süvari fırkası yarın kendisine verilen tâlimata tevfikân ifa-i vazife edecek, bilhassa Babaeski şimendiferini tahrîbe çalışacaktır. Hareket gün doğunca başlanacaktır. Haberlere Erikler–Kırkkilise hattının gerisine intizâr edeceğiz.

3. Ordu Erkân-ı Harbiye Reisi

Miralay

Jostof

[324]

Yüzbaşı Boğdanof da 3. Ordu'nun hal ve vaziyetinin iyi olduğunu, yalnız fırka 4'ün bir livasında bir uygunsuzluk işittiğini, bu livada iki alayın düşman zannıyla yekdiğerine ateş ettiğini, nakliyede de aynı uygunsuzluk zuhur etmişse de bertaraf olduğunu söyledi.

Süvari fırkası bunun üzerine tekmil fırka ile Süloğlu istikâmetinde harekete, düşmanın zayıf kuvvetlerini tard ederek Geredeli üzerinden Koyunkavur istikâmetinde gitmeye karar verdi. Kararı bu sırada Tatarların cenub–i şarkiyesinde müctemi' bulunan fırka 4, 2. Liva'ya ihbar etti. Y 35'in taburu da bu sırada livanın cenubunda idi.

Sa 10.30 evvelde Süloğlu'nun düşman tarafından işgal edildiği, şarkında düşman varsa da şimâl–i şarkiyesinde düşman bulunmadığı haber alındı ve fırka zevalde Süloğlu'na hareket etti.

Kırkkilise–Babaeski hattı üzerine hareketi fırka 1. Liva'ya emretmişti. Fakat liva kumandanı kendisi hasta olduğundan başkasının takibini istedi. Bunun üzerine bu karar ve hareket de zaten Koyunkavur'a muvasalattan sonra ittihâz edileceğinden şimdilik bir lüzum yoktur denildi.

4 ve 9. Alaylardan mürekkep 2. Liva pişdarda idi. Süloğlu şarkındaki tepeden üzerine ateş edilmekle pişdar yoldan saptı ve fırka bunu takip ederek Süloğlu'nun takriben 25 km şarkındaki sırtlara geçti. Yol haricinde yürüyüş müşkil oluyordu. Fırka evvel Kiremitli istikâmetine ba'de Geredeli'ye tevcih etti. Geredeli mahallinde pişdar tekrar ateşe uğradı. Keşf kolları Geredeli garbında bulunan düşmanın cenuba doğru çekildiğini ihbar etmişti. Bu kıtaat küçük olmakla beraber (firari ve döküntülerimiz olacaktır. M.N.) Fırka çok zaman kaybetti. O suretledir ki pişdar Koyunkavur'a giden yolun ayrıldığı mahaldeki köye, yani Paşayeri'ne vusûlünde ortalık karardı. Yağmur da başlamıştı. Bunun üzerine geceyi Geredeli'de geçirmeye karar verdi. Akşam geç vâkit piyade taburu da yatıştı.

Geredeli ile Süloğlu arasındaki sırtlardan gece mütemadiyen tüfek sesleri duyuldu.”

Fırka 1:

Bu firkanın dün muharebe eden 1. Livası 9/10 gecesi rica't ederek 10 sabahı Seymen Harabe hizasına gelmiş ve burada kalmıştır. 2. livası da yerinde kaldı. Zevalden sonra 1. Liva ileri sürdüğü kıtaatla Geçkinli–Geredeli hattına kadar geldi.

Edirne Kolordusu karşısında bugün yine fırka 3'le fırka 10'un birinci livası muharebe etti. Bulgarların fikrince bu muharebe çok buhranlı oldu, nihayet Osmanlılar akşamüzeri muharebeyi kat' ederek çekildi. Bunun üzerine fırka 10'un birinci livası Kabpa–Ortakçı hattında geceledi.

[325]Sekizince Fası

10 Teşrinievvel Edirne Kolordusu

Edirne seyyar kolordusunun bugüne ait hareketi de ber–vech–i âti telhis edildi:

Fırka 1'in muharebesi:

10 sabahı fırka 1, 212 tepesinde idi. Kolordudan şu emir gelmişti:

Ayvaz Baba

10 Teşrinievvel 28 sa 3.4 Teşrinievvel

1– 2,1, 3. Kolordu'lar muvaffakiyetle muharebe etmektedir.

2– 4. Kolordu'nun hareketi sekteye uğramıştır.

3– Mürettep Edirne Kolordusu 212–Meracılar hattını dünkü muvaffakiyetli harple kazanmıştır.

4–Kolordumuzun elyevm tuttuğu hattan ilerlememesi ve seyyar ordu ile tevhi-i hareket eylemesi lazımdır.

5– Binâenaleyh firkamız sağ, soldaki firkalarla tesis-i irtibat edecek, ihzarat yapacak, emir almadıkça taarruza kalkmayacaktır.”

Bu sebeple firka evvel emirde yerinde kaldı. Süvariden gelen ma'lûmat düşmanın Ortakçı civarında bulunduğunu gösteriyordu, fakat biraz sonra firka 11'den zeyde görüleceği üzere, firka 1'den muavenet ifası hakkında bir rapor geldi; bu esnada bir keşf raporu da sunuf-i muhte'lifeden mürettep bir düşman yürüyüş kolunun Karayusuf istikâmetinde yürüdüğünü, kolbaşısı köyün takriben 4 km kadar şimalinde olduğunu göstermişti.

Bunun üzerine firka 1 kendiliğinden harekete karar verdi; kolbaşı hareket ettikten sonra kolordudan da taarruz hakkında bir emir geldi. Bu bâbda şu firka emri geldi.

212 Tepesi'nden
20 minh sa 9 evvel

1– Düşman Karayusuf şimalinden ilerlemektedir. Kolbaşı köyün 2 km kadar yakınındadır.

2– Fırka 11 Pravadı garbında Hızırağa şimalinde muharebe etmektedir.

3– Fırka 1 düşmanın sol cenahını çevirmek üzere taarruza geçecektir.

4– N Y 4 cepheden Karayusuf Hüyüğü istikâmetinde hareket edecek, sol cenahı Pravadı sırtlarına istinad eyleyecek, sağ cenahı Karayusuf 300 metre soluna (şimâl-i şarkiyesine) kadar imtidâd edecektir. [326]

5–Kırkkilise alayı Karayusuf cenub-i şarkiyesindeki Hüyük istikâmetinde hareketle düşmanı sol cenahtan ihâta edecek ve sağ cenahı bu Hüyük'ü geçmeyecektir.

6– Dedeğaç alayı ihtiyat-ı umûmî olarak Karayusuf 800 metre cenubunda dere içinde ve sağ cenah gerisinde bulunacaktır.

7– Bataryalar Karayusuf Hüyük'ünden tarafeyninde ahz-ı mevzi' etmek üzere hareket edecektir.

8– İstihkâm bölüğü ihtiyat gerisinde yürüyecektir.

9– Sıhhiye müfrezesi 212 Tepesi'nde bulunacaktır.

10–Büyük ağırlıklar emr-i ahire kadar Maltepe Hüyük'ünün gerisinde derede kalacaktır.

11– Ben ihtiyat alayı (topçu mevzi'i) civarındayım.

Kaymakam: Celal.”

Sa 11.45 evvelde Y 4 Karayusuf garbındaki hüyüğe gelince düşman avcılarıyla temes etti. Süvari bataryası Karayusuf'un 200 metre garbındaki sırt gerisinde, seri batarya bu köyün garbındaki hüyüklerin 500 metre gerisinde mevzi'ye girdi. Fırka, N Y 4 cepheden. Kırkkilise alayı Karayusuf şarkından taarruz etmek, Dedeğaç alayı da Karayusuf civarında kalmak üzere açılarak taarruz etti.

Düşman kademe kademe Kabpa ile Ortakçı cenubundaki sırtlara çekildi ve tahkîm edilmiş mevâki'ye yerleşti.

N Y 4 Kabpa cenubundaki düşmana taarruz ediyordu. Akşama doğru fırka 11'in rica'ti ve düşmanın bu tarafa teveccühü üzerine sol cenahtaki T 3 bir mukâbil taarruzla sarsıldıysa da fırka ihtiyatından bir taburla takviye vusûl cenah gerisindeki bataryanın muaveneti ile sebat edildi.

Sağdaki Kırkkilise alayı Karayusuf'tan şimâle ilerlerken birdenbire bir ateş baskınına uğrayarak iki zabitle yüz kadar şehit ve mecruh vermişse de yine taarruza başlamıştır.

Akşama kadar muharebe devam etti. Dedeâğaç alayının diğer iki taburu da N Y 4'ün solunda muharebeye girdi. Nihayet düşman rica't etti ve meydan-ı muharebede 200 kadar ölü bulundu.

Fırka bugün 4 zabıt, 250 kadar efrad zayıat vermişti.

Fırka 20/22 gecesini Karayusuf şimalinde meydan-ı muharebede geçirdi.

Fırka 11'in muharebesi:

Y 33 T 1'den bir bölük geceleyin firkadan uzaklaşarak düşmana yaklaşmış olduğundan alessabah ansızın düşmana tesadüfle bu suretle fırka sağ cenahında muharebe başladı Bursa ve Çekirge taburları da aynı suretle ateş baskınına uğrayarak ziyadece zayıat verdi.

Müteakiben fırka 11 kâmilen hatt-ı harbe girdi. Sağda Bursa taburu, solunda Y 32 ve daha solda Y 33 bulunuyordu. Bataryalar da Küçük Döllük cenub-ı garbisinde idi. [327]

Biraz sonra Bursa alayı sarsıldı, müteakiben Y 33'te kısmen bozuldu; fırka alessabah fırka 1'den imdat istemiş ve bu sırada bu fırka sağda muharebe'ye girmiş olmakla beraber (sa 11.30 evvel) fırka 11 kumandanı her nedense rica't emretti. Bunun üzerine efradın ve kıtaatın kısm-ı azamı çekildi bazı efrad ve bilhassa Bursa taburundan sebat ederek düşmanı cepheden tevkif eylediyse de heyet-i umûmîyesiyle serbest kalan düşman kuvvetlerinin kısm-ı azamı fırka 10 sağ cenahına, bir kısmı da fırka 1 sol cenahına teveccüh etti.

Fırka 11 10/11 gecesini Kuştepesi'nin gerisinde geçirdi, intizamı bozulmuştu.

Fırka 10 un muharebesi:

Şafakla beraber alaylar tekrar ileriye sürüldü. Düşman geceleyin tekrar ilerleyerek gündüz terk ettiği siperleri tutmuş, Tavşankuruciköy şarkındaki tepe ile mezarlık bayırını tahkîm etmişti. Y 29 sağda, Y 30 solda idi. Y 28'den bir tabur biraz sonra Y 30 solunun takviye etti. Y 38'den bir taburla bir mitralyöz bölüğü de düşman ihatasından korkularak sol cenahta Karık dere garbındaki sırtlarda bulunduruluyordu. 4 batarya sofiler şimâl-i garbisi mevzi'inde idi.

Düşman topçusu (3 batarya kadar) tavşan korucu şimâl-i şarkında. Mezar Tepe ve Boztepe'de idi. Topçumuzu susturmuştu ve piyademizi de sıkıştırmaya başlamıştı. Maa-hazâ muharebe heyet-i umûmîyesi ile müsait devam ederken sa 1 sonraya doğru fırka 1' in rica'tı hasebiyle sağ cenahındaki Y 29 mukâbil taarruzla Sofiler Deresi istikâmetine çekilmeye mecbur oldu. Y 30'un solundaki T 1'de karışıklık baş gösterdiğinden nihayet fırka düşmanın takip etmemesine rağmen kargaşalıkla Sofiler cenubuna kadar çekildi.

10/11 gece kısm-ı külli Sofiler cenubunda, karargâh Hasanağa'da olup Y Maraş'a müteveccihen yola çıkarılmıştı.

Edirne kolordusunun bugün ki muharebesi de bundan ibarettir.[328]

Beşinci Kısım
11–13 Teşrinievvel 328 Bulgar Ordusu

—
(Kroki 35, 36, 37)
Birinci Fasıl
—

11 Teşrinievvel Bulgar Ordusu

3. Ordu:

Erikler'den Kırkkilise'ye doğru ileri harekete bir müddet iştirak etmiş olan 3. Ordu kumandanı akşam sıralarında geriye avdet ederken fırka 4,5 kumandanlarına: "Topçunun ileri celbi, Karakaya sırtlarında yerleşmesi, obüs taburlarının sahra bataryaları yanına gelmesi" emrini vermiş ve ba'de şu ordu emri ita olunmuştur:

Erikler'den
10 Teşrinievvel 912 sa 7 sonra

3. Ordu Emri Numara 16

Düşmanın ileri mevzi'ini zabt için icra edilen muharebede takriben 15–20 tabur, 3–4 bataryadan ibaret düşman kolları Ketenli dere sol sahilindeki tepelerle Karakoç ve Ahmedce'ye rica't etmiştir.

Sofya fırkası garnizonundan kendisine karşı sevk edilen kıtaatı Süloğlu yakınında cenuba püskürttü. Yarın şafakla beraber Kırkkilise mevki'i müstahkemine taarruz edilecektir. Bunun için:

1– Süvari fırkası 9 Teşrinievvel tarih ve 15 numaralı emirle ta'yin edilen vazifesinin ifasına devam ve Kırkkilise şimediferini tahrîbe çalışacaktır.

2– Fırka 4 Raklice'den Karahisar'a kadar (dâhil) mevki'i müstahkemin garb cephesine taarruz edecektir.

3– Fırka 5 Raklice'den (hariç) Üsküp istikâmetine (dâhil) kadar mevki'i müstahkemin şimal cephesine taarruz edecektir.

4– Fırka 6 215 Tepesi garbındaki derede ictima' edecektir.

5– Obüs taburu ile fırka 5, 6'nın teknil topçusu Karakaya sırtlarında mevzi'i alacak ve piyadenin taarruzuna kuvvet el zuhur olmaya hazır olacaktır.

6– Ben sa Teşrinievvele kadar Erikler'de, ba'de Karakaya sırtında bulunacağım."

Hareket sa 6 evvelde başlayacaktır. 42 [329] 11 Teşrinievvel hava güzel, fakat bidayette sisli idi. Ordu kumandanı sa 5–6 evvel arasında hareket ederek sa 8 evvelde Karakaya Tepesi'ne vasıl oldu. Kıtât gerek geceleyin devam eden ateş patırtısı ve gerek sabah ki sis hasebiyle henüz iade-i intizam edememişti; topçu ancak yeni mevzi'ye dâhil oluyordu. Ordu kumandanı bu halden fevkalâde kızdı ve topçunun derhal ilerlemesini emretti.

Nihayet birçok gayret sarf-ı suretiyle sa 9.30 evvelde umûmî taarruz işaretini vermek mümkün oldu. Fırka 5 Üsküp istihkâmı (Seyfioğlu tabyası) istikâmetine ateş açtı.

Bu sırada tahkîmatta düşman var, düşman yok diye mütenakus haberler gelmeye başladı. Öteden beriden ateş oluyordu. Mesela Taştepe'ye ilerleyen bir keşif kolu buradan ateş aldı ve birkaç top atmak icab etti.

Sa 10 evvel sıralarında şehrin mahruclarında ahali kalabalığı görülmeye başladı.

Bunun üzerine ordu kumandanı bir zabtı Erikler yolundan şehre 1 km ye kadar yaklaşmış olan Tuna fırkasına gönderdi. Efrad tek tük düşman avcılarıyla ateş teati ediyordu; fırkaya taarruz ve şehrin 2–3 km cenub–i şarkında tevkif emri verildi.

Y Teşrinievvel Taştepe'yi işgal ederek bu cihetten şehre girecekti. Bu esnada Y 30 Y noksan olarak cephe gerisinde müctemi' olan fırka 6'ya da şu emir verildi:

Erikler yolundan

11 Teşrinievvel 912 sa 10.50

evvel

Fırkanız yol kolunda Kırkkilise'ye ilerleyecektir. Efrad benim önümden geçeceklerinden kendilerine çeki düzen versinler. Fırka şehri geçtikten sonra pişdarın sevki ve atideki tertibat hakkında emir veriniz:

1– 45 pişdar olup bir seri ateşli topçu taburu ile birlikte Babaeski tarikiyle Kavaklı karyesi yakınına gidecektir.

2– Y 15'ten bir taburla bir batarya Timurhanlı Harabesi istikâmetinde gidecektir.”

Tırnovacık'ta ne olup bittiği malum olmadığından sol cenah müfrezesinde (fırka 5'in 2. Livası) yerinde kalması bildirildi.

5. Fırka daha Bâlâ'daki emri almadan ilerlemişti. 1 ve 3. Livalar birinci hatta olarak Raklice'den Seyfioğlu'na kadar şehri ihâta ediyordu. 2. Liva manevra kıt'ası olarak 2. hatta ayrılmıştır.

Sa 11 evvelde fırka musika başta ve sancak önde olarak şehrin kenarından tek tek ateş gelmesine rağmen şehirden geçti. 1 ve 3. Livalar şehrin 3 kilometre cenubuna kadar ilerleyerek burada tahkîmat yaptı. 2. Liva sa 2 sonrada hareket ederek geceyi Kırkkilise ile Karahisar arasında geçirdi.[330]

4. Fırka:

Bu firkanın Y 7 si malum olduğu üzere fırka 5'le beraberdi 10/11'de yalnız 2 taburla Raklice şimalindeki tepede bulunan bir taburu 11 min sa 3 evvelde, diğer 4. Taburu da ancak sa 9.45 evvelde alaya iltihak edebilmişti. Bu alay ancak sa 11 evvelde hareket ederek Taştepe'ye girdi.

4. Fırka şu emri vermiştir:

Petra

11 Teşrinievvel 912 sa 9.30 evvel

1. Liva, 1/3 süvari bölüğü Raklice (dâhil)–Koyunkavur–Kırkkilise yoluna kadar (hariç) mıntıkada taarruz edecektir.

Y 44 bu tepeden Karahisar fırkasına kadar olan (dâhil) mıntıkada taarruz edecektir.

9 batarya Petra cenub–i şarkiyesinde mevzi'i alarak piyadenin Teke suyundan geçmesi himaye edecek ba'de ilerleyecektir.

Sa 11.30 sonra da kıtaat muharebe nizamında bu suyu geçerek sa 12.30 sonra da şark sırtlarına çıktı, topçu da buraya geldi. Bundan sonra fırka yürüyüşe devam ederek Kırkkilise'ye girdi.

11/12'de firkanın vaziyeti şu idi.

Y 7 Taştepe’de.

Y 19 şehrin garb kenarında.

3. Liva Karahisar yakınında.

Fırka karargâhı Kırkkilise’de.

2. Liva iltihak edemedi. Bu liva bu sabah Süloğlu’ndan hareketle Koyunkavur’a geldi. Sağ cenahı Yenice şosesi üzerinde sevk ettiği bir buçuk taburu ve bir batarya ile setr ederek Koyunkavura geçildi.

Bu livaya mensup kıtaattan Y 31 bir Osmanlı mitralyöz bölüğüne tesadüf ve bununla muharebe ederek bunu zabt etti. (1. Kolordu’ya mensup fırka 3, N Y 1’in mekteb-i harbiye mitralyöz bölüğü)

Fırka 6:

10 Teşrinievvel muharebesine giren Y 35 10/11’de Raklice–Karahisar yolu üzerinde kalmış, fırka bu alay müsteşa olarak 11 sabahı 1. hat gerisinde ictima’ etmişti. [331]

Fırka bundan sonra ber–vech–i bâlâ yürüyüş kolu teşkîl ederek zevalde şehre girdi. Bidayette şehirde kalmak emrini aldı.

Fakat sa 7.30 sonraya doğru ordu kumandanlığı beş Türk alayının Kavaklı istikâmetinden ilerlediği hakkında bir haber alması üzerine hulasaten şu emri verdi.

“Y 7 Taştepeyi, en yakın bir kıtaatta Seyfioğlu tabyasını işgal edecek.

Fırka 5 Kırkkilise etrafında emniyet tertibatı alacak.

Fırka 6 ber–vech–i âti pişdarları sürecek.”

Bu sırada Kavaklı karyesinin düşman elinde olduğu tahkik etmişti.

Fırka 6’nın ifraz edeceği pişdarlar şunlardı:

A) Kavaklı yakınında: 2. Livadan: Y 3 Teşrinievveln 3 tabur, Y 36’dan iki tabur, bir seri topçu taburu, bir istihkam bölüğü, yarım süvari bölüğü.

B) Asılbeyli istikâmetinde: Y 3, Y 36’dan iki tabur, bir seri ateşli topçu taburu.

C) Üsküpdere’nin 3 km garbında: Y 25’ten 3 taburla 2 bataryası, bunun bir müfrezesi Üsküp’de.

D) Timurcu Harabesi istikâmetinde: Y 15’ten bir taburla batarya.

Fırka 6 11/12 gecesini bu vaziyette geçirdi. Fırka kumandanı da Kırkkilise’de idi.

Süvari fırkası:

Sa 3.30–4 raddelerinde firkanın gecelediği Geredeliköyü’nde tüfek sesleri başlaması üzerine fırka kumandanı derhal at binerek Koyunkavur yolu üzerinde ictima’ emretti. Bu esnada bizzat sokağa çıkmış olan fırka kumandanı geride kalmış Osmanlı müfrezesinden birisinin taarruzuna uğrayarak az daha telef olacak iken nefer şehit edildi. Fırka ancak 2 saat zarfında ictima’ edebildi, ba’de intizâr edildi.

Ortalık ağardığı sırada Geredeli ile Süloğlu arasından şedit tüfek ve mitralyöz ateşi işitildi, bunun fırka 4’ün bir livasının yazdığı tathir ameliyesi olduğu anlaşıldı.

Sa 7 evvelde 2. Liva pişdar olarak Koyunkavur’a hareket edildi. Pişdar Yenice istikâmetinde bir bölük çıkarmıştı. Sa 10 evvelde Develanköyü’nden geçerek bundan sonra yol üzerinde külliyetli eşya ve malzeme–i metruke ye tesadüf olunmaya başlandı aynı zamanda ileri kıtaat Koyunkavur garbındaki sırtlara varmış. Şark sırtlarda Osmanlı tahkîmatı görülüyordu. Yenice–Kırkkilise yolu üzerinde bazı piyade kıtaatı ile arabalar müşahede olunuyordu.

Bunun üzerine fırka keşfiyata vâkit kalmak için Koyunkavur garb sırtlarında tevkif etti. [332] Bu esnada keşf kollarından ve fırka 4'ten gelen haberlerden 9'da Petra etrafında vuku'bulan hareket ve muharebat düşmanın rica'tı, firkanın bu sabah hareket ettiği öğrenildiği gibi 3. Ordu'dan da şu emir geldi:

Erikler

10 minh sa 5.3 Teşrinievvel

Bugün ordu Kırkkilise'ye taarruz etmek ve burayı zapt etmek maksatıyla ileri yürüyüşüne devam edecektir. Fırka 4 sağ cenahı Kırkkilise–Edirne hattına vasil oldu. Bunun sağında hareket ediniz ve Babaeski'ye Musul tariki ve mümkünse Pınarhisar ve Üsküp yollarını kat ediniz. 1. Ordu ile irtibatı muhafaza ediniz. Hazinesdar istikâmetini keşf ve tarassud ediniz. Ben Kırkkilise–Erikler yolu üzerinde bulunacağım”

Sa 11.45 evvelde süvari fırkası kumandanının vaziyeti suret-i ihâtayı bu esnada 3. Ordu'ya gönderdiği şu rapordan anlaşılıyor:

“Fırka şu sırada Koyunkavur önüne vardı. Görünüşe nazaran karşıdaki sırtlar zayıf piyade kıtaatı tarafından tutulmuştur. Yenice'den Kırkkilise'ye isal eden tarik üzerinde piyade, topçu ve süvariden mürekkep kolların Kırkkilise'ye rica't etmekte oldukları fark olunuyor. İleri harekete devam için karşıdaki sırtları işgal eden düşman kuvvetini ta'yin edecek istikşâfın neticesine muntazarım. Fırka 4'le irtibattayım. Kırkkilise'ye rica't edenlerin Süloğlu'ndaki düşman olacağı tahmin edilir. Çünkü bütün yol boyu rica't emareleriyle doludur. Geredeli köylülerinin ifadesine göre Süloğlu'ndaki düşmanın bir kısmı Babaeski'ye rica't etmiştir.”

Tam zevalde keşf kıtaatı Koyunkavur şarkındaki sırtlara çıkmıştı. Fakat suret-i umûmiye de sa 2 sonraya kadar Koyunkavur garbında kaldı. Bu müddet zarfında tarassudla Yenice–Kırkkilise yolu üzerinde asker ve arabaların hareketi görülüyordu. Keşf kollarından da bu sırtlarda birçok düşman bulunduğu hakkında haberler geliyordu.

Bu esnada fırka Erkân-ı Harbiye reisi düşman kollarının Kırkkilise'ye girmesine mümanaat etmek fena olmayacaktır. Fikrinde bulundu. Fırka kumandanı da tasvip ederek bir bölük ve bir mitralyöz bölüğünü fırka erkân-ı harb reisinin emrine verdi ve mumaiyleh ilerideki Y 4'e iltihak ederek hareketi idare etmek emrini verdi.

Sa 2 sonra da Y 4'ün mitralyöz bölüğü Koyunkavur şark sırtlarına çıkarak Yenice–Kırkkilise yolu üzerindeki düşman kıtaatına ateş açtı. Müteakiben Y 4'ün K 2 si de görülen cephaneye garblarına hücum emrini aldı. Osmanlı efrad arabaları terk ederek dağıldı. Bu bölüğün bir kısmı yere inerek şose yolundaki dağınık efradla ateş muharebesine girdi ve mitralyözde bu ateşi takviye etti. İş olmak üzere Kırkkilise–Edirne telgraf hattı da kat' olundu. [333] Bu sırada fırka kısım-ı küllisi de Koyunkavur'dan Tekederesi boyunca Yenice'ye hareket etti.

Sa 2.30'da şu rapor alındı:

Müstakil keşf kolu

Kırkkilise'den

11 minh sa 1,4 sonra

“Kırkkilise tahliye edilmiştir. Şimdi fırka 4 giriyor. Düşman Pınarhisar'a rica't etmiş. rica't pek perişan her yerde araba ve malzeme var. Bir vadide seri atışlı 3 top, 6 cephaneye arabası, ovada bir Çorlu ordugâh ve birçok eşya kalmış.”

Bunun üzerine şimendiferin tahribinden vazgeçildi. Fırka heyet-i umûmîyesi Yenice şimâl-i şarkiye sindeki düzlüğe çıkararak ictima' eyledi. Müteakiben 1.2.4. alayların mitralyöz bölükleri ileri çıkarak etraftaki düşman efradına ateş başladı. 1. Mitralyöz Bölüğü Kavaklı istikâmetinde, diğerleri Yenice garbındaki orman istikâmetinde ve Yenice ile Kavaklı arasında ateş ediyordu.

Süvari fırkası meydana çıkınca daha muntazam bir takım düşman kıtaatıda ava çıktı. Bunun üzerine y 9'un en kuvvetli bir bölüğü geriye çekilmeye mecbur kaldı. Bir müddet sonra bu bölüğe Kavaklı istikâmetinde hücum emredildi. Bölük ilerleyerek bir miktar arabanın yanındaki 10-15 Türkü kılıçladı, rica't ilerlerdi. Bu sırada Yenice cenub-i şarkiyesindeki ormana doğru da keşf ateşi açıldı.

2. Liva kumandanı Y 4 Y emrine alarak bu ormana hücum etti. Esna-i rahda tesadüf olunan 200 kadar efradla 7-8 kadar zabıt kılıçtan geçirildi. Fakat orman önünde alay durmaya mecbur oldu. Ormandan ilerleyen düşman kıtaatı mitralyözlerin himayesinde daha şimâle çekilmeye mecbur etti.

Sa 4.30 sonra da fırka da heyet-i umûmîyesiyle daha şarka gitmeye lüzum gördü. Bu esnada Kavaklıköyü yanıyordu. Köyün şimâl-i garbı tarafından ateş geliyor. Cenupta uzaklarda piyade kümeleri görülüyordu.

Bunun üzerine Kavaklı'ya taarruza karar verildi. Y 1'in mitralyöz bölüğü ilerleyerek ateş açtı. Müteakiben fırka kumandanı Y 1 kumandanına "Şimdi semerât zaferi toplamak nöbeti sizdedir." Diyerek alayı hücumla sürdürdü. Alay meydana çıkınca köy kenarından şedit bir ateş ile karşılandı. Bunun üzerine fırka kumandanı "Her ne kadar bu tarz hücumla muvaffakiyet istihsâli mümkünse de bunun pek pahalıya mal olacağını takdir ederek" hücumu durdurdu. Osmanlı mermileri ta Kavaklı'nın 2. km garbındaki sırt üzerinde bulunan fırka kısm-ı küllisine kadar düşüyordu. Türkler düşmanın yalnız süvari olduğunu görünce keşf avcı hatlarıyla Kavaklı şimâl-i garbiyesine doğru taarruza başladı ya bunun üzerine so Y 1' e kısm-ı külli üzerine rica't için emredildi.

Rica't müşkil olmakla beraber yapıldı. Rica't gören düşman hatları da durdu.

Fırka kısm-ı küllisi ise (Y 2,7) daha evvel ateşten kurtulmak için daha garba çekilmişti [334] Ortalık karardığı sırada bir piyade alayının (fırka 6, 2. Livadan) Kırkkilise'den Kavaklı'ya hareket ettiği ve alay kumandanının kendisi gelinceye kadar süvari fırkasının sebat etmesini rica ettiği haberi geldi. Bunun üzerine fırka birden daha bu sırtlarda dolaştıktan sonra "Piyade alayının Kavaklı'ya takribini görerek" Koyunkavur'a rica't etti.

Süvari fırkasına mensup Y 35'in taburu Koyunkavur şarkındaki platonun garb kenarına gelmişti. Emniyet tertibatına memur edildi ve fırka sa 6 sonrada ikamete geçti.

Bu muharebede cem'an 3 nefer, 16 bargir telef 2 zabıt, 20 nefer, 31 bargir mecruh olmuştu. Buna mukâbil firkanın eline (?) 3 seri ateşli top, 5 cephan arabası 12 bargir geçmiş.

Süvari fırkası sa 7 sonra da 3. Ordu'ya şu raporu gönderdi:

" Fırka Koyunkavur'dan Kavaklı istikâmetine çıktı. Düşman piyadesi Yenice'den Kavaklı'ya kadar gayr-i muntazım ve müteferrik yanaşık nizamda guruplar halinde bir hat ibraz ediyor; Yenice, Kavaklı'ya istinad ve Kavaklı'ya müteveccihen hareket ediyordu. Bu piyadeyi bir kat daha dağıtmak için mitralyöz himayesinde atlı hücumlar yapıldı. Çamur sebebiyle hücum adeta ve nadiren süratli yürüyüşüyle vuku' buldu ve fevkal ümid muvaffakiyetle neticelendi. Birçok

malzeme, araba, 5 cephanе arabası, metruk bir top elde edildi, 30 kadar piyade kılıçtan geçirilerek bir o kadar da esir edildi. Top olmaması ve taburlarımızın çamur hasebiyle vâkit ve zamanıyla yetişememesi hasebiyle Yenice ve Kavaklı'ya atlı hücum yapılmadı. Şimdi gecelemek üzere Koyunkavur'dayız.

Fırkaya mensup kıtaatın da 2 Eylül'den bu güne kadar hiçbir gün istirahat etmediğini, bidayette hudud boyunda vazife-i tarassudiye ifa eden kıtaatın ilan-ı harb gününden bir suret-i daimе de hal-i harekette bulduklarını ve bu yüzden lüzum ve nakliyenin hiçbir gün kıtaat nezdinde bulunmayarak bu sebeple ilan-ı harbden beri askere sıcak yemek ve hayvanata tam yem itası nasip olmadığını ve buna binâen fırkayı hareket-i âtiye ye hazırlamak için daha zengin karyelerde yerleşerek birkaç gün istirahat etmesine müsaade edilmesini rica ederim. Bundan başka bize terfik olunan piyade taburlarının hemen kâffe ten yalın ayak kaldıklarını arz etmekte. Vazife eddederim.”

Ordu kumandanı bu müracaatı reddetti. Mamâfih ber-vech-i zeyr raporu Karargâh-ı Umûmî'ye göndermekten de geri kalmadı. Karargâh-ı Umûmîye'den bugün gelen emirler kralın muharebe havadisi üzerine son derece merak ederek 10/11 gecesі hiç uyumadığını gösteriyordu. Bunun üzerine 3. Ordu lazım gelen ma'lûmata ita ettikten sonra raporuna şöyle devam etmişti:

“Kıtât bilâ inkıt'a devam eden hareketten ve havanın müsaadesizliği, yollardaki fenalık, ordugâh hususatındaki gayr-i müsait şerait dolayısıyla pek ziyade bizar olması ve yorulmuşsa da kuvâ-yı maneviyesi [335] çok yükselmiştir. Ordunun büyük bir kısmına 2,3 gün istirahat vermeyi ve bu esnada nevâkısın ikmâlini vaad ederim, eğer vaziyet-i umûmîyeyi sevk-ül ceşkiye hareket ve faaliyeti icab ettirmekte ise derhal işe hazır ve âmâde olmamız için tâlimat verilmesini rica ederim. Burgaz müfrezesinin hududu geçerek Novacık'a inmesi ve bizimle tesisi irtibat etmesi pekiyi olur. Bu müfrezeyi bir iki taburla takviye edebilirim. Muharebat münkâtı' olduğu takdirde daha müstakilen hareket edebilmekliğimiz için tedabir-i ittihâz edildi. Bu maksatla birkaç memur azami pek muvafık olur.”

1 Ordu:

11 Teşrinievvel için Karargâh-ı Umûmîye'den şu emir geldi:

“Büyük Boyalık'ta birinci orduya:

Fırka 3'ün 1. livası yine 1. Ordu mürettebatına dâhil edilmiştir. Bunun yarın (11 minh) Tunca'nın sol sahiline geçerek prevadi karyesine sevki emredildi. 1. Ordu yarın (11 minh) Edirne'nin şimâl-i şark cephesini tarassudta bulunduracak ve 3. Ordu ile müştereken Kırkkilise istikâmetinde muharebe için son derece sırf mesai ve gayret eyleyecektir. Bunun için fırka 1 Y Süloğlu'nda, fırka 10 Y Açalı şarkında toplamanızı tavsiye ederim.”

Bunun üzerine birinci ordu şu tertibatı ittihâz etti:

Fırka 3 Çömlekçiköy-Akpınar-Kabpa-9, 89 Tepesi-Açık Suyu'lu Kemerli mıntikasını işgal ederek Edirne'yi tarassud edecektir.

Fırka 10 Açalı karyesinin ve Diselya Suyu'nun cenub-i şarkiyesinde çifte kolordu nizamında içtima edecek ve 3. Fırkanın 1. Livası Prevadi'ye vardığı zaman hareket başlayacak ve Domurcalı ile Geçkinli istikâmetinde pişdar kıtaatı sevk edecektir.

Fırka 10 Süloğlu ile Kiremitli arasında toplanacak ve pişdarlarıyla Küküler şarkı ve Süloğlu-Yenice yolu üzerinde bulunacaktır.

*

*

*

Fakat 11 Teşrinievvel'de 3. Fırka 1. Livanın Tunca sol sahiline nakil geciktiğinden 1 ve 10. Fırkaların ileri harekette duçar tehir oldu. Kezâlik Türklerin Arnavutköy cihetinden zuhurla şimâle, Kabpa'ya doğru ilerlemeleri, 1 ve 10. Fırkaların tebdil-i mevzi' etmeyip tevkif eylemeleri hakkında ordudan emir verilmesini intac eyledi. Gerçi bundan sonra Türklerin taarruz etmedikleri ve Arnavutköy'ünde kaldıkları görülmüş ve orduda nihayet bu fırkaların hedeflerine varmasını emretmişse de vâkit geç olduğundan fırka 1 yerinde kalmış, 10. Fırka kısm-ı küllisi ise geceleyin yürüyüşe devam eylemiştir.

[336] İkinci Fası

12 Teşrinievvel 328 Bulgar Ordusu

3. Ordu:

6. Fırkanın 2. Livası dün sa 10 sonra da Kavaklı civarına gelmiş ve sa 11.15 sonra da liva kumandanı köyde takrîben bir alay kadar düşman bulunduğunu, düşman kuvâ-yı asliyesinin takrîben beş alay kuvvetinde Kavaklı cenubundaki koru ile Kavaklı İstasyonu arasında olduğunu anlamış, geriye de bu suretle ma'lûmat vermiştir. (Hakikatte buralarda bu anda perakende efraddan başka kimse yoktu M.N.)

Liva 12 minh sa 1 evvelde kendi rivayetince süngü hücumu yaparak Kavaklı'daki düşmanı tard etmiş, sa 5.30 evvelde köye tamamen hükmolunmuştur.

Liva kumandanı bu kıt'ayı bildirirken "Kavaklı cenubunda düşman kuvâ-yı küllisiyle muharebeye başladığı" da ilave etmiş olduğundan (?) 3. Ordu kumandanı bu raporu alınca Pınarhisar istikâmeti temin ettiği esnada Kavaklı civarındaki düşmanı mahvetmeye karar vermiş ve ber-vech-i âti emirle fırka 4 y bu vazifeye memur etmiştir:

Kırkkilise

12 Teşrinievvel 912 sa 6 evvel

Fırka 4 Kumandanlığına

İstihsal edilen ma'lûmata nazaran düşman takrîben 5 alay piyade ile Kavaklı'yı ve cenubundaki tepeleri işgal etmiştir.

Fırka 6 nun 2. Livası Kavaklı'nın 1 km şimalindedir. Düşmana taarruza ve mümkün olursa mahv ve perişan etmeye karar verdim. Bu livayı hemen tekmil fırkanızla takviye ve hareketi idare ediniz. Soldan Asılbeyli tarihiyle fırka 6'nın diğer livası sevk edilecektir. Sağınızda Yenice-Tokucak-Yeni Mahalle istikâmetinde süvari fırkası hareket edecektir. Şafakla beraber hareket olunması."

Aynı zamanda fırka 6'ya da şu rapor olundu:

"İstihsal edilen etmiştir. Fırkanızdan iki seri atışlı topçu taburunu Kavaklı şosesiyle fırka 4 emrine gönderdiniz. Diğer livanızı topçusuz olarak Kırkkilise-Asılbeyli tarihiyle sevk ediniz. Bu emri alınca muktezası vechile hareket ediniz."

Sa 6.15'te süvari fırkasına da şu emir gönderildi:

"..... Düşmanın Babaeski cihetinden irtibatını kat'ı maksatıyla faaline hareketle Yenidere-Yeni Mahalle Yeniköy istikâmetinde taarruz icra ediniz. Şimdi derhal harekete geçiniz. İstirahat ba'de verilecektir."

Fırka 5'e de hareket hazır olmak üzere istirahat emri verildi. 43 [337] Bu suretle 3. Ordunun iki fırkası ve süvari fırkası kemâlen Kırkkilise cenubuna tevcih eylemişti. Vaziyet-i hakikiye nokta-i nazarından bu hareket Osmanlılar için bir nimet gayr-i müterakkibe idi. Çünkü Kırkkilise-Babaeski yolu üzerinde bu anda kimse yoktu, yalnız ötede beride perakendeler dolaşıyordu. Eğer Bulgarlar vaziyet-i hakikiyeyi anlayarak 2. Kolordu arkasına düşmüş olsa idi bit'tabi büyük fenalıklar tehdit ederdi. Bulgarlar bugün Kavaklı civarında ber-vech-i âti bir muharebe tasvir ediyorlarsa da bu muharebeye hiçbir Osmanlı cüz-ü tammının iştirak etmediği muhakkaktır. Bu müsademe olsa olsa perakendelere karşı vuku'bulmuştur:

"Bu takviye kıtaati muharebeye yetişemedi. Fırka 6'nın 2. livası Kavaklı'yı zabt ettikten sonra sa 6 evvelde kuvâ-yı asliyesiyle (?) korunun kenarında ve istasyonda müsademe etti. Y 35 birinci hatta, Y 36 manevra kuvveti idi. Türkler hassaten sol cenaha şedit bir ateş açarak taarruza kaldıklarından liva kumandanı sol cenahını Y 36'nın bir kısmı ve topçu ile takviyeye mecbur olduğu gibi sağ cenahını da Y 36'dan bir taburla takviye etti. Bunun üzerinde Türklerin sol cenahı mağlup olduysa da sağ cenahları muannidane mukavemet gösterdi. İstasyonu işgal eden kuvvetler hatta mukâbil taarruza bile geçti.

Bunun üzerine birkaç Bulgar bölüğü de bunlara karşı mukâbil taarruz yaparak Türkleri istasyona avdet ettirdi, bir batarya da ateşine istasyona tevcih edince Türkler sa 9 evvelde Lefec'e doğru çekildiler ve ateşle takip olundular."

4. fırka kolbaşısı sa 10,15 evvelde meydan-ı harbde muvasalat etmiş de yorgunluk ve gevşeklik hasebiyle tevkif etmiş, ancak sa 2 sonra da tekrar hareket etmiştir.

Bu suretle sa 2 sonra da fırka 4'ün 1. Livası ile fırka 6'nın 2. Livası mütebaki zayıf düşman kuvvetlerini tard maksatıyla cenuba doğru hareket etmişler ve bilâ mukavemet Yeni Mahalle'ye gelerek ve burada fırka 6 livası köyün şarkında, fırka 4 livası garbında olarak 12/13 gecesini geçirmişlerdir. 6. Fırkanın seri topçu alayı ile fırka kumandanı da Yeni Mahalle'ye gelmiştir.

6. Fırkanın 1. Livası ise muharebeye hiç gelememiştir. Bu liva orduyu şarka karşı setr için Üsküp'ten Asilbeyli'ye kadar olan mıntıkada dağınık bulunduğundan Üsküpdere Harabesi yakınında bir taburla bir batarya ancak akşamüstü Lefece'de toplanabilmiş ve burada gecelemiştir. Sa 6, 20 sonra bu livadan bir tabur kireç ocakları yakınında fırka 5'e mensup bulunan taburla tesis-i irtibat için o tarafa hareket etmiştir.

4. Fırka hakikatte şu tedabiri emretmişti:

"Fırka 4, fırka 6'nın 2. Livası ile birlikte düşmanı Karaali Yeni Mahalle-Lefece hattına kadar ber-vech-i âti takip edecektir:

Fırka 6'nın 2. Livası düşmanı Kavaklı'dan Yeni Mahalle Lefece hattına kadar takibe devam edecektir. [338] Fırka 4'ün 2. Livası düşmanın hatt-ı rica'tını kat'ı maksatıyla Koyunkavur'dan Yenice-Tokucak yoluyla yürüyecektir.

Fırka 4'ün 1 ve 3. Livaları Kırkkilise-Karahıdır-Kavaklı-Yeni Mahalle yoluyla yürüyecektir.

Ben Kavaklı şimalinde, fırka 6, liva 2 yanındayım."

Fırka 4 sol kolu ber-vech-i bâlâ hareket etmiş, 1. liva Yeni Mahalle'ye varmıştı. Fırka kumandanı ile 3. Liva ve adi ateşli topçu alayı Kavaklı'da gecelemiştir. 2. Liva ise her nedense Koyunkavurdan Kırkkilise'ye doğru gelmiş ve 12/13 gecesini Kırkkilise cenubunda ikamet etmiştir.

Süvari fırkasına gelince:

Alessabah sa 6.30'a doğru ve Yenice istikâmetinden piyade ve biraz sonra top sesleri işitilmeye başlaması üzerine at başı yaptı. sa 7 evvelde, 3. Ordu'nun Kırkkilise'den sa 5.30'da gönderdiği şu emri aldı: (Bu emrin sa 6.15 evvelde yazıldığı hakkında diğer bir rivayeti evvelce görmüştük)

“Kavaklı etrafında 5 piyade alayı düşman ahz-ı mevki' etmiştir. Bugün buraya hücum ederek bunu münhezim eylemeye karar verdim. Kırkkilise–Kavaklı istikâmetinde bütün fırka 4, pişdarını fırka 6'nın bir livası teşkil üzere ilerliyor. Bu fırkanın diğer livası Kırkkilise–Asılbeyli istikâmetinde ilerliyor. Düşmanın Babaeski ile olan muvasalasını kat etmek üzere Yenice–Yeni Mahalle–Yeniköy istikâmetinde kemâl-i şiddetle ilerleyiniz harekete hemen ibtidâr olunacaktır. İstirahat bu hareketten sonra verilecektir.”

Bunun üzerine fırka, 1. Liva pişdar, piyade taburuyla 2. Liva kısm-ı külli olarak hareket etti. Sa 11.20 evvel sıralarında Yenice'ye geldi ve yanlış bir haber üzerine burada yarım saat vâkit kaybetti.

Sa 2.30 sonra da kısm-ı külli Kırkkilise'nin 19 km cenubunda şoseye çıktı. Bu sırada pişdar Yeniköy'e müteveccih idi, perakende düşman efradıyla ateş teati ediyordu. Sa 3 sonra Yeniköy'e geldi, orada kalmak emrini aldı.

Müteakiben Huruşlu'daki keşif kolundan gelen bir raporda Kurapa'daki düşman nakliye kıtaatının karyeyi terk ettiği bildiriliyordu. Bunun üzerine fırka Babaeski–Alpullu, Kurapa–İmanpazar istikâmetlerine yeni bir pişdar daha tefrik etti. Evvelki pişdardan da Kirmaslı–Doğanca–Kumbarlar istikâmetine bir keşif bölüğü gönderilmiştir. Ayrıca Lüleburgaz, Babaeski, Pavli istikâmetlerine de keşif kolları çıkarıldı ve bunların vazifesi Edirne şimendiferini kat etmekte.

Bundan sonra kısm-ı külliden mütebaki kalan kuvvet Yeniköy'de 1. Liva'ya iltihak etti. (Sa 6 sonra)

Babaeski istikâmetindeki pişdar düşmana tesadüf ederek Kirmaslı'nın 2 km şarkından sa 8 sonra da gelen şu raporu gönderdi: [339] “İleri keşif müfrezesi köyün 500 metre mesafesinde tevkif etti. Yolun tarafeyninde 20 şer kişilik piyade postaları görülmüştür. Köyden gelen bir firari Bulgarın ifadesine göre burada bir taburdan fazla kuvvet vardır.”

Aynı zamanda Bulgar piyadesinin Kırkkilise'nin 19 km cenubunda şose üzerinde olduğu da anlaşılıyordu. Bunun üzerine bu pişdara şu emir gönderildi:

“Huruşlu'da geceleyiniz, yarın vazifenizi ifaya devam ederlesiniz”

Yeni pişdarın diğer aksamı da Yeni Mahalle'ye çekildi. Fırka bu vuku'at üzerine Kırkkilise–Babaeski yolu ve tarafeyninde düşman bulunduğunu karar verdi.

Fırka 5: Bu fırka güya istirahatata memur olmakla beraber kıtaatı âtiyeyi ifraz etti:

Her iki tabyaya birer tabur.

Kırkkilise'nin 4 km garbına bir tabur (Derne'den bir Osmanlı kolu geliyor diye alınan haber üzerine)

Fırka 6 taburunu değiştirmek üzere bir tabur ve bir süvari takımı Üsküpdere istikâmetine.

Bir tabur ve bir süvari takımı Kuriköy'e.

Sa 9.55 evvelde de Karargâh-ı Umûmîye'den şu direktif geldi:

Eski Zağra'dan

12 Teşrinievvel 912

Bugün (12 Teşrinievvel) için kral hazretleri şunları emrediyorlar:

2. Ordu: Fırka 8'den 2 liva Arda Nehri'nin sağ sahiline geçecek ve livanın birisi Körmurad–Kartaltepe–Salpepsi tatar–Seymen hattında cephesi Dimetoka'ya müteveccih olarak bir seri köprü vücuda getirecektir. Livanın diğeri Körmurad–Yeniköy hattında mevki'–i müstahkeme karşı bir perde teşkil edecektir. 3. Liva muvakkaten Uruş–Kulaklı çiftlik hat müstahkeme kalacaktır.

Süvari livası ordunun sağ sahiline geçerek Dimetoka istikâmetini keşfedecek ve İğneoğlu ile Şahinci arasında şimendifer hattını tahrip eyleyecektir.

Uruş–Kulaklı çiftlik mıntıkası 12 Teşrinievvel den itibaren vurud edecek olan 6 tabur ikmâl ve müstahfaz kıtaatıyla takviye edilecektir. Bu mıntıkaya Sofya ve Şumnu kale taburlarından ağır muhasara taburları dahi verilecektir. Fırka 9 Kemal–Fikle'nin cenubuyla 21 rakımlı tepenin cenubu hattında kalacaktır. [340]

1. Ordu:

A) Fırka 3 bulunduğu mahalde Çömlekçiköy–Karayusuf şimalinde 89,9 hattında kalacaktır.

B) Fırka 10 ilerleyerek Arpaç–Musulca mıntıkasında tertibat alacak ve cenub–i garba karşı kendisini temin edecektir.

C) Fırka 1 ilerleyip Tekye–Yenice mıntıkasında birleşecek ve cenuba ve şarka karşı istihsâl emniyet edecektir.

D) Süvari Y 1. Ordu–Havsa yolunu tutacak ve telgraf hattını kat edecektir.

3. Ordu: Kırkkilise ve civarında işgal ettiği mevki'lerde kalacak ve süvari fırkası Kırkkilise–Pınarhisar–Vize yoluyla ilerleyerek Türkbey–Karaağaç–Rumbeyli cephesini keşfedecek ve Babaeski, Lüleburgaz istikâmetlerine müstakil süvari keşf kolları sevk edecektir.

İstihsal edilen ma'lûmat doğruca Karargâh–ı Umûmîye telgrafla bildirilecektir.”

Fakat bu emir geldiği sırada fırka 4, 6 ve süvari başka tarafa sapmış ve muharebede olduğundan tevkif edilemedi. Yalnız süvari fırkasına Vize istikâmetinde keşfetmesi emrolunmakla iktifa edildi. Karargâh–ı Umûmîye'de hareketten bahisle şu cevap yazıldı:

“ ... Vize tarafından tehlike yoktur. Kıtâtımızın yorgun olmasına rağmen tevkif etmemek ve düşmanı kendisini toplamasına meydan vermemek fikrindeyim. Kırkkilise'de bir liva ile 1–2 alay süvari bırakarak mütebaki kuvvetle yanaşık surette Babaeski'ye gitmek ve burasını, mümkün olursa Lüleburgaz'a zabt ile şimendiferi kat etmek iyi olur. Yalnız süvari fırkasını bilâ–kayd ve şart emrime vermeniz lazımdır.”

İğtinamatın üzerine gece Karargâh–ı Umûmî ile 3. Ordu arasında makine başında muhabere olmuş ve bunda Erkân–ı Harbiye Reisi General Ficof 1. Ordu'nun raporlarına atfen Edirne'den Kırkkilise'ye mühim bir düşman kuvvetinin hareketini haber vererek 4 ve 6. Fırkaların o kadar ileriye çıkmasının başkumandanlık fikrine muvafik olmadığını, 3. Ordu'nun Babaeski ve Lüleburgaz'da mütehaşşid mühim Türk kuvvetleri ile (81 tabur 56 batarya) ile çarpışması tehlikeli olduğundan bu suretle 20 km daha geride olan 1. Ordu tarafından takviye edilmeksizin vâkitsiz bir muharebeye sürüklenmiş olacağını söylemiştir.

1. Ordu: bugün için şu emri verdi:

Büyük Boyalık

12 Teşrinievvel 912 sa 8 evvel

“1– Süvariden alınan haberlere göre Kocahıdır’da 2 tabur, bir süvari bölük, Musulca’da bir taburla bir süvari bölüğü vardır. [341]

2– 3. Ordu Kırkkilise cenubunda; 2. Ordu Edirne’yi şimalinden; garbdan tazyik eylemektedir.

3– 1. Ordu ber–vech–i âti surette Musulca–Yenice hattına kadar ilerleyecektir:

A) Fırka 3 Edirne’yi tarassud etmek üzere Karayusuf şimâl–i şarkiyesinde 899 Tepesi–Çömlekçiköy hattında bulunacaktır. Fırka Domurcalı cenub–i garbiyesinde bulunan fırka 10’la tesis–i irtibat için bir müfreze gönderecektir.

B) Fırka 10 birer liva kuvvetinde iki kolla bu akşam pişdarlar ile Hasköy–Kocahıdır hattına varacak ve sağına bir taburla bir batarya ve bir mitralyöz bölüğünden mürekkep bir cenah müfrezesi sürecektir.

C) Fırka 1 birer liva kuvvetinde iki kolla bu akşam pişdarlar ile Teke–Yenice hattına varacak. Süloğlu–Bostanlı istikâmetinde bir isrtibar müfrezesi sürecektir. Karargâh Yenice’de bulunacaktır.

D) Süvari Y 10 Havsa cihetine giderek–Havsa telgraf hattını kat edecektir. Geceköy’de kalacaktır.

H) Ordu karargâhı Büyükderince’de dir.”

Fakat hakikatte fırka 3 yerinde kalmış, fırka 10 bütün gece yürüyerek 11 Teşrinievvel hedefe ancak 12 minh sa 10 evvelde varmış olduğundan tekrar hareket etmeyerek Süloğlu ile Açalı arasında kalmıştır.

Fırka 1 Geredeli’ye gelmiş, ordu karargâh da 22/23 gecesini büyük derbend’e geçirmiştir.

Bulgar ordusu sol cenah müfrezesi:

2 nizamiye hudut bölüğü ile 2. Müstahfaz Bölüğünden terkîb eden 10. Hudut Taburu ordu sol cenahında harekete memurdu. Bu kuvvetle ta 15 Teşrinievvele kadar 3. Ordu sol cenahı bir türlü irtibata giremedi.

Bu tabur 9 Teşrinievvel’de Turnıvacık’a girmiş, 10’da tahkîm ederek burada kalmıştır.

11 sabahı Karargâh–ı Umûmîye’den aldığı “Düşmanın sağ cenahında karışıklık husûle getirmek maksatıyla Pınarhisar istikâmetinde ilerlemek” emri üzerine hareket ederek 11’de Paspala’ya gelmiştir.

Burada “Hemen Pınarhisara hareket ediniz; eğer burasını 12’de zapt edebilirsiniz pek mühim bir vazife yapmış olursunuz. Salib ve silahınıza istinaden ileri” emrini almıştır.

Bunun üzerine tabur 12 Teşrinievvel sa 4 evvelde Paspala’dan hareketle 43 km mesafedeki Pınarhisar’a tevcih etmiş Sazara garbında başıbozuklarla muharebe ederek burada bir bölüğünü bırakıp 12 minh sa 2 sonra da Korudere’ye gelmiş burada 80 kişilik bir atlı müfreze teşkîl ile bununla sa 5 raddelerinde Pınarhisar şimaline gelmiş, sa 10 sonraya kadar tabur burada toplanmıştır.

12/13’te tabur bu suretle kasabanın şimal ve şarkında idi.

13 Teşrinievvel'de Bulgar Ordusu

3. Ordu:

12/13'te Karargâh-ı Umûmî ile vuku'bulan 3. Ordu'nun muharebesi başkumandanlığın endişedar olduğunu gösterdiğinden Radko Dimitriyef 13'te yazdığı cevapta: "Müteaddit mağlubiyetlerle kuvâ-yı maneviyesi bozulan ve birçok zayıata maruz kalan düşmanın ehemmiyeti olamayacağını, mümkünse birinci ordunun bugünkü istirahatını terkle tesri' hareketini, 3. Ordu'nun yarın hareketini, Babaeski, Pınarhisar, hattı Lüleburgaz'ın zabt edilmesini" teklif etmiş ve Pınarhisar'da hiç düşman olmadığını söylemiştir.

Bu telgraf 3. Ordu Erkân-ı Harbiye reisi ile Karargâh-ı Umûmî Erkân-ı Harbiye reisi arasında vâki olan bir muhabere esnasında verilmiş olup Ficof Karargâh-ı Umûmî'nin de 3. Ordu nokta-i nazarına iştirak ettiğini, ancak 3. Ordu sağ cenahına takrîb edecek olan 1 ve 10. Fırkaların vâkit ve zamanıyla gelmemesi hasebiyle bu planın yapılamayacağını, süvari fırkasının 3. Ordu emrine girdiğini, Alman Erkân-ı Harbiyesi'nden alınan ma'lûmata göre Türk kuvâ-yı asliyesinin sağ cenahının sarayda bulunması muhtemel olduğundan Pınarhisar-Vize istikâmetine hassaten ehemmiyet verilmesini bildirmiştir.

Bugün zevelden sonra süvari fırkası Türklerin Havsa-Babaeski-Lüleburgaz yoluyla çekilmekte olduklarını bildirdiklerinden 3. Ordu kumandanı sa 8 sonrada tekrar Karargâh-ı Umûmîye müracaatla "Düşmanla teması kaybetmemek için ilerlemesine müsaade edilmesini" rica etti.

Kırkkilise

12 minh sa 6.30 sonra

Süvari fırkası: sa 6.55 evvelde şu emir geldi:

"Düşmanın kısım-ı küllisi Vize-Dersaadet istikâmetine çekildiğinden bu istikâmeti tarassudsiz bırakmayınız. Diğer tertibatınız muvafiktir."

Bu bâbda fırka kumandanı şöyle söylüyor: "Bu yolunda tarassudsuz bırakılmaması lazım olduğu şüphesizdir. Ancak Yeniköy'de, cephesi Edirne-Lüleburgaz hattına müteveccih olarak bulunmakta olan süvari fırkası bu istikâmette bile keşifde müşkilata tesadüf etmekte iken Vize istikâmetinde tarassud icrası pek müşkildür. Eğer 3. Ordu kendi emrindeki 3 bölüklü süvari Y 8 Y bu cihetle istihdam etse daha muvafık olurdu."

Mamâfih bir zabt keşf kolunu sa 3 sonrada Vize istikâmetine gönderdi. Bu keşf kolu 15 minh de firkaya iltihak etti.

Sa 10.20 evvelde firkaya şu rapor geldi: (Pişdardan) [343]

Kirmaslı

13 minh sa 7.40 evvel

"Refakatinde topçu dahi olan 6 düşman süvari bölüğü Babaeski'den Kirmaslı istikâmetinde ilerliyor. Bu anda düşman Babaeski'nin 3 km şimâl-i garbiyesindedir. Babaeski önünde piyade gurupları da var. Şimdi guruptan Babaeski'ye piyade kuvvetleri dâhil oluyor."

Bunun üzerine fırka sa 10.40'ta Y 35 taburuyla birlikte Yeniköy'den hareket etti. Fırkada telaş başlamıştı. Mesela 1. Liva kumandanı "Bu kıt'a mutlak bir

düşman pişdarıdır. Topçusuyla bizi mahvedecektir.” Dedi. Fırka kumandanı da körü körüne topçu ateşi altına girmeyeceğini, merak edilmemesini söyleyerek mümailyeh teskin edildi. Pişdara takrîb edilince Y 14 ileride, Y 2 sağ cenah kademesi y 8 sol cenah kademesi olarak fırka açıldı.

Yolda pişdardan şu rapor da gelmişti:

“İki süvari bölüğümüzün ileriye sürülmesi üzerine düşman bölükleri tevkif ederek Babaeskinin 2 km garbında topçu ile birlikte toplandılar. Düşman Y 10 süvariden esir edilen Makedonyalı nefer iki gün evvel Dersaâdet’ten geldiğini, Dersaâdet’ten piyadelerin de irkâb edildiğini, Lüleburgaz tarafından taarruz edileceğini söylüyor. Kurapa’dan Babaeski’ye müteveccih yolda dağınık kollar hareket ediyor. Refakatte topçu bulunan süvarinin vazifesinin kolların rica’tını setretmek olduğunu tahmin ediyorum.”

Sa 11.50’de gelen diğer bir pişdar raporu ise düşmanın süvarisinin bu anda taarruza geçtiğini bildiriyor.

Sa 11.45 evvelde sol cenah keşf bölüğünün (Y 9’dan) Alpullu’dan gönderdiği şu rapor geldi:

“Keşf kolları geçtiği yollarda ordugâh metrukâtına tesadüf ediyor. Tek tük ateşe uğradı 3 esir tuttuk, ikisini öldürdük. Alpullu’da düşman varsa da ateş ettiklerinden keşfedilemedi. Babaeski–Alpullu–İstasyon istikâmetinde şose üzerinde gayr-i muntazım piyade kolları rica’t ediyordu.”

Kurapa’dan sa 9.45 evvelde yazılmış olan bir raporda zayıf bir tabur ve bir süvari bölüğünün Taptık’ta olduğunu, dolu gayr-i muayyen büyük bir nakliye kolunun Taptık’tan şose bu yanda Babaeski’ye ilerlediği bildiriliyordu.

Bu haberlere nazaran süvari fırkası tesadüf olunan düşmanın kısmen bozulmuş, kısmen muntazım ve refakatinde topçu mevcut 6 süvari bölüğünden ve beklide muntazım piyadelere mürettep binâenaleyh canbedar himayesinde Lüleburgaz’a rica’t eden kuvâ-yı külliye olduğuna hükmetti.

Bu düşmanı sarsmak için münakaşa başladı. Mevcut 14–15 bölükle derhal hareket fikrine karşı fırka kumandanı süvarinin ancak topçu ve piyade ile birlikte olursa müsmir iş görüleceğini aksi halde [344] topçu karşısında derhal tevkif edileceğini söyledi. Fırka kumandanının fikrinde şu anda yapılacak şey topçu bularak ateşle düşmanı yayılmaya ve piyadenin muvasalatına kadar durmaya mecbur etmekten ibaret olabilirdi.

Bulgar piyadesi birkaç km geride ise de bunları taarruza geçirmek için ordunun muvaffakiyetini istihsâl lazım olduğundan fırka seryaverine piyade kıtaatı yanına giderek ordu ile telefonla görüşmesi, hiç olmazsa firkanın topçu ile takviyesi müsaadesini talep etmesi emredildi.

Mumaileyh avdet edinceye kadar fırka intizâra devam etti. Bu esnada Osmanlı süvarisi Babaeski yolu üzerinde görülüyor ve miktarı 15 bölüğe kadar tahmin ediliyordu. “Türklerin böyle müctemi’ ve külliyetli süvarisine ilk defa tesadüf ediyorduk. Fakat önümüzde bir canbedar bulunması hasebiyle buna karşı herhangi bir teşebbüste bulunmaya muvafık olamıyorduk.”

Seryaver sa 3.30 sonrada avdet ettiyse de ordunun bir şey emretmediğini söyledi. Mumaileyh yolda gelirken bir batarya almış getirmişte de bu zamana kadar hedef kaybolduğundan bir şeye yaramadı.

Ortalık kararırken pişdarın şosesinin ½ km şarkında Huruşlu hizasındaki yeni bir Türk köyünde tevkife geçirmesi, kısım-1 küllininde piyade ile birlikte Yeniköy'e avdet emrolundu.

Nihayet sa 7 sonra da fırka kısım-1 küllisi Yeniköy'e toplandı. Emniyet kıtaatı ileride kaldı.

Bugün dahi süvari fırkası sıcak yemek vermemişti.

4. Fırka: Edirne'den Kırkkilise'ye düşman geliyor, havadisi üzerine fırka 4'e Edirne yolunun temini emredilmişti; fakat keşf kolları Hasköy'e kadar kimseye rast gelmemişti. Bu emri fırka 4 sa 2.50 evvelde almış ve Kavaklı'daki 3. Liva'yı bu vazifeye memur etmiştir. Bu liva 13/14'de Yenice şosesinin tarafeynindeki sırtları işgal ile burada kalmıştır.

1. Liva hareket hazır bir halde bütün gün Yeni Mahalle'de beklemiş 13/14'te burada kalmıştır.

2. Liva 12'de bir hata neticesi Kırkkilise'ye gelmiş olduğundan 13/14'te burada kalmış, fırkasına iltihak için 13 minh sa 6 sonrada hareket ederek sa 10 sonrada buraya gelmiş, Kavaklı'nın şimâl-i şarkiyesinde gecelemiştir.

6. Fırka: ileride idi. Fırka kumandanı vaziyeti anlayarak teşebbüs zatisiyle Babaeski'ye gitmek istemişse de ordu yalnız Huruşlu'ya kadar ilerlemesine müsaade etmiş idi. 2. Liva gerçi bu emri almadan evvel hareket etmişse de yağmur ve gecenin hulûlü hasebiyle Nacak garbında şoseye kadar gitmiş ve orada kalmıştır.

1. Liva 12/13'te Lefece'de kalmış ve 13'te akşamüstü liva kumandanı kendiliğinden livasını 3 km daha cenuba götürmüştür. Bu sırada fırkadan, Yeniköy'de süvariye takviye emrini almışsa da vâkit geç olduğundan 13/ 14 'te burada kalmıştır.

5. Fırka: 13'te istirahat etti.

Ordu sol cenah müfrezesi: Bugün Pınarhisar'da Bolu alayıyla karşılaşarak muharebe etti. 44 [345] Tabur bu sabahtan itibaren Vize'de 5000 nefer, Sofucuk civarında 16 top, 4-5 bin nefer bulunduğu dair haber almaya başlamıştı.

Sa 10 evvelde 2 düşman bölüğü Porlıya Deresi'ni geçerek ilerlediği belki taarruz ettiğinden, bu bölük sağ cenaha çekildi. Sa 12.30 sonra da Türk topçusu ateş açtı ve Türkler tabura 1500 hatveye kadar sokularak ihâta ile tehvide başladığından tabur rica't etti. Fakat müteakiben mukâbil taarruz yaparak (?) Türkleri Parlanya Deresi gerisine itti. Geceleyin düşmanın gelmekte olduğu haberi karşısında tabur 14 minh sa 12.30 evvelde Yenü garbındaki tepelere geldi ve 14'te burada fırka 5 le irtibat hâsil etti.

Bu muharebe taburdan 33'telef, 35 yaralı vardı. Bu muharebeyi ordu ancak 13 minh zevelden sonra haber aldı.

Bugün zevelden sonra 3. Ordu, fırka Erkân-ı Harbiye reislerine şu emirleri verdi: sa 8.30 sonra fırka 5'e: "Fırka yarın hareket edecektir. 1. Liva 2 seri cebel bataryası ve bir adi topçu taburuyla birlikte Pınarhisar'a gidecek. Diğer iki liva mütebaki topçu ile Babaeski'ye hareket edilecektir. Harekete sa 7 evvelde başlanacaktır. Kuriköy'deki tabur yerinde kalacak, tabyalardaki taburlar hareket edecektir."

Fırka 6: "Fırka yarın Babaeski'ye hareket edecek ve ordunun pişdarını da teşkil edecektir. Hareket sa 7 evvelde başlayacaktır. Süvari fırkasına da şunu tebliğ ediniz: süvari fırkası kısım-1 küllisiyle Babaeski ile Vize arasındaki sahaya sevk

edilecek ve Vize'ye kadar olan mıntıkayı keşf ve düşmanla sıkı temas muhafaza edecektir.”

Fırka 4'e: “Hareket-i istikâmeti Babaeski. Kavaklı–Babaeski garbındaki yollar dâhil.”

Bu suretle ordu hal vaziyeti kavrayamamış ve 14'te orduyu cenuba sürmeye karar vermişti. Fakat ileride görüleceği üzere buna vâkit kalmadı. Karargâh–ı Umûmî emriyle cenub–i şarkiye doğru hareket başlayarak Lüleburgaz Muharebesi hazırlanmaya ibtidâr eyledi.

1. Ordu:

Bugün fırka 3 yerinde kaldı.

Fırka 1 öğleden sonra hareket ederek sa 10.30 sonrada 1. Liva Akardere Harabesi'ne (10 km yürüyüş) 2. Liva Geredeli'nin 2 km cenub–i şarkiyesine geldi. Karargâh Geredeli'de idi.

Fırka 10: sa 5 sonrada hareket emrini aldığından hareket etmeyerek Edirne'nin müsaadesiyle Domurcalı ile Süloğlu arasındaki sahada kaldı.

Ordu karargâhı da Büyükderbend'de idi.[346] Ordu, fırka 3 karşısındaki kıtânın Arnavutköy üzerinden cenub–i garbiye çekildiği, Hasköy cihetlerinde Babaeski'ye doğru hareketler olduğunu, Edirne'nin terk edilmesinin muhtemel bulunduğu hakkında haberler almıştı.

*

*

*

Bugün suret–i umûmîyede Bulgarlar için harbin birinci derecesi, Kırkkilise Muharebesi hıtâm bulmuştur. Bulgarlar bu muharebede 3. Ordu'da maa cephanе arabası Kırkkilise seri ateşli top, 18 adi ateşli top, azim miktarda malzeme, ordugah edevatı ve 2 teyyare iğtinam etmiş ve takrîben 10 zabitle 1000 nefer esil almıştır.

Buna mukâbil 3. Ordu'nun zayıat listesi şudur:

Kıtât ve muharebat	telef		yaralı		kayıp		yekun		yekun umûmî
	Zabit	nefer	zabit	nefer	zabit	nefer	zabit	nefer	
Fırka 4 Poloz–Petra2	172	7	644	–	128	9	944	935	
Süloğlu	–	57	10	314	–	58	10	429	439
Raklice	–	14	1	55	–	10	1	89	80
Yenice	–	–	–	7	–	–	–	7	7
Yekun	2	243	18	1020	–	196	20	1459	1479
Fırka 5 Erikler	1	15	1	65	–	–	2	81	83
Kırkkilise	1	37	10	205	–	–	11	242	253
Yekun	2	53	11	270	–	–	13	323	336
Fırka 6 Kırkkilise	–	2	2	14	–	12	2	28	30
Kavaklı	1	12	–	29	–	–	1	41	42
Yekun	1	14	2	43	–	12	3	69	72
Süvari fırkası Süloğlu1	3	1	1	1	–	–	2	4	6
Yenice–Kavaklı	–	3	2	20	–	–	2	23	25
Yekun	1	6	3	21	–	–	4	27	31

Tekmil ordu	–	8	–	26	–	–	–	34	34
Mevkii muhte'lifede									
yekun umûmî	6	324	34	1380	–	208	40	1031	1952

Kırkkilise Muharebesi neticesi hakkında bir Bulgar muharririn eserinden nakil edilen şu satırlarda faideden hali değildir:

“Nihayet Kırkkilise zabtedildi. Alman askerinin ancak altı ay mesaiden sonra zabtedebileceği farz olunan Kırkkilise'ye ordumuz muzafferden dâhil oldu.

Demir gibi kuvvetli ve safına istihkak kesb eden piyademiz artık Kırkkilise'de cevelân ediyordu. Hasma dehşet salan, Osmanlı ordusunu rica't ettiren, Kırkkilise'nin sükûtuna sebep aslı olan, kuvâ-yı maneviyesini en kuvvetli surette isti'mâl eden piyademiz idi. Topçumuz arazinin bataklık olması hasebiyle [347] piyadenin sürat hareketine güçlükle yetişebiliyor; henüz ateşe başlamışken piyadenin hareketini takip için tebdil mevzi'ye mecbur oluyor ve bu suretle piyadeye pek az muavenet ediyordu. Topçumuz piyadeye yol açacağı yerde bilakis piyade topçuya yol açıyordu. Topçunun batâeti en ziyade 10 Teşrinievvel akşamı Raklice mevki'-i müstahkemi karşısında hissolundu. Burada piyademiz düşmana 2–3 km yaklaşmışken topçumuz pek geride kalmış, düşmanın yağdırdığı şarapnel karşısında piyademiz bâlâ'dan gelen emre tevfikân bulunduğ mahalde tevkife mecbur kalmıştır.

Bazı kesân piyademizin burada tevkifinin düşman topçusunun mukavemetinden ileri geldiği iddiasındadır. Hâlbuki bilâhire topçu yetiştiği halde dahi piyade ileri gitmedi.

Topçumuz bilâhire yetişti, yarım saat sonra piyadeye muavenet başladı. Fakat düşman gizlendi, vaktinde kaçtı.

Gecenin karanlığı, sis, yağmur sebebiyle düşmanla temas bu andan itibaren kayboldu.

Bu esnada süvari nerede idi? bugün ortada yoktu. Nerede olduğu meçhulse de herhalde kendisine en az lazım olan bir tarafa gitmiş olduğu muhakkaktır.

Binâenaleyh Kırkkilise'de muzaffer olduğu ve fakat semerât zaferi iktitâf edemedik. Süvari bidayetden itibaren 3. Ordu sol cenahında bulunacağına nazaran sağ cenahında bulunmuştu. Hiç olmazsa süvaride teşebbüsâtı olsa idi yine bir şeye muvafık olabilirdi, hâlbuki bu da yoktu.

Türkler neden rica't etti? Bir kısım insanlar ordunun elbisesi yoktu diyor; hâlbuki Kırkkilise'de dolu debboylar bulduk. Fişenk, mermi yok diyenlere mukâbil yine burada külliyetli cephane ve erzak bulduk.

Asıl sebep Türk ordusunun bu arz üzerinde, o zamanki şerait havaiye de muharebe edecek tâlim ve terbiyeden, kumandanların teşbit-i zatiden ve tevhid-i hareket iktidarından mahrum olması idi.

Muharebe başlayınca herkes bildiği gibi yapıyor yahut ne yapacağını bilemeyerek kendisini kaybediyor bu sebeple bir taraftan hareket-i taarruziyeye diğer taraftan rica't emrediliyordu.

Abdah Paşa rica't emretmiş, Muhtar Paşa taarruz emreylemişti. Sanki Sedan, Makmahon taarruz ediyor, Dukru rica't ediyor.

Kırkkilise'de de Abdah Paşa ile Muhtar Paşa arasında ahval aynı surette cereyan etti.

Bir de Bulgar ordusunun kuvve-i maneviyesi çok mütefevvikti. Süloğlu-Geçkinli hattında, Karahisar fırkasına karşı Petra şimalinde yapılan baskınlar ve bunların akibeti malumdur.

Türklerin muvaffakiyetine diğer bir sebep de büyük kumandanların hemen kâffesinin yeni ta'yin edilmiş ve kıtâlarıyla tanışmamış olması idi. Âdem-i muvaffakiyet başlıca 3. Ordu'nun Türklerin cenah ve gerilerinde sürat zuhurundan mütevellittir. Teşebbüs-i zatide yolunda idi. Bütün kumandanlar başkumandanın (Kırkkilise'ye taarruz) emrini esas ittihâz etmişti.

Ordunun Kurapa-Lefece-Üsküp hattından daha ileriye takip edememesi ise başlıca nakliyenin gelmemiş olmasından, ikmâl-i nevâkıs ihtiyacından husûle gelmişti." [348]

Altıncı Kısım
11–13 Teşrinievvel 328 Osmanlı Ordusu
(Kroki 35.36.37)

—
Birinci Fasıl
 —

11–13 Teşrinievvel 328’de 3. Kolordu

3. Kolordudan Kırkkilise Muharebesi’ne iştirak etmiş olan kıtaatın 11–13 Teşrinievvel harekât–ı suret–i umûmîye de kısım–ı küllileriyle Vize, aksam–ı sairesiyle Lüleburgaz, Babaeski–Lüleburgaz istikâmetlerinde rica’t ve firar harekâtından ve peyderpey Vize’de toplanmaya başlamaktan ibaret olup düşmanla temas suret–i umûmîyede kaybolmuştur. Harekât–ı harbiye olarak yalnız 13 Teşrinievvel’de Pınarhisar’da ufak bir müsademe vâki olmuştur.

Ma’lumât–ı mevcude ber–vech–i zeyr tespit edildi:

Fırka 7:

Kumandan ve Erkân–ı Harbiye süvari Y 8’le birlikte ve kolordu kumandanı ile mean 10/11 gecesi rica’t ederken biraz sonra kolordu karargâhını kaybederek geceyi pınarda geçirmiş ve 11 sabahı kolordu kumandanı da aynı kasabada olduğu halde nasılsa temasa gelemeyerek fırka kumandanı süvariye Y 8 Y beraber yine olarak sa 8. 30 evvelde Pınarhisar’dan Çorlu’ya hareket etmiş ve akşam üzeri buraya gelmiştir. (Sa 8 sonra).

12 zevalden sonra fırka kumandanı hastalığı hasebiyle ordu kumandanından müsaade alarak trenle Dersâdet’e yola müteveccihen yola çıkmış, fırka Erkân–ı Harbiyesi de Vize’ye gitmiştir.

Süvari Y 8, 12’de şark ordusundan: “Çerkezköy tarafına giderek düşmanın Çerkezköy cihetlerinden İstanbul’a akması melhuz olan kuvvetlerine karşı ifa–i vazife” emr–i şifahiye sini alarak sa 4 evvelde hareketle 12/13 gecesini Çerkezköy’ünde geçirmiş ve bu gece buraya varan Karargâh–ı Umûmî’den aldığı emirle de 13’te Vize’ye gelmiştir.

Fırka kıtaatı çıkardıkları suret–i umûmîye de Vize’ye gelerek 11’den itibaren toplanmaya başlamıştır. Yalnız nişanı mitralyözün 9 Deveçanağı üzerinden Lüleburgaz’a oradan muhtemelen 15’te Vize’ye geldi. 13’te Lüleburgaz’da olması muhtemeldir. Nişancı alayına merbut endaht mitralyöz bölüğü dahi Babaeski istikâmetine saparak fırka 9 emrine girmiş, Y 7 ye raptedilerek ta Çatalca Muharebesine kadar bununla birlikte kalmıştır. [349]Topçu Y 7 Vize yolunu tuttu. T 1 Kırkkilise şimalinde muharebeye iştirak etmişti; T 2 ise hiç iştirak etmeden akıntıya kapılmıştır. Bu alay toplarının mühim bir kısmını yollarda çamurlar içinde bıraktı ve tahlis için himmet–i lazıma sarf etmedi. Ancak K 3 gibi bazı bataryalar şoseyi takip etmeyerek ve teşebbüs zatileriyle kırlara saparak sağlam zemin bulmak suretiyle toplarını kurtarabildi. Kurtulan toplar 12’den itibaren Vize’de toplandı.

Obüs taburu Babaeski yolunu tuttu ve 1. Kolordu’ya iltihak etti.

Fırka 8: Fırka karargâhı 11 sabaha karşı Pınarhisar’a geldi. Ortalık ağardıktan sonra bu karargâh da Çorlu yolunu tuttu. Hattı esna–ı rahta 7. Fırka karargâh ile uzaktan birbirini görünce yekdiğerini düşman zannıyla kaçmaya, alabildiğine gitmeye başladılar. Daha evvel Çorlu’ya varan fırka 8 kumandanı: “Düşman süvarisi geliyor” diye Çorlu’yu da karıştırdı. Ordu karargâhı muhafaza

endaht mektebi esas bölüğüne derhal şehrin kenarında mevzi' aldirdı. İleride görüleceği üzere orduca Lüleburgaz'dan serian kuvva-i imdadiyye istenildi... Fakat gelenlerin düşman olmayıp fırka 7 karargâhı olduğu anlaşıldı.

Fırka karargâhı 13'te Vize'ye geldi ve muharebe başlayıncaya kadar burada kaldı.

Fırka kıtaatından Y 22, N T 8 suret-i umûmîye de 12'de Vize'ye geldi. Y 23 T 2, Y 24 T 1, 10 Teşrinievvel'de Hakkı Paşa müfrezesine dâhil olduktan sonra dağılarak yine Vize istikâmetini tuttu. Hat boyunda bulunmakta olan Y 23 T 3 ise 12'de Çorlu'da bulunup 13'te Yanıkağıl'a geldi.

Topçu Y 8 T 1 suret-i umûmîye de Vize istikâmetini tuttu.

Cebel T 3, T 4 birlikte daha 10/11 gecesi Domuz Ormanı'na varmıştı.

Fırka 9:

Karargâh doğru Vize'ye hareketle 11'de (?) buraya geldi.

Y 25 T 3, 11 sabahı Babaeski'ye gelip buradan cereyana kapılarak Lüleburgaz'a ba'de Vize'ye geldi. 13'te müctemi' Lüleburgaz'da idi.

Fırka Y 26 ve 17 kıtaatı ile topçular heyet-i umûmîyesiyle Vize istikâmetini tutmuş olup yolda birçok top bırakılır.

Karahisar fırkası:

Fırka karargâhı doğruca Lüleburgaz'a hareketle 11 zevalde buraya gelmiştir. Burada da düşman geliyor diye çıkan bir panik üzerine tekrar hareketle 12 akşamı Çorlu'ya gelmiş, 13'te kalmıştır. [350] Karahisar taburu kısım-ı küllisi 11'de Babaeski'ye, 12'de Lüleburgaz'a gelmiş, 13'te burada kalmıştır. Sincanlı taburu Hakkı Paşa müfrezesi de perişan olarak 11'den itibaren peyderpey Vize'de tecmi'e başlamıştır.

Sandıklı taburu 11'de kısım-ı küllisiyle Topçuköyü'nde, 12'de Vize'de olup burada kalmıştır.

Kütahya taburu 11'de kısım-ı küllisiyle Pazarköyü'nde, 12'de Vize'de olup burada kalmıştır.

Tavşanlı taburu 11'den itibaren ve peyderpey Vize'de tecmi' eylemiştir.

Akşehir taburu

“

“

“

“

Yalvaç taburu

“

“

“

“

Bolvadin taburu 11'de kısım-ı küllisiyle Babaeski'ye, 12'de Lüleburgaz'a gelerek 13'te burada kalmıştır.

Cebel T 3, 4 muhtemelen Vize'ye gelmiştir.

Nizam-ı harb mücîbince bu kolorduya aid kıtaatı sairenin 11-13 vaziyetleri krokide gösterilmiştir.

3. Kolordu karargâhı 10/11 gecesini Pınarhisar'da geçirdikten sonra 11 zevalde hareketle akşamüzeri Vize'ye geldi. Kumandanın bu anda vaziyeti ne suretle tasvir ettiği orduya yazılan şu rapordan anlaşılıyor:

Vize

11 Teşrinievvel 328 sa 8.30 sonra

10 Teşrinievvel sol cenah kıtaatı kemâlen rica'ta başlamıştı. Fırka 9'un bazı taburlarıyla bütün topçumuz rica'tı himaye etti. Sa 2 sonraya doğru o cepheye dahi ateş kesilerek kıtaat kemâlen hal rica'tında idi. Sağ cenahımızda fırka 7 bize doğru bir müfreze ayırarak irtibatı muhafazaya çalışmış. Sa 5.30'da Taştepe'ye vasil oldum

ve kıtaatımızı, ağırlıklarımızı kemâlen avdet etmiş buldum. Petra önündeki düşman takrîben dört taburla iki bataryadan ziyade olması gerektir. Telefat hakkında henüz rapor yoksa da topçu muharebesin vuku‘bulduğu 9 Teşrinievvel’de 8 şehitle bir o kadar mecruhumuz olmuştur. Ertesi sabah kıtaatımız yine düşmanın piyade ateşi haricinde idi. Bir bataryamıza karşı düşmanın topçusu müessirce ateş edebildi. O günkü mecruh ve telefat hakkında ma‘lûmat yoksa da yollarda görülen mecruhlara nazaran 10:30 Y mütecaviz olmasa gerektir. Şüheda miktarı malum değildir. Şu halde kısmen bilâ harp bir rica‘t karşısında bulunduk. Meğer bu hususta Afyon Karahisar taburları zaten meşhur etmiş. Fırka 7 kıtaatında harbi ciddice olduğundan telefat binnisbe ziyadedir.

Kırkkilise’nin şimal ve şark mıntıkları ikiye tefrik ve fırka 7, 9’a tevdi‘, aralarına numune taburları bizzat sevk edildiyse de ba‘del gurup cenahta bulunan fırka 7 piyadesi kemâlen mevâki‘ terk ederek [351] Vize istikâmetinde firara başladıkları ve bütün redif kıtaatının bunlara iltihak eylediği ve kısmen trenle dahi firar ettikleri gibi şimâl-i garbı cephesindeki topların kemâlen muhafazasız kaldıkları haber alındı.

İş bu hareket firarının şehirdeki Hıristiyanlar vasıtasıyla Bulgarlara bildirileceğini zan tahmin eden fırka 7 kumandanıyla erkân-ı harbi kolordu karargâhının setr ve muhafazası çok asker bulunmadığı beyanıyla müsaraten çekilmekte ısrar ettiler.

Pınar yoluna zaten büyük ağırlıkları daha evvel çıkartmışım firari askerle beraber bunların kendiliklerinden hareket etmekte olduklarını gördük. Emir kumandanlarına imtisalen zaten Lüleburgaz-Vize hattına çekilmek lazım olduğundan (Abdullah Paşa hatıratında ordu emrinde 3. Kolordu’ya Pınarhisar’a çekilmesi emir olunmuştu. Bilahare gelen raporda Pınarhisar’da ictimâen âdem-i imkânı hasebiyle Vize’ye rica‘t edildiği ifade edilmiştir. Deniyor. M.N.) fırka 9’dan iki taburla Taştepe’de bulunan Hasan İzzet Paşa’ya dahi rica‘t himaye ederek çekilmesi emri gönderildi.

Dün gece Pınarhisar’da kaldım. Yolların şiddetli yağmurlarla bataklık haline gelmesinden nâşî top arabaların kısm-ı küllisinin saplandığı görüldü. Sa 12.30 sonrada Yenü’de askerî durdurmak için çalışan Konya Fırkası Kumandanı Cemal Bey’i gördüm. Pınarhisar’da Vize’den gelen bir tabur ve bir bölük bulundu. Fakat panik o derecede idi ki gerek bu tabur, gerek Cemal Bey’in tevkif edebildiği asker şafakla beraber firara devam etti.

Pınarhisar’a erkenden düşman süvarisi geldiğine dair bir haber şayi’ olmasından şehirde kimse kalmadı. Telgraf memurları da firar ettiğinden muhabere kâbil olamadı. Öğleye doğru Vize’ye hareket ettim. Zira daha evvel döküntüyü durdurmak kâbil olamayacağı anlaşılmıştı.

16. Kolordu kumandanının 3 tabur piyade ile Üsküp civarında bulunduğu haber alınmakla rica‘tımızı düşmana karşı yandan himaye etmesi ve Hasan İzzet Paşa’ya da müşarünileyhin kumandasına iltihak etmesi yazıldı. Fakat maatteessüf Hakkı Paşa bulunamadığından kâğıt iade edildi.

Hasan İzzet Paşa da naamid olarak Vize’de iltihak etti. Yolda 12. Kolordu Erkân-ı Harbiyesi’ne tesadüf olundu ve onların topçularının dahi çamurlara batarak çıkarılmadığı, düşman eline geçmesi muhtemel olduğu, piyadelerinin de 3. Kolordu kıtaatıyla hemhal bulunduğu anlaşıldı.”

Muhtar Paşa’nın kolunca 3. Kolordu’nun top zayıtı şudur:

Petra önünde tahrip edilerek mevzi'de kalan:	TO Y 9 K 9'dan 4 top
Petra " mevzi'de kalan :	" K 3'ten 2 "
Petra ile Kırkkilise arasında çamuralarda kalan:	5 "
Kırkkilise'de çamur hasebiyle mevzi'inde kalan: TO Y 7 T 1'den	3 "
Kırkkilise ile Yenü arasında çamurda kalan:	23 "
Kırkkilise Taştepede kalan koşumsuz mantelli adı:	<u>18</u> "
	55

[352]

Evvelce görüldüğü üzere Kırkkilise ile Vize arasında Kırkkilise'den Üsküpdere'ye, Vize'den Pazarköy Karakolu'na kadar iki ufak şose olup ortası adı yol idi. Bu şoselerde harpten evvel Rumeli yollarını tamir ve inşaaya memur olan Reji General Fransız Kumpanyası tarafından sökülerek tavsiye haline girilmişti. Yağan yağmurlar bu tavsiyeyi müthiş bir bataklık haline koymuştu. Ekseri kıtaat ise körükörüne bu güzergâhı takip ettiğinden hareket gayr-i mümkün olmuştu. Buna himmetsizlik, korkuda ilave edilince bilâ muharebe bu kadar külliyetli top zayıatı tahsil eylemişti.

Muhtar Paşa Vize'de 3 taburlu Bolu redif alayını buldu ve firarilerle teması mâni' için bu kıt'ayı 11 akşamı civar köylere dağıttı. 11/12'de Vize'de dahi düşman geliyor diye müteaddid defa karışıklıklar vuku'buldu. 12 sabahı Muhtar Paşa Bolu alayını 2 cebel topu (T 3 veya T 4'ten) ve 15 süvari ile takviye ederek Konya Fırkası Kumandanı Cemal Bey'in emrinde olmak üzere, bir taraftan kuvâ-yı maneviyeyi takviye etmek diğer taraftan yolda kalmış topları kurtarmak üzere Kırkkilise istikâmetine ilerlemeye memur etti.

Fakat bu alay dahi sarsılmaya başladığı gibi Vize'de inzibatsızlık son dereceye gelmiş olduğundan yağma karlardan 7'sinin idamı vesaire gibi ilerle akşam oldu ve bu müfreze akşam geç vâkit hareket ederek 12/13 gecesini Pazarköy civarında geçirdi.

13 Teşrinievvel'de hareket eden müfrezenin pişdarı zevale doğru Teke Çiftliği garbında, şosenin şimalindeki sırtlarda düşman piyadesine tesadüf etti. (Bulgar 10. Hudut Taburu) bu düşmanın asker ve çetelerden mürekkep takriben 2.000 kişilik bir kuvvet olduğu haber alındı.

Sa 4 sonraya doğru müfrezenin taarruz oldukça ilerlemiş ve düşman rica'ta başlamışken sa 5 sonra da malum ahval neticesinde bilhassa düzce taburunda bir bozgunluk husûle gelir Cemal Bey bir himaye mevzi'inde askerî durdurmaya çalışmakta iken başlayan şedit yağmur ve karanlık üzerine müfreze suret-i umûmîyede dağılarak Vize'ye çekilir.

Bu muharebede düzce taburundan 2 yüzbaşı 23 nefer şehit 1 mülazım 110 nefer mecruh 52 kayıp olmuştur.

10 "	Taraklı	"	1 zabit	10 "	–	8 "
=	Bolu	"	–	1 "	–	3 "
62 "	Yekûn	"	3 "	34 "	1	121 "

Cem'an 4 zabıt 217 nefer zayıat olmuştur.

Yalnız sol cenahtaki Bolu taburlarından bir bölük geceleyin yerinde kalmış, 14 sabahı düşmanın da rica't ettiğini görerek yaralılar müstashiben Vize'ye gelmiştir.

13'te Muhtar Paşa Vize'de mevcut 8–10 bin insandan yeni bir fırka teşkiline çalışmakta idi. [353]

45

İkinci Fasıl

11–13 Teşrinievvel 32' de 2. Kolordu

10/11 Teşrinievvel gecesı 2. Kolordu karargâhı kıtaatın vaziyeti layıkıyla bilmiyordu. Fırka kumandanları 10 akşamı Karahisar'a muvasalatla istirahatı başlanmış olduğu gibi kolordu karargâhı da evvelce görüldüğü tarzda Kırkkilise'ye iki defa zabıt izamında başka bir şey yapmadı. Nihayet sa 4.30 evvelde rica't için 10 numaralı kolordu emrini vermişti. Kolordu karargâhı sa 6'ya doğru Karahisar'dan hareket etti. (Perakendeler toplanmamış olduğundan cem'an zayıf bir bölük halinde)

Bu alay kolordu emri mücibince 10/11'de Koyunkavur'da bulunacak iken burasını ateşler içinde ve firarilerle dolu görerek geceleyin Yenice civarına gelmiş, âli el sabah da emir almak üzere Karahisar'a tevcih etmişti.

Kolordu bu bâbda şöyle diyor: "... ba'del tahkik bu süvari alayının dümdar müteakip terk-i mevzi' ve vazife ederek Koyunkavur'dan kalkıp Karahisar'a gelmiş ve köyün cenup mahallinde sabahlanmış olduğu anlaşıldı. Alay kumandanlığı eden binbaşından soruldu. Düşman geldiğini beyan ve bahane eden niçin haber verilmediği soruldu, bulamadığını söyledi. Hülâsa pek azim bir kabahat ve adeta cinayet işlemiş demektir."

Bu sırada kolordu kumandanı fırka kumandanlarına: "Tesri' hareketi ve bir an evvel düşmanın daire-i tesiri haricine çıkmadığı" şifahen emretti. Süvariye de tâlimat vererek karargâhın Kavaklı-Lefece istikâmetine, süvarinin de Asılbeyli tarafına hareketini tavsiye eyledi.

Yolda birçok perakende efrad, kıt'a ve malzemeye tesadüf eden karargâh sa 8 evvelde Lefece'ye geldiği sırada fırka 2 kumandanına rast geldi. 2. Kolordu bu zamana kadar yalnız ilk rica't emrini, yani ordunun Yenice hattına gelmesi hakkındaki emri almış, Karahisar'dan Lefece'ye kendi teşebbüs zâtiyesiyle hareket eylemişti. Burada Prens Aziz Paşa'dan umûmî rica't emrinin suretini aldı ve 2. Kolordu'nun Karaağaç'a çekilmesi lazım geldiğini öğrendi.

Fırkaların hareket mütekaddimesine gelince:

Fırka 4 kumandanı: 10 Teşrinievvel kolordu emrini aldıktan sonra: vâkit hareketleri hakkında bir serahat olmadığı, fırkanın 48 saattir devam eden cebr-i hareketten, gada namına peksimetten başka bir şey yiyememesinden, yağmurun devamından ve rica'tın tesir-i maneviyesinden müessir bir halde Koyunkavur'la [354] Karahisar arasında adeta çamur dolu bir hendeğe benzeyen yol boynunda bitap ve perişan gecenin nisf-ı ahirini geçirmekte olduğu ve karanlıkta, bu halde bir kıt'a ile muntazaman çekilmek imkânı olduğunu, fırkanın büsbütün perişan olabileceğini

düşünerek fecrin zuhuruna intizâra” karar verdi ve hulasaten şu emri sa 5 evvelde itâ eyledi:

“Y 12 dümdar olarak Koyunkavur şarkında, şoseye yakın bir mevzi‘ alacak, topçudan bir batarya refakatında bulunacak. Mütebaki kıtaat tarlalar içinden Kavaklı karyesine hareket ederek ba‘de Lefece‘ye çekilecektir. Fırka karargâhı Kavaklı‘da kıtaatin temi‘ine intizâr edecektir.”

Bu suretle Kavaklının bir ictima‘ noktası olarak irasesiyle iktifa edilmiş idi.

Emri alay kumandanlarına şifahen en geç gelen 12‘ye tahrîren gönderildikten sonra karargâh Kavaklı‘ya hareket etti. Rast geldiği kıtaata: “Buraya yetişmeden Kırkkilise tahliye edilmiştir. Hemen durmayıp Kavaklı‘ya giderek tecmi‘ ediniz” diyerek hareketine devam etmiştir.

Kıtât 10/11 gecesi hakikaten perişan idi:

Y 10 Kolordu Erkân-ı Harbiyesi‘nden Binbaşı Şakir Ali Bey kumandasında dümdar olarak Koyunkavur garbında intizâr ediyordu. Bir bataryada refakatinde idi. 10 akşamı geç vâkit hareket ettikten sonra intizamı büsbütün kaybetmiş, herkes birbirinden ayrılmıştı. Şakir Bey de bırakıp gitmişti. 11 sabahı bu alay perişan bir halde Karahisar‘a yaklaşmış mola ediyordu.

Y 11 daha evvel Karahisar civarına toplanabilmişti.

Y 12 ise her nedense en geride kalmıştı.

İşte bu vaziyette Kavaklı‘ya hareket pek acıklı oldu, fırka tamamen elden çıkmış bir vaziyette hareket eyledi. Fırka karargâhı sa 10 evvelde Kavaklı Korusu‘na gelmiş olup harp ceridesi “Dümdar olan Y 12 zevalde istasyona gelmiş ve fakat bir batarya henüz gelmemiş olduğundan ve güneşin de meydana çıkmasından bilâ istifade burada mola vermiş olduğunu” söylüyorsa da bilhassa Y 10 nun ve kıtaatin büyük bir buhrana maruz kaldığı anlaşılmaktadır:

Muhtemelen zeval ile sa 1 sonra arasında Kavaklı etrafında birden bire “Düşman süvarisi geliyor!” feryatları işitildi; her kafadan bir ses işitilirken “Süvari ihâta ediyor, herkes başının çaresine baksın!”sedaları yükseliyordu. Bunun üzerine gerek toplanmış efrad ve gerekse gelmekte olan aksam Yenice‘den karıştı ve birçok insanları 1. Kolordu cereyanını takiben Babaeski‘ye tevcih etti.

Y 10 kumandanı da bu akıntıya kapıldığı gibi “İhtimal bu geceyi Babaeski‘de geçireceksiniz. Taburlarınızı çabuk toplayınız” tarzında sarf ettiği bir söz üzerine Y 10 T 2‘de Babaeski yolu tuttu ve yolda fırka 2‘ye rast gelerek bununla beraber gurup da Babaeski‘ye geldi. [355] Fırka ceridesi bu bâbda şöyle diyor: “Fırka emrinde Lefece üzerinden çekileceği müserrah olup Y 10 kumandanına şifahen de izah verilmişken her nedense bu kumandanla T 2 Babaeski‘ye ve oradan Hayrabolu‘ya kadar gitmiştir.” nihayet az çok iade-i intizam edilmişse de fırka 2 mevcudu şâyân-ı dikkat derecede tenakus etmiş ve ayrılanlar Babaeski yolunu tutmuştu.

Bu vazifenin Kavaklı civarında Bulgar süvarisinin filhakika görülmüş olmasından mütevellid olduğu aşikâr olup maamâfih bu hal ancak hitâm-ı harbde anlaşılabilmiştir.

Kolordu karargâhı bu esnada Lefece şark sırtlarında bulunmakta olup bu vâkia‘ hakkında ilk haber sa 1.30 sonrada yanına gelen Y 11 kumandanı kaymakam Muhyiddin Bey‘den almıştır ve mumaileyh: “Düşman basarak efrad kaçtığı için dördüncü topçu alayı toplarının Kavaklı garbında çamurlar içinde kaldığını” söylemiştir. Bunun üzerine derhal fırka 4‘e şu emir gönderildi: “istihbara göre to Y

4'den toplar bırakılmış. Bu topların behemehal hayvan ve piyade kuvvetiyle çıkarılması ve kurtarılması kat'iyen matlubdur. Bir top bile bırakması asla mazur görülemez. Çünkü karşınızda ciddi bir düşman yoktur.”

Bu esnada kolordu karargâhı tüfek ve mitralyöz sedaları işitiyorsa da düşmanı göremediğinden işitilen şayiata ehemmiyet vermiyordu. Hâlbuki hakikatte karışıklık pek büyüktü; kolordu telgraf takımı bile kısm-ı külliyle Babaeski yolunu tutarak Hayrabolu'ya kadar gitmişti. Diğer kısm-ı ise Babaeski'den Lüleburgaz'a gelerek bilâhire kolorduya iltihak etmiştir. Hayrabolu'ya gidenler ancak 14 akşamı gelebildi. Bu iler olurken fırka 4'le kolordu arasında ber-vech-i âti arasında muhaberat ta cereyan etmekte idi:

Fırka kumandanı Kavaklı'ya gelince şu raporu gönderdi:

Kavaklı Korusu
11 minh sa 10 evvel

1- Şimdi Kavaklı'ya geldim. Henüz bir taburu bile toplamaya muvaffakiyet elvermedi. Asker Karahisar'dan Kavaklı'ya kadar yol boyunca teker teker ve fasıllı surette dizilmiştir.

2- Topçu alayı kemâlen Kavaklı yoluna koyulmuşsa da yoldan çıkıp çıkmayacağı meçhuldür.

3-Asker açtır, açlıktan bitaptır. Fırkaya bir vazife gördürmek için askere burada hiç olmazsa akşama kadar istirahat vermek ve karnını doyurmak lazımdır.

4- Fırka 2, “Fırka 9 Babaeski'ye doğru gitmektedir. Vaziyete nazaran suret-i hareketimizin emir buyrulması” kolordu kumandanı bu raporu sa 11 evvelde alarak şöyle düşünmüştür:

“Fırka kumandanı vaziyeti, maksatı, tehlikeyi tamamen bildiği halde şimdi ayak sürümesi şâyân-ı hayrettir. 6 saatten beri bir taburuyla toplayamaması son derece şâyân-ı teessüftür. Eğer yanında erzak varsa [356] 3-4 kilometre daha yürüyüp bu sırtlara gelip burada yemek yedirmesi lazımdır. Eğer yanlarında yiyecek yoksa Kavaklı'da durmakla bit'tabi karınları doymaz.” Bunun üzerine şu emir gönderilmiştir:

Lefece garb sırtlarından
11 minh sa 11 evvel

“1- Lefeceköyü'nün şark sırtlarına bir an evvel yetişmek lazımdır. Aksi takdirde kolordu tehlikededir. Mümkün olursa istirahat bu sırtlarda yapılır. Topçunun da bi an evvel bu sırtlara yetişmesi lazımdır.

2- Ordu Pınarhisar-Lüleburgaz hattına çekiliyor.

3- Fırka 4, fırka 5'in rica't istikâmetleri: . .

4- Yarın akşam Karaağaç'a varmak lazımdır.”

Fıkanın rivayetince bu emir sa 12 zevalde gelmiş ve bu esnada fırka ekseriyetle ve toplar kemâlen toplanmış, bâlâdaki panikten hiç bahsedilmiyor ve topların kurtarılması hakkındaki emrin sa 2.30 sonrada muvasalatı üzerine şöyle deniyor:

“Topçu alayının yalnız bir bataryasının bu sabah çamurdan çıkarılamamış olduğu karargâhça haber alınmış ve fakat bunun kurtarıldığı haberi de gelmişti”

bunun üzerine tekrar topçu alayına emir verilmiş ve “kıtâatın henüz tamamen toplanmamış olması ve biraz dinlenmek ihtiyacı dolayısıyla sa 1.30 sonraya kadar” Kavaklı Korusu gerisinde ve İstasyon civarında tevkif edilmiştir.

Bu esnada fırka karargâhı Y 12 dümdar olmak üzere yeni yürüyüş emri vermiş ve sa 2.30 sonrada Lefece’ye hareket etmiştir. Fakat kolordu cerîdesi bu rica’tın daha zevalde başladığının görüldüğünü söylüyor ki sa 1.30 sonrada Y 11 kumandanının kolordu karargâhına gelmiş olması da bunun teyit ediyor.

Fırka 5:

Ale’s–sabah aldığı rica’t emri üzerine Karahisar’dan verdiği emirde Y 15 ile to Y 5 K 2 ve Mer K 13 dümdar olmak üzere derhal Karahisar Korusu’nun garb kenarını işgal etmesini ba’de kısm–ı külliye takip eylemesini, kısm–ı külliden Y 14’ten bir taburun sol yan canbedar olmasını, fırka kısm–ı küllisinin de derhal hareketini” bildirmişti. Fırka cerîdesi bu andaki vaziyeti şöyle anlatıyor:

“Yağmur mütemediyen yağmakta, gece pek karanlık sokaklar diğer fırkalara mensup araba ve hayvanlarla dolu, ıslanmış, yorulmuş olarak köye girmiş kıtaat pek bitab bir halde serilmiş olduğu gibi zâbitân da tesis–i inzibatdan aciz bir halde her biri bir tarafa uzanmış. Tekmil kıtaat yekdiğerine karışmış. Fecir başladığı halde hiçbir taraftan hareket haberi gelmiyor. Kumandan ile erkân–ı harb sa 4.30’dan itibaren bizzat kapı kapı evleri dolaşmaya mecbur kaldı. Sa 6.30 evvelde nişancı taburu ancak nısf–ı mevcutla [357] yola çıktı. Mevcut ağırlıklar daha evvel yola çıkmışsa da çamurdan ilerleyemediğinden biraz sonra kolbaşı bunlara yetişti.”

Karahisar’dan Asılbeyli’ye giden yol fena olduğundan fırka 5’te evvel emirde Kavaklı yolunu takip etti. Kavaklı’ya gelirken fırka 3’ün de buraya geldiğini gördü.

Kavaklı’dan sonra fırka 5 Asılbeyli’ye geldi, fakat hareket birçok arızalara uğradı: kolbaşındaki N Y 5 Kavaklı’yı cenuba geçerek umûmî paniğe karışmış ve fırka 2 kıtaatına karışarak 11/12 gecesini Babaeski’ye gelmiştir.

Y 13 bu gece firkaya iltihak etmiş olan T 2 ile beraber (malum olduğu üzere depo muhafızı olarak Babaeski’de bulunduğundan muharebeye iştirak etmemişti) ilerlerken panikten müteessir olarak birçok efrad Babaeski yoluna inmiş ve bir kısmı da fırka 4’le birlikte Lefece’ye sapsmıştır.

Y 14’ün hareketi malum değildir.

Y 15; T 3 yani evvel emirde batarya ile Taştepe’ye doğru sürmüş, esasen bir bölük Babaeski’de olduğundan üç bölükle tabya civarında kalmış, bir takımı ta Taştepe gerilerine kadar giderek yolda ve şehirde ilerlemekte olan Bulgar keşif kollarına ateş etmiş ve bu esnada mevzi’de olan dümdar bataryası da bir düşman koluna 12 kadar mermi atmışsa da mesafe büyük olduğundan ateş kesmiştir. Biraz sonra alay düşman tazyîki altında olmaksızın çekilmiştir. Esna–ı rahta Kavaklı müsademesini iştmişse de bir şey yapmayarak yürüyüşe devamla sa 8 sonra raddelerinde Kavakdere sırtlarına gelmiştir.

Kolordu karargâhına gelince:

Sa 8 evvelde Lefece şark sırtlarına muvasalat ettikten sonra sa 10.30’da şimâl–i garbi istikâmetinden top sesleri işiterek tarassud etmiş, fırkaların toplanmakta olduğunu, Babaeski yolundaki müthiş kalabalığı görmüştür. Bundan sonra fırka 2’yle evvelce görülen muhaberati yapmış, istikâmetine gelmekte olan perakendelerden mülhakılar kumandasında bir tabur teşkiline tevessül eylemiştir. Nihayet şu emir verilmiştir: (Hülâsa)

Lefece Şark Sırtları
11 minh sa 3 sonra

Kolordu Emri Numara 11

1– Düşmana dair doğru ma'lûmat alınmadı. Düşmanın Kırkkilise'ye girdiği görüldü.

2–Kolordu bu gece bu sırtlarda ikamet edecek yarın şafakla beraber Karaağaç'a çekilecektir.

3– Fırka 4 şu köy (Lefece'nin 2.5 km şarkında Kışladeresi garbındaki isimsiz dereye Muradlı veya Muradiye Köyü) etrafında ikamet edecek. [358]

4– Fırka 5 bu köy (?)

5– İstihkâm taburu fırka 5 gerisine yerleşecektir.

6– Süvari bölükleri firkaya münkasım.

7 Bir bölükler birlikte karargâh Kavakdere'de ikamet edecektir.

8–Yarın şafakla beraber bir dümdar, fırka 5 bir de canbedar çıkararak Yevan Köyü'nden geçen iki yoldan fırka 5 şimalindeki, fırka 4 cenubundakini takip ederek Karaağaç'a gideceklerdir.”

Müteakiben firkaların yarın sa 4 evvelde hareketi tasri' edilmiştir.

Bu sırada Kavaklı Muharebesi şiddetlendiğinden kolordu karargâhı Kavaklıdere'ye gitmekten sarf-ı nazarla Muradiye'de kalmaya karar vermiştir. Köy hali idi.

Bugün de kolordunun iâşesi çok fena idi. Civardan sürüler çevrilerek verilmiş, tuzsuz atla ekser kıtaat iktifaya mecbur kalmıştır. Fakat işgüzar adamlarda her yerde iş görebileceğinden bir tabur 10/11'de Karahisar'dan Kırkkilise'ye memur ve vesait gönderilmişti. Bunlar orada bütün gece firkalarda ekmek tabh ettirerek ve mevcutları alarak 11 gelmişler, tabura iltihak etmişlerdi.

Bugün vakayı' bu kadarla da bitmedi: sa 5 sonra raddelerinde fırka 4'te bir panik zuhur etti. Düşman geliyor diye toplanmış ikamete geçmiş efrad kısmen Kavakdere yolunu tuttu. Bilhassa kolordu karargâhının faaliyet mütemadiyyesiyle nihayet heyecan yatıştırılarak kıtaat tekrar el altına sokuldu. Nihayet akşamüstü takrîben şu vaziyet hâsıl oldu: (Tacrîben 10 sıralarında)

Fırka 4'ten Y 11 Muradiye Köyü garb sırtlarında ve Lefece'yi de zahiren emniyete memur.

Y 10 T 2 Babaeski'de.

Fırka 5 cem'an 8 tabur 6 batarya kuvvetine (bir top Kavaklı'da kaldı. Diğer bir topda Hayrabolu'ya gidiyor) Büyük Dere şark sırtlarında.

Kolordu istitihkam taburu heyeti fırka 5'te.

So Y 10 akşama kadar Asılbeyli şarkında bekledikten sonra Lefece sırtlarına geldi.

11/12 ve 12 Teşrinievvel'de 2. Kolordu

2. Kolordu'ya bu gece ber-vech-i bâlâ vaziyette istirahat nasip olmadı.

Daha payıktan evvel fırka 4 kumandanı kolorduya müracaatla “ Bu korkak, yilgın asker burada duramayacağına benziyor. Biraz istirahatten sonra rica'ta devamı” teklif ettiyse de kabul edilmedi. [359] Biraz sonra fırka 4 erkân-ı harbi kolorduya

gelerek “Kumandanın yarı geceden savuşmak niyetinde olduğunu, alaylara tebligatta bulunduğunu” söyleyince fırka 4 kumandanına tekid keyfiyet olundu.

Sa 9 sonra fırka 4 ve kolordu karargâhları aynı bina dâhilinde idiler. Fırka Kumandanı Miralay Necip Bey kolordu Erkân-ı Harbiye reisinin sağında, piya Y 11 Kumandanı Kaymakam Muhyiddin Bey de mumaileyhin solunda olarak uykuya yatmışlardı. Müteakip cereyan hali kolordu cerîdesi şöyle anlatıyor:

“Fırka kumandanı nısfü’l-leyl de kalkar. Karargâhtan kimseyi uyandırmadan sessiz sedasız maiyetiyle beraber dışarıya çıkar, ileri karakollarını toplayarak fırkayı hareket ettirdi. Bu suretle Muradiye Köyü’nde kolordu karargâhını düşman karşısında habersiz uykuda terk eder gider.

Sa 3 sonrada kolordu karargâhı uyanıp da fırkanın 2 saat evvel savuşmuş olduğunu nevbetçilerden haber alınca derhal harekete hazırlandı ve karargâh süvari bölüğünü (30 atlı) ileri karakola memur etti.

Fırka 5’e de emir verildi. Sa 4 evvelde fırka 5 şimaldeki yoldan, kolordu karargâhı da cenubdaki yoldan Kavakdere’ye hareket etti.

Yarım saat sonra fırka 4’ün dümdarı olan Y 11’e rast geldik. Alay kumandanı beraber değildi ve alay nereye gideceğini bilmeyerek kemâl batâetle yürüyordu.

Daha bir saat gittiği halde fırka 4 kısm-ı küllisine tesadüf etmediğimizden yanlış yola saptığına hükmettik ve sa 6 evvelde Kavakdere’ye geldik. Her taraf perakende ve döküntüler ile dolu idi firariler tüfekle tavuk avlıyordu, aralarında zabıta vardı. Şiddetle yola konuldu.

Tekrar hareketle sa 7’de Yavanköy yolu üzerinde fırka 4 ağırlıklarına rastgeldik. Yavanköy hizasında da Asılbeyli yolu üzerinde ve Osmancık’ın 3 km garb hizasında oldukça muntazım halde fırka 5 Y gördük.

Buraya kadar esasen biz dahi fırka 4 Y aramak sevdasıyla esas yolu şaşırarak cenuba düşmüştük. Görüşmek ve perakendeleri toplamak üzere Lüleburgaz’a tebdil-i istikâmet ettik.

Sa 12 zevalde Lüleburgaz’a geldik.”

*

*

*

Fırka 4’e göre: Y 12 kolbaşında, ba’de To Y 4, Y 10, N T 4 ve dümdar olarak 11 yürümek üzere sa 3 evvelde hareket edilmiş, şarka müteveccih üç yol görülerek “hayr-ul umur-i evsatuha” diye dümdar ortadaki yola sapmış, kısm-ı külli ise soldaki yola sapmış, topçu hafif cephane kolundan (40 araba) 27 öküz arabasının Lefece Yokuşunda saplanıp kaldığı fırkaca malum olmasına rağmen tahlîs için hiçbirşey yapmamıştı.[360] Fırka nihayet bata çıka yürüyerek kendisini birdenbire Kumbarlar Çiftliği önünde bulundu. Buraya kadar olan 7-8 kilometrelik mesafe 7-8 saatte kat edilmişti; fırka çiftlik şimâl-i şarkında içtima ettirilmeye başlamıştı. Domuz Orman üzerinden Yavan Köyü’ne gidilemeyeceği anlaşılınca Çeşme kolu üzerinden gitmek tekrar etti.

Tekrar hareketten sonra bataryalarına saplandığından artık tertipten falan sarf-ı nazarla her batarya bir alay ve tabura verildi ve sa 1 sonrada verilen emirde bu akşam Çeşme koluna varmayı “evvela Cenab-ı Hakdan sâniyen arkadaşlarımın gayret vatanperver anasından bekliyorum.”

Büyük müşkilat ile sa 3.30’da Çeşme yolu garbına varıldı ve civarda istirahatata karar verildi. Bu sırada Üsküpdere istikâmetinden tek bir Bulgar süvari

neferinin (?) adeta ile geldiği görülerek yaklaştıktan sonra üzerine ateş ettirilirken ateş fırkaya sirayet etti ve güç hal kestirildi. Bu hal üzerine “Bu askerden hayır yoktur, civarda düşmanda vardır.” denilerek gece dahi harekete devama karar verildi.

Köy civarında To Y 9’dan bir top ile 27 arabanın saplandığı görüldüğünden münasib bir geçit arandı. Y 12 Çeşme kolunun şarkına gönderilerek şimâl-i şarkiye karşı fırkanın gece hareketini himayeye memur edildi. Y 10’da köyün garbında dümdara bırakıldı. Y 11 N T 1’e topçu şark sırta geçmeye memur edildi, bu suretle tek bir Bulgar süvari neferi (ki şüphelidir) fırkanın 12/13’te ayak üzerinde kamlısını intac eyledi.

Nihayet sa 8.3 sonrada fırka heyet-i umûmîyesiyle köyün şark sırtlarına geçti. Tesadüfen iki yoldan birisine sapılarak bütün gece harekete devam olundu. Nihayet 13 TEŞrin-i evvel sa 10.30 evvelde kolbaşı Lüleburgaz’ın 5-6 kilometre şimâl-i garbiyesindeki sırtlara geldi, bu arada kolordu karargâhının Lüleburgaz’a olduğu haber alınca fırka kumandanı derhal hareket ederek zevalde karargâha geldi.

Fırka kıtaata akşama kadar Saranlı Çiftliği’ne gelmeye devam etti. 11’de firkadan ayrılan Y 10 T 2’de bugün Lüleburgaz’a gelmiş ve 13/14 Y istasyonda geçirmiştir.

Fırka 5:

Henüz istirahatata dalmakta iken “fırkanın Kavakdere şark sırtlarında gecelemesi ve yarın sa 4 evvelde mümkünse daha evvel hareket ederek Karaağaç’a gidilmesi” hakkında gelen emir üzerine sa 9 sonrada verildiği emirde “bugün Y 15’in kuvvetli düşman ile temasta kalarak hareket etmesi hasebiyle Kavakdere garb sırtlarında bu gece düşman kolları bulunması pek muhtemel bulunmuştur.” diyerek nısfü’l-leylde Y 14 pişdar Y 13 dümdar olmak üzere Karaağaç istikâmetine hareket emretmiştir.

Nihayet fırka hareketle 12 minh sa 5 evvelde Domuz Ormanına kolbaşıyla muvasalat eylemiştir. 46 [361] Domuz Orman deresi pek ziyade müşkilat verdiğiinden buradan hareket ancak sa 1 sonra da tekrar başlamış ve fırka sa 9’a doğru suret-i umûmîye de Karaağaç’a muvasalat eylemiştir.

N T 5 ise 12/13 gecesini Lüleburgaz’la Alpullu arasındaki şimendifer makasında 13/14 Lüleburgaz kasabası civarında geçirmiştir.

Fırka bu geceyi Karaağaç’ta Konak’ta geçirmek için emir verdi. Kıtât gece zarfında peyderpey toplanarak oldukça istirahat eyledi.

12’de kolordu karargâhı:

Lüleburgaz’a muvasalatından sonra etrafa telgraflar çekilerek perakendelerini toplamaya teşebbüs etmiş ve şark ordusuna mufassal bir rapor göndererek bunda: “.... 10 minhde kolordunun Koyunkavur civarında bulunduğu müfreze ile 3. Kolordu’nun rica’tını himaye eylediğini (?), 10/11’de hiçbir emir almadığından vaziyeti bilmünakaşa kendiliğinden çekilmiş olduğunu” anlatmış, emir istemiştir. Bunun üzerine şu cevap gelmiştir:

Çorlu

12 Teşrinievvel 328

“Ordunun Pınarhisar-Lüleburgaz hattında toplanmak üzere geriye çekilmesi emrinin tebliğ olduğu kolordunuzun matlub istikâmette çekilmesiyle de sabit

oluyor. Şimdilik kolordunuza talak eden vazife Karaağaç civarında toplanmaktadır. Yarına ait vazifede harbiye nazırının bugün vürûduna ta'yin olunacaktır.

3. Kolordu karışık surette Vize'ye rica't etmiştir. Düşmanın Pınarhisar'ı işgal eylediği ve seri üzerine yürüdüğü söyleniyor. Kastamonu fırkasının Babaeski'de bulunan üç taburunu celb ettiniz. Fakat Tekfur Dağı'na çıkanların oraya sevkî imkânsızdır. 2. Kolordu'nun bugünlük menzil noktası Lüleburgaz'dır."

Bundan sonra kolordu karargâhı buraya daha evvel gelmiş olan diğer kolordu karargâhları ile görüştü; yeni bir idare heyeti teşkîl ederek Karaağaç'a erzak sevkine teşebbüs etti. Sonra şu kolordu emri verildi: (Hülâsa)

Lüleburgaz

12 Teşrinievvel 328 sa 4 sonra

Kolordu Emri Numara 12

1- Düşmanın Pınarhisar'ı işgal eylediği mervî.

2- 3. Kolordu Vize'ye çekilmektedir. 17. Kolordu Lüleburgaz'a toplanmıştır.

3- 3. Kolordu Karaağaç şark sırtlarında toplanacaktır. [362]

4- Fırka 4 Karaağaç fırkası şarkında cenuba uzanan sırtta karargâh Kuracık ve Karaağaç Köyü şimal kenarından itibaren cenuba doğru mümted ve Karaağaç gerisinde ileri karakol tesis edecek Türkbey'deki 1. Kolordu ile irtibat tesis edecektir.

5- Fırka 5 Karaağaç'ın şimâl-i şarkiyesindeki tepe cenubunda ordugâh kuracak ve bu tepenin şarkındaki Küçükdere'nin Karaağaç Deresi'ne ve köye kadar olan mıntıkayı setredecektir.

6- İstihkâm taburuyla su K 5 fırka 5'e, Su K 2 fırka 4'e muvakkaten iltihak edildi.

7- Fırka 5 Pınarhisar-Vize Caddesi'ni, Çongre-Pınarhisar istikâmetlerini; fırka 4 Kelbe, Türkbey istikâmetlerini keşf.

8- Düşmanın taarruzunda bulunan sırtları müdâfaa.

9- İaşe civar köylerinden ve sevk edilecek erzaktan.

10- Perakendelerin celbi, malzeme-i metrukenin celbi.

11-Karargâh bu gece Lüleburgaz'dadır.

Zeyl: Firariler Lüleburgaz Divan-ı Harbi'ne tevdi' edilerek kurşuna dizilecektir."

*

*

*

13 Teşrinievvel'de 2. Kolordu

Fırka 5:

Bugün sa 8 evvelde aldığı 12 numaralı kolordu emri üzerine Y 14'ten bir taburu dere şarkındaki mıntıkada ileri karakola memur ederek 3-7 kişilik keşif kollarını Vize, Pınarhisar, Yancıklar istikâmetine sürdü.

Kıtât köyün şarkına ordugâha çıkarıldı, akşama doğru istihkâm taburlarını Y 14 taburu solunda ileri karakola memur etti.

Fırka sa 1 sonradan itibaren bir de hat tahkîmine teşebbüs ettiyse de akşama kadar muhte'lif emirlerin derece-i tetbik suret-i umûmîyede müsmir olmadı.

Fırka 4: Kumandanı bizzat emri alarak bugün firkasının etmesine müsaade edilmesini rica ettiyse de kolordu kabul etmedi; derhal hareketle Karaağaç'a gidilmesini emretti. Fakat fırka 13/14 geceni yine burada geçirdi. Fırka kumandanı hattı firkasının başına gitmeyerek “ıcab eden o emri ve maruzatı yazmak, eklemek ve peksimet göndermek, Y 10 T 2 ile perakendeleri toplamak, esasen kable'l-harb Selânik'te yakalandığı istimanın vücuda bıraktığı zafiyetin, seferberlik bidayetinden biri geçirilen meşakk ve mezâhim dolayısıyla iştidat eden ıstırabatın bir çorba ve bir kaç saat uyku ile bertaraf edilmesi için Lüleburgaz İstasyonu'nda, [363] fırka ordusu nezdinde kalmayı” muvafık gördü. Kolordu da buna muvafakat ederek 24 saat için firkaya Y 11 kumandanını vekâleten ta'yin etti.

Kolordu karargâhı: Bugün idarî işlerle Lüleburgaz'da iştilal eyledi. Bu hususatı ve birde keşf netâicinin süratle bildirilmesi hakkında 13 numaralı kolordu emrini verdi.

Ordudan şu emir alındıysa da bit'tabi bir şey yapılmadı:

Çorlu

11/12 minh sa 12 sonra

Babaeski üzerinden Lefce'de 2. Kolordu'ya

Kıtâtınızla Babaeski üzerinden Hayrabolu'ya yürüyünüz. Kuvvetinizi ve topçunuzu bildiriniz.

Abdullah

Fırkaların işe vaziyeti cidden fena idi.

Orduya gönderilen yevmi raporda Hayrabolu'ya gidenlerin takriben, 3000, Lüleburgaz'a gelenlerin 1000 Babaeski'den gelenlerinde 100 kadar olduğ, şimdiki halde yalnız Hayrabolu'dakilerin henüz iltihak etmediği bildirilmiştir.

Üçüncü Fası

11–13 Teşrinievvel 328'de

1. Kolordu

İkinci fırka: Lefce'de 10/11 gecesini geçirmiş olan 2. Fırka'nın kısm-ı küllisi 11 Teşrinievvel sa 8.30 evvelde duret-i umûmîye de Lefce'den hareket ederek, Türkbeyi'ne doğru iyi yol olmadığı fikriyle Kırkkilise–Babaeski şosesine çıktı. Şose üzerinde yine keşif bir akın cenuba doğru gidiyordu; fırka 2'de buna karıştı.

Böylece hareket olunurken ihtimal zeval sıralarında, bir atlı zabitin kılıcı çekmiş olduğu halde “Düşman süvarisi geliyor, kaçınız!” feryadıyla kolun yanından dörtnal ile gittiği görüldü. Bunun üzerine bir dereceye kadar toplanmış olan kıtaat tekrar dağılmaya, herkes koşmaya, bindiği vesait nakliyeyi koşturmaya başladı. Mekkâreciler işleri keserek yükleri atıyor ve çıplak bargire binerek koşuyordu. Kıtâtlarını topluca yürütmeye muvafık olan bazı zâbitân mesela Y 6 K 6, 7, N T 2'den bir bölük şosedden çıkararak geriye, şimâle doğru mevzi' aldı. [364] Bu karışıklık bir müddet devam ederek nihayet düşman süvarisi olmadığı anlaşılınca (?) ortalığa tekrar sukunet geldi. Bunun üzerine fırka 2 kumandanı lede-l-hâce kullanmak üzere

şimâle karşı ahz-ı mevzi' eden Bâlâ'daki üç bölüğün himayesi altında fırkayı toplamaya karar verdi. Nispeten toplu olduğu görülen 2 nişancı taburu sa 10.30 evvelde (?) Kavaklı Ormanı'nın cenubunda yol haricine çıkarılarak sancağı şose kenarına dikildi ve burada üç saat kadar tevkif edilerek iltihak eden efrad vasıtasıyla tabur mevcutları takriben 5-6 yüze eblağ olundu. Bu müddet zarfında 3. Kolordu'nun nişancı alayına merbut endahat mektebi makineli tüfek bölüğü de gelerek firka 2 kumandanına müracaat etti ve bu bölük Y 6'ya rabt olunarak birinci mütarekenin hıtâmina karar bu alayla birlikte çalıştı.

Ric'at edenler meydana görülen 30 kadar süvari ile zabıtları da fırkaya rabt ve bunlardan iki keşif kolu tertip ederek biri Kavaklı-Kırkkilise, diğeri Karalı-Tokucak istikâmetlerinde gönderildi ve birinci keşif kolundan şu rapor alındı:

Kavaklı'dan

11 minh sa 2.30 sonra

- 1- Düşman henüz daha Kavaklı Köyü ve civarında eser yoktur(?)
 - 2- 2. Kolordu'dan bir kısım askerî kolordusunun gittiği istikâmeti terkle Babaeski istikâmetinde yürüyor.
 - 3- Tarassuda devam ediyorum.”
- Nihayet firka emri şifahi ile ve dümdar tertibatıyla Babaeski'ye hareket etti ve geç vâkit buraya vardı ve şehir dâhilindeki kalabalıkla mümkün mertebe temas ettirilmeyerek istasyon civarında hal ikamete geçildi ve bu maksatla şu emir verildi: (Hülâsa)

Baibeski'den

11 Teşrinievvel 28 sa 8.30 sonra

Fırka Emri Numara (9)

1- Düşmanın bazı süvari kuvvetleri Yenice, Koyunkavur'da görülmüştür. Sa 2.30'da su Y 2'den mülazım Hüseyin Efendi'den alınan raporda Kavaklı civarında düşman bulunmadığı bildirilmiştir. Hasköy istikâmetinde vaziyet gayr-i malumdur. 4. Kolordu karargâhı Kofalca'dadır. Kırkkilise'nin düşman tarafından işgal edilmediği gayr-i malumdur.

2- Bizim asker Kırkkilise'den çekilmiştir.

3- Fırka bu geceyi Babaeski İstasyonu civarında geçirecektir.

4-Kıtât yarın ahval tabir etmezse Babaeski'de kalarak iade-i intizam edecektir. [365]

5- Ben hükümet konağındayım.”

Sa 4'e doğru ve Y 4, sa 7'ye doğru Y 5, sa 8'e doğru da Y 6 takriben nisf-ımevcutlarla gelmiş olup sabaha kadar perakendeler iltihaka devam eylemiştir. To Y 2'de gelerek birinci taburdan iki bataryayı ileri karakola ta'yin etmiş ve T 2 Babaeski Deresi'ni şarka geçerek ordugâh kurmuştur.

Fırka 3,1: Malum olduğu üzere ancak 10/11'de nisf-ıleyle sıralarında rica'ta ibtidâr etmiş olan bu fırkalardan firka 3'ün N Y 1 kısm-ı küllisi geceleyin yolu şaşırarak Küküler'den Geredeli'ye doğru gitmiş ve orada düşmana (Bulgar süvari fırkası) çatarak avdetle Akardere'nin 3 km kadar şarkında geceyi geçirmiş, ale's-sabah Yenice'ye hareket etmişti. Fırka 3'ün 9'da Geçkinli'de bozulmuş olan Y 9'un

el altında kalan kuvvetlerinden 2/3 Y 10'da Tokucak'ta 1/3 Y Akardere şarkında kalmış ve 11 evvelde erkenden Yenice istikâmetine hareket etmişti firkalar kısm-ı küllileri de ale's-sabah Yenice'ye karışık bir halde gelmiş ve bir müddet burada istirahat eylemişlerdi. Binâenaleyh bu firkalar Bulgar süvari fırkasıyla adeta kolbaşı beraber olarak yürüyorlardı. Mamâfih birkaç kilometre şimalde olan Bulgar süvari fırkasının bundan haberi olmayıp o bu esnada Koyunkavur garbında tevkif etmekte ve Koyunkavur şarkındaki boş tahkîmat hudutunu keşf ettirmekle meşgul olmakta idi.

Nihayet bu firkalar Yenice'den Kavaklı ve cenubuna doğru hareket etti. Bu kıtaatdan doğrudan doğruya Kavaklı istikâmetinde gelmekte olup en geriye kalmış olan şunlar:

Müretteb firka 1'den Y 3
Fırka 3'ten N Y 1 ve Y 9 kısm-ı küllileri

} daha Kavaklı ve Yenice Orman civarında
iki Bulgar süvarisi bunlara çatmış ve
evvelce Bulgar tarafı hareketinde
görüldüğü

Üzere bu kuvvetlerle Bulgar süvarisi arasında oldukça şedit bir tüfek ve mitralyöz muharebesi inkişaf eylemiştir.

Bu muharebenin bizim tarafta suret-i cereyanı şimdilik malum değilse de bu kıtaatın oldukça el altında ve kumandanlarının taht idaresinde olarak ve maamâfih muhalif alayları yekdiğeriyle tevcih-i hareket etmeksizin ve umûmî bir kumandaya tabi olmaksızın, vaziyetten kimseye haber verilmeksizin düşmana müdâfaa ve hatt-ı mukâbil taarruza geçtikleri ve böylece düşmanı tesyit ve hatt-ı rica'ta mecbur ettikleri anlaşılmaktadır.

Herhalde bu kıtaatın mukavemeti bugün vaziyeti kurtarmakta büyük bir amal olmuştur. Eğer bunlarda düşmanı görür görmez dağılmış, kaçmış olsalardı ve Bulgar süvarisi Babaeski şosesi üzerine düşse idi veya düşman ekall edip de bu kuvveti dolaşarak daha cenuptan bu şoseye varmak istese idi şose üzerinden cenuba çekilmekte olan kıtaat için pek mühlik bir vaziyet hâsıl olacağı gibi ağleb ihtimal 2. Kolordu'nun, lâakal 4. Fırkası tekmil toplarını ve efradın mühim bir kısmını düşmana terk etmek mecburiyetinde kalıyordu. Bu mukavemet mevcut olduğu halde dahi geride ne kadar azim karışıklıklar [366] hâsıl olduğu görüldü. Bu husus şunu da bir kere daha ispat eder ki rica't eden ve bilhassa maneviyatı ve insicâm dâhiliyesi bozuk olan bir kuvvete karşı takip, halâ süvari takibi pek müessirdir. Fakat bunun için süvarinin hem azimkâr vefalı bulunması hem de süvari topçusuna malik olması pek lâzımdır. Buna mukâbil bizim tarafta bu sırada etrafta bulunan bataryalardan, kaç mermi atılmış olsa idi Bulgar süvarisi daha evvel kaçacaktı. Şimdi bu kıtaatın Babaeski'ye surat-i vurudlarını ve 11/12 vaziyetlerini görelim:

Fırka 3'ten N Y 1 T 3 Kavaklı müsademesine iştirak etmeyerek doğruca Babaeski'ye gitmiştir. T 1, 2 dahi bu muharebeden sonra guruba doğru Babaeski'ye hareket ederek nısfü'l-leyl sıralarında buraya muvasalat ve kasabaya dağılmıştır.

Y 9 Kavaklı müsademesine iştirak ettikten sonra alay kumandanıyla T 1, 3 kısm-ı küllileri sabaha karşı Babaeski'ye muvasalat eylemiştir. Y 9 T 2 kısm-ı küllisi ise Kumbarlar Çiftliği üzerinden doğruca Lüleburgaz'a çekilmiştir.

Y 7 kısım-ı küllisi de perakende ve perişan bir halde bütün gece Babaeski'ye muvasalata devam eylemiş ve bazı bölükler firkaya ta Lüleburgaz'da iltihak eylemiştir.

N T 3 ise Tolucuk'tan Yeni Mahalle'ye sapsmış olduğundan 11/12 gecesini Karaali'de geçirmiş ve 12 sabahı Babaeski'ye gelmiştir.

Topçu Y 3 akşamı oldukça toplu bir halde Babaeski'ye gelmiştir.

Müretteb firkadan Y 3 ancak 12 sabahı Babaeski'ye gelmiştir. Simav alayı daha evvel, müsademeye iştirak etmeyerek çekilmiştir.

Böylece 11/12'de Babaeski'de 1. Kolordu'nun kısım-ı küllisi ile sair kolordulara mensup külliyetli insan vesaireden mürekkep lâakal 30-35 bin neferlik bir kalabalık toplanmıştı. Hâlbuki 1. Kolordu karargâhı daha 11 zevalde Lüleburgaz'a varmıştı. Ve kolordu kumandanının bugün ve bu gece kolordusuna tesiri âtideki raporları almak ve cevapları vermekten ve orduya da bazı maruzattan ibaret kalmıştı, bu muhabereleler cidden şâyân-ı dikkattir:

Fırka 2'den kolorduya rapor:

“Alınan emir üzerine hemen tekmil fırka ile rica'ta başladım. Kavaklı'ya kadar şose harici adî yollar üzerinde altı saatten ziyade uğraşıldı. Tekrar yağmur başlamış ve hayvanatın topları götüremeyecek bir hale gelmesi hasebiyle Lefece-Kumarlı tarikinden rica't adîm-ül imkân olduğundan şoseyi takiben Babaeski'ye şimdi firkamla vasil oldum. Bu sabah sa 8 evvelde Lefece'de Şevket Turgut Paşa'ya rast geldim. Dün geceyi Karahisar'da geçirdiğini ve gece Kırkkilise'ye gitmesine Hasan İzzet Paşa'dan başkasını görmediğini ve kendi kolordusunun rica't ettiğini ve Kırkkilise'nin pek yakınından geçmesi [367] hasebiyle muharebeye mecbur kaldığı halde benim firkamın iştirakini emir etmesi üzerine Kavaklı'nın 5 kilometre cenubunda firkayı toplu bulundurarak sa 4 sonra da fırka 3'ün topçuları da geçtikten sonra yürüyüşe tekrar başladım. O zamana kadar hiçbir tarafta muharebe ve düşmandan eser görülmemişti. Yalnız Petra'nın birkaç kilometre garbında bir düşman kolunun uzaklardan görüldüğü ve Kırkkilise'den pek karışık suretten huruç kolordu efradının perakende halinde Babaeski'ye geldikleri ve burada azim bir kitle teşkil ettiği ve bunların rica'tları bir suret-i sâlimede tanzim edilmezse pek büyük karışıklığa sebebiyet vereceği ve binâenaleyh burayı teşrif devletlerinin pek musib ve tekmil birinci kolordunun burada bulunması hasebiyle âdeta muhtaç kaldığı ve her hususta emir devletlerine muntazır bulunduğu maruzdur.”

Bunun üzerine 1. Kolordu orduya şu raporu yazdı:

“Fırka 2'nin düşman hakkındaki ma'lûmatı burada istihsâl ettiğim bundan ibarettir. Babaeski'de bulunan 1. Kolordu kıtaatının Türkbeyi'ne celbi kararı baki ise icabına tevessül olunmak üzere emir ve iş'arına makine başında muntazırım.”

Fırka 3 kumandanı da bu sırada gelerek Babaeski telgrafhanesine gitmesi, burada ordu ile 4. Kolordu arasında geçen muharebatın suretlerini okuyarak bundan vaziyetini anlamış ve kolorduya da şu raporu yazmıştır:

“Firkayı geç hal ile bu sabah Yenice'nin şarkında ictima' ettirmek üzere iken Kavaklı'daki telâş ve rica't-ı umûmî üzerine Babaeski'ye gelmeleri emrini verdim. Fırka 2 Babaeski civarında askerini topluyor. Fırka 3'ün vürûdunda ne yapılacağı müste'zindir. Asker son derece yorgun ve bitaptır. Dümдар düşmanla şiddetli müsademat ederek kolların hareketini birçok fedakârlıkla temin eylemiştir. Babaeski telgrafhanesinde emrinize muntazırım.”

Bunun üzerine Yaver Paşa, Abdullah Paşa'ya şu raporu yazmıştır:

“Osman Paşa’dan şimdi alınan telgrafta fırka 3’ün Babaeski’ye muvasalat ettiğini, Aziz Paşa’nın dahi orada fırkasını toplamakla meşgul olduğunu bildiriyor, ne yolda hareket edeceğini soruyor. Bugün ki yolların haline göre buraya aldırılması toparın yollarda saplanıp kalmasını mevcut olacaktır.”

Bu sırada filhakika fırka 2,3 kumandanları buluştular fırka 3 kumandanı kendi kıtaatı henüz dağınkı olduğundan ayrıca bir tedbir ittihazına lüzum görmeyerek “emniyet tertibatını kısm-ı küllisiyle muharebeye girmemiş ve fırka 3’ten 32 saat evvel rica’ta başlamış olan fırka 2’ye terk etmeyi” münasib gördü.

Fırka 2 kumandanı Babaeski’deki karışık kalabalığın müttehid bir emir ve kumandaya tabi olmasını söyleyerek ve 1. Kolordu kumandanından son defa gelen kağıtta “Türkbey’de bize mülaki olursanız” denmekte olması hasebiyle Yaver Paşa’nın Babaeski’ye gelmeyeceği anlaşıldığından bahisle Osman Paşa’ya kademeli olması hasebiyle emir ve kumandayı deruhte etmesini teklif etti. [368] Aralarında 4–5 taze redif taburu da bulunan bu kalabalığın tanzim edilmesi ve bir emir ve kumandaya tabi olması lüzumu bedbaht olup başıboş gezmeye devam ettikleri takdirde bir çok fenalık olacağı aşikârdır. Babaeski’deki külliyetli erzak ve mühimmat ve eslihayı hâvî ambarların memurlarına ekserisi daha gündüzden kaçmış olup fırka 2 bunlara muhafaza ta’yin eylemişti. İstasyonda erzak dolu vagonlar vardı. Faal bir düşmanın Babaeski’ye vürûdu burasını mahvederdi. Fakat Osman Paşa teklifi reddetmiş olduğundan her iki fırka kumandanı tekrar telgrafhaneye gittiler ve nasılsa kaçmamış kalmış bir tek memurun ve satatıyla kolordu ile şu muharebeyi yaydılar:

Yaver Paşa’dan Osman Paşa’ya: “Mürettep fırka 1 hakkında ne ma’lûmat vardır? Fırkanın tamamıyla toplandı mı? 2. Kolordu’nun bu sabah Kavalı civarında ve fırka 2’nin de harp ettiğini öğrendik. Bu bâbda ma’lûmatınız nedir? Düşmana dair ne ma’lûmat vardır? Sinop alaylarının taburları orada mıdır? 4. Kolordu karargâhı neresidir?”

Osman Paşa’dan Yaver Paşa’ya: “Mürettep fırka 1 Y beraber getirdim. Fırkanın dümdar avdetimde henüz varmamıştı. Mamâfih 5–6 taburla toplar Kavaklı’ya gelmişti. Şimdi toplar geldi ve perakendeler gelmektedir. Düşmana dair ma’lûmatım kat’ı değildir. Çünkü Kavaklı’dan ayrıldığım vâkit kimsenin harp ettiğini görmedim. Prens Aziz Paşa da geldi şimdi tafsilât verecektir. Gerek şehirde ve gerek asker arasındaki heyecanı ve telâşi teskin için mademki 1. Kolordu kıtaatının kısm-ı azamı toplanmıştır, burayı bizzat teşrif buyurup emir ve kumandayı tesis buyurmanız münasibtir.”

Yaver Paşa’dan Osman Paşa’ya: “4. Kolordudan ma’lûmat var mı?”

Osman Paşa’dan Yaver Paşa’ya: C. 4. Kolordu kumandanı şimdi telgrafhaneye gelen bir telgrafta Kofalca’da olduğunu söylüyor.”

Osman Paşa’dan Yaver Paşa’ya: “Demin arz ettiğim vechile burayı teşrifiniz elzemdir. Zira topçuların hayvanatı pek yorgun olduğundan ve piyadeler ise bugün 18 saat yol yürüdüklerinden bunların burada kalmaları zarurîdir. Fakat bu rica’t-ı umûmîye benim aklım ermediğinden süvari fırkasıyla mı yahut mevcut toplu kıtaatla mı temin-i rica’t olunacağıının ve şiddetli müdâfaanın nerede tesis edileceğinin ve ahvâl-i umûmîye bendenizce meçhul bulunması hasebiyle şimdi buraya geliniz ve emir ve kumandayı deruhte etmezseniz askerinin ve topların zayıyatından mütevellid mes’ûliyeti ne bendeniz ve ne de fırka 1 kumandanı Prens Aziz Paşa kabul edemeyeceğimizden asker karşısında kumandan aciz bir vaziyette kalmaktansa

müsaade buyurdunuz da bendeniz de fırkama uzaktan, Dersâdet'ten kumanda edeyim. Zira topçular hareket edip etmemek için emir bekliyorlar.”

Yaver Paşa'dan Osman Paşa'ya: “Süvari fırkası ile mi rica't edeceğim, diyorsanız, o halde bu fırka orada değildi? Mülâzım Celâl Efendi marifetiyle vaziyet bildirilmiştir. Anlaşılan mülâki olmamıştır. [369] Buraya bi'l-icab geldik. Yarında oraya avdet ediniz. Öbür gün yine buradaki mıntıkamıza avdet mecburiyeti olabilir. Binâenaleyh askerin yarın orada istirahat ve iaşesi de temin edilmiş olur. Bu gece gelmediğimin sebebi hayvanların yorgun olmasıdır.”

Osman Paşa'dan Yaver Paşa'ya: “Ben ve Prens Aziz Paşa ve maiyetimiz zâbitân peksimetiyle bulamadık. Efradın haline Allah acısın.”

Yaver Paşa'dan Osman Paşa'ya: “Paşa biraderler gerek ben ve gerekse refakatimde bulunanlar bugün bir şey yemediğimiz gibi Lüleburgaz'da bir dilim ekmek bile bulamadık. Efrad burada böyledir. İnşallah iyi olur.”

Osman Paşa'dan Yaver Paşa'ya: “İNşallah”

Bu muhabereden sonra fırka kumandanları hükümet konağına geldi. Bir aralık şahadet haber çıkan mürettip fırka 1 kumandanı Nasır Paşa da nısfü'l-leyle doğru geldi. Geceleyin perakendelerin vürûdu devam ediyor ve şehirde mütevâlîyen heyecan hüküm sürüyordu. Bu bâbda nakil edilen sûtur-u âtiye cereyan hali hakkında bir fikir verir:

Fırka 2 harp cerîdesinden: “... To Y 2 kumandanı Kaymakam Fuad Bey gece esnasında fırka kumandanına müracaat-ı mütevellîye de bulunarak topçu alayını taht-ı emniyette göremediğini beyan eylemiş ve alayın fırkanın vasatı gerisinde ve piyade y 6 'nın yanında bulunmasına ve hattı iki piyade bölüğünün topçu ordugahı içinde bulunmasına rağmen alayın şehrin cenubuna ve şarkına geçilmesi lüzumunda ısrar etmiş ve yerinde kalması hakkında verilen emrin tahriri olmasını talep ederek fırkadan kendisine bu bâbda emri tahriri verilmiştir. Fakat bunlara rağmen To Y 2 T 2 alay kumandanının emriyle Alpullu'ya müteveccihen geceleyin hareket etmiş, gitmiştir” Topçu alayı kumandanı ise bundan bahsetmeyerek bilakis kendisinin bütün geceyi ileri karakolda, Babaeski garbında bulunan iki bataryanın yanında geçirdiğini ve alayın 12 minh sa 10 evvelde Babaeski'den hareket ettiğini söylüyor. Alayın harp ceridesinde bu bâbda şu sözleri vardır: “Lüleburgaz'a muvasalatta Y 2 kumandanı hakkında yaptığı tahkîmatta 11/12 gecesini bir pelerinli süvarinin “yukarıdaki topçular mahvoldu, asker bozuldu kaçıyor, siz ne duruyorsunuz?” sözleri üzerine gece bataryaların her biri bir tarafa dağıldığı ve ertesi günü tabur kumandanı Bey'in müşkilatla bataryalarını toplayabildiği fırka kumandanına bildirilmişse de Lüleburgaz'da fırka kumandanı emriyle tabur kumandanı (Binbaşı Asım Bey) çadırında tevkif edildi.”

Fırka harp ceridesinden: “toplarını muhafaza kaydından başka hiçbir şey düşünmeyen topçular aç olan hayvanlarıyla topalarını Babaeski şarkına çekmekle meşgul olarak bütün kıtaatın maneviyatını bozuyorlardı. Pek çok teselli edilmeye çalışılmışsa da muvafık olunamamıştı, hatta bu hal geceleyin iş'ar-ı ahara kadar Babaeski'de kalması emrini atmış olan To Y 3'e bile sirayet etmiş, bu da savuşmuştur. Topçuların [370] bu hali az kaldı piyade kıtaatını da elden çıkaracaktı. Hani gece olduğundan dolayı kıt'âsını bulamayan neferler kısmen bunlara iltihakla Lüleburgaz'a kadar gitmişlerdir. Şayan-ı hayrettir ki topçulardan Y 2'nin bir kısmı hatt-ı trenle savuşmuştur”

12 Teşrinievvel 328'de 1. Kolordu

Geceyi Babaeski civarında geçiren perakendeler ale's-sabah Alpullu ve Lüleburgaz istikâmetlerinde akına devam ediyorlardı.

Fırka 2,3 kıtaatı peyderpey toplanmaya ve tanzim edilmeye çalışılıyordu. Babaeski'deki erzak ve peksimetin alınması kıtaata emredilmiş, bazı kıtaat kendiliklerinden almıştı.

Fırka 3 ağır hastalarını bir muhacir ve firarî trenini zevale boşaltarak ve irkâbla Dersaâdet'e gönderdi. Fırka 2,3 kumandanları bir müddet kolordu kumandanının vürûduna intizâr ettilersede kimse gelemediğinden ve Edirne-Babaeski istikâmetinden 4. Kolordu gelmekte olduğu gibi akında Lüleburgaz'a gitmekte olduğundan bilâ nisbe muntazam bir halde bulunan firkanın diğer kıtaat arkası alınıncaya kadar Babaeski'de kalmasına ve fırka 3. ün rica'tına bil'müzakere karar verdiler.

Bunun üzerine telgrafhanede şu muhabere kolordu ile cereyan etti:

Aziz Paşa'dan Yaver Paşa'ya: "Burada Babaeski'de, birçok cephaneye duruyor; topçu ve piyade. Bunları taşımak kâbil imkân değildir. Hususîyle kıtaat bugün sa 11 evvelde Lüleburgaz'a hareket ediyor. 4. Kolordu Babaeski'den geçmeyecek mi? Buna erzak ve cephaneye lâzım değil mi? Bu kadar cephaneyi burada yakmak bütün kasabayı tehlikeye sokmaktır. Şimdi burada ne kadar kıtaat varsa toplayıp Lüleburgaz'a hareket edeceğim. Dün gece fırka 3'ün 2 bataryasının firkadan izinsiz Lüleburgaz'a burada kalmaktan korktuğu için benden emir tahrir istemişti. Burada kalması için emir kat'i verildiği halde bir taburu savuşmuş ve ne halde olduğundan ma'lûmatım yoktur. Şimdi sa 11'de fırka 3 pişdara sonra umum ağırlık, sonra fırka 2 kısm-ı küllisi ve derme çatma kıtaat, sonra da bir alayla bir batarya dümdar ve bir tabur canbedar olarak Lüleburgaz'a hareket edeceksiniz askerinin yorgunluğundan ve yolların kötülüğünden birçok mola vermeye mecbur olacağımızdan ancak iki günde Lüleburgaz'a varabiliriz. Şimdi makine başında emrinizi bekliyorum."

Yaver Paşa'dan İzzet Paşa'ya: "Vagonlarda erzak var mı, ne gibi erzaktır? Onlardan istifade edebiliyor musunuz? Osman Paşa'dan sonra sizide buraya alacağız. Kalacak erzakın vagonlarla buraya sevkine himmet buyurmanız lâzımdır." [371] İzzet Paşa'dan Yaver Paşa'ya: "Cephaneyi sevk etmek kâbil değil, istasyona taşımak dört güne müteveffiktir. Bu vazifeyi bir de Abuk Paşa'ya veriniz, ikinci kolordu namına olan zarfı sevk edemedik, bir suretini siz gönderiniz. (Bu ikinci kolordunun Hayrabolu'ya rica'tı hakkındaki ordu emri olsa gerektir. M.N.)."

Yaver Paşa'dan İzzet Paşa'ya: "Orada vagonlar içinde mevcut cephaneyi olsun istasyon memuruna söylemeniz de buraya göndersin."

İzzet Paşa'dan Yaver Paşa'ya: "Peki, sevk memuruna söyleyeyim, başka bir emirleri var mı?"

Yaver Paşa'dan İzzet Paşa'ya: "Ufak bir takip müfrezesi yani üç tabur piyade, iki cebel bataryasından mürekkep kuvvetin ağır olarak dün akşam Kavaklı'ya vardığı rivayet ediliyorsa da derece-i sıhhati meçhuldür.

Binâenaleyh yolda emniyet tertibatına tevessül edilmesi tavsiye olunur. Bununla beraber aslı olmasa gerektir. Çünkü süvarilerin eline düşman batarya meselesi külliyen hilâf-ı hakikattir. Ancak bazı topların çamura olmaları muhakkaktır. Piyade yardımıyla onlarında tahlîs himmetinize mütevakkıf. 2,3. Kolordulara mühim bir telgraf vardı. Behemehal göndermenizi rica ederim."

Aziz Paşa'dan Yaver Paşa'ya: "4. Kolordu'nun pişdarı şimdi geldi. 2. Kolorduya siz oradan bir suretini sevk ediniz."

Osman Paşa'da bu muhavereden evvel 1. Kolorduya şu raporu yazmıştı: "Fırka 3 e mensup efradın bir küllisi Lüleburgaz'a gittiğinden fırkayı orada toplamak üzere erkân-ı harbimle hareket etmek üzereyim, fırka 2 burada kalacaktır."

Hesapça firkalar şöyle çekilecektir:

N T 3 pişdar, Y 9 sol yan canbedar evrak yürüyüş kolunun şimalinden hareket edecek. Asıl yürüyüş kolunda fırka 3 önde, fırka 2 arkada bulunacaktır. Hakikatte yol boyu her tarafda insanlarla dolu olduğundan pişdar ve canbedar tertibatı kendiliğinden sâkit oldu. Yürüyüş tertibi vesaire de az zamanda bozuldu: kolordu büyük bir akın halinde Lüleburgaz'a yürüdü hareket zamanının sa 11 evvel olması da nazariyatta kaldı kıtaat ale's-sabah çekilmeye başlamıştı maamâfih görünüşe nazaran topçu Y 2'den bir tabur Babaeski şarkında bir müddet, sa 11'e kadar, intizâr mevzi'inde kalmıştır. Bu esnada Kavaklı cenubunda bir takım kolların ilerlediği görülerek düşman olduğuna hükmedilmiş (filhakika düşmandı ve Kırkkilise istikâmetinde sırtlarda birçok atlılar görülmüştür. Fırka karargâhı da sa 1 sonrada hareket etmiştir.

Karargâh Alpullu'ya muvasalatında burasını da müthiş bir kalabalık içinde görmüş, tavuk avlamak üzere atılan mavzerlerden epey zayıat olmuştur. Burada efrad akını cenuptan çevrilerek Sarçal istikâmetine tevcih edilmiştir. Bu esnada 4. Kolordu İzmit Fırkası kumandaları da gelerek görüşülmüştür. [372] Fırka 2, 12/13 gecesini Sarçal'da geçirmeye karar vererek o suretle emir vermiş ve bu civarda tevkif edilerek akının arkası nisfû'l-leyle doğru bir dereceye alınmıştı.

N T 2 köyün şimalinde, y 4'derenin garbında olup Y 4, 5 Konak'ta, topçu alayı köyün şarkında idi. Bulunulan erzakla iktifa eylemiş bir emniyet tertibatı alınmıştı.

Fırka 3'ün yürüyüşü daha perişan idi: Y 9 T 1, 12/13 gecesini yolda geçirdi. Diğer taburları 12 akşamı Lüleburgaz İstasyonu'na geldi. Diğer kıtaatta akşam geç vâkit Lüleburgaz garbına geldi. Yolda fırka kumandanı Alpullu civarında dün gece emirsiz kaçan To Y 3'ün malzeme ve eşyasının perişan ve yağma edilmiş bir halde atılmış olduğunu gördü. Rivayete nazaran bu alay gece kaçarken bu civarda eşkıya tarafından (?) birkaç el ateşe uğrayınca efrad ve zâbitân hayvanları alarak alabildiğince dağılmış ve kaçmış. Bugün tekrar bunların toplanmasına tevessül olundu.

Görünüşe nazaran fırka karargâhı yolda kıtaatı bırakarak sa 6. 30 sonrada Lüleburgaz'a geldi.

Bugün Y 8 T 1'de trenle Alpullu'dan Lüleburgaz'a gelerek Saranlı Çiftliği'nde ikamete geçmişti. İstihkâm. Sıhhiye bölüğü Y 9'un bir kısmı firkaya iltihak etmemişti. Fırka suret-i umûmîye de Lüleburgaz'ın garb sırtlarında ikamet etmişti. Mürettep fırka 1 kıtaatı da akına karışarak Lüleburgaz'a gelmişlerdi ve gelmek üzere idiler.

11 ve 12'de kolordu karargâhının ordu ile dahi bir hayli muhaberâtı vardır ki bunlar ileride ordu bahsinde görülecektir.

13 Teşrinievvel'de Birinci Kolordu

Fırka 2 takrîben sa 8 evvel raddelerinde Sarçal'dan hareketle oldukça toplu bir halde zeval sıralarında kolbaşıyla Lüleburgaz'ın garb sırtlarına geldi ve şehirden muntazaman" muzika başta geçerek Lüleburgaz–Türkbey yoluyla Lüleburgaz–Umurca yolu arasında kasabaya en yakın N T 4 bunun gerisinde Y 4 bunun şimalinde ve yanında Y 5, Y 4'ün arkasında Y 6, isitihkam ve sıhhiye nişancı taburunun yanında olmak üzere ordugâha geçti. Fırka karargâhı da nişancı taburunun yanında idi. Ağırlıkların bir kısmı da firkaya iltihak etti. 4–5 bin kadar ekme bulunarak tevzi' olundu.

Fırka 13/14 gecesini burada çadırılı ordugâhta geçirdi.

Fırka 3'te bugün Lüleburgaz'da toplanmış, Alpullu civarında kalan toplar ve malzeme Çanakkale firkaları ve taburları ve Y 9'un geride kalan aksamı tarafından kurtarılıp getirilmiştir.

Saranlı Çiftliği'ndeki Y 8 T 1 Lüleburgaz merkez kumandanlığı vazifesini görmekte olan Çanakkale Fırkası Kumandanı Nasuhi Bey'in emriyle bugün bir bölüğü Sazlıdere–Domuz Orman istikâmetine [373] sevk etmişti. Bu kuvvet yolda rast geldiği topları (fırka 4'ün) kurtardıktan sonra düşman süvarisine rast gelerek biraz teati etmiş (çiftliğin 15 km kadar şimâl–i garbiyesinde) ve ba'de avdet etmişti.

Fırka 3 cerîdesi bugün ki ahvali şöyle hikâye ediyor: “Babaeski'de iken ordunun nerede müdâfaada kalacağı bildirilmişse de firkanın mahalli bildirilmemiş olduğundan bunun anlamak üzere fırka kumandanı kolordu kumandanını gördü fakat vazife yine kat'i olarak anlaşılmadı. Yalnız Türkbey civarında kolordunun müdâfaa edeceği anlaşıldı. Umum kumandanlarda bir tereddüt ve bu hatta muharebe edemeyeceği kanaati vardır. İade–i inzibat için kat'i teşebbüsler yoktu. Zaten iki firkasını Küküler'de bir firkasını Yenice'de bırakarak Lüleburgaz'a çekilmiş olan kolordu kumandanlarının taaddi ve hiçbirisinin vazifeyi tamamıyla üzerine almaması ahvali işgal ediyordu. Velhâsıl bugün kolordudan toplanmak lüzumuna dair emirden başka bir şey telâkki edilemedi. Binâenaleyh bugün akşama kadar kıtaat kendisine çeki düzen vermeye, erzaklarını tamamlamaya ve perakendelerini toplamaya çalıştılar. Geceleyn fırka kendi kendine ileri karakol tertibatı aldı ve olduğu yerde kaldı.”

Mürettep fırka 1'den Y 3, 12 sabahı Babaeski'ye geldikten sonra tekrar hareket etmiş, 12/13 gecesini Babaeski ve Alpullu istasyonları arasındaki makasta geçirmişti. 13'te Lüleburgaz istasyonuna gelerek 13/14 Y burada geceledi. Simav alayı da Uşak firkasına iltihak eylemişti.

Dördüncü Fasil

11–13 Teşrinievvel 328'de 4. Kolordu

4. Kolordu Karargâhına 11 Sabahı Erkenden Şu Fırka 12'nin Raporu Geldi:

Hasköy

11 Teşrinievvel sa 2.10 evvel

“1– 10 minhde düşmanın Süloğlu cihetinde bulunmadığı ve fırka 3’ün 9/10 gecesi galbane muharebe ederek düşmanı püskürttüğü ve köylerde Çadırılı ordugâhta kaldığı hakkında i’tâ-yı ma’lûmat ederek emr-i âlileri vechile Bostanlı–Köseömer hattına çekilmeye başlamışken fırka 3 kumandanının dün takdim edilen raporu firkanızın geriye çekilmemesi lüzumunu gösterdi. Ahval süvari keşfiyatıyla da teyit ettiğinden firkanızın Hasköy civarında kalmaya karar verildiği bildirilmiştir. [374]

2–Kirmastı alayı hareket emri üzerine Kocahızır’a hareket etmiş olduğundan To Y 11 T 2 dahi Kocahızır’a gönderilmiş ve bunlar orada gecelemiştir.

3–Kocahızır–Bostanlı yolu kısmen şose olduğundan fırka 3’e yaklaşmak mülahazasıyla bugece Hasköy civarında geçiren kıtaatin kısm-ı azamı ile Kocahızır üzerinden sabahleyin geriye çekilinecek ise de Küküler ve garbindaki ahval dün akşama kadar müsait olduğundan ve kıtaat yorgun olup erzaksızda bulunduğundan bu hareket ağır olacaktır.

4–Ahvale göre geriye çekilmekte isti’cal etmemek ve hattı tevkif eylemek daha münasib zannedilmekte ise de şark ordusunun sağ cenah müntehâsında çekilmeyi müstelzim bir hal varsa acilen Bostanlı–Kocaömer yolu üzerinden firkaya emir itası.”

Bunun üzerine kolordu firkaya şu emri gönderdi:

Kurapa
Sa 9 evvel

“1– Dünki emir mücâbince kolordu Karaalı–Hazinedar hattını tutmaya memur olduğundan firkanızla bugün behemehal Hazinedar’a geliniz.

2– Bu çekilme dümdarın himayesi tahtında olmalı ve 1. Kolordu ile süvari firkası vasıtasıyla irtibat tesis edilmelidir.

3– İzmit Fırkası perakende yani, topçuk taburunu, nakliye Hazinedara getiriniz. Harekâtınızdan saati saatine ma’lûmat veriniz.

4– Karargâh Kurapa’da dır.”

Hâlbuki fırka 12 kumandanı Bâlâ’daki raporu yazdıktan sonra cevap verdiği intizâr etmeden fırka erkân-ı harbine “piya Y 35 ile topçu Y 12, Gönen, Gemlik, Kepsut taburlarının Hasköy’den Kocahızır’a, N T 12, Y 34, Bandırma taburları ile topçu Y 12 T 2’nin ve kolların Hasköy’den Köseömer olmak üzere iki kol halinde Köseömer’e sevk etmesini ve bilâhire alınacak emre göre hareket edilmesini; fırka 3’e de ma’lûmat verilmesini” emrederek kendisi kolordu kumandanını görmek üzere hareket etmiştir.

Buna müteakip fırka 3’ün 10/11 gecesi Kocahızır üzerinden Yenice’ye çekilmekte olduğu haberi geldiğinden fırka erkân-ı harbi Kocahızır’da fırka 3 le çalışmamak, bunu takip edecek düşmanla temasa gelmemek fikriyle Hasköy’den Kocahızır üzerine yürüyecek kıtaatıda Köseömer’e tahrik etmiş, Kocahızır’daki Kirmastı alayına da sa 8.30 evvelde “hemen Bostanlıya hareket” emrini göndermiştir.

Fırka kumandanı yolda Bâlâ’daki emri alarak erkân-ı harbe göndermiştir. [375]

Fırka kumandanı sa 10.30 evvelde kolordu karargâhına gelerek yürüyüş müşkilatı hasebiyle firkanın Pozanlı’ya deresi garbıda, Köseömer civarında

kalmasını teklif etmiş ve kolordu buna muvafık ettiğinden keyfiyeti sa 10.35 evvelde fırka erkân-ı harbine bildirerek kendine de Bostanlı'ya avdet edeceğini söylemiştir.

Bu emri fırka erkân-ı harbi sa 12 sıralarında Köseömer'de almış olup bu esnada Hasköy'deki kıtaatda buraya gelmiş idi, erkân-ı harb bunları burada tevkif ederek kumandanına ma'lûmat vermişti. Bundan sonra Bostanlı'ya gelen fırka 12 kumandanı burada kolordu sa 12 zevalde yazdığı emri alarak sa 2.3 Teşrinievvel erkân-ı harbe buna tevfikân: "kıtaat Köseömer'in şarkında ta'biye ile beraber sabahleyin Bostanlıya mürettep olan kıtaatın biran evvel oraya tahriki" emrini göndermiş olduğundan erkân-ı harbde geç vâkit Kirmastı, Gemlik, Kepsut taburlarıyla Y 35'e ve To Y 12 T 1, 11/12 gecesini geçirmek üzere hemen Bostanlı'ya harekât emretti. N T 1, Y 34 T 3, bodruma, mihaliç taburlarıyla To Y 12 T 2'ye Köseömer'de kalacağını tebliğ etti. Fırka kumandanı da Bostanlı'da bulunduğu bulduğu To Y 11 T 2 Y Hazinedar'a gitmek, Atranos taburu da Pozanlı Deresi şarkında ordugah kurmak emrini verdi.

Fakat bundan sonra şu kolordu emri geldi:

Kurapa'dan
11 Teşrinievvel sa 2.10 sonra

4. Kolordu Emri Numara 7

"1-Kırkkilise ile Yenicenin Sükûtu muhtemeldir. Şark ordusu Pınarhisar-Lüleburgaz hattında toplanmak üzeredir.

2- Binâenaleyh kolordumuzda muvafık olabilirse Babaeski üzerinden, aksi halde Kule-Pavlıköy üzerinden çekilmeye karar vermiştir. Şu hale göre fırka 12'nin Bostanlı-Köseömer hattında kalmayıp bu gece Hazinedar ve Kurapa'ya yetişmeye çalışacaktır. İzmit Fırkası evvel emirde fırka 12'nin rica'tını himaye için Hazinedarın şimalinde kalacak sonra Terzili, çekilerek bu geceyi Terzili ve Kofalca arasında geçirecektir.

3-Kolordu karargâhı sa 4 sonrada Kofalca'da bulunacaktır."

Bunun üzerine fırka 12 Bostanlı'ya gelmekte olan kıtaata derhal Hazinedar'a yürüyüşe devamı, Köseömer'dekilere de behemehal Hazinedar'a muvasalatı emretti. Sa 5 sonrada Köseömer'e gönderdiği diğer emirde de "hemen şimdi hareket matlubdur, hal gayet mühimdir. İsti'cal gayet elzemdir." diyerek tekid keyfiyet eyledi.

Aynı zamanda şimal kolundaki topçu taburuna da Hazinedar'dan kaleye, ağırlıklarda keza yürüyüşe devam emrolundu. Bu suretle fırka 12'ye yine durmak nasib olmayarak 11/12 gecesini hal harekette idi. [376] Kale istikâmetine giden kıtaat müstesna olarak kıtaatı saire bütün gece peyderpey muvasalatla Hazinedar etrafında kaldı. Guruba doğru Hazinedar'a gelen Kirmastı alayı da kolordunun yanına (?) setretmek üzere Kurapa'ya gönderilmiştir. Geceleyin kalede dahi düşman geliyor diye dedikodular çıkması üzerine hareket başlayarak To Y 12 buradan da Babaeski yolu tuttu. Fırka kumandanı erkence Hazinedar'a gelen Gemlik taburunu Teke suyu şarkında, Mihaliç, Atranos taburlarını da solunda emniyete memur etti. To Y 12 T 2 istihkâm, mitralyöz, sıhhiye bölükleri ve seyyar hastane, kollar ve ağırlıklarla beraber.

11'de İzmit Fırkasına gelen: bugün akşama kadar Hazinedar etrafında kalarak toplanmaya ve temin-i intizama çalıştı. Akşama doğru gelen 7 numaralı kolordu emri üzerine fırka ağırlıkların derhal kaleye hareketini, kıtaatın harekete

hazırlanmasını, cephane kolunun Terzili üzerinden Kofalca'ya gitmesini, bir kısım kıtaatın Hazinekar–Korepe hattında mevzi' olarak fırka 12'nin rica'tı himaye eylemesini emretmiş bu sırada istihkam bölüğü ile To Y 11 T 2 ve Seyidgazi Sivrihisar taburları da gelmiş idi. Müteakiben fırka 12 kolbaşısı da muvasalat etmiş olduğundan fırka sa 7 sıralarında önüne topçu olarak kaleye müteveccihen hareket eyledi. Yolda fırka 12, topçu vesaire ile karışarak müthiş izdiham husûle geldi. Nihayet fırka nısfü'1–leyli müteakip buraya geldi ve sa 5.20'ye kadar biraz istirahat etti.

12 Teşrinievvel 4. Kolordu

Bugün için şu kolordu emri verildi:

Kofalca

12 Teşrinievvel sa 2 evvel

Kolordu Emri Numara 8

“1– Düşmanın Karaali–Yenice–Geredeli–Küküler'de görüldüğü anlaşıldı. Kırkkilise'nin düşman eline geçtiği haberleri tevali ediyor.

2–Kolordu yarın şafakla beraber Alapya'ya hareket edecektir. Fırka 12 Kavaklı–Kofalca üzerinden hareketle geceyi Alapya'nın şimalindeki Çeşme civarında; İzmit Fırkası kale üzerinden hareketle geceyi Alapya'nın 600 metre şimalinde geçirecektir.

3– Fırkalar Alapya muvasalatlarında süvari bölükleri kısm–ı küllilerini alaya iltihak ettireceklerdir.

4– Süvari alayı kısm–ı küllisiyle Alapya şimalinde Lüleburgaz–Babaeski yolu üzerindeki Çeşme'de geceleyecektir.

5–Kolordu karargâhı 12/13 Alapya'da bulunacaktır.”

İzmit Fırkası: sa 2 evvelde bir emir neferden şifahen “Babaeski'ye hareket”emrini telakki eyledi. Bunun üzerine ağırlıklara Pavli'den Ergene cenubuna geçerek oradan Lüleburgaz'a hareketi emretti. Yan 48 [377] yürüyüş setr içinde süvari ile istihkâm bölüğüne Kofalca–Huruşlu–Kavaklı üzerinden yürümeyi emretti.

Sa 5 Y geçerek Bilecik alayı önde ba'de İzmit alayı, topçu, Eskişehir alayı, cephane kolu ve seyyar hastane olarak hareket ettiyse de kol derhal bozulmuştu. Bu sırada kolordu “Babaeski'ye kıtaata uğramamak üzere Alapya'ya” hareket emri gelince pişdar karye vadisinden Tekyeli üzerinden Doğanca–Çifullar–Nadırlı–Alapya istikâmetine gitmek emrini alıp Çengerli'ye geldi. Fakat yolun gayet fena olduğu anlaşılmış olduğundan bu esnada gelen kolordu kumandanının müsaadesiyle tekrar şoseye çekildi ve epey zaman kayıp oldu. Müteakiben “kolordu Babaeski üzerinden Hayrabolu'ya yürümek emrini aldı. Bu geceyi Alapya cenubunda Mestanlı'da geçirecektir” tarzında bir emir geldiyse de az evvel kolordu kumandanı bu bâbda bir şey söyleyememiş olduğundan Babaeski'ye harekete devam eyledi. Filhakika Çorlu'dan 11/12 tarihle kolorduya şu emir gelmiştir:

“Kıtâtınızla Babaeski üzerinden Hayrabolu'ya yürüyünüz. Süvari fırkasını bilâ ifate-i vâkit Lüleburgaz üzerinden Çorlu'ya tahrik ediniz. 1. Kolorduya alay terfikini süvariye bildiriniz.”

Ancak Babaeski garb cenubunda 8 numaralı kolordu emri geldi.

Babaeski'den büyük müşkilatla geçildi. Alpullu'dada müthiş izdiham ve kargaşalık olduğundan fırka tekrar elden çıktı. Ancak 12/13 nısfü'l-leyle doğru kısım-ı külli Alapya civarında toplanabildi. Geceleyin gelen kolordu Erkân-ı Harbiye reisi derhal Lüleburgaz'a hareketi hakkında fırkanın nazar-ı dikkatini celb ettiğinden "mümkün olduğu kadar çabuk hareket" hususunda itilaf edildi.

Fırka 12'ye gelince: sa 6 evvelde Hazinedar'dan verdiği emirde (8 numaralı emre istinaden) Kirmastı alayı sağ kol, Y 34 T 3, N T 12, Bandırma Gönen taburları, Y 35 sol kol, Gemlik, Atranos, Mihalic taburları da dümdar olarak sağ kol Kurapa-Huruşlu-Kavaklı-Alapya, sol kol Kofalca-Babaeski-Alapya istikâmetinde hareketi emretti. Topçu vesaire Babaeski üzerinden Alapya'ya hareket edecekti. Fakat Hazinedar Kofalca yolunun metruk ve fena olduğu anlaşıldığından sol kolda Kurapa üzerinden Kofalca'ya saptırıldı. Tekederesi'nde çok vâkit kaybedildi ve esasen "bütün kuvvetler dağılık ve topçu olduğu için düşmana tesadüf edilse bile muharebe vermek mümkün olmayacağı düşünülerek kuvveti biraz daha dağıtmakta bir mahzur" görülmedi. Vakit kazanmak için Y 35'e kaleye inerek oradan Babaeski'ye geçmesi emredildi ve Y 35 T 2, 3 oraya saptı. Fırka kumandanı Kirmastı alayına Kurapa'da tesadüf edemeyerek Kofalca'da buldu. Bunun arkasından Y 35 T 1, Gemlik, Atranos, mühalic taburları olarak Babaeski'ye yürüdü. Y 35 T 2, 3'le ihtimal Y 34 T 3 kale üzerine gitti. Nihayet peyderpey [378] gelen kıtaat Alpullu garbındaki 106 Tepesi'nde ikamete geçmeye başladı. Y 35 T 2, 3 İzmit Fırkası civarına gelmiş, Sivrihisar, Seydigazi taburları ise fırka 12'ye karışmıştı.

Fakat yine istirahat nasip olmadı. Geceleyin kolordu Babaeski'de biraz istirahati müteakip ordu emrine tevfikan derhal Lüleburgaz'a hareketi ve canbedarlar hareketin teminini, kendisinin İzmit Fırkasıyla beraber bulunacağını emretti. Bu emri İzmit Fırkası nısfü'l-leyle doğru olup sa 1.30-2 evvel arasında tekrar yola çıktı. Fırka 12'de sa 4 evvelde hareket ederek Burgaz yolunu tuttu.

13 Teşrinievvel'de 4. Kolordu

Ale's-sabah şu kolordu emri verildi: (Hülâsa) Lüleburgaz'dan 8 sa evvel

"Düşmana dair kat'iyen ma'lûmat yoktur. Kolordu Lüleburgaz-Kavak hattında kalacaktır. İzmit Fırkası Kavak Yazısı üzerinde, fırka 12 Kavak Yazısıyla Lüleburgaz arasında ordugâh kuracaktır. Şimâle ve şimâl-i garbiye emniyet tertibatı alınacaktır. Süvari alayı ba'dema müstakil alay olarak kullanılacaktır. Kolordu karargâhı Lüleburgaz hükümet konağındadır."

Bu emri İzmit Fırkası ancak 14 sabahı aldı. Binâenaleyh öğleden epey evvel Lüleburgaz'a yaklaşarak kasabanın garb mahreci civarına geldi ve fırka 2 geçtikten sonra sa 1 sonra da garb sırtlarda tevkif eyledi. Bir batarya ve istihkâm bölüğünü bu sırtlar üzerinde hazır bulunmaya memur etti. Bu esnada kasabada büyük bir karışıklık zuhur ederek silah sesleri ordugâha kadar sirayet etti. Nihayet önü alındı. İzmit Fırkası bunun üzerine Bilecik alayını da ileri sürdü.

Fırka 12 bu emri Ayvalı hizalarında sa 10.55 evvelde aldı. Zevale doğru Lüleburgaz garb sırtlarına vardı. Bazı topların Alpullu istikâmetine saparak Ergene boyundan gelen Atranos, Gemlik, Kepsut taburları müfrezeden kasaba cenubunda, geç kalan bazı taburlarda kasaba garbında idi.

Topçu büyük sıkıntıya maruz kalmıştı. Hattı Alpullu civarında sona kalan arabalar çıtaların ateşine uğramıştır.

—
Beşinci Fasıl

11–13 Teşrinievvel 328 Süvari Fırkası

(11 Teşrinievvel’de Süvari Fırkası)

Bugün süvari fırkası suret–i umûmiye de olup Paşa etrafında kalmış olup cereyan–ı hal ber–vech–i âtidir:

Y 1 iaşeyi teshîl için Sükuddere Köyü’ne gönderilmiştir. So Y 4’de Musulca civarındaki şüheadayı defnederek ba’de Gaibler’e gitmek üzere hareket ettirilmiştir. [379]

So Y 3 çiftlikte bulunuyordu. Ale’s–sabah şu raporu gönderdi:

Çiftlik

11 minh sa 9.50 evvel

“Bugün Ortakçılar istikâmetine gönderilen keşf kolu düşman kıtaatından bir alay kadar piyadenin ictima‘ halinde Ortakçı şimalde bulunduğu ve 2 bataryanın Ortakçı şarkında mevzi‘ aldığı, daha piyade kollarının şimalden gelmekte olduğu, 20 atlının Geçkinli civarında görüldüğü haberi alınmıştır.” Müteakiben “düşmanın bir tabur piyadesinin Geçkinli garbındaki dereden ilerlediğini, 2 taburunun da Geçkinli’ye doğru yürüdüğünü” bilmiştir.

Fırka kumandanı dün, Ortakçı ile Tunca arasında Karayusuf ve Sufiler hattında Edirne’den çıkan kuvvetlerle düşman arasında şiddetli muharebeler olduğunu görmüş, Karayusuf cihetindeki düşmanın Karayusuf şimaline kadar püskürtüldüğünü anlamış, fakat bunun garbındaki fırka 11’in Karacaköy’e doğru rica‘ta mecbur olduğunu; düşmanın sa 4 sonrada Küçükgere’deki çiftliği civarında bir muharebeden sonra Domurcalı’ya çekildiğini, aynı zamanda Ortakçının 2 km şarkındaki sırtların düşman tarafından işgal edildiğini anlamıştı. Bu sabah bu taraf hakkında Y 3 vasıtasıyla şu raporu aldı:

Karayusuf

11 minh?

“Ortakçı Köyü’nün cenub–i şarkiyesindeki dereye bir tabur kadar avcı halinde duruyor. İki tabur kadar da ihtiyat var. Şimalindeki tepede iki tabur mevzi‘ide. Karayusuf’taki mürettep 1. Fırka’nın sağ cenahının tehlikede olduğunu ve sağ cenahtan ilerleyecek 4. Kolordu’nun henüz gelmemesi hasebiyle fırka kumandanı süvari fırkasının topçu ve mitralyözle muavenetini rica ediyor.”

Bunun üzerine fırka kumandanı mürettep fırka 1’in sağ cenahına muaveneti düşündü ve bir taraftan 4. Kolordu’dan bu tarafa kuvvet gönderilmesini istirham ettiği gibi diğer taraftan 2. livaya iki mitralyöz bölüğü ile birlikte mürettep fırka 1’in sağ cenahına yardım emrini verdi.

Liva kumandanı da verdiği emirde Y 3 metre K 3’ün çiftlikte ve Y 4’le metre K 2’nin Gaibler’de bulunduğunu söyleyerek bunlara bir keşif ve emniyet tertibatı bildirdi. Liva kumandanının fikri görüşüne nazaran keşif kollarından ma‘lûmat aldıktan sonra yeni bir karar ittihâzı idi. Hâlbuki bir ma‘lûmat gelmedi. Nihayet akşam sıralarında liva kumandanı Y 4’le birlikte Gaibler’den Timurhanlı istikâmetinde hareket etti, sa 6.30 sonrada buraya vardı. Mamâfih 10 dakika sonra tekrar Gaibler’e dönerek geceyi y 4’le burada geçirdi. Bu liva kumandanı gece firkaya şu raporları gönderdi:[380]

Gaibler'den

11 minh sa 9.20 sonra

“Y 4’le Timurhanlı’ya gittim. Hareketten evvel Y 3’ün de oraya hareket ettiğini haber almıştım. Timurhanlı’da ne hafif liva bölüğünü de Y 3 Y buldum. Bu sırada Y 3’ün Gaibler’e hareket ettiğini haber alarak tekrar buraya geldim. Fakat burada da tesadüf edemedim. İhtimal emrinize gitmiştir.”

Gaiblerden

12 minh sa 6.30 evvel

“1– Dün birinci mürettep fırka kumandanını gören keşif kolları şimdi sa. 5.30 evvelde geldi. Fırkanın raporu melfûddur. Şu halde vazifemiz kalmadı. Eğer burada duracaksak Y 3’ün azami ve vazifemizin iş’arı.

Melfûf rapor:

Kuş Tepe’den / 11 minh

“1– Mürettep fırka 1 vazifesini ifa eylemiş olduğundan alınan emr-i âli mücibince kale hat müdâfaası gerisine Cevizlik–Kestanelik tabyaları civarına çekilmiştir.

2– Sunuf-i muhte’lifeden mürettep bir düşman kuvveti Ortakçı civarındadır.

3– Fırka 10 kuş tepe gerisindedir. Mürettep fırka 1 kumandanı kaymakam Celal”

Y 3’e gelince S 4’e kadar çiftlikte kalarak düşman keşif kollarıyla cerhalaşmış ve bu esnada 2. livanın Bâlâda emrini alınca “mürettep fırka 1’in sağ cenahını himaye etmek üzere küçük Geredeli’ye giderek gecelemeye” karar vermiş ve fakat müteakiben bu fırkanın çekildiğini, Karayusuf’a girdiğini, kezâlik düşman piyadesinin Domurcalı üzerinden Geçkinli’ye ilerlemekte olduğu hakkında haberler aldığından “iki düşman arasında kalmamak için” Gaibler’e gitmeye karar vermiş ve buraya sa 9 sıralarında muvasalatında kimseyi göremeyince [anlaşıldığına nazaran Y 4’den evvel geldi.] hareketle sa 1 evvelde Ulupaşa’ya geldi ve fırkadan burada kalmak emrini aldı.

Diğer kıtaat suret-i umûmîye de Ulupaşa etrafında kaldı. Akşama kadar ehemmiyetsiz birtakım raporlar geldi. Orduya ve kolorduya muhte’lif raporlar takdim edildi ki şu, garabet ifadesi cihetiyle şâyân-ı dikkattir:

4. Kolordu’ya: “Şehir hal rumi’nin 10’uncu Çarşamba günü has deresiyle Desiliya suyu arasında dehşetnûma saha-i şunun olan müsâdematda şeref ve namus milleti muhafaza emel-i ulviyesiyle ve galeyan-ı hamiyetle fevvere-i celadet gibi hak pak vatan-ı hun masumani şevk ve sürurla isar eden dil-âverân ümittin ve İzmit Fırkasından muttasifen 300 kadar şüheda ve mecruhunun hâla saha-i şahamette buldukları ve oraların maatteessüf [381] mezkûr fırka tarafından terk edilmiş olduğu emvat gazavata mübarekenin ervahına ihdayı selam ve arz-ı ihtiram vesilesiyle sevk edilen bir süvari bölüğünün raporundan anlaşılmıştır.

Bugün fırka tarafından emvatın ihtifalat lazıme ile müctemian ve Bulgar emvatı da merasim-i diniye ile def’i icra edilecektir.”

Bugün 4. Kolordu’dan da şu emirler geldi:

1– Vürudu sa 6.30 sonra

“1– Petra–Kırkkilise cihetinde düşman kollarıyla 3. Kolordu’nun muharebeye tutuştuğu dümdardan anlaşıldı. Edirne cihetinden top sesleri geldiğine nazaran

önümüzde vusûlumuzda düşman var. Bunların keşfi için Tekederesi'nden Tunca'ya kadar mıntikanın araştırılması.

“2– Yalnız fırka 3'ün Küküler'de olduğu malum. Ordu emir vechile Teke Suyu'nun şarkına çekilecektir. Fırka 12 bu geceyi Bostanlı–Köseömer hattında geçirecek. İzmit Fırkası Hazinedarda toplanıyor. Karargâh şimdilik Kurapa'da.

2–Kurapa'dan 11/12 minh: “Dünkü ordu emri ordunun Kırkkilise–Babaeski hattında toplanmasını bildirmişken bugün ordu Erkân–ı Harbiye Reisi Kolordu Erkân–ı Harbiyesine merbut Yüzbaşı Rıza Efendi'ye ordunun Pınarhisar–Lüleburgaz hattına çekileceğini ifade etmiş ve hattı ordu karargâhı Lüleburgaz'a gitmiştir.

Bunun üzerine fırka 12 Kurapa'ya çekiliyor. İzmit Fırkası şimdilik Hazinedara kalıyor. Hareket–i âtiye için kolordunun tasviri: Bir taraftan tazyîk görmez ve düşman Kırkkilise ve Yeniceyi Sükud ettiremez veya Uzunköprü civarından bir tecavüz vuku' bulmazsa teşkilatını ikmâl edinceye kadar Kurapa hattında kalmaktır. Süvari fırkası kolordunun sol cenahını muhafaza ile beraber İzmit Fırkasına muktezî bir iki günü kazanmaya ve kolordunun ilerilerini de setre memurdur.

Kolordu karargâhı 11/1' de Kofalca'dadır.”

Fırka ikamet emrinde 11/12'de su liva 2'nin K 3, 2 mitralyözle Çiftlik ve Gaibler'de ikameti, So Y 1'in merk 1'le Sükûtlü Dere'de, 3. Liva hafif liva batarya vesairenin Ulupaşa'da ikameti emrediliyordu.

12 Teşrinievvel Süvari Fırkası

Gece aldığı emirler üzerine fırka bugün için hafif livadan bir bölük hemen Ortaköy'e hareketini hafif livanın Hasköy'e giderek Teke ve Diselya Suları arasını setr etmesini, So Y 1'in de buna iltihakı kuvâ–yı sairenin Diselya ve Pravadı arasını setr etmesini emretmiştir; ittihâz edilen tertibat kolorduya ve bir zabitlede şark ordusuna gönderilmiştir. [382]

Fakat bu tertibatı yapmaya vâkit kalmadan şu emirler geldi:

1– Ordudan:

Çorlu'dan

11/12 Teşrinievvel 28?

Abdah.”

“Babaeski ve Lüleburgaz üzerinden Çorlu ve Çerkezköy'üne geliniz.

2– 4. Kolordu'dan:

“1– 4. Kolordu ordu emri mücûbince Babaeski'den Hayrabolu'ya hareket edecektir. Süvari fırkası Lüleburgaz üzerinden Çorlu'ya gidecek ve 1. Kolordu'ya bir alay verecektir.

2–Kolordu hareket etti. Bu hareketin himayesiyle beraber Kırkkilise ve hasseten Dimetoka tarafından düşman hakkında alacağınız haberleri 12/13'te Alapya'da bulunacak karargâha bildiriniz.”

Bunun üzerine fırka rica'ta karar vererek şu emri itâ etti:

“Fırka geceyi: 3. Liva taptikde; hafif liva Kofalca'da, mütebaki kuvvet ve ağırlık kulada olarak geçirecektir. Yarın sabah tulu' şems'ten bir saat sonra hareket edilecektir. Hafif liva Kofalca–Babaeski yolunu takiben Babaeski şimalinde büyük mola verecektir. Batarya kaleden Babaeski'ye gelecektir.”

Bunun üzerine hafif liva sa 3 sonraya doğru müstakil bir yürüyüş kolu halinde Osmanlı'ya hareket etti. Yolda yanlış haberler üzerine epey vâkit kaybetti. Havsa'dan geçerek topçuyu ve ağırlığı kaleye saptırdı. Liva gece vakti Kofalca'ya geldi ve burada geceledi.

3. Liva (y 9, 11) sa 2.30 sonrada hareketle Osmanlı üzerinden sa 9 sonrada Taptik'e geldi ve geceledi. Y 3, ağırlıklar, topçu ve karargâh sa 2 sonrada hareketle Havsa üzerinden sa 11'de kaleye geldi. Ağırlıklar ancak sa 3 evvele doğru dümdar olan Y 3 K 1, 2 ile beraber geldi.

2. Livanın Y 4 Y evvela Gaibler'de iken ilk tertibat-ı mutasavvire üzerine Ulupaşa'ya çekilmek emrini almış ve yolda ikinci vaziyeti anlayarak 12/13'te kaleye gelmiştir. Y 1'de birçok dolaştıktan sonra nihayet kaleye gelmiştir. (Sa 11.30 sonra)

Bugün suret-i umûmîyede yalnız Edirne şarkındaki düşmana dair bazı mahdud haberler alınmıştır.

13 Teşrinievvel'de Süvari Fırkası

Evvel emirde şu emir verildi:

Kulalı

13 Teşrinievvel 28 sa 8.30 evvel

1- Süvari fırkası 13/14 gecesini ber-vech-i âti mevâki'de geçirmek üzere hareket edecektir:

Hafif liva	Alapa'ya [383]
3. Liva	Kavaklı ve Huruşlu
2. Liva ve Y 1	Babaeski
Fırka karargâhı	Babaeski

2- Ba'dema ağırlıklar livalarına merbuten takip edecektir. Muharebe ağırlığı yoktur."

Hafif liva tolu' şemsden bir saat sonra hareketle 2 saat sonra Babaeski'ye geldi ve kasabanın şimâl-i mahrecinde büyük mola etti, Kavaklı (taş ağıl) istikâmette keşf kolları görüldü.

Bu esnada bir düşman süvari bölüğü civarda görülerek üzerine 2 bölük gönderildiyse de düşman müsademeyi kabul etmeyerek geri çekilince bölüklerde avdet etti.

3. Liva sa 8 evvelde emniyet tertibatıyla Taptik'ten Kule'ye gelip burada Edirne'den gelen taze ekmeği aldı ve ba'de Kofalca üzerine hareket etti. Fakat biraz sonra Huruşlu'nun 4 km şimâl-i şarkiyesinde şose üzerinde üç süvari bölüğü ile sunuf-i muhtelifeden mürekkep bir müfrezenin ilerlediğini haber aldı. Bu esnada liva Babaeskinin 4 km kadar şimalinde idi ve civarda kılınçla şehit edilmiş efrad cesetleri görülmüştü.

Kule'deki kıtaat sa 10 evvelde hareket etmiş ve yolda düşman geliyor diye tertibat almak üzere birçok vâkit geçirerek Babaeski mahrecine gelmiştir.

Babaeski perişan halde idi. Her taraf yağma edilmiş, harab olmuştu.

Fırka kumandanı evvel emirde 13/14'te kısm-ı küllinin Babaeski'de, 3. Liva'nın Kavaklı'da (taş ağıl) hafif livanın Alapya'da gecelemeğini emretmiş ve hafif liva Alapya'ya hareket etmişse de az sonra 3. Liva Babaeski'ye mürekkep

düşman müfrezelerinin ilerlediğini ihbar edince (fırkaya nazaran sa 4, Y 7'ye nazaran sa 3 sonra) fırka tebdil kararları fırcayı Sarçal'a doğru tahrik etmiştir.

Bu esnada hafif liva Alapya'ya gelmiş Sarçal'a gitmek emrini almış fakat müteakiben süvari topçu taburlarının hafif livadan bir bölük himayesine Talan deresi şarkındaki 106 Tepesi'ne konması, hafif livanın Sarçal'a gelerek Sarçal deresi ile Babaeski arasını ve Kuruköy–Kumbarlar–Yeniköy yolunu keşf etmesi, 3. Liva'nın da Babaeski Deresi'yle Kıraye Deresi arasını keşfetmesi" emredildi.

Hafif liva keşf tertibatı çıkardıktan sonra tekrar hareket ettiyse de yolu kaybederek gece sa 11–10 sonra arasında Y 1'le sarçal'a geldi liva karargâhı da beraberdi. Y 2'ye de geceyi Alpullu'da geçirerek ertesi günü livaya Lüleburgaz'da iltihakı emredilmişti.

1 ve 2. Livalar'daki Y 1, 3, 4 ise her biri yolu kaybederek birçok dolaştıktan sonra Y 3 sa 11 sonrada, Y 1 sa 1 evvelde Sarçal'a geldi. Y 4 ise geceyi Sarımsaklı Çiftliği'nde geçirdi.

3. Liva ise Alapya'da ikamet emrini almakla beraber burasını ateşler içinde gördüğünden Alpullu İstasyonu'nun şarkındaki Gürünce Köyü'ne gelmiş, sa 10 sonraya doğru hal ikamete geçmiştir. [384] Bugün fırka yalnız Babaeski yolu üzerindeki düşman hakkında bazı mahdud haberler almış ve bir türlü karşısında Bulgar süvari fırcası olduğunu anlamamıştır.

Fırka bugün ki hareketini şu suretle tasvir ediyor: “süvari fırcası da teşkil ederek ordunun çekilmesini himaye, Babaeski Hayrabolu, Sinanlı, Yeniköy istikâmetlerini keşfederek Babaeski üzerinden çekilmiştir.”

Altıncı Fası

Şark Ordusu Karargâhının 11–13 Teşrinievvel 328 Faaliyeti

11 Teşrinievvel Şark Ordusu Karargâhı

Ordu karargâhının seyyar kısmı 11 sabahı 9 evvelde trenle Çorlu'ya geldi. Lüleburgaz'da bırakılmış olan karargâh muhafız piyade, süvari bölüklerini, ağırlık vesaireye de yola çıkması emredilmiştir. Bunlarda muhtemelen 11/12'de buraya geldi.

Ordu karargâhının buradaki faaliyeti başlıca bir taraftan Karargâh–ı Umûmî ile diğer taraftan kolordularla muhabereden rapor emri olup vermektan ibarettir.

Görünüşe nazaran kolordulardan gelen ilk rapor zevalden sonra 3. Kolordu'dan gelen ve evvelce 3. Kolordu'nun 11–14 Teşrinievvel hareketi bahsinde görülen rapordur.

Müteakibende şu rapor geldi:

“Her şeyden evvel bizim bataryalarımızın ve kaflarımızın yollarda çamurlara batarak elyevm tahtı tehlikede bulunduğunu arz ederim. 16. Kolordu'nun 9 bataryasının Yenü garbında kaldığı haberi alınıyor. Bizim piyadelerimiz rica't esnasında kemâlen zabt-u rabt çıkmış sürü halinde olup zabitlerde olmadığından hiçbir vechile kâbil istihdam değildir. Binâenaleyh bunları kurtarmak için orduca kâbil ise ifa muktezasına tevessül edilmelidir. 3. kolordu karargâhı bu akşam 11/12 Vize'ye muvasalatla perakendeleri toplamaya meşguldür. Sol cenahımız kemâlen Düşmana maruz ve yollar mesdud olduğundan düşman faaliyet gösterse tehlikedeyiz. Vize'ye vusûlumda Bolu alayını burada buldum. Nısfü'l-leyl den sonra topları kurtarmak için bunu sevk edeceğim.”

Bu raporların muvasalatından evvel veya sonra fırka 7, 8 karargâhlarının yekdiğerini düşman diye kovalamakta olması “Çorlu’ya düşman süvarisi geldi.” dağdağasını ortaya atarak burasını karıştırmış ve ordu karargâhı da fevkalâde telaşa düşmüştü. Bunun üzerine evvel emirde Lüleburgaz’da 1. Kolordu kumandanıyla telgraf başında şu muhaverenin cereyan ettiği anlaşılıyor: 49 [385] Abdullah Paşa’dan Yaver Paşa’ya: Çorlu 11/12 Teşrinievvel 28 “Kuvvetli düşman süvarisi Çorlu civarındadır. Hilmi Bey fırkası ve sağ cenah kuvvetleri perişan bir halde çekiliyor. Orada gerek kolordunuza mensup ve gerek 17. Kolordu kıtaatını ve maiyeti süvari bölüğünü fazla eşyalarını kemâlen terk ederek bilistishab surat-ı mümkününe ile Çorlu’ya yetişmeniz beyan olunur.”

Yaver Paşa’dan Abdah Paşa’ya: “1. Kolordu kıtaatı henüz Babaeski’de toplanmaktadır.”

Abdah Paşa’dan Yaver Paşa’ya: “O halde Mahmud Paşa hazretleri kumandasında kıtaatı mezkûreyi bila imhal serian teharrük eylemeniz matlubdur.”

Yaver Paşa’dan Abdah Paşa’ya: “Mahmud Paşa hangi kuvvetleri alıp gelecektir? Babaeski’de toplanmakta olan yalnız bizim kolordu kuvvetini mi yoksa hem orada ve hem burada ki kuvvetleri mi? bu ikinci halde burası ne olacaktır? 4. Kolordu’nun Kofalca’da olduğu Babaeski telgrafhanesine gelen bir adreste yazılmış olduğu arz olunur.”

Abdah Paşa’dan Yaver Paşa’ya: “Evvel emirde bir taburu sebkbar olarak hemen yetiştiriniz.”

Yaver Paşa’dan Abdah Paşa’ya: “Muradlı ile Pavli arasında hattın yağmurlardan bozulduğu rivayet olunuyor. Çorlu civarında süvari olduğuna nazaran taburların şimendiferle sevki muvafık mıdır?”

Abdah Paşa’dan Yaver Paşa’ya: “Evet muvafıktır, şâyân-ı emniyet bir tabur olmalıdır. Süvari fırkasının nerede olduğunun bildirilmesi tavsiye olunur. Mahmud Paşa kolordusuyla orada her hale karşı âmâde bulunmalı ve Çorlu’ya yalnız bir tek taburun sevkiyle iktifa olunmalıdır. Bu tabura maiyet süvari bölüğünde lahak olmalıdır. Bölük de başka bir trenle serian yola çıkarılmalı. Başka şey yoktur.”

Yaver Paşa’dan Abdah Paşa’ya: “Burada hayallice asker toplanıyor, sizin dahi buraya gelmenizi münasib görüyorum. Bu suretle askere bir emniyet gelecektir. Diğer kolordular için burasını tevsit ediyorsunuz ki vâkit zayi oluyor. Olmaz da süvari olmadığı için diğer kolordularla muhabere pek müşkil, daha doğrusu gayr-ı mümkün kalıyor. Mahmud Paşa ile askerini buradan oraya aldırmanız firarilerin adedini tezyid eder. Pek haberim değilse Tekfur Dağı’ndan gelmekte olan askerle o işi görseniz de Mahmud Paşa ile buradan asker almanız daha iyi olur fikrindeyim. Buraya gelmeniz hususunda buradaki erkân ve Emire müttehid el fikirdir.”

Abdah Paşa’dan Yaver Paşa’ya: “Mahmud Paşa’nın maiyetiyle orada kalması hususundaki mütâlâanız sebep mücîbi dolayısıyla muvafıktır. Karargâh oraya nakil keyfiyetine gelince bununda ta’yini esbaba tahtındadır. Bugün harbiye nazırı maiyetiyle Çorlu’ya muvasalat edeceğinden bil müzakere ittihâz edilecek mukarrerâta göre hareket olunacaktır. Kolordunuzun Lüleburgaz havalisinde ictima’ ile rahnadar olan intizamı temin ve işa hususunu bir cihetten furunlarda etmek tabhiyle teshîl gayret ediniz. Fırka 2,3 kemâlen avdete muvafık oldular mı? Şevket Turgut Paşa’dan ve 4. Kolordudan haberdar mısınız ki?”

[386] Yaver Paşa’dan Abdah Paşa’ya: (Lüleburgaz / 12 minh): “4. Kolordu raporu evvelce arz olundu. Fırka 3 buraya gelmek üzere yola çıkmış. Fırka kumandanı dahi

askerini toplamak üzeredir. Fırka 2 el–an Babaeski’dedir. Bendeniz orayı terk etmek fikrinde değildim. Çünkü biraz un ve arpa var zannederim. Ondan istifade etmek ve bir de Bulgarların el–an orada görülmemelerinden bilistifade yine o hattı tutmak gayretinde bulunmalıdır fikrindeyim Mahmud Paşa’ya emrinizi verdim. Taburların hareketini tehir etti. İaşe meselesi pek mühimdir. Dersaâdet’ten ekmek ve un gönderilmelidir.”

Bu muharebenin az çok muhte’lif zamanlarda olduğu anlaşılıyorsa da her halde kısım–ı evvel ilk panik üzerine olmuştur. Mamâfih heyet–i Umûmîyesi müseleldir.

Bundan mâada 1. Kolordu ile şu muharebat teati edilmiştir:

“1– 1. Kolordu’dan: Fırka 3’ün Babaeski’den Lüleburgaz’a geleceği hakkındaki telgraf sureti.

2– “: “1. Kolordu’nun Babaeski’deki kıtaatı pek yorgun olduğundan hem istirahat ve hem de temin iaşeleri için Babaeski’de kalmak mecburiyetindedirler. Ben de oraya gidiyorum. Kıtâtın Türkbey’ine celbinden mâada bir emriniz varsa iş’arı”

3– 1. Kolordu Babaeski’de trendeki cephanenin Lüleburgaz’a naklini istedi. Emir verildi.

4– Diğer bir telgrafta 1. Kolordu süvari fırkasının Ulupaşa etrafında olduğunu bildirdi ve bunun üzerine süvari fırkasına: “Babaeski ve Lüleburgaz üzerinden Çorlu ve herkes köyüne çekilmek” emri telgrafisi verildi.

5– 1. Kolordu karargâhından Erkân–ı Harbiye Yüzbaşısı Remzi imzasıyla şu telgraf geldi:

“1. Kolordu kıtaatı bu akşam Babaeski’ye geldi. Çamurlu yollarda top ve araba sürüklemekle asker fevkalâde yorulmuş ve Babaeski menzil memurlarının terk ve vazife etmesi dolayısıyla bu gecelik askerin iaşesi temin olunamamıştır. Umûmîyetle askerin maneviyatını bozan bilhassa iskan ve iaşe meselesidir. Emredilen ma’lûmata nazaran 4. Kolordu bu akşam Kofalca’da, 2. Kolordu kısmen Lefece civarında; Mahmud Muhtar Paşa Vize’de; 17. Kolordu iskân ve iaşeleri pekiyi olmayarak Lüleburgaz’dadır. Yenice ve Babaeski üzerinden 11 minh sa 4 sonra da fırka 2 hal hareket de iken hiçbir tarafta muharebe ve düşman görülmemiştir. Yalnız Petra’nın birkaç kilometre garbında bir düşman kolu görülmüştür. 2. Kolordu’nun ifadesinden ve 17. Kolordu keşfiyatından anlaşılıyor ki düşman Kırkkilise şarkına geçmemiş olup Edirne’nin mütevâlî muvaffakiyetli muharebelerine nazaran bu kuvvetler ya Edirne veya ilerlemekte olduğu rivayet edilen Vardar ordumuz üzerine yürümektedir. Askerin maneviyatına da açlık tesir ediyor. Elyevm Lüleburgaz’da 17. Kolordu tarafından habis edildiği mesmu’ bir Baytar Yüzbaşısı Âli Melaalnas [387] Bulgar ordusunu fevkalâde izam eylemesi ve 700.000 kişilik bir ordu ile yüzü dönmez bir hali olduğu hakkında mübalâğalar tesirden hali değildir.”

“Muhtemelen başlıca bu telgraf üzerine ordu şu emri hazırlayarak 12’de ta’mim etti:

“Bulgar ordusunun şimdiye kadar büyük bir muvaffakiyeti yoktur. Makedonya’da muvaffakimiz tevali etmektedir. Geriye gelmemize sebep 3. Kolordu’nun geri çekilmesidir. Muhte’lif mahallerde bulunan ordumuzu Lüleburgaz şimalinde ve Karaağaçsuyu hattı üzerine çekerek düşmana karşı harb etmek için teşkiline karar verilmiştir. Kolordunuza aid kıtaat ve efvah–ı berriyeyi bilâtehir iş bu

hat üzerinden evvelce gösterilen mahale çekip istirahat ve iaşelerini temin ediniz. Yolların çamur olmasına mebni yürüyüşte müşkilata düşman dahi maruzdur.

Babaeski ve Lüleburgaz'da erzak vardır. Buradan sevk edilir. Ordunun kuvvâ-yı maneviyesini kesr-i taharrîye cüret edenlerin hemen muhakemesiyle âdemi inzibatın temini lazımdır.”

İkinci kolordu hakkında: Bunun 10 Teşrinievvel hareketi hakkında Kırkkilise'den keşide edilmiş mufassal bir telgraf geldiği gibi bu kolordu nezdindeki haber Zabiti Miralay İhsan Bey de bugün Babaeski'ye geldiği vesaire hakkında bir rapor varid oldu.

4. Kolordu'nun da: Kurapa'dan 11 Teşrinievvel'de keşide edilen ve ilk rica't emri üzerine ittihâz edilen tertibatı hâvî bir rapor geldiği gibi 11/12 tarihli gelen diğer raporda da Yüzbaşı Rıza efendi vasıtasıyla ikinci rica't emrine kesb itla' edildiği, kolordunun bu bâbda aldığı tertibatı vaziyetin tenvîriyle o emr-i lâzıme itası hakkında diğer bir rapor geldi. Bu rapor İzmit Fırkası taburlarını 10-60 ve umum fırkayı 700 mevcudunda gösteriyordu.

11/12 Teşrinievvel sa 1.50 evvelde 3. Kolordu ile tekrar muhabere edilerek Hakkı Paşa müfrezesinin akıbeti soruldu. Cevaben bunun mevcut olmadığı öğrenildi.

Şark ordusu karargâhı bu vakaydan, 11'de Çorlu'da bile düşman süvarisinin geldiği gibi dedikodulardan müteessir olarak ordu merkez vusûl cenahının cenub-î şarkiye rica't edemeyeceğine zâhib olmuş olan çok ki bu kuvvetleri ber-vech-i âti emirle cenuba ve Lüleburgaz'daki kuvvetide şarka çekmek istedi. Mamâfih ordu harp ceridesinde bunun sebebi: “Bütün hatt-ı harbin duçar olacağı felaketi tamir edebilmek için” cümlesiyle ifade edilmektedir; bu emirler şunlardır:

Lüleburgaz'da 17. Kolordu'ya; “Kolordu kıtaatı bu gece dağınık bir halde Vize'ye gelmiştir. Payitahtın setri için mevcut bütün kuvvetlerle âli-el sahir Çorlu'ya hareketiniz matlubdur. Hareket istikâmetinin son zamana kadar gizli tutulması ve askerinin dağılmasına meydan verilmemesi mütemennâdır.” [388] Babaeski üzerinden Lefce'de 2. Kolordu Kumandanlığı'na; “Kıtâtınızla Babaeski üzerinden Hayrabolu'ya yürüyünüz. Kuvvetinizi, kuvvetinizi topçunuzu bildiriniz.”

Babaeski vasıtasıyla Kofalca'da 4. Kolorduya; “Kıtâtınızla Babaeski üzerinden Hayrabolu'ya yürüyünüz. Süvari fırkasını bilâ ifa-i vâkit Lüleburgaz üzerinden Çorlu'ya tahrik ediniz. Birinci kolorduya bir alay terfik lüzumunu da süvari fırkasına tebliğ ediniz.”

Lüleburgaz'da 1. Kolordu kumandanlığına; “Kıtâtınızı Hayrabolu üzerine toplayınız. süvari fırkası Lüleburgaz'a yürümektedir. Size bir alay terki bildirilmiştir.”

Edirne'ye: “Fırka 11'in Kıtât kuvveti meyanına idhal lazımdır.”

Tekfur Dağı Sevk Komisyonu: “Tekfur Dağı'nda elyevm mevcut kıtaatın gece yürüyüşüyle Çorlu'ya tahriki, Muradlı ve Hayrabolu üzerine yürümekte olan kıtaatında hareketlerinin Çorlu'ya tebdiliyle enasi”

Edirne'ye: “Hat komiserliğinin iş'ar-ı dairesinde bilcümle şimedifer lokomotif ve arabalarının çolunun öte tarafına nakil zamanında icab serianın ifası.”

Büyük bir şaşkınlıkla orduyu çil yavrusu gibi etrafa dağıtmayı istihdâf eden bu emirler hakkında söylenecek çok bir şey yoktur. Bereket versin ki bu emirler vâkit ve zamanıyla hedeflerine varmadı ve ertesi günü aksi emirler verildi.

Bu işlerden mâada ordu karargâhının Karargâh-ı Umûmî ile de birçok muhaberatı vardır ki bunlar Karargâh-ı Umûmî faslında görülecektir.

12 Teşrinievvel'de Şark Ordusu Karargâhı

Bugün şark ordusu muhte'lif kolordularla âti deki muhaberati icra etti:

1. Kolordu telgraf başında sorulan ma'lûmat üzerine şu cevap geldi: "Akşam Remzi Bey'den yazılan telgrafi almadınız mı? Ondan sonra bir şey yok. Bu haberleri biz de bittesadûf alıyoruz. Fırka 3 buraya gelmek üzere yola çıktı. Fırka 2 el-an Babaeski'dedir. Bendeniz orayı terk etmek fikrinde değildim; çünkü biraz un ve arpa var zannederim. Ondan istifade etmek ve bir de Bulgarların oralarda görülmemelerinden bilâistifade ben o hattı tutmak gayretinde bulunmak fikrindeyim. Mahmud Paşa'ya emrinizi verdim. Taburların hareketini tehir etti. İaşe meselesi pek mühimdir. Dersaâdet'ten ekmek ve un gönderilmelidir."

Diğer bir telgraf: "Babaeski'de ve vagonlarda kalan cephanenin bir trenle oradan aldırılmasının temini."

2. Kolordu'dan: Lüleburgaz'dan 12'de gönderilen rapor geldi ve buna evvelce görülen cevap yazıldı. [389]

3. Kolordu Hakkında:

Erkân-ı Harbiye Reisi Cevad Bey'den Muhtar Paşa'ya: "Paşa hazretleri Vize'de ne-Kadar kuvvetle bulunuyor? Topçu kıtaatından hangileri beraberdir?"

Muhtar Paşa'dan Cevad Paşa'ya: "Topçu Y 1 dün Pınarhisar'la Çorlu arasında kısmen çamurlarda yattığı Hasan İzzet Bey'in ifadesinden anlaşıldı. Buraya dün akşam cebel T 4'ten bir bölük bu sabah da sahra topçu Y 7'den 2 batarya ve N T 8 geldi. 1.000 kadar da perakende efrad toplandı. Fırka 7-8 kumandanlarından hiç ma'lûmatım yok. Bolu alayının bu sabah kendilerini ktır ktır kestirmeyeceklerinden ilerlemeyeceklerini bildirdikleri Yüzbaşı Necati Efendi'nin ve alay kumandanının ifadesinden anlaşıldı. Gerçi bunlar mitralyözden geçtilerse de çeh faide burada 16. Kolordu idare reisini buldum. Gelen kıtaatın iaşesi esbabıyla meşgul oldum. Külli miktar efrad iaşe olunamaz zannoluyor. Zeyre ezcümle Çerzekköy yolu muhacir arabalarıyla mesduddur."

3. Kolordu'dan, ordu haber zabiti Binbaşı Hakkı Bey'den: "Efrad perakende alan çekilmek istiyorlar. Akşam firarilerin vurulması hakkındaki emirleri üzerine biraz durdular. Eldeki kuvvet 3 taburlu Bolu alayı olup fakat biz muharebe etmeyiz ileri gitmeyiz diyorlar ve Vize önüne tekrar gelmişlerdir. Perakendelerden yapılan 2 tabur Cafer Tayyar Bey kumandası altında karakolda idi. Fakat el-an orada olduklarından şüpheliyim. Efrad çantalarını ve hatta kısmen tüfeklerini atmışlardır. Ahval perişandır. İki tüfek sesi üzerine herkes geriye gidiyor toplar kısmen Kırkkilise Manastır Dere şarkındaki bayırlarda kalmıştır. İhtimal bazı toplar Babaeski istikâmetinde çekilmiştir. Hakkı Paşa müfrezesinden bazı toplar tek tük gelmektedir. Cephane sandıkları yollarda kalmıştır. Efrad üzerindeki cephaneye pek cüzidir. İaşe meselesi de kesb müşkilat edecek bu bâbda Çerzekköyü'nde tedbir ittihâzı ve kollar teşkîli lazımdır. Efradın haneleri yağma ettiklerini şimdi öğrendim. Kuva-yi maneviye sıfırdan aşağıdır. Herkes bir taraftadır. Zabitan Hilmi Bey ve erkân-ı harbide yok. Netice olarak işbu döküntü bir taburun göreceği işi görmekten acizdir. Saray merkezinin bura kaymakamına verdiği telgrafta bir düşman kuvvetinin Kırkkilise'den Pınarhisar'a yürümekte olduğu bildirilmiştir. Ordu sağ cenahı açık addolunur. 2. Kolordunun Kırkkilise üzerine yürüyüp düşman kuvvetinin sağ cenahına taarruzla tard ettiğini bir Hıristiyan söylüyor."

Şark ordusu kumandanlığından 3. Kolordu Kumandanlığı'na:

“Oradaki askerin halini bizzat gördünüz. Buradakilerde aynı haldedir. Bu askerle harb ile mülakatı müdâfaa etmenin imkânı yoktur. Daha ziyade sefalet ve fenalığa meydan kalmaması için siyaseten bir çare-i hal bulunmak üzere mensup olduğunuz heyet-i vekileye iş‘ar keyfiyet eylemeniz mütemennâdır.” [390] 3. Kolordu’dan oraya: “Burada yağmakarlık eden efraddan bazılarını divan-ı harbe verdim. Şimdi 15 kadar neferin idamına hükmetmiştir. Hemen bugün icra ettirmek mecburiyet almayasındayım. Sirayette de yağmakarlık olduğundan memureyn mülkiyenin bu hal karşısında firar etmek istediklerini işittim. Şimdiden kâbilse Çorlu’dan süvari sevkiyle yağmakarların te’dibini arz ederim. Konya Fırkası Kumandanı Cemal Bey’in himmetiyle Bolu alayı hal intizama konuldu ve şimdi Pınarhisar’da hareket etmek üzeredir. Yolda top falan ne bulursa... Yarın bende ilerlemek niyetindeyim. Mazelk heyet-i umûmîye itibariyle Çatalca’ya kadar çekilmek iktizâ eder zannındayım. Telgrafınızı tasvib ve tasdik ile sadrazama arz ettim. Ferman”

3. Kolordudan 12/13 Telgraf:

“Dereköy şimâl-i garbi sırtlarından sa 02.10 sonrada yazılan rapor suretidir: “Pınarhisar’da bu gece ve elyevm düşmandan eser olmadığını Dereköy şimâl-i garbına kadar gelinerek anlaşıldı, temas aranmaktadır. Musuk istihbara nazaran dün zevale kadar Kırkkilise düşmanından halidir. Şu halde Kırkkilise ile Yenü arasındaki toplar vesairenin istirdâdı serian süvari göndermek şartıyla belki kâbil olur.” Bizim süvarimiz olmadığından (süvari Y 2 acaba nerede? M.N.) orduca büyücek süvari kıtasının azami kâbilse elzemdir. Bu maksatla Vize’den dahi 3 taburla 1 cebel bataryası, topçu hayvanatı ve bir bölük mitralyözü Cemal Bey kumandasında sevk eyledim. Asker gayet muntazım surette yol kolunda ilerledi. Burada zabıt ve rabt tamamıyla iade edilmiştir. Bugün bütün kıtaat muvacehesinde 7 nefer alel usul kurşuna dizildi. Yağmaya mani olmak için şimdi muntazım bir bölüğü Saraya gönderdim. Firar etmek isteyen saray telgraf memuruna dahi şayet firar ederse kurşuna dizileceğini bildirdim.

Üsküp-Lüleburgaz hattında düşmana darbe indirmek meselesine gelince (böyle bir emre tesadüf edilemedi M.N.) bunun pek taraftarıyım. Maazalik evvelemerde her kolorduda hemen mucip ibaret surette te’dibatta bulunulması ve alehusus fevkalâde müstehak görülen zâbitândan bazılarının idamı veya tardı elzemdir. Ondan sonra bugün Allahü Teâlâ ümidimiz berkemâl olabilir. Bütün kuvvetimin 24 saat zarfında ictima’ını emrettim. İaşe temin edilirse kıtaatın takviyesi münasib olursa da ağırlıklar yolda kalmış ve civarda vesait nakliye mefkud olduğundan yine cay-ı teemmeldir. Kuva-yi Umûmîye hakkında ben yarın ma‘lûmat verebilirim. Topçumuzun yalnız yarısı kadar gelebildi. Mütebakisi meçhuldür. Yağmurlar devam edip yolsuzluk yüzünden topçudan istifade kâbil olmazsa taarruz meselesi müşkilleşir.”

4. Kolordu Hakkında:

12/13: “1. Kolordu vasıtasıyla alınan emirler üzerine İzmit Fırkası fırka 12’yle Karaağaç Deresi’ne hareket edilmiş ve firkalar bu geceyi Alpullu’da geçirmişlerdir. Kolordu karargâhı Lüleburgaz’dadır. Kolordu karargâhı toplanınca müdâfaasına memur oldukları hatta çekilmek üzere süratle iş‘ar buyrulması.” [391] 17. Kolordu’dan: Lüleburgaz 12/13 minh: “Bu gece Muradlı da kalacak olan Samsun, Ordu, Çarşamba, Giresun, Tirebolu taburlarının Çorlu’ya tevcih hakkında

emir alındı. Bu firkanın Samsun ve Ünye alaylarına mensup 3 taburla alay kumandanları burada bulunmadığından samsun fırkası gayr-i muntazam surette inkisam ettiği gibi Erikli Fırkası'nın Bolu alayı Vize'de olduğundan ve kolordunun elinde Erikli'den 5 Samsun'dan 3 tabur bulunduğundan kolordu teşkil edememiş demektir. Samsun Fırkasını teşkil eden efrad fitraten cesur ve harbe kâbiliyetli ve manen gayr-i müteessir efraddan mürekkep olup toplu olarak da az çok tâlim ve terbiye gördüklerinden kendilerinden her bir hizmet me'mul olduğu cihetle Lüleburgaz civarında muharebeyi kâbil mutasavvirse bu firkanın kolorduya iltihak ettirilmesi ve olamadığı halde Çorlu hattında veya sair herhangi bir mahalde kolorduya verilecek vazifeyi ifa etmek üzere buradaki taburlarla muntka-i mezkûreye hareketle kolordunun bilfiil teşkiline müsaade buyrulması.”

*

*

*

Bugün şark ordusundan şu emirler verilmiştir: Çorlu'dan sa 6.40 sonra da Lüleburgaz'daki 1. Kolordu vasıtasıyla Lefece'de 2. Kolordu'ya ve Kofalca'da 4. Kolordu'ya da:

“Hayrabolu'ya çekilmeniz hakkında verilen ilk telgraf name iptal edilecektir. Karaağaç Deresi hattına çekilmeniz hakkındaki Emr-i muharrik (?) icrası”

Sa 2. 30 sonrada Lüleburgaz'da şark hattı komiserliğine: “Kırkkilise'ye gönderilmek üzere Lüleburgaz istasyonunda hazır bulunduğu bildirilen seri' sahra emir mebatının derhal Çatalca'ya sevk müftezidir.”

Bugün ordunun faaliyeti hakkında birde şark ordusu ve saiki arasında görülen şu kâğıt vardır. Hareket-i harbiye şubesinin teklifatı olduğu zannedilen bu kâğıt aynen şudur:

“Şark ordusunun 12 minh vaziyeti ve ittihadi muktezî tedabir

1-Kolordunun mevâki':

3. Kolordu hemen teknil kıtaatını ve topların kısım-ı azamını kaybetmiş olarak Bolu alayıyla 2 toptan mürekkep-Vize'de,

2. Kolordu kısmen Nacak havalisinde olduğu işitildi ise de muhabere edilemedi. Muharebeye girmemiştir.

1. Kolordu bugün Babaeski'de; 2 ve 3. firkalar istirahat edecek.

4. “ “ “ İzmit Fırkası dağılmıştır. Fırka 11 Kale'de.

Süvari fırkası Ulupaşa ile Hasköy arasında olması muhtemel. [392]

Karargâh: Çorlu'da. Elde Y 23 T 3'ten iki bölük ile karargâh piyade bölümü var.

2- Düşmana dair ma'lumat:

Kırkkilise'yi zapt eden düşmanın Pınarhisar'a yürüdüğü haberi zâbitânın raporundan anlaşıldı. Muhtar Paşa Müfrezesi'nin gayr-i kâbil istihdam olduğu kumandanın işaret mukarrasından anlaşıldı. 4 ve 1. Kolordular dün ve bugün önlerinde düşman görmedi. 4. Kolordu fırka 12'nin raporuna nazaran önündeki düşmanın şimâle çekileceğini bildiriyorsa da süvari bu bâbda bir şey bildirmedir.

3- Tedabir-i Muktezîye:

Ordunun sağ cenah ve payitaht yolu açıktır. Kırkkilise'yi zapt ve 3. Kolordu'yu perişan eden düşmanın bu istikâmetten kuvvetli kolla ilerlediği veya

ayrılması bizce en tehlikeli ve en melhuz bir haldir. Düşmanın 1 ve 4. kolordu önünde görülmemesi de teknil kuvvetini bu cihetten istifade ettireceği imkânını verdirebilir.

Şu hale karşı payitaht mühimme imkân setr ve müdâfaası için elde kâbil celb ve istihdam kıtaatın hemen Çerkezköy–Çorlu hattına toplanmasından başka münasib çare görülememektedir. Şayet düşman halef me'mul geri çekilmiş veya ilerlemişse dahi kuvâ-yı maneviyeleri son derece bozulmuş ve elden çıkmış, kısmen topları terk edilmiş kolorduların toplanmaya ihtiyacı hasebiyle düşman yakınında terki kat'iyen caiz olamaz. Binâenaleyh:

A) Dersaâdet'ten gönderilecek kıtaat Çerkezköyü'ne ihraç edilmelidir. (tebliğ)

To Y 2 T 3 Dersaâdet'ten buraya aldırılmalıdır. (“

B) Tekfur Dağı'na çıkan kıtaat kemâlen Çorlu'ya gelmelidir. (“

C) 17. kolordunun Lüleburgaz'daki kıtaatı ve To. Y 8 T 1'de Çorlu'ya gelmelidir.

D) Babaeski'de bulunan 1 ve 4. Kolordu topçusundan bir taburun trenlerle Çerkezköy'e veya Çatalca'ya aldırılması lazımdır. Bu kolorduların en kısa yoldan Ergene gerisine alınması ve icap hale göre istihdamı.

H) Süvari fırkasının hemen Çorlu üzerine aldırılması. (tebliğ)

Şu suretle taze askerle Payitaht Caddesi'nin kısmen tutulması, yorgun kıtaatın Tekfur Dağı Yolu önüne alınması ve kazanılacak zaman sayesinde askerin ahvâl-i maneviyesinin ıslahı ve iaşenin teminiyle mukavemete müsait bir hale vaz'ına çalışılacaktır.

Hülâsa: tedabir-i mağruzanın tetbikinde zayi edilen zaman payitaht düşman ayağı altına alınmasından başka netice veremeyeceğinden ve İstanbul civarında kat'iyen topçu vesaire bulunmadığından ehemmiyetle kabul ve mülahazasının nafi' olacağı mülahaza edilmektedir.

Görülmüştür. Erkân-ı Harbiye Reisi Cevad”

50[393]

13 Teşrinievvel'de Şark Ordusu Karargâhı

Kolordularla bugünkü münasebet ber-vech-i âtidir:

3. Kolordu ile:

Bir muhabere: Ordu Erkân-ı Harbiyesi'nden Sedad Bey'den Muhtar Paşa'ya: “Düşman hakkında son ma'lûmatınız nedir? Kolordunun ictima' eden kuvveti hakkında imkân varsa ma'lûmat-ı addiye, ahvâl-i maneviye ne haldedir? 2. Kolordu Karaağaç civarına, karargâh Lüleburgaz'a gelmiştir; irtibatınız var mıdır? Geriye cüz-ü tamm halinde hangi kıtalar geldi? Üsküpdere'deki toplardan daha kurtarılanlar hakkında ma'lûmat?”

Muhtar Paşa'dan Sedad Bey'e: “Vize'de kolorduya mensub piyadelerden 85 zabitle 334 nefer, 266 makari, 22 sandık cephanes, 2920 muharip efrad, 31 araba, 27 binek hayvan, efrad ve hayvanıyla 25 seri atışlı top, 35 cephanes arabası, 4 cebel topu, Afyonkarahisar ve Konya, Ankara fırkalarından 3402 nefer vardır. Sarayda kıtaat-ı muhte'lifeden 306 nefer; Lüleburgazda tahminen 3.000 nefer, toplanması ve

Kırkkilise istikâmetinde ilerlemek üzere bu geceyi Pınarhisarda geçirmektedir. Suret-i umûmîyede cephaneye gayr-i kafi ve erzak hiç yoktur.”

Diğer muhabere: (4 tarihli olsa gerek) ordu Erkân-ı Harbiyesi'nden Kaymakam Sadık Sabri Bey'den Muhtar Paşa'ya: “Kolordunuzun kuvvet ve vaziyeti ile düşman hakkında ma'lûmat vermenizi rica ederim.”

Muhtar Paşa'dan Sadık Sabri Bey'e: “Bu bâbda birkaç defadır ki arz-ı ma'lûmat ediyorum, tekrar ederim, dün akşama kadar nizamiye ve redif takriben 10.000 efrad, 5 seyyar batarya, 1 cebel bataryası, 2 mitralyöz mevcut eden. Bugün Saraydan 4 redif taburu ve civardan 1.000 y mütecaviz perakende geldi. Evvelki gün çamura batmış topları kurtarmaya gönderilen müfreze dün düşmanla Pınarhisar'a varmazdan evvel Poyralı sırtlarında müsademe etmiş, gecenin hulûlü üzerine tarafeynde çekilmiş, düşman çetelerle, cüzi nizamiye askerî. Sergen ve Evrencik Edrik tepelerinde de var. Bugün Azbağ'a müfreze gönderilmiş ve çeteler teslim silaha davet edildikleri halde silahla mukabele ettiklerinden bilmukabele mahvedilmiş ve köyü de hak ile yeksan olunmuştur. Akşama kadar kat'-ı ma'lûmat alacağız. Çünkü her tarafa keşf kolları gönderdik. Şimdiki halde fırkaları Vize'de toplamaya karar verdik.”

Sadık Sabri Bey'den Muhtar Paşa'ya: “Zayi olan bataryaların adedi? Tahlisi mümkün olmayacak mı?”

Muhtar Paşa'dan Sadık Sabri Bey'e: “Burada To Y 7'den 11, Y 9'dan 2, Y 8'den 7 top var. Tahlisi ümit olunan iki batarya Yenü civarındadır. Topçu cephanesi yok gibidir. Yalnız bir batarya tamadır.” [394] Sadık Sabri Bey'den Muhtar Paşa'ya: “Düşman hakkında daha mükemmel ma'lûmata şiddetle intizâr ediyorum. Ordu karargâhını tenvîr etmenizi rica ederim.”

Muhtar Paşa'dan Sadık Sabri Bey'e: “Gayret olunacaktır. Biraz diğer kolordular hakkında ve Makedonya ahvaline dair ma'lûmat verir misiniz?”

Sadık Sabri Bey'den Muhtar Paşa'ya: “Baş üstüne. Akşam size ma'lûmat vermeye gayret ederim. Allah ısmarladık.”

Muhtar Paşa'dan Sadık Sabri Bey'e: “Dün gece ve bu sabah gelen şifreleri açmadık. Şifre miftahı Lüleburgaz'daki Nasuhi Bey'dedir. Mümkünse açık yazınız.”

Ordu Erkân-ı Harbiye Reisi Cevad Bey'e: “Şifre ordu emrini ihtiva ediyordu. Kolordunun mahallinde kalacağına nazaran işbu emirler resen irsâl olunacaktır.”

2. Kolordu'dan: bugün Lüleburgaz'dan gönderilen rapor geldi.

1. Kolordu'dan:

Binbaşı Sedat Bey'den 1. Kolordu Erkân-ı Harbiye Yüzbaşı Remzi Bey'e: “Fırka 3 kemâlen toplandı mı? Fırkalarınız ve karargâhlarınız nerededir? Kuva-yi Umûmîyeniz hiç olmazsa muhtasaran? 2. Kolordu ile irtibatınız var mı? Bu nerede? 17. kolordu hareket etti mi? Top nakil ettirebildiniz mi? Düşman? 1. kolordu dün dahi muntazırdır. Vakit geçirse maksat kaybolur. İhtiyaç piyade cephanesine ise Babaeski'de pek mebzuldür. Düşman hakkındaki ma'lûmat 2. Kolordu ile mübadele ediliyor mu?”

Ramiz Bey'den Sedat Bey'e: 13/14 “Fırka 2 Lüleburgaz'ın şimâl-i mahrecinde. Fırka 3 garbında, mürettip fırka 1 istasyon civarında, Uşak Fırkası Türkbey şarkında. 2. kolordu Fırka 3, 5'le Karaağaç'ta toplanıyor. 4. kolordunun Lüleburgaz garbında toplanmakta olduğunu biliyorum. İzmit Fırkası gelmiştir. Fırka 3'ün geçmesine sebep yürüyüşün uzunluğu ve muharebe ve su-i iase yüzünden fazla dağınıklığıdır. Kolordu top ve cephanesini kurtarmaya çalışıyorsa da asker

yorgundur. Babaeski'deki depolardan istifade gayr-i kâbilidir. Kıtât ile seri bir muvasala olamıyor ve vesait yok. 1. Kolordu Kuva-yi Umûmîyesi'nin 25000 bali' olması muhtemeldir. Karargâh şimdilik Lüleburgaz'dadır. 17. Kolordu bugün öğleden sonra hareket etti. Karargâh geceyi Karıştıran'da geçirecektir. Bugün uşak fırkasını Türkbey Hattı'na sürdük. Tahkimata başlayacak, yarında diğer fırkaları göndereceğiz. Uzunköprü Kaymakamının iş'arına göre 4 tabur kadar düşman piyadesi Urlu İstasyonu'na gelmiş. Bu sabah Havsa'nın şafakla beraber meçhul kuvvet tarafından işgal edildiği gelen jandarmadan anlaşılmıştır." [395]

4. Kolordu Hakkında

1- "Lüleburgaz mevki' kumandanlığını ifa eden 17. Kolordu Kumandanı Mahmud Paşa vazifesini bize devretti. Şimdi hareket etmek üzeredir."

2- Süvari fırkasına kolorduca 12'de verilen vazife hakkında ma'lûmat

3- "Kolordu Hayrabolu'ya çekilecek iken ikinci emir üzerine Lüleburgaz'a geldi. Fakat bu ikinci emirde süvariye bir şey olmadığından bunun yine Çorlu'ya geleceği anlaşılmıştır. Hâlbuki bu takdirde ilerideki perakendeler ve malzeme kemâlen düşmana kalıyor."

Bunun üzerine Ulupaşa'da addedilen süvariye şu emir yazıldı:

"Süvari fırkası Babaeski'ye gelecek ve buradan Babaeski-Kırkkilise tarafından takip ve keşf bölükleri vasıtasıyla düşmanla temas elde edecektir. Bu yol üzerindeki metrukâtın her türlü vesaitle müracaatla Babaeski'ye celbi matlubdur." [bu emir fırkaya gitmemiştir. M.N.]

Kezâlik 4.1.2.3. Kolordular'da şu emir yazıldı:

"Düşman henüz Kırkkilise şarkına geçmemiştir.

Kolordular harekete hazırlanacaklar ve esbab işe ve nakliyyeye aid bütün noksanlarını vaziyetin ciddiyetini göz önüne alarak acilen bitireceklerdir. Süvari fırkasına Babaeski'ye gelmesi ve Kırkkilise-Yenice istikâmetlerini keşfettirmesi emrolundu.

3. Kolordu Kırkkilise.

2. Kolordu Asılbeyli ve Nacak.

1. Kolordu Yeniköy.

4. Kolordu Babaeski, Alapya istikâmetlerini keşfettireceklerdir.

Karargâh Çorlu'dadır."

4- Süvari fırkasının kolbaşı Lüleburgaz'a gelmeye başlamış ve Lüleburgaz-Babaeski yolunda düşman olmadığı Konakçı zabitin ifadesinden anlaşılmıştır."

5- 13 minh sa 12:30 sonra kolordudan: "Yancıklar istikâmetine gönderilen zabt keşf kolu Yancıklar ve Karapınar'da düşman olmadığını bildirmiştir."

6- Sa 8.30 sonrada süvari fırkasına Edirne vasıtasıyla emir:

"Fırkanız yarın akşam behemehal Babaeski'ye gelecektir. Havsa'da düşman olduğu müstahberdir."

17. Kolordudan:

1- "Bu havaliden Marmara'ya inen yollar üzerinde külliyetli efrad hem kaçmakta ve hem de envai fenalık yapmaktadır." [396]

2- "Dün Pınarhisar, Kavakdere istikâmetlerinde gönderilen keşf kolları nısfü'l-leylde geldi. Düşmana rast gelmemiştir."

3- "Üç gündür Y 9'a aid 2-3 batarya ile birkaç cephaneye arabası, Babaeski yolu üzerinde de birkaç batarya toplandı. Osmancık'taki toplardan 2'si ile 9 araba

getirildi iki parça kaldı. Denizli Fırkası Kumandanı Tevfik imzasıyla Marmara Ereğli'sinden: “5 taburla Erikli'ye çıktım, hemen Çorlu'ya hareket edeceğim. Fırkaya mensup olup Tekfur Dağı'nda bulunan Karacasu, Sarayköy taburlarından tamin iltihakı.”

Yedinci Fası

9–13 Teşrinievvel'de Osmanlı Karargâh–ı Umûmîsi

Kırkkilise Muharebesi hakkında Karargâh–ı Umûmîye gelen ilk haber şudur:

Vürudu 9 Teşrinievvel 328 sa 7.45 sonra
Kırkkilise'de

9 Teşrinievvel 328 (açık telgraf)

“Ordumuz bu sabah bitevfika teali her taraftan hareket–i taarruziye ye ibtidâr ve Eski Poloz–Seymen Harabe ile Tunca arasındaki düşman kollarıyla mevzi'ine hücum etti. Öğleden sonra temas hâsıl oldu. Muharebe el–an şiddetle devam ediyordu.

Şark ordusu kumandanı: Abdullah”

Karargâh–ı umûmînin verdiği taarruz emirlerini düne kadar, velevki müphem ve gayr–i sarîh bir tarzda olsun daima reddeden şark ordusunun böyle ansızın taarruza geçmiş olması Karargâh–ı umûmî erkânı arasında mücîb–i hayret oldu.

Şark ordusu bu taarruz kararını bildirmekte neden böyle 30 saatten fazla bir zaman tehir eyledi? Ya hatıra gelmedi: bu takdirde ordu karargâhının haber zabitini reddetmesinde ne kadar haksız olduğu bir kere daha tezahür eder. Veyahut li–maksat tehir etti; fakat bu maksatta meşru ve muvafık bir şekilde görmek gayr–i kâbidir: her ne ise; maamâfih bu rapor hakikatte halede muvafık değildi; bu rapor ancak sa 2–3 sonra arasında mahallinde yazılmış raporlara müstenit olabilirdi. Hâlbuki mübahis–i mahsusasında görüldüğü üzere bu raporlardan 3. Kolordu'ya ait olanlar ancak Karahisar fırkasının düşmana tesadüf ederek Poloz'un cenubunda mevzi'i aldığını ve fırka 9'un meydan–ı harbe gelmekte olduğunu, 2. Kolordu'ya [397] ait olanlar bu kolordunun kolbaşıyla Kiremitli'ye varmak üzere olduğu; 1. Kolordu'dan gelen raporlar ve fırka 2'nin Geredeli civarında düşmanla temasa geldiğini; 4. Kolordu'dan gelen raporlar ise bunun gayet yorgun ve bitap bir halde yürümekte olduğunu ancak bildirebilirdi. Bu raporlara nazaran bit'tabi' “Eski Poloz–Seymen hattıyla Tunca arasındaki düşman kollarıyla mevzi'ine hücum edildiği, muharebenin el–an şiddetle devam etmekte olduğu” manası çıkmazdı. Raporun son cümlesi ise itimat zaferin sarılmış olduğu serahaten irase etmektedir.

Bundan sonra Karargâh–ı Umûmî haber almak ihtiyacı altında telgrafhaneye müracaat etti. Vürudu ile kıtaat ve Trakya'da telgrafhaneleri arasında geçecek muhaberatın dinlenerek suretlerinin itası emredildi. Bu vasta ile 9/10 gecesi şu haberler alındı:

Edirne kale kumandanı Şakir Paşa şark ordusuna şu raporu yazmış:

“9 Teşrinievvel'de Hızırağa–Büyükdöllük hattına kadar ilerlemiş olan takrîben 3–4 alay kuvvetinde düşmana taarruzla Küçükdöllük–Meracılar hattı gerilerine kadar püskürtmüşlerdir. Fırka 12 sa 4 sonra da Karayusuf'un takrîben 8 km şarkına vardığını sa 5.30 sonrada haber alındı. Yarınki hareket için ita olunacak tâlimat vazifemizi teshîl edecektir.”

Şark ordusu da şu cevabı yazmış:

“3.2.1. Kolordular sağ cenahta kemâl-i muvaffakiyetle muharebe etmektedir. 4. Kolordu'nun hareketi sekteye uğramıştır. Yarın tarafınızdan Karayusuf-Karacaköy hattından ileriye, düşmanı mevzi'inde tevkif etmek maksatıyla edilecek taarruzla 4. Kolordu'nun ileri hareketi temin ve diğer kolorduların hareketi teshil olunacaktır.”

9 Teşrinievvel ve 9/10 gecesi işte bu haberlerle kapandı.

10 Teşrinievvel'de Karargâh-ı Umûmî

Ale's-sabah Kırkkilise Telgrafhanesi vasıtasıyla şark ordusuna şu emir gönderildi: (muvasalatı meçhuldür)

“Edirne mevzi'-i müstahkemi kıtaatının karşısındaki düşman kollarını şiddetle geriye püskürterek Tunca'nın şarkında ilerlediği anlaşılan asıl düşman kuvvayı küllisinin sağ cenahına taarruz etmesi ve Vize civarında toplanan kuvvetlerin dahi Kırkkilise şarkından hemen ileriye alınarak düşman hatt-ı harbinin sol cenahına doğru hareket ettirilmesi ve elyevm geride bulunan bütün kuvvetlerin dahi her türlü fedakârlıkla ileri alınıp taarruz-ı umûmîye iştirak ettirilmesiyle bu düşman üzerine seri ve kat'î bir galebe ihrazına çalışması temenni ve muvaffakiyet devletleri tevfiyat-ı aleyhiyeden taarruzu olunur. [398] Mahallin 13. günü akşamına kadar Kayseri, Yozgat fırkaları Tekfur Dağı'na çıkarılacaktır. Darbe-i kat'iyenin düşman ordusu kısım-ı küllisinin sağ yanına tevcihiyle bu ordunun mümkün olduğu kadar şarka, Bahr-i Siyah'a doğru atılmasına çalışılması tercih edilmekte olduğundan marûl-zikir iki fırkanın Edirne'den trenlerden ihracıyla taarruz-ı umûmîye iştirak ettirilmesi veyahud o zamana kadar düşman rica'ta mecbur edilirse takip ve hat rica'tının kat'îna memur olması münasib gibi mütâlâa edilmekte ise de mezkûr fırkaların hangi cihetten sevk olunmaları daha münasib olacağının ordunun bugünkü vaziyetine nazaran taraf-ı âlilerinden sürat-i inbiâsı mütemennâdır. Buraya yevmiye iki tren erzak dahi sevk ve mütebaki trenlerle tabur nakil olunmaktadır. Şark ordusuna mensup bir takım taburlarda buradan doğruca Vize istikâmetinde maşiyen yola çıkarılmışlardır.”

Vesat-i nakliyenin haline, şimdiye kadar hasletane, vaziyet-i umûmîye ve hususiyeye nazaran bu emrin satırları hakkında söz söylemek zâiddir.

Şark ordusu hakkında ma'lûmat alınamaması devam etmekte olduğundan Kırkkilise telgraf memuruyla muhabere edilerek şu emirler alındı:

Sa 11.20 evvel: “Muharebe dün akşam ezanına kadar devam etti. Bu sabah saat üçte tekrar başladı. Henüz netice yok. Muharebe Petra-Poloz sırtlarında oluyor. Mesmuata nazaran düşmana külliyetli telefât verdirilmiş, Abdullah Paşa dün Kırkkilise'de idi. Kavaklı'ya gitti. Oradan Yenice'ye gitmiş, Tırnovacık cihetlerinde müsademe yok. Pınarhisar'dan asker geçmiş, fakat miktarını bilmiyorum.”

Sa a5.15 sonra: “Öğleye kadar şiddetle devam eden muharebenin öğleden sonra şiddeti tenakusa başlayarak top sesleri gittikçe seyrekleşti. Hala arasıra işitiliyor. Mesmuata nazaran Karahisar fırkasının iki taburu hiyanet göstermiş ve mevzi'lerini terk etmiş, fakat geriden takviye olunmuş. Hava yağmurludur. Diğer rivayete nazaran 3. Kolordu'nun karargâhı ve ağırlıkları Taştepe'ye gelmiş, fırka 7 kumandanı burada imiş. İsterseniz çağırayım.”

Bunun üzerine Hilmi Bey (fırka 7 kumandanı) telgraf başına çağırıldı; mumailayhin ifadesi şudur:

“Bendenizin kolumda hiçbir şey yoktur; her şey yolunda idi. Kolordu kumandanından Kırkkilise’ye çekilmek emrini aldım. Askere rica’t için lazım gelen emri verdim. Düşmanla pek yakında bulunduğum için müntazam rica’t ümit edemiyorum. Kıtâti evvelce burada tahkîm ettiğim mevzi’ye sokâbilirsem vahametin önu bir dereceye kadar alınabilir. Buna bütün kuvvetimle çalışacağım. Fakat muvafık olacağımda ümidim azdır. Her türlü tâlim ve terbiyeden mahrum olan ikmâl efradı nizamiye efradını da bozdu. Zabitan bütün kuvvetleriyle sarf kuvvet eylemelerine rağmen zabt ve rabtın muhafazasına muktedir olamıyorlar. Elimde bulunan süvari kuvvetleriyle kasabanın sırtlarını tutarak gelecek efradın tahkîmata sevkine emir verdim. Eğer düşman takipten sarf-ı nazar ederse yine pek güç olmakla beraber siperleri işgal ettireceğimi zannederim. Buraya gelir gelmez kolordu kumandanını [399] aradım, bulamadım. Ordu kumandanının daire-i askerîyedeki emrini gördüm. Bunda Kırkkilise’nin müdâfaası 3. Kolordu’ya havale olunuyor. Esbaba rica’t hakkında şu ma’lûmatı aldım: dün gece Prens Aziz Paşa bir gece hücumu yapmış, bunda muvafık olamamış, keyfiyet serian civar fırkalara bir korku vermiş. Bugün ki muharebede Afyonkarahisar alayı kendiliğinden rica’ta başlamış, bu hal civar kıtaata sirayetle birçok kıtaat terk-i mevzi’ye başlamış, ordunun kıtaati sairesini vehametten kurtarmak için rica’t emri verilmeye mecburiyet hiss olunmuş, bunun derece-i sıhhatini bit’tabi bilemem. Meydan-ı harbe Kırkkilise’ye 3,5-4 saat kadar yakın olduğundan düşman bir mukavemete tesadüf etmezse Kırkkilise’ye girebilir. Zira ben bugün sa 3 sonra da rica’t emrini aldım. Fırkam ordunun sağ cenahını teşkil ediyordu. Tırnovacık üzerinden düşman ilerlememiştir. 3. Kolordu’nun bozulduğunu gördüm.”

Buna müteakip telgrafhane Muhtar Paşa’nın da Kırkkilise’ye geldiğini haber verince müşarinileyh de çağırıldı. Sa 6’dakika baş sonradan itibaren şu ifadeyi vermeye başladı:

Dün şafakla beraber bütün ordu hareket-i taarruziye ye başladı. Sağ cenah Erikler üzerine giden 10 tabur topçudan mürekkep Hilmi Bey Fırkası idi. Kolordunun mütebaki kuvveti 21 tabur, 8 batarya ileri Eski Poloz üzerine yürüdü. Öğleden sonra Eski Poloz’a vasıl olan Karahisar Fırkası’nın 5 taburu kuvvetlice düşmanı uzakta hal ictima’da görür, yanında topçusu her nedense yetişemediğinden gerideki kıtaatin vürûduna intizârdan ise bir miktar geri çekilmeyi tercih eder. O aralık bizzat vasıl oldu. Fırka 9 kemanlen, fırka 8’in bazı kıtaati birlikte idi. Gerek bu kuvvetler ve gerek Hilmi Bey Fırkası düşmanla muharebeye başladı, ben o gün cepheden ancak 5 tabur kadar...Velhasıl önümüzde...hiçbir yerde kalmadığı söyleniyor...asker içine gidiyorum, onun bir taburu bilâ sebep kaçtı.”

Evvelce görüldüğüne nazaran Muhtar Paşa bu muharebeyi yaparken telgrafhanede panik yapmış düşman geliyor diye karargâhlar kaçmaya karar vermişti. Bu muharebe işte bu sebeple saçma manasız bir halde nihayet bulmuştu.

Bundan sonra Karargâh-ı Umûmîye sa 9 sonrada Babaeski telgrafhanesinden ordu Erkân-ı Harbiye Reisi Sanisi Miralay Ali Rıza Bey şu ma’lûmatı verdi:

“Kumandan Paşa hazretleri harbin intac ettiği üç günlük yorgunluk hasebiyle bitap ve sıtmalı olarak yatmaktadır. Muharebe neticesine aid ma’lûmat şifre ile derdest takdimidir. Emr-i samilerini telakki üzere bendenizi gönderdiler. Bulgarlara gayet müsait şerait altında 1.2.3.4. Kolordular ile kaleden tertip edilen 3 fırkalı bir kolordu ki cem’an 120.000 raddesinde bir kuvvetle taarruz ettik. Bunları Tunca Vadisinden atacağımızda hiç şüphemiz yoktu.

Dünkü muharebeye 1. Kolordu'nun firka 3 Y ile 4. Kolordu'ya mensup İzmit Fırkası'nın bir taburu dâhil olmuş ve Muhtar Paşa kısmen iştirak eylemişti. Akşam sa 6'ya kadar her tarafta düşmanı püskürtmeye [400] muvafık olmuştuk. Kaleden çıkanlarda düşmanı gerilemeye mecbur etmişlerdi. Sa 6.30 sonrada firka 2'ye mensup 4'ün bir bölük zâbitânı ziyadece zayiata uğramış, bölük bundan heyecana gelerek tamamen firar etmiş. Bu firka tekmil alaya sirayetle Aziz Paşa önünü alamamış. Fırkaya rica't emri vermiş. Bu hal firka 3'ten müşahede edilmeye Ankara alayları da perişan bir surette dağılmış ve 2 batarya düşman eline düşmüş.

Bu sırada acizleri 1. Kolordu Karargâhına gelmiştim. Orada Aziz Paşa'yı şaşırılmış bir halde buldum. Kuva-yı maneviyelerini tezyid ve kıtaatı toplattım. Gerçi eski yerlerini işgal edememişlerse de yine o civarda bir mevki' işgal edebilirler. Ma' haza her alaya mensup efrad dağınk ve perişan surette geriye doğru gitmekte idiler. Bu hal sabaha kadar devam etti.

Sabahleyin 1.2.4. Kolordular yine mevzi'lerini işgal ettikleri gibi 3. Kolordu Kezâlik Mevzi'ini işgal etmişti. Fakat kıtaat da hâsıl olan karışıklık rica'ta dahi mani olabilecek dereceye gelmiş olmasına mebni orduya daha gecedem emniyet dâhilinde ve muntazaman rica't için o emr-i lâzime verilmişti. Sabahleyin şafak vakti 1. Kolordu kumandan ve Erkân-ı Harbiyesi hatt-ı harbi civarında bulunan karargâha geldiler ve halleri hakkında rapor verdiler.

Rica'tın biran evvel icrası lazımı takrir etmişti ki bu sırada Muhtar Paşa'nın şiddetli bir muharebeye tuttuğu anlaşıldı. Bir saat sonra gelen raporda mevâki'-i mühimminin düşman yanına geçtiği cihetle diğer kolorduların tehlikeden vakayası için hemen rica'ta kıyımları bildiriliyordu. Bidayetten işgali tasvir olunan müdâfaa mevzi'inde işgaline bu suretle imkân kalamadığı anlaşılmasına mebni bütün mevâki'den gelen ve miktarı 6'ya bali' olan radif taburları ve seygar tabur topçu mirliya Hakka Paşa kumandasına verilerek ordunun hat rica'tı temin edilmek için Üsküp hattında bir müdâfaa tertibatı ahzedildi. Muhtar Paşa'nın mevki'i gayet tehlikelidir. Müşeralih yaptığı bir hücum muvaffakiyetle neticelenecek iken efrad hemen umûmiyetle çil yavrusu gibi dağılarak muvaffakiyeti hezimete tahvil etmişlerdir. Gerçi henüz ma'lûmat-ı resmiye almadık; fakat şayi' olan suret Kırkkilise'nin sükûtu ve Muhtar Paşa'nın esareti suretindedir. Bu felaketlerin kifâyesi efradın terbiyeden kemâlen meberre bulunması ve kıtaat da efrad Hristiyaniyenin de kuvâ-yı maneviyesinin inkisarına sebebiyet vermesinden mütevellid, böyle devşirme bir orduda emir ve kumanda da bulunmak, vatani kurtarmakla uğraşmak değil bilakis cerihasını teşdide vesile olmak cidden pek müellimdir. Tarihi har uğradığımız felaketin emsaline henüz haki değildir. 6 saat devam eden bir muharebeyi müteakip 120 bin raddesindeki bir ordunun şu vechile perişan olması görülmüş ahvalden değildir. Ordumuz ordudan başka her şeye benzeyebilir. Düşman şimdi hiç mukavemete uğramaksızın Lüleburgaz hattına kadar ilerleyebilir. Bununla beraber Muhtar Paşa Kolordusu ki en ziyade emniyet ettiğimiz kolordu idi, bu felakete uğradıktan sonra Şevket Paşa'nın kumanda ettiği derme çatma 2. Kolordu'nun nasıl çekilebileceği cidden şâyân-ı teemmeldir. 51[401] Topçu hayvanatı kat'iyyen topları çekemiyor. İkinci firkanın topçusu hatt-ı harbe ancak bir batarya kullanabildi. Maa-hazâ muharebe vâkia' da âdem-i muvaffakiyet ne hususun fevkalâde maharetinden ve nede konunun fazlalığındandır. Mücerred efradımızın tertibatsız ve hiçbir kumandaya tabi tutulamamasından münbaistir. Bu ordu ile çünkü muharebe hattını tecavüz etmemiştir. Yalnız Kırkkilise'ye gelmiştir. Bu halde

diğerleride bit'tabi ilerleyeceklerdir. Şimdiki halde düşmanın hatt-ı mebdâ-i Kırkkilise-Eski Poloz olmak üzere Kiremitli-Geredeli hattıdır.

1. Kolordu Kavaklı, 2. Kolordu Kavaklı, 4. Kolordu Havsa'dadır. Bu akşam Lüleburgaz istikâmetinde rica't edeceklerdir. Arz ettiğim vechile Üsküp hattı Hakkı Paşa tarafından işgal edilmiş ve bu hat takviye edilmekte olduğundan kolordu kendisini dümdar vasıtasıyla rica'tını teshîl düşman hareketini avk ve te'hire çalıştığından hüsn-ü suretle rica't edebileceği me'muldur. En ziyade koktuğumuz toplardır. Çünkü hayvanat çıkmıyor. Bu bâbda müzakere etmekteyiz. Yarın arz edilecektir. Şimdilik bizde Lüleburgaz'a sevki kararlaştırdık. Ba'de icabına nazaran istihdam edilecektir.

Oraya tabur yetiştirmeye vâkit kifâyet etmez gönderilecek kıtaatın parça parça azalması muhtemeldir. Bu ciheti Üsküp hattındaki Hakkı Paşa temin edecektir ümidindeyiz.

Kumandan Paşa şark ordusunda kâfi tabur mevcut olduğundan gönderilecek kıtaatı her hale karşı istihdam edilmek üzere Çorlu'ya sevkini münasib gördükleri ve o emirlerime verdikleri maruzdur.

Karargâh bu geceyi Babaeski'de, yarın geceyi Lüleburgaz'da, öbür geceyi Çorlu'da geçirecektir.

Ordu şimdiye kadar azim sebatkaranesinde kemâl-i mütenatla devam ettiği gibi bundan böyle de edeceği tabiidir. Ordunun ilk ve ikinci muharebe verdiği hatta devam mukavemeti kumandanlık evvel bâbdaki telgrafnamesinde arz ettiği vechile Mahmut Muhtar Paşa'nın hücumlarında âdem-i muvaffakiyet neticesidir. Çünkü düşman bu kolu tecrid ettikten sonra bizim hattın gerisinde tamamıyla hüküm kalır ve bu hatta kalacak kuvvetlerimiz hüdanegerde esarete duçar olur.

Diğer cihetten elde peksimet bulunmaması ve nakliyatın gerek erzak ve gerek cephanenin öküz arabalarıyla icrası mecburiyeti ve bu arabaların çamurlardan çıkamayarak günlerce kıtaatı mertebelerine gidememeleri kıtaatın birkaç günler erzaksız kalmasını müeddi olmaktadır. Bu bâbda nazar-ı dikkat asafânelerini celbe meserrat ederim."

Müteakiben şark ordusu kumandanlığından da Babaeski'den şu şifre geldi:

"Dün icra olunan taarruz ile dün akşam sa 6 sonraya kadar devam eden muharebede 1. Kolordu önündeki düşmanı bazı noktada püskürttü. Kaleden icra huruç hareketiyle de düşman geriye çekilmeye icbar edildi. Fakat karanlık bastığı sırada Y 4'ün bir bölük firar halinde rica't etmesi fırka 2'nin ekseri kıtaatın kuvâ-yı maneviyesi sarsmış ve bu hal İzmit Fırkasına sirayet etmiş, fırka 2, 3'ün kumandanlarınca geriye çektilmesine mecburiyet hâsıl olmuştur. Ancak erkân ve emirinin gösterdiği mesai [402] ile dağılan efrad bir dereceye kadar toplattırılarak mevzi'lerine ikame olunmuş ve Sağ Cenah Kumandanı Muhtar Paşa kuvvetini ziyadeliğine, faaliyetine istinaden umum ordunun tahlisinden ümidvar olduğundan Teke Suyu gerisine ve bu kolun taht-ı himayesinde bir mevzi' işgali tertip ediliyordu. Ancak bu kolordu dahi işgal edilmekte olduğu mevâki-i mühimmeyi kaybetmiş ve kıtaat dağılık denilecek derecede çekilmeye başlamış olmasına mebni her türlü ümitler heba olarak umum ordunun şimdilik Pınarhisar-Lüleburgaz hattına çekilmesi takrir etmiştir."

Sa 10 sonra da Kırkkilise'den, 2. Müstahfaz Taburu'nda Mülazım Evvel Ali Rıza imzasıyla da şu haber geldi:

“Seyfioglu’nda 100 kadar müstahfaz askerî ve 400 piyade ile bir batarya top düşmana karşı bulunuyor. Şehrin içerisine bozulup gelen asker olup oraya sevk ediyorum. Kışlalar kemâlen boş Süloğlu tarafından da yarım bölük topçu şimdi geldi. Asker hep Babaeski istikâmetine firar ediyor. Şehir tehlikededir. Yarın düşman eline geçecektir.”

11 Teşrinievvel sa 1.30 evvelde Kırkkilise’den Kütahya alayı kumandanı Şevki imzasıyla telgrafhaneden şu servisi geldi:

“Mevki-i harbden avdetimde sınıf askerî firar ediyor bir halde gördüm. Askerin umumen şu hali kuvâ-yı maneviyelerinin bozuk olduğunu gösteriyor. Şimdiye kadar kolorduya fırka kumandanlarından tabii ahvale dair arz ma’lûmat edilmiş olacaktır. Bu perişanîyet Kırkkilise’ye kadar devam etmiş ve burada akşamdan beri dağınık olan asker toplandırılarak taştabyaya sevk ve tahşîd edilmiştir. Kumandanların seyyar olması hasebiyle karargâhları meçhuldür. Bir taraftan kuvâ-yı imdadiyye gelirse askerin kuvâ-yı maneviyesi kazanılır ve muannidane mukavemet evvel zaman müyesser olur ferman.”

Bu haberler üzerine 10/11 gecesi Karargâh-ı Umûmî şu emirleri verdi:

10 minh sa 11.55 sonra şark ordusuna:

“Hatt-ı Harbin bir kısmının muvakkaten sarsılması üzerine 120 bin kişilik tekml bir ordunun kendisini mağlup ve perişan addetmesi ve bilâ mukavemet hemen rica’ta geçmesi son derece mucip tesir oldu. Ordu sebatkarane ve cansiperane taarruzunda devam etmeli ve bir kısmının uğradığı muvakkat mağlubiyeti diğer taraflardan yapacağını şiddetli ve kanlı taarruzlarla muzafferiyete kalb etmeli idi. Bir gün evvel her taraftan püskürtülen ve bizden daha kuvvetli ve cesur olmayan bir ordunun önüne bütün Osmanlı ordusunun kaçarcasına rica’t etmesi Osmanlı namusuna ebedi bir lekedir. Şark ordusu bugün bu lekeyi temizlemek mecburiyet-i kat’iyesinde bulunuyor. Düşman Kırkkilise’ye girememiştir. Kırkkilise’nin 4 saat ilerisinde muharebe devam ettiği haber veriliyor. Karşınızdaki düşmanın hali bizimkinden daha fenadır. Ordunun dün işgal ettiği hatta muannidane sebat etmesi ve bütün kuvvetlerini toplayarak her taraftan cansiperane taarruza geçmesi [403] kat’iye matlubdur. Vatanın salahiyet veya izmihlali, boğuşarak ordusun göstereceği kuvvet kab ve sebatadır. Her ne suretle olursa olsun rica’t yok, yok! Azimkar bir mülazım bir tabur müstahfaz ve redifle Kırkkilise’yi muhafaza ediyor. Ortada takip eden düşman yok. Ordu neden rica’t ediyor? Bu emri bütün zâbitân ve efrada ta’min ediniz.”

2- 11 Teşrinievvel sa 12.1 Teşrinievvel şark ordusuna: “Kırkkilise bizim elimizdedir. Şark ordusu bulunduğu mevzi’ide düşmana karşısı kat’iye sebat ve metanetle taarruz edecektir. Kırkkilise istihkamatını bu gece şimdi behemehal kuvvetli bir surette işgal ettiriniz. Kırkkilise mevki’inin son derece şiddetle müdâfaası ve şark ordusunun Osmanlı şan ve namusunu vikaye için bir adım bile rica’t etmemesi kat’iye elzemdir.”

3-11 Teşrinievvel sa 12.1 Teşrinievvel şark ordusuna: deminki telgrafa zeyldir. Süvari fırkasını celb ediniz. Hatt-ı Harbi terk ile firar edenleri ileriye iade etsin ve avdet etmeyenleri vursun. Bunu bütün orduya ilan ediniz.”

4-11 Teşrinievvel sa 12.5 Teşrinievvel şark ordusuna: Kırkkilise’ye en yakın yerlerden hemen bu gece miktar kâfi kuvvet sevkiyle istihkamatının işgal ve yarın sabaha kadar tahkîm ve takviye ettirilmesi ehemmiyetle tavsiye olunur. Buradan da Kırkkilise’ye trenle kuvvet sevk edilmektedir.”

5- ? Şark ordusuna: “Bu akşam Kırkkilise’ye sevk olunan taburların en emin istasyona ihraç edilecek Kırkkilise’nin hemen işgali ve diğer kolların avdetine kadar behemehal mevki’-i mezkûrun muhafaza ettirilmesi beyan olunur.”

6-Ali Rıza Bey Bâlâdaki ifadeyi Kavaklı’dan verdi adile: Kavaklı’da Miralay Ali Rıza Bey’e: demincek verilmiş olan emirler hemen mevki’-i icraya vasi’ ettirilmesi kat’iyen tekit olunur. 11 minh sa 6.30 evvel. Nazım”

Fakat muhaheren Ali Rıza Bey’in Babaeski’de olduğu anlaşılaraq şu yazıldı: “Şimdi şu saatte çekilen dört telgrafın tamamen aldığınızı beyan ediniz.”

Bunun cevabı yoktur.

7-Sa 12.1 Teşrinievvel Kırkkilise’de mülazım Ali Efendiye: “Şark ordusu dün işgal ettiği hatt-ı harbi tekrar işgal ve muannidane mukavemet için emir kat’i almıştır. Kırkkilise mevki’ini behemehal muhafaza için her ne fedakârlık lazımsa yapınız. Vatana en büyük hidameti ifa etmiş olursunuz.”

8-Aynı mealde bir telgrafta Kütahya Alayı Kumandanı Şevki Bey’e çekilmişti ki mumaileyh bunu Hasan İzzet Paşa’ya gösterdiği evvelce görüldü.

Karargâh-ı Umûmî’nin 10 Teşrinievvel ve 10-11 minh faaliyeti işte bu muhabere ve emir fırtınası ile hitâm buldu. [404]

11 Teşrinievvel’de Karargâh-ı Umûmî

Bu sabah Çorlu’da şark ordusundan Karargâh-ı Umûmî bu şifre geldi:

“Bulgar ordusuna şiddetle taarruz icrasını emir telgrafları alındı. Fakat yapılan taarruzun neticesine dair alınan telgraflar mefadından ordunun taarruza değil hatt-ı muharebe ettiği hattın gerisinde bir hat müdâfaa almaya bile kâbiliyeti kalmadığı anlaşılmıştır. Kıtât-ı muharebeden evvel ve muharebe imtidâdınca ağızlarına biraz peksimet ile su koyabilmiş ve ekserisi bundan da mahrum kalmıştır. Çünkü orduda zahara yoktur. Dersaâdet’den son zamanda gönderilen zahara ise kısmen vagonlarda kalmıştır. Kolordu ambarlarındaki erzakın ileri hatta sevki ise yağın yağmurlar dolayısıyla ve arabaların çamurlara saplanması yüzünden gayr-i kâbil olmuştur.

Bu hal efradın âdem-i terbiyesi ve ikmâl efradının kısım-ı azamının askerlik görmemiş olmasına inzimâm edince ahval hazıra-i müessife tevlid eylemiştir. Fakat kıtaatin zayıtı mühim olmadığı için emir ettiğim vechile Lüleburgaz hattına muntazaman çekilebilirlerse orada adeta intizam ile ba’de görülecek ihtiyaca nazaran taarruz veya müdâfaa edilebilir. Eğer şu halde ordunun behemehal taarruz emri buyurulursa askerinin kuvâ-yı maneviyesini tezyid için sizin bizzat gelerek taarruz hareketi idare etmeniz münasib olur. Şark ordusuna şu sırada sevk edilmekte olan taburları her hale karşı bir ihtiyat olmak üzere Dersaâdet karfbinde bir yerde tevkif ederek buraya mevcut kıtaatin iaşesini temin için erzak gönderilmelidir. Fazla olarak bir de asker gönderilmesi müşkilat-ı hazireyi tezyid eder. Her yerde erzak ve cephaneye ihtiyacı vardır. Birçok menzil ve idare memurları varken kumanda heyeti bu müşkilatla uğraşmaya mecbur oluyor. Bu bâbda icab edenlere o emr-i lâzime ve kıt’aya verilmesini istirham ederim. İkmâl efradı namıyla hat boyunda çıplak, elbisesiz bir sürü insana tesadûf edildi ve bir hayli muayyensiz görüldü. Bunlardan orduca istifade mümkün olmadığından Dersaâdet’e iadelerini emrettim. Bunları oraca elbasıyla Dersaâdet civarında tahşîd edilecek kıtaata itâ ve ta’mim edilmesi, muayyensizlerinde terhisi muvafık zannedirim. Âli el umum hayvanat da pek zayıf düşmüştür. Bunlara icabında zaaf ta’yin itasına müsaade buyrulması.”

Bugün Karargâh-ı Umûmî şu muharebatı icra etti:

1- Sa 6.30 evvelde Edirne'ye Şükrü Paşa'dan: "Dün şiddetli muharebeler cereyan ettiğinden bütün ahvale intizâran firkaların yerlerinde ibka edileceği" bildirilmiş ve cevaben: "Edirne Kalesi'nin vazifesi kuvâ-yı ihtiyâtiyeyi celb ve cem' ederek kaleyi uzun müddet sebatkarane müdâfaa ve seyyar ordunun temin muzafferiyetine hidmettir. Burada istiklaliyet tema ile hareket ediniz" emri verilmiştir.

2- Sa 8.30 evvelde Edirne Telgrafhanesi birçok saattir Kırkkilise'nin muharebeyi kesdiğini bildirdi.

Sa 9.50'de ise "Kırkkilise ile görüşüm; memurlardan Aleksan Efendi'yi buldum. Düşmanın güya iki buçuk saat mesafede olduğunu söyledi. Zabitanan ma'lûmat-ı lâzime almak üzere dolaşıktan sonra tekrar geldi ve düşman Kırkkilise'yi bombardıman ediyor, biz de kaçıyoruz diye savaştı, haberlerini verdi.

[405]

3- Sa 10.35 evvelde Çorlu'da makine başında Abdah Paşa'dan: "Kıtâtdan 1. kolordu çafırlarını şimediferle Babaeski'ye nakil edecektir. Diğerleri de ağırlık ve çadırlarını sevk ettikten sonra kendileri alelusül intizam dairesinde çekileceklerdi. Şimdi ne suretle hareket edebildikleri kendilerinden sorulmaktadır. Neticeyi söylerim. Şimdi hasbe'l meşguliye karargâha gidiyorum. Ordudan muhabereye devam ediniz. Çok işim var bilhassa iaşeyi temin fevkalhad mühimdir."

4- Sa 10.45 evvelde keza: "1 ve 4. kolordular Babaeski üzerine yürüyüşte. 2. Kolordu Kırkkilise karîbinde Karahisar'dadır: 3. Kolordu Pınarhisar'dadır. 2 ve 3. Kolordularla muhabere etmekteyim. 1 ve 4. Kolordular Lüleburgaz-Üsküp hattını işgalden sonra icab ederse Muhtar Paşa kolordusunu bir fırka ile takviye edeceğim. Bu hattan düşmana bir darbe vurmak için tadabir ve makarrat ittihâz etmek üzereyim. Süvari fırkası bidayet-i harbde sol cenahımızda idi. Kendisinden hiçbir rapor alamadık. Şimdi nerede olduğunu bilmiyorum. Aramaktayım."

5- Sa 4 sonrada Vize'de Bolu alayı Kaymakamı Hüsâm Bey imzasıyla: "17. Kolorduya merbut olan Bolu alayı münferiden Vize'dedir. Kırkkilise'de münhezim kolordu Vize tarikiyle Çorlu istikâmetinde çekilmektedir. Hattı Vize'den 2 saat mesafede Pınarhisar'da bugün sa 3.30 sonrada düşman süvarisinin hücumuna uğrayan topçular toplarını terk ile Vize'ye çekilmişlerdir. Peyderpey burada toplanan kıtaat Çorlu'ya hareket emrini aldıkları için ve Bolu alayı gerek mensup olduğu kıtaata ve gerek civar kıtaat hakkında, müracaatına rağmen, emir alamadığı için çekilen kıtaatin dümdarını bil teşkîl 17. Kolordu iltihak etmek üzere Çorlu'ya çekileceğim. Emir nazaretpenahları müste'zendir."

Şark ordusuna yazıldı.

6- Sa 4.10 sonra şark ordusundan: "Kırkkilise müdâfaasında fırka 7 vardır. 3. Kolordu'dan henüz muharebe hakkında tafsilât alınmadı. Haki Paşa ve Cenab Paşa kumandasında 12 redif taburları ile bir topçu taburu Kırkkilise cenubunda Yündala sırtlarında, Muhtar Paşa Kırkkilise'nin cenubunda Babapınar'dadır. Babaeski'ye muvasalat eden 1. Kolordu Kumandanı Yaver Paşa'dan aldığımız telgraf namede düşmanın tazyîkatına devam ettiği ve Kavaklı civarında 2. Kolordu ile harp etmekte olduğu ve kendisine 2 tabur imdat gönderildiği ve kendi kolordusundan fırka 2'nin Tokucak-Yeni Mahalle istikâmetinde çekilmekte olduğu ve fırka 3'ün Küküler-Kızılca Müslim-Kocahıdır istikâmetinde çekilmek emrini aldıysa da süvarisizlik

hasebiyle haber gelmediği ve gönderilen emir zâbitânın avdet ettiği, aynı sebeple 4. Kolordu ile irtibat tesis edilmediği bildiriliyor.

4. Kolordu muharebesizce Hasköy–Babaeski caddesini takip etmektedir. Bu akşam Babaeski’ye gelmesi me’muldür. Süvari fırkası bu kolordu emrinde ise de haber alınamadı. Fırkalarla muharebeye çalışılıyor. Alınacak ma’lûmat derhal arz edilecektir.” [406]

Bunun üzerine Karargâh–ı Umûmî’den sadarete derhal şu yazıldı: “Kırkkilise’nin fırka 7 tarafından müdâfaa edilmekte olduğu 3. Kolordu’nun iş’arına izafen Şark Ordusu Kumandanlığı’ndan şimdi alınan telgraf name üzerine maruzdur.”

Derhal Şark Ordusu’ndan izahat istenilerek sa 5.10’da şu muhabere cereyan etti:

Şark Ordusu’ndan Karargâh–ı Umûmîye: “C. Fırka 7 henüz harp ediyor. Henüz sükut ettiğine dair ma’lûmat yoktur. Edirne’de huruç hareketleri iki nizamiye fırkasıyla yapılıyor. Rediflerin hiçbir işe yaramadığından kale kumandanı şikâyet ediyor. Ekserisi de ailelerinin muhafazası kaydıyla firar ettiklerini haber veriyorlar. Şimdilik bir tehlike göremiyorum. Turgut Paşa’nın icra ettiği muharebenin neticesine intizâr lazımdır. Kolordularla tesis muhabere pek müşkil.”

Karargâh–ı Umûmî’den Şark Ordusu’na: “C. Kırkkilise’nin Sükût etmediğine nazaran kolorduların hareket–i tevhide ile teşdid mukavemet edilmesi ehemmiyetle tavsiye olunur. Nazım”

7– Bugün karargâh–ı umûmînin darül harbe azîmeti takrir etti ve şark ordusuna şu emir yazıldı:

“Kolorduların arasındaki irtibatı muhafaza etmek şartıyla Pınarhisar–Lüleburgaz hatt–ı umûmîsinde muntazaman toplanmasına çalışınız. Burada ve Tekfur Dağı’nda mevcut 15.000 Y müteceviz kuvvet ve peyderpey muvasalat edecek kıtaat ba’de icaab hale göre istihdam olunmak üzere bugünden itibaren Ergene hattında tahşid edilecek ve hatt–ı mezbur buradan izam edilen (hakikatte karargâhla beraber hareket etti. M.N.) komisyonla tahkîm ettirilecektir. Büyük Karargâh–ı Umûmî ile yarın Çorlu’ya geliyorum.”

8– 12 Teşrinievvel sa 1 evvelde Çorlu’da Abdullah Paşa’dan:

“Kırkkilise’nin düşman yedine düştüğü, 3. kolordu efradının ekserisinin silah ve cephanelerini atarak firar ettikleri fırka 8 kumandanı olup kolordunun inhizamı üzerine Çorlu’ya muvasalat eden miralay Fuad Ziya Bey’den anlaşıldı. Fırka 7 Kumandanı Hilmi Bey de beraberdir. Şimdi telgrafhane vasıtasıyla Muhtar Paşa’nın Vize’de olduğu haber alınarak makine başına celb edildi. Fuad Bey’in ifadesini tekid ediyor ve 3. Kolordunun bataklıklarda kalan toplarının muhafaza ve kurtarılması için Vize’deki Bolu alayından bir taburu memur ettiğini bildiriyor. Üsküpte bulunan Hakkı ve Cenab Paşalar kıtaatinin da kemâlen dağılmış olduğu haberi alındı.”

Aynı zamanda ordu Erkân–ı Harbiye Reisi Sanisi Ali Rıza Bey’den de şu telgraf geldi:

“Ahval gittikçe kesb–i vahamet ediyor. Redif taburlarına kat’iyen emniyet caiz değildir. Düşmanın Vize’ye taarruzda bulunduğu nazaran Karargâh–ı Umûmî’nin Çorlu’ya gelmesi tehlikeden hali değildir. Çatalca’yı geçmemesi lazımdır.” [407] 9 Babaeski’de İzmit Fırkası kumandanından gelen bir telgrafta Süloğlu Muharebesi muzafferane hikâye ediliyor ve firkanın mağlup olmadığı iddia

olunuyordu. Bunun üzerine 12 Teşrinievvel sa 5.30 evvelde şark ordusuna şu emir yazıldı:

“Dağılan efradın toplanması için elde bulunan ve şayan itimat olan redif kıtaatının ve harbe iştirak etmeyen nizamiye kıtaatının istihdamıyla düşmanın vaziyetine nazaran ordunun hat rica‘nın temini elzemdir. Dün Erikli’ye 5 tabur sevk olduğu gibi Çerkezköyü’ne de 6 tabur sevk edilmiştir. Berran ve bahren sevk edilmekte olanlarla 20’ye bali’ olması muhtemeldir. Fırka kumandanlarının kıtâlarının buldukları mahale serian avdetle efrad toplamaları muktezîdir. Bir de İzmit Fırkasından alınan telgrafta firkanın Süloğlu garbında muharebe ederek düşmanı tard ettiği ve fırka ve fırka 3’ün düşman yedine geçen iki bataryasını istirdat edip orada bulunan süvari firkasının muhafazasına tevdi‘ ettiği ve önünden düşmandan eser olmadığı bildiriliyor. Bu halde süvari firkasıyla İzmit Fırkası orada münferit kalmış oluyorlar. Bunların da münasib mahale sevk edilmesi.”

12 Teşrinievvel 3328’de Karargâh-ı Umûmî

Bugün sa 1 sonrada Karargâh-ı Umûmî tren-i mahsusla Sirkeci’den hareket etti. Başlıca zevat-ı âtiden mürekkeptir:

Başkumandan Vekil Nazım Paşa Hazretleri	Seryaver Bekir Sami Bey
Erkân-ı Harbiye Umûmîye Reisi Hadi Paşa	Yaver Selimsarı Bey
Birinci Erkân-ı Harbiye Reisi Sanisi Ziya Paşa	Yaver Ziya Bey
İkinci Erkân-ı Harbiye Reisi Sanisi Pertev Paşa	Yaver Tevfik Bey
Birinci Şube Müdürü Kaymakam Hasan Cemil Bey	
Birinci Şube Müdürü Muavini Binbaşı Asım Bey	
Erkân-ı Harbiye Yüzbaşısı Mümtaz Efendi (Dersaâdet’de kalan şube 3’ten)	
Erkân-ı Harbiye Yüzbaşısı Suphi Efendi	

Piyade Yüzbaşısı Edip Efendi

“ “ Rafet “
“ “ Mesut “

“ “ Muhammed Nihat Efendi
“ “ Kazım “

Süvari “ Kenan “

İstihdam Mülazım Evvel Kemal Efendi

Bu sene tahsil-î âliyi ikmâl ederek
Erkân-ı Harbiye’de
staja tefrik edilmiş mülhak
zâbitân

[408] 2. Şubeden Erkân-ı Harbiye Kaymakamı Yusuf Rasih Bey
Binbaşı Naci Bey

Bir karargâh kumandanı ve basit ağırlık

Fikr-i umûmî: Yalnız birkaç gün dar-ül harekette kalarak ahvali düzelmek ve ba‘de Dersaâdet’e avdet eylemektir. Hattı bu sebeple yalnız basit eşyanın birlikte alınması emredilmiş ve Karargâh-ı Umûmînin ekseriyetini teşkil eden aksam ve şu’bât sairesi kemâlen Dersaâdet’de bırakılmıştı.

İlk hedef hareket Çorluya idi yahut umum öyle zannediyordu. Esna-ı rahda Isparta Kale İstasyonu’nda Kırkkilise ve Trakya’dan gelen ilk muhacir treniyle karşılaşmak ve çok müteessir olunmuştu.

Karargâhta herkesin maneviyatı bozduktu. Fıkr-ı umûmî: Çatalca'dan ileri gitmenin hata olduğu, Çatalca hattını tutarak burada muharebe etmekten başka yapacak bir şey kalmadığı şeklinde idi.

Geceleyin Sinekli İstasyonu'nda karşılaşılan Fırka 7 Kumandanı Hilmi Bey bulunduğu anlaşılınca mumaileyh celb edildi. Kumandan Paşa'ya izahat verdi. Bunun üzerine vaziyet büsbütün karanlık görüldü.

Karargâh treni sa 8 sonrada Çerkezköyü'ne gelince burada kalınacağı emri verildi ve 12/13 gecesi kısmen vagonlarda kısmen de istasyon binalarında geçirildi. Muvasalatı müteakip şark ordusu Erkân-ı Harbiye Reisi Cevad Bey gelerek Kumandan Paşa'ya izahat verildi.

13 Teşrinievvel 328'de Karargâh-ı Umûmî

Sa 1.30 evvelde Vize'de Muhtar Paşa ile makine başında muhabere edildi. Müşaralîh: "Kolordusunun Vize'de tecmî' etmekte olduğunu, sair kolordularında Lüleburgaz'a doğru toplanmakta olduğunu, efradın aç olduğunu, bagilik ve yağmakarlık ettikleri için bugün 7 neferin idam edildiğini, Vize'de bulunan Bolu alayını bir cebel bataryası ve bir mitralyöz bölüğü ve topçu hayvanatı ile birlikte topları kurtarmak üzere ileriye sevk ettiğini, şu kadar ki yollar pek yumuşak olduğundan heyet-i umûmîyece ilerlemek gayr-i kâbil olduğunu, Çerkezköyü'nde ne kadar vesait nakliye varsa bunlarla Vize'ye erzak yetiştirmesini, 48 saate kadar bütün kolorduyu Vize'de toplamaya ümitvar olduğunu, diğer kolorduların zabt ve rabt ve halet-i ruhiyesinin pek fena olduğunu, şu perişanlık muharebe neticesi olmayıp teşkilatın fenalığı ve havaların âdem-i müsaadesinden neşet ettiğini ve lazım gelen tedabire azim ve metanetle tevessül edilirse on gün zarfında kollarının Pınarhisar şimaline kadar düşmana tesadüf ettiğini" bildirdi.

Bundan sonra şark ordusuna sa 4.30 evvelde şu emir verildi: 52 [409]

"1- Şark ordusu bulunduğu hatta temi'ini ikmâl edecek ve kolorduların esna-ı rica'tında terk ettikleri topları ve malzeme-i harbiyelerini yarın akşama kadar behemehal toplayacaklardır. Bunu yapmayan kolordu kumandanları şediden suret-i kat'iyede mesul tutulacaktır.

2-Kırkkilise'ye karşı bir keşif yapılacak ve mevki'-i mezkûr düşmandan hali olduğu takdirde işgal edilecektir.

3- Büyük Karargâh-ı Umûmî Çerkezköyü'ndedir."

Bugün Karargâh-ı Umûmî, ihtimal henüz düşman teması olmadığından, hava güzelleştikten ve ahvale bizzat vakıf olmayarak Çerkezköyü'nde rahatça vâkit geçirmekte olmasından, maneviyatça biraz yükselmişti. İşleri daha iyi güzele görüyordu. Hattı sa 11 evvelde sadarete: "Ahvalin zannolunduğu kadar fena olmadığını, bir yanlışlık neticesi dağılmış olan ordunun iki günden beri iade-i intizama muvafık olduğunu, halâ bugüne kadar Kırkkilise'nin cihet-i cenubiyesinde düşmandan eser olmadığını, Çatalca hattının tahkîmi için emir verilmiş olmasının bir tedabir ihtiyatı olduğunu, yazdı. Şark ordusundan Prens Aziz Paşa ile Fuad Ziya Bey'in azlını emretti.

Hâlbuki biraz sonra şu haberler gelemeye başladı:

Edirne'den müteakip iki telgrafta: "Piyade, sahra cephanesinin miktar-ı kifâyede olduğu, fakat az topçu cephanesinin az olduğu, erzak ancak birçok aylık olduğu, para olmadığı, vesait-i sıhhiye noksan olduğu,"

Düşmanın Maraş ilerisinde 6–7 kilometre mesafede 3 batarya ile 6–7 tabur kuvvetinde, Küçükdöllük civarında 6–7 tabur kuvvetinde olduğu, Karayusuf ile Kabpa civarındaki kuvvetin meçhul olduğu, 10 Teşrinievvel’de şimâl-i şarki cephesinde muharebe edilen düşmanın Ortakçı üzerinden şarka hareket ettiği, kale karşısındakilerden de Tunca’yı geçerek şimâl-i şarki cephesine yeni kuvvetler sevk edildiği, şark cenubideki kuvvetler arasında 25. Sırp piyade alayının bulunduğu, bildirildi.

2– Paşamaklı’nın sükûtu, düşmanın Palas’ı işgal ettiği, İskeçe’ye düşman süvarisinin girdiği haber alındı.

3– Muhtar Paşa: “Düşmanın Pınarhisar tarafından ileri yürüyüşe başladığını” bildirdi.

4– Şark ordusu Erkân-ı Harbiyesi’nden olup Karargâh-ı Umûmî hesabına haber zabıtlığı vazifesinin görmeye memur edilmiş olan Erkân-ı Harbiye Binbaşısı Kazım Bey:

“1. Kolordu’nun Türkbey.

2. Kolordu’nun Karaağaç.

3. Kolordu’nun Vize. [410]

4. Kolordunun Lüleburgaz.

17. Kolordunun Karıştıran’dan Çerkezköyü’ne yürüyüşte.

Süvari fırkasının Ulupaşa’dan Babaeski’ye yürüyüşte olduğunu” bildirdi

Bunun üzerine Karargâh-ı Umûmî yine vaziyetten müessir oldu. Düşmanın bize lazım gelen zamanı bırakmayacağını hissetmeye başladı ve müteakip cildde görüleceği üzere evvel emirde 14 sabahı sa 1 evvelde ordunun Ergene hattına rica’ını emretti. Bu emir 14 Teşrinievvel zevelden sonra kolorduların müracaatı üzerine değiştirilerek Lüleburgaz hattında kalmak emri verildi ve bu suretle Lüleburgaz Muharebesi tahkik eyledi.

*

*

*

Bu bahse hitâm vermezden evvel Karargâh-ı Umûmî mutavassıt ve küçük memuriyetinin 14 Teşrinievvel sabahı başkumandanlığa takdim ettikleri bir mazbatanın da zikri lazımdır:

İmzası mezkûr zevat ale’s-sabah şube 1. Müdürü Cemil Bey’in teklifiyle bir yere toplanmış ve bil müzakere şu mazbatayı (Mesut Cemil Beydir) kaleme alıp imza etmişlerdir:

Ordu Erkân-ı Harbiye riyaseti vasıtasıyla başkumandanlık vekâletine,

Orduyu hümayunun bugün geçirmekte olduğu fevkalâde ve müstesna buhran kısmen sevk ve idare, iaşe ve elh gibi mahal intizam esbab-ı maddiye ile beraber asıl ahval batniyyeden mütevellid bir takım manevi sebeplerden münbais olduğu anlaşılmaktadır.

Ordunun cem’i ve tanzimine ne kadar çalışılsa ve hatta zahren büsbütün iade-i intizamına muvaffakiyet bile elverse maneviyat ve metanetin tamamen mütezelzil

bulunmasından dolayı bu ordunun bu hal ile artık yeni bir tazyîka tahmîl edemeyeceği mahsus olmaktadır. Ordu bugün maatteessüf izah ve tefsiri mümkün olmayan bir havf-u haşiyetin tesiri hevî-nâki altında zebun bulunmaktadır. Ordunun metanetini sarsan ve bütün kumanda heyetlerine kadar bütün eczasını istila etmiş olan bu havf-u haşiyet izâle ve orduya yeni bir nefha-i ruh ve metanet-i ifaza edilmedikçe bu ordunun tekrar düşman önünde sebat etmesi müstehildir. Orduda bu aks-ül amel husûle getirmek için icraat-ı şedideye fevkalâde ihtiyaç kat'ı vardır. Bunun için şark ordusu kumandanlığının lağv ile büyük Karargâh-ı Umûmînin bizzat bu ordunun başına geçmesi ve şimdîye kadar metaneti sarsılmayan bir iki cesur ve kıymetli kumandan müstesna olduğu halde artık işe yaramayacak olan diğer kolordu ve fırka kumandanlarının hemen tebdilleri ve yerlerine rütbe ve kıdem kuyudu olmaksızın liva, miralay ve hatt-ı binbaşı rütbelerinde cüretli ve azimkâr zâbitânın geçirilmesi ve bunların ta'yin olunacakları kıtâlarda itaat ve inzibat tesis edebilmeleri için kendilerine efrad ve zâbitânı ve ümerayı divan-ı harb kararı ile kurşuna dizdirmek salahiyet ve esasının bahşedilmesi ve firari efrad ve zâbitânın burada teşkîl edilecek divan-ı harb kararıyla hemen mahkum ve icab edenlerinin kurşuna dizdirilmesi ve icraatın saati saatine umum orduya ilan ve teşmîl-i kat'iyen elzemdir. Bunlar yapılmakla beraber aynı zamanda orduda tüfek nedir diye bilmeyen ma'yensiz ve ikmâl efradının bir ay tâlim geriye [411] sevkiyle işe yarar efrad nizamiye ve redifeden mürekkep ve küçük ve fakat metin ve sebatkâr yeni bir ordu vücuda getirmek ve bu zamana kadar düşmanın göstereceği hale göre muharebeyi münasib yerlerde kemâl-i metanetle kabul ve icra etmek muktezîdir.

Bugün devlet-i aliye'nin istiklal veya mahkûmiyetinin tekrar edeceği fevkalâde bir gündür. Bugün Vatan-ı Osmaniye'nin hayat ve memat'ının son saatinin çalmak üzere olduğu bir gündür. Yaşamak isteyen milletler hayatlarının böyle büyük ve tarihi dakikalarında harikuladeliğe göstermeye mecburdurlar. Tedabir-i adiyye böyle azim ve müsteşna buhranları teskin edemez.

Hakayık-ı maruza nezid sami imha medarilerinde dahi malum olduğu cihetle icra-ı icabına müsade-i aliye-i serdar-ı ekremilerinin şayan buyrulması hamiyet-i mefture ve müsellemlerinden kemâl-i itaatle müsterihimdir.

14 Teşrinievvel 328 sa 12 zeval

Erkân-ı Harbiye Yüzbaşı
Subhi

Piyade Binbaşı
Naci

Erkân-ı Harbiye Binbaşı
Asım

Erkân-ı Harbiye Kaymakamı
Hasan Cemil

Erkân-ı Harbiye Kaymakamı
Yusuf Rasih

Piyade Yüzbaşı
Mehmet Nihat

Süvari Yüzbaşı
Mehmet Kenan

İstihkam Mülazım Evvel
Kemal

Piyade Yüzbaşı
Kazım

Piyade Yüzbaşı
Mesud

Erkân-ı Harbiye Yüzbaşısı
Mümtaz

Piyade Yüzbaşı
Rafet

Piyade Yüzbaşı
Mustafa Edip

Bu mazbatadan bir netice hasıl olmadığını ve bit'tabi olamayacağını zikretmek zâiddir.

2. Cilt hıtâm

SONUÇ

Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki hakimiyetine son vermek isteyen Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'ın Rusya'nın da desteği ile Türkleri Balkanlar'dan atmak istemeleri sonucunda başlattıkları savaşıdır. Bu savaşlar sadece Osmanlı ve Avrupa siyasî tarihi açısından önemli olmayıp, dünya siyasî tarihi açısından da önemli sonuçları ihtiva etmektedir. Balkan Savaşları öncesinde Osmanlı Devleti, Ege Denizi'nde, Afrika'da, Avrupa'da etkisini hissettirmekte iken Balkan Savaşları ve İtalya ile yapılan savaşlar neticesinde Afrika'da, Avrupa'da ve Ege'de etkisini iyice kaybetmiş, bölgede hakim güçler değişmiş ve akabinde dünya siyasî arenasına yeni devletler girmiştir. 20. yy.'ın ilk döneminde meydana gelen bu siyasî gelişmeler ışığında Osmanlı Devleti'nin çöküşü hızlanmış, artık elinde mevcut bulunan topraklarını dahi korumaktan aciz kalmıştır.

Balkan Savaşları, siyasî, ekonomik ve idarî olarak zor bir dönem içinde bulunan Osmanlı Devleti için büyük bir yıkıma sebep olmuştur. Zaten Afrika, Avrupa ve Anadolu'da bir takım sıkıntılar ile mücadele etmek durumunda olan Osmanlı Devleti, bu dönemde karşılaşacağı saldırılara karşı, değil hazırlık yapabilmek, elinde yeterli silah ve mühimmat dahi bulunduramamıştır. Bu bakımdan patlayacağı anı korkuyla beklenen Balkan coğrafyası, bilhassa Rusya olmak üzere batılı devletlerin tabiri caiz ise at koşturacağı, siyasî manevralar yapabilecekleri bir alan olmak durumunda kalmıştır.

Balkanlar'da, Osmanlı ordusu düşman kuvvetlerine karşı Doğu cephesinde (Doğu Trakya) Bulgarlara karşı, Batı cephesinde ise diğer Balkan devletlerine karşı savaşmak durumunda kalmıştır. Savaşın alev aldığı Doğu cephesinde Osmanlı ordusunun dayanıklılık gösterememesi sonucunda, I. Balkan Savaşı kaybedilmiştir. Doğu cephesinin bilhassa Kırkkilise Muharebesi'nde yapmış olduğu hata ve başarısızlıklar sonucunda Osmanlı ordusu Çatalca hattına kadar rica't etmek durumunda kalmış ve İstanbul savunmasızca düşman kuvvetlerine teslim olmayı beklemiştir. Kısa bir süre sonra başlayan II. Balkan Savaşı ile Osmanlı Devleti kaybettiği yerlerin bir kısmını almış olsa da, kayıpları telafi edilemeyecek seviyelere ulaşmıştır.

Osmanlı yönetimi kendi içinde siyasî kargaşaları dizginleyememiş ve kendi iç siyasî çekişmeleri yüzünden bilhassa Balkanlar olmak üzere ülke coğrafyasının

diğer noktalarında neler olup bittiğinden bihaber kalmıştır. Bu istikrarsızlık döneminde vuku bulmuş olan Balkan Savaşları da ülke içindeki acımasız hesaplaşmalara tuz biber olmuştur. Balkan Savaşlarının arifesinde Balkanlar'da bulunan takriben 70.000 kişilik eğitimli kuvvetin terhis edilmesi, savaş stratejilerinin basit ve başarısız olması, iç siyasî çekişmeler yüzünden askerî emir komuta zincirinde bozulmaların olması, donanmalarda yeterli hazırlığın olmaması gibi bir takım nedenler savaşın kaybedilmesinde önemli etkenler olmuştur.

Osmanlı Devleti, Balkan Savaşı'nda yapmış olduğu siyasî manevraları yeterince hesaplayamamış olmakla birlikte entrikalar, darbeler ve isyanlarla da mücadele etmek durumunda kalmış ve en nihayetinde bu harbin büyük zarar göreni olmaktan da kurtulamamıştır. Balkan Savaşlarının sonucunu sadece Balkan coğrafyasına bakarak değerlendirmek o dönemki siyasî konjonktüre doğru bakmamak olacaktır ki Balkan Savaşları ile birlikte Osmanlı Devleti'nin Afrika'da, Ege'de, Doğu'da ve Avrupa'daki kayıplarını da göz önüne almak dönemi iyi analiz etmek olacaktır.

Balkan Savaşları ile birlikte Osmanlı Devleti'nin zaten bozuk olan ekonomisi daha kötü bir hal almış, siyasî çekişmeler ve istikrarsızlıklar devam etmiş göç ve kargaşa bir müddet daha devam ederek, gelişme göstermesi gereken ve içindeki sıkıntılı durumlardan kurtulması gereken Osmanlı Devleti gelişme gösterememiş ve akabinde patlak veren I. Dünya savaşı ile durumu içinden çıkılamayacak bir hal alarak ve çaresi olmayan bir sona doğru sürüklenerek, yıkılmanın eşiğine gelmiştir.

Bursalı Mehmet Nihat Bey'in ele aldığımız eseri transkribe edilerek Osmanlı tarihinin değerli bir eseri tanıtılmıştır. Bu eser ile birlikte I. Balkan Savaşı'nın bilhassa doğu cephesinde cereyan eden savaşlar hakkında yeni verilere ulaşılmıştır. Bu çalışmada sadece I. Balkan Savaşı'nın hazırlık, gelişim ve sonuçları hakkında bilgiler yer almamış olup bunun yanı sıra muharebelerin gerçekleştiği yerlerdeki coğrafi şartlarda ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Ayrıca Osmanlı ordusunun neden ve nasıl ric'at yaptığından bahsedilmiş ve savaşın kaybedilmesindeki nedenlere de değinilmiştir. Mehmet Nihat Bey, uzman bir asker olarak eserinde Balkan Savaşları'nın tahlilini yapmıştır. Balkan Savaşları'nda Osmanlı ve Bulgar askerlerinin yapmış olduğu hatalara ve bu hataların da nelere sebep olduğuna

değirmiştir. Yazar, eserinde Avrupa ve Asya meydana gelen bazı savaşları örnek göstererek, Balkan Savaşları'ndaki benzer gelişmeler ile kıyas yapmış ve okuyucuya değerlendirme imkânı sunmuştur. Muradlı'dan garb ordusuna gönderilecek olan kuvvetin ve bu kuvvetten 6 taburun ise Gümölcine'ye ihtiyat olarak bırakılması emri üzerine, Mehmet Nihat Bey, garb ordusuna gönderilen bu kuvvetin yanlış olduğunu, 6 taburun Gümölcine'de bırakılmasının ise daha büyük bir hata olduğunu, orada bulunan kuvvetlerin bozulmuş olmasından dolayı takviye yapılacak birliklerin fayda sağlamayacağını, şayet takviye yapılırsa daha az bozulmuş yerlere yada kuvvetlerin mahallinde değerlendirmenin daha iyi olacağı yorumunu yapmıştır.

Ayrıca Mehmet Nihat Bey, Bulgarların hareketına ilişkin ise Bulgar 3. Ordusunun ihtiyâten bekletilmesinin ve Makedonya'da ise siyasi düşüncelerle fırka bırakmalarının hatalı olduğu tespitini yapmıştır. Savaş başlamadan önce Bulgar ordusunun hızlı hareket ederek zafer kazanabileceğini çünkü Osmanlı ordusunun hâla seferberliğini tamamlamadığını da belirterek bir asker olarak gelişmeleri değerlendirmiştir.

Bu eser, I. Balkan Savaşı'nın Doğu cephesi hakkında eksik kalmış bilgileri ve yanlış bilinen bazı konuları açığa kavuşturmasına katkıda bulunmaktadır. Eser, Balkan Savaşlarının dönüm noktası olan bir cephede yaşananları gün yüzüne çıkarması sebebiyle Balkan tarihi hakkında yeni çalışmaların kaleme alınmasında kaynak olarak başvurulabilecek bir nitelik taşımaktadır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (CDA)

- C.D.A. BEO, 4194/314540
 C.D.A. BEO, 4199/314866
 CDA, DH. EUM. 1. Sb. nr. 00004–00035–001.
 C.D.A. DH. SYS. nr. 112–24/61–4–1–3
 C.D.A. DH. 272. 00. 00. 11. 16. 63. 3
 C.D.A. HR. SYS. nr. 1974/1–54
 C.D.A. HR. SYS. nr. 1974 1–32
 C.D.A. HR. SYS. nr. 2082/3–10,11
 C.D.A. HR. SYS. nr. 1991/5–64,
 C.D.A. HR. SYS. nr. 1962/1–41,42
 CDA, I. MLU. nr. 00009–00028–001–001.

II. Kitap ve Makaleler

- AHBAB, Yakub “Balkanlar’da Kiliseler Sorunu Örneği Olarak: Fermilyan Meselesi (1987–1902)”, *Journal of History and Future*, C. 1, S. 1, Aralık 2015, ss. 51–70
- _____, “Kuzey Makedonya 1912: Savaş, Katliam ve Soykırım”, *Tarih Dergisi*, S. 62, İstanbul 2016, ss. 91–126.
- AKANSEL, İsmail Hakkı, *Güzelbahçe Şehitleri*, İzmir 1996.
- AKŞİN, Sina, ve diğerleri *Yakınçağ Türkiye Tarihi 1908–1980*, Doğan Gazetecilik Yayınları, İstanbul 1989.
- AKYOL, Gürkan, “Balkan Politikasında Arnavutluk (1912 sonrası)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı*, Isparta 2007.
- AKSU, İsmail Faruk, *Balkan Savaşlarının 100. Yıldönümünde Balkan Tecrübeleri*, Türk Akademisi Siyasî Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara 2012.
- ALDOĞAN, M. Şahin, “Mehmet Nihat Bey, Unutulan Türk Büyüğü”, *NTV Tarih Dergisi*, S. 15, İstanbul 2010, ss. 67–70.
- ALKAN, Turan, “Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Ordu ve Siyaset İlişkileri”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 14, Ankara 2002, s. 765–781.
- ANDONYAN, Aram, Çev. Zaven Bibenyan, *Balkan Harbi Tarihi*, Sander Yayınları, İstanbul 1975.
- ARABACI, Caner, “Bir Millî Felâket Olarak Balkan Bozgunu ve Geciken Uyanış”, *Yeniğün Gazetesi*, Konya 2014, ss. 2–4.
- ARMAOĞLU, Fahir, *19. yy. Siyasî Tarihi*, Akım Yayınları, İstanbul 2010.

- ARSLAN, Sezer, *Balkan Savaşları Sonrası Rumeli'den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti'nde İskanları*, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2008.
- ASLANOVA, Sevilya, *20. Yüzyılın Başında Rusya'nın Osmanlı Politikası (1903–1917)*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2008.
- ASLANTAŞ, Selim “Sırp İsyanının Uluslararası Boyutu (1804–1813)”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C. 6, S. 21, Ankara 2009, ss. 109–136.
- AŞKIN, Sevgi, *Balkan Savaşlarında Edirne*, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2007.
- AYDIN, Mithat, “1876 Bulgaristan Ayaklanmasının Osmanlı–İngiliz İlişkilerine Etkisi”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 12, Denizli 2002, ss. 80–87.
- ATABEK, Fahir, *1897 Osmanlı–Yunan Harbi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1965.
- BABÜRŞAH, İlker, *Ah Şu İttihatçılar*, Kemer Yayınları, İstanbul 2013.
- BAĞÇECİ, Yahya, “İngiltere Parlamento Tutanaklarında 1876 Bulgar İsyanı”, *International Journal of Social Science*, 2014, ss. 211–235.
- BALKAÇ, Zerrin, “Batı Trakya Türkleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 20, Ankara 2002, s. 470–488.
- BAYRAKTAR, Hatice, “Osmanlı'nın Balkanlar'dan Çekilmesi: Savaşlar, İsyanlar ve Göçler”, *Balıkesir Üniversitesi F.E.F. Karesi Tarih Kulübü Bülteni*, Balıkesir, 2007, ss. 65–86.
- BAYRAKTAR, Kaya, “Makedonya Sorunu ve Avrupa Müdahalesi 1902–1905”, *Bilig*, S. 69, 2014, ss. 1–28.
- BİLGİ, Cuma, *Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'de Şehit Olan Gülşehirliler Üzerine Bir Araştırma*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Konya 2008, s. 35.
- BOSTANCI, M. Hanefi, *Bir İslamcı Düşünür Said Halim Paşa*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1992.
- Mehmet Nihat Bey, *Balkan Savaşı 1328–1329 Trakya Seferi*, C. 1, Askerî Matbaa, İstanbul 1924.
- _____, *Balkan Savaşı'nda Çatalca Muharebesi (Konferansı)*, Askerî Matbaa, İstanbul 1341, s. 1.
- BÜYÜKBAŞ, Hakkı, “Kimlik, Güç ve Dış Politika: 1912–13 Yıllarında Rusya'nın Balkan Politikası Üzerine Bir Analiz”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Sakarya 2013, ss. 245–272.
- CEMAL, Behçet, *Bahriye Nazırı ve 4. Ordu Kumandanı Cemal Paşa Hatıralar*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1977.
- CHRİSTOFF, R.P. Paul, Çev. Yunus Emre Kaleli, Edirne Kuşatma Günlüğü, Kuşatma Altında Yaşayan Birinin Günlük Notları, Dby Yayınları, İstanbul 2016.
- ÇAKMAK, Zafer, “1875 Hersek İsyanı”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 8, Elazığ 2003, ss. 241–254.
- ÇAVUŞOĞLU, Halim, “Yugosyavya–Makedonya” Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri”, *Bilig*, S.15, Ankara 2007, ss. 123–154.

- ÇETİN, Nurten, “Balkan Savaşlarında İzmit’te Seferberlik Uygulamaları”, *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, İzmit 2015, ss. 977–987.
- DEDE, Abdurrahim, *Balkanlar’da Türk İstiklâl Hareketleri*, Türk Dünyası Yayınları, İstanbul 1978.
- DEMİRCAN, Yasemin, “Ege Adalarında Osmanlı Hakimiyeti”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 10, Ankara 2002, ss. 363–372.
- DÖNMEZ, Ahmet, *Osmanlı Modernleşmesinde İngiliz Etkisi Diplomasi ve Reform (1833–1841)*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2014.
- DURMAZ, Mustafa, “Makedonya Sorunu ve Yunanistan’ın İsim Uzlaşmazlığı”, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM–UHAD)*, S. 3, 2015, ss. 59–67.
- EKİNCİ, Ekrem Buğra, “Hersek İsyanı”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, VI, S.1–2, Konya 1998, ss. 524–525.
- ER, Serkan, “Balkan Harbinde Osmanlı Ordusunun Seferberlik Planı”, *Tarih Dergisi*, S. 59, İstanbul 2014, ss. 137–188.
- ERDEM, Nilüfer, “Osmanlı Devleti’ne Karşı Helenlerle Bulgarların İşbirliği Yapması Gerektiğine Dair 15 Şubat 1911 Tarihli Rapor”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, XI, S. 22, İstanbul 2012, ss.109–123.
- ERİM, Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları*, I, Ankara 1953.
- ERTAN, Temuçin Faik, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2011.
- FİKRİ, Bekir, *Balkanlar’da Kuvve–i Seyyare Kumandanı*, Belge Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1985.
- GEDİKLİ, Yusuf, *Enver Paşa Hayatı ve Makaleleri*, Nesil Yayınları, İstanbul 2007.
- GÖKDOĞAN, Melek Dosay, “Osman Gazi’den Mehmet Vahdeddin’e Osmanlı Bilimi ve Kültürü”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 11, Ankara 2002, ss. 175–209.
- GÖKSAN, Emin, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri, 1911–1912 Osmanlı İtalyan Harbi Deniz Harekâtı*, III, Genelkurmay Askerî Tarih ve Strateji Etüt Başkanlığı Yayınları, S. 9, Ankara 1980.
- GÖVSA, Alâattin, “Abdullah Paşa, Kölemen”, *D.İ.A.*, C.1, İstanbul 1988, ss.160–161.
- GÜLSOY, Ufuk, “Cizye’den Vatandaşlığa: Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 14, Ankara 2002, ss. 82–93.
- GÜNDAĞ, Nevzat, *1913 Garbî Trakya Hükümet–i Müstakilesi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- HALAÇOĞLU, Ahmet, *Balkan Savaşları (1912–1913)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Isparta 2016.
- _____, “Bulgar Mezalimi”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 13, Ankara 2002, ss. 308–315.
- HALL, Richard C., Çev. M. Tanju Akad, *Balkan Savaşları: 1912–1913 I. Dünya Savaşının Provası*, Homer Kitabevi, İstanbul 2003, s. 35.
- İBRAHİMGİL, Mehmet, “Kosova’daki Türk Eserleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 12, Ankara 2002, ss. 23–33.
- JELAVİCH, Barbara, Çev. Zehra Savan, Hatice Uğur, *Balkan Tarihi II*, Küre Yayınları, İstanbul 2009, s. 102.

- KARACA, Behset, Güngör Göçer, “Gönüllü Bir İttihatçı Olarak Balkan Savaşına Katılan Ziya Şakir’in Harb Hatıraları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 29, Isparta 2017, ss. 527–552.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri 1876–1907*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VIII, 7. Baskı, Ankara 2011.
- KAYA, Mehmet, “Balkan Savaşları Sırasında Anadolu’ya Göçler ve Karşılaşılan Sorunlar”, *History Studies Special Issue*, S. 6, 2013, ss. 1–16.
- KERİMOĞLU, Hasan Taner, “Kilise ve Mektepler Kanunu Örneğinde II. Meşrutiyet Döneminde İttihatçı–Rum İlişkileri”, *ÇTTAD*, S. 14, İzmir 2007, ss. 3–25.
- KESKİN, Mustafa, ve diğerleri, *Türk İnkılabı ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ufuk Kitabevi, Kayseri 1999.
- KOCABAŞ, Süleyman, *Son Haçlı Seferi Balkan Savaşı*, Vatan Yayınları, İstanbul 2000.
- _____, *Paris’in Doğu Yolunda Yaptıkları Tarihte Türkler ve Fransızlar*, Vatan Yayınları, İstanbul 1990.
- _____, *Kuzeyden Gelen Tehdit, Tarihte Türk–Rus Mücadelesi*, Vatan Yayınları, İstanbul 1989.
- KODAMAN, Bayram, “II. Meşrutiyet Dönemi (1908–1914)”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 13, Ankara 2002, ss. 165–192.
- KOYUNCU, Aşkın, *Osmanlıda Sırp İsyanları, 19 Yüzyılın Şafağında Balkanlar*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, “Balkan Savaşı Öncesinde İşkodra ve Kosova Vilayetlerinin Durumuna Dair Çetine Sefiri Alfred Rüstem Bey’in Bir Raporu”, *Kosova Arşivleri Genel Müdürlüğü T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı TİKA tarafından 14–16 Nisan 2009 tarihleri arasında Piriştina’da (Kosova) düzenlenen “Arşiv Belgelerinde Kosova ve Osmanlı Devleti Sempozyumu”nda bildiri olarak sunulmuştur*, Konya 2009, ss. 41–56.
- KURAT, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, Sevinç Matbaası, Ankara 1990.
- KURTULUŞ, Ümit, *Batı Trakya’nın Dünü Bugünü*, Sincan Matbaası, Ankara 1979.
- KUZUCU, Kemalettin, “Layihalar Işığında Bağımsızlık Sürecinde sürecinde Arnavutluk’un Sosyal ve Siyasal Durumu (1860–1908)”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII, S. 2, İstanbul 2012, ss. 309–332.
- KÜÇÜK, Cevdet, “Balkan Savaşı”, *TDV. İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 2013, ss. 23–25.
- _____, “Babiâli Baskını”, *TDV. İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 2013, s. 389–390.
- LAUZAN, Stephan, Çev. Seyfettin Ünlü, *Osmanlının Bozgun Yılları Hastanın Başucunda Kırk Gün Kırk Gece*, Beyan Yayınları, İstanbul 1993.
- Mahmut Muhtar, *Balkan Harbi, Üçüncü Kolordu’nun ve İkinci Doğu Ordusu’nun Muharebeleri*, Parola Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2016, s. 26.
- MARUFOĞLU, Sinan, “Balkan Savaşları Sırasında Arapların Tutumu”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, İzmir 2012, ss. 141–159.
- MOĞANIN, Nenad, “Karadağ”, *İslam Ansiklopedisi*, ss. 384–385.
- NASUHBEOĞLU, Tayfun, *Balkan Tarihine Genel Bir Bakış*, İstanbul 2008, s. 35.

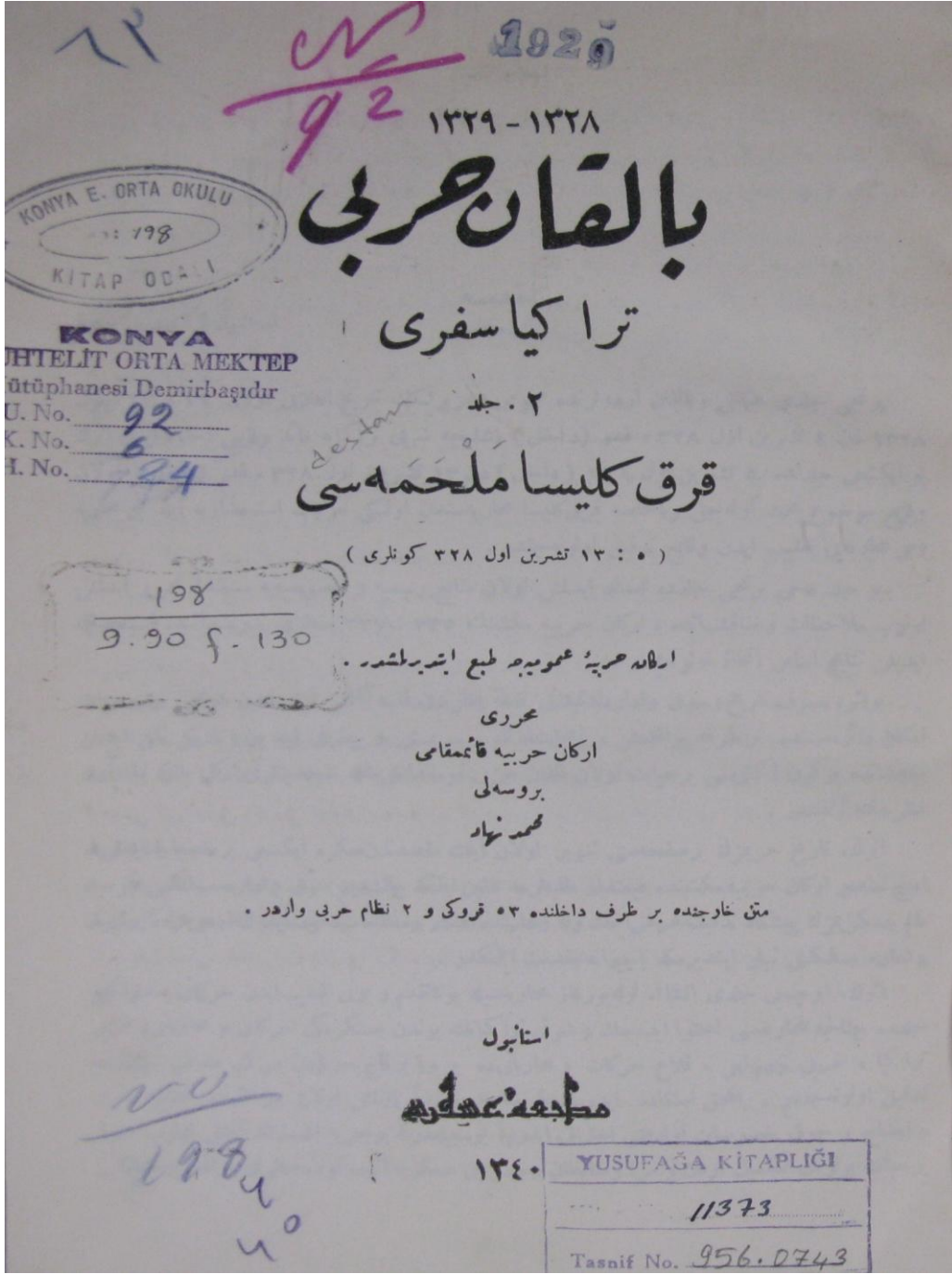
- ORAL, Ertuğrul, “Balkan Savaşları”, *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2011–2012 Akademik Yılı Açılışı ve Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumu*, İstanbul 2011, ss. 33–40.
- ORTAYLI, İlber, “100. Yılında Balkan Savaşları”, *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Dergisi*, Kültür Yayınları, S. 15 İstanbul 2012, ss. 12–17.
- ÖKSÜZ, Melek, “Girit Meselesinin Belirsizlik Yılları (1908–1913)”, *Karadeniz Araştırmaları*, S. 25, Trabzon 2010, ss. 93–114.
- ÖKTE, Ertuğrul Zekai, *Sovyet Devlet Arşivi Gizli Belgelerinde Anadolu'nun Taksimi Planı*, Belge Yayınları, 1972.
- ÖZGÜR, Gülay, “Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında Nüfus Göçü”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü*, İzmir 2008.
- ÖZKAN, Ayşe, “Balkan Savaşlarında Sırpların Müslümanlara Yönelik Gayri İnsanî Uygulamaları”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 15, Konya 2016, ss. 23 - 54.
- ÖZLÜ, Hüsnü, “Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşlarında Ege Adaları'nın İşgali Süreci”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, İzmir 2012.
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Osmanlı Devleti Tarihi, Siyasî Tarih 1*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2017.
- PALMER, Alan, *Son Üç Yüz Yıl Osmanlı İmparatorluğu [Bir Çöküşün Tarihi]*, Kültür Yayınları, İstanbul 1992.
- PEKER, Ekrem Hayri, “Harp Tarihçilerimiz ve Mehmet Nihat Bey (1886–1928)”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, C. 1, S. 3, Eskişehir 2018, ss. 98–108.
- POLATKAN, Salih, *Askerî ve Siyasî Yönleriyle Mareşal Fevzi Çakmak*, Önsöz Basım ve Yayıncılık, Ankara 1981.
- SANCAKTAR, Caner, “Balkanlar'da Osmanlı Hakimiyeti ve Siyasal Mirası”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, C. 2 S. 2, İzmir 2011, ss. 28–49.
- SARAL, Osman Yavuz, *Kaybettiğimiz Rumeli*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1975.
- SERBESTOĞLU, İbrahim, “Balkan Savaşları ve Tabiiyet Sorunu”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, İzmir 2013, ss. 471–486.
- ŞEREF, Abdurrahman, *Tarih Konuşmaları*, Kavram Yayınları, İstanbul 1978.
- TAĞMAT, Çağla T., “Uluslararası Carnigie Raporuna Göre İki Balkan Savaşı Arası Dönemde Edirne'de Bulgar İşgali (26 Mart–22 Temmuz 1913)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.60, Ankara 2017, ss. 207–232.
- TAN, Hakan, “Balkan Savaşı Öncesi Bulgar Komitelerinin Müslüman Köy Baskınları: Yanıklı (Hamidiye) Köyü Örneği”, *Studies Of The Ottoman Domain*, C. 7, S. 12, Burdur 2017, ss. 43–82.
- TAŞKIRAN, Cemalettin, *Ürkek Bir Siyasetin Tarih Önündeki Ağır Vebali, On İki Ada, Hatalı Kararlar Acı Kayıplar*, Babiâli Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2007.
- TEMİZER, Abidin, “İkinci Balkan Savaşı'nda Romanya”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, VII, S. 31, Balıkesir 2009, ss. 404–413.
- TOPTAŞ, Barış, *Kırklareli Merkez İlçe ve Köylerindeki Gayrimüslim Eserleri*, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2012.
- TOSUN, Ramazan, *Türk–Rum Nüfus Mübadelesi ve Kayseri'deki Rumlar*, Tolunay Yayıncılık, Niğde 1988.

- TUNA, Ozan, “Çatalca Savaşı’nda Türk Donanmasının Desteği”, *Studies Of The Ottoman Domain*, C. 6, S. 10, Burdur 2016, ss. 25–58.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler 1876–1938*, İstanbul Bilgi üniversitesi Yayınları, İstanbul 2001.
- TURAN, Oğuz, *Türklerde Stratejik ve Taktik Düşünceler Mete’den Atatürk’e Kadar*, Belge Yayınları, Ankara 1986.
- TURAN, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, I, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991.
- Türkiye Gazetesi Yayınları Ansiklopedi Gurubu, *Osmanlı Padişahları 2*, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul 2006.
- ULUÇAY, M. Çağatay, “Balkan Savaşı”, *Tarih Ansiklopedisi*, Doğan Kardeş Matbaacılık, 2. Baskı, İstanbul 1967, s. 50–55.
- UYGUN, Süleyman, “Sırp İsyanı ve Hurşid Ahmet Paşa”, *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, IV, S. 17, Ordu 2011, ss. 435–450.
- ÜNAL, Tahsin, *Türk siyasi tarihi 1700–1958*, Emel Yayınları, 5. baskı, Ankara 1978.
- ÜNAL, Uğur, “Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları II”, *Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi daire Başkanlığı*, Seçil Yayınları, İstanbul 2013.
- ÜNLÜ, Mucize, “Osmanlı’nın Son Döneminde Bir Balkan Şehri: İpek”, *Studies Of The Ottoman Domain*, C.7, S. 12, Burdur 2017, ss. 140–163.
- VLORA, Ekrem, *Osmanlı Arnavutluk’undan Anılar (1885–1912)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.
- YAMANLAR, Emine Aşan, *Padişahların Dilinden Osmanlı Tarihi*, Erel Yayıncılık, Ankara 2002.
- YAVUZ, Fikretin, “New York Times Gazetesi’nin Gözüyle Balkan Savaşları”, *Tarih Okulu Dergisi*, S. 16, İzmir 2013, ss. 147–186.
- YILDIRIM, Seyfi, “Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırma Dergisi*, S. 16, Ankara 2012, ss. 75–92.
- YILMAZÇELİK, İbrahim, “Düvel-i Muazzama’nın Karadağ Üzerinden Osmanlı Devleti ile Mücadeleleri ve Bunun Günümüze Yansımaları”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 2, Bitlis 2013, s. 1–34.
- ZEYREK, Suat, *Birinci Balkan Savaşı Yenilgisinin İç ve Dış Sebepleri*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi), İstanbul 2012, s. 342.

İnternet Kaynakları

- [Http://Bursagocmuzesi.com/wp-content/uploads/2014/12/7.jpg](http://Bursagocmuzesi.com/wp-content/uploads/2014/12/7.jpg) (15.09.2018)
- [Http://www.Trakyaagezi.com/bozgun-1912-Balkan-savaslarinda-Trakya/](http://www.Trakyaagezi.com/bozgun-1912-Balkan-savaslarinda-Trakya/) (15.09.2018)

EKLER

EK 1: Balkan Savaşı Trakya Seferi Kırkkilise Melhamesi (5-13 Teşrinievvel 328 Günleri) 2. Cilt Kitabının Kapak Sayfası

EK 9: Edirne'yi ele geçirmiş olan Bulgar ordusunun Edirne'deki saraçlar caddesi üzerinden geçişi (Uğur Ünal, Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları II, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No: 128, Seçil Yayınları, İstanbul, 2013.)

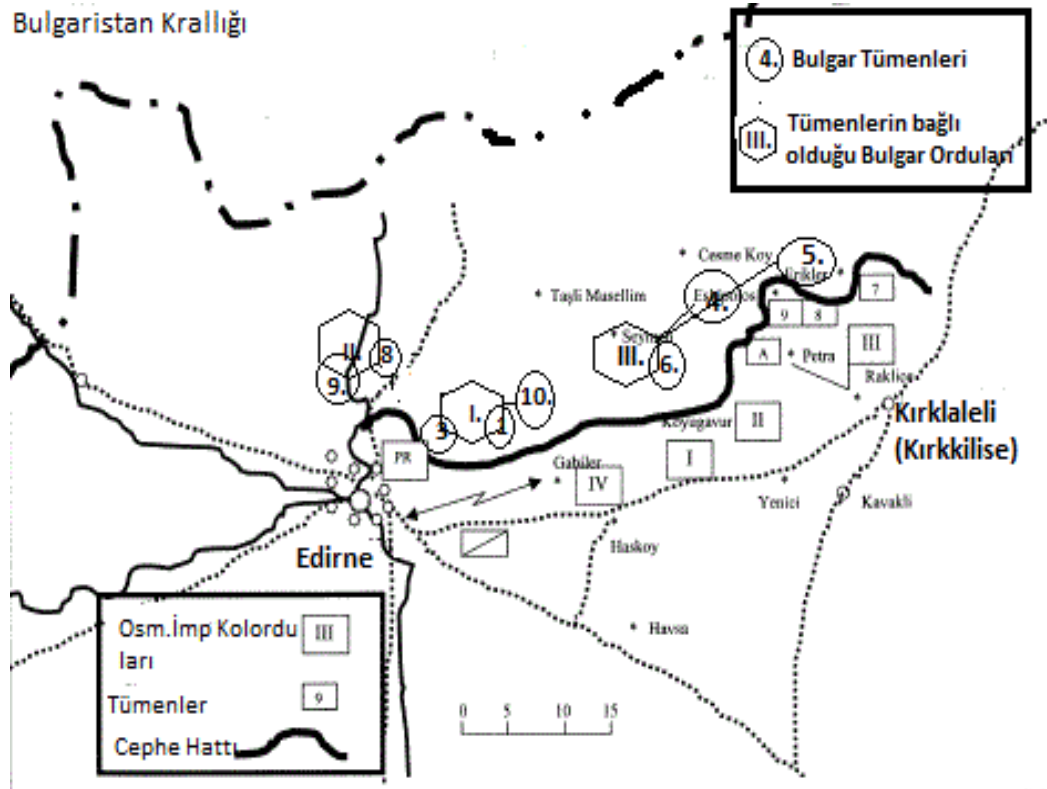
EK 10: Pierre Loti'nin el yazısı ile alt kısmında açıklama bulunan fotoğrafta, Bulgarların katlettiği Türk esirleri su kuyularının birinden çıkarırken, (<http://www.TrakyaGezi.com>, 15.09.2018.)

EK 12: Balkanlar'dan köylerinin yıkılması nedeni ile Türkiye'ye kaçmaya çalışan Türkler ve Müslümanlar (<http://Bursagocmuzesi.com/wp-content/uploads/2014/12/7.jpg>. 15.09.2018)

EK 11: Balkan Savaşı nedeni ile Balkanlar'dan kağırlar ile Türkiye'ye kaçmaya çalışan Türk ve Müslümanların olduğu bir fotoğraf (İllustration Mecmuası, Paris 1912)

EK 13: Osmanlı–Bulgaristan saldırı hattı, (<http://www.Trakyanet.com>. (15.09.2018))

EK 2: Mehmet Nihat Bey'in Balkan Savaşı, Trakya Seferi eserinin 1. cildinde yer alan fotoğrafı İstanbul 1924, (Mehmet Nihat Bey, *Balkan Savaşı 1328–1329 Trakya Seferi*, C. 1, Askerî Matbaa, İstanbul 1924.)

EK 3: 1. Ordu Komutanı Ferih Abdullah Paşa, (Alâattin Gövsa, “Abdullah Paşa, Kölemen”, *D.İ.A.*, C. 1, İstanbul 1988.)

EK 4: 3. Kolordu Komutanı Mahmut Muhtar Paşa, (Donanma Mecmuası 13 Mart 1911)

EK 5: Edirne Müstahkem Mevkii Komutanı Mehmet Şükrü Paşa (R.P. Paul Christoff, Çev. Yunus Emre Kaleli, Edirne Kuşatma Günlüğü, Kuşatma Altında Yaşayan Birinin Günlük Notları, Dby Yayınları, İstanbul 2016.)

EK 6: Bulgaristan Genelkurmay Başkanı İvan Fichev (<http://www.Trakyanet.com>. 15.09.2018)

EK 7: Bulgaristan 3. Ordu Komutanı Radko Dimitriev (<http://www.Trakyanet.com>. 15.09.2018)

EK 8: Bulgar 1. Ordu Komutanı Vasil Kutinçev (<http://www.Trakyanet.com>. 15.09.2018)

ÖZGEÇMİŞ

15.04.1986 tarihinde Bor Niğde’de doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Bor’da tamamladı. 2009 yılında Polis Memuru olarak Kayseri Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü’nde göreve başladı. 2010’da Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nü kazandı. 2011 yılında Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme lisans bölümünden mezun oldu. 2015 yılında Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nden lisans eğitimini tamamladı. 2018 yılında Anadolu Üniversitesi İlahiyat bölümünden önlisans diploması aldı. 2012 yılında “Erkete Yaşadığımız Aşklar Oldu” isimli şiir ve deneme kitabı yayımlandı. Yine aynı yıl “Efsanedir Keçikalesi” isimli tarih, araştırma ve tanıtım kitabı yayımlandı. Niğde yerel gazetelerinde şiir, deneme ve köşe yazıları yayımlandı. Kayseri, Diyarbakır, Antalya illerinde Polis Memuru olarak görev yaptı. Halen Konya ilinde görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk sahibidir.